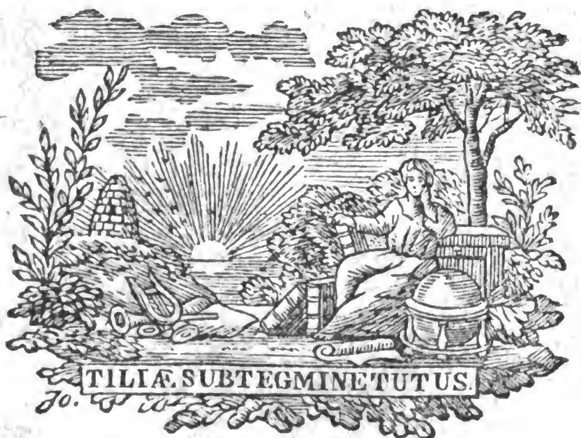

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06658013 9

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

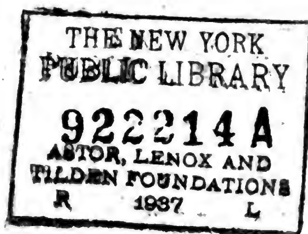
Voor JULIJ 1819.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

Printed in the Netherlands

BOEKBESCHOUWING.

Nieuwe Verhandelingen van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders. Voor het Jaar 1817. *In 's Gravenhage, bij de Erve* J. Thierrij *en* C. Mensing *en Zoon*, 1818. *te zamen LXII en* 744 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs der twee Boekdeelen is f* 6 : 8 ; —

Den elfden September, van het jaar 1817, heeft het belangrijk Genootschap *tot verdediging van den Christelijken Godsdienst*, in *'s Gravenhage*, weder eene Algemeene Vergadering gehouden, welke op eene gepaste wijze, als gewoonlijk, met eene ernstige redevoering geopend is. De Eerw. J. B. NOORDINK, sprak ter dezer gelegenheid, over *het eerbiedig geloof aan het Goddelijk gezag van* JEZUS CHRISTUS, *in de belijdenis en verdediging der waarheid*, en bepaalde eerst wat nader, het Goddelijk gezag van JEZUS CHRISTUS, doet vervolgens zijn gevoelen kennen, omtrent het daar aan verschuldigd eerbiedig geloof, en wijst eindelijk het belang hiervan aan, in de belijdenis en verdediging der waarheid. Hartelijk wenschen wij, dat de lezing van deze, hier in de eerste plaats gedrukt voorkomende, doelmatige rede moge medewerken, om het Goddelijk gezag van JEZUS CHRIS-

TUS, als het heilig palladium der Christelijke Kerk, hoe langer zoo algemeener te doen erkennen, op dat daar in althans de noodzakelijke éénheid plaats hebbe, onder allen die de eere nemen, van zich naar CHRISTUS, onzen Heeren en Zaligmakers naam, te noemen.

Schoon niet gelukkig, ten aanzien van verscheidene andere gewigtige, voorgestelde vragen, had het Genootschap evenwel het genoegen, van op de begeerde uitlegkundig gestaafde opgave van de *Geloofs- en Zedeleer van* PAULUS, getrokken uit zijne redevoeringen, in de *Handelingen der Apostelen*, en uit zijne Brieven aan de *Romeinen* en *Galatiers*, onder andere, drie Verhandelingen te ontvangen, welke waardig bleken, onder deszelfs werken uitgegeven te worden, en deze vullen dan ook verder beide deze bekwame boekdeelen, welke wij thans voor ons hebben.

De eerste is van S. D. DE KEIZER, thans zeer geacht Pred. te *Amsterdam*, die den Gouden Eereprijs heeft weggedragen, de tweede van den Eerw. H. VAN HEIJNINGEN, Pred. te *Rijswijk*, voor welke een Zilveren Eereprijs is gereed gemaakt, gelijk ook voor den Eerw. O. VAN TRICHT, thans Pred. te *Enkhuizen*, den Schrijver van de derde.

De Inleiding der eerste Verhandeling, is, door het aanvoeren van verscheidene punten, nog al breed geworden. Dat niet de zucht om te schitteren, en de toejuiching der wereld te bedelen, het hart van PAULUS bezielde, maar reine zuivere waarheidsliefde, is zeker, toen hij Christen en Apostel geworden was, maar of zijne eigenliefde en eerzucht, hem te voren niet wel tot daden verleid heeft, die de zuivere waarheidsliefde den mensch geenszins leert,

leert, — wie zou dat durven verdedigen, uit 't geen wij van hem weten? De voor velen, en eenigen tijd geleden, nog al meer gewigtig gewordene vraag, ook hier niet ongepast geopperd: *Waarom* PAULUS *zich in zijne voordragt zoo zeer van Joodsche spreekwoorden bediend en zijne redenen en brieven over het algemeen in een Palestijnsch gewaad mag hebben ingekleed?* zou men, gemakshalve, wel dus kunnen voorstellen: welke redenen zijn het, waarom de Apostel zich in zijn onderwijs, zoo wel voor Heidenen als voor Joden, bij voorkeur van den stijl, de uitdrukkingen, beelden, enz. in de Boeken des Oude Testaments voorkomende, gewoon was te bedienen? Dan toch kan de beantwoording niemand moeijelijk vallen, die op het verband van het Oude en Nieuwe Verbond acht geeft, zich voorstelt, dat de nieuwe in den oude Godsdienst-vorm als ingeënt, en daar op gebaseerd was, en in 't oog houdt, dat JEZUS zelf daar in ook den Jongeren was voorgegaan, en dat het dringend noodzakelijk was, en is, om den eerbied voor en de belangstelling in de Heilige Boeken, des Ouden Verbonds of te verwekken, of te bevestigen en te versterken. Die vraag staat dus in verband met deze, die ook wel waardig is in aanmerking genomen te worden: *Waarom koos de Goddelijke Meester en Heer, geene andere Apostelen dan uit de Joden?*

De eigenlijke behandeling van het onderwerp zelve, is zeer oordeel- en uitlegkundig, behoorlijk afgedeeld, en met een aantal aanmerkingen achter de Paragraphen verrijkt, die verscheidene aanhalingen behelzen, en ter regtvaardiging dienen, der gevolgde verklaring van deze en gene plaats, en te gelijk aanleiding geven, om er verder over na te denken, of ook zich te verbazen, over de onheilige verklaringswijzen van

sommigen; waarbij het ons echter is voorgekomen, dat die van eenen J. A. L. WEGSCHEIDER, als geene wederlegging waardig, hier althans wel hadden kunnen achter wege blijven.

Het eerste Hoofdstuk doet duidelijk, uit de aangebragte bewijzen, opmaken, dat de Apostel het gezag des Ouden Testaments eerbiedigde, en geleerd heeft dat de Christenen daarvan ten hunne voordeele gebruik moeten maken, en er door opgeleid kunnen worden, om te vaster in JEZUS te gelooven, en aan het Evangelie zich te houden. Omtrent het lezen der Heilige Gedenkrollen in de Sijnagogen, hadden wij wel de aanmerking verwacht, (bladz. 33.) dat noch JEZUS noch zijne Apostelen dit afgekeurd hebben, en dat zelfs de openbare voorlezing ook nog voor ons, die geene Joden van afkomst zijn, haar groot nut hebben kan. Ten aanzien van de verwachting op het zalig worden van gansch Israël, had de verklaring van PAULUS,— wie ware Israëliten of regte nakomelingen, (het zaad) van ABRAHAM zijn? *Rom.* II: 28, 29. wel in aanmerking mogen komen, en misschien tot een ander resultaat geleid; vooral als men er bij bedenkt, dat het onderscheid tusschen volken en volken, in het geestelijke en Godsdienstige, met de Nieuwe Huishouding, door het Evangelie, is afgeschaft. Allen die gelooven noemt PAULUS daarom *Abrahams-zaad*, VAN TRICHT heeft dit, bij de behandeling van *Rom.* IV, ook gevoeld, blijkens zijne verhandeling bl. 846.

Voor hen die ten nadeele van de Goddelijke zending der Apostelen, en ter verkleining van het gezag van hen dus, van welke JEZUS gezegd heeft: *Die u hoort, hoort mij, die u ontvangt, ontvangt mij*, enz. uit *Gal.* II: 11—14. ongelukkiglijk nog verder redeneren willen; (ziet

(ziet bl. 73.) is, dunkt ons, 't beste, dat men, in ſtede van iets toe te geven, zulke betwisters en tegenſprekers verwijze naar 2 *Petr.* III: 15, 16. Uit dat ééne voorbeeld blijkt toch ook niets meer, dan dat PETRUS zich naar het oordeel van PAULUS éénmaal een weinig te veel geſchikt zal hebben, in toe te geven aan zeker Joodsch vooroordeel, maar met het beste oogmerk, en dan komt nog wel zeer hier bij in aanmerking, gelijk elk verſtandige moet toeſtemmen, *hoe* de Apostel PAULUS ter aangehaalder plaatſe, zich van dat voorval bediende.

Uit hoofde van onze beperkte ruimte, is 't ons ondoenlijk verder in bijzonderheden te treden, veel min om ons in onderſcheidene uitleggingen van eenige plaatſen uit te laten, hoe veel aanleiding wij daar toe ook hier ontvingen. Alleen verzekeren wij, dat elke verklaring, ook die, waar mede wij ons niet volkomen vereenigen kunnen, bewijzen oplevert van kennis, nadenken, oordeel en liefde tot de waarheid. Aangenaam was het ons op bl. 99, noot 8, de ſchoone bepaling of omſchrijving en aanwijzing liever, der beteekenis van het woord δικαιοσύνη, van onzen ſchranderen Hoogleeraar VAN VOORST, wiens Specimen *De uſu verborum cum praep. compoſitorum in N. T.* nog het licht niet zag, toen deze Verhandeling bewerkt wierd, uit zijne *Ann. Sel.* naar verdienſten vermeld te vinden. Voor: „ evenwel blijft het altijd *zeer moeijelijk*" bl. 99. onder aan, zouden wij liever lezen, *ondoenlijk*, daar het ons onmogelijk voorkomt, zoo wel als onnoodig, met eene wijsgeerige naauwkeurigheid, de verſchillende beteekenisſen aan te wijzen der woorden, in zulke plaatſen uit de ſchriften van PAULUS, waar hij, naar zijne gewoonte, verſcheidene op één geſtapeld heeft,

om zich toch wel te doen verſtaan. Om iets kenmerkends uit deze belangrijke ſchets te leveren, hebben wij begrepen hier het volgende te moeten overnemen:

„ Wie, die de hier opgegevene Schriftuurplaats (*Gal.* VI.) naauwkeurig gadeſlaat, en daarbij nog zoo vele andere, die elders verſpreid zijn, in zijne gedachten opneemt, zal het niet moeten toeſtemmen, dat naar *Paulus* oordeel, de mensch eene vrijheid van keuze heeft, ten goede of ten kwade, — op welke vrijheid, trouwens, ook alle zedelijkheid berust, en zonder welke er geene toerekening van daden mogelijk is. — Dat echter die vrijheid van keuze, geene onafhankelijkheid mede insluit, of, zich ten goede wendende, ook niet gezegd kan worden, zich geheel buiten Gods inwerking te bepalen, veel min, zonder dien bijſtand des Allerhoogſten, tot eene zekere vastheid, en vruchtbaarheid, in waarlijk edele daden, geraken kan, zullen wij nog, in het vervolg der ontwikkeling van *Paulus* Geloofsleer, nader leeren kennen. — Intusſchen voorzie ik op dit ſtuk van zedelijke vrijheid eenige bedenkingen, welke, daar *Paulus*, die toch niet wel met zich zelven ſtrijden kan, onze opmerkzame overweging waardig zijn. — Ze zijn ontleend, en uit de handelwijze, die God omtrent den mensch wordt toegekend; (Rom. IX: 18. XI: 5—10) en uit de geſteldheid van den mensch zelven (Rom. VII: 15—24. Gal. V: 17.)"

„ Wat nu de eerst aangevoerde ſchriftuurplaats betreft: hier zegt *Paulus: Zoo ontfermt Hij* (God namelijk) *zich dan diens hij wil, en verhardt dien Hij wil.* — Zoo als ieder duidelijk zien kan, bevatten deze woorden een algemeen beſluit, afgeleid uit den opmerkenswaardigen loop der omſtandigheden met *Izaäk* en *Ismaël*

(vs.

(vs. 6—9), *Jakob* en *Ezau* (vs. 10—18) en een paar Godspraken aan *Mozes* (vs. 15) en *Pharao* (vs. 17). — Maar nu is slechts de vraag, hoe men de genoemde gevolgtrekking hebbe op te vatten, zoo dat dezelve met alle de door *Paulus* opgenoemde Geschiedkundige bijzonderheden in een juist verband sta, en tevens met de groote hoofdzaak, tot welker opheldering, of, wilt gij liever, tot welker verdediging, alle die Geschiedkundige daadzaken werden bijgebragt; de mededeeling, namelijk, der voorregten van het Evangelie aan de Heidenen met achterstelling eener bijzondere begunstiging van het Joodsche Volk als nakomelingschap van *Abraham* aangemerkt?"

„ Wanneer wij de woorden nagaan, van welke de Heilige Schrijvers zich bediend hebben, om de uitlatingen der Goddelijke Goedertierenheid, ten aanzien der menschen, te kennen te geven, dan zien wij, dat zij menigmalen uitdrukkingen bezigen, die het denkbeeld van verdienstelijkheid aan de zijde des beweldadigden geheel en al uitsluiten, δικαιοσύνη, οἰκτιρμός, χάρις, χρηστότης, en de met de meesten dezer verbondene Werkwoorden. — Hoe juist deze keuze zij, zal ik niet behoeven te zeggen aan hem, die ooit opmerkzaam heeft nagedacht over den verbazenden afstand, op welken de mensch staat van God, bijzonder, bij de tegenwoordige toedragt eener algemeene verbastering, waarover wij in de volgende §. zullen moeten handelen. — Geen wonder, dat *Paulus* dus ook, hier gewagende van Gods daden in het schenken der Evangelieleer aan oorspronkelijke Heidenen, het bevoorregten van *Isaäk* boven *Ismaël*, van *Jacob* boven *Ezau*, de zigtbare vertegenwoordiging zijner heerlijkheid aan *Mozes* (Exod. XXXIII) — dit alles een ἐλεεῖν, *zich*

 ont-

ontfermen noemde, daar God geene dier weldaden aan eenen eenigen dier begunstigden verpligt was. — Zulke gebeurtenissen dus leerden, dat hij zijne Goedheid verheerlijkte aan den genen, dien Hij, en zulks, volgens zijne wijsheid, nimmer zonder de voldoendste oogmerken, daartoe verkoos. — „ Αρα οὖν ὃν θέλει, ἐλεεῖ. — Maar nu laat hij er op volgen ὃν δὲ θέλει, σκληρύνει. — Gelijk nu het eerste lid doelde op de aangehaalde daadzaken, zoo ook had de Apostel, bij het tweede, op het oog de Israëliten, die nu in de Evangelie bediening als het ware meer werden voorbijgegaan. — En wat de aangevoerde voorbeelden uit de aloude Volksgeschiedenissen betrof, *Ismael*, *Ezau*, *Aäron* met de overige Hoofden, Priesters enz. van het Israëlitiesch leger, en *Pharao*, — dezen zoude God verharden of had dit gedaan. Hoe? — onindrukbaar maken voor Godsdienstige en Zedelijke beweegredenen ten goede, om hen des te beter aan eene eeuwige rampzaligheid te kunnen overgeven? — verre van daar! — Uit kracht van tegenstelling met den zin van *ontfermen: niet zoo gunstig zijn, minder goedheid bewijzen.* — Daarvan zouden de Joden ondervinding hebben, dewijl hun het Evangelie, daar zij het standvastig verwierpen, niet meer zoo gezet als de Heidenen zoude verkondigd worden. — En opdat zij zich over deze handelwijze Gods niet te onregt mogten beklagen, hadden zij slechts te letten op hunne aloude Volksgeschiedenissen. — Ook *Ismaël* (tegen wien God toch veel minder, dan tegen de toenmalige Israëlieten, die de Messiasleer verwierpen, reden van misnoegdheid hebben kon), schoon mede een Zoon van *Abraham*, en zelfs ouder kind, was in tijdelijke voorregten verre beneden zijnen broeder *Izaäk* geplaatst.

plaatst. — Dit was ook het geval geweest ten aanzien van *Ezau*, vergeleken met *Jakob*; — wijders geen Israëller had het voorregt van *Mozes* genoten; en *Pharao* was door God tot de koninklijke waardigheid verheven, — en, in die betrekking, schoon ten gevolge zijner verkeerde handelwijze, met ramp op ramp bezocht geworden, [deze gedachte toch schijnt mij toe in het redebeleid bij *Paulus* te moeten ingevoegd worden] opdat hij tot een toonbeeld van Gods magt, en tot een middel ter verbreiding van Gods naam op de Wereld verstrekken mogt. — Σκληρύνειν is derhalve niet van eene zedelijke verharding, maar van eene hardere behandeling der menschen, uit onderscheidene oorzaken, door God aangedaan, op te vatten (verg. *Schleusner in V.* en Prof. *van Hengel in zijne Verh. bij Teylers Godg. Gen.* XXVII D. bl. 16.), Doch ik durve hier niet meer bijvoegen. — Genoeg, — elk ziet dat de tegenbedenking, uit deze plaats tegen de welbegrepene zedelijke vrijheid der menschen ontleend, weinig waarde bezit."

„ Wat de tweede plaats (Rom. XI: 5—10) betreft, hier zoude het bij het eerste voorkomen schijnen, als of God, de eenige en onmiddelijke oorzaak ware dier omhelzing (5, 6.) of verwerping van het Evangelie (7—10.), waarbij dan alle eigene verkiezing aan der menschen kant noodzakelijk moest ophouden, en de mensch dus geloofde of niet, naar mate de kracht Gods hem her of derwaarts henen trok. — Doch wanneer men de aangehaalde versen met eenige naauwkeurigheid gadeslaat, in derzelver verband met hetgeen de Apostel daar behandelt, dan ziet men, dat zij ook mede dienen moeten tot oplossing van een bezwaar, hetwelk de Apostel in den geest zijner voormalige Geloofs-

loofsgenooten zichzelven voorſtelt (vs. 1.) — Hij vraagt, of dan nu God, daar het Evangelie inzonderheid den Heidenen verkondigd werd, zijn Volk, de Joodſche Natie, welker bijzondere Beſchermgod Hij zich in vroeger dagen verklaard had, geheel en al hadde verworpen? — Deze bedenking beantwoordt hij dus, dat hij 1. aantoone, dat er nog meer Joden waren dan men dacht, onder welke het Christendom eenen gunſtigen bijval vond. Even gelijk het in de dagen van *Elias* geweest was, toen er, tegen 's Mans verwachting aan, nog zeven duizend gevonden werden, die hunne knieën voor den Baäl niet gebogen hadden, zoo was het ook nu. — Er was nog een overblijfſel geworden, naar de verkiezing der genade (λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν vs. 5.) — als de vrucht van loutere Goddelijke gunst, ten gevolge waarvan hun het Evangelie gepredikt was (zie den zamenhang met H. IX en X.) waarom dan ook alle roemtaal op 'eigen' verdienſte in dit aangelegen ſtuk dwaasheid was (vs. 6.) — En hieruit volgde dan, eensdeels, dat God verre was van zijn voormalig gunstvolk verworpen te hebben, — anderdeels, dat de thans bevoorregte Heiden zich niet mogt verhovaardigen, en de Joodsgezinde Christen, natuurlijk toch nog belangſtellende in het lot zijner Natie, niet aan haren eenmaligen overgang tot de zaligende Evangelieleer moest wanhopen (verg. het vervolg van dit H.) Na dit behandeld te hebben komt hij weder op zijne bedenking (vs. 1.) voorgedragen terug: τί οὖν; (vs. 7.) — ὃ ἐπιζητεῖ Ἰσραὴλ, τοῦτο (voor het gewone τούτου, zie *Griesbach*) οὐκ ἐπέτυχεν; hetgeen Israël gezocht heeft, heeft het dan toch niet verkregen? — gelukzaligheid, namelijk, en dus

ſchijnt

schijnt God wel degelijk zijn Volk verstooten te hebben? — Volgens deze opvatting, die ik gaarne aan het oordeel van meer geoefenden dan ik ben, onderwerp, geeft *Paulus* dan vs. 7*b*. tot vs. 10. ingesloten eene andere oplossing van het vs. 1. voorgestelde bezwaar. — Na eene korte herinnering van het reeds betoogde (vs. 2—6.) in de woorden ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν vs. 7*b*. —: de Natie als Natie moge dit voorregt missen, het door God begenadigde overblijfsel mag er zich toch in verheugen (verg. v. 5.) — maakt hij 2. opmerkzaam op de reden, welke *veroorzaakt had dat de Joden niet zoo zeer meer, gelijk thans de Heidenen, met de Evangelieprediking verwaardigd werden.* — Dit is wel maar eene herhaling van het geen reeds zoo uitvoerig H. X. gezegd was, doch hier ter plaats noodzakelijk. — God had de Natie niet verstooten, maar zij zelve had zich uitgesloten, door hare verwerping van den Messias, en voortdurend ongeloof, welke eene zekere verharding had te weeg gebragt. — Op häar konde dus worden toegepast, hetgeen de heilige Godsmannen van vroeger dagen aangaande hare Voorvaderen, in Dichterlijken stijl, (waarin men dikmaals, zonder het oog op de middeloorzaken te vestigen, alles aan God toeschreef), gesproken hadden. De Natie werd nu als het ware meer aan zich zelve overgelaten, uit hoofde namelijk van hare onbuigzaamheid, en het Heidendom tot erkentenis van het Evangelie opgeleid. — Ook in deze plaats derhalve ligt niets, dat ons in de beschouwing van 's menschen zedelijkheid hinderen kan."

„ In Rom. VII: 15—24. eindelijk en Gal. V: 17. erkent *Paulus* wel eene aanmerkelijke heerschappij der zinnelijkheid, maar echter geene, die den mensch alle keuze ten goede onmogelijk zou-

zoude maken. — Men leze toch eens naauwkeurig Rom. VII: 15*b*—20." —

De Eerw. VAN HEIJNINGEN heeft, na eene inleiding over de noodzakelijkheid van het onderzoek der H. Schrift tot kennis van den Godsdienst, en over het gewigt van PAULUS schriften, redevoeringen en gesprekken, die voor ons bewaard zijn gebleven, eerst onderzocht, wat wij naar PAULUS leer, 1.) van God gelooven moeten, 2.) van JEZUS CHRISTUS, 3.) voor den mensch, en vervolgens onderscheiden onderzoek gedaan, naar de verpligting, pligten, drangredenen, en hulpmiddelen, zoo als die in de redeneringen van PAULUS, welke ons bekend geworden zijn, blijken voor te komen.

Hoe wel deze proeve geenszins gelijke waarde heeft, met die van den Heer DE KEIZER, en op verre na ook zoo volledig niet is, levert zij echter in eene vrij geleidelijke orde, verscheidene proeven op, van liefde voor eene gezonde uitlegkunde, van goeden aanleg, en verstandig nadenken op het behandelde onderwerp. Het laatste deel zal zeker niet 't minst bevallen.

De Eerw. VAN TRICHT spreekt, tot inleiding, met overleg, over het onderwerp, en deszelfs bronnen, geeft rekenschap van de behandeling en deelt dit plan daarvan mede.

„ *Eerst* ontvouw ik de denkbeelden van *Paulus* over zichzelven, zijne lotgevallen, de waardigheid, die hij bekleedde, en het Evangelie, hetwelk hij predikte, — waarbij tot aanhangsel zullen volgen: zijne gedachten over het Goddelijk gezag van de Schriften des Ouden Verbonds, en over het gezag der andere Apostelen. — Na dat dit hoofdstuk ons de waarde van *Paulus* onderwijs en zijn hoog gezag zal aangetoond hebben, be-

beſchouwen wij *ten tweede* zijne leer over God, over deszelfs Natuur en Volmaaktheden, — over deszelfs Betrekking op de Wereld in het algemeen, en op den mensch in het bijzonder. — *Ten derde* geven wij 's Apostels gedachten over *Jezus Christus*, zijne hoogere Goddelijke natuur en betrekking op den Vader; — over zijne komst in het vleesch, en alles wat hij op aarde gedaan en geleden heeft tot heil van menſchen; — over zijne verheerlijking na den dood, en den hoogen ſtaat, waartoe hij in den hemel is verheven. — *Ten vierde* moeten wij den mensch beſchouwen in het algemeen, zijne beſtemming, diepen val en rampzaligen toeſtand. — *Ten vijfde* bepalen wij onze beſchouwing, bij die heerlijke Zegeningen des Nieuwen Verbonds, door God voor den zondigen en ongelukkigen mensch bereid. — *Ten zesde* bij het Geloof, als het middel om deel aan die zegeningen te erlangen. — *Ten zevende* bij de Verbetering of Bekeering, die met dat Geloof moet gepaard gaan. — *Ten achtſte* bij de Pligten, welke de Christen in dit leven beoefenen moet, en de beginſelen, waaruit de Christelijke deugd moet voortvloeijen. — *Ten negende* bij de Verwachtingen van *Paulus*, zoo wel wat betreft de voortgangen en de zegepraal des Evangelie's, als het toekomſtig lot van den mensch, na den dood des ligchaams; — waarna eene *korte narede* iets over de Engelen en Duivelen behelzen zal."

Deze opgave van het plan, doet reeds de *goede* orde kennen, door den Schrijver hier gevolgd, en geheel deze Verhandeling munt daardoor zoo zeer uit, als die van den Heer DE KEIZER in uitlegkundige naauwkeurig- en zorgvuldigheid. Slechts ſpaarzaam heeft zich VAN TRICHT geleerde aanmerkingen veroorloofd, waardoor zijne aanwijzing aangenamer leest; even-

evenwel is doorgaans door hem de beste uitlegging gevolgd, waar uit deskundigen duidelijk zien kunnen, dat hij met de beste hulpmiddelen zeer goed bekend is niet alleen, maar ze ook wel weet aan te wenden. Over het geval *Gal.* II: 11—14. vermeld, zie boven, handelende, heeft VAN TRICHT de verkeerdheid van PETRUS voorgefteld, meer als een gevolg van zijne *menfchenvrees*, en niet van zijne veranderde denkwijze. Aan dit laatfte nu is wel geen twijfel, maar wat het *eerfte* aangaat, behoort opgemerkt te worden, dat men die *menfchenvrees* van PETRUS in eenen *goeden* zin verftaan moet. Het was toch eigenlijk flechts eene naar het oordeel van PAULUS een weinig te ver gedrevene *infchikkelijkheid*, of toegevendheid. Hij vreesde namelijk, die anderen (vs. 12.) te ergeren, en daarom onthield hij zich van iets, dat hij wel wist te mogen doen, en even te voren daarom ook deed.

Gal IV: 26. is te regt, het *Jerufalem dat boven is*, verklaard van de Christelijke Kerk, gelijk uit de tegenftelling en geheele redenering zeker wordt, welke redenen PAULUS voor deze benaming had, kan men uit den zamenhang gemakkelijk zien. Meer mogen wij nu niet aanftippen, alleen betuigen wij, dat deze lettervrucht den daaraan toegewezen eereprijs wel waardig is.

Wij verblijden ons, dat het uitmuntend plan van het Haagfche Genootfchap, om de leere des Bijbels, uit de zuivere bron alleen te doen kennen, zoo wel flaagt, en wenfchen niets vuriger, dan dat ook deze uitgave meer en meer zal mogen verftrekken, om ware Bijbelfche Theologie te doen kennen, en de onderfcheidene menfchelijke, faalbare bepalingen regt te leeren fchatten.

PROE-

PROEVE ter opheldering en verdediging van het oogpunt eener zinsverrukking, als het aannemelijkste ter verklaring der Evangelische verhalen, aangaande 's Heilands verzoekingen in de Woestijn, voorgedragen door T. RADSMA, *Pred. te* Hempens *en* Teerns, *beroepen te* Aalten. *Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1817. 126 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : — : —

Het is bekend, hoe onderscheiden er gedacht, gesproken en geschreven is, over de geschiedenis van 's Heilands verzoeking in de Woestijn, ons *Matth.* IV: 1—11. *Mark.* I: 12, 13. en *Luk.* IV: 1—13. medegedeeld. De Eerw. RADSMA, brengt de verschillende opvattingen tot drie hoofdklasfen. Onder de eerste plaatst hij de zulke, waarbij het verhaal zoo letterlijk wordt opgevat, dat JEZUS niet alleen werkelijk in de Woestijn geweest, maar ook door eenen zich tot hem ligchamelijk vervoegenden mensch of duivel, ter verzoeking opgezocht en aangesproken, en naar *Jeruzalem*, tempel en berg, *ligchamelijk* geleid is. Tot de tweede klasse brengt hij de zoodanige, volgens welke het verhaal niet letterlijk maar zinnebeeldig moet beschouwd worden; zoo dat den Zaligmaker, dergelijke verzoekende *gedachten*, als vermeld zijn, onder de inkleeding eener zamenspraak, of van zelve invielen, of door den Duivel, even als andere menschen, ingeboezemd wierden. Als eene derde klasse worden door hem de verklaringen aangemerkt, waar in zekere *verrukking* van zinnen aangenomen is, welke dan, of tot de verzoeking zelve alleen bepaald, of mede

tot het verkeer in de Woestijn, als insgelijks ingebeeld, uitgeſtrekt pleegt te worden.

De redenen, waarom de Schrijver de uitleggingen der twee eerſte klasſen verwerpt, worden hier eerst aangewezen, dan bepaalt hij het door hem aangenomen, en tot de laatstgenoemde behoorende oogpunt nader, en tracht dat te ſtaven; terwijl hij ten laatſten, op dien gelegden grond, deze gansche gebeurtenis in de bijzonderheden ontwikkelt, en het groote doel en nut daarvan doet kennen. Volgens RADSMA blijkt, uit de drie verhalen, zeker, dat JEZUS wezenlijk veertig dagen, in de Woestijn doorgebragt heeft, afgeſcheiden van de zamenleving met menſchen, en dus ook buiten de gelegenheid tot het gewone gebruik van voedſel.

Het oogpunt eener zinsverrukking, bepaalt zich tot de verzoekingsgeſchiedenis zelve alleen.

Het vasten van JEZUS, ſtond in eene noodzakelijke betrekking tot de bedoelde hoofdzaak zijner verzoeking, en had eene *natuurlijke* en *zedelijke* ſtrekking: JEZUS werd daardoor zoo na aan den ſtand der geesten gebragt, als noodig ware, om te weeg te brengen, dat de booze geest in zijnen natuurlijken ſtaat op den Heiland onafhankelijk kon werken. JEZUS kwam nu in eene zinsverrukking, wel eenigzins overeenkomende met den toeſtand der *helderzienden*, door de werking van het dierlijk magnetismus.

Zoo was bij Hem de waarneming, van den tot Hem komenden, en Hem verzoekenden perſoon des Satans, waar en wezenlijk; het gaan daar en tegen naar *Jeruzalem*, de aanwezigheid op de tinne des tempels en op den berg, gelijk mede het zien van de Koningrijken der Wereld, en derzelver heerlijkheid, — eene *verbeel-*

beelding, welke door 's Duivels werking op zijne, wegens de verrukking, opwekkelijk en ontvlambaar gemaakte verbeeldingskracht te weeg werd gebragt.

Maar laat ons dit gevoelen, met 's Schrijvers eigene woorden voorstellen! „Zoo werd dan JEZUS, door middel van het vasten, tot het geen thans voor handen was, tot het ondergaan van de verzoekingen des Duivels bepaaldelijk, op eene allezins gepaste en der Goddelijke wijsheid en liefde waarlijk verheerlijkende wijze, voorbereid. En onder deze voorbereiding naderde Hij, op *gezegde wijs* — mede onder behulp van *die zielverheffende gedachten*, waar door de *bijzondere* ondervinding van Gods Hem verheerlijkende trouw aan zijnen geest eene *hoogere* vlugt gaf en denzelven als opvoerde — dat punt der zinsverrukking, waarop Hij staan moest, om voor den Satan genaakbaar te zijn."

„Dit toppunt bereikt hebbende, werd Hij ook weldra (verg. 1 Pet. V: 8.) door denzelven waargenomen en dadelijk aangerand. De Hellevorst trouwens, van 's Heilands bestemming (Matth. VIII: 29.) niet onbewust, brandde zeker, op die waarneming, van ongeduldig verlangen, om het groote oogmerk van deszelfs zending, zoo mogelijk, nog te verijdelen; dewijl hij, hoe veel of weinig daarvan wetende, ligtelijk begreep, dat hetzelve wel gelukkende zijne heerschappij geweldig fnuiken zoude. Jesus derhalven nu in zijnen werkkring ontwarende, behoefde hij geene verdere aansporing, om van deze voor hem zo gunstige gelegenheid gebruik te maken, en te beproeven, of hij Jesus niet, op deze of gene wijs, ten val brengen en zoo ongeschikt voor het hem meer of min bekende werk der verlossing van zondaren

maken konde. In het verleiden van menschen gewoon maar al te wel te slagen, stelt hij zich daartoe vol moed en hoop in de vereischte betrekking tot den Geest van Jesus, om door mededeeling van denkbeelden zijnen invloed aantewenden. Als Geest verscheen hij (vervoegde en maakte hij zich persoonlijk kenbaar) met dat oogmerk aan denzelven, en hield zoo met Jesus eene onderhandeling, door zodanige weerkeerige mededeeling van gedachten, als tusschen menschen door middel van gesprekken geschiedt, en ons ook op geene andere wijze kan worden te verstaan gegeven. Echter op de den Geesten eigene, maar voor ons onbekende en onbegrijpelijke, manier."

„ Schoon de Evangelisten, om terstond ter zake te komen, hem als voort met de dadelijke verzoeking aanvangende voorstellen, kan het wel zijn, dat de helsche Geest den Heiland vooraf onderschept hebbende, betrekkelijk het geen hij nog niet, of niet met genoegzame zekerheid, wist, om nader met Hem en zijne betrekking bekend te worden; of (in de al zoo aannemelijke veronderstelling, dat hij in het eerst den Geest van Jesus niet nader dan als eenen menschelijken Geest herkende) om te ontwaren, wie dezelve ware. In welk geval hij aanvangelijk het hem eigene doel van verleiding slechts in het algemeen kan hebben opgevat. Doch hetwelk vervolgens, met de ontdekking van 's Heilands Messiasschap, op even gezegde wijs, meer aangevuurd en daarnaar bepaalder ingerigt wierd. — In allen gevalle kan het laatstvoorafgaande geweest zijn de ontdekking, dat hij hier met den Zoon van God te doen had. Daaraan sluit althans de vorm der eerste verzoekingsproeve: *Indien gij Gods Zoon zijt* &c. = het allernatuurlijkste. Of hij met

dat

dat al aan die benaming van den Messias het regte denkbeeld verbond, is ten eenemaal onzeker. De verhalen behelzen niets, dat ons tot deze veronderstelling noopt. Volgens dezelve kan hij daarbij even goed eeniglijk gedacht hebben, aan eenen bijzonderen en buitengewonen gunsteling van God onder de menschen, die voor het overige, hoe zeer anders in waardigheid verheven, echter niet meer dan een gewoon mensch — en dus voor verleiding vatbaar — was. En, dat zich op dien grond de laatste verzoekingsproeve het gemakkelijkst laat begrijpen, geeft veel reden, om het daarvoor werkelijk te houden; vermits er wijders niets is, 't welk het tegendeel ons meer waarschijnelijk zoude maken."

Men ziet dus, dat daar eenige anderen zulk een dwaas en afgrijzen verwekkend misbruik gemaakt hebben, van het dierlijk *magnetisme* en derzelver werking en proeven (1), de Eerw. RADSMA hier eene proeve gegeven heeft, hoe men er zich tot een wezenlijk Christelijk doel van bedienen kan. Voorzeker komt den Schrijver de eere toe, dat hij zijn onderwerp wel doordacht, geleidelijk behandeld en zijne opvatting zoo aannemelijk mogelijk gemaakt heeft. Wij zijn het ook volkomen met hem eens, niet alleen hier in, dat hij hier aan den eigenlijken Duivel wil gedacht hebben, maar ook daarin, dat hij zich geheel afkeerig betoont, van het wel eens onvoorzigtig voorgedragen gevoelen, dat neder komt op de ongerijmde stelling, dat uit het hart van JEZUS, ook booze bedenkingen konden opkomen, gelijk bij gewone Adams-kinderen. Ja ook over 't geheel verdient, onzes erachtens, deze proeve, of eigenlijk het daarin voor-

(1) Waarmede wij echter niet hoog loopen.

voorgesteld bijzonder of meer gewijzigd gevoelen, wel nader getoetst te worden. Voorzeker is toch met deze voorstelling het stuk niet afgedaan, er zijn wel degelijk ook hier nog zwarigheden overig, welke niet weinig drukken, en het mangelt ook in deze aan genoegzaam bewijs.

Ten aanzien van de zoo merkwaardige gebeurtenis der verzoeking zelve, (want ten aanzien van het oogmerk, van het veertigdaagsche vasten, stemmen wij hoofdzakelijk met den Schrijver ook in) oordeelen wij altijd, dat wij ons voegzaam herinneren, *Gen.* III. *Job* I, en ook zelfs *Zach.* III. volgens *Judas* brief *vs.* 9. Even zoo min als den droom, gemeld 1 *Kon.* III: 5—15. zouden wij 's Heilands verzoeking in de Woestijn, uit de werking van het dierlijk magnetisme, als nog althans durven verklaren. Het komt ons voor, dat de vraag: hoe de Evangelisten met deze gebeurtenis bekend geworden zijn? Welke toch wel niet anders kan beantwoord worden, dan dat zij het uit JEZUS eigen mond vernomen hebben, — ons tot iets anders leidt. Waarom zou JEZUS, indien hier aan eene zinsverrukking moest gedacht worden, dit er niet bij gezegd hebben; of, indien men aannemen wilde, dat Hij het werkelijk gedaan had, waarom zouden dan de Evangelisten er dit bij deze vermelding afgelaten hebben? En waarom dus niet gehandeld, als de Geschiedschrijver op de aangehaalde plaats van de Koningen?

Ook twijfelen wij zeer, of de uitdrukking, welke wij uit de *Handelingen der Apostelen* leeren verstaan, dat de Zaligmaker *van den Geest heen geleid wierd naar de Woestijn, om verzocht te worden van den Duivel*, en naderhand, en JEZUS *keerde wederom door de kracht des H.*

Gees-

Geestes naar Galilea, deze opvatting toelaat.— Wij zouden verder kunnen vragen: behoefde JEZUS juist naar de woestijn in *Judea*, om zulk eene zinsverrukking te ondergaan? Kon die niet even goed bij nacht, in een huis of op het veld van *Galilea*, hebben plaats gehad? En, zoo men al oordeelt, dat een vasten zulk eene zinsverrukking moest vooraf gaan, werd daartoe dan een vasten van zoo veel dagen gevorderd? Wij weten althans niet, dat men, om in den Magnetischen slaap helderziende te worden, vooraf lang vasten moet? Even min begrijpen wij, dat een zoo lang vasten zou kunnen dienen, om den mensch in aanraking met de geesten te brengen. Wij kunnen over het een en ander hier niet verder uitweiden, en meenen ook genoeg gezegd te hebben, om op deze proef opmerkzaam te maken, en te doen zien, dat de zaak wel nader verdient overwogen te worden.

Hoe gelukkig ondertusschen, dat, wanneer wij kinderlijk geloovig (gelijk JEZUS verlangt) deze merkwaardige gebeurtenis beschouwen, dezelve ons zoo uitnemend dient, om in Hem, die het *zaad der Vrouwe* genaamd wordt, eerbiedig te gelooven, op Hem als den onwankelbaren volkomen te vertrouwen, naar zijn onvergelijkelijk voorbeeld ons te schikken, en ons te verblijden, dat wij weten, dat Hij niet alleen door voorschrift, maar ook door voorbeeld geleerd heeft, hoe wij, wanneer wij ons naar Hem willen noemen, aan Godsvrucht en deugd getrouw ons moeten betoonen.

De PROTESTANT. *Tijdschrift voor de Evangelische Christenheid, in het Koningrijk der Nederlanden. N°. 1. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1819. 111 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 16 —

Gelijk alles wat wel geschreven is, om eene ware verbroedering onder de onderscheidene belijderen van het Christendom te bevorderen, zoo is ons elke poging ook aangenaam, welke verstandig wordt aangewend, om eene doodelijke onverschilligheid voor te komen, schadelijke dwalingen tegen te werken, en te verhoeden, dat de Protestant, welke zich alleen aan het Evangelie houdt, in den ongelukkigen waan zich zoude laten brengen, als ware het verschil tusschen Roomschgezinde en Protestantsche Katholijken, niet meer zoo groot. 't Is waar de jongste gebeurtenissen, bij voorbeeld, in het Zuidelijk gedeelte van *Frankrijk*, de werking der Inquisitie in *Spanje*, de bemoeijingen der Jesuiten, welke ongelukkiglijk door den tegenwoordigen Paus, die nog niet schijnt geleerd te hebben, offschoon hij in de school der tegenspoeden eene zoo merkwaardige les ontvangen heeft, begunstigd blijken te worden, de ook openbare pogingen en aanrandingen door niet weinigen der Roomsch-Katholijken in onze dagen, hunne openlijke verdedigingen van het Pausselijk gezag der onfaalbaarheid, lijnregt inloopende tegen de H Schrift, om nu niet meer te noemen, hebben reeds veler oogen geopend. Ook heeft het schoon en met zoo veel broederlijke liefde als heiligen eerbied voor Gods alleen onfaalbaar woord, onlangs plegtig gevierd *Hervormingsfeest*, de Protestantsche Ka-

Katholijke Christenen, op hunne verpligting zoo wel als op hunne bevoorregting opmerkzaam gemaakt. Insgelijks mangelt het niet aan goede gedrukte Schriften, welke het beste tegengift behelzen, tegen de somtijds sluwe, hoewel ook dikwerf domme, en nog gedurig herhaalde pogingen, om bijgeloof en Priesterdwang te verdedigen, en te doen heerschen. Evenwel leert nog de ondervinding, dat de Protestanten vooral moeten blijven waken, en dat een tegen of verweerschrift, als dat is, waarvan wij hier het eerste Nommer voor ons hebben, geenszins als geheel overtollig kan beschouwd worden.

Uit den inhoud, en de inleiding zelve, zal elk onbevooroordeeld en bedaard beschouwer dit duidelijk kunnen opmaken. De drie rubrieken zijn: *Verdraagzaamheid*, — *De viering van het Eeuwfeest der Hervorming tegen eenen Roomschen Godsdienstvriend verdedigd* — *en schandelijk bedrog en dom bijgeloof van vroegeren tijd, in onze dagen vernieuwd.*

De ongenoemde Verzamelaar verzekert, dat zijn streven zijn zal: *De waarheid in liefde te betrachten.* Daar aan blijve hij dan ook altoos getrouw, zorge steeds te verbeteren in stede van te verbitteren, vinde dan ook genoegzame aanmoediging, om met eenen heiligen ijver verstandig voort te gaan, zij omzigtig in de keuze ter plaatsing van de hem op zijn verzoek toegezondene stukken en bijdragen, verwaarlooze ook het uiterlijke niet, en stichte alom, onder den Goddelijken zegen, veel goeds! Mogten de oogen van zoo velen, die nog blind zijn, meer en meer open gaan, en de hongerigen en dorstigen naar de geregtigheid voldoening en voorziening in hunne geestelijke behoefte biddende, alleen leeren zoeken in het eenvoudig, genoegzaam en zaligend Evangelie!

FENELONS *Gesprekken over de Welsprekendheid in het algemeen, en over die van den Kansel in het bijzonder; gevolgd van een Uittreksel uit deszelfs Brief aan de Fransche Hoogeschool, tot het zelfde onderwerp betrekkelijk. Uit het Fransch; met Aanteekeningen door* J. M. SCHRANT, *Pastoor te Bovenkarspel. Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, en benoemd Hoogleeraar aan de Hoogeschool te* Gent. *Te* Amsterdam, *bij* B. J. Crajenschot, *en te* Zalt-Bommel, *bij* J. Noman, 1817. 470 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 4: 10: —

Tot een aangenaam bewijs, dat er ook onder de Roomschgezinde Katholijken, mannen opstaan, die zich zeer voordeelig onderscheiden, en alle aanmoediging verdienen, kan men zich, in ons Koningrijk, gerustelijk beroepen op hem, die deze uitgave verschaft, het nuttig werk van FENELON vertaald, en met vele Aanteekeningen verrijkt heeft, voor den Nederlandschen Lezer. De *Gesprekken over de Welsprekendheid van* FENELON, offchoon in zijne jeugd reeds opgesteld, en niet voor de Pers bestemd, onderscheiden zich echter zeer voordeelig, en wel zoo dat vele kenners, waar onder wij maar alleen, als voldoende voor honderd anderen, nu den Engelschen BLAIR willen genoemd hebben, dezelve met regt in vele opzigten, hoog geroemd en aangeprezen hebben.

De Hoog Eerw. SCHRANT, reeds van elders ons voordeelig bekend, heeft dus een nieuw bewijs van zijnen goeden smaak en verlichte denkwijze gegeven, met de bezorging van dit werk in onze schoone moedertaal, en zijne Aanteeteekeningen-

tee-

teekeningen zijn van dien aard, dat ze zeker door derzelver uitgebreidheid, niemand die in ware welſprekendheid, aan den besten Godsdienst gewijd, belang ſtelt, onaangenaam zijn zullen. Hij beoordeelt en roemt daar in met beſcheidenheid, oordeel en erkentenis, verſcheidene van de Ouden uit *Griekenland* en *Italie*, welker heerlijke Gedenkſtukken voor ons gelukkig bewaard zijn gebleven, als DEMOSTHENES en CICERO, HOMERUS en VIRGILIUS, en levert fraaije ſtukken, uit de ſchriften of redenen van eenige lateren, als zoo vele voorbeelden, waardoor de regels en voorſtellingen tot de Kanſelwelſprekendheid behoorende, aanſchouwelijk gemaakt worden, en verſtaanbaar of liever gevoelbaar voor ieder, die niet geheel van allen aanleg ontbloot is. Zijn toevoegſel kan dus voor hen die de *con amore* bewerkte *Oratie*, van onzen Amſterdamſchen Hoogleeraar VAN HENGEL, *De religionis Christianae Disciplina verae ac nativae eloquentiae uberrima nutrice*, den 8ſten Junij des voorleden jaars gehouden, waarvan wij al eerder loffelijke melding wilden gemaakt hebben, ter bevestiging dienen. Zelfs zijn ook eenige nog levende Meesters niet vergeten, en daar in ſtraalt eene echt Hollandſche onpartijdigheid door, welke wij wenschten dat onze naburen, zoo *Duitſchers*, als *Franſchen* en *Engelſchen*, eindelijk eens leerden navolgen; maar ook tevens eene echt Christelijke waarheidsliefde, welke de oogen opent voor alle licht, zonder te vragen waar het gevonden wordt, en eenen welgeoefenden ſmaak, voor het geen waarlijk ſchoon en goed is.

De Heer SCHRANT toont hier duidelijk, dat hij de ware welſprekendheid kent, het gebruik en misbruik wel weet te onderſcheiden, en ook zeer goed in ſtaat is, om de vooroordeelen

len met vrucht te bestrijden, en aanstaande Predikers het ware van het valsche te leeren onderscheiden. Uitmuntend heeft hij hier geoorоordeeld, over het geen op den predikstoel al en niet past, en wat tot eene goede Kerkelijke redevoering, zoo wel wat uitvoering als inhoud en orde betreft, behoort en niet behoort. Men zal ook niet zonder goedkeuring kunnen lezen, zijn wel gegrond gevoelen, over den stijl des Bijbels, en over de waarde van de Grieksche overzetting, doorgaans de *Vulgata* genoemd, waaraan de Kerkvergadering, te *Trente*, gezag heeft willen geven, maar, — gelijk wij hier met zoo veel vreugd, als goedkeuring lezen, — zonder daarom de gebreken er in te wettigen, welke zij erkende en verbeterd wilde hebben, daar zij alleen aan dezelve den voorrang gaf, boven de *als toen* in omloop zijnde menigvuldige en zeer gebrekkige vertalingen, doch niet boven den grondtekst zelven, waàr voor zij zeer verre moet onder doen, in het natuurlijke, bevallige en duidelijke. Hoe veel zou er gewonnen zijn, indien alle de Geestelijken van 's Mans Kerkgenootschap, dit leerden erkennen, en dan ook, gelijk deze waardige Hoogleeraar, openlijk met wijsheid en getrouwheid zulks predikten!

Over de schoonheid des Bijbels, bevat de vijftigste Aanteekening van bladz. 115 tot 141, een wel bevestigde duidelijke aanwijzing, waar in de aandacht bijzonder bepaald wordt, bij deszelfs *eenvoudigheid*, *verhevenheid*, *schilderingen*, *teedere* en *roerende plaatsen* en *figuren*, in sprekende voorbeelden. Zeer juist wordt het een en andere aangemerkt en bewezen, tot teregtwijzing van de zulken niet alleen, die er zich op toeleggen om enkel 'fraai, gelijk men het noemt, te prediken, maar ook van de zoo-

da-

danigen, die de H. Schrift jammerlijk verwaarloozende, of althans daarvan veel te weinig gebruik makende, gemakshalve en om dezen en geenen te behagen, of de toejuiching van de zoogenaamde meer verlichten af te persen, in plaats van Bijbelsche Christelijke Kerkelijke Leerredenen, wijsgeerige Vertoogen geven, en redevoeringen van den Kansel houden, die wel van de zijde der welsprekendheid kunnen geroemd worden, maar, daar de zalving der Heilige Schrift aan ontbreekt, en die dus in de daad geene Christelijke Predikaatsiën zijn. Wie zou niet, met onzen schrijver en broeder in den Heere, hartelijk gaarne instemmen: „maar om in deze laatste *wel* te slagen, wordt eene buitengewone bedrevenheid in de Gewijde Schriften vereischt.

Het ware dus te wenschen, dat niemand tot het Predik-Ambt wierd toegelaten, ten zij met die noodige kennis uitgerust, waar door hij zich in staat bevond, om op eene doelmatige wijze het geestelijk voedsel aan anderen toe te dienen."

Hoe gelukkig, voegen wij er bij, dat men in Holland, daar thans zoo bijzonder op let, en hoe hartelijk wenschen wij, dat het *getal* van Leeraren, door den geest der *luiheid* zich niet latende te rug houden, bij de week vermeerdere, die naar den wensch van FENELON, en het uitgedrukt verlangen van het Christelijke Sijnode der Hervormde Kerk in ons Land, *Bijbeloefeningen* ter afwisseling houden, en niet slechts dezen of genen tekst, maar geheele Hoofdstukken, Afdeelingen of Psalmen en Brieven en Bijbelsche Geschiedenissen, in eens of althans achter een, opzettelijk behandelen.

Ook over het gezag der Vaderen, en het gevoelen der Kerk, heeft zich SCHRANT op eene ma-

manier uitgelaten, welke zijn verstand en hart tot eer verstrekt.

Hoe gepast, en ernstig dus, heeft hij hier zijne Geloofsgenooten gewaarschuwd, tegen de nog zoo algemeene gewoonte der Leeken, onder hen, om wel den dienst ijverig bij te wonen, maar de preeken niet te komen hooren. Wij zouden hier echter gaarne eene wel voorzigtige maar toch ook getrouwe wederlegging der redenen bijgevoegd gevonden hebben, van die allerschadelijkste gewoonte, waartoe de schrandere Schrijver zoo wel in staat blijkt te zijn. Hij heeft hier vele schoone bewijzen gegeven, van zijne kennis niet alleen aan de Schriften en verdiensten van verscheidenen der meest beroemde Kerkvaderen uit het Oosten en Westen, maar ook niet weinig geleverd, dat zeer geschikt dienen kan, om daar over te beter te leeren oordeelen; en verscheidene proeven, hier uit derzelver Schriften aangehaald, zijn waarlijk roerend, zeer stichtelijk, en dienen om de medegedeelde Aanmerkingen over de Welsprekendheid, te meer ingang te doen vinden. Zelfs ook, om de *Historia Litteraria*, prijzen wij de in deze gebruikte meerdere uitvoerigheid, dan men hier billijk zoude hebben kunnen verwachten, voor de Kerkelijke Geschiedenis is dezelve voordeelig. Wij hopen echter, dat men hoe langer zoo meer het onvoegzame zal gevoelen, van lofredenen op zoogenaamde Heiligen van den Kansel te houden, uit de overtuiging, dat de Bijbel ons voorbeelden en stoffen ter Godsdienstige en zedelijke beschouwing genoeg oplevert; zonder dat wij daarom iets hebben willen afgedongen, van den lof aan goede lofredenen, bij verschillende gelegenheden, op voegzame plaatsen en tijden gedaan,

waar-

waarvan ook hier een en andere meesterlijke brok is opgegeven.

Voor het eenvoudig ſchoone, en een deftig uiterlijk, het midden tusſchen alle uiterſten houdende, heeft zich ook SCHRANT, gelijk alle kenners, ten aanzien van den Kanſelſtijl, en de voordragt eener Christelijke Leerrede, duidelijk verklaard. Zoo min als CLARISSE, wiens uitmuntende bewerking van EWALDS *Kanſelwelſprekendheid*, hier ook onderſcheidene keeren loffelijk vermeld en aangehaald wordt, vindt SCHRANT het voorlezen van geſchrevene Predikaatſiën geheel verdedigbaar, waardoor ook waarlijk voor de ſtichting ongeloofelijk veel verloren wordt.

Over den geestelijken aard van JEZUS Koningrijk, en den invloed daar van op de Godsdienſtige oefeningen, en op de Voorgangers daarin, is hier veel goeds aangemerkt; och mogt men ſpoedig in dat Kerkgenootſchap daarvan eene nog meer algemeene, en daar zoo dringend noodzakelijke toepasſing maken, ter zuivering van al dien uiterlijken toeſtel, waar door alleen en op 't hoogst de zinnen aangedaan worden, en eene zoo groote verbastering veroorzaakt is.

FENELONS bekende werk beoordeelen wij niet. Het uittrekſel uit zijnen brief, aan de Franſche Hogeſchool, betreffende de welſprekendheid, heeft hier geene ongeſchikte plaats ontvangen, men vindt er goede bouwſtof, en verſcheidene nuttige aanmerkingen in, op dit onderwerp betrekkelijk. SCHRANT heeft te regt, in zijne Aanteekeningen hier op, vooral naar H. BLAIR verwezen, en deze aanmerking gemaakt, welke wij van ganſcher harte onderſchrijven: niemand wage het immer als Redenaar op te treden, ten zij hij BLAIR gelezen, herlezen, en deszelfs lessen vlijtig behartigd hebbe.

Verrasſend en merkwaardig is het [illegible], der Aan-

Aanteekeningen, een karakteristieke brok bevattende, uit de *Gesprekken der dooden van* FENELON, waar in DEMOTHENES en CICERO sprekende voorkomen, om te doen zien, dat de eerste boven den laatsten, in zijn oordeel, de voorkeur verdiend zal hebben.

Maar wij kunnen, hoe gaarne ook, dit niet overnemen, daar wij tot eene proeve iets anders meenen te moeten bezigen, en wel deze 74ste Aanteekening:

„ FENELONS klagte, dat zoo weinige Predikers eene goede en natuurlijke voordragt hebben, is nog maar al te gegrond. Zelden hoort men eenen Prediker, die, bij eene gezonde, overredende taal, tevens eene gepaste uitvoering voegt. De een spreekt zoo zacht, dat het grootste gedeelte der Hoorders hem niet kan hooren, of hij houdt zijne laatste woorden geheel binnen, zoo dat men er naar moet raden. Een ander schreeuwt op eene vreesselijke wijze, en doet daardoor dikwijls zijne Hoorders sidderen. Een derde heeft zich eenen zingenden en eenvormigen toon aangewend, zonder de minste verheffing of daling. Een vierde haast zich zijne rede ten einde te brengen, even als de schooljongen zijne les; terwijl wederom anderen zoo langzaam voortgaan, dat men de verveling op het gelaat der Hoorders bemerken kan. Zoo zijn er, die op eene gemaakte wijze spreken, ja met opzet brouwen, zich verbeeldende, dat het gebrekkige boven het volkomene den voorrang verdient, om dat eene dwaze mode daarin behagen neemt. O mogten deze allen de Natuur wat meer raadplegen en haar bij hun spreken meer in het oog houden! zij zouden alle zulke slechte hebbelijkheden afleggen, en meerder nut stichten."

„ Wil

„ Wil men van zijne ſtem eene goede werking hopen, men ga daarmede ſpaarzaam te werk, en leide haar naar de zaken, welke men verhandelt. Dan eens zij zij zacht, innemend, liefelijk; dan eens verheven, nadrukkelijk; dan ſchielijk, dan langzaam, met een woord: zoo als de gevoelens medebrengen, welke men wil uitdrukken. Zal de ſtem bevallen, zij moet hare afwisſelingen en welluidendheid hebben: waartoe zeker een muzikaal gehoor behoort. Overigens ſpreke men zonder gemaaktheid, natuurlijk, duidelijk, helder, en wachte zich voor ſchreeuwen. (*) Schreeuwers kunnen nooit het doel der Welſprekendheid bereiken. CICERO zeide van hen: „ dat *zij* zich, uit zwakheid, van het „ ſchreeuwen bedienen, even als kreupelen van „ een *paard*." (†) Zij meenen, met hunne donderende ſtem, wonderen te zullen verrigten; dan zij hinderen ſlechts het oor, en doen den verſtandigen lagchen. (§)"

„ Het beste middel, om zijne ſtem behoorlijk te leiden en van gebreken te zuiveren, beſtaat in het overluid en regelmatig lezen van onderſcheidene Boeken, vooral van Redenaars en Dichters, in het bijzijn van eenen verſtandigen Vriend, die ons op het gebrekkige aandachtig maakt: waarbij dan ook geene moeite en arbeid mogen geſpaard worden, om dat gebrekkige te boven te komen. Men weet, hoe dat DEMOSTHENES, op zoodanige wijze, een hem natuurlijk eigen gebrek overwon."

„ Wat wij wegens de ſtem of mondelijke voordragt aanmerkten, dat past ook veelal op de

(*) „ QUINCT. L. XI. C. 3. CIC. *de Orat.* L. III. ROLLIN, *Man. d'etud.* T IV. p. 618 "

(†) „ PLUTARCHUS, *Lev. van* CICERO, D. I. 15. "

(§) „ CLARISSE, l. c. bl. 82."

de gebaren. Zij zijn dikwijls al zeer onnatuurlijk, en worden of te weinig of te veel gemaakt. Het is, zoo als Vader SANLEQUE zegt:"

Je connois parmi nous certains sots immodestes,
Qui pour un mot tout seul vont nous faire cent gestes.
J'en sais d'autres aussi pour le moins aussi sots,
Qui, pour une geste seul vont nous dire cent mots.

„ Eenigen staan bijkans onbewegelijk, en gelijken meer naar beelden, dan naar menschen. Naauwelijks veranderen zij van houding. Gedraagt zich zoo een mensch, als hij in den gemeenzamen omgang spreekt? Wordt hij niet door de Natuur als aangezet, om zijne gevoelens, niet alleen door klanken, maar ook door teekenen, naar buiten te openbaren? „ Wie „ spreekt," vraagt EWALD, „ over iets, daar „ hij belang in stelt, tot menschen, welken hij „ ook belangstelling daarvoor wil inboezemen, „ zonder arm of hand te verroeren? Wie houdt „ het hoofd zoo stijf en stil daarbij, als of hij „ *gesilhouetteerd* moest worden?" (*) Ongepast is eene dusdanige uitvoering: zij kan van geene werking zijn."

„ Ook door het te veel wordt daarbij niet minder gezondigd: zoo moeijelijk valt het, uitersten te vermijden! Het is waarlijk om te lagchen, als men daar eenen Prediker aanhoudend in beweging ziet, als hij dan naar deze, dan naar gene zijde van den Kansel giert, hevig op denzelven slaat, en een geweld maakt, dat de kerk er van weergalmt. Zulk eene hevigheid zoude veel doen verwachten: nogtans hoort men dikwijls niet dan eenvoudige en gemeene zaken, waarbij naauwelijks de geringste beweging

(*) „ l. c. bl. 366."

ging past. Is dat niet den Kwakzalver vertoonen? QUINCTILIAAN heeft dezulken zeer wel aangeduid. „ Soortgelijke zwetsers," zegt hij, „ zoeken ook al, door hunne onstuimige voordragt, zich den naam te verwerven, dat zij met nadruk spreken. Altoos schreeuwen zij, en brullen er alles, zoo als zij zelven zeggen, met opgehevene handen, uit. Zij gieren naar alle kanten, al hijgende en zich vermoeijende, terwijl zij, als woedende menschen, allerlei onstuimige bewegingen maken. Zij kloppen met hunne handen, stampen met hunne voeten, en slaan zich op de heupen, voorhoofd en borst. Zulks heeft, wel is waar, eene krachtige werking op den onkundigen hoop; maar alle die bewegingen, door hen nadruk genoemd, zijn niets anders dan onstuimigheid." (*)

„ Te voren hebben wij gezien, hoe weinig soortgelijke onstuimigheid voor onzen Kansel passe; maar hoe onnatuurlijk wordt zij niet, als zij voorkomt bij zaken, waarbij slechts eene bedaarde uitvoering voegde. „ Niets werkt „ tegenstrijdiger, " zegt EWALD, „ dan zulk „ een ijdel schermen zonder beteekenis: want „ niets getuigt meer van oneerbiedigheid, van „ het vergeten van het onderwerp, waar over „ men spreekt, en van de plaats, waar men „ staat." (†) Zoo zeer als eene goede, natuurlijke gebaarmaking geschikt is, om de voordragt op te helderen en te ondersteunen, zoo veel hindert eene onnatuurlijke of verkeerd gebezigde beweging. Zij beleedigt het gezond verstand." (§)

Dit

(*) „ *Inst. Orat.* L. II. C. 12."
(†) „ l. c. bl. 366. de Aanteekening aldaar."
(§) „ ENGEL, *over de gebaren*, I. 49. CLARISSE, l. c. bl. 241."

„ Dit worde ook toegepast op het tooneelachtige, door vele Predikers, bij hunne uitvoering, aan den dag gelegd, ja waar van zij wel eens opzettelijk hun werk maken. Niets is hunner achtbare bediening meer onwaardig. De Christelijke Redenaar kan noch mag een Tooneelspeler zijn. De Kansel vordert eene meer deftige, gematigde voordragt, aan de zaken beantwoordende, welke aldaar verhandeld worden. Dat deftige, dat achtbare, dat zielroerende, moet zoo wel in gelaat en stem, als in houding en gebaren, door schitteren. (*) De vermaarde Tooneelspeler LE KAIN erkende zulks openhartig, toen hij, voor een groot gezelschap, de vermaarde Lijkrede van BOSSUET op den Prins van *Condé* tooneelachtig wilde op zeggen. Hij slaagde daar in zoo kwalijk, dat hij zich niet kon weerhouden van te zeggen: „ neen! een Redenaar mag geen Schouwspe„ ler zijn." (†)

„ De Prediker denke altoos aan zijne verhevene bestemming! hij zij geen zwetser, geen nabootser, maar Leeraar en Zedemeester. Hij houde in alles het midden. Hij toone zich niet te karig, maar ook niet te verkwistend met zijne gebaren. Hij vermijde daar bij alle vervelende eentoonigheid; kortom: hij volge de Natuur. Hij zij eenvoudig, bedaard, bij eenvoudige verhalen of onderwerpen van eenen betoogenden aard; vurig, hartstogtelijk, maar niet winderig of onstuimig, bij sterkere plaatsen, bij waarschuwingen, bestraffingen of nadrukkelijke toepassingen. Hij onthoude zich van alle beweging, waar zij eene verkeerde wer-

(*) „ CLARISSE, in eene Aanteek. op EWALD, bl. 80. Vergelijk ook ENGEL, *over de gebaren*, D. II. b. 154."
(†) „ MAURY, *Essai sur l'eloq*, T. II. p. 272."

werking zoude doen of overtollig zijn. Dit laatste moet vooral bij het Gebed in acht genomen worden. Daar bij passen gevouwene handen, ter nedergeslagene oogen, en eene bedaarde eerbiedvolle houding. Niets is strijdiger met den eerbied, aan het hoogste Wezen verschuldigd, dan gebaren te maken, als men tot het zelve spreekt. Nogtans hoe velen zondigen hier tegen! Meer dan eens was ik ooggetuige van zulk eene onbetameiijke gebaarmaking. Ik kan niet uitdrukken, welke nadeelige werking zij op mij had." —

„ Gaarne traden wij hier nog meer in bijzonderheden, zoo niet EWALD en CLARISSE zulks overbodig maakten. Alleen herinneren wij nog de les van SANLEQUE:"

„ *Prechez donc sans fureur, & sans effronterie;*
Ne soyez ni trop lent, ni trop precipité.
Distinguez bien l'air vif d'avec l'air emporté,
Soyez grave sans faste, aisé sans nonchalance,
Modeste sans froideur, hardi sans insolence."

Deze zeer gepaste en geenszins onnoodige aanmerking, worde gehoord en behartigd.

De Hoog Eerw. SCHRANT, stichte ook met dit zijn werk veel goeds, smake het aangenaam genoegen, om ware verlichting en echte Godzaligheid onder zijne Land en Geloofsgenooten te bevorderen, en verblijde zich over eenen ruimen Evangelie-zegen! Wij hebben dit zijn werk met veel genoegen ontvangen, en twijfelen niet, om het eene plaats te geven, naast dat van EWALD, door onzen CLARISSE zoo nuttig bearbeid.

PROEVE ten betooge, dat ook de Planeten, even als onze Aardbol, door levende en redelijke Schepſelen bewoond worden. Nevens een Tafereel van ons Zonneſtelſel, volgens de nieuwſte ontdekkingen, door J. A. OOSTKAMP. *Te* Haarlem, *bij* F. Bohn. 58 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 8 —

De zoodanigen, die geheel onwetend in de Sterrekunde, van hare berekeningen, bepalingen, gevolgtrekkingen en regtmatige beſluiten, het nog als onmogelijk, ja zelfs als belagchelijk beſchouwen, dat de hemelſche ligchamen, (welke in hunne oogen niets zijn dan blinkende ſtippen, ordeloos door het uitſpanſel verſpreid) zouden bewoond worden; deze eenigzins van het tegendeel te overtuigen en tevens op te leiden tot meer verhevene en Gode betamelijke gedachten, omtrent de groote werken des aanbiddelijken Scheppers, verklaart de nuttig werkzame Heer OOSTKAMP, zijn eenig en belangloos doel, met deze voorlezing. Hij heeft daar in deze orde gevolgd, dat het eerſte deel een kort, doch zoo veel mogelijk volledig overzigt van het Planeetſtel zelve bevat, het tweede de ontwikkeling der voornaamſte en meest bevattelijke redenen, voor de bewoning der Planeten, en het derde eenige onderſcheidene aanmerkingen, betrekkelijk het voorgaande. Wij gelooven wel niet, dat zulke onnozelen, die de ſchoone hemelbollen overeenkomſtig den uiterlijken ſchijn, als kleine lichtjes aanmerken, welke enkel tot verſiering van het Firmament dienen, door eene enkele voorlezing eenigzins zullen kunnen genezen worden. Ook

komt

komt het ons voor, dat het geene aanmerking is, die geheel verdient veronachtzaamd te worden, dat men al werks genoeg heeft, om zulke eenvoudige geheel verwaarloosde zielen, deze door hen bewoonde ſtip van het Geheel-al, eenigzins te doen kennen, en alzoo tot eene nederige vereering van het Opperwezen op te leiden. Echter doen wij hulde aan het verdienſtelijke van dezen arbeid des Heeren OOSTKAMP, en houden ons overtuigd, dat zij die eenigzins beſchaafd zijn, en iets geleerd hebben, zich door deze zijne wel geſtelde rede zullen laten overtuigen, of in hun gevoelen door de lezing bevestigd worden. *Zij* beantwoordt althans aan het doel, wordt, wat het eerſte *deel* betreft, door de bijgevoegde tabel, of ſchets van ons Zonneſtelſel, volgens de nieuwſte ontdekkingen, tot op het einde van 1814, naar SCHRÖTER, HERSCHEL, BODE, GELPKE en FLAUGERQUES, achter aan, verhelderd, en ontwikkelt kort en duidelijk verder de voornaamſte en meest bevattelijke redenen, voor de bewoning der Planeten, door levende en redelijke ſchepſelen, zoo dat dit boven allen twijfel verheven gevoelen, in zich zelve *mogelijk*, *hoogstwaarſchijnlijk* en *genoegzaam zeker* blijkt te zijn. Natuurlijk is de voornaamſte redenering hier uit de Analogie ontleend, en met overleg vervolgens ook van eenige Schriftplaatſen gebruik gemaakt. Geene tegenwerpingen zijn hier opgenoemd, maar deskundigen gevoelen toch zeer goed, dat ze den Schrijver niet alleen bekend, maar ook door hem in aanmerking genomen zijn, en voor de eenvoudigdigſten zelfs, is het plaatſen van het gezag van Mannen als NEWTON, HUIGENS, LEIBNITZ, NIEUWLAND, CALKOEN, en zoo vele anderen van

onderscheidene werelddeelen, zoo als dit hier geschied is, tegen de onkundige, bevooroordeelde menigte, van een niet te versmaden gewigt. Ten blijke van OOSTKAMPS eerbiedige beschouwing des Heelals, en van zijne beschouwing tot nut ook van zijn evenmensch, schrijven wij het volgende over, het welk tot eenige aanprijzing, naar wij vertrouwen, dienen zal."

„God is Schepper van hemel en aarde, *Gen.* I: 1. *Neh.* IX: 6. en dit alles is zijn eigendom, daar over regeert Hij als een onafhankelijk Koning; want JEHOVAH *heeft zijn' troon in de Hemelen gevestigd, en zijn koningrijk heerscht over alles.* Daarom is het: *looft* JEHOVAH *alle zijne werken, aan alle plaatsen zijner heerschappij.*"

„God is derhalve de Koning van het Heelal; de hemel, het middelpunt der Schepping, is zijn koninklijk praal-paleis; daar bewoont Hij een ontoegankelijk licht. Alle de millioenen hemelbollen zijn de provincien of gewesten, waarin dit groote Godsrijk verdeeld is, en waar uit hetzelve bestaat; en dit ontzaggelijk rijksgebied wordt door den Oppertroonmonarch bestuurd, in de eerbiedwekkende en troostvolle betrekking van Vader en Koning zijner onderdanen. Het wordt door Hem geregeerd, naar het groote plan, dat Hij zich zelven in de schepping aller dingen heeft voorgesteld, namelijk: zijne heerlijkheid en het geluk zijner schepselen; schoon dit wereldplan in de bijzonderheden gewijzigd is, naar de verschillende betrekkingen en huishoudelijke behoeften der onderscheidene gewesten."

BIJ DEN DOOD en ter Gedachtenis mijner teederbeminde Gade, ontslapen in den jeugdigen leeftijd van twee en twintig jaren. Door Mr. B. H. LULOFS.

Lass rinnen der Thränen
Vergeblichen Lauf!
Es wecke die Klage
Die Todten nicht auf,
Das süsseste Glück für die traurende Brust,
Nach der schönen Liebe verschwundener Lust,
Sind der Liebe Schmerzen und Klagen.

SCHILLER.

Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1818. 23 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 6 —

Deze dichterlijke en vooral hartelijke ontboezemingen van den Hoogleeraar LULOFS, die zoo vroeg reeds door den dood van zijne teedergeliefde levensgezellin beroofd werd, ademen gevoel, bewijzen overal 's Mans diepe droefheid, vereeren de nagedachtenis zijner onvergetelijke vrouw, en wekken het medelijden op met den Dichter, die zelfs ook het kindje verloor, waarmede hem zijne Huisvrouw een jaar te voren, zoo zeer verblijdde, en die niets van zijnen zoo gelukkigen maar helaas! kortstondigen echt overig hield, dan de herinnering. Men oordeele over het slot:

„ Ach! 'k zal nog menig traan aan uw gedachtnis schenken;
Ik zal nog menig uur met weemoed aan U denken;
'k Zal, als ik eenzaam zit, of eenzaam huiswaarts keer,

Vaak zuchten diep bedroefd: Had ik mijn IJPKJE
weer!
Dan zullen ſteeds op nieuws uw deugden voor
mij zweven;
't Zal ſtaag dan nieuwen lof, Aanminnige! aan U
geven;
'k Zal ſtaag uw teêrheid dan mij roepen voor
den geest,
En denken, welk een Vrouw gij voor mij zijt
geweest.
Ach, als dan de avondſter haar vriendelijke ſtralen,
Bij 't vallen van den Nacht, op 't aardrijk neer
doet dalen,
Als 't windje dan, ontwaakt, door 't ritslend
lover ruischt,
En liefelijk en koel mij door de lokken ſuist,
Dan zweeft, terwijl 'k op 't veld in diep ge-
peins verzonken,
Daar ſtil en eenzaam zit, van 't kwijnend licht
omblonken,
Dan zweeft, ter neergedaald, uw dierbre ſchim
misſchien
Nog minnende om mij heen, hoezeer ook onge-
zien;
Dan zal zij mooglijk mij in 't koeltje nog om-
fluistren;
Mijn ziel zal naar dien toon met ſtillen wee-
moed luistren,
En 's Hemels kalme rust, die lenigſter der ſmart!
Zal dalen voor een poos in 't diep bedrukte
hart. —
Vaar wel dan! — Wil voor mij ons kind aan 't
harte drukken;
Voor mij van 't rozenmondje een drietal kusjes
plukken,
En brengen 't lieve wicht (wis hebt Gij 't reeds
ontmoet!)
Op 't allerhartelijkst mijn' teedren Vadergroet!
Zeg.....!

Zeg......! maar ik zwijg! ik zwijg! wat durf
ik mij vermeten!.....
Vaar wel! — God schenk mij troost, en doe me
u nooit vergeten!"

DICHT-VRUCHTEN, in eenige gewoekerde uren, gekweekt, door J. T. BERTRAM. *Te* Amsterdam, *bij* J. Aarinksen, 1819. *VIII en* 86 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 2 : —

De Godsdienstige Onderwijzer BERTRAM, die zijnen stand tot wezenlijke eer verstrekt, en zich van vele beroepsgenooten zoo voordeelig onderscheidt, heeft, gelijk hij zelf verklaart, niet door zucht naar roem gedreven, maar uit begeerte om eenig nut te stichten, tot de uitgave van deze zijne Dichtstukjes besloten. Hij wenscht door dezelve den Bijbel, als de beste en overvloedigste bouwstoffen, ook voor en aan den Dichter, opleverende, te doen beschouwen, en betuigt nederig te vreden te zullen wezen, wanneer ze door bevoegde Kunstregters, als niet geheel onsmakelijke vruchten voor den kieschen smaak onzer Landgenooten geoordeeld worden, en voornemens te zijn, om dan in het volgende jaar een tweede gelijksoortig bundeltje in het licht te zullen geven.

In alle de hier voorkomende Stukjes, merkt men met genoegen, des Stellers Christelijke denkwijze op, en zijn gevoel voor Godsdienst, deugd en huisselijk geluk. Hij heeft zijne vlugt niet te hoog genomen, maar is naar zijne krachten te werk gegaan. Doorgaans vloeijen zijne versen goed, evenwel blijkt het zoeken naar het rijmwoord, hem wel eens moeijelijk gevallen te zijn, en is door hem ook, hier en daar, wel

wel eens tegen de versmaat gezondigd, en tegen de regels omtrent den klemtoon. Daar raden wij dus hem, bij verdere oefening en ter betere bereiking van zijn oogmerk, meer en meer op acht te geven, en vooral ook door het lezen onzer beste Dichters, en het beschouwen der natuur en menschenwereld, meer aan Dichterlijke vergelijkingen zich te gewennen. De verbeeldingskracht moet den Dichter verlevendigen, en deze behoort te worden opgewekt. Niet alle hier voorkomende Dichtstukjes, zijn even goed gelukt, niet 't minst beviel ons de

Opwekking tot Dankbaarheid aan, en liefde tot God, ook onder het lijden.

't welk wij daarom, ter verdere aanmoediging, hier willen plaatsen:

Dankbaarheid en liefde
  Gloeij' toch in ons hart,
Zelfs bij druk en lijden,
  En 't gevoel van smart;
Dankbaarheid voor 't goede,
  Dat ons God nog biedt,
Als ons oog geen' lichtstraal,
  Minzaam blinken ziet.

Komt dan, droeve Lijders!
  Niet vaak menig vrind
Ons vertroostend tegen?
  Blijft men niet Gods kind,
Schoon de rampen razen,
  't Noodlot vreess'lijk stormt?
Is 't niet vaak het lijden,
  Dat tot deugd ons vormt?

Lief-

Liefde blijve ons boeijen,
Aan het hoogfte goed.
Wat, bedrukte Broeders!
Immers ons ontmoet,
God blijft altijd vader:
In den donk'ren nacht,
Is dit reeds een lichtftraal,
Die ons tegen lacht.

Rustig voortgeftevend,
Naar het vaderland;
Eenmaal rust ge in kalmte,
Aan het gindfche ftrand.
Laat de zee vrij ftormen,
Zij verfchrikke u niet,
Heerlijk is het uitzigt,
Dat de hoop u biedt.

Zij, zij blijv' het anker
Uwer ziel altijd,
De edelfte aller Strijders,
Strekke u in den ftrijd
Tot een waardig voorbeeld;
Oog hem biddend na.
Na het worst'lend ftrijden,
Volgt de kroon weldra.

Na het uur der fmarte,
Breekt de feesttijd aan;
't Uur van uwe redding,
Lijders! zal eens flaan.
Blijft Gods liefde roemen,
Schoon u 't leed bedroeft,
Hij weet wat ge op aarde
't Meest en 't best behoeft.

Zingt

Zingt zijn' naam ter eere,
Vaak hem 't heiligst lied,
Hij vergeet bij d' onspoed,
Zijn vereerders niet.
Wijs bestel en liefde,
Vindt gij overal;
Wat u treff', 't ontmoet u,
Nimmer bij geval.

O! al kwetsen doornen,
Hier op aarde, uw' voet:
Dit keurt 's Hoogsten liefde,
Zeker voor u goed.
't Heil dat gij, hier boven,
Namaals smaakt bij God,
Rijst te meer in waarde,
Na 't rampspoedigst lot.

Merkwaardige TAFEREELEN *uit de Vaderlandsche Geschiedenis; Tot nut en Vermaak voor de Nederlandsche Jeugd. Bestaande in* 62 *Prentverbeeldingen uit dezelve. Te* Z. Boemel, *bij* J. Noman, 1817. 131 *Bladzz. In* 12mo. *De prijs is f* — 8 —

Het doel des Schrijvers van dit Kinderboekje, om de weetgierigheid der Jeugd op te wekken, naar eene behoorlijke kennis van de Vaderlandsche Geschiedenis, is te prijzen; maar de uitvoering is niet zoo gelukkig uitgevallen, dat wij deze poging aan kunnen bevelen. In de keuze der verhalen, had men beter kunnen slagen, de Printjes zijn slecht, en in den stijl wordt dikwijls tegen de eerste regels gezondigd. Om maar iets te noemen, hoe dikwijls is niet de accusativus voor den nominativus, of de vierde voor den eersten naamval gebruikt!

AAN-

MENGELWERK.

AANSPRAAK,

BIJ GELEGENHEID VAN DE TWEEDE ALGEMEENE VERGADERING, VAN HET NEDERLANDSCHE BIJBELGENOOTSCHAP, AFDEELING RING VAN SCHARWOUDE.

door

G. C. VAN BALEN BLANKEN,

Secretaris *van genoemde Afdeeling, en* Pred. *bij de Hervormde Gemeente, te* Nieuwe-Niedorp.

De Bijbel, het vereenigingspunt, tusschen alle de Volken der Aarde.

Geen wonder, dat de Wijzen der aarde, door alle tijden en eeuwen, den vrede onder het schoonste en heerlijkste beeld hebben afgemaald, — geen wonder, dat aan vrede, liefde, en broederlijke vereeniging, de uitbundigste lof is toegezwaaid, door de Heiligen des Ouden en Nieuwen Verbonds, — ja dat nog heden alle weldenkende en handelende menschen den vrede trachten te bevorderen, en te bevestigen, als den regten grondslag van alle maatschappelijk, van alle tijdelijk, en eeuwig geluk. — Of is er eene aangenamer en treffender beschouwing voor den mensch, dan het huisgezin, waar alle de leden slechts ééne begeerte, éénen wensch, één doel hebben? — Dan het Koningrijk, waar alle de rangen en standen eensgezind denken,

eens-

eensgezind fpreken, eensgezind werken? — ô Hoe hoogst aangenaam, aandoenelijk en treffend is de gedachte aan eene wereld, waar de vrede in het hart van allen, van den Monarch tot den geringften Onderdaan, heerscht! — daar is de nacht van onkunde geweken, daar ontdekt men geen onedel beginfel, daar wonen gene booze menfchen. — Neen, het licht van kennis fchijnt daar, als het licht der zon, daar huisvest deugd, daar woont godsvrucht! — Gelukkig die wereld, dat koningrijk en huisgezin! — gelukkig dan ook ons Vaderland, en geheel *Europa* in onze dagen! — Ja, waar toch brandt thans in dat werelddeel het vuur des oorlogs, en waar woont thans de Nederlander niet in rust? waar verneemt men van de verdeeldheid der Europeefche Magten, en waar zoekt de Nederlander het zaad des tweedragts, niet uit te roeijen met wortel en tak? — Wel is waar, hier en daar hoort men een ontevreden gemor, eene afkeurende ftem, en ontdekt men alles, behalve eene broederlijke handelwijze; maar roept de met tranen, en met bloed geteekende dagen van Europa's, van Nederlansch gefchiedenis voor uwen geest, ontbladert de menschheid onteerende, en verlagende gedenkrollen van vroegere en latere eeuwen, en gij zult Nederlandsch en Europa's tegenwoordigen ftaat aangenaam en treffend noemen, ja als hooggewenscht en heerlijk roemen.

Van waar die gulde eeuw? van waar haar oorfprong en geboorte? wat werkte en wat werkt nog mede tot die verandering, van welke wij, ja ook onze nagefl̶achten zullen zeggen: *Het is wonderlijk in onze oogen?*

De Bijbel werkte krachtig mede. — Of is dit vreemd? ik ontken niet, dat vele uitwendige oorzaken hebben medegewerkt; ik eerbiedig de

hand

hand die zich uitstrekte, om den toomeloozen Overwinnaar der Volken te vernederen; maar ik vrage: wat heeft meer toegebragt tot de vereeniging der Vorsten en Volken, in den heiligen strijd, dan het vertrouwen op God, geboren uit de kennis aan Hem, zoo als de Bijbel hem voorstelt? Dit niet alleen, maar is nog niet blijkbaarder, de invloed dier kennis van God, en alzoo die van den Bijbel zelven, in het heilig Verbond, dat verbond, hetwelk door alle de werelddeelen vreugde en dankbaarheid, vereeniging en vrede verspreid? En mogen wij niet hopen, dat, naarmate zulke beginselen algemeener worden, door middel van de gemeenmaking des Bijbels, naar die mate deze ook te meerder blijken zal *het vereenigingspunt* te zijn, *tusschen alle de Volken der aarde?*

Ziet daar, M. H. H. het onderwerp, waar over ik, dit gestoelte op Ulieder uitnoodiging beklommen hebbende, bij deze Algemeene Vergadering van onze Afdeeling des Nederlandschen Bijbelgenootschaps, eenige oogenblikken uwe, zoo ik vertrouwe mij toegenegene aandacht, wenschte te bepalen. — —

Dadelijk gevoele ik het veel omvattende, en uitgebreide van deze stoffe, — ja ook de bedenkingen tegen dezelve, of uit spotlust, of uit twijfelzucht, of vijandschap aan te voeren, — het wederleggen dier bedenkingen achte ik echter thans onnoodig, terwijl uwe verschooning mij het eerste gemakkelijk zal maken. — Wanneer ik u aangetoond zal hebben, dat de Bijbel den mensch beschaaft, den mensch veredelt, en den mensch tot Christen vormt, zal ik mij vleijen, mijne stelling bewezen te hebben, en daar nevens een woord van opwekking voegende tot deelneming, — of volharding in dezelve, om, naar ons vermogen, langs dien

weg mede te werken, tot naauwere vereeniging en verbroedering van alle de Volken der aarde, zoo hope ik eenigermate te zullen hebben voldaan, aan de op mij genomen taak. —

I. A. De Bijbel beschaaft den mensch. — Ziet de onderscheidene Volken der aarde, van vroegere en latere Eeuwen, die geene kennis aan het woord van den Eeuwiglevenden hadden, — hoedanig leefden, en werkten zij? Wekten alle hunne bedrijven geen regtmatig afgrijzen bij den door den Bijbel beschaafden mensch? ja zijn dezulken ook nog niet heden, de schrik der wel opgevoede menschheid? Trouwens is het waarheid, dat onkunde aan den Bijbel zich met de verregaandste losheid, woestheid en goddeloosheid vereenigt, — hoe zou men dan iets der menschheid waardig vinden bij hen, die het redeloos geschapendom gelijk zijn? Neen, kennis aan de openbaring, en wel deze alleen, vormt den mensch tot mensch. —

Wij willen niet ontkennen, dat ook andere inrigtingen, den mensch zijnen adeldom deden kennen, — dat de Godsdienst van ZOROASTER, die zijnen belijders eenen stillen, vreedzamen, gemeennuttigen geest inboezemde, en de ISLAM, die weldadigheid, zelfsbeheersching, mannelijke standvastigheid en overgegevendheid aan den wil van God bevorderde, veel, zeer veel toebragt tot verheffing van den mensch, boven de dieren der aarde; maar deze vonden toch, althans voor een gedeelte, eenen reeds veel beschaafderen werkkring, dan de Zendeling, die bij de bewoners van *Himeo* en *Otaheite*, met den Bijbel in de hand, der woestheid palen stelde, menschelijkheid bevorderde, huizen stichtte, scholen aanleide, en zijne leerlingen weldra zag optreden, om de leermeesters van anderen te zijn, onderwezenen in, en onderwijzers

van

van de leer der waarheid, die naar de godzaligheid is, en die den mensch, in den waren zin des woords, en naar zijne hooge bestemming, mensch doet zijn. — Ja, tot dat doel brengt hem alleen de kennis aan den Bijbel. — „Laat de bevolking van Indië," zegt de Eerw. FISHER, „eens het vermogen hebben, om de H. Schrift te kunnen lezen, wij zullen dezelve eene weldaad bewezen hebben, die het al te boven gaat, en waar van hen niets ontrooven kan," — en zouden wij ons dan verwonderen, dat *Meruts* bewoners hen, die hun den Bijbel leerden kennen, Engelen in menschelijke gedaante noemen? Neen, waarlijk niet, want niet alleen dat de Bijbel den mensch beschaaft:

B. De Bijbel veredelt ook den mensch! — Grieken en Romeinen, verheffen vrijelijk hunne zeden en gewoonten; want boven het geen wij bij minbeschaafde stammen, en woestere volken aantreffen, verdienen hunne regtvaardigheid, dapperheid en Vaderlands-liefde, gekend en geroemd te worden; maar hoe verre staan echter deze beneden die zelfde deugden, zoo als de Bijbel ze voorstelt, en leert beoefenen? Met hoe vele voorbeelden zou dit kunnen gestaafd worden, en integendeel wilde ik de bij hen heerschende ondeugden hier opnoemen, waar zou ik eindigen? — Vergunt alleen, dat ik mij, ten aanzien van de Grieken, in het zoo beschaafd *Athene* beroepe, op de geschiedenis die LUKAS in het XVII Hoofdstuk van de Handelingen der Apostelen ons mededeelt, daar wij eenen navolger van den gekruisten, wiens ziel ontroerd was, bij het zien van hunne menigvuldige Afgodsbeelden, op den *Areopagus*; den hun nog onbekenden God hooren prediken, terwijl ik, ten aanzien van de Romeinen, alleen herinnere, het verschrikkelijk tafreel van hunne

zeden, opgehangen in het begin van den Brief aan de Christenen te *Rome.* — Bovendien als wij letten, op de beginselen waar uit bovengenoemde deugden voortvloeiden, hoe veel was daar op niet aan te merken? Bij voorbeeld, waren zij regtvaardig uit overtuiging, dat de ware menschenliefde zich jegens de burgerlijke Maatschappij voornaamlijk door strenge geregtigheid moet uitlaten? — waren zij regtvaardig uit eerbied jegens God, en uit ijver voor het algemeene welzijn? — ontvlamde hunne moed en brandde het vuur der liefde tot den grond hunner geboorte, uit afkeer van alle onregtvaardigheid, of stonden zij pal als rotsen in het hart der zee uit zucht naar roem, en om den naam van het eerste volk der aarde te dragen? Dat getuigen ons hunne ontelbare, en zoo wreede en bloedige oorlogen! — Neen, alleen de openbaring verzacht, veredelt den mensch in waarheid! Heeft hij kennis aan haren inhoud, en eersten oorsprong, dan is er eene hoogere magt, die, (zoo hij niet uit eigene overtuiging wil handelen,) hem als BILEAM verhindert den naasten te vloeken, zoo verlost hij met NEBUCADNESAR en BELSASAR uit den vurigen oven, en kuil der Leeuwen, zoo leert hij de waarde der menschen kennen, en ook den vijand als zijnen broeder behandelen. — Getuige de zoo menschelijke, zoo edele handelwijze van den wel eer zoo Afgodischen, maar nu door den Bijbel verlichten Koning van *Otaheite*, POMARE, die het Opperhoofd der Afgodendienaars, in eenen vijandigen optogt tegen hem, en de overige belijders van den Godsdienst van JEZUS CHRISTUS, verslagen en gedood hebbende, op eene eerbiedige wijze naar zijn land zond, om daar begraven te worden, en alle overige gevangenen met vrouwen en kinderen waarlijk,

als

als Christen behandelde. Ja, maarmate de Volken in kennis aan het woord der eeuwige liefde vorderen, — vorderen zij ook in de beoefening van alle die pligten, die de onwederspreekelijke waarborgen zijn van hunne Evangelische zucht, om allen zonder onderscheid lief te hebben. — Roemen zij in de kennis aan den Allervolmaaktsten, en zijn heerlijk beeld, zoo verdragen zij elkanderen, — zoo schaffen zij allen onmenschelijken handel af, — zoo willen zij niets dan broederlijke vereeniging, dan broederlijke liefde onder alle standen, en alle Volken, zoo moeten de troonen der Vorsten rusten op waarheid en geregtigheid, en hunne kroonen Godsvrucht en liefde wezen. — Of wordt die verdraagzaamheid, die broederlijke geest niet gepredikt, door de verkondiging van eenen JEZUS van *Nazareth*, in den Tempel der Chinezen op *Malakka?* of danken de juichende Kusten van *Afrika* hare vrijheid aan het Bijbelminnend *Engeland* (1) niet? en doet het Heilig Verbond, gesloten tusschen den Grooten ALEXANDER, den Godsdienstigen FRANS, Edelen FREDERIK, en andere Christen-Mogendheden, de Volken dezen Lofzang niet aanheffen: *Eere zij God! — Vrede op Aarde?* —

C. Eindelijk, de Bijbel vormt den mensch tot Christen. Geene menschelijke beschaving geene menschelijke grootheid, geene menschelijke geleerd-

(1) Ik beken dat ook andere oogmerken mede gewerkt hebben, tot afschaffing van den Slavenhandel; maar is het grondbeginsel bij velen, die tot dit heilrijk doel het hunne toebragten, niet blijkbaar te ontdekken in hun gevoel van de waarde der menschheid, door Bijbel en Christendom opgewekt, en hun zucht om te beantwoorden aan het bevel des Evangeliums: *hebt uwe naasten lief, als u zelven?*

leerdheid, ja ook geene algemeene fchikkingen der Goddelijke Voorzienigheid en regering, geene burgerlijke inrigtingen en verordeningen, geene groote gebeurtenisfen in de wereld, kunnen het zedelijk goede bij den mensch zoo bevorderen, als de zaligmakende genade Gods, die ons onderwijst, dat wij de goddeloosheid, en wereldfche begeerlijkheden verzakende, matig, regtvaardig en godzalig moeten leven in deze tegenwoordige wereld. — Hooger bijftand, krachtiger hand, verhevener licht moet den mensch ook de minfte duisternis doen vlieden, en doen wandelen op de paden van het reinfte licht. — Door dat licht verdreven de Apostelen van JEZUS CHRISTUS, den ftikdonkeren nacht die *Jeruzalem*, *Judea*, *Samaria*, en zoo vele andere landen bedekte; — door dat licht werden woestheid, vijandfchap, haat, geweldenarij en onderdrukking in het fchandelijkst daglicht gefteld, en een PAULUS noemde de door dat licht beftraalde Korintifche Christenen, hoe zedeloos weleer ook, afgewasfchenen, geheiligden, geregtvaardigden in den naam van JEZUS CHRISTUS, en door den Geest onzes Gods! — Door dat licht befchenen, was een FELIX aangedaan, een AGRIPPA ontroerd, en riep een PROTAGORAS uit: *ö God! hoe vervolgt gij mij!* — Zoo moet dan het zamenftel van waarheden, welke de regte kennis van God, den eerbied voor God betreffen, of met andere woorden, de onderrigting omtrent God, als den Hoogften Wetgever, voorbeeld, en belooner voor verftandige wezens, den mensch alleen aan zijne beftemming doen beantwoorden, en hem dus in eenen nadrukkelijken zin tot Christen vormen. — Ja, zonder eenigen twijfel, moet de mensch, zal hij het oogmerk zijns Scheppers niet verijdelen, maar dien Schepper gelijk worden,

den, hij moet met de openbaring, waar in hij zich in God zelven, en in den Stichter van den Christelijken Godsdienst, het hoogste voorbeeld der Goddelijke volmaaktheid vindt voorgesteld, niet onbekend zijn, — Neen, die moet zijn handboek, zijne lamp voor zijnen voet, zijn licht op zijn pad wezen. — Gewis, had dat licht in al deszelfs glans en heerlijkheid, de onderdanen van eenen KAREL DEN GROOTEN beschenen, en deszelfs warmte aan hunne harten medegedeeld, — daar kunsten en wetenschappen in zijnen leeftijd eene hoogte bereikten, die immer dankbaar aan de Eeuw van dezen Vorst zal doen gedenken, — hoe veel grooter, en edeler zouden *zij* dan niet geweest zijn? Ja, in latere *dagen* moge de mensch zijnen waren adeldom meer hebben leeren kennen, door onderscheidene en allerloffelijkste middelen, uitvindingen en inrigtingen, die hem met dankbaren weemoed, op de kinderen der Natuur deden nederzien, hun ontbrak die helderheid van ziel, die alleen het licht des Bijbels naderhand in zulken overvloed verspreidde, als dat nog niet gezien, niet gevoeld, niet bewonderd was. — En nu, door dat licht geleid, werd menschelijke verlichting Goddelijke verlichting, menschelijke wijsheid, Goddelijke wijsheid, ja de mensch in den verhevensten zin tot eenen Christen, (eenen navolger van CHRISTUS) gevormd. — Dat was het licht, dat zeker verwaarloosd kind eenen vloekenden Vader eerbied voor God deed inboezemen, — dat op het eiland *Rhodus* algemeene vreeze Gods verwekte, op *Otaheite* de Afgodsbeelden deed afbreken, dat den Eerw KAM op de Moluksche Eilanden, in 1816 in staat stelde om 20,996 Heidenen, tot Christenen te vormen, — in één woord, M. H. H. dat is het licht, tot verlichting der Hei-

denen, dat het licht, het welk verlicht een iegelijk mensch, komende in de wereld! — Zoo beschaaft, zoo veredelt, zoo vormt de Bijbel derhalve den mensch tot Christen. —

Is de Bijbel dan het vereenigingspunt niet, tusschen alle Volken der aarde? Zou er wel iets gevonden worden, dat meerdere Volken elkanderen deed kennen, met elkanderen deed omgaan, en elkanderen de hand van broederschap deed toereiken? Had men duizende geslachten in het Noorden en Zuiden, in het Oosten en Westen heden gekend, ja, dat meer is, heden verzorgd, heden bemind; zoo kennis aan den Bijbel, bevorderd door Evangelische Zendeling- en Bijbel Genootschappen, deze duizende geslachten niet beschaafd, niet veredeld, niet tot Christenen gevormd hadt? — Neen, M. H. H. vormden wij ons de ellendigste denkbeelden, nog maar weinige jaren geleden, van de bewoners van *Rusland*, — welke zouden onze denkbeelden geweest zijn, omtrent die Volken, die wij niet of ten minste maar schaars bij namen kenden!

En nu, — nu noemen wij den Heiden onzen broeder, de Heidin onze zuster, — nu voorzien wij hen gaarn van het hun allernoodigste, hun ook reeds dierbaarste geschenk des Bijbels, — nu vereenigen wij ons reeds met hen, en zij met ons op éénen dag in den Tempel der ware aanbidding en dankzegging, belijden één geloof, hebben één doop, roemen éénen God en Vader, die daar is in allen en boven allen, danken éénen Zaligmaker, en verblijden ons allen in ééne hope op de zaligheid, die ons te zamen geopenbaard zal worden, wanneer de kennis des Heeren den geheelen aardbodem vervullen zal, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken, wanneer het

het wezen zal: één Herder, en éene Kudde! Nu dan zijn allen, waar zij wonen, waar zij werken, broeders en zusters van dat groote huisgezin, waar van de Allerhoogste Vader is: — die gezegende verwantschap stelde de Bijbel daar! — Heerlijke gewenschte vereeniging, ja in de daad Christelijke verbroedering! —

II. Vergunt mij nog met weinige woorden u op te wekken, tot deelneming of volharding in dezelve, om, langs dien weg mede te werken, tot nog naauwere vereeniging en verbroedering van alle de Volken der aarde! —

Het Bijbelgenootschap, ja, dat is het middel, dat allerwegen, ook onder weleer bijna niet genoemde Volken, kennis aan den Bijbel verspreidt, — dat is de hand, waar door onder alle streken des Hemels, het woord der waarheid wordt uitgereikt; het middel, derhalve, waar door de vrede op aarde bevorderd, de hand, waardoor de banden van vereeniging en verbroedering tusschen alle kleuren en talen, ten naauwsten aangehaald worden. —

En zouden wij dat niet voorstaan? — de bedoelingen, de waarlijk edele, de grenzen dezes tijds verre overschrijdende bedoelingen; van dat, den dag, waar in wij leven bijzonder kenmerkend Genootschap, niet bevorderen, — en alzoo bewijzen door daden van mildadigheid, en beoefening van menschenliefde mede te willen werken, krachtig en aanhoudend mede te willen werken, ter verdere uitbreiding van het rijk van onzen Heer, en alzoo tot verhaasting van die gulde Eeuw:

De Eeuw, waar in de wolf en 't lam te zaam
zal weiden,
En onbeschroomd de bok bij 't luipaard nederligt.

 Het

Het jeugdig knaapje 't ſpoor van woest en tam gedierte,
Den gang van kalf, van leeuw, en os met de oogen rigt.

De Eeuw, als beer en leeuw met 't rund te zaam zal grafen
Geen ſlang het kind verſchrikt, — neen, veiligheid en vreê,
En kennis overal de aarde zal bewonen,
Gelijk het water dekt de beddingen der zee? —

— Ja, daar aan willen wij deel nemen, daar aan medewerken, zeggen dezulken, die, om deze of gene redenen, de verſpreiding des Bijbels, en alzoo de verbroedering der Volken, nog niet bevorderden, — daartoe willen wij in milddadigheid en liefde niet verflaauwen, — neen, aanhouden, ja daartoe meerder geven, en uitreiken, om alzoo nog uitgebreider te werken, en meerder lief te hebben, zeggen zij, die door hunne giften en bijdragen de waarachtigheid van deze hunne bede tot God bewezen. *Hemelſche Vader! uw naam worde geheiligd, uw Koninkrijk kome!*

Trouwens de algemeene, de bewonderingswaardige welwillendheid, in alle ſtanden en rangen, en onder Volken en geſlachten, om door de kennis des Bijbels menſchen te beſchaven, te veredelen, en tot Christenen en alzoo tot broeders en zusters van onzen volmaakten Heer en Heiland JEZUS CHRISTUS, en tot kinderen des Hemelſchen Vader te vormen, — maar ook niet minder de zoo merkbare en duidelijke zegen Gods, waarmede Hij, de Allerhoogſte, de inrigting der Bijbelgenootſchappen bekroond heeft tot op dezen dag, moet onzer aller handen

den ijverig doen zijn, in de verspreiding van het woord des Heeren onzes Gods. —

A. Of hoe — zouden hier de Kinderen, — daar de Dienstbaren, — en elders de Weduwen, in het uitreiken van penningen ter bevordering van de zaak des Bijbels, ons beschamen? — Zou de Weduw in de daad te arm, om ééne penning in de schatkist te werpen, ons door haar antwoord aan een der bestuurderen, bij het geven van een naar haar vermogen groote gift, „ik zal elke week ééne streng garen meer spinnen, en dat zal mij dan één stuiver voor den naam van JEZUS CHRISTUS opbrengen," — zou ons, vragen wij, deze arme Weduw beschamen? — Zoude de Dienstbaren in iets uit te reiken, van het loon hunner handen, Kinderen in het geven van hunne spaarpenningen, ja, wat zeggen wij, zouden de onbeschaafde Kozakken, in de zoo ruime bijdragen, van meer dan vierenveertig duizend guldens, den meer beschaafden Europeaan, den in dit jaar bijzonder gezegenden Nederlander, en vooral bovenmate beweldadigden Land- en Bouwman, in onze streek beschamen? — Neen, verlangen nog duizenden Christenen, in den schoot des Christendoms zonder Bijbel, naar dat Gods geschenk, — is de hartverblijdende tijding der liefde des Hemelschen Vaders, in het aangezigt van zijnen Grooten Zoon, bij die Natiën, waar het licht des Evangeliums in duisterheid veranderde, hartelijk welkom, — roepen die streken des Hemels, over welke de zon der geregtigheid nog nimmer was opgegaan, met luiden mond, om onderwijs en troost, — strekken *Ethiopien*, en de Eilanden hunne handen uit naar het woord des eeuwigen levens; — een ieder doe dan, zoo als hij dat nog nimmer deed in zijnen kring, wat hij kan, ter voortzetting van deze schoo-

schoone zaak, de zaak van God en niet van menschen; — een ieder blijve dat geven, dat hij gaf, neen — vermeerdere zoo mogelijk zijne bijdrage, op dat het Hoofdbestuur des te ruimer en moediger zijne gewigtige taak volvoere, Nederland de onbegrensde mildheid van het Groot Brittannisch Rijk op zijde streven, en alzoo duizenden op aarde te zamen vereenigd mogen worden, in den Tempel van den alleen waarachtigen God!

B. Ja, hebben wij begonnen, volharden wij in ons werk, daar de Allerhoogste de inrigting der Bijbelgenootschappen zoo merkbaar zegent, tot op dezen dag. — Het verslag bij de vierde Algemeene Vergadering van Nederlandsch Bijbelgenootschap ter tafel gelegd, en wat wij eerlang ter lezing in uwe handen zullen stellen, dwingt ons om uit te roepen: dit is Gods werk, het is wonderlijk in onze oogen! — Ja, wanneer wij letten op de duizende Bijbels, Oude- en Nieuwe Testamenten, die het Nederlandsch Bijbelgenootschap, daar toe in staat gesteld door de den Nederlanderen zoo eigene mildadigheid, onder alle Talen, en Volken uitdeelde, — wanneer wij gadeslaan de voorzigtige en wijze handelinge van den waardigen GOEDKOOP, in het Zuiden van ons Rijk, — gadeslaan de onbegrijpelijk groote ondernemingen van den ijverigen, wijzen, en edelen verdediger van de vrijheid des gewetens, zoo als dezelve door de waarheid die uit God is, gehandhaafd wordt, de pogingen van den Roomschen VAN ES, in *Marburg* en elders, gadeslaan *Engelands* onvermoeiden ijver, *Duitschlands* werkzamen geest, *Ruslands* goede gezindheid tot de zaak des Bijbels, en in alle Vorstendommen en Koningrijken de zucht bemerken, om het rijk van waarheid, deugd, en vrede te bevorderen, ja, ook daartoe aan

de

de oevers van verscheidene rivieren, en aan de stranden van vele zeeën medewerken, en alle die middelen gezegend, en alle die pogingen bekroond zien, blijkens het verslag der verrigtingen van het Bijbelgenootschap (1); — zouden wij dan dwaas, verwaand en vermetel genoeg zijn, om die heerlijke gevolgen alleen aan menschelijke wijsheid en kracht toe te schrijven? — Neen, hier is de vinger Gods, hier de hand Gods, die zijne openbaring beschermt en voortplant, tot aan de einden der aarde. En zouden wij Hem, den Almagtigen dan tegenwerken, door of zijne zaak niet te willen bevorderen, of in ijver tot dezelve te verslaauwen? Die niet met Hem medewerkt, die *zijnen* Bijbel niet uitreikt, en alzoo geene *eensgezindheid* onder de Volken, geene liefde onder de kinderen der menschen wil, — die is tegen Hem, want Hij is een God der liefde, en zijn naam is vrede! —

Nog eens dan, volharden wij in het geen wij begonnen hebben, — reiken wij op den duur onze gaven en giften uit, en alzoo het beste en grootste geschenk dat wij geven kunnen, geven wij den Bijbel aan allen, — werken wij zoo mede ter vereeniging en verbroedering van alle de Volken der aarde, op dat zij ons en wij hen, als onze broeders en zusters erkennen, elkanderen danken en omarmen, in het huis van onzen Hemelschen Vader, de woningen van licht van vrede en liefde! —

TER

(1) Hier werd een gedeelte van het gedrukt rapport, van de vierde Algemeene Vergadering medegedeeld.

TER OPHELDERING VAN PS. CXXXII: 6.

Deze *Psalm*, fchijnt van SALOMO, of ten minften in den leeftijd van dezen Grooten Koning, met dit oogmerk zamengefteld te zijn, op dat dezelve, door de Priesters, openlijk bij reijen zou worden aangeheven, bij gelegenheid dat de heilige Ark, naar het heiligdom des pas gebouwden Tempels zou worden overgebragt. Van daar is het te verklaren, dat fommige uitdrukkingen van dezen *Psalm*, welke in *vs.* 8, 9 *en* 10. voorkomen, volkomen overeenftemmen met die, welke wij in het gebed van SALOMO aantreffen, waarmede hij den Tempel heeft ingewijd, 2 *Kron.* VI: 41, 42.

In het 6de *vers*, worden andere perfonen fprekende ingevoerd, te weten de Priesters die dit lied aanhieven, terwijl de Heilige Ark in den Tempel gedragen werd. *Ziet wij hebben dezelve gehoord in Ephrata.* Het achter aan gevoegd voornaamwoord moet gebragt worden, tot de Heilige Ark. Te weten, gelijk elders meermalen opgemerkt is, de achter aan gevoegde voornaamwoorden kunnen terug keeren, tot het onderwerp, wel niet opzettelijk uitgedrukt, maar 't geen uit den zamenhang der rede, en uit de omftandigheden alleen kan opgemerkt worden. Ter dezer plaatfe, is zoodanig eene uitlating te gemakkelijker, om dat de Ark, onder het zingen, voor de oogen zweefde, en zij dezelve bij het dragen zelve konden aanwijzen.

Ephrata, beteekent den Stam of het Land, der *Ephraïmiten*, waar in de Stad *Silo* gelegen was, alwaar de Ark eenen langen tijd geplaatst was geweest, en van waar zij, onder den Pries-

ter

ter en Rigter ELI, volgens 1 *Sam.* IV, genomen was.

Dat *Ephrata*, het land der *Ephraïmiten* genoemd is, blijkt duidelijk uit *Rigt.* XII: 5. en 1 *Kon.* XI: 26.

De zin van dit gedeelte van het *vers*: *Wij hebben haar gehoord in Ephrata*, komt hier op neder: wij hebben bij gerucht vernomen, dat deze Heilige Ark, volgens de herinnering onzer Vaderen, te *Silo* gestaan heeft, in het land der *Ephraïmiten*.

Gelijk is de zin van het volgende: *Wij hebben haar gevonden in het land van het bosch*; te weten: van den tijd af, dat de Ark van *Silo*, weggetogen was, heeft zij geene vaste verblijf en rustplaats gehad, maar is zij nu her- dan derwaarts overgebragt, en ten laatsten heeft zij, voor dat zij naar den Berg Zion opgevoerd werd, in zekere Stad, genaamd *Kirjat Joarim*, dat is: *Stad der Bosschen*, om dat zij door vele bosschen omgeven was, eenigen tijd vertoefd, en eenigen tijd ook op het veld in de bijzondere gebouwen van zekeren *Obed Edom*, volgens 2 *Sam.* VI. waarom de Priesters zeggen, dat zij de Ark gevonden hebben in het veld van een bosch, dat is: in een boschrijk veld, ontleend van het woord יַעַר *bosch*, met eene duidelijke zinspeling op dien eigen naam קִרְיַת־יְעָרִים Stad der *Bosschen*.

Uit de papieren van N. W. SCHRÖDER.

DE

DE AFLAATVERKOOPERS VAN DE XIXDE EEUW
Uit de Voyage dans l'intérieur du Bresil,
par J. MAWE.

In de onlangs, door J. MAWE, volbragte reize, door de Binnenlanden van *Brazilien*, verhaalt de Schrijver dat de *Diamanten*, welke men, in den omtrek van *Tejuco*, bij uitsluiting voor rekening van de Kroon zocht, echter niet bij uitsluiting naar de plaats hunner bestemming, (*Rio Janeiro*) verzonden, maar door de opzieners vervreemd, en door de inwoners van gemelde Stad als munt of ruilwaar gebruikt worden, hoe zeer de ijsselijkste straffen tegen zulke bedrijven bepaald zijn.

MAWE, die in 1810 niet kon vermoeden, dat weldra daarna, hier te lande, zulk een hevige pennestrijd ontstaan zoude, tusschen Roomschen, die met zoo veel geestdrift de onbevlekte zuiverheid van de leer hunner Kerk willen betoogen, en Onroomschen, die het oogenblik hunner afscheiding van die Kerk in gezegende nagedachtenis bewaren; MAWE, zeg ik: verhaalt hoe, te *Tejuco*, de, op eene zoo onwettige wijze verkregene, edele steenen ook onder anderen gebruikt worden, om Aflaten te koopen, en vraagt: „of men het wel mogelijk zoude achten, dat de Bull-verkooper van zijne Heiligheid vrijheid gave, om van de verbodene vrucht van *Tejuco* te proeven?" — En voegt er het volgende in eene noot bij: „Het Privilegie om Aflaat en vrijstelling (*dispensatie*) in dit gewest te mogen uitventen, kan men te *Rio Janeiro*, of wel bij den Bisschop VAN MARIANA koopen, die daarmede groote winst doet. Men beschouwt deze Negotie als eene uitmun-

muntende zaak, en die, aan den tegenwoordigen Eigenaar dezer onderneming, een aanzienlijk inkomen verschaft, te meer, daar hij de kunst verstaat, zich dengenen bijzonder gunstig te betoonen, die hem het ruimst betaalt." — Deze Bisschop van MARIANA zal dan, in 1810, de Pachter of Verpachter van dezen Handel geweest zijn; want, onder de gewone inkomsten van de Kroon, wordt ook de verkoop der Aflaten gerekend. MAWE zegt, dat de Aflaten, even als de *Tienden*, verpacht worden, en dat de Pachter van een of ander District, in ieder Kerspel, Agenten nahoudt, die dezelve wederom voor hunnen Meester verkoopen. — Zie 2 Deel, bl. 94 en 251.

DE JODEN IN DE AFRIKAANSCHE ROOFNESTEN.

Dokter NAUDI, schreef den 15den October 1816, het volgende aan het Zendeling-Genootschap, te *London*:

De Joden houden zich in groote menigte op, aan de Noord Afrikaansche Kust, inzonderheid in *Tunis*, *Tripoli* en *Algiers*; overal zijn zij welvarende, dewijl zij den geheelen Handel onder de Turken drijven, die over het algemeen nog onwetender zijn, dan zij.

Nergens in de geheele Barbarij, werd de Hebreeuwsche Natie meer geacht, en genoot grooter vrijheid dan hier, tot het jaar 1804. In dit jaar echter, dat voor de Joden zeer merkwaardig blijven zal, ontstond in de nabijheid der Stad een oproer, dat ten onregte den Joden werd te last gelegd. De aanvoerders der Rebellen, waren leden der Regeering, en het met den Dey van *Algiers* zeer goed eens. Dewijl echter sommigen van deze Heeren, geld van de Joden

geleend hadden, zoo werden zij als de bewerkers van het oproer aangeklaagd, hoewel zij er geen deel aan hadden. Maar de Sultan redeneerde dus: het oproer zou niet ontſtaan zijn, zoo de Joden geen geld geleend hadden, en daarom zijn zij er oorzaak van. Zij werden nu vervolgd, op de pijnbank gelegd, op een wreede wijze gefolterd en zelfs gekruiſigd, levendig verbrand, geſpiest, dood gegeesſeld.

Dit gaf aanleiding, dat een groot aantal Joden *Algiers* verlieten, en naar andere oorden der Barbarij, inzonderheid naar *Tunis* trokken. De Godsdienſtigen onder hen, hielden dit voor eene ſtraf des hemels, en wandelden naar *Palestina*, dewijl zij dachten dat de tijd hunner herſtelling nabij was.

Het getal van Joden in *Algiers*, is thans omtrent negen duizend. Zij worden door eenen Opziener uit hun eigen volk geregeerd, die hen als een despotiek Vorst behandeld. Hij wordt door den Deij gekozen, en zijne magt ſtrekt zich uit over alle Joden, in den Staat van *Algiers*. De Joden in *Algiers*, zijn de beſchaafdſten en rijkſten van alle Noord-Afrikaanſche Joden.

De Joden zijn hier over het algemeen, niet meer zoo hardnekkig aan hunne vooroordeelen verkleefd dan voorheen, en als zij Christenen worden, zijn zij meestal de werkzaamſte leden van JEZUS Gemeente. Vele Joodſche Familiën, die op verſcheidene plaatſen van *Aſie* en *Afrika*, reeds zoo veel nut voor JEZUS zaak onder hunne broederen gedaan hebben, bewijzen dit.

Een Jood van *Tadust*, eene oude Stad in *Marokko*, verzekerde mij, dat een vroom werkzaam Christen, onder zijne Landslieden, grooten zegen zoude kunnen ſtichten. *Tadust*, dat thans

uit

uit vijfhonderd Joden woningen bestaat, was in het begin der voorgaande Eeuw, geheel verwoest, en werd alleen door Joden weder herbouwd.

SEBASTIAAN KONING VAN PORTUGAL.

MULEIJ MAHOMED, Vorst van *Tetz* en *Marocco*, was door MULEIJ MERLOCH verjaagd, en nam zijne toevlugt tot den jongen Koning van *Portugal* SEBASTIAAN. SEBASTIAAN nam met blijdschap deze gelegenheid waar, om tegen den nieuwen heerscher van *Marocco*, eenen veldtogt te ondernemen, MAHOMED weder op den troon te zetten, of zelfs wel dit Rijk voor zich te veroveren, hoe zeer hem ook zijn partij in magt overtrof. Hij hield zich voor eenen ALEXANDER, jammer maar dat hij geen *Persiaan* te bestrijden had. Eer en roemzucht spoorden hem aan, om alle zijne krachten in te spannen, ten einde de ingebeelde verovering gelukkig tot stand te brengen.

Al het geld, dat hij bij een kon brengen, besteedde hij tot den voorgenomenen krijg. Zijne Grootmoeder werd ziek van verdriet, over zijn voornemen om zelf de troepen aan te voeren, maar hij liet haar van verdriet sterven, en zette zijne krijgstoerustingen voort. De Paus, had hem daartoe eene belasting op Klooster- en Kerkegoederen toegestaan.

FILIPPUS DE TWEEDE, Koning van *Spanjen*, zag deze toebereidselen met blijdschap, hij kende de onbezonnenheid van den jongen Vorst, en had een heimelijk voorgevoel, dat SEBASTIAAN in den Afrikaanschen krijg zijn leven verliezen, en *Portugal* als dan, dewijl SEBASTIAAN geen kinderen had, zijne buit zoude worden.

Hij

Hij zond, ja een Gezant naar *Lisſabon*, om SEBASTIAAN zijn voornemen af te raden, maar als menſchenkenner, vooral in het kwaad, zag hij voor uit, dat de jonge Vorst daardoor ſlechts te vuriger op de verovering van *Fetz* en *Marocco* worden zoude, hoe meer men hem dit afried.

Na dat nu in de Hoofdkerk te *Lisſabon*, de bloedvaan tot dezen krijg tegen de ongeloovigen ingewijd was, begaf hij zich te ſcheep, en ging met vijftig Galeijen onder zeil, vergezeld door het grootſte gedeelte van den adel.

Toen hij aan de Afrikaanſche Kust lande, trok MULEIJ MOLOCH terug, en verhinderde de landing niet. MOLOCH, had het plan gevormd, om door dezen ſchijnbaren terugtogt de *Portugezen* dieper in het land te lokken, en hun dan door ſchermutſelingen zoo lang te plagen, tot zij op eene voor hem voordeelige plaats tot eenen veldſlag waren. Tegen den raad van alle ervarene Officieren, vervolgde SEBASTIAAN ſteeds den vlugtenden vijand.

Toen MULEIJ MOLOCH, eindelijk, eene vlakte bereikte, waar hij zijne driemaal ſterkere ruiterij voordeelig gebruiken kon, maakte hij halt. Ziek en zwak door hoogen ouderdom, dacht hij het einde van den ſlag niet te zullen beleven. In eene rosbaar liet hij zich door het ganſche heer dragen, en ſtelde aan hetzelve zijnen broeder als Bevelhebber voor, indien hij voor het einde van den ſlag ſterven mogt. Zijn levenseinde was zeer ſchoon. Toen hij in den ſlag, op den eenen vleugel zijne ruiterij voor de dapperheid der *Portugezen* zag wijken, ſpande hij alle zijne krachten in, liet zich op een paard beuren en voerde de ruiterij zelf aan. Nu wierpen de *Mooren* de *Portugezen* overhoop. Maar MOLOCH zonk, door zwakte van

zijn

zijn paard, en moest weder in de rosbaar gebragt worden. Hij voelde dat zijn einde naderde, beval de draagbaar digt toe te maken, en leide, toen hij niet meer fpreken kon, zijn vinger op den mond, om zijne hoofdlieden te beduiden, dat de Armee zijnen dood nog niet weten moest.

Het Moorfche heir overvleugelde het Portugeefche. Koning SEBASTIAAN vocht dapper, drie paarden waren onder hem doodgefchoten, toen hij gevangen werd. Van zijne Armee ontkwamen er flechts weinigen.

Onder de Mooren ontftond oneenigheid, dewijl ieder de Eer zich wilde toeëigenen, van den Koning gevangen genomen te hebben, hierop nam een Hoofdman zijnen Sabel, en hieuw daarmede den Koning zoo fterk in het hoofd, dat hij kort daarna ftierf.

MOLOCHS broeder, HAMED, vergoot tranen, toen hij het lot van SEBASTIAAN vernam, hij behandelde de gevangene *Portugezen* zeer edel, en zond het ligchaam van SEBASTIAAN aan den Koning FILIPPUS DEN TWEEDEN, die om zijne toekomftige oogmerken op *Portugal*, dies te beter te bereiken, met HAMED een verbond van vriendfchap floot.

Treuren en weeklagen vervulde de Hoofdftad van *Portugal*, toen de Admiraal der Vloot, met de tijding van SEBASTIAAN's dood, en van de nederlaag der geheele Armee te *Lisfabon* kwam. Velen beweenden hunne vaders, broeders, mannen, bloedverwanten, vrienden, anderen hun aan den Koning voorgefchoten geld, — en, na den fpoedig daar op gevolgden dood van den Kardinaal Don HENDRIK, werd FILIPPUS meester van *Portugal*.

WONDERBARE GENEEZING DOOR EENEN BLIKSEMSTRAAL.

Dr. WITKINSON, deelde aan de Akademie der Wetenschappen te *Göttingen*, in het jaar 1762, een opstel mede, waarin het volgende geval verhaald wordt. WINDER, Predikant te *Kent*, een sterk, gezond mensch, werd in zijn 55ste jaar, op den eersten van Hooimaand 1761, door eene beroerte aangetast, die eene verlamming achter liet. Door middelen, die een jaar lang aangewend werden, werd hij wel in zoo ver hersteld, dat hij met behulp van eenen stok, een weinig gaan, en zijne leden gebruiken kon, maar alle zijne spieren bleven evenwel zwak, en hij had hevige hartkloppingen, bevingen, dikwijls duizelingen, en eene sterke aanhoudende pijn op de borst. Op den 24sten van Oogstmaand van het volgende Jaar, werd hij 's avonds ten 10 ure, door hevige donderslagen uit den slaap gewekt, en voelde terstond bij het ontwaken eenen zoo sterken slag, als of hij door den bliksem getroffen was. Maar dit gevoel ging zoo spoedig voorbij, dat hij naauwelijks tijd had daaraan te denken. Hij vergeleek dezen schok met eenen elektrieken slag, terzelver tijd was zijne geheele kamer vol vuur, dat even zoo spoedig als het gevoel, dat hij gehad had, verdween; er bleef echter een sterke reuk achter, die veel overeenkomst had met de lucht van den Phosphorus. Van dit oogenblik af, waren alle zijne krachten wedergekeerd. Het was hem, als of men eenen zwaren last van zijne borst genomen had. Op den volgenden morgen stond hij gezond op, kon alle zijne leden gemakkelijk bewegen, en het beven, de stijfheid, duizeling, hartklopping en pijn op de borst waren geheel verdwenen.

DE

DE VUURBRON IN DEN STROOM NIAGERA.

Deze Noord-Amerikaansche bron, die in eenen omvang van zes voeten, op drie onderscheidene plaatsen vrij hevig springt, wordt gevonden in de rivier *Niagara*, bijna drie voeten van den oever, en omtrent drie vierde mijl van den beroemden waterval van dezen stroom.

Een Waarnemer zegt: het water is ijskoud en zeer lekker, zonder den minsten bijsmaak of inmengsel van delfstoffen. Zoo dra men echter vuur daar boven houdt, raakt de oppervlakte in lichte laaije vlam. Boven de plaats, waar het water springt, zette ik eene ijzere pijp van omtrent vijf duim in diameter, en drie voet lang, na dat ik het water vooraf had aangestoken, en het vuur klom boven deze pijp, meer dan twee voeten hoog. De hitte van het vuur is zeer hevig, maar de damp is noch schadelijk, noch onaangenaam, ik hield, eer het vuur uit de pijp kwam, wel een kwartier uurs mijn hoofd boven dezelve, en voelde niets onaangenaams, maar wel een aangenaam gevoel, zoo als in de warme baden van *Nero* bij *Boija*. Toen het vuur op het hevigst brandde, schepte ik water naast de pijp in een glas, en vond het zoo ijskoud als voorheen. Ik poogde het water in dit glas aan te steken, maar het vatte geen vlam. Dewijl het water op zich zelve niet ontvlambaar is, zoo blijkt het, dat de ontbrandbaarheid dezer bron ontstaat, uit de losbarsting van een soort van Vitriool Naphta, die daar zij specifiek ligter is dan het water, steeds op deszelfs oppervlakte drijft, en volgens haren aard gedeeltelijk vervliegt. — De hevigheid van het vuur is zeer groot.

groot. Ik wierp in de pijp hout, en andere brandbare stoffen, en zij werden spoedig verteerd. Ik hield een klein vat met water boven de pijp, en het begon dra te koken.

GELUKKIGE BLOEDVERWANDSCHAP.

De Engelschen houden veel van hunne bloedverwanten, al moest men de betrekking ook uit de tijden van WILLEM DEN VEROVERAAR afleiden. Een ongelukkige ABBÉ DE PERCIJ, kwam uit *Normandien* in *Engeland*, gedurende de tijden der Fransche Revolutie, en had niets om van te leven. Een zijner bekenden, een groot Genealogist, deed hem opmerken, dat hij een zeer verre naastbestaande, van den Hertog VAN HARCOURT was. De ABBÉ schreef dit in eenen zeer eerbiedigen brief, aan den Hertog, deze bevond dit ook zoo, en zondt aan den nieuw ontdekten Neef, een gouden snuifdoos met duizend pond Sterlings, en een uitnoodigingskaartje, om altoos aan zijne tafel te eten.

DE BESCHERMHEILIGE GEPLAATST.

Op het Feest van den Beschermheilige eener Dorps-Kerk, wist de Pastoor niet, hoe hij zijnen Heiligen genoeg verheffen zoude. Waar, riep hij, herhaalde reizen, waar zal ik dezen Vromen, die zoo zeer heeft uitgemunt, plaatsen? Een Schoenmaker, dien dit verveelde, antwoordde: ik moet thans weg, ik verzoek u dus, hem mijne plaats te geven.

PRO-

PROGRAMMA

VAN DE MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING VAN DEN LANDBOUW TE AMSTERDAM OPGERIGT.

1819.

De MAATSCHAPPIJ *ter bevordering van den* LANDBOUW *te Amsterdam opgerigt* heeft, den 4den Mei dezes jaars, Hare Groote Vergadering gehouden, waaromtrent het volgende ter kennisse van 't Algemeen gebragt wordt.

In den verleden jare was, door de Maatschappij, de volgende uitschrijving geschied.

„ Daar het verbouwen van Klaver, hoezeer „ in sommige streken van ons Vaderland in ge- „ bruik, echter niet zoo algemeen is, als het- „ zelve, ten nutte van den Landbouw, wel zou „ kunnen wezen, belooft de Maatschappij eene „ Premie van ACHT DUKATEN aan den genen, „ die, op Zand- of Veengrond, in een oord, „ alwaar het Klaver zaaijen niet algemeen ge- „ bruikelijk is, ten minste één Morgen met „ Klaver zal bezaaid hebben, en, van zijne wij- „ ze van werken, de kosten, den uitslag en „ opbrengst daarvan, een voldoend Berigt, met „ genoegzame getuigschriften gestaafd, zal heb- „ ben ingezonden *vóór* of *op den laatsten De-* „ *cember* 1818, Van deze Premien worden er „ *zes* uitgeloofd, waaronder begrepen eene ver- „ hoogde Premie van ZESTIEN DUKATEN (in „ plaats der gewoone van ACHT) voor den ge- „ nen, die het meeste land (mits niet minder „ dan twee Morgen) met den besten uitslag be- „ zaaid, en daarvan het meest voldoend Berigt „ zal ingeleverd hebben."

Ter voldoening aan dit voorstel is aan de Maatschappij toegezonden, een Berigt, geteekend

Beatus ille &c.

waarin de Maatſchappij met genoegen gezien heeft de Proeven, door den Schrijver, met goed gevolg, ondernomen, om, door het verbouwen en 't voeren van Klaver meerder vee aan te houden, en, om, door de grootere hoeveelheid mest, op deze wijze verkregen, aan zijnen grond meerder vruchtbaarheid bij te zetten, waarom de Maatſchappij beſloten heeft, aan den Schrijver, aan te bieden de uitgeloofde Premie van ACHT DUKATEN, of wel een Exemplaar der Werken van de Maatſchappij.

Bij de opening van het Naambriefje is gebleken Inzender van 't Berigt te zijn de Heer

J. C. VAN HASSELT, te *Groningen.*

En is hetzelfde Voorſtel herhaald om beantwoord te worden *voor* of *op den laatſten December* 1821. —

De Maatſchappij, uit aanmerking der veelvuldige goede hoedanigheden, welke, aan de Erwtenſoort, alhier genoemd *het lage Groentje* en in Engeland bekend onder den naam van *the Dwarf Pruſian blue*, toegeſchreven worden bijzonder om dat dezelve gezegd worden op dorre en ſchrale zand- en duingronden welig te tieren, verlangende de teelt dezer Erwtenſoort te onderzoeken en meer in 't groot aan te moedigen — belooft eene Premie van ZES DUKATEN aan den genen, die eene uitgeſtrektheid gronds van *Een Honderd Roeden dorren Zandgrond*, met de genoemde Erwten, zal hebben beteeld — daarvan eene behoorlijke inzameling gedaan, en, van zijne wijze van werken, een volledig Verſlag, des noods, met voldoende bewijzen geſtaafd, benevens een monster der ingeoogſte Erwten, zal hebben ingezonden, *voor* of *op den laatſten Januarij* 1821. Van deze Premien zullen tot zes toe worden uitgereikt.

Het

Het volgende Voorſtel, reeds vroeger door de Maatſchappij gedaan, waarop tot hiertoe geen antwoord is ingekomen, wordt, door dezelve, bij deze herhaald, en, voor een' onbepaalden tijd, ter beantwoording uitgeſchreven.

„ Daar de Duinen, welke zich langs de kust van Holland, uitſtrekken, en vele duizenden Morgen gronds beſlaan, wel voor een gedeelte zijn onvruchtbare, en tot den Landbouw ongeſchikte Zandhoogten, maar echter ook in zich vele zeer groote vlakten of valleijen bevatten, die tot nu toe, ſlechts hierom nutteloos en onbebouwd liggen, of zonder vrucht zijn bebouwd geworden, wijl, aan dezelve, zoo wel de vereischte afzakking van het water, als een gemakkelijke toegang naar de voor- of landzijde ontbreekt; en het aan de bijzondere eigenaars, ten uiterſte moeijelijk, zoo niet onmogelijk valt, deze zwarigheden genoegzaam uit den weg te ruimen; zoo vraagt de Maatſchappij:

„ Welke zijn de plaatſen aan de voor- of land-
„ zijde der Hollandſche Zeeduinen, op welke
„ men, met de minſte kosten, en meest overeen-
„ komſtig met het algemeene belang, een' ge-
„ ſchikten toegang tot de binnenwaartſche Duin-
„ valeijen zoude kunnen openen, ten einde,
„ door deze opening, het water der vlakten af
„ te leiden, en het vervoeren der vruchten en
„ noodwendigheden, van — en naar dezelve,
„ gemakkelijk te maken? — Op welke wijze be-
„ hoort men, bij het maken der openingen —
„ het doordelven of ſlechten der Duinen — het
„ aanleggen der wegen en het graven der vaar-
„ ten, ſloten of waterleidingen te werk te gaan,
„ en wat moet men in acht nemen, om, aan dit
„ werk, vereischte duurzaamheid bij te zetten,
„ vooral om verzanding en verſtuiving voor te
„ komen? — Welke zijn — indien de kosten

„ voor

„ voor bijzondere eigenaars te hoog zouden loo-
„ pen, of de eigenaar, op wiens grond, een der
„ toegangen zoude moeten geopend worden,
„ zelf geen — of weinig belang bij de onderne-
„ ming had, ja veelligt een, met dezelve strijdig
„ belang, de middelen om in alle deze zwarig-
„ heden, te voorzien? Op welk eene wijze zou-
„ de 's lands Regering hiertoe kunnen behulp-
„ zaam zijn, het zij door het helpen dragen der
„ kosten onder billijke voorwaarden, — het zij
„ door het maken van verordeningen geschikt
„ om het algemeen belang, in deze, boven het
„ bijzondere te handhaven, zonder echter dat
„ het bijzondere daardoor benadeeld worde?"

De Maatschappij verlangt, bij de beantwoording van het eerste gedeelte der Vraag, duidelijke aanwijzing van de bedoelde plaatsen, wegen, waterleidingen en vlakten, op eene daartoe geschikte Kaart, en ook, zoo veel mogelijk, begrooting der onkosten tot ieder werk vereischt.

De Maatschappij in aanmerking nemende, zoo wel het groot belang der zaak, als de meerdere moeite en onkosten, welke, ter rigtige beantwoording dezer Prijsvraag zullen gevorderd worden, belooft aan den Schrijver der beste, mits voldoende, Verhandeling over dit onderwerp — behalve Hare gewone GOUDEN MEDAILLE, ter waarde van VIJFTIG DUKATEN (of *dezelfde som in geld*, *benevens eene* ZILVEREN MEDAILLE *ter keuze van den Schrijver*) — eene buitengewone belooning van HONDERD DUKATEN.

Indien geen der Ingekomen Antwoorden op eene, door de Maatschappij, opgegevene Vraag, naar Haar oordeel, den Prijs verdiend heeft, behoudt Zij aan zich het regt deze Vraag, nog eens, of niet weder op te geven. Daarentegen, wanneer er meer dan één Antwoord Haar voorkomt eenige Aanmerking te verdienen, zal Zij

een

een ACCESSIT, in eene ZILVEREN MEDAILLE bestaande, of eenig ander blijk van goedkeuring, aan den Schrijver van het naast aan het beste komende Antwoord aanbieden, en hem dit besluit, vóór dat het verzegelde briefje, bij zijne Verhandeling gevoegd, geopend wordt, door de openbare nieuwspapieren bekend maken.

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, zullen, bij hunne Antwoorden, een verzegeld briefje moeten zenden, *inhoudende hunnen Naam en Woonplaats*, en van buiten geteekend met dezelfde Zinspreuk, die, aan het einde hunner Verhandeling, zal gevonden worden. Voorts zijn de Wetten, waarop de Maatschappij naar een' Prijs laat dingen, te vinden in het Voorberigt voor het Eerste Deel Harer Verhandelingen geplaatst.

De Antwoorden zullen in het Nederduitsch Latijn, Fransch, Engelsch of Hoogduitsch opgesteld (in 't laatste geval met eene *Italiaansche* of *Latijnsche* Letter) en allen met eene leesbare hand geschreven, *doch niet door den Inzender zelven*, (*op welke voorwaarde de Maatschappij uitdrukkelijk wil gelet hebben*) en, gelijk alle andere aan de Maatschappij toe te zenden Stukken, *vrachtvrij*, — moeten bezorgd worden aan den Secretaris der Maatschappij, Mr J. P. HOEUFFT, op de Heerengracht, bij de Reguliersgracht, N°. 579.

Eindelijk herinnert de Maatschappij aan Hare gewoonte, om eene ZILVEREN MEDAILLE, of andere gepaste belooning, te schenken aan degenen, welke Haar eenige nuttige ontdekkingen, omtrent den Landbouw mededeelen, met verdere beloften, om de bevordering dezer ontdekkingen, naar bevind van zaken, te ondersteunen.

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

De Heer GERARDUS MUNNICKS VAN CLEEFF, *Utrechtenaar*, verkreeg, op den 15den Junij, de waardigheid van *Med. Doct.*, na, in het openbaar, met lof te hebben verdedigd zijn *Specimen Phijsiologico-Medicum, de usu placentae humanae, comparatione ejusdem cum animalium placentis illustrato*,

De Heer A. G. HUIDEKOPER, *Amsterdammer*, die zijne Studiën aan het Amsterdamsche Athenaeum voltrokken had, verkreeg, op den 16den Junij, de waardigheid van *Doctor Juris Romani et Hodierni*, na loffelijk in het openbaar te hebben verdedigd, zijne *Dissertatio Juridica, de jure accrescendi ex legibus Romanis*.

De Heer J. G. HASSELMAN, *Hagenaar*, bekwam op den 17den Junij, de waardigheid van *Med. Doct.*, na insgelijks in het openbaar, loffelijk te hebben verdedigd, zijne *Dissertatio Chirurgico-Therapeutica; de ani intestinorumque atresia*.

FRANEKER.

Den 26sten Junij l. l., heeft de Heer ULBO AREND EVERTZ, Joura-Frisius, Philos. Theoret. et Literarum humaniorum Candidatus, onder voorzitting van den Wel. Ed. Hooggeleerden Heere G. DE WAL, J. Utr. D. et in Athenaeo Frisiaco Juris Prof. Ordin., alhier in het openbaar verdedigd, zijne door hem geschrevene Disputatio Literario-Juridica: *De Homeri auctoritate apud Jureconsultos Romanos*.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ZEVENAAR.

Den 30sten Junij 1819. Den 28sten Junij, had hier het Examen van de Latijnsche, en te gelijker tijd dat van de Hoogduitsche en Hollandsche School plaats.

De verdienstelijke Rector, de Heer J. TINMANN, opende hetzelve met eene Redevoering: *Over de volmaking van het menschdom.*

Waarna de naarstige Jongelingen, O. G. HELDRING en C. VERMEER, proeven van hunne letteroefeningen gaven, en de eerste tot de hoogste, de tweede tot de vijfde klasse bevorderd werden.

De geachte Onderwijzer der Hoogduitsche en Hollandsche taal, de bekwame STEVENS, trad toen op, en hield eene redevoering, over de gewigtige vraag: *Hoe maakt men een kind dankbaar jegens het Opperwezen?* En gaf daarin de regels op, welke eene Moeder en een Onderwijzer betrachten moeten, om het gevoel van liefde en dankbaarheid in de kinderen te ontwikkelen, te wijzigen, en tot het onzigtbaar wezen, als den grootsten weldoener, over te brengen. Dit gaf denzelven aanleiding tot den overgang van het Examen zelf, en tot eene proef ter uitoefening van die opgegévene regels. De kundige Onderwijzer, hield daartoe een Sokratisch gesprek met de derde klasse, en toonde daarin aan: dat de liefde een instinkt, en een edel beginsel is, het welk God zelf in den mensch gelegd heeft, — waarin die liefde bestaat, — dat dankbaarheid ook een instinkt is,

is, — waarin die bestaat — en bragt dit ten laatsten op God, als den grootsten weldoener over, met aanwijzing op de pligten, welke wij hem verschuldigd zijn. Dit gesprek werd gehouden, volgens eene leerwijze tot nog toe in ons land minder gewoon, door welke men den leerling van eene bekende waarheid, vragenderwijze, onmerkbaar tot eene nog onbekende waarheid brengt, zoo dat hij meent, die zelf gevonden te hebben, en daar uit weder op dezelfde wijze, andere vragen ontwikkelt. Hiertoe moeten de moralische denkbeelden te voren duidelijk uit den anderen gezet, en de jeugdige geest, door gemakkelijke vragen voorbereid worden, om zelf te bemerken en te vinden hetgene men hem leeren wil, zoo dat de Onderwijzer met eene vraag hem doet gevoelen: dat is het bedoelde! dat is waarheid!

Na eenige proeven, van vlug en oordeelkundig lezen, der overige klassen, ging dezelve Onderwijzer over tot de Taal-, Geschied-, Aardrijks-, Cijfer- en Meetkunde, waarin de vlugge jeugd tot algemeen genoegen, proeven gaf van vordering en oplettendheid.

Na eene gepaste censuur, over het gedrag der Kinderen, in het afgeloopene Schooljaar doelmatig ingerigt, om hunnen leerlust verder op te wekken, en de zedigheid te bevorderen, werden eenige prijzen, aan beide Scholen uitgedeeld; waarna de wakkere Jongelingen O. G. HELDRING en C. VERMEER, eene Latijnsche Revoering, de eene in Dichtmaat, de andere in Prosa hield; gelijk ook L. JANSSEN, en HELENA KATARINA GERMAN, een Dichtstuk in de Hoogduitsche taal, voortreffelijk deklameerden. Deze twee laatsten de Hollandsche School verlatende, hield HELENA KATARINA GERMAN, eene bevallige afscheidsrede in sierlijke Hollandsche Versen,

zoo

zoo aan de Opzieners der School en den Onderwijzer, als aan hare Medescholieren ingerigt, dewelke met de meeste aandoening, en het grootste genoegen door allen werd aangehoord. Aangenaam Muzijk en Gezang begon, wisselde af, en eindigde deze plegtigheid.

DOESBORG.

Den 7den Julij. Heden werd alhier de halfjarige promotie en de uitdeeling der eereprijsen gevierd. Op den 16den en 23sten der vorige maand, gaven de Discipelen goede blijken van hunne gemaakte vorderingen in talen en wetenschappen. De Wel Edele Heer H. WIJNBEEK, Inspector der Latijnsche Scholen, woonde met genoegen het op zijn Eds. verzoek eerstgehouden Examen bij, en betoonde, ook na eigen naauwkeurig onderzoek, zijne tevredenheid. Tot niet minder genoegen van de Wel Ed. Achtb. Heeren Curatoren, en overige aanwezenden, liep het gewoon openbaar onderzoek af. — De Rector opende de plegtigheid der Promotie, met eene gepaste vooraffpraak over het gezegde van SOCRATES door PLATO, in deszelfs zamenspraak *Phaedo* opgeteekend, dat op geleden smart, gewoonlijk genoegen volgt en omgekeerd; zoo dat er geen bestendig genoegen op aarde bestaan kan. Vervolgens beklom de tot de Akademische lessen bevorderde Jongeling ALLERDUS BÖMER MIDDELHOVEN, het Spreekgestoelte, en hield eene wel uitgewerkte redevoering *De vi et potestate literarum*, dat is: *Over den invloed der wetenschappen*, welke hij met gepaste dankzeggingen besloot. Vervolgens bedankten de overige bekroonde Leerlingen, H. W. VAN WESTERBEECK VAN DER HORST, in de derde: W. VAN DER VEUR en H. COLENBRANDER, in de vierde, en J. G. LUIJKEN GLASHORST, in de zesde klasse, de Wel Edele Achtbare Hee-

ren Curatoren, voor de behaalde Eereprijsen, op eene vrijmoedige en gepaste wijze. Daarna beklom de Rector andermaal den Kansel, en nam plegtig afscheid van zijnen geliefden Leerling, A. BÖMER MIDDELHOVEN, waar bij zijn Ed. tevens opmerkzaam maakte op de dwaze gewoonte, welke velen zonder eenige ondervinding eigen is, om het Akademische leven, met de zwartste verwen af te schilderen.

Nog werden tot hoogere klassen bevorderd: W. VAN DER VEUR, H. COLENBRANDER en T. B. OTTEN, van de vierde naar de derde. F. G. GAUTSCH en E. B. VAN LAMSWEERDE VAN DER HORST, van de vijfde naar de vierde. J. G. LUIJKEN GLASHORST, van de zesde naar de vijfde klasse. — Behalven de bekroonde Leerlingen, hebben door naarstigheid, oplettendheid en goed gedrag het meest uitgemunt, M. G. MIDDELHOVEN, wien zekerlijk een prijs zou te beurt gevallen zijn, indien hij niet met zijnen uitmuntende Medeleerling H. W. VAN WESTERBEECK VAN DER HORST, had moeten kampen; in de vierde klasse, T. B. OTTEN, en in de zesde klasse B. C. N. DAANEN. Deze plegtigheid werd door Orgel-Muzijk voorafgegaan, afgewisseld en besloten.

GOUDA.

Den 1sten Julij 1819. Heden had alhier de promotie, aan de Latijnsche Scholen, met de gewone plegtigheid plaats. De Rector D. WILLEMIER opende dezelve, met eene *prolusio*, vervolgens werden van de tweede klasse, tot de laagste orde van de eerste klasse bevorderd: D. C. VAN MEERTEN, G. A. F. WILLEMIER, J. J. VAN HOEIJ en C. A. KLINKENBERG. De eerste met een *praemium ordinarium*, de tweede met een *praemium ordinarium* et *diligentiae*, en de derde met een *praemium extraordinarium*, voor zijne uitstekende vorderingen, in de *Oude Geschied-*

kun-

kunde. Van de derde tot de tweede klasse, gingen over G. W. VAN DER GRIJP, met een *praemium ordinarium*, en tevens een *extraordinarium*, wegens zijne vorderingen in de *Fabelkunde*, A. COOMANS DE RUITER, met een *praemium ordinarium*; G. P. BUCHNER, C. C VAN DER SCHALK, met een *praemium diligentiae*, en tevens een *extraordinarium* voor zijne bedrevenheid in de *Wiskunde*, *Oude-* en *Nieuwe Aardrijkskunde*, en *Nieuwe Geschiedkunde*; eindelijk P. DE JAGER. Van de vierde tot de derde klasse werden bevorderd: G. J. KONING, A. VAN DER BURGH, de eerste met een *praemium ordinarium*, de tweede met een *praemium ordinarium* et *diligentiae*.

Eindelijk werd van de vijfde tot de vierde, met een *praemium ordinarium* et *diligentiae* bevorderd: S. C. S. HAM.

De met Eereprijsen bekroonde Leerlingen, die hunne *Gratiarum Actiones*, met veel vrijmoedigheid hielden, werden door den Rector aangesproken, en de plegtigheid door Orgel-Muzijk geopend, afgewisseld en besloten.

HAARLEM.

Den 24sten Junij. Heden had alhier de Promotie, aan onze Latijnsche Scholen, met de gewone plegtigheid, in het bijzijn van zijne Excellentie, den Gouverneur van *Noordholland*, en andere aanzienlijke mannen, plaats.

Eerste klasse. Van de tweede orde, tot de eerste, werden bevorderd: P. N. ARNTZENIUS, en J. G. BOEKENOOGEN, beide met prijzen, J. D. PUIJN en J. VISSER BENDER, tot de Akademische lessen, om dat hunne bijzondere omstandigheden dit vorderden, en zij zich door hunne vlijt en gedrag, die eer waardig gemaakt hadden. PUIJN, hield eene Oratio: *De animo contento*, BENDER, *De Dicto*, P. SIJRE: *Fortuna*

vitrea est, tunc cum ſplendit, frangitur, zijnde deze onderwerpen door hen zelve gekozen, en ook geheel uitgewerkt. Beide ontvingen prijſen. Van de derde orde, tot de tweede: H. E. WEIJERS, met eenen dubbelden prijs, een gewonen en een buitengewonen, voor zijnen ijver en vorderingen in de Griekſche taal, en A. P. JELTES. Van de vierde, tot de tweede wegens bijzondere verdienſten, J. V. WESTRIK, met een prijs. Tot de derde: F. SMEDING, B. ARNTZENIUS en J. PEERLKAMP.

Tweede klasſe. Van de eerſte orde tot de vierde, van de eerſte klasſe: P. ELIAS, met een prijs, L. HUBRECHT, STRENGERS, P. G. HUBRECHT, en V. DER WISSEL. Van de tweede orde tot de vierde, van de eerſte klasſe, wegens bijzondere verdienſten, G. LEE. Tot de eerſte orde van hunne klasſe, AERNOUT en ROOKMAKER.

Derde klasſe. Van de eerſte orde, tot de tweede orde van de tweede klasſe. B. VAN GEUNS, N. LEE, D. J. A. ARNTZENIUS, met prijſen, ALEWIJN, SERRURIER en C. GERLINGS. Van de tweede orde, tot de tweede van de tweede klasſe, V. DER BURCH VAN LICHTENBERG, met een prijs. Tot de eerſte, orde van hunne klasſe, A. PEERLKAMP, SLINGELAND, met prijſen, STEENBERGEN, ROOD en CROMMELIN.

Vierde klasſe. Van de eerſte orde, tot de tweede van de derde klasſe, SCHMIDT, J. H. CALKOEN, VAN DE WEIJDE, GROENEWEG, VAN HEEF, VAN VLOTEN, CANNEMAN en HOEUFFT, de drie eerſten met prijſen. Van de tweede orde, tot de eerſte: J. GERLINGS en W. P. CALKOEN, beiden met prijſen. Van de derde tot de tweede, BOSVELT, SCHACHT en CALKOEN VAN DE POL, de eerſte met een prijs.

Eerſte klasſe van het Inſtituut. In de klasſe van Verdienſten, ontvingen P. N. ARNTZENIUS en

en G. LEE, prijsen, tot die Klasse gingen over N. LEE en J. V. WESTRIK met prijzen D. SERRURIER, ontving een prijs om zijne vlijt. Van de tweede orde tot de eerste, P. A. JELTES, WEIJERS, H. G HUBRECHT en J. D. PUIJN, de eerste met een prijs. Van de derde tot de tweede, H. J AERNOUT, met een prijs. Van de vierde tot de derde, VAN VLOTEN, J. H. CALKOEN en W. H. HOEUFFT. De eerste met een prijs. Van de vijfde tot de vierde, SLINGELAND, J. GERLINGS, CROMMELIN en ROOKMAKER. De eerste met een prijs.

Tweede klasse. In de eerste orde ontvingen prijsen, J. BOSVELT en CALKOEN VAN DE POL. Van de tweede tot de eerste: W. P. CALKOEN, met een prijs. Van de derde tot de tweede, P. G. SCHACHT, met een prijs. Van de vierde tot de tweede: A. PEERLKAMP, met een prijs en B. VAN GEUNS. Van de vijfde tot de derde: VAN DE WEIJDE, VAN HUS en P. HOOGSTRATEN. De twee eersten met een prijs.

DEVENTER.

Den 7den Julij 1819. Na dat den 5den dezer het openbaar examen onzer Latijnsche Scholen had plaats gehad, waarin de Kweekelingen onzer Scholen blijken gaven van hunne vorderingen, zoo wel in de Grieksche en Latijnsche talen, als in de Geschied- Fabel en Wiskunde, vierden wij heden de openbare prijsuitdeeling en bevordering naar hoogere klassen. Na eene korte vooraffpraak van den Rector, werden vijf uitmuntende Jongelingen tot het Akademisch onderwijs bevorderd, en hielden volgens gewoonte hunne *declamationes*, welke met gepaste vrijmoedigheid en bevalligheid uitgesproken, en met genoegen aangehoord werden. Deze Jongelingen waren: F. G. HOUCK, J. A. SCHNEITHER, G. J. IJSSEL DE SCHEPPER, J. S. VAN NAAMEN en W. A. VAN DE GRAAFF, welke beide laatsten eenen prijs ontvingen; daar de

drie bovensten, alle klassen doorgeloopen hebbende, en verzocht hebbende nog een jaar het onderwijs aan onze Scholen te mogen ontvangen, naar den prijs niet konden mededingen, aan welke evenwel, als een bijzonder blijk der goedkeuring der Curatoren, een buitengewoon getuigschrift werd uitgereikt. De vier laatsten hadden tot onderwerp hunner redevoeringen gekozen: *Het anderzoek, in hoe verre de drukkunst aan de beoefening der letteren is voor- of nadeelig geweest*, en dit aldus onder zich verdeeld, dat W. A. VAN DE GRAAFF, den nadeeligen invloed dezer uitvinding betoogde, wiens gronden door J. S. VAN NAAMEN, werden wederlegd, terwijl G. J. IJSSEL DE SCHEPPER, wederom ten nadeele der Drukkunst sprak, en J. A. SCHNEITHER, na diens bewijzen wederlegd te hebben, met eene korte lofspraak dier uitvinding eindigde, waarop F. G. HOUCK, uit aller naam, de Curatoren en Onderwijzers voor de welwillendheid en zorg, jegens hen aan den dag gelegd, bedankte. Hierop werden de volgende jongelingen tot hoogere klassen bevorderd, tot de eerste klasse A. J. VAN BEECK CALKOEN, R. JORDENS, W. C. VAN BOETZELAER, H. POL, B. J. DIBBITZ en J. KUIPERS, tot de tweede klasse: H. J. KRONENBERG, P. H. J. IJSSEL DE SCHEPPER, F. G. NOURIJ, G. J. BRUCE en S. WIJBENGA, bij welke uit de vierde klasse toegevoegd werd, J. H. KROON; tot de derde klasse: W. M. J. VAN DIELEN en P. C. VAN DEN VELDEN, tot de vierde klasse: H. C. S. SNETHLAGE en T. C. SEEGERS, tot de eerste afdeeling der vijfde klasse: J. A. VAN WOESTENBERG, A. T. KRONENBERG, J. H. BÖSKEN, TH. VAN SCHERPENZEEL, HEUSCH en B. PETERS, tot de tweede afdeeling der vijfde klasse: J. POL, P. J. IJSSEL DE SCHEPPER, F. W. A. JANSEN en G. VROLIJK. Eindelijk tot de eerste Afdeeling der zesde klasse: A. P. NIEUWEN-

WENHUIS en A. S. VAN DER MEER. Met Eereprijsſen werden begiftigd: J. A. VAN BEECK CALKOEN, H. J. KRONENBERG, J. H. KROON, H. C. S. SNETHLAGE, J. A. VAN WOESTENBERG, J. POL en A. P. NIEUWENHUIS, welke Jongelingen hunne *Gratiarum Actiones* bevallig uitſpraken. Verder werden met Schrijfprijſſen vereerd: in de zesde klasſe, B. J. IJSSEL DE SCHEPPER, en in de vijfde klasſe, B. PETERS.

Deze plegtigheid, welke door een aangenaam Muzijk werd afgewisſeld en beſloten, liep tot genoegen der toehoorders af.

KAMPEN.

Den 23ſten Junij. Na dat het Zomer-Examen op de Latijnſche Scholen dezer Stad, in het openbaar weder, tot groot genoegen, met naauwkeurigheid was afgenomen, had heden de promotie en uitdeeling van Eereprijſſen plaats.

Twee uitmuntende Jongelieden, J. H. CARPENTIER ALTING en J. E. SLOT, werden tot de Akademiſche Lesſen bevorderd, en ontvingen kostbare boekgeſchenken. Zij hielden ieder eene redevoering, en deden dit op eene wijze, dat zij er eer door behaalden: de eerstgenoemde *De Studii Poëtici utilitate inprimis Theologo*, de andere, *In laudem Virgilii*.

Van de vijfde klasſe tot de vierde, werd bevorderd J. A. J. MULLER, die met bijzondere bevalligheid bedankte, voor eenen door hem ontvangen Eereprijs. *Praemia diligentiae*, in de beoefening der Griekſche taal, ontvingen nog buitengewoon de bovengenoemde Jongelieden, J. H. CARPENTIER ALTING en J. E. SLOT, en in de beoefening der Latijnſche taal, J. TICHLER en R. H. WEIJTINGH.

Behalve de genoemde Prijſſen, hadden H. H. Curatoren beſloten, aan alle de Leerlingen voor betoonde vlijt, in de beoefening van de thans

onderwezen wordende wetenschappen, bewijzen van goedkeuting in bijzondere boekgeschenken te geven.

De geheele plegtigheid, in de Fransche Kerk plaats hebbende, in tegenwoordigheid vad een bijzonder talrijk en gedistingueerd Auditorium, werd niet weinig veraangenaamd door keurig Orgel-Muzijk, en door het gehoor van een zeer fraai Nederduitsch Vers, met het welk onze kundige Rector H. WEIJTINGH, dezelve besloot.

GRONINGEN.

Den 8sten Julij 1819. Na dat op den vijfden dezer, tot bijzonder genoegen der Edele Achtbare Heeren Curatoren, het onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen onzer steeds bloeijende Scholen, in de Grieksche en Latijnsche Talen, en daartoe betrekkelijke Wetenschappen was geschied: opende op heden de Rector dezer Scholen, Mr. W. TERPSTRA, de plegtigheid der Promotie, met eene Redevoering, waarin hij kortelijk de redenen opgaf, waarom het hem voorkwam, dat onder beschaafde Volken geen Dichter reeds voorgekomen was, noch in het vervolg ontstaan konde, aan den Zanger HOMERUS gelijk.

Na dat het aanzienlijk getal Toehoorders, door een aangenaam Muzijk, een weinig was verpoosd, ging de Rector over tot de voorlezing der bevorderingen tot hoogere klasse, door Heeren Curatoren besloten.

Alzoo gingen uit de zesde klasse tot de vijfde over, de lofwaardige Jongelingen D. VAN DER HOOP, F. H. D'AULNIS DE BOUROUILL, H. VAN DER HELM. Uit de vijfde naar de vierde, A. F. VAN ALPHEN, van *Leijden*. Uit de vierde naar de derde: H. A. VINKERS en J. A. FEITH. Uit de derde naar de tweede: C. MULDER, P. L. DE GAVERE, R. FEITH en J. SIBINGA. Uit de tweede naar

naar de eerſte: D. DE VRIES REILINGH, E. L. ZUIDEMA, J. KEIZER, J. BRAAK en P. W. VAN HEIJNINGEN BOSCH. Uit de eerſte naar de Hoogeſchool, J. TERPSTRA, B. TEN BRINK, C. HARTMAN BUSMANN, C. DE RANITZ, H. STENHUIS DIJKEN, J. L. SCHAAP en J. J. CANTER CREMERS.

Hierop beklom, na met eenen prijs in de klasſe der Griekſche en Latijnſche Letterkunde te zijn begiftigd, de eerſte der laatstgenoemden het ſpreekgeſtoeltę, en hield volgens gewoonte eene Redevoering: *De vitae brevitate asſiduo labore compenſanda*, dat is: *Over den pligt om de kortheid des levens door aanhoudende werkzaamheid te vergoeden.*

Deze Redevoering geëindigd zijnde, deden de volgende veel belovende Jongelieden, met groote bevalligheid hunne dankzeggingen, voor ontvangene prijſen: In de tweede klasſe van Griekſche Letterkunde, J. KEIZER. In de derde van Griekſche en Latijnſche Letterkunde, C. MULDER. In de vierde: L. A. OFFERHAUS, en H. A. VINKERS. In de vijfde: A. F. VAN ALPHEN. In de zesde: H. VAN DER HELM, en D. VAN DER HOOP

In de eerſte klasſe der *Fabelkunde*, werd om zijnen uitmuntenden ijver beloond, A. RUTGERS, In de tweede, J. BOSMAN TRESLING. In het vak der Oude- en Nieuwe Geſchiedenis; eerſte klasſe: J. KEIZER, tweede klasſe: J. BOSMAN TRESLING, derde klasſe: A. F. VAN ALPHEN. In het vak der *Aardrijkskunde*, eerſte klasſe: E. L. ZUIDEMA, tweede klasſe: C. C. G. OFFERHAUS JR. derde klasſe: H. J. KIJMMELL.

Om hunne boven anderen, in Algebra en Mathesis gemaakte vorderingen, werden in de eerſte klasſe met prijſen bekroond, E. L. ZUIDEMA; in de tweede klasſe: J. BOSMAN TRESLING, in de derde klasſe: A. F. VAN ALPHEN.

Ten laatsten, ontvingen nog uit handen des Rectors om hun uitmuntend zedelijk gedrag, vlijtige werkzaamheid, en onafgebroken bijwoning der lessen de volgende Leerlingen, uit de vierde, vijfde en zesde klasse: de bewijzen van de goedkeuring der Heeren Curatoren. Uit de vierde klasse: J. A. FEITH, J. N. VAN DER HOOP, A. W. C. KRUCHENIUS, uit den *Haag*; G. LANDWEER, J. ZWAAGMAN, G. H. J. BENNEMA DE PONTHIER. Uit de vijfde klasse: G. VAN TROJEN, J. L. TRIP, JZ. BUS KEIZER, J. F. VAN ENSCHUT. Uit de zesde klasse: F. H. D'AULNIS DE BOUROUILL.

Ernstig, nadrukkelijk en aandoenelijk waren de woorden, waar mede de Rector zich nu tot alle deze bekroonde Leerlingen, bijzonder tot hen, welke naar de Hoogeschool bevorderd waren, en onder dezen tot zijnen Zoon wendde, waarna de Toehoorders, gelijk betamelijk is, bedankt werden voor de eer en luister hunner tegenwoordigheid.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

WAGENINGEN. Zie Junij 1819.

SPANKEREN staat vakant te worden. Zie Junij 1819.

NIJMEGEN.

ELDEN EN DRIEL, den 4den Julij werd onze beroepen Leeraar J. VAN DER VEGT, onder

ons

ons bevestigd door Ds. C. FORTUIN, Pred. te *Zwolle*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. J. VERWEEL, Pred. te *Elst*, deze beurt wel had willen afstaan. De bevestiger predikte over 2 *Tim*. IV: 2*a*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den bevestiger, en den Consulent, ook door DD. J. DE HEER, W. RUSTINCK, B. TE GEMPT, L. BREDERODE, B. STEMBERG, C. J. L. SCHULLER en P. A. C. DE HAAN HUGENHOLTZ, Predd. te *Valburg* c. a. te *Huissen*, *Batenburg*, *Slijk Ewijk*, *Hervelt*, *Elkum* en *Oosterbeek*. De bevestigde deed zijne intrede met *Philipp*. III: 8*a*.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN vakant. Zie April 1818.

OVER- EN NEER-ASSELT staat vakant te worden. Zie Junij 1819.

BURGHAREN EN HERNEN. Zie Junij 1819.

ZUTPHEN.

NEDE, den 12den Junij. Ds. E. J. VAN WESEL, Pred. te *Westbroek* en *Achttienhoven*, heeft voor de beroeping alhier bedankt.

BAHR EN LATHUM vakant. Zie April 1819.

VARSSEVELD. Zie Mei 1819.

TIEL.

ASCH vakant. Zie Junij 1818.

EVERDINGEN vakant. Zie Aug. 1818.

BOMMEL.

NEDERHEMERT, den 13den Junij 1819. Onze Leeraar H. J. VAN NOUHUIJS, eene beroeping naar de gecombineerde Gemeenten van *Deurnen*, *Vlierden* en *Bakel*, onder de Eerw. Classis van *Eindhoven* ontvangen hebbende, heeft voor dezelve bedankt.

HEEREWAARDEN, den 27sten Junij. Onze

ze Leeraar J. DE GIDS, van hier naar de Gemeente van *Ellewoutsdijk*, onder de Classis van *Goes*, beroepen, heeft voor die beroeping bedankt.

HURWENEN. Zie Dec. 1818.

WEL EN AMERZODE vakant. Zie Maart 1819.

AALST. Zie Junij 1819.

HARDERWIJK.

HARDERWIJK, den 27sten Junij. Heden had deze Gemeente het genoegen, de volgende personen P. TH. CREMER, A. STIELTJES, Sergeant Majoors, P. A. HUGENHOLTZ, Sergeant, A. LIENTJAART en J. HOFMAN, Corporaals, alle behoorende tot het Koloniaal Depot, garnizoen houdende in deze stad, in het openbaar als leden van onze hervormde Kerk, plegtig en met toepasselijke aanspraken te zien bevestigen, door den Wel Eerw. Heer W. SCHOLTEN, na dat zij door denzelven een geruimen tijd in de waarheden van onzen Godsdienst, en de pligten welke dezelve voorschrijft, onderwezen, en op den 25sten Junij bevorens, in de tegenwoordigheid van den daartoe uit den Kerkenraad afgevaardigden Ouderling, den Hooggel. Heer Professor B. NIEUHOFF, aangaande hunne verkregene kundigheden onderzocht, en op hunne belijdenis als leden van onze Hervormde Kerk waren aangenomen. — Wij wenschen hartelijk, dat het voorbeeld van deze Krijgslieden door meer anderen van hunnen stand, door een naarstig gebruik van het Onderwijs onzer Leeraren te maken, moge worden nagevolgd!

VOORDHUIZEN. Op den 11den Julij is onze beroepen Leeraar L. DIBBITZ, onder ons in den H. Dienst bevestigd, door Ds. P. J. LAAN, Pred. te *Amersfoort*, met eene Leere-

rede over *Matth.* XIII: 52. *En hij zeide tot hen: Daarom een iegelijk ſchriftgeleerde in het koningrijk der Hemelen onderwezen, enz.* — De oplegging der handen geſchiedde, behalven door den Heer Beveſtiger en den Conſulent Ds. J. PARÉ, Pred. te *Barneveld*, door DD. H. J. S. SCHREGARDUS, W. G. VAN DEN BROEK en P. H. VOCKESTAERT, Predd. te *Amersfoort*, *Scherpenzeel* en *Hoevelaken*. — De beveſtigde heeft des namiddags zijn werk onder ons aanvaard, met eene leerrede over 2 *Cor.* V: 20*a*. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege.*

GARDEREN. De Koningklijke goedkeuring op onze gedane beroeping reeds ingekomen zijnde, hopen wij de Vakature in het begin van de maand Augustus hier vervuld te zien, door de beveſtiging van onzen beroepen Leeraar D. MOREAU, thans nog Pred. te *Durgerdam*.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIJDE ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1819.

ROTTERDAM.

MOERKAPELLE, den 16den Junij 1819. Heden heeft onze Kerkeraad, in tegenwoordigheid van Ds. J. C. HIMMELMAN, Pred. te *Bleiswijk*, als Conſulent dezer Gemeente, uit een tweetal Candidaten, bij het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Zuid-Holland*, J. A. SCHMIT en H. G. VAN DEN ES, welke hunne gaven alhier hadden laten hooren, beroepen H. G. VAN DEN ES, Theol. Doctor, die deze beroeping, onder inwachting van de noodige approbatien, en na verkregene aggreatie van H H. Burgemeesteren van *Rotterdam*, als Ambachtsheeren van *Moerkapelle*, heeft

heeft aangenomen. De Koninklijke approbatie op deze beroeping is reeds gegeven, bij besluit van Zijn Majesteit de dato den 3den Julij 1819. No. 74.

ZEVENHUIZEN, den 25sten Junij 1819. Ter vervulling van onze vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. J. U. GRAAF, heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, van zijne Excellentie, den Staatsraad Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk, enz. onder het Bestuur van Ds. C. A. VAN SCHAGEN, Predikant te *Kapelle op den IJssel*, als Consulent dezer Gemeente, op heden gemaakt dit twaalftal van Predikanten.

DD. K. J. SCHOOR, Predd. op het Eiland *Rozenburg* en *Blankenburg* G. C. DROOGLEVER FORTUIN, te *Nieuwkoop*. P. LIETAERT, te *Gouderak*. A. J. BUIS BALLOT, te *Kloetingen*. C. DE VISSER, te *Herkingen*. J. MARTIJN, te *Lage Zwaluwe*. H. VAN BLOKHUIZEN, te *Ketel*. L. BONZET, te *Noorden*. C. DE GROOT STIFFRIJ, te *Pijnaker*. J. C. HIMMELMAN, te *Bleiswijk* P. H. G. NAHUIS, te *Bunnik*. en A. HAZEU, te *Uitgeest*.

De zes eersten op het zestal. en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit ten zelven dage beroepen, Ds. K. J. SCHOOR, Pred. te *Rozenburg* en *Blankenburg*, die deze beroeping, na verkregene agreatie van den Wel Ed. Ambachtsvrouw dezer plaats, onder inwachting van de noodige approbatien, heeft aangenomen.

PERNIS. Op den Dank- en Bededag den 18den Junij, l. l., maakte onze Leeraar J. VAN DEN BROEK, in zijne voorafspraak, ons bekend, met het treurig overlijden van den Wel Eerw. Heer J. STERCK, Predikant te *Moordrecht*, die ook in onze Gemeente den tijd van rum drie jaren, het Evangelie der Zaligheid met veel ijver en getrouwheid verkondigd heeft, en wiens leer en

wan-

wandel alhier bij velen nog in zegenend aandenken blijft. Den eerstvolgenden Zondag hield onze Leeraar eene meer opzettelijke Leerrede, over dit treffend sterfgeval, en bepaalde, naar aanleiding van 1 *Pet.* I: 24 en 25. *Alle Vleesch is als gras, enz.* Onze aandacht bij de broosheid van het menschelijk leven, en de vergankelijkheid van alle zijne aardsche genietingen en voorregten, in tegenoverstelling van de altoosdurendheid en onvergankelijkheid van dat leven, hetwelk in het Evangelie toegezegd, en door eenen wandel naar JEZUS heilleer wordt verkregen.

ROZENBURG EN BLANKENBURG, den 27den Junij 1819. Heden maakte onze Leeraar K. J. SCHOOK, aan het einde zijner Leerrede, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Zevenhuizen* ontvangen, en dezelve, onder inwachting van de vereischte approbatien, aangenomen had.

BERGSCHENHOEK, den 8sten Julij 1819. Onze Leeraar G. C. 'T HOOFT, verzocht hebbende, om van zijnen dienst in deze Gemeente, en van zijne betrekking tot de Classis van *Rotterdam*, salvo honore, ontslagen te worden, heeft reeds provisioneel de toestemming van den Kerkeraad, en het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, om gegevene redenen, hoewel tot hun leedwezen ontvangen, met belofte, om zijn Eerw. op zijn tijd eene acte van demissie, ter hand te zullen stellen.

HOOGVLIET, den 11den Julij 1819. Heden maakte onze Leeraar H. STENFERT KROESE, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Giessen Nieuwkerk*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

L E IJ D E N.

ZEVENHOVEN. Zie Mei 1819.

DORD-

DORDRECHT.

GIESEN NIEUWKERK, den 10den Mei. Ds. G. F. HEENK, Pred. te *Schelluinen*, voor onze beroeping bedankt hebbende, ging men over tot het formeren van een nieuw drietal van Predikanten, waar op geplaatst werden:

DD. J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, Predd. te *Sleeuwijk*. M. P. VAN DOESBURG, te *Hoornaar*. en C. VAN RENTELEN, te *Giesſen* en *Rijswijk*.

Hier uit vervolgens, Ds. J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK beroepen zijnde, zoo heeft zijn Eerw., na beraad, ook voor deze beroeping bedankt.

SLIEDRECHT, den 13den Junij 1819. De Hoog Wel geboreen Heer, Jonkheer HENDRIK BARON COLLOT D'ESCURIJ, Heer van *Naaldwijk*, *Sliedrecht*, enz. enz. te *'s Gravenhage*, in den hoogen ouderdom van bijna 80 jaren overleden zijnde, den tweeden dezer, heeft onze Leeraar, A. DE KONING, deszelfs nagedachtenis gevierd, met eene Leerrede over de waarde eener goede nagedachtenis, ten tekst hebbende, *Pred.* VII: 1. *Een goede naam is beter dan goede olie, en de dag des doods, dan de dag dat iemand geboren wordt.*

ZWIJNDRECHT, den 20ſten Junij, onze Leeraar, P. G. MARI, maakte ons heden, bij den Voormiddag Godsdienst, in eene Vooraffpraak bekend, dat de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. STERCK, ſedert den jare 1789 tot 1791. Evangelie-Dienaar in deze Gemeente, op Zaturdag den 12den dezer maand, aan de gevolgen eener zware geelzucht, in den ouderdom van bijna 56 jaren overleden, en zoo aan de Gemeente van *Moordrecht*, die ſedert den jare 1802, zich in zijnen Evangelie-Dienst verblijden mogt, gelijk ook aan zijne dierbaarſte betrekkingen, door den dood ontrukt was. Deze bekendma-

king,

king, werd met zigtbare blijken van deelnemende droefheid aangehoord, en door onzen Leeraar aangewend ter onzer opwekking, om de nagedachtenis van onzen voormaligen Leeraar, in dankbare erkentenis te houden.

DORDRECHT. Onze Leeraar, Ds. D. H. WILDSCHUT, van zijne betrekking als Predikant dezer Gemeente, en als Lid der Clasfis van *Dordrecht*, in eene Kerkeraads Vergadering, gehouden den 10den Junij, door den Gecommitteerden van het Klasfikaal beftuur, Ds. J. H. VAN DEN DOORSLAG, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft zijn Eerw. Zondag avond, den 20ften Junij affcheid gepredikt, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 8, *Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde, en in der eeuwigheid.*

ZUIDBEIJERLAND (gezegd) DEN HITZERT. Zie Mei 1819.

MAASDAM ftaat vakant te worden. Zie Mei 1819.

GOUDA.

REEUWIJK, den 10den Mei 1819. Heden is alhier, na gunftig verkregene handopening van den Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk, op vertoonde collatie van den H. E. G. Heere W. F. VAN HEMERT, tot *Dingshof*, reprefenterende den Heere van de Dorpen en de Landen van *Voshol*, waaronder *Reeuwijk* mede gelegen is, ten overftaan van den Confulent C. KLINKENBERG, Pred. te *Sluipwijk*, door den Kerkenraad beroepen, de Wel Eerw. Zeer gel. Heer E. J. VAN WESEL, Pred. te *Westbroek* en *Achtienhoven*, onder de Clasfis van *Amersfoort*; welke dit beroep, in afwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatien heeft aangenomen; en waarop de kerkelijke approbatie den 12den Julij verleend is.

MOORDRECHT, den 12den Junij 1819. Heden overleed alhier, in den ouderdom van bijkans 56 Jaren, onze waardige en zeer geachte Leeraar, Ds. J. STERCK, na eene bedlegering van eenige weken. Gedurende den tijd van 33 Jaren, is hij, in de Gemeenten van *Pernis*, *Zwijndrecht*, *Oost-Zaandam* en onder ons, in den dienst van het Evangelium, met allen ernst en ijver, werkzaam geweest, en wij betreuren, met 's mans nagelatene Weduwe en Kinderen, zijn smertelijk verlies. Zijne medebroeders in den Ring van *Gouda*, welke, na zijn overlijden, de eerste predikbeurten alhier vervullen moesten, hebben de gemeente aan dit treurig sterfgeval herinnerd, en aan de nagedachtenis des afgestorvenen de verschuldigde hulde toegebragt.

HEUKELUM, den 27 Junij 1819. Ds. A. DE VOOGD, van hier beroepen naar de gemeente van *Cats*, onder de Classis van *Goes*, van zijn betrekkingen op deze Gemeente en de Classis van *Gouda* behoorlijk losgemaakt zijnde, nam van ons, op heden, afscheid, met eene Leerrede, over 2 *Cor.* XIII: 11.

NIEUWLAND, den 27 Junij 1819. Onze Leeraar Ds. B. VAN WILLES, ontving vóór eenige dagen eene beroeping naar *Breskens*, onder de Classis van *IJzendijke*; waarvoor hij bedankt heeft.

Heden verbond hij zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede over *Philipp.* II: 1, 2.

KRIMPEN OP DE LEK staat vakant te worden. Zie Mei 1819.

BRIELLE.

NIEUWE TONGE. Zie Junij 1819.

DEN BOMMEL. Zie Junij 1819.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, den 7den Julij 1819. Na dat onze beroepene Leeraar Ds. D. H. WILDSCHUT, den 4den dezer, door zijnen Ambtgenoot J. KORTENHOEF SMITH, in zijnen dienst alhier was bevestigd geworden, met 2 *Cor.* IV: 16*a*. *Daarom en vertragen wij niet.* heeft dezelve heden zijne intreede gedaan met *Luc.* XV: 3—7. *En hij sprak tot haar deze gelijkenisse, zeggende: — Ik zegge u lieden, dat er alzoo blijdschap zal zijn in den hemel over eenen zondaar, die zich bekeert, [meer] dan over negen en negentig regtvaardigen, die de bekeering niet van nooden hebben.*

ALKMAAR.

PETTEN, den 13den Junij. Onze beroepen Leeraar, J. A. HANEWINKEL, van *Obdam* tot ons overgekomen, werd heden bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. SCHARDAM, Pred. te *Hensbroek*, bij afstand van den Consulent, E. G. PEESCH, Pred. te *Callandsoog*, met eene Leerrede over *Philipp.* II: 29. *Ontvangt hem dan in den Heere met alle blijdschap, en houdt dezulken in waarde.* De Bevestigde deed zijne Intrede met *Gal.* VI: 14*a*. *Maar het zij verre van mij, dat ik zoude roemen anders, dan in 't kruis onzes Heeren Jezus Christus.*

VALKOOG EN ST. MAARTEN, den 4den Julij. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds. J. C. MOHR, van *Blokzijl* tot ons overgekomen, bevestigd door den Consulent, Ds. J. J. VAN DER SLUIS, Pred. te *Schagen*, met 2 *Tim.* IV: 5*b*. *Doe het werk van een Evangelist.* Onze Leeraar, aanvaardde 's namiddags zijnen dienst met 1 *Thess.* II: 4 en 12. *Maar gelijk wij van God beproefd zijn ge-*

geweest, dat ons het Evangelie zoude toevertrouwd worden, alzoo ſpreken wij, niet als menſchen behagende, maar Gode die onze harten beproeft. — En betuigen, dat gij zoudt wandelen waardiglijk Gode, die u roept tot zijn Koningrijk en heerlijkheid.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMER. Ter vervulling der vakature alhier, heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, onder het beſtuur van den gewonen Conſulent, op den 18den Junij, het volgende zestal gemaakt:

DD. D. DAGEVOS, Pred. te *Akerſloot*. J. METZ, te *Oudorp* en *Oterleek*. M. VAN VEEN, te *Houten*. J. C. VAN DE VELDE, te *Odijk*. C. J. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwaij*, en W. N. ROLDANUS, te *Egmond aan Zee*.

Van welke de drie eerſten op het drietal werden geplaatst, en is daar uit, onder beſtuur van den Conſulent J. METZ, Pred. te *Oudorp* en *Oterleek*, beroepen Ds. D. DAGEVOS, Pred. te *Akerſloot*; welke, na beraad, dit beroep heeft aangenomen.

ALKMAAR. Door het Klasſikaal Beſtuur, is aan de bovengenoemde bevestigde Predd. te *Petten* en te *Valkoog* en *St. Maarten*. DD. J. A. HANEWINKEL en J. C. MOHR, Acte van aanneming als Leden dezer Clasſis gegeven.

GRAFT vakant. Zie Febr. 1819.

KOLHORN. Zie Junij 1819.

H O O R N.

OBDAM. Onze van hier, naar *Petten*, vertrekkende Leeraar, Ds. J. A. HANEWINCKEL, is op den 28ſten der vorige maand, van zijne betrekkingen, op deze Gemeente en de Clasſis van *Hoorn*, ontſlagen, door Ds. C. J. SCHEURLEER. Pred. te *Wognum*, als Gecommitteerde van het Klasſikaal Beſtuur; en heeft op den 3den Junij afſcheid genomen, met *Prediker* XII: 13.

WEST-

WESTWOUD EN BINNEWIJZEND. De beroeping van Ds. J. G. TOUSSAINT, heeft reeds de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, ontvangen.

OBDAM. Bij besluit van Z. E. den Heere Directeur Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz. van den 10den Junij No. $\frac{1595}{878}$ is aan deze Gemeente gunstig handopening verleend, tot het beroepen van een ander Predikant.

GROOTEBROEK, den 4den Julij. Na dat onze Leeraar M. B. ROMENIJ, ons voor eenigen tijd berigt had, dat hij, door Z. M. onzen Koning, benoemd is tot Predikant te *Montfoort*, vernamen wij heden van hem, dat hij ook de beroeping van den Kerkeraad aldaar ontvangen, en dezelve, onder inwachting der noodige goedkeuringen, had aangenomen.

E D A M.

KWADIJK, den 11den Julij. Onze Leeraar L. VAN DER HORST, maakte ons heden bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Wilsum*, onder de Clasfis van *Kampen*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen heeft.

ZUNDERDORP. Door het vertrek van Ds. J. C. DE BEER, naar *Holijsloot* en *Uitdam*, deze plaats vakant zijnde, en de Kerkeraad hoe eerder hoe liever tot het beroepen van eenen anderen Leeraar wenfchende over te gaan, zoo noodigt dezelve de Heeren Candidaten tot den H. dienst uit, om hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren; en zich daartoe vooraf te vervoegen, bij den Confulent Ds. R. A. VAN DEURSEN, Predikant te *Nieuwendam*.

MONNIKENDAM. De Correspondent heeft nog geen berigt ontvangen van de beroeping alhier gedaan; waarvan echter de uitflag met verlangen wordt te gemoet gezien.

MIDLIE EN AKSWIJK. Alhier is affcheid gepredikt; doch de Correspondent heeft nog geen legaal berigt.

BURGERDAM ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1819.

ETERSHEM EN SCHARDAM. Zie Junij 1819.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

GAPINGEN, den 27ſten Junij. Na dat onze Leeraar, Ds. J. KALDENBACH, beroepen naar *Veere*, den 25ſten dezer, van deze Gemeente behoorlijk was losgemaakt, door Ds. A. DRIJFHOUT, Pred. te *Middelburg*, daar toe van het Klasſikaal Beſtuur gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den Conſulent dezer Gemeente N. BORSBOOM, Predikant te *Serooskerke*, hield zijn Wel Eerw. op heden zijne affcheidsrede, predikende over *Rom.* XVI: 25, 26 en 27. *Hem nu, die magtig is u te bevestigen enz.*

VEERE, den 4den Julij. Op heden werd Ds. J. KALDENBACH, van *Gapingen* tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. J. REINIER, Predikant alhier, met *Ephez.* IV: 11 en 12. *En dezelve heeft gegeven ſommige tot Apostelen en ſommige tot Propheten enz.* De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daar toe tot tekst nemende, *Luk.* X: 42*a*. *Een ding is noodig.*

MIDDELBURG, den 11den Julij. Heden avond hield alhier de Wel Eerw. en zeer gel. Heer A. DRIJFHOUT, A. L. M. Philos. et Theol. Dr. en Predikant bij de Nederduitſche Hervormde Gemeente, voor eene zeer talrijke Vergadering,

ring, in de Nieuwe Kerk, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 8. *Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid*, plegtige gedachtenis van zijnen vijftig-jarigen predikdienst. Dat God zijn leven nog lang spare, en zijnen ouderdom met alle zegeningen bekroone!

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND. Zie April 1819.

VROUWENPOLDER vakant. Zie Mei 1819.

GRIJPSKERKE staat vakant te worden. Zie Junij 1819.

Z I E R I K Z E E.

BROUWERSHAVEN. Den 2den Julij heeft eene alhier ongewone Godsdienstige plegtigheid plaats gehad, daar de Jongeling N. E. ERNST VETTEN, zoon van den Wel Ed. gestr. Heer N. VETTEN, Vrederegter in dit Kanton, bij gelegenheid der voorbereidings-predikatie, in het openbaar, voor de Gemeente de belijdenis des geloofs heeft afgelegd, en door onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer ADR. UIJTTENHOVEN, daar op lidmaat van de Hervormde Kerk verklaard, en als zoodanig bevestigd is geworden. Deze plegtigheid is afgewisseld, door Gezang, en besloten met eene hartelijke aanspraak aan onzen Leeraar, door het nieuwen Lid.

ELKERZEE. De Wel Eerw. Heer P. VAN AMERON, Pred. te *Hoogmade*, alhier beroepen, den 7den April l. l., op den 1sten Mei daar aan volgende, voor de beroeping bedankt hebbende, is den 31sten van die maand beroepen, de Wel Eerw. Heer J. J. KUIPER, Candidaat tot den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, welke den 10den Junij l. l., de beroeping heeft aangenomen, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring.

DREISCHOR, den 12den Junij. Ds. H. W. LE SAGE TEN BROEK, Predikant te *Haamstede*,

na beraad, bedankt hebbende voor het beroep, op zijn Eerw. uitgebragt, hebben Kerkeraad en Gecommitteerden, van wegen den Ambachtsheer, heden gemaakt het volgende zestal:

DD. J. VERSPRILLE, D. WUISTER, C. VAN RHEE, A. V. D. WETERING, W. F. VERWEIJ STOLBERG en C. GILTAIJ, Predd. te *St. Annaland*, *Oirschot*, *Poortvliet*, *Brakel*, *Hal* en *Oud Vossemeer*.

En daar uit beroepen Ds. J. VERSPRILLE, Pred. te *St. Annaland*.

SCHERPENISSE. Na dat onze Leeraar L. VOERMAN, door Z. Maj. gunstig op pensioen gesteld, door Ds. J. SLOTEMAKER, Pred. te *Tholen*, daar toe van het Klassikaal Bestuur van *Zierikzee*, gecommitteerd, behoorlijk losgemaakt, en Ds. J. HOOGENDORP, Pred. te *St. Maartensdijk*, als Consulent dezer Gemeente geinstalleerd was, heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening, op den 2den Maart, ten overstaan van den Consulent, het navolgende zestal van Predikanten gemaakt:

DD. LETTE, SWALUE, LOOZE, SCHOTSMAN, LAMMERS VAN TORENBURG en WEZENHAGE, Predd. te *Biezelingen*, *Numansdorp*, *Rittem*, *Ouwerkerk*, *Serooskerke* en *'s Heer Abtskerke*.

Voorts dit drietal:

DD. LETTE, SWALUE en LOOZE.

En daar uit beroepen, den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. J. LETTE, Pred. te *Biezelingen*, onder het Klassikaal Bestuur van *Goes*, doch welke, na beraad, voor die beroeping heeft bedankt.

SCHERPENISSE, den 31sten Maart 1819. De Kerkeraad ging heden, onder voorzitting van den Consulent over, tot het maken van een nieuw zestal, waar op geplaatst zijn:

DD. NIEDELSTEIN WALTER, BORSBOOM, WESSELS, SWALUE, GRIJMS en MEEUWISSE, Predd.

te

te *Grijpskerke*, *Serooskerke*, onder het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, *Ter Heide*, *Buitensluis*, *Sas van Gent*, en op den *Hoek*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. C. NIEDELSTEIN WALTER, Pred. te *Grijpskerke*, onder het Klassikaal Bestuur van *Middelburg*, welke, na beraad, die beroeping, onder afwachting van de Klassikale en Koninklijke approbatie, heeft aangenomen.

'S HEERENJANSLAND. Onze Leeraar A. VAN RUIJVEN, alhier beroepen, onder de directie van den Wel Eerw. Heer J. WANROOIJ, Pred. te *Bruinisse*, zal, daar de vereischte approbatien zijn ingekomen, D. V. den 11den dezer in zijn h. dienstwerk bevestigd worden, bij afstand van den Consulent Ds. WANROOIJ, door den Wel Eerw. Heer D. BAKKER, Predikant te *Kerkwerve*.

GOES.

OUDELANDE. Ds. S. J. EVERAARS, heeft voor de alhier op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt.

ELLEWOUTSDIJK. Ter vervulling der nog open zijnde vakature, was den 2den Junij l. l., op nieuw een zestal door den Kerkeraad gemaakt, waarop gesteld werden:

DD. J. DE GIDS, Predd. te *Heerwaarden* en *'t Fort St. Andries*, J. BOLDERMAN, te *Erichem*. J. T. DE JONGH, te *Varik*. J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, te *Sleeuwijk*. J. VAN OCHTEN, te *Zijderveld* en J. BERKERS, te *'s Heer Arendskerke*.

De drie eersten werden op het drietal geplaatst, en daar uit beroepen Ds. J. DE GIDS, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

BAARLAND staat vakant te worden. Zie Mei 1819.

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

CATS. Zie Mei. 1819.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN. Zie Mei 1819.

GOES. Zie Junij 1819.

WOLFAARTSDIJK. Zie Junij 1819.

IJ Z E N D IJ K E.

BRESKENS, den 2den Junij 1819. Heden is de Kerkenraad overgegaan tot het maken eener Nominatie, waarop geplaatst waren:

DD. C. SCHIETEKATTE, Predd. te *Schoondijke*. C. LE FEVRE, te *Bath*. J. P. P. CLINGE, te *Oostburg*. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, te *Hoofdplaat*. J. A. JANSEN, te *St. Anne ter Muiden*. B. VAN WILLES, te *Nieuwland*. H. J. KROM, te *Oudenbosch*. . . DE WEERD, te *Nieuwveen*. B. H. STERINGA KUIPER, te *Roden*. A. J. BUIS BALLOT, te *Kloetingen*. G. J. MEIJER, te *Marum*. H. J. VAN INGEN, te *Waarden*.

Op het Zestal:

DD. C. SCHIETTEKATTE, J. P. P. CLINGE, J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, B. VAN WILLES, G. J. MEIJER en B. H. STERINGA KUIPER.

Op het Drietal:

DD. B. VAN WILLES, G. J. MEIJER en B. H. STERINGA KUIPER.

En is daar uit beroepen Ds. B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland*, bij *Gorinchem*.

NIEUWVLIED, den 20sten Junij 1819. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. J. WESTERBEEK VAN EERTEN, is naar *Vaarseveld* vertrokken, en heeft van ons afscheid genomen met *Phil.* IV: 1. *Zoo dan mijne geliefde en zeer gewenschte Broeders, mijne blijdschap en Kroon, staat alzoo in den Heere.*

BRESKENS, den 22sten Junij, ontvingen wij per missive berigt, dat de Wel Eerw. zeer geleerde Heer B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland*,

land, na beraad, voor onze beroeping bedankt heeft. Dus blijft *Breskens* nog vakant.

ZAAMSLAG ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1819.

UTRECHT.

UTRECHT.

MONTFOORT. Onze Leeraar Ds. D. VAN DER LOO, beroepen naar *Maastricht*, werd den 25ſten Junij l. l., door Ds. W. L. VOORDUIN, gecommitteerde van het Klasſikaal Beſtuur, en Pred. te *Utrecht*, ten overſtaan van den Conſulent dezer Gemeente, Ds. V. VAN GOGH, Pred. te *Benſchop*, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Clasſis van *Utrecht* ontſlagen.

Den 27ſten daaraanvolgende nam zijn Wel Eerw. van deze Gemeente affcheid, predikende over 1 *Cor.* XVI: 13, 14.

Op den avond van dien zelfden dag, werd door den Kerkeraad dezer Gemeente, in tegenwoordigheid van Ds. VAN GOGH als Conſulent, op vertoonde acte van collatie van Z. M. den Koning, tot Predikant alhier beroepen Ds. M. B. ROMENIJ, Pred. te *Grootebroek*, welke deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuring, heeft aangenomen.

MIJDRECHT. Ds. W. S. DE VISSER, Pred. te *Zaamſlag*, heeft onze beroeping op zijn Ew. Uitgebragt, onder inwachting der noodige goedkeuringen, aangenomen.

UITHOORN en KUDELSTAART den 29ſten Junij 1819. De Eerw. Kerkeraad ontving den 12den dezer berigt van Ds. A. SJOERNIS, Pred. te *Waververveen*, alhier ten overſtaan van den Conſulent Ds. W. VAN GRIETHUIJSEN, den 24ſten

Mei

Mei beroepen, uit een viertal van Predd. DD. A. SJOENIS, te *Waverveen*, C. DE VISSER, te *Herkingen*, P. STEENMEIJER, te *Hekelingen* en T. VAN SPAL, te *Koedijk*, dat zijn Eerw. voor die beroeping bedankte. Daarop is heden door den Eerw. Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, de vorige nominatie weder tot een viertal gemaakt, door in de plaats van Ds. SJOENIS te stellen, Ds. C. HUIJSER VAN REENEN, Pred. te *Kortenhoef*. Zijn Eerw. werd terstond beroepen, en heeft deze beroeping in beraad genomen.

TER AA staat vakant te worden. Zie Mei 1819.

DE MEERN staat vakant te worden. Zie Mei 1819.

MAARSSEN. Zie Mei 1819.

LOPIK en CABAUW. Zie Junij 1819.

A M E R S F O O R T.

VUURSCHE, den 6den Junij. Onze Leeraar, H. E. VINKE, beroepen zijnde naar *Heino*, heeft voor die beroeping bedankt, en zich heden op nieuw aan ons verbonden, met eene Leerrede over *Philipp.* I: 8—11. *Want God is mijn getuige, dat ik zeer begeerig ben naar u allen, met innerlijke bewegingen Jezus Christus: en dit bid ik God, dat uwe liefde nog meer en meer overvloedig worde, in erkentenis en alle gevoelen, op dat gij beproeft de dingen, die daarvan verschillen; op dat gij opregt zijt, en zonder aanstoot te geven, tot den dag van Christus; vervuld met vruchten der geregtigheid, die door Jezus Christus zijn tot heerlijkheid en prijs Gods.*

Den 27sten Junij, maakte onze Leeraar ons bekend, dat hij bedankt had voor het beroep, dat hij den 18den dezer, van *Wilsum*, ontvangen had.

BLAAUWKAPEL, den 21sten Junij. Daar de Can-

Candidaat, J. J. KUIJPER, na beraad, voor onze beroeping bedankt heeft, is uit het bevorens gemelde drietal beroepen, de Heer A. SCHILT, Candidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, die deze beroeping aangenomen heeft.

KORTENHOEF, den 11den Julij. Onze Leeraar, C. HUIJSER VAN REENEN, is van hier beroepen naar *Uithoorn* en *Kudelstaart*, en heeft, na beraad, voor die beroeping bedankt.

NICHTEVECHT. Zie Mei. 1819.

WOUDENBERG. Zie Junij 1819.

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN staat vakant te worden. Zie Junij 1819.

W IJ K.

HET WAAL EN HONSWIJK, den 11den Junij. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van onzen Leeraar, Ds. D. H. HORST, is, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente, gemaakt het volgende zestal:

DD. W. N. ROLDANUS, Predd. te *Egmond aan Zee*. J. VAN OCHTEN, te *Zijderveld*. T. A. HUIJZERS, te *Westgraafdijk*. J. A. LAMBRECHTS, te *Angerlo*. C. WARNSINCK, te *Zeddam*. W. JANS, Candidaat tot den Heiligen Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*.

Uit welk zestal geformeerd is, dit drietal:

DD. W. N. ROLDANUS, J. VAN OCHTEN, en W. JANS.

En daar uit beroepen, de Heer W. JANS, welke deze beroeping heeft aangenomen.

WERKHOVEN, den 13den Junij. Heden is, ten overstaan van den Consulent dezer Gemeente uit het volgende drietal van Predikanten:

DD. J. C. VAN DE VELDE, Predd. te *Odijk* T. VAN SPAL, te *Koedijk*. A. J. BUIJS BALLOT, te *Kloetingen*, tot Pred. dezer Gemeente, in plaats

plaats van onzen naar *Warns* vertrokken Leeraar, beroepen Ds. J. C. VAN DE VELDE, die deze beroeping heeft aangenomen.

NEDERLANGBROEK ſtaat vakant te worden. Zie Mei 1819.

DOORN ſtaat vakant te worden. Zie Mei 1819.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

HUINS. Het heeft zijne Majesteit den Koning, bij beſluit van den 5den Junij 1819, behaagd, deze Gemeente, die onder geene Claſſis behoorde, en geenen eigenen Leeraar had, maar ſomtijds door eenen Candidaat, en nu ſedert eenige jaren door eenige naburige Leeraren is bediend geworden, te combineren met de naburige Gemeente van *Hijlaard* en *Lijons*, en alzoo te brengen onder het resſort van het Klasſikaal Beſtuur van *Leeuwarden*; zullende deze vereeniging eenen aanvang nemen, met den 1ſten Augustus daaraanvolgende, en de Pred. van *Hijlaard* en *Lijons*, voor zijne meerdere werkzaamheden, genieten eene ſom van 150 Guldens jaarlijks, te vinden uit de Fondſen der Kerkvoogdij van *Huins*, welke ſom gelijk ſtaat met de toelage, die thans uit dezelfde Kerkebeurs wordt betaald voor den predikdienst, die bij deze Gemeente van tijd tot tijd door naburige Predikanten wordt waargenomen.

LEEUWARDEN. Den 13den Junij 1819, is hier overleden Ds. J. J. FLORISON, rustend Pred. van *Metslawier* en *Nijawier*, onder de Claſſis van

van *Dokkum*, in den hoogen ouderdom van 95 jaren en twee maanden.

VROUWENPAROCHIE ſtaat vakant te worden. Zie Mei 1819.

HARLINGEN.

WELSRIJP EN BAIJUM, den 27ſten Junij 1819. Onze Emeritus verklaarde Leeraar, Ds. P. VAN GORKUM, nam heden, na op den 25ſten dezer behoorlijk losgemaakt te zijn, afſcheid van ons, met eene Leerrede, over *Joh.* XIV: 27. *Vrede late ik u, mijne vrede geve ik u: niet gelijkerwijs de wereld* [*hem*] *geeft, geve ik* [*hem*] *u. Uw harte worde niet ontroerd en zij niet verſaagd.*

SNEEK.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFIRDE, den 6den Junij 1819. Heden gaf onze Leeraar, W. BEKKER, ons, naar aanleiding van *Spreuk.* XV: 28*a*. *Het hart des regtvaardigen bedenkt zich om te antwoorden*, kennis, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping tot Pred. in de Gemeente van *Kolhorn* in *Noord-Holland*, ontvangen en in beraad genomen had. Op den 20ſten dezer vernamen wij, dat zijn Wel Eerw. voor die beroeping had bedankt.

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Mei 1819.

IJLST. Zie Junij 1819.

DOKKUM.

VEENWOUDEN vakant. Ds. H. VAN IDSINGA, heeft den 27ſten Julij afſcheid genomen, met eene Leerrede over *Matth.* VII: 24—27. *Een iegelijk dan die deze mijne woorden hoort* enz. Zijn Eerw. is vertrokken naar *Sprang*, Claſſis *Heusden*.

GERKESKLOOSTER, den 24ſten Julij. Is onze Pred. J. CAMPEN, in den Dienst bevestigd, door den Conſulent J. S. DAMSTÉE, met *Phil.*

Phil. II: 29. *Ontvangt hem in den Heere, met blijdschap, en houdt dezulke in waarde.* De Bevestigde hield zijne Intre-rede over *Luc.* V: 10*b*. *Vreest niet.* Zijn Eerw. is tot Lid der Classis van *Dokkum* aangenomen.

NES (OP AMELAND) vakant. Zie April 1817.

HEEREVEEN.

GOINGARIJP EN DE BROEK vakant. Zie Nov. 1818.

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE vakant. Zie Mei 1819.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

HEINO, den 20sten Junij. Daar Ds. B. STEMBERG, Pred. te *Herveld*, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt heeft, en Ds. M. B. ROMENIJ, Pred. te *Grotebroek*, inmiddels naar elders beroepen is, heeft de Kerkeraad alhier, op den 15den Mei l. l., het voorheen gemaakte twaalftal aangevuld, met Ds. E. A. BOERMAN, Pred. te *ter Heide* bij *'s Gravenhage* en J. BERGHUIS, Pred. te *Kadzand*, vervolgens uit hetzelve op het viertal geplaatst zijnde:

DD. H. G. VINKE, Predd. te *Vuursche.* W. T. VERWEIJ STOLBERG, te *Hal.* J. G. HOOGKLIMMER te *Osch.* E. A. BOERMAN, te *ter Heide.*

Is hier uit beroepen Ds. H. G. VINKE, Pred. te *Vuursche*, die echter, na beraad, insgelijks voor deze beroeping bedankt heeft. Zoo dat

HEINO als nog vakant is.

AVEREEST vakant. Zie Mei 1819.

DE-

DEVENTER.

DEVENTER, den 4den Julij. Heden werd door den Wel Eerw. zeer Gel. Heer A. A. KUVÉL in den Heiligen dienst bevestigd, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer P. C. MOLHUIJSEN, met I Cor. IV: 1. *en uitdeelers der verborgenheden Gods*, zijnde den bevestigden de hand van Broederschap met het uitspreeken van den gewonen zegen gegeven, door zijnen oudsten Ambtgenoot Ds. J. HOOGEWAL, en heeft de Bevestigde des namiddags intrede gedaan, met *Hand.* XXIV: 25, *En als hij handelde van Regtveerdigheid, en matigheid, en van het toekomende oordeel, Felix zeer bevreest geworden zijnde, antwoordde: voor dit maal ga henen, en als ik gelegenen tijdt zal hebben bekomen, zoo zal ik u tot mij roepen.*

KAMPEN.

GENEMUIJDEN, den 27sten Junij. Onze Leeraar P. J. CALKOEN, naar de Gemeente van *IJlst*, onder de Classis van *Sneek* beroepen zijnde, heeft voor die beroeping bedankt, en zich heden weder aan ons verbonden, met *Collosf.* I: 28. *denwelken wij verkondigen vermanende een iegelijk mensche, en leerende een iegelijk mensche in alle wijsheid, op dat wij zouden een iegelijk mensche volmaakt stellen in Christus Jezus.*

BLANKENHAM, vakant. Zie Junij 1819.

WILSUM, vakant. Zie Junij 1819.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

WESTERBROEK staat vakant te worden. Zie Febr. 1819.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN. Zie Junij 1819.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

APPINGEDAM.

ENUM vakant. Zie April 1818.

MIDDELSTUM.

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

EENRUM vakant. Zie Maart 1819.

NOORD-BRABAND.

BREDA.

MOERDIJK ſtaat vakant te worden. Zie April 1819.

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

ALPHEN vakant. Zie Junij 1819.

STEENBERGEN vakant. Zie Junij 1819.

GINNEKEN EN BAVEL. Zie Junij 1819.

HEUSDEN,

SPRANG. Zie Maart 1819.

EINDHOVEN.

VALKENSWAARD, WAALRE enz. Ds. A. W. KOOCKEN, door Z. M. Emeritus verklaard, is den 21ſten Junij, door Ds. A. J. LAATS, Pred. te *Budel*, en Gecommitteerde van het Klasſikaal Beſtuur, in tegenwoordigheid van den Conſulent, Ds. W. MEENDERINK, Pred. te *Bergeck*, van zijne betrekkingen, op deze Gemeente, en de Clasſis losgemaakt en ontſlagen, en heeft Zondag, den 27ſten zijn dienst onder ons geëindigd, met een leerrede over *Eph.* VI: 24. *De genade zij met alle de genen, die den Heere Jezus Christus lief hebben, in onverderſlijkheid.* Amen.

Den 28ſten Junij is de Kerkeraad, ten overſtaan

ſtaan van den Conſulent, wederom overgegaan, tot het beroepen van een Leeraar, en heeft het volgende twaalftal gemaakt:

DD. T. F. DE HAAN, Proponent bij het Provinciaal Kerkbeſtuur van *Groningen*. J. H. HANEWINKEL, Predd. te *Obdam*. S. HANEWINKEL, te *Raveſtein*. P. VAN LAREN, te *Beuningen* en *Ewijk*. B. TE GEMPT, te *Batenburg*. J. G. HOOGKLIMMER, te *Osch* enz. H. H. VOGET, te *Urmond*. A. J. VAN HOUTEN, te *Oosterwijk*. G. VAN NOUHUIS, te *Osſendrecht*. J. LEM, te *Bovenkarſpel*. H. WESSELINK, te *Axel*. P. S. DIJKSTRA, te *ter Neuſen*.

Van welke de zes eerſten op het zestal, en van deze de drie eerſten op het drietal zijn geplaatst, uit welke beroepen is Ds. T. F. DE HAAN, aan wien hier van kennis is gegeven, en die eenigen tijd beraad verzocht heeft.

ZOMEREN EN LIEROP. Ds, J. H. COX, Pred. te *Geul* en *Beek*, heeft voor de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt bedankt.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZEL. Ds. J. D. C. KOCH, Pred. te *Engelen*, heeft voor de beroeping naar hier bedankt.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL. Ds. J. H. VAN NOUHUIS, Pred. te *Nederhemert*, heeft voor de beroeping in deze Gemeente bedankt.

DRENTHE.

ASSEN.

HIJKERSMILDE en KLOOSTERVEEN vakant. Zie April 1819.

MEPPEL.

ZUIDWOLDE, den 13den Junij. Heden werd onze nieuw beroepen Leeraar, Ds. A.

VISCH, alhier plegtig in den heiligen dienst bevestigd, door zijnen Vader, den Eerw. Heer TH. A. VISCH, Predikant te *Hasselt*, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, Ds. C. BUNING, Predikant te *Kockenge*. De Heer Bevestiger predikte bij die gelegenheid voor den middag, over *Jez.* LV: 13. *Voor een doorn zal een denneboom opgaan, voor een distel zal een mirteboom opgaan, en het zal den Heer wezen tot een naam, tot een eeuwig teeken, dat niet uitgeroeid zal worden.* De bevestigde Leeraar deed daarop 's namiddags zijne intrerede, volgens *Colosf.* I: 28. *Welken wij verkondigen, vermanende een iegelijk mensche en leerende eenen iegelijk mensche in alle wijsheid, op dat wij zouden een iegelijk mensche volmaakt stellen in Christus Jezus.*

NIJEVEEN vakant. Zie Julij 1819.

WALSCHE KERK.

'S GRAVENHAGE, den 1sten Julij 1819. In eene buitengewone Vergadering der Commissie tot de Walsche Kerken, is door dezelve, overeenkomstig het Reglement, tot den predikdienst in dit Koningrijk geadmitteerd, de Heer A. L. C. COQUEREL, die reeds te voren bij de Protestantsche Theologische Faculteit van *Montauban*, het regt tot den predikdienst bij de Hervormden verkregen had.

'S HERTOGENBOSCH, den 15den Julij 1819. De Wel Eerw. Heer B. J. BERKHOFF, de beroeping bij deze Gemeente aangenomen hebbende, hopen wij eerlang op dezelve de gunstige approbatie van Z. M. den Koning te mogen erlangen.

DE-

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.
RONGIJ vakant.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT. In de laatst gehoudene vergadering van 't Klassikaal Bestuur alhier, op den 26sten Mei l. l., werd Ds. J. N. GUICHART, als bevestigd Predikant te *Meersen*, more solito tot lid dezer Classis verklaard, en aan zijn Eerw. stem en zitting verleend.

BEEK EN GEUL, den 20sten Junij. Onze Leeraar Ds. J. H. COX, maakte ons onlangs bekend, dat zijn Eerw. op den 8sten l. l., eene beroeping ontvangen had, tot Pred. in de Gemeente van *Zomeren* en *Lierop*; heden vernamen wij van hem dat zijn Eerw. voor die beroeping bedankt had.

MAASTRICHT. Nederduitsche Gemeente den 11den Julij. Heden morgen werd onze nieuwe Leeraar Ds. D. VAN DER LOO, van *Montfoort*, tot ons overgekomen, onder ons in den H. dienst bevestigd door zijnen oudsten ambtgenoot, Ds. B. A. JONCKERS, welke ten tekst nam *Matth.* XXVIII: 20. *Ziet, ik ben met u lieden enz.* De Bevestigde hield des avonds zijne intre-rede over *Joh.* XV: 5. *Ik ben de wijnstok en gij zijt de ranken; die in mij blijft enz.*

VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

AMSTERDAM, den 22sten Junij 1819. Heden is, na vooraf ingeleverde Latijnsche *dissertatio exegetico-critico-dogmatica, de argumentis,*

quibus Jezus, servator noster optimus, ad probandam auctoritatem suam divinam, usus fuit, secundum Evangelii Joannaei Cap. VIII na eene mondeling voorgedragene Hollandsche Leerrede, over *Matth.* XXII: 1—14. en na ondervraging over de voornaamste hoofdstukken der Christelijke leer, door de Eerw. bezorgers der Kweekschool, de Student ABRAHAM DES AMORIE VAN DER HOEVEN, geboortig van *Rotterdam*, tot Proponent der Broederschap bevorderd.

OUDEWETERING vakant.

AMERSFOORT vakant.

NIEUWPOORT vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMSTERDAM, den 23sten Junij 1819. Na ontvangene approbatie van Z. M. den Koning, op het beroep van den Proponent T. M. REICHE, als Predikant bij de Evangelisch Luthersche Gemeente te *Bergen op den Zoom*, is zijn Eerw. op heden, na gehoudene Leerrede, over *Joh.* XII: het eerste gedeelte van vers 36, door het Wel Eerw. Ministerie dezer Gemeente, plegtig in het Leeraarambt ingezegend.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HER-

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

LAGE vakant. Zie April 1819.
NIENHUIS vakant. Zie Junij 1819.

LINGEN.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

WEZEL.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHöNENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

BERIGTEN.

De gewone Clasfis van *Nijmegen*, aldaar gehouden den 30ften Junij l. l., heeft befloten, uit aanmerking van het voordeelig flot van hunne Weduwen-beurs, aan de Predikants-Weduwen dezer Clasfis, voor dit jaar, nog toe te leggen tot Supplement 25 guldens, boven 't geen zij op kwitantie reeds ontvangen hebben; gezegde Weduwen worden derhalven verzocht, om deze 25 guldens, verfchenen beloken Paafchen 1819, tegen eigenhandige kwitantie, gefterkt met Attestatie de vitâ, bij den ondergeteekende ten fpoedigften te laten ontvangen.

Voorts dient tot Narigt, dat de B. B. buitenleden, die twee en meer jaren lang nalatig zijn gebleven, om hunne verfchuldigde quota's te voldoen, door de Clasfis, volgens de wet, zijn vervallen verklaard van deze Weduwen-beurs.

Nijmegen, F. J. VAN HARENCARSPEL,
den 1ften Julij 1819. MedeQuæst. vid. Cl. Neõmag.

De Algemeene vergadering van het Genootfchap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, zal gehouden worden op Donderdag den 9den September 1819, des middags ten 12 ure te *'s Gravenhage*, in het Gebouw van de Maatfchappij *Diligentia* in het voorhout.

De ondergeteekende in de vergadering der Clasfis van *Dordrecht*, gehouden den 30 Junij l. l., tot Quaestor der Weduwen beurfen van voornoemde Clasfis benoemd zijnde, geeft hier van door deze aan de belanghebbenden berigt; met herinnering, dat de jaarlijkfche Quota voor den

den laatsten December van elk jaar, als mede alle brieven, die tot dit Quaestoraat betrekking hebben, vrachtvrij aan hem moeten bezorgd worden, terwijl de uitdeeling aan de Weduwen, over ieder jaar, het welk met December gesloten is, binnen de twee eerste maanden van het volgende jaar zal geschieden, blijvende de verordening op het niet betalen der toelage ten bepaalden tijde, zoo als bij vorige wetten is vastgesteld, in haar volle kracht.

Dordrecht, den 1sten Julij 1819. G. VAN KOOTEN, Pred. te *Dordrecht*.

De Binnen en Buitenleden van de Weduwenbeurs der Classis van *Edam*, worden bij dezen verzocht, hunne Quoten over den jare 1818, verschenen met Pinkster 1819, ter somme van acht guldens, uiterlijk vóór of op den 31sten December dezes jaars, franko te voldoen, aan den ondergeteekende administrerenden Quaestor dezer beurs.

Edam, den 13den Julij 1819. W. BOOMKAMP.

Op de laatst gehoudene Classis Vergadering te *Deventer*, den 30sten Junij 1819, is, op voordragt van den ondergeteekenden Quaestor der Weduwenbeurs, bij de contribuerende binnenleden der beurse goegevonden, om de jaarlijksche inlagen op den ouden voet te brengen, zoo dat, met het jaar 1820, de buitenleden zes guldens, en de binnenleden vier guldens betalen zullen als voor dezen, en dat daarvan aan de contribuerende buitenleden, door de Boekzaal zal worden kennis gegeven. J. HOOGEWAL.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke (voormalige) Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

NIJMEGEN.

P. P. F. Corell.

ZUTPHEN.

August Velzen.

'sGRAVENHAGE.

H. van der Elst.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

A. Graaf.

LEEUWARDEN.

W. S. Florison.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.

KAMPEN.

Antonie Henri Elie Bourdeau.

GRONINGEN.

.... Dethmers.

'T WESTERKWARTIER.

A. J. M. Timmerman.
J. A. Kuitert.

EMMEN.

J. J. Kruisinga.

Naamlijst der DD. Candidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw. geëxamineerd zijn.

ZUIDHOLLAND.

L. Bettinghuizen.
H. Hulsteijn.
H. G. J. Becking.
J. A. Schmit.

A.

A. L. van der Boon Mesch.
T. A. Clarisse.

UTRECHT.

H. W. H. Heinzen.
J. C. E. de Wijs.
J. F. van Oordt, J. W. Z.

FRIESLAND.

R. Sipke Sevensma.
R. Kijlstra, Lz.
W. van der Leij.

GRONINGEN.

M. L. Broese.
S. van Kleffens.
J. Meijerlich.
G. Noorda.
L. W. Slomp.
P. Zuidema.
P. G. Scheij.
J. Campen.
R. L. Kijlstra.
J. A. Schrader.
T. F. de Haan.
H. Haga.
H. Koobs Wichers.

NOORD-BRABAND.

J. Claus, Jr.

Naamlijst der DD. Candidaten, bij de Walsche Kerken.

Lambertus Sanderus.
Jean Charles Bousquet.
G. F. Greller.
G. L. James.
A. L. C. Coquerel.

Naam-

Naamlijst der DD. Candidaten, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1819, tot Predikanten beroepen zijn.

A. H. SCHOLTEN, te *Loenen op de Veluwe.*
D. GOUDAPPEL, te *Spijk.*
L. W. SLOMP, te *Zuidenhuisterveen.*
C. LE CLERCQ, te *Zegveld.*
T. M. LAURMAN, te *Herbaijum.*
G. W. STUIVINGA, te *Nieuwe Schans.*
H. OORTWIJN, te *Garsthuizen.*
J. VAN DER VEGT, te *Elden* en *Driel.*
L. DIBBITS, te *Voordhuizen.*
W. JANSSONIUS, te *Hellum.*
J. VAN AMEREN, te *Etershem* en *Schardam.*
T. KLIPPINK, te *Nichtevecht.*
P. H. HUGENHOLTZ, te *Woudenberg.*
G. H. VAN DEN ES, te *Moerkappelle.*
J. J. KUIJPER, te *Elkerzee.*
A. SCHILT, te *Blaauwkapel.*
W. JANS, te *Waal* en *Honswijk.*

Naamlijst der DD. Proponenten (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing onder welke Classe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

OOST-FRIESLAND.

Lukas Pannenborg.
P. van Bolhuis
Ubbo Klaassen.
Cornelius Alberts, Præceptor bij de Latijnsche Scholen, te *Embden.*
Wilhelmus Nicolai.
J. J. Tamling.

J.

J. van Ameren.
W. Boon Knottnerus.
Folkert Weets Folkerts.
U. J. Edenhuizen.

LINGEN.

F. W. Zimmerman, Præceptor te *Lingen*.
J. H. L. Kreekler, Conrector te *Oldenzaal*.
F. Melchior, Schoolopziener te *Berlin*.
Arnoldus Henricus Groen.
B. Meijeringh.

BENTHEIM.

Gerardus Tigler, Lamb. Fr.
E. Sikkens.
J B. T. Nienhuis.
A. Visfingh.
J. A. Schröder.
L. L. van Loenen, J. Fil.

KLEVE.

Godfried Arnold Maas, *Rector te Kleve*.

WEZEL.

.... Mettink, *Rector van 't Gymnasium, te Wezel*.
Joh. Ad. Hijmans, Adolph. Nep. Joh. Phil. Fil. *Conrector van 't Gymnasium, te Wezel*.

Naamlijst der DD. Proponenten, (Buitenlandsche,) bij de Hervormde Kerk, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1819, tot Predikanten beroepen zijn.

G. A. VARVER, te *Grimersum*.

Naam-

Naamlijst der DD. Proponenten; bij de Remonstrantsche Broederschap.

A. des Amorie van der Hoeven.

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Evangelisch Luthersche Gemeente, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1819, beroepen zijn.

JACOBUS JOHANNES TER LAAG, te *Veendam en Wildervanck.*

R. T. F. REUDLER, te *Beverwijk.*

T. M. REICHE, te *Bergen op den Zoom.*

Naamlijst der DD. Proponenten, bij de Herstelde Evangelisch Luthersche Kerk.

Johan Mijnard Wolf.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben bij de uitgevers dezes.*

LETTER-NIEUWS.

Bij W. Brave, Boekverkooper op den Nieuwendijk, te *Amsterdam*, wordt voor den extra lagen prijs van ƒ 6 : - : - in plaats van ƒ 13 : 10 : — uitgegeven: *Het leven van* PAULUS, door den Amsterdamsche Kerkleeraar P. HAACK, in zes Stukken. Iemand aparte Stukken benoodigd zijnde om te completeeren, à ƒ 1 : 4 : —

Bij

Bij den Boekverkooper van J. Thoir te *Leijden*, is van de Pers gekomen, en alom verzonden:

Eene Eerezuil opgerigt, ter gedachtenis van de Nationale Sijnode van *Dordrecht*, op het Tweede Eeuwgetijde, met een woord van waarschouwing en vermaning aan het Hedendaagsch Christendom in twee Leerredenen, met geschiedkundige Aanteekeningen en belangrijke opmerkingen, door N. SCHOTSMAN, Pred. te *Leijden*, in gr. Octavo. De prijs is 15 Stuivers.

Heden is bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de Pers verschenen:

I. E. KIST, Leerredenen over verschillende Onderwerpen, vierde Deel.

II. DE PROTESTANT, Tijdschrift voor de Evangelische Christenheid in het Koningrijk der Nederlanden, No. 2.

III. J. RILEIJ, Verhaal van het Verongelukken der Amerikaansche Brik *de Koophandel*, en Beschrijving der groote Steden *Tombuctoo* en *Wassanah*, tweede en laatste Deel.

IV. Bijvoegsel tot het Staatsblad en Officieel Journal, vijfde Deel, eerste Stuk, voor 1818.

Bij A. en J. Honkoop, Boekverkoopers te *Leijden*, worden heden uitgegeven, en zijn alomme verzonden de onderstaande werken:

I. H. C. BERGEN, Gedenkwaardigheden uit het leven van JEZUS, volgens de vier Evangelisten, in overeenstemming gebragt, en met ophelderende en praktikale aanmerkingen voorzien. — Eerst uit het Hoogduitsch vertaald, en uitgegeven met een Voorberigt van H. MUNTINGHE, bij den tweeden, derden en vierden Druk, veel veranderd, en voor de Nederlandsche Christenen, met nieuwe praktikale vermeerderd, door J. HERINGA, EZ. Eerste Deel, vierde Druk, naar de nu aangenomene spelling ingerigt, en, tot bevordering van de huisselijke stichting, nu gebruik gemaakt, zoo wel van de *Evangelische Gezangen*, in de Nederlandsche Hervormde Kerk, sedert den derden Druk

van

van dit werk ingevoerd, als van de berijmde *Psalmen*, bij haar gebruikelijk.

Het tweede Deel is ter Persse, en zal nog dit jaar worden uitgegeven: — en van het vervolg op bovengemelde werk van Prof. J CLARISSE, Gedenkwaardigheden, uit het openbaar leven van sommigen Apostelen, zijn nog maar weinige Exemplaren te bekomen.

II. *Godsdienst*, *Deugd*, *Natuur* en *Voorzienigheid*, een Leesboek voor het Algemeen, in twee Deelen, tweede Druk, in groot Octavo.

III, P. VAN CAMPEN, Grondbeginselen der Algebra of Stelkunst, op de bevattelijkste wijze voorgesteld, en met voorbeelden opgehelderd, derde verbeterde druk in gr. Octavo. à ƒ 1 : 14 : —

IV. L'Histoire, ou Tableau abrégé de l'histoire ancienne et de l'histoire moderne, avec un Appendix de ce qui est arrivé jusqu'à ce jours, a l'usage des jeunes gens par D. H. DAUTUN, à ƒ 1 : 5 : —

V. Astronomie des enfans, ou principes de cette science; par D. H. DAUTUN, seconde Edition, à ƒ — 15 —

Bij R. J. Schierbeek, is te *Groningen* gedrukt en alom verzonden:

HANDBOEK DER GENEES- EN VERLOSKUNDE VAN HET VEE, hoofdzakelijk getrokken uit onderscheidene in- en uitlandsche Vee-Artsenijkundige schriften, onder opzigt van de Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, vervaardigd door A. NUMAN, Med. Doct. op het *Hoogezand*. — De prijs is 2 guldens.

Dit werk bevat 656 zeer digt in 12mo gezette bladzijden (buiten het voorwerk), en is versierd met twee koperen platen, voorstellende de meest noodzakelijke instrumenten. Hetzelve bestaat in eene vermeerderde en naar de behoeften van ons Vaderland omgewerkte uitgaaf van het, met zoo veel bijval ontvangen, algemeen handboek der Vee-Artzenijkunde van ROHLWES, in 1812, door den Heer A. NUMAN, vertaald, en bij dezelve uitgegeven, waarvan reeds de 8ste druk in het Hoogduitsch verschenen is. Diensvolgens strekt het zich uit tot de Paarden, het Rundvee, Schapen, de Zwijnen, Honden enz., derzelver uit- en inwendige ziektens en ongemakken, de wijze van genezing; als mede wat men gedurende derzelver dragt,

zwan-

zwangerschap en verlossing, heeft te doen, en wijders zoo vele wetenswaardige zaken, dat het onmisbaar is voor alle Veehouders; zijnde alles in een zeer duidelijke stijl voorgedragen. De Hoofdbestuurders van de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, overtuigd dat eene verbeterde uitgave van dit boek eene volstrekte behoefte voor ons land was, doch den gewonen boekenprijs te hoog oordeelende, om het algemeen in omloop te brengen, stelden den Uitgever in staat, om hetzelve voor den buitengewoon geringen prijs van twee gulden te kunnen uitgeven, in vertrouwen dat deze daad door het publiek zou worden aangemerkt, als eene openbare aanbeveling van Hunnent wege. Hoofdbestuurders verwachten derhalve, inzonderheid van hare Leden, die Veehouders zijn, dat zij dit boek zullen koopen, en daar door met hen regtstreeks mede werken ter meerdere algemeenmaking van de zeer heilzame waarheden, in hetzelve zoo ruimschoots vervat.

Weinige Exemplaren zijn in groot Octavo gedrukt, en à ƒ 4: —: — te bekomen.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Zalt-Boemel*, word heden uitgegeven, en is mede te bekomen, bij C. C. L. van Staden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, en alom verzonden:

1. Mevrouw DE GENLIS, DE BATTUECAS, 2 deelen compleet, groot 8vo. ƒ 3: 15: —

Dit uiterst belangrijk werk behelst de beschrijving van eene heerlijke en vruchtbare Valei, in *Spanje* gelegen, en welke door DE BATTUECAS bewoond wordt, die daar nog in de gelukkige onschuld der Natuurstaat leven; de ontknooping dezer Geschiedenis is zoo verrassend als treffend.

2 LIJDIA's Lotgevallen, of het Miskende Meisje, krankzinnig door te veel lijden, naar het Hoogd., gr. 8vo. ƒ 1: —: —

3. KAREL en LINA, of het brave Meisje op de Proef, door PFEFFEL, naar het Hoogduitsch, opgedragen aan het Vrouwelijk Geslagt, 8vo. ƒ 1: 5: —

4. Verhandeling over de Spelling der Nederduitsche taal, ter bevordering van regelmatigheid en eenparigheid in dezelve, door ERNST ZEIJDELAAR, met verscheidene Aanmerkingen op de Verhandeling van MATTHIJS SIEGEN-

BEEK, Hoogleeraar in de Nederduitsche Taal te *Leijden*, gr. 8vo. nieuwe uitgave, ƒ 1:5:

5. Onderwijs voor den Landman, of Prijsverhandeling over het Miltvuur van het Rundvee, en derzelver Geneeswijze, door den Koninklijken Pruissischen Kreits-Phijsicus, den Genees-Arts KAUSCH, te *Militsch* in *Silezien*, uit het Hoogduitsch, met bijgevoegde Aanteekeningen, door WILLEM VAN REES, Med. Doctor enz., groot 8vo. 2de druk, ƒ —: 15: —

6. Het Graf van ROBBERT BLAIR, in twee zangen, uitgegeven door A. KLEIN, geboren OCKERSE, in 12vo., nieuwe uitgave, ƒ —: 10: —

7. Onderwijs voor den Buitenman, of Proeve met de prikkelende versterkende Geneeswijze, als de eenigste, welke de ondervinding tegen de Veepest bevestigd heeft, en algemeen onderwijs hoe het Hoornvee, bij die ziekte te behandelen, door Dr. G. SCHALLEM, Koninklijke werkelijke Medicijn-Raad te *Baireuth*, 8vo. tweede Druk, ƒ —: 8: —

8. Lettergeschenkje voor de Leerlievende Jeugd, door A. FOKKE SIMONSZ., opgedragen aan de Nederlandsche Jeugd, met platen, nieuwe uitgave, 12vo. kartonne bandje, ƒ —: 14: — dito met gekleurde platen ƒ —: 18: —.

9. Het Blinde Kind, eene kleine Familie-Geschiedenis voor Kinderen, met nieuwe gekleurde platen, tweede verbeterde druk, 12vo. kartonne bandje, ƒ —: 18: —

10. Kort Overzigt der Algemeene Geschiedenis, in tijdvakken, ten dienste der Nederlandsche Jeugd, door H. V., ƒ —: 5: 8.

11. J. M. SCHRANT, R. C. Priester en Hoogleeraar aan de Hooge School te *Gent*, het Leven van Jezus, een Geschenk aan de Jeugd, 2de druk, in kartonne band ƒ 2: 4: — halve engelsche band ƒ 2: 12: — dito met een stel platen en Portret, kartonne band ƒ 3: 4: — dito half engelsche band met platen ƒ 3: 12: — dito met gekleurde platen en kartonne band ƒ 3: 16: — dito half engelsche band met gekleurde platen ƒ 4: 3: — (met B. J. Craijenschot.)

NB. Voor de Bezitters van den eersten druk van het Leven van Jezus, worden de platen ook apart uitgegeven.

12. Een Stel van zeven Platen, met Portret, voor het Leven van Jezus, door J. M. SCHRANT, geteekend door J. VAN MEURS, gegraveerd door T. KONING, ƒ 1: 10: —

ge-

gekleurd ƒ 2:2:— het Portret apart ƒ —:10:— gekleurd ƒ —:13:—

NB. Van de gemelde Hoogleeraar SCHRANT, zijn van de volgende Werken nog eenige exemplaren bij den Uitgever dezes, Noman en B. J. Craijenschot, te bekomen, als: I. Navolging van Jezus Christus, ƒ 1:5:— II. Dito met Aanteekeningen en Gebeden vermeerd ƒ 1:16:— III. Uitgelezene Gedachten uit de Navolging van Jezus Christus ƒ —:10:— IV. Gebed des Heeren, voor Kinderen ƒ —:11:— V. FENELON, over de Kansel Welsprekenheid, met breedvoerige Aanteekeningen ƒ 4:10:—

Uit het Fonds van wijlen J. ALLART, is bij de Boekhandelaars J. Noman, te *Z. Boemel*, J. Noorduijn, te *Gorinchem*, en C. C. L. van Staden, te *Amsterdam*, zoo lang het klein getal Exemplaren strekt voor extra lage prijsen te bekomen, als:

De Mensch, zoo als hij voorkomt op den bekenden Aardbol, beschreven door M. STUART, afgebeeld door J. KUIJPER, in kleuren naar het leven, dit is het eenigste werk in zijn soort, bestaat in zes Delen, netjes gedrukt op best zwaar papier, en vijftig overheerlijke gekleurde platen, waar van de prijs is geweest ƒ 60:10:— word nu afgelevert voor de geringe prijs van ƒ 34:—:— zoo lang het gering getal compleete Exemplaren toereikend is.

Voor de genen, die de volgende Deelen ontbreekt, worden ook appart uitgegeven, als namelijk het 2, 3, 4, 5 en 6 deel, ieder deel 6 gl. in plaats van 10 gl.

NB. Van het eerste deel worden geen appart verkocht.

Bij S. van Benthem, te *Middelburg*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Nieuwe Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 3de deel 3de stuk, inhoudende: *Observationes Criticae in Homeri Hymnum in Cererem. Auctore* GAR. WILH. STRONCK, prijs is 8 stuivers.

In den loop der maanden, April en Mei, zijn bij den Boekhandelaar, J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, de volgende werken van de pers gekomen, en alom verkrijgbaar gesteld:

I. *Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, N°. 6. à ƒ — 12 —

Hiermede is de eerste Jaargang, compleet.

II. *Keur van nuttige en aangename Mengelingen*, eerste Jaargang, met gegraveerde Titel en Vignet van SMIES en ZEELANDER, à ƒ 3: 12: —

NB. Het aanhoudend debiet dezes eersten Jaargangs, kenmerkt den smaak van het lezend Publiek, voor eene lecture zoo als deze, welke, door eene afwisseling en goede keuze der onderwerpen, zoo wel den weetgierigen nuttig bezig houdt, als den naar uitspanning, zoekenden lezer aangenaam vermaakt

III. A. LAFONTAINE, *Nieuwe Bloemen*, en Verhalen, met gegraveerde Titel en Vignet, van ZEELANDER, à ƒ 2: 8: —

IV. ETHELINDE, of *de Standsverwisseling*, eerste Deel, met gegraveerde Titel en Vignet van SMIES en MARCUS, à ƒ 2: 18: —

Van deze leerzame en onderhoudende Roman, verschijnt het Tweede en Laatste Deel, met primo Augustus aanstaande.

V. LAUN, *Drie dagen te Paard*, een vrolijke Roman, een Deel compleet, à ƒ 1: 4: —

VI. BARBAZ, *Saul, eerste Koning van Israël*. Treurspel, à ƒ — 12 —

VII. *De Dubbelde Vader*, Blijspel in Drie Bedrijven, à ƒ — 12 —

VIII. KORNER TONIJ, of *Vrouwenliefde en Vrouwenmoed*, Tooneelspel, in Drie Bedrijven, à ƒ — 10 —

IX. *Het Plan tot een Blijspel*, Blijspel, Tweede Druk, à ƒ — 10 —

X. DE QUACK, ZUMA, of *De ontdekking van den Kinabast*, Tooneelspel in vier bedrijven. *Getrokken uit de Verhalen van Mevrouw* DE GENLIS, à ƒ — 16 —

XI. VICTORIJN, of *Het Weeskind en de Moordenaar*, Tooneelspel. Naar het Hoogduitsch, door M. G. ENGELMAN, à ƒ — 14 —

L.

L. Herdingh en Zoon, Boekhandelaars te *Leijden*, Eigenaars van *De Zangwijzen der Psalmen enz. bij de Hervormde Kerk in gebruik, voor Drie Stemmen, als ook voor het Orgel en de Forte-Piano, gecomponeerd door den Heer* C. F. RUPPÉ, meermalen door Liefhebbers van het Godsdienstig Gezang aangezocht zijnde, om voornoemde Psalm-Zangwijzen, op de gewone Altsleutel, in de Kerk gebruikelijk, te doen transporteren, en de Tweede Stem en de Bas in twee differente, op de manier der gewone Psalmboeken uit te geven; hebben hier over met den Heer C. F. RUPPE geraadpleegd, en ingeval van de uitgave zijn Ed. verzocht, die Transportering en de Correctie op zich te nemen, waartoe voornoemde Heer zich wel heeft willen verbinden.

Bovengenoemden dus wenschten, zoo spoedig het met een nette uitgave doenlijk is, uit te geven:

Een Psalmboek met Noten, voor de Tweede Stem, *alle* de verfen voluit, met boven *ieder* vers de Noten, even als de gewone Psalmboeken; met een nieuwe Letter en nieuwe Muziek-Noten, niet te klein gedrukt, en op goed papier, à 36 Stuivers.

Een dito dito, met Noten voor de Bas, in alles overigens aan het vorige gelijk, mede à 36 Stuivers.

Daar echter dergelijk eene onderneming, uit den aard der zaak zeer kostbaar is, vooral door de groote oplaag, waar door alleen de prijs modiek kan gesteld worden, zoo noodigen zij bij dezen, alle Liefhebbers van het Godsdienstig Kerkgezang ten vriendelijksten uit, bij hunne Boekverkoopers voor de benoodigde Exemplaren Inteteekenen, voor den 1sten October; zullende ingeval de uitkomst maar eenigzins uitzicht geeft op vergoeding van kosten en moeiten, dadelijk met de uitvoering een aanvang worden gemaakt.

L. Herdingh en Zoon, Boekverkoopers te *Leijden*, door aankoop Eigenaars van ZOLLIKOFER's *Leerredenen* en *Nagelatene Leerredenen*, XXI Deelen, in gr. 8vo. bieden dezelve, gedurende dit jaar, zoo ver CL Exemplaren ftrekken kunnen, tegen ƒ 15 : — : — aan. Na dien tijd leveren zij geene Exemplaren meer af, dan tegen ƒ 25 : — : —. Van de ZOLLIKOFER *Nagelatene Leerredenen*, X Deelen, zijn nog eenige Exemplaren apart te bekomen, à ƒ 7 : — : —. Ieder kan bij zijn gewoon Boekverkooper, bovengenoemd Werk tot denzelfden prijs bekomen.

Wie een opmerkzaam oog flaat, op het verbazend aantal menfchen, welke door den Oorlog, befmettelijke ziekten, overftroomingen, fchipbreuk en ongelukkige toevallen weggerukt worden, in vergelijking van die, welke hunnen natuurlijken dood fterven, en daarbij de middelen overweegt, door welke de Goddelijke Voorzienigheid het menfchelijk geflacht onderhoudt, vermeerdert en voor deszelfs geheelen ondergang behoedt, inzonderheid in tijden van verderfelijke Oorlogen, zal nog eens gaarne in dezen tijd van vrede en rust het uitmuntend werk van J. P. SUSZMILCH, *Over de Goddelijke orde omtrent het Menfchelijk Geflacht*, willen doorbladeren, en voorzeker hetzelve niet uit de hand leggen, voor men de vier Boekdeelen ten einde gelezen heeft. Voor den Regent, den Staatsman, den Financier, den Koopman en den Speculateur, Societeiten van Levensverzekering, Tontines, Lijfrenten enz. is hetzelve volftrekt als handboek onmisbaar. De weinige nog voorhanden exemplaren van dit belangrijk werk, worden a ƒ 4 : — : — in plaats van ƒ 10 : 10 : —. De vier deelen compleet, afgeleverd bij N. Geijsbeek, Boekverkooper op de Lelijgracht, No. 21. te *Amfterdam*.

IN-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor AUGUSTUS 1819.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de
Bergſtraat, Nº. 320.
MDCCCXIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgenaaid worden.

BOEKBESCHOUWING.

LEERREDE over de vredelievendheid van God, naar aanleiding van Philipp. IV: 9b. Uitgesproken voor de Evangeliesch Luthersche Gemeente binnen Dordrecht, *op den* 20 *September* 1818. *Door* G. VAN KOOTEN, *Leeraar der Hervormden aldaar. Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1818. 30 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 8 —

Deze eerste Leerrede, door eenen Leeraar der Hervormden, voor eene Evangelisch Luthersche Gemeente gehouden, mogt wel uitgegeven worden, daar zij een uitnemend aangenaam bewijs oplevert, van eene toenadering onder Christenen, die treurig eenmaal gescheiden zijnde, tot nog toe niet geheel vereenigd zijn. De Eerw. VAN KOOTEN, heeft zich van de gelegenheid zeer wel bediend, naar de omstandigheden gesproken, en in deze korte rede getoond, dat hij met den waren geest van het Christendom bezield, den vrede en de liefde waarachtig bemint. Ook deze poging, werke met verscheidene andere, welke wij met vreugde zien aanwenden, gelukkig mede, om nog in onzen tijd, zoo vruchtbaar in aanmerkelijke gebeurtenissen, eene volkomene verbroedering, op en naar het onveranderlijk Evangelie, tot stand te brengen!

LEERREDE bij gelegenheid van de bekendmaking en gedeeltelijke invoering der veranderingen in de uiterlijke plegtigheden omtrent den Heiligen Doop en het Avondmaal. Door P. HONDIUS, *Predikant te* Arnemuiden. *Te* Middelburg, *bij* J. J. van de Sande, 1818. 20 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 6 —

De Eerw. HONDIUS, heeft den Christen in deze korte Leerrede bepaald, bij zijne verpligting, *om alle dingen te beproeven, en het goede te behouden*, (naar 1 *Thess.* V: 21.) en daarvan met de noodige behoedzaamheid gebruik gemaakt, om te doen zien, hoe men van de Sijnodale besluiten en raadgevingen, ter bevordering van eigene en onderlinge stichting, behoort gebruik te maken. Men zal er eene gezonde redenering, en verscheidene nuttige wenken in aantreffen, die behartigd wordende, het goede oogmerk bevorderen zullen.

De oorspronkelijke inrigting, het diep bederf, en de Hervorming der Christen-Kerk; de uitnemende voordeelen en nog overgeblevene gebreken dier Hervorming; benevens de vooruitzigten op eene nog toekomstige veel volkomener herstelling, geschetst in een viertal LEERREDENEN, en eene korte Redevoering, ter voorbereiding en viering van het Derde Eeuw Feest der Kerk-Hervorming. Door J. J. LE ROIJ, *Predikant te* Oude Tonge. *Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam, 1818. 244 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: 16: —

Twee

Twee LEERREDENEN, *tot voorbereiding en viering van het Derde Eeuw Feest der Kerk-Hervorming. Door* W. VAN VOLKOM, *Leeraar der Christelijke Hervormde Gemeente te* Breda. *Te* Dordrecht, *bij* Blussé *en* van Braam. 1818. 112 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 18 —

Het Derde EEUWGETIJDE *der Kerk Hervorming, gevierd in de Evangelisch Luthersche Gemeente te* Utrecht. *Uitgegeven ten voordeele van het Kerkenfonds, en te bekomen bij den Koster.* 126 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1: —: —

De Kerk Hervorming, beschouwd als het werk des Heeren, in eene LEERREDE, *naar aanleiding van Hand. XI:* 21*a. Gehouden te* Rotterdam, *den* 2*den November* 1817. *des Voormiddags, in de Prinse Kerk. Door* J. C. VORSTMAN, *Evangelie-Dienaar bij de Hervormde Gemeente aldaar. Te* Rotterdam, *bij* M. Wijt, 1818. 51 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 6 —

Deze, als 't ware nalezingen, op het geen, ter gelegenheid van het statelijk gevierde Derde Eeuw Feest der gezegende Kerk-Hervorming, gesproken en verrigt is, maar eerst in 1818, en ook in dit jaar uitgekomen, vermelden wij hier slechts met weinige woorden.

De Eerw. LE ROIJ had zich tot doel voorgesteld, zijne Toehoorderen te leeren besluiten; *Er is door de Hervorming der zestiende Eeuw, zeker veel kwaads geweerd, en veel goeds gesticht geworden, maar er moet in beide opzigten toch nog ontelbaar veel meer gedaan worden; er is eene nog veel grooter en volmaakter Hervorming noodig, zal de Kerk van Christus het doel harer instel-*

ling bereiken, en deze Hervorming is ook dadelijk aanstaande.

De twee eerste Leerredenen, werden des Zondags te voren, de twee volgende op den Feestdag zelven, 's Voormiddag en 's Namiddags, en 's Avonds de Redevoering gehouden. De eerste Leerrede over *Eph.* II: 19—22. beschouwt de oorspronkelijke inrigting der Gemeente van JEZUS en zijn doel met dezelve, — de tweede, over *Klaagl.* IV: 1. schetst het diep verval, tot op de Hervorming, — de derde over *Jes.* XLIV: 28. levert de Geschiedenis der Hervorming zelve, — en de vierde, over *Esra* III: 11—13. wijst de groote voordeelen, maar ook de nog overgebleven gebreken van dezelve aan; terwijl de laatste Redevoering of opwekking, bij het Avond Zang- Dank- en Bid-uur dient, om in de toekomst met eenen bemoedigenden blik te schouwen. Dit plan, door zeer velen op dien Feestdag ook meer of min voor oogen gehouden, is natuurlijk, maar de uitvoering hier geschied, voor den Kansel al te uitvoerig. De tweede en derde Leerrede, zijn vooral voor Kanselredenen al te uitgebreid en historisch, en behelzen, tot een leesboek voor de geschiedenis, nog veel te weinig. Een korter overzigt had veel beter gevoegd, waar achter of onder men, bij de uitgave, eenige aanmerkingen ter opheldering had kunnen laten drukken. Sommige Anekdoten, als op bladz. 83 en 123 voorkomen, moesten in geene Leerredenen gevonden worden. 't Geen de Eerw. LE ROIJ bij het opstellen meende, *dat*, namelijk, *de vervolgingen in Frankrijk, tegen de Protestanten in onze dagen volkomen hebben opgehouden*, moest in 1818 niet gedrukt zijn geworden, om dat het met de geschiedenis, toen althans reeds, bleek te strijden.

Ve-

Vele zeer goede aanmerkingen, komen hier allerwege voor, ook over den toestand der Kerke, zoo als die in den eersten tijd was, nu is en worden moest, maar het een en andere is ook wel wat overdreven, en behoorde daarom meer bezadigd, voorzigtig en getrouw voorgesteld te zijn geweest, bij voorbeeld, wijzen wij op bladz. 36, 46, 144. en elders.

De Eerw. LE ROIJ, heeft zich indedaad veel moeite gegeven, zijne ernstige Christelijke denkwijze duidelijk aan den dag gelegd, en doen zien, dat hij van zulke liefdeloozen zeer verschilt, die het verbitteren beminnen, en het menschelijk gezag voorstaan; maar ook even afkeerig van de zoodanigen, die, onder den schijn van verlichting en Hervorming; het grondbeginsel der ware Hervormers verlatende, het gezag des Bijbels pogen te ondermijnen.

Het slot der vierde Leerrede, behaagde ons daarom zeer. De onvolmaaktheid van al het ondermaansche ons voorstellende, worden wij te rug gehouden, om ons van den vroegeren Kerkstaat te hooge denkbeelden te vormen, maar ook te gelijk, om eene Gouden Eeuw, voor het vervolg, voor de toekomst van CHRISTUS, te verwachten. Over de uitzigten en gronden van dezen Schrijver, reeds uit meer dan één Stukje bekend, waar op ook hier wel eens te rug wordt gekomen, kunnen wij ons nu niet verder uitlaten.

De Eerw. VAN VOLKOM, heeft zich eindelijk ook bewogen gevonden, om aan zijn werk, op het Hervormings-Feest uitgevoerd, eene meerdere gelegenheid ter bevordering van het groote doel te verschaffen, en deze zijne Leerredenen uitgegeven, welke hij eenvoudige en konstelooze noemt, wier eenige gunstige zijde, welligt, deze zijn zal, dat zij zich door duidelijk-

 heid,

heid, ernst en belangstelling in de edele en schoone zaak der Hervorming, kenmerken. De teksten zijn *Ps.* CXVIII: 23. en *Gal.* V: 13. De eerste handelt ter voorbereiding, over den invloed, welken de gedachte, dat de Hervorming Gods werk is, hebben moet, op onze Feestelijke viering dezer gebeurtenis, en de tweede, over de Christelijke vrijheid, als de voornaamste weldaad der Kerk-Hervorming. De hier voorkomende redenering is bondig, de ontwikkeling der denkbeelden en zaken natuurlijk, de toon hartelijk en het geheel, 't welk innerlijke bewijzen draagt, van kennis aan de drogredenen der Roomschgezinden, overtuigend. Dat de toepassing der laatste Leerrede zoo kort is, vond zeker eene genoegzame verschooning daar in, dat de Gemeente dezen dag nog opzettelijk bij hare verpligting zou bepaald worden. Deze Leerredenen verdienen wel, bij verscheidene andere, eene plaats te ontvangen.

Was door den Eerw. Kerkeraad der Protestantsche Luthersche Kerkgemeente te *Utrecht*, reeds in Bloeimaand des voorgaanden Jaars, naar aanleiding der berigten van de aanstaande Feestviering in *Denemarken* en *Sakſen*, besloten, om op Vrijdag den eersten van Wijnmaand, het Derde Eeuwgetijde der gezegende Kerk-Hervorming, op eene plegtige wijze te vieren; het ontvangen der bekende uitnoodiging van het Algemeen Christelijk Sijnode der Hervormde Kerk in ons Vaderland, had die aangename Christelijke uitwerking, dat dezelve bepaalde, om den tijd tot den tweeden van Slagtmaand, te verschuiven. Dit werd dan ook op eene voldoende wijze ten uitvoer gebragt, gelijk daarvan onder andere ook deze uitgave een nuttig bewijs oplevert. Ons wordt hier toch 1.) gele-

leverd de korte Leerrede van den Eerw. J. R. THOMAS, 's morgens gehouden, over *Matth.* XVI: 18. en 2.) eene voordragt van den Eerw. J. DECKER ZIMMERMAN, in den Avond Godsdienst, met inlasfching van de Gezangen, daartoe door zijn Eerw. vervaardigd. — De tekst werd als motto, door den Eerw. THOMAS gebezigd, maar toch met een woord opgemerkt, dat men denzelven met alle regt op LUTHER, zonder *eigenlijke* bedoeling evenwel, zou kunnen overdragen, vervolgens kortelijk aangewezen, vooral wat de eerwaardige LUTHER in het groote werk der Hervorming, als middel in 's Heeren hand gedaan heeft, en eindelijk wordt de Kerk-Hervorming kortelijk befchouwd in deszelfs wezen, waardij en invloed, met eene opwekking tot flot. Eene en andere bedenking *is* hier goed opgelost, en de geest van Christelijke broederliefde wel gevolgd.

Het Feestelijk werk van den Eerw. ZIMMERMAN, beviel ons, wat het begin betreft, minder, om dat het hoofd, niettegenftaande de aangevoerde verontfchuldiging, te groot is, en het voorkomen van complimenten te maken, op eene zoo heilige plaats ons altoos hindert, — het vervolg beter, en van tijd tot tijd nam, enkele uitdrukkingen uitgezonderd, die wel gemist hadden kunnen worden, onze goedkeuring toe, welke aan het flot in toejuiching veranderde. Heerlijk vinden wij de fchoone en juiste betuiging op bladz. 102. Het Christendom ook, is eene pest voor de wereld, (of liever: *wordt jammerlijk door menfchen misbruikt*) zoo het de fcheidsmuren tusfchen mensch en mensch niet dan vermeerderen helpt, (*flechts helpt vermeerderen*) maar een onfchatbare zegen voor de wereld, indien het zijn eigen oogmerk bereikt: — „ op aarde te vesti-

 gen,

gen een rijk Gods, in welk eindelijk eens broederliefde, algemeene liefde, ware verlichting, geloof en deugd heerschen." Ja, ziet daar, het oogmerk, met welk deze gansche kerk op aarde gevestigd werd: wie dat miskent, in denken, in wenschen of doen — mag een kind zijn in CHRISTUS, maar een volwassen man in hem is hij nog niet. Heerlijk moet, naar ons gevoel, de Slotzang, uit het Luthersch Kerkboek, Gez. CXL: 17—24. gewerkt hebben.

Ook de Eerw. Rotterdamsche Pred. VORSTMAN, heeft uit *Hand.* XI: 21*a.* geschikte aanleiding genomen, om, op dien statelijken Feestdag, aan het groote oogmerk te voldoen, en de Hervorming der zestiende Eeuw, voorgesteld als 's Heeren werk, waar over wij ons verheugen, en waar van wij een dankbaar gebruik behooren te maken.

Wij laten hier op volgen:

XCV STELLINGEN van CLAUS HARMS, *Archidiaken aan de St. Nicolaus Kerk te* Kiel, *uitgegeven in het jaar* 1817, *tot dankbaar aandenken der XCV STELLINGEN van Dr.* M. LUTHER, *in het jaar* 1517 *uitgegeven. Uit het Hoogduitsch vertaald, door* G. H. VAN SENDEN, *Pred. te* Nendorp, *in* Oostvriesland. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1818. 34 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 8 —

Het is een zonderlinge inval van den Heer CLAUS HARMS geweest, om gelijk LUTHER, in de XVIde, nu in de XIXde Eeuw, XCV Stellingen ter verdediging uit te geven, *tegen allerlei dwalingen en verwarringen in de Luthersche Kerk heerschende*, met een Voorberigt, waar in hij alle echte Lutheranen, die mond en pen weten te gebruiken, en met hem van de-

dezelve denkwijze zijn, opwekt, om, ingevalle de arbeid eenmaal (hem alleen) te moeijelijk mogt worden, hem broederlijken bijstand te bieden. Dit baarde veel opzien in *Duitschland*, en heeft eene menigte van pennen doen scherpen, om voor en tegen te schrijven, blijkens ook de aanhaling van den Eerw. Vertaler, in zijn Voorberigt. Op de vraag: of dit noodig ware? antwoorden wij geheel ontkennend, en wat het nut aangaat, daar door te bevorderen, daar verwachten wij ook al zeer weinig van. Naar ons oordeel, had men de Nederduitsche vertaling ook zeer wel achter wege kunnen laten. Men wint er niets mede. 't Is waar, er komen in deze wel eenige Stellingen voor, welke zoo min ongepast als ongegrond zijn, maar ook andere, welke wij niet gaarne verdedigen zouden, en eenige die de besten bedroeven zullen.

Wij willen wel gelooven, dat Schrijver en Vertaler het wel meenen, maar men geloove ons ook, wanneer wij verzekeren, dat wij hier, behalven dat, ook weinig te prijzen gevonden hebben.

Het twee- en driemaal HALLELUJA, ter gelegenheid van het gehouden Derde Eeuwfeest der Kerkhervorming in 1817; *en het Tweede Eeuwfeest van het gehouden Nationale Sijnode te* Dordrecht, *in* 1618 *en* 1619, *of Zamenspraak, gehouden bij die gelegenheid, tusschen Vader en Zoon. Door een oud rechtzinnig Lid der Hervormde Kerk, en voor deszelfs rekening gedrukt en uitgegeven in* 1819. *Te* Schiedam, *bij* J. H. Sweben. 50 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 11 —

Wij laten het hier geleverde gaarne voor reke-

kening van het zich teekenend oud regtzinnig Lid der Hervormde Kerk, maar gelooven, dat weinigen lust zullen hebben, om het ten einde toe door te lezen. Het gebruik van de geschienis hier gemaakt, is wel gemeend, maar niet zelden moet men zich beklagen, over de vreemde gevolgtrekkingen en redeneringen. Wie over de Hervorming en het Dordsche Sijnode in onzen tijd schrijven wil, moet, wil hij doel treffen, beter geoefend zijn; om anderen te leeren, moet men zelf beter ingelicht wezen.

Het Boek TOBIAS, *tot verdere huisselijke stichting bearbeid door* J. V. PAUR, *werkelijken Consistoriaal-Raad, Vice-Deeken en Prediker te* Goisern. *Uit het Hoogduitsch vertaald door* C. VAN EPEN, *Leeraar der Hervormden te* Veendam. *Te* Groningen, *bij* J. Römelingh, 1819. *XII en* 146 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 15 —

Onder de schriften uit de oudheid, welke eenige waarde hebben, maar van den tweeden rang zijn, kan men ook het boek *Tobit*, onder den naam van *Tobias*, in de zoogenaamde *Apokrijfe*, of niet Kanonieke Boeken 't meest bekend, rangschikken. Het is een Joodsche Roman, of verdicht verhaal, met een goed zedelijk doel, waar van de Schrijver niet bekend geworden, althans niet gebleven is. Het laat zich, wanneer men de verdichting voor rekening van den Schrijver laat, en dus wel voor oogen houdt, dat men geene ware geschiedenis leest, waarop men zich verlaten kan, met eenig genoegen nog, niet alleen lezen, maar men kan er ook wel eenig nuttig gebruik van maken.

Om

Om dat nut nu te bevorderen, heeft de Eerw. PAUR hetzelve eens onderhanden genomen, en vervolgens in dien form uitgegeven, waar in de Eerw. VAN EPEN, Pred. te *Veendam*, het uit de Hoogduitsche Taal overgezet, den Nederlandschen Lezer hier aanbiedt. Men kan op deze wijze alles aangenaam lezen, goed verstaan en nuttig gebruiken. De veertien Hoofdstukken, waar in men dit Stukje verdeeld heeft, of liever derzelver inhoud, wordt hier zeer vrijelijk medegedeeld, in eenen ons meer gewonen stijl, en daar dan, bij elke gelegenheid tusschen beiden in gevlecht en bijgevoegd, een nuttig gebruik, ten einde aldus tot een stichtelijk huisboekje te verstrekken. De Latijnsche tekst, die nog al aanmerkelijk van den Griekschen verschilt, is doorgaans 't meest gevolgd, zoo als men bij voorbeeld zien kan, in de aanspraak van Vader TOBIT aan zijnen Zoon, *Hoofdstuk* IV, voorkomende.

De Vertaler heeft zijn werk zeer goed verrigt, en wij gelooven, dat dit Stukje wel getrokken zal worden. Het doel is voortreffelijk, en wij wenschen derhalven dat dit bij velen getroffen zal worden.

Schoon al, over de waarde van het Stukje zelve, niet hoog denkende, is er door deze bewerking evenwel eene wending aan gegeven en een gebruik van aangewezen, dat wij gelooven, dat menig een er door gesticht zal worden. Enkele aanmerkingen van den Vertaler, als onder bladz. 61 en 62, zijn er zeer gepast bijgevoegd.

Wijs-

Wijsgeerige GRONDEN, *door* W. E. DE PERPONCHER. *Te* Utrecht, *bij* J. van Schoonhoven, 1819. *VIII en* 275 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 2: 4: —

Hier wordt ons eene wijsbegeerte voorgesteld, welke den naam van *eenvoudig* dragen kan, die zich met de leere der ervaring en der openbaring volkomen laat vereenigen, niet slechts maar daardoor ook bevestigd en verzekerd wordt, en daarop zelfs gegrond is, en even daarom ook den bijnaam van *gezond* verdient. Een bejaard, werkzaam, verstandig, der zaken kundig en zeer geacht man, die onder het opstellen, niet meer verre van het graf was, en nu reeds naar eene betere wereld vertrokken is, levert zijnen Landgenooten en Medechristenen dezelve hier. Met regt oordeelende, dat het de eigenaardige taak der wijsheid is, om van de eenvoudigste, tot de meer zamengestelde, en van deze tot de uitgebreidste en verhevenste denkbeelden en beschouwingen op te klimmen, heeft hij ook dezen gang in dit zamenstel of schets gehouden, en is daar in over 't algemeen zoo wel geslaagd, dat wij en ieder zeker met den nederigen man in deze zeer te vreden zullen zijn, na eene opmerkzame beschouwing. Men wordt hier niet in eenen doolhof van bovennatuurkundige beschouwingen rondgeleid, waar door men eindelijk even wijs blijft, als men te voren was, en dikwijls verwaand en alleen een rampzalige twijfelaar wordt. De wijsbegeerte hier geleerd, leidt niet *af* van maar gedurig *op* tot de op-

per-

perfte wijsheid, tot de bron van licht, leven, wijsheid en goedheid zelve. Zij maakt den mensch niet trotsch en vermetel, maar leert hem den kring van kennis verwijden, van zijnen verhevenen aanleg een behoorlijk gebruik maken en in nederigheid, den Aanbiddelijken te verheerlijken naar zijn woord, en naar de leer van het volkomen Evangelie. Zij wijst op de heerlijkheid Gods, in de ganfche fchepping op te merken, en ontwikkelt die in 't bijzonder, zoo als zij zich in den mensch openbaart. De vorming, de verhevene aanleg, vermogens, en innerlijke gefteldheid van het voortreffelijkfte fchepfel Gods op deze aarde, worden met derzelver uitwerking en invloed zoodanig voorgefteld, dat men zien kan, hoe men over het gebruik en misbruik denken moet, en waarlijk verpligt is te erkennen, dat onze Groote Formeerder alles wel gemaakt heeft, en wij alle verkeerd gebruik en het daar uit voortfpruitend heer van onheilen doorgaans ons zelve te wijten hebben. Zie hier eene proeve (in welker mededeeling wij ook de fpelling van wijlen den braven man behouden)

„ Trekken wij nu deeze opgave der verftandelijke en zedelijke vermogens onzer ziel bij een, in een kort tafereel, 't welk ons derzelver wederzijdfche werking, in eens, doe overzien. De *ontwaaringen* brengen *denkbeelden*, *kundigheden* voort, het *geheugen* bewaart ze, de *verbeeldingskragt* fpeelt er meê, het *verftand* onderzoekt ze, doorgrondt ze, breid ze uit en verbindt ze tot één groot geheel. Dan komt het *oordeel*, onderfcheidt en waardeert alles, voegt famen wat famen hoort, en ftelt alles op zijne plaats. De *reede* zoekt nieuwe waarheden en ftaaft de ouden met nieuw bewijs.

Het

Het *gezond verſtand*, door overweging geholpen, door ondervinding geleid, wijst ons de algemeene grondwaarheden aan, door een inwendig gevoel van neiging en bereidwilligheid ter aanneeming derzelven. Het *geestig verſtand* ontdekt de fijnſte bijzonderheden, en kiesche betrekkingen, en vermaakt er zig veeltijds meê. De *ſmaak* wijst ons, als door een inwendig gevoel, alle de overgangen aan, van 't voortreflijke en 't goede, tot het ſlechte, door alle de trappen van 't middenmatige, heen. De *genie* geleid tot de hoogste en verheevenste ontdekkingen, tot de uitvorſching van de diepst verborgene geheimen der natuur. De *wijsheid* maakt ons dit alles ten nut, door ons te leeren, waar elk ding toe dienen kan; welken de heilzaamſte bedoelingen zijn, welke de beste en geſchiktſte middelen, om derzelver oogmerk te bereiken, en dus onze volmaaking en ons geluk te verzeekeren, als 't welk de uitkomst van dit alles zijn moet."

„ De *ontwaaringen*, die 't beginſel van alles zijn, gaan verzeld, met *gevoelsaandoeningen*, dewelken ons tot verſchillende werkingen aanſpooren, naar hunnen verſchillenden aart en dien der voorwerpen, die ze in ons verwekken."

„ De *aangenaame aandoeningen* wekken *welbehagen*, toeneiging, *liefde* en 't verlangen van ze ons eigen te maaken. De *onaangenaamen* wekken *afkeer*, *haat* en 't verlangen, om ze met haare voorwerpen van ons te verwijderen. Terwijl de *gevoeligheid* van ons hart, door de aandoeningen, welken zij ondergaat, de bron wordt van onze *genoegens*, of van onze *ongenoegens*, van ons *geluk*, of van ons *ongeluk*."

„ Een *aangenaam voorwerp*, dat men bezit, geeft *vermaak en blijdſchap*; zoo als een onaangenaam voorwerp, dat wij niet verwijderen kun-

kunnen, *verdriet* en *droefheid*. Een voorwerp, dat aangenaame aandoeningen *belooft* wekt *begeerte;* een voorwerp, dat ons met onaangenaame aandoeningen bedreigt, wekt *weerzin* en *afkeer*. Een aangenaam voorwerp, dat wij *verloren* hebben, *betreuren* wij; en voelen eene *dankbaare vreugd*, wanneer wij van een onaangenaam voorwerp zijn *verlost*. De *waarschijnlijkheid* van eenig goed te zullen verkrijgen, boezemt hope in; die van ons, door eenig kwaad, te zullen zien aangerand, *vrees*. De daadlijke verkrijging van eenig *goed* maakt ons *gelukkig;* een *kwaad*, dat over ons komt, dompelt ons in 't *ongeluk*."

„ Geluk, of ongeluk, zie daar dan wederom de eindelijke uitkomst, van de verschillende werkingen onzer samenspannende verstandlijke en zedelijke vermogens; van den aanvang af, door de vasthegting der aandoeningen aan de ontwaaringen, met elkanderen, in verband gebragt."

„ Eene algemeene springveer, de *Eigenliefde*, drijft ons aan, zoo ter najaging van dat geen, wat goed is en geluk aanbrengt, of ons zodanig toeschijnt; als ter afweering van alles wat kwaad is, of ongeluk aanbrengt, of zig aan ons, onder dit voorkomen, opdoet. Maar de eigenliefde bedriegt zig niet zelden, in haare waardeeringen, somtijds ook, in de keuze der middelen, die zij aanwendt tot haar doel; en dan sleept zij ons ten verderve; ja maakt ons misdadig, wanneer wij 't regt van anderen schenden, en hen opofferen aan ons belang."

„ Alle deeze somtijds zig bedriegende, somtijds tegen elkanderen strijdende aandoeningen, neigingen, bedoelingen en bejagingen, zouden ons, in eenen bajert van verwarring, storten;

zo niet de Schepper ons twee geleidende vermogens had gegeeven, om het ſtuur te houden, op deeze zoo dikwijls ſtormende zee. *Het geweeten*, dat bij gevoel en inſpraak werkt; en de *reede*, die alles onderzoekt, toetst en beoordeelt. Terwijl die beiden, geleid en teregt gebragt door de *Openbaaring*, ons alle onze plichten leeren, en ons oproepen, tot alle die deugden, die ons deeze plichten, in weerwil van allen tegenſtand, betragten doen; en dus dat geluk verzeekeren, hetwelk de Schepper ons, in zijne liefde, heeft toegedagt. En nu kan 't niet meer twijffelagtig zijn, welke ondergeſchiktheid wij in ons weezen moeten vestigen; aan welke vermogens wij het gebied moeten verzeekeren, welken wij tot gehoorzaamheid dwingen moeten."

Dit ſtaal, vertrouwen wij, zal den leeslust opwekken van de zoodanigen die zich gaarne onderrigten laten. Zij nu die dit werkje met oordeel lezen, zullen er zeker den nadenkenden waarnemer en edelen geoefenden beſchouwer in opmerken.

Hier en daar moge dan al iets gevonden worden, dat nader verdient onderzocht te worden, en waarmede men zich niet meent te kunnen vereenigen; wij prijzen echter, vooral ook jonge lieden van beſchaafde ſtanden, de lezing ten ſterkſten aan. Aan het ſlot van het korte Voorberigt raadt de Schrijver den Lezer ook: *Hij zette het verkeerde ter zijde, gebruike het goede, en God geve er zijnen zegen op, die alles ten goede leidt!*

CON-

CONSTANTINI HUGENII *de vita Propria Sermonum inter liberos libri duo. Primum edidit et annotatione Illustravit* PETRUS HOFMAN PEERLKAMP. *Gymnasii Harlemensis Rector. Belgicis versibus adumbravit* ADRIANUS LOOSJES P. F.

CONSTANTER.

Harlemi *apud* A. Loosjes P. F. MDCCCXVII. 285 *pag. F. oct. Maj. Constat. f* 2: 6: —

De levensberigten van beroemde Mannen, trekken met reden de aandacht, en er zijn onderscheidene redenen, welke de begeerte, om die nader te leeren kennen, natuurlijk opwekken. Vooral zetten dezulke de weetgierigheid aan, welke men volkomen vertrouwen kan, en waarvan men ook zelf weten kan, dat men er niet aan behoeft te twijfelen. Het geslacht van HUIGENS, is, onder de beroemde van ons Vaderland, voorzeker niet het minst vermaard, daar uit zijn Mannen voortgesproten, die zich op onderscheidene wijze verdienstelijk betoond en eenen grooten naam gemaakt hebben. Onder deze nu verdient wel geene geringe plaats, de edele Dichter CONSTANTIJN HUIGENS, Heer van *Zuilichem*, blijkens het geen de geschiedenis, niet alleen de burgerlijke maar ook de Letterkundige, van ons Vaderland leert en daar uit door onderscheidene verdienstelijke Mannen ook van onzen tijd, in een vrij helder licht gesteld is. Het was niet geheel onbekend, dat die werkzame man, zijn eigen leven geschetst had, maar dat opstel zelve werd lang vruchteloos gezocht. Eindelijk gelukte het den Heer Mr. J. SCHONCK, om van dat handschrift bezitter te worden, die het ter lezing zond aan

het Koninklijk Instituut te *Amsterdam*, waar door het vervolgens, onder anderen, ook bekend werd aan den *Haarlemschen* Rector P. H. PEERLKAMP, die, met toestemming van den Heer SCHONCK, en naar het verlangen zijner vrienden, het besluit nam, om hetzelve in 't licht te geven.

't Is waar, het Stuk zelve was, naar de uitdrukkelijke begeerte van den waardigen man, reeds in zijn 83ste jaar getreden zijnde, alleen bestemd voor zijne Zoons en voor het manlijk kroost dat na hem op zou treden, en geenszins om voor het algemeen verkrijgbaar te worden; maar de Rector heeft geoordeeld, dat nu er geene meer leven, voor welke deze uiterste wil van eene verbindende kracht is, het verlangen en het belang van 't algemeen, hier zwaarder wegen moest.

Het Dichtstuk zelve, die eere waardig, is in twee boeken verdeeld, en maakt ons, op eene de aandacht wekkende, en ons verlangen bevredigende manier, bekend, met wijlen des beroemden mans afkomst, opvoeding, reizen, lotgevallen, werkzaamheden, ambtsverrigtingen, uitspanningen, beginselen en denktrant; zoo dat men er ook den Latijnschen Dichter, zoo wel als den braven man, in proeven kan, zonder daarom hem met de voornaamsten van onze groote navolgers der oude Dichters van *Italie*, uit het bloeijendste tijdvak, volkomen in denzelfden rang te plaatsen. Wie zou ook het hoogste vorderen, in meer dan tweeduizend zesvoetige dichtregels, (*Hexameters*) van eenen zoo hoog reeds bejaarden man, die enkel eene nuttige schets van zijnen levensloop voor zijne Zonen en verdere mannelijke afstammelingen heeft willen nalaten; niet om te schitteren, maar om eene waarachtige en nuttige, zoo wel als

als aangename herinnering over te laten, voor hen aan welke hij zoo dierbaar was? Maar wie zou ook niet zich innig verheugen, over zoo veel ſchoons en bevalligs als hier evenwel gedurig, onder het doorloopend verhaal voorkomt, waar door men zich niet zelden opgewekt gevoelt, om andermaal te lezen?

Het eerſte boek met zijne jeugd aangevangen, eindigt met de terugkomst uit *Venetië* in *'s Hage*, en eene herinnering aan het ſchoone praalgraf, op Neêrlands beroemden held en Vorst WILLEM, waarop ook van zijnen geest en pen een gouden opſchrift geſneden werd. Het andere is begonnen met de beſchrijving zijner tweede reis naar *Engeland*, met zes Gezanten van den Staat, en beſloten met eene getrouwe ſchets, van 's Dichters geſtel en karakter.

Men leest hier overal 's Mans ijver, liefde en zorg, maar ook zijne Godsvrucht, deugd en dankbaarheid. Getrouw aan Staat en Vorst, en dus aan eed en pligt, beminde hij vrouw en kroost, en werkte in zijnen kring, voorbeeldig wijs en braaf, en was der Edlen Lieveling. De wijs waarop hij ſpreekt, van 't ſterven zijner vrouw, van vader, moeder, broeder, vriend en magen, moet zeker ieder minnend hart behagen. Zijn kinderen leerde hij zelf, en wendde alles aan, op dat ze eens hunnen ſtam tot eer, den Staat van dienst, zich zelv' tot heil, en 't Christendom tot luister ſtrekken mogten. Die weet, dat WAGENAAR niet onpartijdig, of te onbedacht, D'ESTRADES vuil en valsch berigt, als of ZUILICHEM's heer een Franschman was van hart, in zijn' historie overnam, zal hier over met PEERLKAMP verbaasd ſtaan, en uit deze verzen ook het ongegronde van dien laster klaar bemerken. En wien zou dat niet verblijden, daar

het eenen zoo edelen naam geldt, die in zijnen ouden dag voor zijne kinderen schreef:

Jamque tot annorum lapsu senior, tot agrorum
Circuitu, qua quaeque sibi gens dote placeret
Edoctus, multum collibrans singula, tandem
Nempe meos didici non fastidire Batavos.

Dus vrij vertaald:

Dan hoe geklommen op een berg van vele jaren,
En in de zeden van zoo menig volk ervaren,
Bleef mij, na ik hun waarde in redes weegschaal
woog,
Der Nederlandren aard beminlijk in mijn oog.

Wij hebben dit nuttig gedenkschrift, met veel genoegen ontvangen, en achten dat, met deszelfs uitgave, aan het Publiek een dienst bewezen is.

Niet ongepast vinden wij ook de gedachte van den Uitgever, om hier voor eene aanspraak te plaatsen, aan Zijne Majesteit onzen Koning, daar dit gedenkstuk zoo vele duidelijke proeven levert, van verkleefdheid des edelen Schrijvers, aan Hoogst deszelfs bij het Vaderland zoo verdienstelijk Huis, maar ook te gelijk aan eene en andere bijzonderheid, aangaande hetzelve, voegzaam herinnert.

Vooral belangrijk, en ter bevordering van het algemeen nut, oordeelen wij het verdienstelijk werk der vrije vertaling in verzen van den Heer ADR. LOOSJES, aan dit werk besteed, waarin hij waarlijk uitnemend wel geslaagd is, met eene woordelijke, gewis niet altoos gemakkelijke overzetting, onder opzigt van den Heer PEERLKAMP, vervaardigd, voor zich.

Wij hopen en verwachten ook, dat, op dit, nog

nog een tweede Stukje, of toevoegſel volgen zal, na dat de Heer SCHONK zijne beloſte vervuld, en den Rector die papieren bezorgd zal hebben, welke er nog in eene aanmerkelijke voorraad voor handen blijken te zijn; wanneer de Heer PEERLKAMP dezelve, met zijne aanteekeningen, bereid is in 't licht te zenden. Tot een proefje verſtrekke dit ſlot:

O, ſine quo non hunc, qualis ſit cumque, peregi,
Gloria in excelſis, ſoli tibi gloria, coeli
Aeternum numen, quod humi proſtratus adoro.
Annue, quod ſuperest, coeleſtia ſuſpiranti
Aeternamque diem; tu qua me arcesſeris hora,
Fac ſequar *intrepidus, formidatumque* tribunal
Non exhorreſcam, fretus te vindice noſtri
Seruator divine, cui ſine crimine pro me
Esſe reum placuit, pro me ſine labe nocentem.
Tandem, chara trias fratrum, et non ſecius illis
Doubleti, dilecte gener; quartique Philippi,
Quo maeſtus careo, ſuccesſor digne Philippo,
Si bene ſic vixi, docui vos vivere; ſi ſic
Non bene, non doceo: errores exempla mei ſint
Ut ſcopuli vitanda: boni ſi forte quid actum est,
Utimini; non utimini, ſi a tramite recto
Devius in laeuam deliravisſe videbor.
Nil datur hic vulgo, nil, cui tot caetera, famae:
Quantillum hoc operae est, ſolis dico, dedico, ſolis,
Et, quae de vobis naſcetur maſcula proli.
Eſte mei memores hoc ſaltem pignore, postquam
Non ero; ſi nihil occurret, quo forte paternum
Omnibus agnoſcar melius teſtatus amorem.

CONSTANTER.

Door LOOSJES dus overgebragt:

Zijt Gij, die uwe hulp mij gunstrijk hebt be-
wezen
In deze poging, voor die hulpe en gunst ge-
prezen,
Hoor, hoe 'k u, eeuwig God des Hemels!
dank betuig,
Terwijl ik knielend mijn gelaat ter aarde buig.
Dat Uw weldadigheid zich tot mijn bijstand nijge
In 't geen mij overschiet, die naar den He-
mel stijge,
En reikhals naar de zon, die nooit zal ondergaan.
Geef me eenmaal onbeschroomd voor 't Hoog
Gerigt te staan
Van U, die daar het ambt van Regter zult be-
kleeden,
Die zonder misdrijf voor mijn misdaân hebt ge-
leden,
Verlosser, rots mijns heils! ach dat mij Uw gena
In 't uur des doods noch op den oordeeldag
ontsta.
Gij eindlijk, drietal zoons! op wie 'k er-
kentlijk roeme,
Gij ook Doublet! wien 'k vaak den plaatsbe-
kleeder noeme
Van mijnen vierden zoon Philip, dien 'k zuch-
tend mis;
Indien ik heb geleefd, zoo als pligtmatig is,
Volgt dan mijn voetspoor na. Zoo niet waar
ik ter zijde
Somtijds ben uitgeglipt, dat daar uw voet ver-
mijde
Te treden op mijn pad. Zoo zal, naar alle schijn,
Voor u mijn dwaling zelve een nuttig voor-
beeld zijn.
Voor 't algmeen, en de Eer, waar wij zoo vaak
naar streven,
Zijn deze regels niet, zij zijn voor u geschreven;
Schoon

Schoon weinig van belang, behooren ze u alleen,
En aan het manlijk kroost, dat na u op zal
treên.
Gedenkt mij bij dit pand, als ik niet meer
zal wezen.
o Ja! herkent hierin, wanneer gij dit zult lezen,
Zoo gij geen beter blijk van mijne liefde vindt,
Het hart eens vaders, dat u teeder heeft bemind.

CONSTANTER.

WIT en ROOD door Mr. WILLEM BILDERDIJK,
en Vrouwe KATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK.

Ὅρα, κἂν στεφάνοιζιν
Ὅπως πρέπη τὰ λευκὰ
Ῥόδοις κρίνα πλακόντα.

ANAKPEΩN.

Te Rotterdam, *bij* J. Immerzeel, Junior 1818. *Eerste Deel* 204. *en Tweede Deel* 210 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs van beide de Deelen is f* 6 : — : —

De bevallige Dichter der Liefde, de Grieksche *Anakreon*, heeft in zijn Lierdicht, in orde doorgaans het 34ste van zijnen bundel, zich bij een beminnelijk meisje zoeken te veraangenamen, of althans hare bedenking, dat hij bij haar in jaren en kleur zoo zeer afstak, weg te nemen of voor te komen, door haar te herinneren, hoe fraai zich de witte leliën laten vlechten in bouquetten van roode rozen. Daar aan dacht onze Puikdichter BILDERDIJK, toen hij het voornemen tot de uitgave dezer fraaije verzameling ten uitvoer willende brengen, dezen anders zonderlingen titel daar voor plaatste. Deze verzameling behelst namelijk, niet slechts

ſtukken van verſchillenden leeftijd des Dichters, maar ook de zoodanige, welke wij aan Mevrouw zijne beroemde Echtgenoote, te danken hebben.

Men zal zich hier, op eene aangename wijze menigwerf vergasten, en ongevoelig van den Dichter niet alleen maar ook van de Dichteres, op welke Nederland roem draagt, leeren kunnen, ter vorming of veredeling van zijnen ſmaak, en ter vermeerdering van zijne hoogachting en zucht voor de edele Dichtkunst. Wij behoeven het voor weinigen immers meer te verzekeren, daar in zijn beide man en vrouwe zeer bedreven, en beiden boeijen de aandacht, wanneer zij hunne geoefende verbeeldingskracht bot vieren, en zich in ſchoon vloeijende verſen hooren laten. Zij die het nog niet volkomen wisten, zullen, wanneer zij eenigen ſmaak hebben, door de lezing van deze bundels, daar van volkomen overtuigd worden. Met zeker genoegen hoorden wij hier nu ook den Dichter zelven nederig zeggen:

't Schelde alles mij voor oud en ſtram,
    Ik neem het dankbaar aan:
Maar echter 'k voel nog Dichtervlam
    En 't hart nog jeugdig ſlaan.
Nog jeugdig? — neen belemmerd, zwaar;
    Maar 't heeft nog vonklend vier,
En is het met een doffer ſnaar,
    Toch ſpan ik nog de Lier,
Doch lacht men met mijn zilvren kruin,
    Zij paart aan blonder kroon;
De lelie ſtaat in krans en tuin
    Bij 't blozend roosjen ſchoon.

Treft ons ſoms de ſtoutheid en ernst, in den Dichter buitengemeen, zijner Ega's zachter

en

en levendig gevoel verteedert het gemoed, vooral wanneer zij, gelijk bij voorbeeld, in de *Englenwacht*, en in verscheiden andere hier voorkomende Stukjes, als Christin, vrouw en moeder, dicht en sticht.

't Is waar, al is men ook door vitlust niet verpest, men zal toch hier en daar wel eens bedenking maken, en vragen hoe strookt dit, met 't geen wij elders lazen, en ons zoo zeer beviel? De klaagtoon steekt wel eens bij 't schoone ongunstig af, maar 't schijnt toch dat w'ook hier verschooning moeten vinden, in 't leed, dat beiden trof. Of zou men niet de tranen eeren, van haar die zingen moest:

O mijn Gade, zoo wij kwijnen aan de wonde
van het hart;
Zoo 't gemis van drie paar wichtjens immer
meer en meerder smart,
O wij gaan met rassche schreden langs de dis-
telvolle baan,
Aan wier eind ons 't eeuwig zonlicht onbene-
veld op zal gaan.

Wat al te streng voor onze tijden, zal men, bij voorbeeld, in de dichtstukjes het *Waltzen*, de *bezoeken* en het *tijdbeklag*, misschien de bestraffing vinden; maar daar stelle men dan tegen over, den inhoud van verscheidene andere, welke eene meerdere levendigheid, toegevendheid en opgeruimdheid ademen, en het hart ongevoelig voor de zaligheden der reine liefde in het Huwelijk, en van het genot der heerlijk schoone natuur openen. Wat sterk gekleurd, is hier zeker somwijlen des Dichters afkeuring van eenige gevoelens in het Godsdienstige, en overdreven wel eens de ijver; maar de gedurig doorstralende overtuiging van de

de Goddelijkheid, het troostvolle en den zegen van het Christendom, doet ons zulks dan ook spoedig weder vergeten. 't Is noodig, dat men verder op het Jaartal lette, hier juist gepast soms bij geplaatst, ten einde de bedoeling te verstaan, en den inhoud zoo al niet geheel te regtvaardigen, dan toch te beter te bevatten. Nu en dan, zou men wel de uitdrukkingen en vergelijkingen anders gewenscht, en van zulk eenen geest verwacht hebben, bij voorbeeld, in deze verzen:

Almagtig eeuwig, nooit vergankelijk; ongeschapen,
Is 't geen Minerve ô God, die uit heur Vaders slapen,
In 't staal te voorschijn treedt; 't is God, uit God geteeld,
't Is Zoon des Vaders, zelf des Vaders evenbeeld, enz.

Daar woont ge, ô Poëzij, ô werking van dien God
Die boven 't leed verheft, en *met de rampen spot*, enz.

Natuur *verwandel u;* gij, aarde en hemel, schreit: enz.

En

Vlieg Zephir, vlieg, en breng mijn liefdeklagt haar toe!
Geliefde Delia, zeg, wat u beiden doe! enz.

Maar bij zoodanige, hier zeldzaam voorkomende, kleine gebreken, leert men opmerken, dat men iets menschelijks leest, en men kan, bij

bij zulk eenen overvloed van schoonheden, en waarlijk meesterlijke trekken, vergelijkingen, en schetsen, dezelve zeer gemakkelijk vergeven en voorbijzien.

Onze Lezeren op een proefje, uit zoo veel keurigs, verlangende te onthalen, stonden wij een poos in beraad, of wij het zacht en aanminnig Stukje, van Mevrouw, *Mijne Irene* getiteld, dan wel *Het Wintergenoegen*, van haren Echtgenoot verkiezen zouden, tot dat onze keuze zich tot het laatste bepaalde.

Lente prijk' met rozelaren;
Zomer tooi' de korenbloem;
't Najaar duik' in wingertblaåren;
Winter met zijn graauwe hairen,
Winter heeft den hoogsten roem!

Laat de jeugd het Voorjaar vieren;
Hebzucht, zwoegen in den Oogst;
Wellust, met den wijnkrans zwieren;
Ik wil Winters kruin lauwrieren:
Winters glorie klinkt het hoogst!

Voor des Winters klappertanden
Geve ik vorsch- en krekelzang;
Voor het zweeten, hijgen, branden,
Kieze ik 't blazen in de handen,
En het kleppen van de tang.

Laat Auroor wat minder pralen
Met heur bleekbestorven mond!
Laat de zon wat vroeger dalen!
Niets op aarde kan er halen
Bij de Winteravondstond.

Vloed

Vloed en ſpringtij' moog wat rijzen
 Boven heur gewone peil;
Boom en hei en veld vergrijzen;
En het Noord zijn kracht bewijzen
 Aan het uitgeſpannen zeil:

Wang en vingers mogen blaauwen
 Van het ſtollen van het bloed;
De ochtend op den middag graauwen;
En de dag in nevels flaauwen:
 De avond maakt het alles goed.

ô Hoe zalig zijn die uren,
 Als men, na een korten dag,
Van het lastig plichtverduren,
In vertrouwelijke muren
 Bij zijn haardvuur rusten mag!

Als men, aan zich-zelv' hergeven,
 Afgeſcheiden van 't gewoel,
Met de ziel om hoog geheven,
Aard en hemel rond mag zweven,
 In zijn ouden leuningſtoel!

Als men, in 't gepeins verloren,
 In den lieven haardſteêgloed
Lust en leven op voelt gloren,
Kommer, angst, en weedom ſmooren,
 En zijn graâge leeslust boet!

Als men 't ſtrengst der jaargetijden,
 Aan zijn Egaas trouwe borst,
Met zijn kinders om zijn zijden,
Onbekommerd heen ziet glijden,
 En om ijsgang geeft nog vorst!

Als

Als men met zijn dierste panden,
Om den blijden haard verdeeld,
't Vrolijk avondvuur ziet branden,
En, bij 't rusten van de handen,
De ooren met een praatjen streelt.

ô Hoe vlieten dan de dagen,
In een zachte kalmte voort!
Met wat zalig welbehagen!
Door geen sneeuw of regenvlagen
In hun zoete rust gestoord!

ô Hoe zoet is 't aâm te halen
In den schoot van zijn gezin!
Die naar anders niets kan talen,
Daar zijn wenschen in bepalen,
ô Die heeft den hemel in.

Hun te leven die ons minnen,
Wien wij alles zijn op aard!
Hun het noodig brood te winnen!
Voor niets anders hart of zinnen!
ô Dat lot is schatten waard!

Laat dan Noord of Westen tieren;
Laat de hagel zoo hij wil
Tegen glas en venster gieren;
Laat het onweêr om ons zwieren;
't Blijft in huis en boezem stil.

Ja, volzalig zijn die uren,
Als men zich met Gade en kroost
Honing uit het leed mag puren,
En van wat men moog verduren
In elkanders liefde troost!

Za-

Zalig dan die avondſtonden,
  Die de barre Winter ſchenkt,
Als men, aan zijn huis gebonden,
's Levens wellust heeft gevonden,
  Waar geen wareldsch leed ze krenkt!

Zalig, ja, die winterſtonden,
  Vol van huisſelijk genot!
Ware vreugde wordt gevonden
Bij de kuiſche huwlijksſponden;
  In den omgang met zijn God!

Nog eenen geruimen tijd moge het beroemde Paar, de echtelijke genoegens ſmaken, en ons op de ſchoonſte vruchten van den geest, onthalen!

GEZANGEN in den Kerker. Ten voordeele van den Dichter uitgegeven door W. GOEDE, *Christen-Leeraar te* Rotterdam. *Te* Rotterdam, *bij* C. D. van den Dries, 1819. *XIV en* 98 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 4 : —

Deze uitgave geſchiedt met een weldadig doel. De Eerw. GOEDE, nam de bezorging daarvan, in overleg met den bekenden Dichter TOLLENS, op aanzoek van eenen diep ongelukkigen op zich, om alzoo in den behoeftigen toeſtand van den maker dezer Gezangen, die in den jeugdigen leeftijd van nog maar 18 jaren, zich ongelukkiglijk eene langdurige gevangenis waardig maakte, maar door zijn opregt berouw en verbeterd gedrag, gedurende 17 jaren welke hij in den Kerker doorbragt, in vrijheid geſteld is, en nu op eene eerlijke wijze zijn eigen brood zoekt te eeten, mede te helpen voor-

voorzien. Edel is voorzeker dit oogmerk, gelijk ook dat van den reeds genoemden Dichter, die hem een aanmerkelijk aantal Inteekenaren in *Rotterdam*, op deze uitgave, uit eigene beweging bezorgde; en wie zou niet wenſchen, dat deze bedoeling volkomen bereikt moge worden? Wanneer men de eigen bekentenis: *Toen ik, in mijn* 18*de Jaar, de gevangenis betrad, was ik van alle kundigheden ontbloot, en even onbekend met de Letterkunde, als een Vuurlander met de Kantiaanſche Wijsbegeerte* — in aanmerking neemt, en daarmede vergelijkt, wat hier geleverd is, dan zal men niet kunnen nalaten, zich over de gemaakte vorderingen te verwonderen. — In verſcheidene van deze Dichtſtukjes ſtraalt gevoel en ſmaak door, en worden aangename bewijzen aangetroffen, van eene meer dan gewone bedrevenheid in de kunst, om zich in gebonden' rede, behoorlijk uit te drukken. Aan het menschlievend verzoek, om, ter bereiking van het goede oogmerk, ook eenigzins bevorderlijk te zijn, gaarne voldoende, laten wij hier het achtſte Dichtſtukje, ter proeve volgen;

KLAGT.

Ach! hoe treurig snelt mijn leven
Naar het graf en de eeuwigheid!
Niets dan ramp en angst en kommer
Heeft het misdrijf mij bereid.

'k Ben gescheiden van mijn magen,
Die mijn ziel zoo vaak betreurt,
Daar ik van hun huislijk leven,
Van hun hart ben afgescheurd.

'k Moet, helaas! nu eenzaam treuren
In een kerker, zonder hoop,
Ach! hoe droevig ongelukkig
Is mijn jonge levensloop!

Door verleiding, door verblinding,
Rende ik van het pad der deugd;
En verwoestte, wuft en dartel,
De eêlste krachten van mijn jeugd.

'k Offerde alles aan de weelde,
Die zoo menig misdrijf teelt,
En, met valsche tooverlonken,
't Hart der onervaarnen streelt.

In den Schouwburg stortte ik tranen,
En mijn deugd ontwaakte weer;
Maar de voorhang was gevallen,
En mijn deugd bestond niet meer.

Hoe rampzalig is de jongling,
Voor een eedler doel gevormd;
Maar door 't woên der helsche driften
In 't onmagtig hart bestormd.

Groote God! zie mijn ellende,
Ach! vergeet uw schepsel niet!
Zie mijn lijden, hoor mijn klagten,
Red mij uit mijn bang verdriet!

Gij, die, in het rijk der schepping,
Rondom liefde en zegen stort,
Menschen schiept tot hooge einden,
Gij zijt niet in magt verkort.

'k Blijf

'k Blijf op u eerbiedig hopen;
Want uw goedheid heeft geen grens.
Zou ik aan uw liefde twijflen?
Neen, o God! gij zijt geen mensch.

Het Voorberigt zal menig een doen verlangen, naar het Tweede Deels, tweede Stuk, van het *Magazijn van en voor lijdenden en rampspoedigen*, waar in de Eerw. GOEDE, de geschiedenis van dezen man, breeder en pragmatisch geschetst, belooft te zullen leveren. Te meer wordt deze begeerte opgewekt, als men zich in dezen bundel niet voldaan vindt, in de hoop, om er iets te vinden, van des ongelukkigen Evangelische kennis, en die Christelijke troostgronden, waar door eerst regt de hoop voor den berouwhebbenden boeteling versterkt, verlevendigd en bevestigd wordt, op eene genadige vergeving van zonden, en de herstelling in de Goddelijke gunst, door den eenigen Heiland van Zondaren.

Vuriglijk wenschen wij, dat deze uitgave ook tevens verstrekken moge, om op de treurige gevolgen der zonde, welke zich zoo dikwijls ook reeds in dit leven openbaren, opmerkzaam te maken, en alzoo tot afschrik en waarschuwing dienen, eener tot ligtzinnigheid zoo zeer overhellende Jeugd.

Het Grafschrift voor MARIA WOLSTONECRAFT, overleden den 10den September 1797. had men, bij het doen der keuze, wel mogen weg laten, om den schijn ook te vermijden, als keurde men onder Christenen, de denkwijze goed,

Van eene schoone vrouw, die 't licht der zuivre rede,
En 't geen natuur ons zegt, hield voor haar Godsdienst-leer.

LEKTUUR voor den beschaafden Stand; bestaande in Bijdragen tot de Geschied- Land- en Volkerenkunde, Geschiedkundige Anekdoten, enz. van Dr. G. W. BECKER, A. KUHN *en anderen; overgenomen uit het Berlijner Tijdschrift.* Der Freimuthigen. *Te* Amsterdam, *bij de Wed.* H. van Kesteren *en* Zoon, 1817. 275 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2 : 12 : —

De Opschriften der hier, uit het Hoogduitsche Tijdschrift, op den uitlokkenden Titel genoemd, overgenomene Stukjes, welke wij om de bepaaldheid onzer ruimte, niet afschrijven kunnen, overtuigen van de verscheidenheid, welke hier is in acht genomen.

Het eerste hier voorkomende Stukje, kan dienen, om ons, in eenen goeden stijl, eenig denkbeeld te geven, uit de geschiedenis van de eerste helft der vijftiende Eeuw, van de wreedheden der *Turken*, en de woestheid der oorlogen door en met hen, aan de grenzen, schier onophoudelijk gevoerd; terwijl het tweede, daar toe behoorende, en daar mede de eerste helft van dit boekdeel vullende, strekt, om de *Albanezen*, die, behalven de *Janitsaren*, bijna de eenige soldaten leveren, welke in Turksche soldij staan, eenigermate te doen kennen. Het derde leert ROUSSEAU als een *Dweeper* beschouwen.

De verdiensten en lotgevallen van den Persiaanschen Dichter SANDI, die door zijne matigheid, den hoogen ouderdom van honderd jaren bereiken mogt, zijn in het vierde, niet zonder oordeel geschetst. Het vijfde had liever mogen heeten: een staal van menschelijke dwaasheid uit onkunde en vooroordeelen.

Het

Het zesde behelst een berigt van de wijze, waar op men, in *Korsika*, de bevrijding van de *Saracenen* gewoon is te vieren, en het zesde eene bijdrage tot de bekende geschiedenis van *Frankrijk*, uit de XVIde Eeuw, welke dat land weinig eere aandoet. De geschiedenis van CHARLOTTE CHRISTINE SOPHIA VAN WOLFENBUTTEL, Gemalin van den Grootvorst ALEXIS, in het achtste, is minder bekend, en levert stof tot nadenken op. Ook de andere kleine bijzonderheden en Anekdoten, zijn van dien aard, dat men ze met meer of min genoegen lezen zal. Zie hier eene derzelven:

„ Met een' talrijken stoet, naar een klein leger zweemende, zoo als bij de meeste oostersche vorsten gebruikelijk is, ging *sultan* MASUD, de regtvaardige en milddadige, op de jagt. Eensklaps wierp een boer zich voor zijne voeten en beklaagde zich overluid, dat een officier van aanzien hem een' keurigen meloen had ontroofd, dien hij met moeite en zorg zoo lang had opgekweekt, tot hij denzelven verkoopen en voor deszelfs opbrengst zich en de zijnen eenige dagen onderhouden kon."

„„ Stel u gerust," zeide de *sultan*. — Hij riep eenen gesnedenen. „ Ga," dus beval hij hem, „ ik heb trek in een' sappigen me„ loen. Zie, of gij denzelven in eene der ten„ ten van de voornaamste officieren kunt vin„ den." "

„ De gesnedene zocht rond en vond weldra de geroofde vrucht op de tafel van eenen *bassa*. „ Uwe fortuin is gemaakt," riep hij hem toe; „ de *sultan* is belust op eenen meloen. „ Schenk hem denzelven." "

„„ Van harte gaarne!" hernam de niets kwaads vermoedende *bassa* en snelde met denzelven naar den *sultan*."

 „ Doch

„ Doch deze grimlachte."

„„ Hij is uw ſlaaf, uw eigendom!" zeide hij tegen den boer en liet den roover eene keten om den hals leggen."

„ De boer, den *ſultan* zijnen dank betuigende, geleidde zijnen gevangenen voor zich uit, die hem weldra om zijne vrijheid ſmeekte en dezelve voor 500 *zecchinen* kocht. De boer was buiten zich zelven van vreugde over deze winst, die hem de meloen nimmer zou hebben aangebragt. Hij wierp zich nogmaals voor den *ſultan* te voet, om voor den roover vergiffenis in te roepen."

„„ Dank het der eenvoudigheid van uwen voormaligen meester," zeide de *ſultan* tegen den officier. „ Het had uw geheel vermogen „ moeten kosten, want dat hebt gij den armen „ man ontroofd, dien ik geregtigheid heb be- „ wezen!""

Bij een gunſtig vertier, zullen de Uitgevers dit Deel, door een tweede, laten volgen. Als ons dat ter hand gekomen is, beloven wij er, in dit ons Tijdſchrift, onzen Lezeren ook eenig verſlag van te geven.

EENIG ANTWOORD,

OP

Eenige gedachten over de Beoordeeling, van POLMAN'S HANDBOEK VOOR HET GODSDIENSTIG ONDERWIJS, *te vinden in de Boekzaal voor Mei* 1819, *geplaatst als* Antikritiek *in den* Recenſent ook der Recenſenten. *D. XII. N°. 7. Bladz.* 273—279.

Reeds voor eenigen tijd, zag de Redactie van dit Maandſchrift, om bijzondere redenen, den

den Uitgever bekend, den eenen of anderen aanval, van het Tijdschrift de *Recensent ook der Recensenten* te gemoet, en dus verwonderde het ons minder, te hooren, dat daar werkelijk zekere *Antikritiek*, tegen eene beoordeelende beschouwing van de *Boekzaal*, in geplaatst voorkwam. Ondertusschen heeft ons de inhoud, van die *Antikritiek*, bij de lezing niet weinig bevreemd, maar de toon geërgerd. In zijne drift, heeft de Steller daar van zich al aanstonds zoo uitgelaten, dat men gelooven zou, zich, naar zijne gedachten, in de beoordeeling van een werk, door gezag te moeten laten leiden. Wij laten gaarne aan bevoegde beoordeelaars over, te beslissen, of zulks eenen Recensent past; ondertusschen moeten wij verzekeren, dat wij onderscheidene mannen, waardig om genoemd te worden, na de Lectuur van onze beschouwing, hebben hooren verklaren, dat zij zich verblijdden, dat in de *Boekzaal* op eene zeer bescheidene wijze, en zonder laffe vleijerij, over het werk van POLMAN geoordeeld was, en hoopten, dat die Steller geene vergeefsche moeite zou gedaan hebben. En eens voor al zij het openlijk gezegd, dat wij, bij de beoordeeling van een werk, nooit vooraf vragen: wat er anderen over gezegd hebben, maar gewoon zijn, raad te plegen met 't geen wij vinden, en ons waarheidsgevoel ons zegt; en dat wij, na alles op onze wijze beschouwd te hebben, zonder eenige partijdigheid, ons oordeel met de meest mogelijke bescheidenheid op het papier zoeken te zetten, zonder er ons veel over te bekommeren, hoe of men het zal gelieven op te nemen. Wij meenen het Publiek te moeten voorlichten, maar willen het niet bedriegen. Waar wij kunnen, prijzen wij, maar

wij verkiezen het volſtrekt niet te doen, ten koste van de waarheid en onze overtuiging.

De *Antikritikus* meent, — hij wil het althans zoo doen voorkomen, — dat wij op POLMAN met verachting nederzien, dat wij hem hebben willen grieven, en dat in elk woord eene voorbedachte zucht doorſtraalt, om te vitten, te hekelen en te krenken, en zelfs den ſtand, dien POLMAN in de Kerk bekleedt, te vernederen, en noemt alzoo onze beoordeeling een onbeduidend *Hekelſchrift*. Dat het tegendeel zeker is, moet, dunkt ons, elk die onze beſchouwing, 't a. pl. leest, terſtond gevoelen. Ter wederlegging van deze beſchuldigende aantijging, behoeven wij dus indedaad niets te zeggen; want waar de zaak ſpreekt, is eene bevestigende beredenering, eigenlijk overtollig. Derwaarts verwijzen wij dus allen, die hierin eenig belang mogen ſtellen. Niettegenſtaande ook al het ijdel geroep van den *Antikritikus*, kan men het zelfs uit zijn eigen geſchrijf wel eenigzins gevoelen, dat hij met een boos opzet ſchreef. Ondertusſchen kunnen wij, daar men ons hier toe, onzes ondanks, noodzaakt, er nog wel een enkel bewijs bijvoegen, waar door het valſche van deze aantijging, ieder in 't oog vallen moet.

Wij kennen Broeder POLMAN, dien wij ons herinneren ſlechts eenmaal gezien te hebben, evenwel in perſoon zoo weinig, dat wij hem onder andere van zijne medebroeders geplaatst, niet eens zouden weten aan te wijzen.

En, om nu niets meer hier omtrent aan te voeren, toen wij de *Inleiding tot de Bijbelſche Geſchiedenisſen voor de Jeugd, met een voorberigt van* H. POLMAN, AZ *Tweede Uitgave. Te Haarlem, bij* A. LOOSJES, PZ. 1816, ons ter Recenſie toege-

ge-

gezonden, beschouwende, bemerkten, dat het *geene tweede*, maar waarlijk de *eerste* uitgave was, waar in men bladz. 27, nog las: *hoe wenschelijk is het derhalven, dat ook onze Nederlandsche Kerk, voorzien worde van Gezangen, die beter met den aard van het Evangelie overeenkomen, dan deze Joodsche Liederen!* hebben wij den man willen sparen, vooral ook om zijnen post, en dus onze beschouwing achter gehouden, opdat het niet algemeen bekend wierd, dat hij, aan zeker bedrog tegen het geëerd Publiek, zich mede had schuldig gemaakt.

Of onze Tegenschrijver, al of niet in eenige betrekking staat met POLMAN, weten wij niet, en verkiezen wij ook niet te onderzoeken, maar dit is zeker, dat hij hem geenen grooten dienst bewezen heeft, met zoo veel geschreeuw te maken, en dus anderen te noodzaken, om of te zeggen, 't geen zij anders liever verzwegen hadden, of althans tot ongunstige vermoedens aanleiding te nemen.

Dit strekke hem dan tot eene leering, om in 't vervolg bedachtzamer te zijn.

Wij hebben in onze Recensie, gelijk elk zien kan, doen gevoelen, dat wij niet tegenstaande al het goede, hier gevonden wordende, evenwel geene vrijheid hadden, om te verklaren, dat dit boek is, wat het naar den Titel zijn moest. Deze zijn de woorden door ons gebezigd:

„ Maar wij moeten nu dit boekdeel nemen, zoo als het is, en dan zijn wij verpligt te zeggen, aan de eene zijde, dat het niet is, wat het zijn moest volgens den Titel, en dat er zeer veel met grond op is aan te merken: maar mogen ook, aan den anderen kant, tot onze blijdschap er bijvoegen, dat wij vele aan-

gename bewijzen hier aantreffen, dat de Schrijver een nadenkend, en opgeklaard prakticus is, die met veel lust en gemoedelijken ernst zijn Catechiseerwerk blijkt verrigt te hebben, en verder te willen beoefenen, — dat hier verscheidene zeer goede wenken voorkomen, die blijken van nadenken, en van een gezond oordeel opleveren, en dat hij geleverd heeft, wat en zoo goed als hij het kon. Had hij begrepen, zijne gedachten en waarnemingen over de beste wijze van Catechiseren, naar zijne ondervinding, behoorlijk gerangschikt, te leveren, na dezelve een en andermaal overzien te hebben, men zou er, gelooven wij. eene meer nuttige bijdrage aan gehad hebben."

Dit vertoornt den *Antikritikus*. Het zij zoo! oordeelt hij, dat POLMAN de man was, om een Handboek te schrijven, naar den Titel, — dat POLMAN dat werk meesterlijk verrigt heeft, dat Hoogleeraren, Predikanten en Catechiseermeesters zich hetzelve aanschaffen, en het altoos als 't ware bij de hand moeten hebben, wij gunnen hen dit gaarne; maar hij late ons ook de vrijheid, om er anders over te oordeelen, en hem hier openlijk te zeggen, dat wij, na eene nogmaals herhaalde lezing, *juist* zoo denken, als toen wij de beschouwing op het papier stelden.

POLMAN blijkt een kundig praktikus te zijn, maar er wordt meer vereischt, om, bij voorbeeld, over de Sokratische manier van onderwijzen, anderen behoorlijk te kunnen onderrigten. Het is, naar ons oordeel, eene groote fout, dat de Schrijver, de personen voor welke hij schreef, aan welke hij deze Handleiding eigenlijk aanbieden wilde, niet naar behooren zich heeft voorgesteld. Daar door is veroor-

zaakt,

zaakt, dat wij hier te veel en daar te weinig aantreffen, en het eene te hoog en het andere waarlijk te onnozel gesteld vinden. Dat men het niet onder de deugden van dit geschrift moet rekenen, dat hier wel eens spotzieke aanmerkingen voorkomen, bij voorbeeld, bladz. 132. regel 6 enz. dat men de Predikanten *Vari able*, *Stupidus*, *Sensible*. — *Ignorant*, *v. d. Kunst*, — *van Tel*, — *Nieuwman*, — *Zaakman*, — *van der Vorm*, — *van Knorrenberg*, en Vader *Regularis*, op zoodanige wijze uitduidt, en voor laat komen als hier geschied is, — dat men jonge Predikanten raadt, om met het maken van veranderingen in Leerboekjes enz. te wachten, tot dat zij eenige jaren in die Gemeente gearbeid hebben, enz. enz. willen wij gaarne anderen laten beslissen.

Maar wij verkiezen niet andermaal hetzelfde werk te recenseren, en het is tegen onzen zin, dat wij genoodzaakt wierden, hier over verder te gewagen. De schuld is voor den *Antikritikus*, en hij moge het verantwoorden. Het eenige goede, dat wij in de *Antikritiek* gevonden hebben, is dit, dat deszelfs Schrijver aan het einde toch ook aan POLMAN wil doen herinneren, dat zijn werk voor verbeteringen vatbaar is, en hem schijnt aan te raden, van die vele nuttige werken, welke wij bezitten over dat onderwerp, of liever over de verschillende hier behandelde onderwerpen, gebruik te maken. Wat voorts de hatelijke gevolgtrekkingen en beleedigende aanmerkingen aangaat, in de *Antikritiek* voorkomende, *difficile erat satyram non scribere*. Wij verfoeijen allen *animus laedendi*, en hebben eenen innigen afkeer van eene denkwijze, welke ons veroorloven zou, anderen onbescheiden, onregtvaardig en hatelijk te bejegenen, en hou-

houden het daarvoor, dat de zulken eigenlijk zich zelven, en niet zoo zeer de perſonen, welke zij bedoelen, ten toon ſtellen en allerongunſtigst leeren kennen. Hoe onze *Antikritikus* over ons geliefc te denken, gaat ons minder aan, maar hij bedenke toch als Christen ook: *'t geen gij wilt dat u de menſchen doen, doe gij hen ook alzoo.*

Onze Lezer gelieve ons dezen kleinen uitſtap, niet ten kwade te duiden, om dat wij er toe genoodzaakt wierden; wij belooven hun, dat wij zoo weinig als maar eenigzins doenlijk is, met dergelijke lastige antwoorden, hen zullen vermoeijen. Wij achten er onzen tijd ook te kostelijk toe, en al dat tegenſchrijven verbittert gemakkelijk, en verbetert zoo zeldzaam! (1)

Δικαιοσύνῃ δὲ προσέχων οὐ μὴν προῶμαι,
οὐ γὰρ σύνοιδα ἐμαυτῷ ἄτοπα πράξας.

(1) Daarom zeggen wij ook, op de vraag van den *Antikritikus*: wat beteekent de uitdrukking: *De pogingen zijner Leeraren te bevorderen en te onderſteunen?* alleen dit: wij wilden daar door POLMAN, op eene zachte wijze doen gevoelen, hoe weinig het voegt, dat een Catechiſeermeester, zijne Predikanten zoekt belagchelijk te maken, door het geven van onvoegzame bijnamen. Met opzet zeggen wij niet meer. Deze wenk zij genoeg, en werke iets goeds!

MEN-

MENGELWERK.

KORTE BESCHOUWING VAN DAN. II: 31—36,

door

J. W. H. DEUSSEN.

De eerste bevolking dezer Aarde, sloeg geen acht op het gevaar van eenen Zondvloed, hoe ernstig ook bedreigd. Israël geloofde niet in JEZUS, hoe duidelijk ook door de oude Godspraken getoond, En zouden wij Christenen, ook zoo achteloos omtrent de teekens der tijden verkeeren, niet denkende wat ons nakende zij? Men beproeve slechts het volgende, en make zelf het besluit op.

Hier hebben wij iets van tweederlei oorsprong, voorkomende en als een droom van NEBUKADNEZAR, en als een eigen gezigt van DANIËL. Er stond een voortreffelijk, glansrijk, groot, verschrikkelijk menschenbeeld. Het hoofd was goud. De borst en armen waren zilver. De buik en lendenen waren van koper. De beenen bestonden uit ijzer. En de voeten waren ijzer en klei, zijnde de ijzeren teenen door klei vereenigd. Nu gebeurde het, dat van zekeren berg een steen, maar niet door menschen handen, werd afgehouwen. Deze rolde tegen de voeten van het beeld. Hier op viel het kolossale gevaarte; maar verbrijzelde tevens, met dien val zoodanig, dat het niet meer uit de stukken te kennen, het beeld niet meer te vinden was. De steen daar en tegen groeide aan, werd een berg, een zoodanige berg die de gehee-

heele aarde vervulde. — Een prachtig gezigt voorwaar, verſchrikkelijk, maar niet minder groots in den afloop.

DANIËL, dit als voorbeduidend verklarende, geeft zelf in *vs.* 37—45. de oploſſing aan de hand. Hoofd, borst, buik, beenen, voeten en ſteen, moeten zes elkander vervangende Koningrijken zijn. Wanneer de een den anderen op denzelfden troon opvolgt, dan zijn dat wel twee Koningen, maar geenszins twee Koningrijken. Elk Koningrijk kan eene volgreeks van Koningen hebben, blijvende toch een en hetzelfde rijk. Wordt hier van zes Koningrijken geſproken, dan moeten wij zulks van elkander verdringende en vervangende Koningrijken verſtaan. DANIËL wil, dat wij bij het hoofd het eerſte rijk, in tijdorde zullen ſtellen. Goud zal de heerlijke geſteldheid van hetzelve aanduiden. Het tweede zoude wel waardeerbaar, maar toch zoo veel minder wezen, als goud en zilver verſchillen. Het derde moet naar hard en glinſterend koper gelijken. Het vierde zoude ſtevig, zou verbrijzelende zijn, gelijk ijzer verdurend is en geſchikt om te verpletteren. Het vijfde, de voet waar in het been afloopt, zoude uit vele deelen, ſtevig en niet ſtevig beſtaan. Daar in zoude men alles verbinden. Maar de verbintenisſen zouden zoo wezen, als waren ijzerſtukken door klei gehecht. Daar op zoude een zesde rijk, met die allen in geen verband zijnde, door Goddelijke beſtelling, uit eenen ſtaat ontſtaan, dat alles vernietigen en voor eeuwig der vergetelheid wijden; over alles op aarde zich uitbreiden, en de wentelende eeuwen trotſeren.

De vervulling? Die moeten wij alrede kunnen aanwijzen, naardien DANIËL wil, dat wij bij zijnen tijd zullen beginnen. Hier ontſtaat

den-

derhalve de vraag: waar deze opzienbarende, elkander verzwelgende en vervangende rijken op aarde geweest zijn? Het Babijlonische en Assijrische trekt het eerst onze aandacht. NEBUKADNEZAR, tot welken DANIËL zeide: *Gij zijt dat gouden hoofd*, heeft hetzelve ten toppunt van bloei en luister verheven. Echter niet lang daar na heeft hetzelve bestaan. Waar door is nu dit rijk met zijne takken verzwolgen? CIJRUS heeft op deszelfs puinhoopen, dat der *Perfen* en *Meden* gevestigd. Het overwonne Babijlonische maakte aanvangelijk een gedeelte van het *Persische* uit. Dit was wel luisterrijk, maar minder dan het vorige. En waar door is dit rijk met zijne takken verzwolgen? ALEXANDER, bijgenaamd *de Groote*, heeft deszelfs laatsten Monarch overwonnen. Door hem is het Griekfche Rijk, waar van aanvangelijk het *Persische* een deel was, gesticht en in opzien gekomen. Deze Grieksche heerschappij, na hem in afdeelingen bestaande, was voor Israël eene schoon blinkende knelling. Waar door is weder dit rijk met zijne takken verzwolgen? De heldhaftige *Romein* heeft *Griekenland*, heeft al wat na ALEXANDER verdeeld was veröverd; heeft het Romeinsche Keizerrijk, waar van *Griekenland* aanvangelijk een deel was, daargesteld. Dit stond als sterk en verbrijzelende door de wisselende tijden. En waar door is nu dit rijk met zijne takken verzwolgen? FRANCISCUS DE TWEEDE, Keizer van *Oostenrijk*, is op den 14den van Hooimaand 1792, als Romeinsch Keizer gekroond. Maar — het been staat in den voet. Het vijfde rijk is aanwezig. Dit is het rijk der verbondene Europasche Monarchen. Daar van is het Romeinsche maar een deel, gelijk wel eer het Grieksche van het Romeinsche, het Persische van het Grieksche, en

het

het Babijlonische van het Persische. Is deze verbindtenis stevig? De ondervinding zal leeren, of de ijzerdeelen door leem zijn verbonden. Is dit rijk langdurend? De voet beslaat veel plaats, maar bevat geenszins de hoogte van het been, is plat van gedaante. Waar door zal dit rijk met zijne takken worden verzwolgen? Door Hem die de hoop van Israël, de verwachting der Christenen is, en het Vrede- of Messiaansch-rijk zal vestigen op aarde. „ Dat hij kome!" is de wensch zelfs van Edele Monarchen.

MIRZA'S TWEEDE GEZIGT.

Met een nedergebogen hoofd, ging ik aan den oever van den *Eufraat* en treurde. De zon verhief zich boven over het gebergte, en alle schepselen verheugden zich over den milden glans, waar mede zij de aarde en den hemel sierde; slechts ik alleen was bedroefd. Neen, sprak ik, er waakt geene Goddelijke Voorzienigheid over de menschen; zij zijn wormen zonder namen, en niemand slaat acht op hunnen nood. Gaat het de bozen niet wel, terwijl de deugdzamen in ellende versmachten? — zoo sprak ik, zette mij onder eenen palmboom neder, zag in de voorbij ruischende golven des strooms en weende. De dag was ten einde, de nachtelijke schaduw viel in, zonder dat ik het merkte. Op eens omstraalde mij een glinsterend licht; de stroom en het kreupelbosch vertoonden zich helder, als op den middag; eene huivering overviel mij, ik hief mijne oogen op en zie! een jongeling in een sneeuwwit gewaad, stond voor mij en sprak: „ MIRZA! ik ben ALBUNOH SAHAREDDIN, een Dienaar

voor

voor den troon des Eeuwigen, en de Uitlegger zijner geheimen. Hij heeft uwe klagten gehoord, en mij gezonden om u te onderrigten. Sta op en volg mij."

Hij vatte mijne regterhand, en ik zweefde over de vlakte; de ſtroom en het dal verloren zich uit mijn gezigt, en voor mij verhief zich een hoog rotsachtig gebergte, welks klippen de ſterren raakten. „Deze rots, ſprak de geest, is de gordel, die de raadsbeſluiten des Eeuwigen omgeeft, en die geen ſterfelijk mensch, zonder den Goddelijken bijſtand, beſtijgen kan." Ik ſtond nog verbaasd over de onafzienlijke hoogte, toen een zachte wind ons derwaarts heen voerde, gelijk een vogel door zijne ligte ſlagvederen om hoog wordt geheven. Lang ſtegen wij, eer zich de diepte uit ons oog verloor, en wederom lang eer wij den top bereikten. Eindelijk zweefden wij, van ſterren licht omſchenen, over zijnen zilveren rug. Daar deed zich eene liefelijke vlakte voor mij op, zoo dat ik mij verbeeldde in de woning der afgeſcheidene zielen te zijn. „Dit is het gewest der beſchikkingen, ſprak de geest, beſchouw het wel." Duizend beken ſlingerden, in menigvuldige kronkelingen, door ſchoonkleurige bloemen en bloeijende boomen, en verloren zich in de daar rondom gelegene rotſen. Zij ontſprongen allen uit het midden, waar een gouden Tempel op ſaffiren zuilen rustte, en even als het morgenrood, naar alle oorden heen ſtraalde.

Wij gingen tusſchen de beken door, maar ik kon hare rigtingen niet begrijpen: want zij ſlingerden zich in elkander, gelijk de zijden draden in een kunſtig weefſel. Wij naderden den Tempel; deszelfs poorten openden zich, lieten ons binnen, en ſloten zich weder. „Hier

zult gij erkennen sprak de Geest, dat uwe twijfelingen over de Voorzienigheid ongegrond zijn." Zoo sprak hij, raakte mijne oogen aan en verdween. Ik stond in een gewelf van klaar kristal, 't welk van rondsom een spiegel geleek. In het midden verhief zich een Altaar, op het welk een witte vuurvlam brandde, die van alle kanten terugkaatste, en het gewelf met heldere klaarheid vervulde.

Eene eerbiedige huivering doordrong mijn hart, ik knielde op den trap des altaars en bad. Toen hoorde ik eene stem, die zeide: „Sta op, MIRZA! en zie." Ik hief mijne oogen op en zag:

Eene jonge vrouw zat onder eenen palmboom, en liet eenen blondlokkigen knaap zuigen. Zij streelde hem over het zachte haar, en hare blikken vestigden zich met liefde op zijn schoon gelaat. Eindelijk zonk haar hoofd nederwaarts, zij sloot hare oogen en sluimerde in. De knaap hief zijne kleine hand omhoog, en wilde haar om den hals zijner moeder sluiten, maar raakte eene slang aan, die zich juist om den palmboom slingerde. Het dier kromde zich toornig om, en beet den knaap dat hij stierf.

„Ach! riep ik uit, wat heeft deze onschuldige gedaan, dat zij haren zoon zoo beklaaglijk verloor?" Toen zeide eene stem: „keer u om en lees." Ik keerde mij om en zag achter mij eene zwarte tafel, op welke deze woorden stonden. „De moeder draagt zonden op haar hoofd, en uit al te groote liefde zou zij den knaap tot een booswicht hebben opgevoed."

Treurig keerde ik mij andermaal om, maar de teekening was uit het kristal verdwenen, en een ander stond in deszelfs plaats. ABDALLAH, mijn

mijn deugdzame vriend, lag half naakt op flecht ftroo. Naast hem lagen zijne vijf kleine kinderen. Ziekte en gebrek hadden hunne wangen bleek gemaakt, en het vuur hunner oogen uitgedoofd. Allen hieven zij hunne handen jammerend naar den vader op, en hun bleeke mond zeide: „Vader, geef ons brood!"

Ik kon deze vertooning niet verdragen, verborg mijn gezigt, en boog mijn voorhoofd op den trap des Altaars. Toen riep de ftem: „Zie nog eenmaal om, en doe regtvaardige uitfpraak." Ik hief mijne oogen op, en zag de vijf kinderen van mijnen vriend, in kostelijke kleederen. Zij ftonden rondom hunnes vaders graf, beftrooiden het met bloemen en herinnerden zich aan zijne deugden, tot welke hij hen opgevoed had. Zij keerden hand aan hand terug; aan weerskanten vergezelde hen een menigte volks, riep hun zegenwenfchen toe en eerde hen als de edelften in het Land. Op dit gezigt vloten vreugde tranen langs mijne wangen. Ik wendde mij naar de tafel en las: „Rijkdom zoude ABDALLAH's kinderen trotsch en ondeugend gemaakt hebben, maar op zulk eene wijze wierd des vaders deugd, door het geluk der kinderen, beloond."

Ik verheugde mij nog over het voorbijgegaan gezigt, toen ik mijnes verftorvenen broeders dochter THIRZAH met TARIK, haren deugdzamen man, in het kristal aanfchouwde. Zij ftonden in de zaal van hun huis, en huwelijkten zes arme verloofden met bruilofts gefchenken uit. Want zij hadden de gelofte gedaan, alzoo jaarlijks op hunnen trouwdag te doen, om ook anderen van hun geluk deelgenooten te maken. De jongelingen en jonge dochters, gingen thans met rijke giften weg, en lieten de beide gelukkigen alleen. „Geliefde, fprak TARIK, hoe

is uwe ziel zoo genegen! gij fchenkt uwe fchoone kleederen weg, en kleedt u zelve, als de lelie, in een eenvoudig tooifel?" — O TARIK! gij zijt mijn fieraad en mijne kroon. — „ Wie zou haar kunnen verfieren, de liefelijke roos? Is zij niet de Koningin der bloemen op de vlakte?" — ô! Vleij mij niet, ik bemin het viooltje in 't dal, het verheft zijnen liefelijken adem, en verbergt zijn hoofd in het gras." Zoo fpraken hunne gebaarden, en mijn hart zwol in vaderlijke vreugde omhoog, toen plotfelijk het verwelf in de zaal inftortte, en beiden onder het puin begroef.

Toen viel ik weemoedig op mijn aangezigt, klaagde luide en bevochtigde met mijne tranen de trappen des Altaars. Lange lag ik en weende, tot eindelijk de ftemme riep: „ MIRZA, treur niet meer." Vol fchrik floeg ik mijne oogen naar de tafel en las:" De kortlevende mensch ziet alleen het tegenwoordige, maar de wijsheid van God aanfchouwt ook de toekomst. De dood ontrukte uwe gelukkige kinderen, aan een fpoedig aanbrekend ongeluk, dat thans reeds voor uwe oogen opftijgt: want de inwoonders van uwe Vaderftad, begaan fchreijende zonden."

Sidderend keerde ik mij om, en zag in het kristal. De oude eerwaardige Koning van mijn Land, lag op eene Sofa en fluimerde. Naast hem ftonden twaalf jonge knapen, in het blaauw gekleed. Het waren de Engelen zijner goede daden; ieder van hen hield een waaijer in de hand, en waaide hem zoeten flaap toe. Toen trad des Konings Zoon met fluwe fchreden binnen. Zijn gezigt en zijne handen waren zwart, en zijne oogen flonkerden als rood vuur. Hij nam zijns Vaders beker en goot vergif in den zelven. De Koning ontwaakte, wilde zich verkwik-

kwikken, dronk den vergiftigden beker en ſtierf. Een diepe zucht drong zich uit mijne borst, toen de vertooning op eens zich veranderde. De nieuwe Koning toog met een leger uit; een ander trok hem te gemoet, ſloeg hem op de vlugt, en belegerde zijne Hoofdſtad. De muren werden beklommen, alle inwoonders mishandeld en vermoord, het geheele land verwoest, en de Vader-Moordenaar aan een boom opgehangen.

Mijn hoofd zonk op mijne borst, mijne ziel treurde over de verwoesting van 't Vaderlijk Land, mijne oogen waren hard geworden, en mijne gewaarwording in bittere droefheid verſtijfd, toen een liefelijk geluid mij wekte. Mijn hart was weder zoo ligt, als de vlugt der zwaluw, en verheugde zich over het ſchoon veelvoudig Gezang, dat mij omgaf. Ik hief mijne oogen op, en aanſchouwde in het kristal eene liefelijke Landſtreek. Grijsaards, jongelingen en kinderen, wandelden in groene lanen, dansten in vrolijke reijen of plukten bloemen in het gras. De vogelen zongen in het geruisch der boomen, de beekjes murmelden in de liederen der knapen en meisjes, en alles ademde vreugde. THIRZAH en TARIK zaten in een mirten-lustpriëel, en vlochten kranſen van roſen en viooltjes; terwijl eene menigte van lieve kinderen, hun lustpriëel met bloemenketens verſierden. Ik zag mijnen vriend ABDALLAH, den goeden ouden Koning en vele anderen, die, in dit ſchoone Land, over hunne verworven deugden zich verheugden en al het vorig leed des aardſchen levens vergaten. Ik wenschte mij bij hen; vurig ſtrekte ik mijne handen naar hen uit, toen de verſchijning verdween, en de voorige ſtem ſprak: „Eerst in de eeuwigheid wordt de lijdende deugd volko-

men beloond, daarom ga heen MIRZA, en eerbiedig de wegen der Voorzienigheid ook daar, waar dezelve uwe zwakke oogen onregtvaardig toeschijnen."

Ik ontwaakte en bevond mij onder den palmboom, aan den oever van den *Eufraat*, onzeker, of ik gedroomd of eene wezenlijke verschijning gehad had, maar mijn hart was verkwikt, en mijn geest verlicht.

Uit het Hoogduitsch vertaald,
door J. C. M.
Pred. te St. *M.* en *V.*

RAADGEVING DOOR FABELEN.

Het is zeer moeijelijk en gevaarlijk, om Grooten, en wel inzonderheid Vorsten, te raden. ESOPUS wilde, dat men de Vorsten, of niet zou naderen, of hun dan ten minsten niet dan aangename dingen zeggen zoude; terwijl intusschen SOLON gebood, dat men hun niets dan nuttige waarheden zeggen moest.

Onder alle onderscheidene wijzen van raadgeving, is die gene de fijnste en die het meest behaagt, welke door middel van de Fabel geschiedt. Als men deze manier om te raden wel beschouwt, zoo zal men zien, dat zij de minst aanstootelijke is.

Door middel der Fabel, leert men het geen men doen moet, op eene wijze, dat men zich verbeeldt, dat wij ons zelve aan onzen pligt herinneren; wij hooren hem, die dus tot ons spreekt, met genoegen, of wij lezen eenen Fabel-Dichter, gelijk een Geschiedschrijver, en zien de leeringen, die hier uit voortvloeijen, meer aan voor gevolgen, die wij zelve daar uit afleiden, dan als raadgevingen, die bij ons geeft,

geeft. Daarom lezen wij ook, in de oudste Geschiedenissen, dat dikwijls wijze mannen hunne Vorsten eenen goeden raad onder leerzame Fabelen mededeelden. Zoo bezitten wij eene Fabel in de Turksche taal, die wel hier en daar eenige Oostersche overdrevenheid heeft, maar des niet te min zeer schoon is, en dus luidt.

Sultan MAHMOUD, had door zijn gedurig oorlogvoeren en zijne tirannie te weeg gebragt, dat geheel *Persiën* vol oude muren, en verlatene Steden was. Zijn Groot-Vizier gaf voor, dat hij van een ouden Dervisch de kunst geleerd had, om de taal der vogelen zoo te verstaan, dat in zijne tegenwoordigheid geen vogel den bek kon open doen, zonder dat hij verstond, wat *hij zeggen wilde*. Toen hij nu eens op eenen avond, met den Sultan van de Jagt te huis kwam, zoo zagen zij twee Uilen zitten op eenen boom, die uit de puinhoopen eenes ouden muurs was opgeschoten, en een akelig geschreeuw lieten hooren. De Sultan, die zich de voorgewende wetenschap van zijnen Vizier herinnerde, zeide hierop: ik wilde gaarne weten, wat deze twee Uilen tegen elkanderen zeggen, ga heen, luister naar hun gesprek en berigt mij wat zij gezegd hebben. De Vizier naderde tot den boom, en hield zich, als of hij naar het geschreeuw dezer dieren opmerkzaam luisterde. Na dat hij zich hierop weder tot den Sultan begeven had, zoo zeide hij tot hem, dat hij een deel hunner zamenspraak zeer goed verstaan had, maar dat hij het niet wagen dorst, om dit aan zijnen Vorst bekend te maken. Hierdoor maakte hij echter de nieuwsgierigheid van den Sultan hoe langer hoe meer gaande, die nu volstrekt begeerde te weten, wat de Uilen gezegd hadden. Weet dan, sprak de Vizier, dat een dezer Uilen eenen Zoon, en de ander eene

Dochter had, die zij aan elkanderen wilden uithuwelijken. De Vader van den Zoon, zeide tot dien der Dochter: Broeder, ik ſtem deze Echtverbindtenis toe, onder voorwaarde, dat gij haar vijftig verwoeste Dorpen, tot eene huwelijksgift medegeeft. Hier op antwoordde de Vader der Dochter: in plaats van vijftig, wil ik er u vijfhonderd geven, in dien gij wilt. God verleene den Sultan MAHMOUD een lang leven! want zoo lang hij regeert, zal het ons nooit aan verwoeste Dorpen ontbreken.

De Geſchiedenis zegt, dat Sultan MAHMOUD door deze leerzame Fabel zoo getroffen wierd, dat hij alle de Steden en Dorpen, die hij verwoest had, weder liet herbouwen, en zich van dien tijd af toelegde, om voor de welvaart van zijn volk te zorgen.

DE GRANAAT BLOEM EN DE ROOS, IN DEN RING.

I.

In het Koningrijk *Leon*, niet ver van *Palenſia*, woonde de Hertog van LEGAWA, op een van zijne Goederen. Hij had twee Zonen, waar van de oudſte ALEXANDRO, en de jongſte LUDOVICO heette. Behalven verſcheidene Leermeesters, die in het Slot kwamen om hen te onderwijzen, hadden zij eenen Gouverneur, die hen in verſcheidene wetenſchappen onderrigtte, en eenen Franſchen uitgewekenen Geestelijke, die hen in zijne moedertaal onderwees, waar in zij het beiden dra zeer ver bragten. De Hertog, hoewel zeer ſtreng en driftig, beminde hen zeer, zonder evenwel de minſte ſont door de

de vingeren te zien. Eens op eenen morgen, ſpeelden zij beiden op het plein van het Slot, waar juist een jonge Stier weidde, die uit den ſtal gebroken was. Toen kregen de knapen den inval om een klein Stierengevecht te houden, op die wijze zoo als zij het wel eens in de Stad gezien hadden. De oudſte, zoude den aanvaller van den Stier verbeelden, en de jongſte moest hem ſarren, op dat hij zijne ſprongen, met dies te meer vuur doen mogt. Tot dat einde liep ALEXANDRO naar de kamer van zijne Moeder, waar hij een rooden Indiſchen omſlagdoek vond, waar van hij zich in plaats van eenen mantel bediende, terwijl LUDOVICO, bij gebrek van de gewone werktuigen, in een Stierengevecht gebezigd, om het dier woedend te maken, zich van eenen dunnen ſtok bediende, om den Stier te ſarren, door hem daarmede te prikken. Dra wisten zij den Stier midden op het plein te lokken. Hier plaatſte zich ALEXANDR, zoo behendig met den uitgeſpreiden doek voor het dier, dat het volgens zijne aangeborene gewoonte, de roode kleur hatende, den kop voor over boog, en daarop woedend op hem losrende. Maar ſpoedig wierp hem de Jongeling zijdwaarts ſpringende, behendig den doek over de hoornen, en de Stier thans met bedekte oogen, zijne tegenpartij opzoekende, rende met den kop tegen de deur van eene ſchuur, dat het klonk.

Brullend poogde het zich daar op van den opgelegden last te ontdoen, ſprong dan regts dan links, maakte met zijn lomp ligchaam allerlei beſpottelijke bewegingen, boog zich dan eens diep ter aarde, om met zijne korte voorpooten den doek te vatten, dan eens beurde het zijnen kop zoo hoog mogelijk op, en ging daar bij voort vreesſelijk te brullen.

N 5 Door

Door dit alarm, en het lagchen der beide knapen opmerkzaam gemaakt, verscheen de Hertog op de Balkon. ALEXANDRO verhaalde hem het gelukte proefstuk met blijdschap. De Vader riep zijne Vrouw, wees haar haren doek op de hoornen van den Stier, en schertste zelfs over den inval en den moed zijner Zonen. Evenwel waarschuwde hij hen ook ernstig, zulk eene gevaarlijke proef niet meer te herhalen, en beval, toen eindelijk de wind het dier van den doek verloste, dit spel te eindigen, waar bij zelfs hun leven gevaar liep; en, daar nu juist eenige aanwezige vreemdelingen in de zaal kwamen om te ontbijten, verliet hij de Balkon, verwachtende dat zijne bevelen, volgens gewoonte, onbepaald, zouden gehoorzaamd worden.

Dit vrolijk spel echter, was voor de beide jongens te bekoorlijk geweest, dan dat zij de verzoeking zouden hebben kunnen wederstaan; om het niet nog eens te hervatten. En de vurige ALEXANDRO wist zijnen bedeesderen broeder over te halen, om, niettegenstaande de bevolen des Vaders, den Stier nog eens te farren. Doch ditmaal mislukte dit, de doek bleef niet op de hoornen hangen, en de Stier vatte den vlugtenden ALEXANDRO bij de kleederen en sleepte hem, die uit alle magt schreeuwde, langs het plein. Zeer verschrikt kwam de vertoornde Hertog weder op het Balkon, en sidderend beschouwde de dertienjarige LUDOVICO onbeweeglijk, aan de poort van het plein staande, zijnen Vader, toen juist de woedende Stier, zijnen broeder in de hoogte slingerde. Thans is hij verloren, schreeuwde de ongelukkige Jongeling en liep, vreezende voor den toorn en straf des strengen Vaders, de poort uit, nam uit het vertrek, waar zij gewoonlijk hunne

ne leer uren hadden, en waar hij voorbij kwam, zijne beurs, eenig linnen en de guitar mede, en sloeg den weg naar het gebergte in, zijnen broeder bewenende.

In het Slot meende men, dat hij zich verborgen had, en eerst den volgenden dag, toen al het zoeken vergeefs was, liet men bij de naburige edellieden naar hem vernemen, maar men vond hem nergens. De Moeder, wiens lieveling hij was, bleef ontroostbaar, en ook de Vader werd droefgeestig, ziekelijk en stierf binnen weinige jaren.

2.

De vlugteling, die zich drie weken lang, nergens ophield, doorkruiste de Provinciën van het Rijk, voedde zich deels van de vruchten, die hem de rijke Herfst opleverde, deels van het geen de landlieden hem somtijds gaven, bij welke hij zich voor een arm Student uitgaf, die van de Hoogeschool in *Salamanka* kwam, en zijne Ouders in *Granada* wilde bezoeken. Hij werd op deze moeijelijke reis, overal, met gastvrijheid ontvangen, want hij was een vriendelijke knaap, wiens zachte geaardheid uit zijn gezigt te lezen was.

Zoo kwam hij eens op eenen avond, bij het huis van eenen rijken Pachter in *Andaluzien*. Ramierez, zoo heette de Pachter, zat voor de deur met eenen Geestelijken uit een naburig Klooster, toen hem Ludovico om een nachtverblijf verzocht. De Pater vraagde naar het oogmerk zijner reis en van waar hij kwam. Ludovico, die niemand in *Granada* kende, en diep berouw had, dat hij het vaderlijk huis, waar heen hij niet meer durfde te rug keeren, zoo ligtzinnig verlaten had, had gedurende

de-

dezen dag tijds genoeg gehad, om een waarschijnlijk antwoord op deze vraag in gereedheid te brengen. Hij gaf zich dus thans voor een Zoon van eenen Franschen uitgewekenen uit, die toen bij troepen alle landen overstroomden, wiens Vader in *Madrid* gestorven was, en thans hulpeloos, zonder vrienden of ondersteuning, een der *Andalusische* Zeehavens wilde opzoeken, om van daar naar *Indiën* te gaan, waar nog eenige naastbestaanden van zijn huis leefden.

Zonder in het minst aan zijn verhaal te twijfelen, begon daar op de Geestelijke in de Fransche Taal met hem een gesprek, en verwonderd over de bekwaamheid van den Jongeling, verklaarde hij den Pachter, dat hij nog nimmer zulk eenen geschikte en kundige knaap had aangetroffen. — Deze lofspraak van den Geestelijken had eene goede uitwerking. RAMIERES beval, dat men voor den nieuwen aankomeling eenen goeden maaltijd en bed zou klaar maken, en toen hij den volgenden dag vertrekken wilde, verzocht hij hem nog eenige dagen op zijn Landgoed te blijven, dat *Villares* heette, en den Graaf VAN MONQUITO toebehoorde.

LUDOVICO nam dit aanbod van den Pachter gaarne aan, en toen hij hem, na verloop van eene week, den voorslag deed, om zijne reis naar de *Indiën*, tot in de aanstaande Lente, uit te stellen, dewijl hij hem dan zelf naar *Mallaga* brengen wilde, waar hij gewoonlijk zijne olij en wijn ter markt bragt, nam hij ook dat aan, en hield zich, gedurende zijn verblijf te *Villares*, bezig met het onderwijs van de twaalfjarige Dochter van den Pachter, ISIDORA, een goed kind.

De Graaf had op het Slot eene uitgelezene Bibliotheek, van welke, gedurende zijne afwezigheid, RAMIERES den sleutel had, en waar

LU-

LUDOVICO meestal zich ophield, als het zijne bezigheden veroorloofden, die hij zeer naauwkeurig waarnam.

Na verloop van korten tijd, werd hij te *Villares* onontbeerlijk. De Rentmeester der Grafelijke Goederen was overleden, en het opzigt over dezelve bij voorraad aan den Pachter opgedragen; tot men een bekwaam perfoon, ter bekleeding van dezen post, zou gevonden hebben.

RAMIERRES, die federt jaren op dit goed woonde, en fteeds goede vrienden met den overleden Rentmeester geweest was, vreesde, dat men dien post aan iemand mogt geven, met wien hij of de zijnen mogelijk zoo goed niet overweg konden; hij gaf zich dus alle moeite, om dezen post, die niet onvoordeelig was, zoo wel als den zijnen, getrouw waar te nemen.

Het ontbrak hem echter aan de noodige bekwaamheid om met de pen om te gaan, hij bezigde dus hier toe zijnen gast. En de eerfte rekeningen, die de Graaf van zijn goed kreeg, vielen zoo zeer tot zijn genoegen uit, dat hij zelf naar *Villares* reisde.

Bij zijne komst aldaar viel het LUDOVICO ligt, de gunst van den Graaf te winnen, die bovendien zeer voor de Franfchen ingenomen was, en RAMIERRES bleef Rentmeester.

Bij zijne terugkomst in de hoofdftad der provincie, kon de Graaf den jongen vreemdeling niet genoeg prijzen, wiens zachte zwaarmoedigheid, die hij toefchreef aan zijn ongeluk en de verwijdering van zijn Vaderland, zijne bekoorlijkheid nog vergrootte.

3.

In de lente kwam de grafelijke familie te *Vilares*; om daar den zomer door te brengen.

De

De Graaf ontving den Jongeling allervriendelijkst, en gaf hem een fraai geschenk. Ook was hij zeer verwonderd, toen hem de Gravin bij het ontbijt verhaalde, dat de dochter van den Pachter reeds fransch verstond, en gelijk eene stads dame hare avonden bij het klavecimbel doorbragt. Is RAMIERES gek, waartoe heeft het meisje deze dingen noodig? riep hij knorrig, en beval terstond haren vader te roepen.

De eerlijke oude verklaarde, dat hij dit nooit bevolen had, maar dat hij den jongen vreemdeling het onderwijs zijner dochter geheel had overgelaten. Zij cijfert reeds als een Rentmeester, en schrijft als een Dokter, zeide hij, en dit is het eigenlijk, wat mij, bij het onderwijs, het meest behaagt. Dit en de meening, dat men toch niet weten kon, waartoe ISIDORA de fransche taal eens zou kunnen nuttig zijn, dewijl het toch mogelijk was, dat zij een logement in de stad kreeg, waren de gronden van verdediging van den Ouden, en de Graaf, wiens eenige Dochter LEONICA deze taal, die hij zeer beminde nog niet verstond, gaf bevel dat ook zij door het onderwijs van den Vreemdeling, deze taal leeren zoude.

Van nu af, moest LUDOVICO dagelijks eenige uren op de kamer der Gravin, aan dit onderrigt besteden, en niettegenstaande de tegenwoordigheid der Moeder, begonnen de harten der Jongelieden, zonder het te weten, dra vuur te vatten. De buitengewone vorderingen der Gravin, en de fijne toon der bescheidenheid van den Jongeling, verenigd met zijn innemend voorkomen, bevestigden hem gedurig meer in gunst der Ouders; hij werd eindelijk als een vriend van het huis behandeld, moest met hun eten. en daar zijne toenemende zwaarmoedigheid, deze goede lieden zeer ter harten

ging,

ging, dwong men hem dikwijls aan hunne uitspanningen deel te nemen.

4.

In dezen tijd verspreidde de geele koorts, hare eerste verwoestingen over *Andalusien*, en woedde vooral in de groote Steden op het schrikkelijkste. — *Cordova*, *Mallaga*, *Algesiras*, de geheele kust tot *Alikante* en *Carthagena* toe, zuchteden onder haren vreesselijken geessel; en zij drong dra met reusenschreden naar het middenpunt van *Spanjen*. Alle de maatregelen van beveiliging, die men aanwendde, kon zelfs *Granada* niet van hare verwoestingen bevrijden. Vreesselijker bleef zij echter steeds in de Steden, dan op de Dorpen, en dit was de reden, dat de Grafelijke Familie in drie jaren er niet aan dacht, om naar de Stad terug te keeren. Gedurig bevende voor dezen vreesselijken gast, leefde men toen zoo eenzaam als mogelijk was; en gelijk LUDOVICO de Dames des Zomers op hare menigvuldige wandelingen moest verzellen, zoo kreeg hij ook in de Winter-avonden, den post van Voorlezer op de kamer der Gravin.

De geele bode des doods, had evenwel middel gevonden, zich eenen weg naar *Villares* te banen, en verscheidene Inwooners van het Dorp van den Graaf, werden zijn buit. Op het Slot hield men met berookingen aan, tot in den nacht, en in dezen algemeenen nood, deed de Moeder van LEONICA eene gelofte, om, indien de verwoestende koorts hare Familie verschoonde, een paar jonge Landlieden uit te huwelijken, en hun van haar bezuinigd speldegeld een Goedje te koopen, op dat men in het geluk van een nieuw geslacht, een aandenken zou verkrij-

krijgen, van dien schrikkelijken tijd, welke het halve koningrijk verontruste.

Na eenen langen strijd, ontdekte men eindelijk in de vrucht van den kostelijken Wijnstok, het gewenschte geneesmiddel, en de ziekte vlugtte. Alles in het land juichte, en de Graaf gaf bevel om naar zijn Paleis in *Granada* terug te keeren.

De goede Gravin echter, indachtig aan hare gelofte, wilde vooraf, de beloofde bruiloft op haar Landgoed vieren.

Waar Jongelieden zijn, ontbreekt het ook nooit aan verliefden, en het viel gemakkelijk een arm paar te vinden, welks wederzijdsche neiging het zoekend oog der Gravin niet ontgaan was. Beiden hadden, ten tijde des onheils, hunne Ouders verloren, en hunne verbindtenis werd bepaald op den dag voor het vertrek. De inrigtingen daar toe, moest LUDOVICO op zich nemen, en de bruiloft werd op het Slot, in het bijzijn der Grafelijke Familie, en van alle Landbewoners, gehouden. Na zoo vele angstig doorgebragte maanden, was dit de eerste vrolijke dag, en jong en oud juichte van vreugde.

Het is daar de gewoonte, dat de Bruid haren Bruidegom, bij het huwelijk eenen ring geeft, waar door een granaat bloem gestoken is, en de Bruidegom geeft er haar eenen, waar door een roos gestoken is. Dit is een teeken van standvastigheid in de liefde, zeide een Geestelijke tot LEONICA, toen deze hem naar de beteekenis van dit gebruik vraagde.

Naauwlijks had het lievend paar, den zegen der Kerk ontvangen, of de vrolijke jeugd spoedde zich tot den dans. Maar nu verliet de zwaarmoedige LUDOVICO de gasten, en ging in de donkere beukenlanen van het park. De aan-

aanstaande scheiding van de aangebedene LEONICA, verwekte zulke droevige uitzigten bij den Jongeling, dat hij op eene bank van zoden nederviel en bitter begon te weenen. Zoo zat hij zwijgend in diep gepeins, toen op eens een sneeuw witte arm, over zijnen schouder kwam, en eene schoone hand hem van achteren eenen gouden ring aanbood, waar door eene roos en eene jonge granaatbloem gestoken waren. Als uit eenen aangenamen droom ontwakende, greep hij haastig het dierbaar geschenk, drukte dat met het vuur der Jeugd, aan de brandende lippen en sprong op, — maar de schenkster was verdwenen.

Het was de hand van LEONICA, de hand van mijnen Bescherm-Engel! riep hij vrolijk, den ring beziende, en zich de woorden van den Geestelijken herinnerende, die deze bij het Huwelijk tot het vragend meisje gesproken had.

LUDOVICO keerde terug naar het Feest, maar LEONICA was er niet, en hij waagde het niet naar haar te vernemen. Eindelijk vraagde de Graaf naar zijne Dochter, en men hoorde dat zij onpasselijk geworden was, en zich naar hare kamer begeven had. De Moeder bezocht haar, en bragt de tijding, dat deze ongesteldheid wel geene kwade gevolgen zoude hebben, en men begon dus ernstige aanstalten tot de reis te maken. Ook LUDOVICO had hierbij vele bezigheden, dewijl de Graaf verscheidene werken uit de Bibliotheek eischtte, die hij dacht mede te nemen.

(Het Vervolg hier na.)

DE ALLEGORISCHE TUIN VAN TIJERS.

Men kent Allegorifche Schilderijen en Teekeningen, maar mogelijk geen Allegorifche Tuinen. Echter heeft de Heer TIJERS, zulk eenen Tuin te *Denknigh*, in het Graaffchap *Suerrij* in *Engeland*. Deze Tuin legt op zijde van eenen Heuvel, waar op een Boschje van jonge boomen, met Labijrintifche gangen geplaatst is, die dan eens op, dan eens nederwaarts loopen, dan eens moeijelijk, dan eens gemakkelijk zijn, een beeld volkomen gelijk aan het menfchelijk leven, welks pad wij dan eens vrolijk betreden, dan eens het pak van ons lot daar op moeijelijk torfchen.

Zoo dikwijls men zich in deze gangen moet omwenden, vindt men leerzame opfchriften, die de ziel tot ernftig nadenken noodigen. Niet ver van den ingang, waar boven men: *procul este profani!* leest, vindt men eene foort van Heremitage, die de Tempel des Doods heet, en waar in een gedenkteeken ftaat ter eere van Lord PETRE. Aan den eenen kant ftaat een lesfenaar, waar heen de melankolieke flag van een klok, die ieder minuut flaat, tot lezen en ernftige overdenkingen roept. De muren zijn met de uitgezochte plaatfen van YOUNGH, POPE en der beste Engelfche Schrijvers zoo befchreven, dat men uren werk zou hebben, om die te lezen. Het geen echter 't meest treft, is de laatfte vreesfelijke trek van dezen Allegorifchen tuin. Want wanneer men de moeijelijke reis door de wereld heeft afgelegd, komt men aan eene ijzeren poort, die in het dal der doodsfchaduwen voert. Voor den ingang vindt men

men, in plaats van zuilen, twee ijzere doodkisten, waar op doodshoofden liggen, en waar op vele ſpreuken geſchreven ſtaan. De doodshoofden zijn zoo geplaatst, als of zij de binnentredenden wilden aanſpreken. Bij het eene leest men: *Het gewenschte leven is ijdelheid*, en bij het andere: *De gunst van het ſchoonſte Meisje is bedriegelijk en de ſchoonheid ijdel.* Het gezigt in dit duister dal, is zoo vreesſelijk als mogelijk is. Men ziet in een ruim gewelf, dat uit twee kamers beſtaat, voor eene van deze, eenen ongeloovigen, die onder de bitterſte ſmart der wanhoop ſterft, en in eenen afgrond ſtortende uitroept: *Waar heen ga ik?* Aan zijne zijde en boven hem ziet men boeken, en onderſcheidt vooral de werken van HOBBES, TINDAL, COLLINS, MORGAN en anderen. In de tweede kamer, ziet men den vromen geloovigen Christen, die met een helder en vrolijk gelaat, waarin de voorſmaak der vreugd van een beter leven te lezen is, ſterft, waar bij men deze woorden leest: *Ik weet, dat mijn Verloſſer leeft!* Voor hem liggen de Bijbel, en de Predikaatſien van TILLOTZON, CLARKE, en andere beroemde Godgeleerden.

Overal ontdekt men de hand van eenen Meester, overal beelden, die zinſpelen op de onderſcheidene betrekkingen en neigingen van den mensch. — Deze Tuin is aangelegd, door den zelfden Heer TIJERS, aan wien *London*, het beroemde *Vauxhall* te danken heeft, dat echter zeker met dezen Tuin zeer contrasteert.

DE ONGELUKKIGE.

Twee vrienden waren lang geſcheiden ge-

weest. De een had zijn geluk in *Indiën*, de ander in *Parijs* zoeken te maken. De eerste had door ijver en zuinigheid zijn oogmerk bereikt, en ging naar *Parijs*, om zijnen vriend weder te zien. — Hier vraagde hij met zulk eene levendige deelneming naar hem, dat men hem eerst niet durfde antwoorden; eindelijk zeide men hem echter, dat de man in zijne speculatiën niet zeer gelukkig geweest was, dat hij reeds tweemalen geaccordeerd was. Thans had hij ten derdenmale zijne betalingen opgeschort, en wachtte in eenen verborgen hoek, tot het gelukken zoude zijne Crediteuren tot een accoord over te halen. — Dit zou hij voor de derde reis niet overleven, riep de Indiaan, indien ik niet ter regter tijd ter zijner redding verschenen was, — ik zal mij haasten om hem te helpen, ik ben rijk, dus behoeft hij voor geene armoede te vreezen, maar ik vrees, dat hij, na zoo vele onheilen, in wanhoop vervallen zal.

Met moeite vernam hij eindelijk, waar heen zijn ongelukkige vriend gevlugt was. Hij zocht hem op en vond hem in een gebouw, dat midden in eene bekoorlijke landstreek lag, en van prachtige tuinen omringd was. Na de eerste betooningen van vreugde, zeide de Oosterling, ik vreesde u in een spelonk te vinden, maar ik ben verblijd, dat uwe woning zoo schoon is, als ik er u een zou kunnen aanbieden. Gij hebt dus nog vrienden in uw ongeluk gehad, die mijne plaats bekleeden. — Wie denkt gij dan, dat dit Landhuis toebehoort, antwoordde de Parijsenaar? het is naauwelijks honderd duizend daalders waardig, ach, dat is alles, wat mij van mijn eerste ongeluk overgebleven is.

Men genoot eenen kostelijken maaltijd. Na het eten stelde de ongelukkige aan zijnen vriend voor,

voor, om per wagen naar een naburig bosch te gaan. — Terwijl zij zich in dit vrij groote woud vermaakten, zeide de ongelukkige tot zijnen trooster: deze plaats is naauwelijks zesmaal honderd duizend franken waardig. Dit is alles, wat ik uit mijne tweede schipbreuk gered heb.

Bij zijne terugkomst in het Slot, ontving de ongelukkige eenen brief; laat ons, riep hij, na dien gelezen te hebben, naar *Parijs* te rug keeren, mijne zaken zijn gered, mijne schuldeischers zijn met tien procento te vreden.

De beide vrienden vertrokken. In mijn Hotel! riep de ongelukkige den Koetsier toe, ik wil niet, dat gij elders dan bij mij uwen intrek neemt. En de wagen hield stil, voor een der schoonste Hotels in eene der beste kwartieren van *Parijs*. *Is* dit uw eigendom? vraagde de vriend uit *Indiën*, verwonderd over de pracht en grootte van dit huis, dit moet wel een half millioen waardig zijn. — Ach meer, mijn dierbare vriend, antwoordde de ongelukkige zeer aangedaan, en dat is alles wat mijn laatste ongeluk mij overgelaten heeft.

Men zegt, dat na alle deze ongelukken, de man nog het ongeluk gehad heeft, van eene schoone jonge vrouw te trouwen, die ook drie ongelukken gehad had, — namelijk drie Echtscheidingen, die haar een kapitaal van viermaal honderd duizend franken hadden opgeleverd. — Bijna kan de verbeelding zich geen hooger trap van ongeluk voorstellen, dien deze mensch nog zou kunnen beklimmen.

VERGELIJKING DER SNELHEID VAN SOMMIGE SCHEPSELEN.

De Adelaar vliegt in eene minuut vijfduizend

zeshonderd zes en twintig Parijſche voeten, dat is, in één uur, twintig Franſche of vijftien Duitſche mijlen, en ieder andere groote vogel, kan, in twee dagen, twee honderd vijftig mijlen afleggen. De Koning van *Frankrijk* HENDRIK II, hield bij *Fontainebleau* een Reiger-jagt, een valk vloog weg, en werd vier en twintig uren daar na op het Eiland *Malta* gevangen. Hij had dus in dezen tijd tweehonderd zeventig Duitſche mijlen, dat is, in één uur, twaalf en een half Duitſche mijlen afgelegd.

De Slak kruipt in vijf minuten, een en een half voeten, zij zou dus tot eene Duitſche mijl omtrent drie en vijftig dagen noodig hebben. De mier heeft, tot één voet, ſlechts eene ſeconde noodig. Het Kameel legt in eenen dag, twaalf mijlen af, het rendier dertig mijlen.

Van het Paard kan men te regt zeggen, dat het zoo ſnel is als de wind; want men heeft voorbeelden genoeg, dat een Engelsch Paard bij eene harddraverij, in éénc ſeconde acht en dertig Engelſche voeten heeft afgeloopen, de wind moet echter al vrij ſterk zijn, als hij in dien tijd dien weg zal afleggen. In eene harddraverij legde het Engelſche Paard *Hambletonian*, dat voor de zestiende maal den prijs behaalde, in acht minuten vijf Engelſche mijlen, dat is vijf en twintig duizend zes honderd vijf en dertig voeten, af.

Ook de mensch, kan het door oefening ver brengen. De beste Loopers waren de Griekſche Boden, die eenen geheelen dag door loopen konden. PHILONIDES, de Looper van ALEXANDER DEN GROOTEN, liep volgens PLINIUS, in negen uren, twaalf honderd ſtadien, eene ſtadie is vier en negentig en een half Toiſe, of negen en veertig rijnlandſche voeten. In *Engeland*

vindt

vindt men mannen, die in ééne feconde zeventien en een halve Engelfche voeten loopen, een knap fchaatfenrijder, legt acht en veertig Engelfche voeten in ééne feconde af.

Voor eenige jaren leefde te *Eifenach*, een man J. A. FOCKE, uit *Bohemen* van geboorte, Looper in dienst van de Hertogin AMALIA VAN WEIJMAR, die een Haas in zijnen loop kon inhalen. De Hertogin zond hem 's namiddags ten twee ure van *Belvedere* bij *Weimar* naar *Karelsbad*, met eenen brief aan haren Minister, den Geheimraad van *Witzleven*, hij overhandigde dien brief aan den Minister, den volgenden middag ten twaalf ure. Hier werd hij na eenige uren weder afgevaardigd, en den volgenden avond, ten acht ure, was hij weder te *Belvedere*. *Weimar* legt echter van *Karelsbad* twee en twintig mijlen.

OVER DE WEELDE DER ARABIEREN.

Bij de Bruiloft van den Selginkfchen Sultan MALEK, met de Dochter van den Kalif MOSTADI, die te *Bagdad*, in het jaar 1087 gevierd werd, werden onder anderen, tot het nageregt tachtig duizend ponden zuiker gebruikt. — Toen de Selginkfkhe Sultan MOHAMMED, zijnen Minister in het jaar 1154, liet ter dood brengen, vond men in zijne nalatenfchap dertien duizend roode vesten. — De prachtige Moskée, die de Sijrifche Kalif WALID in *Damaskus* liet bouwen, kostte veertig millioenen roebels. In dezelve hongen, aan goudene ketenen, zeshonderd goudene lampen, een zijner opvolgeren nam die weg, en hong ijzeren in derzelver plaats,

op dat de te groote glans de geloovigen in hunne aandacht niet hinderen zoude.

Toen de Griekſche Keizerin ZOE, aan den Kalif MOKTADU, een Gezantſchap zond, beſtond de lijfwacht van den Kalif uit honderd zestig duizend man. Veertig duizend witte en dertig duizend zwarte geſnedenen, en zeven honderd dorpelwachters, allen kostbaar gekleed, bezetteden den ingang van het Paleis.

De Tiger, was met prachtige vaartuigen bedekt, en het Paleis was van binnen en buiten met twaalfduizend vijfhonderd tapijten van onſchatbare waardij, en met even zoo veel ſtukken kostbare zijde bedekt. Midden in de Gehoorzaal ſtond een boom van louter goud, die achttien groote takken uitſpreidde, waar op eene menigte door konst gemaakte vogelen zaten, die het natuurlijk gezang der vogelen nabootſten.

ANEKDOTE.

Een onverdraaglijk babbelaar had eens iemand, die hem weinig bekend was, zoo lang verveeld, dat deze eindelijk het geduld verloor, en zonder iets ter verontſchuldiging te zeggen, heen ging. De babbelaar zag hem eenigzins verlegen, maar nog veel toorniger na, en zeide eindelijk tot een der omſtanders: ik dacht dat deze Heer een verſtandig man was, maar hij heeft zelfs zijnen mond niet eens open gedaan. Vergeef mij, antwoordde deze daarop, hij heeft, gedurende uw geſprek, wel zes maal gegeeuwd.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 22sten Julij. Heden overleed hier op het onverwachts, na eene ziekte van weinige dagen, de Wel Ed. Hooggel. Heer S. J. BRUGMANS, A. L. M. Phil. en Med. Doct. Hoogleeraar in de Kruidkunde, Scheikunde en Natuurlijke Historie alhier, Inſpecteur Generaal van den Geneeskundigen dienst, Ridder van de Orde van den Nederlandſchen Leeuw, en verſcheidene buitenlandſche Ordes, in den ouderdom van 56 jaren en 5 maanden.

Een verlies, voor onze Hooge School genoegzaam onherſtelbaar, daar de overledene door de uitgebreidſte kundigheden, vlugheid van bevatting, juistheid van oordeel, vastheid van geest, ongemeene begaafdheid, en verbazende werkzaamheid, alles in zich vereenigde, wat immer in hare nuttigſte Leeraren uitblonk, en zich in het bijzonder, door de voortreffelijke inrigting en verrijking van haar Muſeum en van haren Kruidtuin, eenen onſterfelijken naam verwierf.

Dan, daar de werkkring des Overledenen, zich niet ſlechts bepaalde tot deze Hoogeſchool, is zijn verlies niet min grievend voor het ganſche Vaderland, dat aan hem de Hervorming harer Militaire Hospitalen, en, na den ſlag bij *Waterloo*, het behoud van een groot aantal zijner verdedigers, en de weering van aanſtekende ziekten verſchuldigd was; ja buiten ons land, zal overal de geleerde Wereld, door hem met zoo vele nieuwe en belangrijke ontdekkingen, in het Rijk der Wetenſchappen verrijkt, en welke hope voedde,

van nog langen tijd van zijnen dienst nut te kunnen trekken, tot in late nageflachten, zijnen vroegen dood betreuren.

AMSTERDAM.

Den 12den Aug. Heden morgen omftreeks 10 ure, overleed alhier, in den ouderdom van vier en zestig jaren, de Hooggeleerde Heer H. BOSSCHA, Profesfor in de Gefchiedenisfen, van de midden en latere eeuwen, en van het Vaderland, aan het Athenaeum, en Rector der Latijnfche Scholen alhier, mitsgaders lid van het Koninklijk Nederlandsch Inftituut, en van onderfcheidene Letterkundige Genootfchappen. Zijne geleerdheid, grondige kennis der talen en der Gefchiedenis, met fmaak en zeldzame dichterlijke gaven, maken dit verlies voor deze ftad allertreffendst. Hij was een man van waarheid en trouwe; voor de zijnen een liefderijk en weldoenend Echtgenoot, Vader en Raadsman, omtrent zijne vrienden, hartelijk en hulpvaardig, jegens allen een edelaardig Burger en Menfchenvriend.

SCHOOL-NIEUWS.

SCHIEDAM.

Den 2den Augustus werd de promotie der Latijnfche Schooljeugd, in tegenwoordigheid van een aanzienlijk getal toehoorders, met de gewone plegtigheid gevierd.

Na eene korte vooraffpraak van den Lector en Rector C. CAMPHUISEN, hield de uitmuntende en veel belovende Jongeling J. M. A. ROELANTS, eene declamatie de dicto Horatii: *Nihil mortalibus arduum.*

Vervolgens is deze treffelijke Jongeling, die met het half jaar de werkzaamheden van de derde

de klasſe had afgedaan, en met het Winter Examen met luister tot de tweede klasſe was overgegaan, nu wederom met veel lof tot de eerſte klasſe bevorderd, hebbende de Heeren Curatoren dezer verdienstelijken leerling, behalven de gewone prijzen, ook nog, wegens zijne vorderingen in de Mathematiſche Wetenſchappen, met eenen buitengewonen eerprijs begiftigd.

Van de vierde tot de derde klasſe zijn gepromoveerd: G. TJEENK en E. L. PICHOT, van de vijfde tot de vierde: A. BIEGMANN. van de zesde tot de vijfde: G. PIGEAUD en J. SOUTENDAM.

Eindelijk is, in de zesde klasſe, met een prijs van naarstigheid vereerd J. VRIENS.

Alle deze Jongelingen hebben de Heeren Curatoren voor de bekomene eereprijzen, met gepaste vrijmoedigheid en bevalligheid, bedankt.

Voorts is deze plegtigheid met een aangenaam Orgelmuziek, gelijk ze begonnen en voortgezet was, geeindigd.

HAARLEM.

In het Schoolberigt van den 24ſten Julij 1819, is vergeten te melden, dat J. G. BOEKENOGEN, in de eerſte klasſe, eerſte orde van het Inſtituut, een prijs ontvangen heeft, en, naar zijne eigen verkiezing in die orde gebleven is, zonder bevorderd te worden tot de orde der verdiensten.

ALKMAAR.

Den 27ſten Julij. Na dat, in een bevorens gehouden Examen, het vernemen van de uitmuntende vorderingen der Latijnſche Schooljeugd alhier, aan de Wel Ed. Achtb. Heeren Curatoren tot een wezenlijk genoegen verſtrekt had, was dan nu ook deze voormiddag beſtemd, om openlijk in de Kapelkerk de promotie, te gelijk met de uitreiking der haar toegedachte vereerende boekgeſchenken, te doen plaats hebben.

De

De Wel Ed. zeer gel. Heer Rector J. C. FULLINK, opende de plegtigheid met weinige woorden, in latijnsche dichtmaat, en hier op werden de twee verstgevorderde, in braafheid en vlijt voorbeeldige Leerlingen, te weten: W. G. BAKKER, van *Enkhuizen*, en J. WELDIJK, van *Limmen*, van de eerste klasse tot de Akademische lessen gepromoveerd, terwijl vervolgens de eerstgenoemde den predikstoel beklom, en het bijeen gekomen aanzienlijk en letterkundig gehoor onthaalde, op eene redevoering, ten onderwerp hebbende: *praestantiam, ac multiplicem utilitatem Artis Medicae*, dat is: de voortreffelijkheid, en het veelvuldige nut der Geneeskunde. Waarop ook de tweede eene Oratie deed hooren, *de praestantia, atque utilitate studii Theologiae*, dat is: over de voortreffelijkheid, en het nut der Godgeleerde Studien. Welke beide redevoeringen, zoo wel wat den bewerkten inhoud, als wat de uitvoering betreft, allen aanwezigen uitnemend voldaan hebben.

Daarna werden nog eenige Leerlingen tot hoogere klassen bevorderd, en sommigen van dezelve, gelijk mede de twee bovengemelde Redenaars, met aanzienlijke prijzen begiftigd, die dan ook allen op eenen zeer bevalligen toon, gepaard met gepaste vrijmoedigheid, aan Heeren Curatoren hunnen openlijken dank betuigd hebben; waarna deze plegtigheid, gelijk zij begonnen was, nu ook weder met een fraai Orgelmuziek besloten werd.

LEEUWARDEN.

Den 28sten Junij is hier het halfjarig examen over de zes klassen der Latijnsche Scholen, voor Heeren Curatoren tot derzelver groot genoegen gehouden, en zijn gepromoveerd van de zesde, of benedenste klasse tot de vijfde op de School

van

van den Praeceptor, vier welgevorderde Leerlingen: E. RUITENSCHILDT, H. P. MENTZ, T. M. T. LOOXMA en J. H. F. NIEUWLAND, de eerste met een prijs van naarstigheid, de twee volgende met een loflijk getuigschrift. Van de vijfde tot de vierde drie: P. H. VRIESEMS, D. W. ANDREÆ en L. R. SALVERDA, de twee bovenste met prijzen van naarstigheid, de derde met een loflijk getuigschrift. Op Conrectors School van de vierde tot de derde klasse vier: Jonkh. G. M. DU TOUR VAN BELLINKHAVE, J. POSTMA, N. BOSKER en P. H. BERGSMA, de eerste met een prijs van naarstigheid, de tweede met een loflijk getuigschrift. Van de derde tot de tweede: A. W. ANDREÆ, J. G. OTTEMA en P. C. FLORISON, de twee eerste met prijzen van naarstigheid, de derde met een loflijk getuigschrift. Op 's Rectors School van de tweede tot de eerste: C. S. VENINO, met een prijs van naarstigheid. Van de eerste klasse tot de Akademie zeven, alle zeer gevorderde Leerlingen: G. RUITENSCHILDT, C. P. F. R. VAN NAUTA, P. P. HAMERSTER, S. H. VAN DER GOOT, J. FOLKERSMA, Jonkh. D. D. B. HAERSMA VAN SMINIA en J. SCHIK, van welke de drie bovenste aanzienlijke prijzen van naarstigheid volgens oud gebruik, en de vier volgende zeer loflijke Testimonia Promotionis ad Academiam ontvangen zouden.

Veertien dagen daarna werd deze promotie plegtig op het Raadhuis gevierd, de prijzen van naarstigheid uit naam van Heeren Curatoren, aan de brave Jongelingschap toegedeeld, de gratiarum actiones, door dezelve gedaan, gelijk ook de afscheidsoratien door de drie bovensten, van 's Rectors School. De eerste: *de animo, quo legenda historia*, de tweede *in laudem Jonathanis*, de derde *de amicitia, quam vulgus ho-*

hominum ſequitur, alles tot bijzonder genoegen van de toehoorders, ook van den Heer Gouverneur van deze Provincie Jonkh. J. ÆBINGA VAN HUMALDA, wiens de leergierige jeugd opwekkende tegenwoordigheid, gelijk te voren het examen, alzoo ook deze promotie genoot.

HARLINGEN.

Den 16den Julij 1819, geſchiedde hier het halfjarig Examen, en de plegtige bevordering der Latijnſche Schooljeugd.

Na dat des voormiddags, in tegenwoordigheid van Heeren Burgemeesteren en Schoolarchen, het onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen, zoo in de Griekſche en Latijnſche Talen, als in andere wetenſchappen, in de beste orde en tot algemeen genoegen was afgeloopen, heeft 's namiddags de openlijke promotie en uitdeeling der prijſen plaats gehad.

De Heer P. GREIJDANUS, Rector der Scholen, opende deze plegtigheid met eene prolufio: *De docendi ratione, hodie publica auctoritate recepta, haud disſimili normae, olim a Tanaquillo Fabro propoſitae.* Hier op nam de verdienstelijke Jongeling D. BLOK, reeds in het vorige jaar gepromoveerd, doch, op verzoek nog een jaar des Rectors onderwijs bijgewoond hebbende, afſcheid van de School, met eene redevoering: *De Amicitiae pretio nonnullisque officiis in ea colendis*, en werd met eenen buitengewonen prijs begiftigd, waar voor hij op eene bevallige wijze zijnen dank betuigde. Dit geſchiedde insgelijks door H. VAN SLOOTEN, Leerling van de eerſte, en O. SPOELSTRA VAN GOGH, Leerling van de tweede klasſe, van welke de eerſte een *praemium diligentiae*, en de laatſte een *praemium extraordinarium* ontving.

Vervolgens trad de Conrector en Praeceptor, de

de Heer J. D. DIRKS ANKRINGA op, en hield eene redevoering over het gezegde van OVIDIUS:

Excitat auditor ſtudium, laudataque virtus
Creſcit, et immenſum gloria calcar habet.

Na het eindigen dezer redevoering, werden bevorderd van de vierde tot de derde klasſe: L. V. LEDEBOER en H. BLOMBERG, van de vijfde tot de vierde: J. VEENSTRA en P. SCHOUWENBURG, van de eerſte orde der zesde klasſe tot de vijfde klasſe: F. TJALLINGII en D. WESTRA, en van de tweede orde der zesde klasſe, tot de eerſte orde: C. ZOUTMAAT FARRET, P. BAKKER, H. KAMP, H. L. VAN ALTENA en M. T. VAN SLOOTEN, waar op L. V. LEDEBOER, J. FEENSTRA, F. TJALLINGII en C. ZOUTMAAT FARRET, met prijſen begiftigd werden, en door het opzeggen van *gratiarum actiones*, hunnen dank betuigden.

Zeer voldaan keerde elk terug van de bijwoning dezer plegtigheid, die gelijk dezelve met een fraai Muzijk begonnen en afgewisſeld was, zoo ook met hetzelve beſloten werd.

FRANEKER.

Den 30ſten Julij 1819. Heden voormiddag, is het openlijk Examen der Latijnſche Schooljeugd, op het Stadhuis alhier, plegtig ten aanhooren en tot genoegen van een aantal deskundige toehoorders gehouden geworden. Nadenmiddag heeft de promotie en toewijzing der Eereprijſen, in de Kerk van het Athenaeum, plaats gehad. Tot de Akademiſche lesſen zijn bevorderd, twee uitſtekende Jongelingen: A. TELTING en J. ROORDA; van de derde tot de tweede klasſe: W. VERWEIJ; van de vierde tot de derde: C. WIERSMA, J. BOGTSTRA en P. HANNEMA, van de vijſde tot de vierde: J. T. H. HUGUENIN,

Æ. SAAGMANS MULDER en J. L. HUBER; van de zesde tot de vijfde: D. FONTEIN en J. RIJPMA; van de onderste tot de bovenste Afdeeling der zesde klasse: J. DE JAGER en P. ENS. Met Eereprijsen zijn beschonken: A. TELTING, J. ROORDA, W. VERWEIJ, C. WIERSMA, J. T. H. HUGUENIN, Æ. SAAGMANS MULDER, J. L. HUBER voor de Mathesis, en D. FONTEIN.

Daar op hebben A. TELTING en J. ROORDA, de door hen zelve bewerkte Redevoeringen, de eerste: *In Laudem Q. Horatii Flacci, Lyricorum Romanorum Principis*, de andere: *In Laudem Socratis, Atheniensis, sapientissimi morum Magistri*, met uitstekende bevalligheid uitgesproken. Eindelijk hebben de overige bekroonde Leerlingen, voor de ontvangene Eereprijzen bedankt. Eene talrijke schare Toehoorders woonde deze plegtigheid bij, die tot genoegen der aanwezenden is afgeloopen.

S N E E K.

Den 16den Julij 1819. Na dat 's morgens het gewoon halfjarig Examen der Latijnsche Schooljeugd alhier, tot genoegen van Heeren Curateren, en een niet onaanzienlijk Auditorium was afgeloopen, volgde 's namiddags de promotie. — Deze plegtigheid werd geopend door den Rector H. AMERSFOORDT, met eene Redevoering: *De Cognatione Studiorum Literarum Veterum et Historiae patriae*, aan welker Slot Zijn Wel Ed. eene korte lofrede voegde, op wijlen den Heer Mr. J. P. M. HERBELL, in leven Voorzitter van het Collegie van Curatoren ter dezer Stede; terwijl Zijn Wel Ed. ter dezer gelegenheid tevens den nieuw benoemden Curator Mr. S. HAAGSMA, in deze zijne betrekking verwelkomde en gelukwenschte. — Voorts werden L. VAN DER FEER, van de eerste orde van de derde klasse, tot de tweede orde van de

vierde

vierde klasse; E. SCHRADER FOCKENS en P. VEEN, van de tweede orde, van de tweede klasse tot de eerste orde dier klasse; E. MEURS, van de eerste orde der eerste klasse, tot de tweede orde, der tweede klasse en G. REGNIERUS FOCKENS van de tweede orde der eerste klasse, tot de eerste orde der eerste klasse bevorderd. — Met præmien werden begiftigd L. VAN DER FEER, E. S. FOCKENS en E. MEURS, die allen daar voor met gepaste *gratiarum actiones*, aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden. —

W O R K U M.

Den 13den Julij 1819. Heden werd alhier weder het gewoon halfjarig Examen gehouden. De eerste prijs werd behaald, door den verdienstelijken Jongeling IJ. VISSER, terwijl ook de vijf overige Leerlingen, door Heeren Curatoren, zoo ter belooning hunner naarstigheid, als ter verdere aanmoediging, met boekgeschenken vereerd werden.

H I N D E L O O P E N.

Den 2den Augustus 1819. Na dat door H. H. Curatoren, het halfjarig Examen der Latijnsche Schooljeugd, tot genoegen op Donderdag den 29sten Julij l. l. gehouden was, zoo had heden voormiddag om half tien ure, op het Raadhuis dezer Stad, in tegenwoordigheid van de Achtbare Regering, en verscheidene andere zoo van buiten als uit dezen plaats opgekomene toehoorders, de openbare bevordering en prijsuitdeeling, als naar gewoonte plaats.

De Rector dit geopend hebbende, met eene rede over de noodzakelijkheid voor den Jongeling, om zich toe te leggen op de beschaving zijnes verstands, en eenige proeven van de gemaakte vorderingen der Leerlingen in de Talen en andere vakken, bij het Reglement op de Latijnsche School vereischt wordende, hebben-

de doen geven, zoo werden door hem, uit naam van H. H. Curatoren, uit de vijfde klasse, tot de tweede orde, der vierde klasse. D. HIJLKES ROOSJEN, welke tevens met een fraaijen eereprijs werd begiftigd, HEIJE en JELLE FEKKES, en uit de zesde klasse tot de tweede orde, der vijfde klasse: P. A. BUMA, welke tevens met eenen fraaijen Eereprijs begiftigd werd, en T. W. HESSELS bevorderd, waar op, door de twee met Eereprijssen bekroonde Jongelingen, met het doen van *gratiarum actiones*, deze plegtigheid geëindigd werd.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

ALGEMEENE SIJNODE DER HERVORMDE KERK.

1819.

Uit kracht van het Algemeen Reglement, voor het Bestuur der Hervormde Kerk, in het Koningrijk der Nederlanden Art. 20. en ingevolge eener dispositie van Zijne Excellentie den Heere Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. de dato 7den Junij 1819, No. $\frac{1565}{887}$. is deze hooge Kerkvergadering, op den 7den Julij zamengekomen, en plegtig geopend in de Kloosterkerk, in 's *Gravenhage*.

De Hoog Eerw. Heer C. VAN DER LEEUW, Predikant te *Utrecht*, hiertoe bij laatstgemelde dispositie uitgenoodigd, hield vooraf eene toepas-

passelijke Kerkelijke redevoering, naar aanleiding van *Col.* I: 19 en 20

Na het eindigen der Godsdienstoefening, deelde de Secretaris der Sijnode, openlijk mede, dat, volgens Art. 17. van het Algemeen Reglement, door de natemelden Provinciale Kerkbesturen, tot Leden dezer Sijnodale Vergadering benoemd waren:

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, de Heer H. H. DONKER CURTIUS, Theol. Doct. en Predikant te *Arnhem.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, de Ridder W. L. KRIEGER, Hofprediker van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, en Predikant in *'s Gravenhage.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, de Heer W. BROES, Predikant te *Amsterdam.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, de Heer A. VAN DEINSE, Predikant te *Middelburg.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, De Heer C. VAN DER LEEUW, Predikant te *Utrecht.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, de Heer H. W. C. ANNE VISSER, Predikant te *IJsbrechtum.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, Profesfor C. F. VAN ECK, Hoogleeraar en Predikant te *Deventer.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, de Heer D. HENDRIKZ, Predikant te *Groningen.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, de Heer Z. DE JONGH, Profesfor en Predikant te *'s Hertogenbosch.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*; de

de Heer W. SCHELTENS, Predikant te *Oosterhesselen.*

Uit de Commissie tot de Zaken der Walsche Kerken, de Heer G. S. DE CHAUFEPIÉ, Predikant in *'s Gravenhage.*

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Limburg*, de Heer A. GOEDKOOP, Predikant te *Gent*, als Secundus van den Heer J. P. CHARLIER, Predikant te *Brussel.*

En als Ouderling uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, de Heer J. J. VAN DEINZE, Ouderling te *Goes.*

Deze allen waren in de Vergadering tegenwoordig, benevens den Secretaris der Sijnode, I. J. DERMOUT, buitengewoon Hofprediker van Zijne Majesteit, den Koning der Nederlanden, en Predikant in *'s Gravenhage*, en den Quaestor F. TAIJSPIL JANSZ.

Tot praeadviseerende Leden waren tot deze Hooge Kerkvergadering afgezonden:

Door de Godgeleerde Faculteit te *Leijden*, de Hoogleeraar J. VAN VOORST, door de Godgeleerde Faculteit te *Utrecht*, de Hoogleeraar J. HERINGA ELIZASZOON, en door de Godgeleerde Faculteit te *Groningen*, de Hoogleeraar H. MUNTINGHE.

Ter bijwoning van de plegtigheid der opening van de Sijnodale Zitting, waren, ingevolge eener uitnoodiging, door de Evangelische Luthersche Sijnode, bij hare eerste zamenkomst, ten dezen jare, aan den President en Secretaris der Hervormde Sijnode gedaan, en door hen gevolgd, mede uitgenoodigd en tegenwoordig: de Hoog Eerw. Heeren President en Secretaris der Sijnode, van de Evangelische Luthersche Kerk;

De Ridder G. H. LAGERS, Predikant te *Amsterdam*, en de Heer J. SCHULTZ, Predikant in *'s Gravenhage.*

De

De Secretaris en Adviseur bij het Departement van Kerkelijke Zaken, las daarop voor een besluit van Zijne Majesteit, van den 31sten Mei l. l. No. 59. waarbij benoemd zijn:

Tot President dezer Sijnodale Vergadering, de Ridder W. L. KRIEGER, en tot Vice-President de Heer H. H. DONKER CURTIUS.

Hierna deed zijne Excellentie de Staats Raad Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, de Baron VAN PALLANDT VAN KEPPEL, eene plegtige aanspraak, met welke hij de Vergadering der Sijnode, ten dezen jare, namens Zijne Majesteit den Koning, constitueerde.

De President, na het gebed ter opening van de Sijnodale verrigtingen gedaan te hebben, beantwoordde de aanspraak van den Heere Directeur Generaal, en begroette vervolgens de onderscheiden Leden der Vergadering, alsmede den President en Secretaris der Evangelische Luthersche Sijnode, met broederlijke zegenbede: waarna zijn Hoog Eerw. de Vergadering tegen den volgenden dag adjourneerde, en deze openlijke zitting met God verheerlijkende dankzegging sloot.

Op den 21sten daaraanvolgende, werd de openlijke zitting, ter sluiting van deze Sijnodale bijeenkomst, gehouden. In dezelve hield de Hoog Eerw. Heer H. W. C. A. VISSER, Predikant te *IJsbrechtum*, eene redevoering, en sprak naar aanleiding van *Matth.* XV: 13*b*. *Over de verwachtingen, welke men mag koesteren, en de verpligtingen, die men behoort te vervullen, bij de uitbreiding van het Rijk der waarheid.* Hier op deed Zijne Excellentie, de Staatsraad Directeur Generaal, eene aanspraak, waarmede hij deze vierde Vergadering van de Algemeene Sijnode der Hervormde Kerk sloot. De President deze aanspraak beantwoord en de onderscheidene

Leden der Sijnode, en den Hoog Eerw. Heer J. SCHULTZ, Secretaris der Sijnode van de Evangelifche Lutherfche Kerk, uitgenoodigd en verfchenen, ter bijwoning van deze openlijke zitting, broederlijk en heilwenfchend begroet hebbende, eindigde deze ganfche handeling, met gebed en dankzegging.

GELDERLAND.

ARNHEM.

SPANKEREN. Daar onze Leeraar, A. CHRISTIAANSE gereed ftaat om van ons te vertrekken, worden de Heeren Proponenten uitgenoodigd, om hunne gaven alhier te laten hooren.

ELKUM. Ook onze Leeraar SCHULLER, zal ons nu verlaten, daar zijn Eerw. onlangs de beroeping naar *Steenbergen* heeft ontvangen, en dezelve aangenomen heeft.

WAGENINGEN, den 1ften Augustus. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. W. VAN DOLDER, in den Dienst des Evangeliums, onder ons ingezegend, door zijnen Vader den Wel Eerw. Heer V. VAN DOLDER, Pred. te *IJsfelmonde*, en de bevestigde maakte des namiddags een aanvang met zijn H. Dienstwerk onder ons. De tekst van den Bevestiger, aan wien dit werk door onzen anderen Leeraar, O. J. VAN GRIETHUIZEN, was afgeftaan, was *Luc.* X: 21*a. Ter dier ure verheugde zich Jezus in den Geest.* De Bevestigde handelde over *Coll.* I: 28. *Denwelken wij verkondigen enz.*

NIJMEGEN.

NIJMEGEN. Onze Leeraar, T. M. VAN GULPEN, maakte ons op den 25ften Julij l. l. bekend, dat hij van de Gemeente van *Dordrecht*, wederom eene beroeping ontvangen had, doch,

heeft

heeft ons, na beraad, berigt, dat hij ook voor deze beroeping had bedankt.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN vakant. Zie April 1818.

OVER- EN NEER-ASSELT ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1819.

BURGHAREN EN HERNEN. Zie Junij 1819.

ZUTPHEN.

BAHR EN LATHUM, den 19den Julij. Ds. EX ALTO D'ALMARAS, heeft voor de beroeping alhier bedankt.

VARSSEVELD, den 11den Julij. Heden is, bij afſtand van den Conſulent, R. A. J. SNETHLAGE, Pred. te *Dinxperlo*, onze van *Nieuwvliet* overgekomen Leeraar, L. F. WESTERBEEK VAN EERTEN, bevestigd in zijn Dienstwerk, door Ds. R. O. AITTON, Pred. te *Aalten*, met *Joh.* XIII: 35. De Bevestigde aanvaardde zijn Dienstwerk met *Ps.* CXLIII: 10*a.*

Het Klasſikaal Beſtuur van *Zutphen*, heeft aan Ds. L. F. WESTERBEEK VAN EERTEN, bevestigd Pred. van *Varsſeveld*, eene Akte van Lidmaatſchap dezer Clasſis uitgereikt.

NEDE vakant. Zie Julij 1819.

TIEL.

ASCH, zal niet lange meer vakant blijven, vermits tot Pred. aldaar door Z. M. bij beſluit van den 21ſten Julij l. l., is benoemd Ds. J. J. SCHILHAM, van *den Oudendijk*, en die benoeming weldra in eene Kerkelijke beroeping zal worden veranderd.

EVERDINGEN vakant. Zie Aug. 1818.

BOMMEL.

AALST, den 25ſten Julij 1819. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds. P. D. DE LANGE, onder ons bevestigd geworden, door den Conſu-

 lent,

lent, Ds. H. J. VAN NOUHUIJS, Pred. te *Nederhemert*, met 2 *Tim.* IV: 5*b*. *Doe het werk van een Evangelist* enz. De Bevestigde deed des namiddags zijne Intrede, met 2 *Cor.* II: 14—16. *En Gode zij dank* enz.

BOMMEL, den 28sten Julij. Ds. P. D. DE LANGE, bevestigt Pred. te *Aalst*, werd in de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, tot Lid der Clasſis verklaard. —

En werd Kerkelijk goedgekeurd, de beroeping naar *Hurwenen*, van Ds. J. F. HOFF, Pred. te *Resſen* en *Doornik*, onder de Clasſis van *Nijmegen*.

WEL EN AMERZODE vakant. Zie Maart 1819.

HARDERWIJK.

GARDEREN. Den 8sten Augustus, is onze beroepen Leeraar, Ds. D. MOREAU van *Durgeodam* tot ons overgekomen zijnde, in den dienst dezer Gemeente bevestigd, door den Consulent Ds. G. J. SMALBRAAK, Pred. te *Kortwijk*, die daar toe ten tekst gekozen had, 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven, en op de leere* enz. De Bevestigde aanvaardde op denzelven dag zijnen dienst, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XIII: 9*b*. *En wij wenſchen ook dit, namelijk uwe volmaking*.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIJDE ſtaat vakant te worden. Zie Junij 1819.

ROTTERDAM.

HOOGVLIET, den 1sten Augustus 1819. Heden maakte onze Leeraar, H. STENFERT KROESE ons

ons bekend, dat zijn Eerw. voor de beroeping naar *Giesen Nieuwkerk* bedankt had, en verbond zich op nieuw aan ons, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 1. *Dat de broederlijke liefde blijve.*

MOERKAPELLE. Zie Julij 1819.

ZEVENHUIZEN. Zie Julij 1819.

ROZENBURG EN BLANKENBURG staat vakant te worden. Zie Julij 1819.

BERGSCHENHOEK vakant. Zie Julij 1819.

L E IJ D E N.

LEIJDEN, den 4den Augustus. CAREL HANSSEN, geboren te *Leijden*, bij het Klassikaal Moderamen verzocht hebbende, als Catechiseermeester geëxamineerd te worden, met voldoening van al het daartoe vereischte, is conform het Reglement onderzocht, met dat gevolg, dat voornoemde Broeder, met eenparigheid bevoegd geoordeeld is, tot het geven van Godsdienstig onderwijs, waar van hem het getuigschrift is overhandigd.

ZEVENHOVEN. Zie Mei 1819.

D O R D R E C H T.

DORDRECHT. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. D. H. WILDSCHUT, naar *Amsterdam*, is door den Grooten Kerkeraad alhier, den 19den Julij l. l., de volgende Nominatie geformeerd:

Op het twaalftal zijn geplaatst de Predikanten: DD. W. L. VAN MEURS, Predd. te *Nijmegen*. T. M. VAN GULPEN, te *Nijmegen*. D. M. KAKEBEEN, te *Middelburg*. W. VAN VOLKOM, te *Breda*. C. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN. te *Middelbert*. J. L. NIJHOFF, te *Gouda*. J. VAN KUIJK, te *Rijsoort*. D. INDEWEIJ, te *Leerdam*. W. VAN VLOTEN, te *Kampen*. S. GREGOOR, te *Zwol*. B. VAN DER FEEN, te *Schoonhoven* en A. VAN VLOTEN, te *Voorburg*, de vier laatsten met het lot tegen J. WIJS, J. CZ. te *Schiedam*.

Op het zestal:

DD. T. M. VAN GULPEN, D. M. KAKEBEEN, W. L. VAN MEURS, W. VAN VOLKON, J. L. NIJHOFF, en D. INDEWEIJ.

Op het drietal:

DD. T. M. VAN GULPEN, D. M. KAKEBEEN, en W. VAN VOLKOM.

Waar uit beroepen is, Ds. T. M. VAN GULPEN, Pred. te *Nijmegen*, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

MAASDAM, den 30sten Julij. Heden maakte de Kerkeraad, in vereeniging met het Gemeente Bestuur, weder een drietal, bestaande uit de Heeren:

DD. D. VISSER, Predd. te *Herkingen*. J. F. GOBIUS DU SART, te *Anthonie Polder*, en G. C. SPAAN, te *Heerjansdam*.

En werd, uit hetzelve beroepen, de Wel Eerw. Heer D. VISSER, Pred. te *Herkingen*.

Deze beroeping dadelijk de goedkeuring van den Hoog Ed. geb. Ambachtsheer dezer plaats, Grave VAN DER DUIJN, van *Maasdam*, ontvangen hebbende, is den beroepenen toegezonden.

ZUIDBEIJERLAND (gezegd) DEN HITZERT, den 8sten Aug. Heden is de Wel Eerw. Heer A. R. BRUINING, bij afstand van den Consulent J. DAGEVOS, Pred. te *Nieuwbeijerland*, onder ons in den heiligen dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer H. DONKER, Predikant te *Ouderkerk* en *Krimpen aan den IJssel*, met *Jac.* I: 21*b*. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant wordt, het welk uwe zielen kan zalig maken.* Na den middag deed de bevestigde zijne intrede, met eene Leerrede over *Colosf.* III: 11*b*. *Christus is alles.*

GIESEN NIEUWKERK, Zie Julij 1819.

GOUDA.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 1sten Aug. 1819.

1819. Ds. A. BRUINING, beroepen naar *den Hitzert*, door Ds. H. VAN MEERTEN, Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, en Pred. te *Gouda*, ten overstaan van den Consulent dezer Gemeente, Ds. H. DONKER, Pred. te *Ouderkerk aan den IJssel*, van zijne betrekking op deze Gemeente, en de Classis van *Gouda*, ontslagen zijnde, nam op heden van deze Gemeente afscheid, predikende over *Hand.* XX: 32. *En nu Broeders enz.*

RHEEUWIJK. Zie Julij 1819.

MOORDRECHT vakant. Zie Julij 1819.

HEUKELUM vakant. Zie Julij 1819.

B R I E L L E.

STAD AAN HET HARINGVLIET. Onze Leeraar Ds. S. J. EVERAERS, was op den 28sten Mei l. l. beroepen geworden, te *Oudelande*, onder de Classis van *Goes*, doch gaf ons den 27sten Junij daar op volgende berigt, dat hij voor die beroeping had bedankt. Bij die gelegenheid sprak hij tot ons, over *Joh.* XII: 35. *Jezus dan zeide tot hen: nog eenen kleinen tijd is het licht bij ulieden: wandelt, terwijl gij het licht hebt, op dat de duisternis u niet en bevange. En die in de duisternis wandelt, en weet niet, waar hij henen gaat.*

OUDE TONGE, den 25sten Julij Heden vierde onze Leeraar, Ds. J J. LE ROIJ, zijnen in drie Gemeenten vervulden, vijf en twintig jarigen Evangeliedienst, te *St. Antonie Polder*, *Sprang* en onder ons, sprekende bij die gelegenheid, naar aanleiding van *Ps.* CXIX 65. *Gij hebt bij uwen knecht goed gedaan: Heere, naar uw woord.*

DEN BOMMEL Ds. P. J. CONRADI, van *Baarland*, onder de Classis van *Goes*, tot ons gekomen, werd den 1sten Augustus l. l. onder ons bevestigd, door den Consulent dezer Gemeen-

meente, Ds. S. J. EVERAERS, Pred. te *Stad aan het Haringvliet*, met 2 *Tim.* II: 15. *Benaarstig u, om u zelven Gode beproefd voor te ſtellen, eenen arbeider, die niet beſchaamd wordt, die het woord der waarheid regt ſnijdt.* De bevestigde deed nadenmiddag zijne intrerede met 2 *Tim.* II: 11, 12 en 13. *Dit is een getrouw woord: want indien wij met hem geſtorven zijn, zoo zullen wij ook met hem leven: indien wij verdragen, wij zullen ook met hem heerſchen: indien wij hem verloochenen, hij zal ons ook verloochenen: indien wij ontrouw zijn, hij blijft getrouw, hij kan zich zelven niet verloochenen.*

NIEUWE TONGE, den 8ſten Aug. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. J. L. T. COX, alhier bevestigd, door Ds. J. J. LE ROIJ, Pred. te *Oude Tonge*, en Conſulent dezer Gemeente. De tekst van den Bevestiger was 2 *Cor.* XI: 28 en 29. *Zonder de dingen, die van buiten zijn, overvalt mij dagelijks de zorg van alle de Gemeenten. Wie is er zwak, dat ik niet zwak ben? Wie wordt er geergerd, dat ik niet brande?* Die van den bevestigden: *Rom.* I: 16. *Want ik ſchame mij des Evangeliums van Christus niet: want het is eene kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft, eerst den Jood en ook den Griek.*

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, 28ſten Julij. In de Vergadering van het Klasſikaal Beſtuur, werd heden Ds. D. H. WILDSCHUT, bevestigd Predikant van *Amsterdam*, tot Lid van de Clasſis van *Amſterdam*, verklaard.

WAVERVEEN, 26ſten Julij. Van hier is ver-

verzuimd te melden, dat onze Leeraar A. SJOENIS, den 24sten Mei l. l. beroepen is geworden, aan den *Uithoorn* en *Kudelstaart*, en, na beraad, voor die beroeping heeft bedankt, en dit den 13den Julij l. l., in eene voorafspraak over *Joh.* XIV: 18*a*. *Ik zal u geen wezen laten*, aan de Gemeente heeft bekend gemaakt.

HAARLEM.

OOSTZAANDAM, 20sten Junij. Daar de Kerkeraad legaal berigt ontving, van het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. STERK, en verzoek om daar van kennis te geven aan de Gemeente, zoo heeft onze jongste Leeraar, Ds. J. L. SCHELKES, heden aan de nagedachtenis van dien Leeraar, die, voor zijn Eerw. naar *Moordrecht* vertrok, gedurende den tijd van elf jaren, het Evangelie der zaligheid, bij deze Gemeente verkondigd heeft, de vereischte hulde gedaan, en ons opgewekt, om, naar het Evangelie, hetwelk door dien nu gestorven Leeraar, weleer aan ons gepredikt werd, en door onze tegenwoordige Leeraars, nog aan ons wordt verkondigd, ons voor den dood en de eeuwigheid te bereiden.

HAARLEM, den 28sten Julij. Door het Klassikaal Bestuur, is Ds. J. VAN DER LEE, als bevestigd Pred. in de Gemeente van *Westzaan*, verklaard Lid der Haarlemsche Klassis te zijn, en door den Scriba daarvan eene acte gereed gemaakt, om aan zijn Eerw. te hand te stellen.

ALKMAAR.

KOLHORN, den 16den Julij 1819. Ds. W. BEKKER, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, onder bestuur van den Consulent, Ds. J. A. DE HOLLANDER, Pred. te *Barzingerhorn*, op heden eene nieuwe poging gedaan, ter vervulling dezer vakature, en daartoe, uit eene vooraf gemaakte

maakte Nominatie, waar op gebragt waren:

DD. C. MOS, Predd. te *Delfzijl*, onder de Eerw. Classis van *Appingedam*. J. P. HOFMAN, te *Ransdorp* en *Schellingwoude*, onder de Eerw. Classis van *Edam*, en TH. VAN SPALL, te *Koedijk*, onder deze Classis, beroepen den Wel Eerw. zeer geleerden Heere, C. MOS, Pred. te *Delfzijl*, aan wien de Acte daar van is toegezonden.

AKERSLOOT, den 18den Julij 1819. Heden maakte onze Leeraar, D. DAGEVOS ons bekend, het beroep der Gemeente van *Driehuizen* en *Zuidschermer*, na beraad onder afwachting van de noodige goedkeuring, te hebben aangenomen. Zoo dat

AKERSLOOT ſtaat vakant te worden.

ALKMAAR, den 18den Julij. Heden had hier eene buitengewone plegtigheid plaats. Bij gelegenheid van de openlijke bevestiging der aangenomen Ledematen, werd de H. Doop bediend aan twee perſonen van Joodſche afkomst, eene Moeder met hare Dochter, die zich reeds een geruimen tijd van de Joodſche Kerk en gewoonten hadden afgeſcheiden, en hier gevestigd, onze openbare Godsdienst-oefeningen vlijtig bijgewoond, en het noodig onderwijs in de waarheden van onzen Godsdienst genoten hadden. De geheele plegtigheid werd beſtuurd door onzen jongſten Leeraar, J. PRINS, welke bij die gelegenheid predikte, over 2 *Tim.* II: 19c. *Een iegelijk, die den naam van Christus noemt, ſta af van ongeregtigheid.*

GRAFT vakant. Zie Febr. 1819.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMER. Zie Julij 1819.

H O O R N.

HOORN, den 28ſten Julij. Heden is alhier, bij het Klasſikaal Beſtuur geëxamineerd, de

Heer

Heer J. T. VAN BALEN, geboortig van *Filippine*, welke zich daar toe tijdig had aangegeven; en heeft aan de vereischten bij Art. 19. van het Reglement op het Godsdienstig onderwijs, zoodanig voldaan, dat hij, met eenparige stemmen, en hartelijke zegenbede, bevoegd verklaard is, om te staan naar den post van Catechiseermeester; zijnde hem daar van eene Acte ter hand gesteld.

Op Zondag den 1sten Augustus, is gemelde J. T. VAN BALEN, beroepen en aangesteld tot Catechiseermeester en Krankbezoeker in het openbaar Werkhuis alhier, in tegenwoordigheid van Heeren Hoofd-Bestuurderen, door Ds. J. VAN SLOGTEREN, Pred. in deze Gemeente, en belast met het oppertoezigt over het Godsdienstig Onderwijs in dit Gesticht, in zijnen dienst ingezegend; en heeft daar op zijn post, met eene gepaste Godsdienstige voordragt, aanvaard.

WESTWOUD EN BINNEWIJZEND. Zie Julij 1819.

OBDAM. Zie Julij 1819.

GROOTEBROEK staat vakant te worden. Zie Julij 1819.

E D A M.

MONNIKENDAM, den 11den Junij. Ter vervulling van onze vakature, heeft de Kerkeraad, na gunstig verkregene handopening, onder bestuur van onzen oudsten Leeraar, Ds. L. TEN BOKKEL, heden gemaakt dit twaalftal van Predikanten:

DD. WIJS, Predd. te *Hilversum*. DE HAAS, te *Scharwoude*. MEELBOOM, te *Jutphaas*. VAN DER HAMMEN, te *Ilpendam*. RUIS, te *Ouderkerk aan den Amstel*. KERSTEN, te *Driebergen*. HARTMAN te *Warmenhuizen*. DE BRUIN, te *Marken*. DE KONING aan *den Helder*. VAN

TRICHT,

TRICHT, te *Doesburg*. VAN CAMPEN, te *Spaarndam*. VAN DAM, in *de Beemster*.

Op den 15den Junij, zijn daar uit op het zestal gebragt:

DD. WIJS, KERSTEN, MEELBOOM, VAN DAM, VAN CAMPEN, en HARTMAN.

Ten zelven dage, de drie eerstgenoemden geplaatst zijnde, op het drietal:

Is den 24sten uit dit drietal beroepen, de Wel Eerw. Heer M. P. MEELBOOM, Pred. te *Jutphaas*, welke, na beraad, deze beroeping, onder inwachting van de noodige approbatien, heeft aangenomen.

MIDLIE EN AKSWIJK. De Wel Eerw. Heer J. G. TOUSSAINT, beroepen naar *Westwoud* en *Binnewijzend*, heeft op den 11den Julij l. l., van de Gemeente ter dezer plaats affcheid genomen, met eene Leerrede over *Jac.* I: 17. *Alle goede gaven en volmaakte gifte, is van boven* enz. Dus is

MIDLIE EN AKSWIJK vakant.

KWADIJK. Onze Leeraar, Ds. L. VAN DER HORST, maakte ons den 25sten Julij bekend, dat zijn Wel Eerw. de beroeping naar *Wilsum* heeft aangenomen. Zoo dat

KWADIJK staat vakant te worden.

DURGERDAM, den 1sten Aug. Onze Leeraar Ds. D. MOREAU, den 30sten Julij, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer M. P. VAN DER HAMMEN, Pred. te *Ilpendam*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Edam*, ontslagen zijnde van zijne betrekking, op de Classis, en op deze Gemeente, predikte heden tot affcheid 1 *Joh.* II: 28. *En nu, kinderkens! blijft in hem enz.*

ETERSHEM EN SCHARDAM. Zie Junij 1819.

ZUNDERDORP vakant. Zie Julij 1819.

ZEE-

Z E E L A N D.

MIDDELBURG.

KLEVERSKERKE. Door opgekomene verhinderingen, word nu eerst berigt, dat onze zeer geeerde Ambachtsheer J. M. VERMANDE, met Mevrouw deszelfs Echtgenoote, den 17den April l. l., alhier plegtig geinſtalleerd zijnde, verkozen heeft te vertoeven, om 's anderendaags den 18den, in derzelver nieuwe betrekking zich godsdienstig te laten inzegenen; gelijk dan ook door onzen Predikant H. DE KOE, geſchied is, na voorafgegaane toepasſelijke Leerrede, over 1 *Sam.* II: 6 en 7. zijnde onder anderen voor de inzegening gezongen *Ps.* CXXII: 1 en 2 en alles beſloten met *Ps.* CXXII: 3.

GRIJPSKERKE, den 25ſten Julij. Na dat onze Leeraar, Ds. J. C. NIEDELSTEIN WALTER, beroepen naar *Scherpenisſe*, van deze Gemeente en de Clasſis van *Middelburg*, behoorlijk was losgemaakt, door Ds. J. M. VOIJER, Pred. te *Koudekerke*, daartoe van het Klasſikaal Beſtuur gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den ConſulentdezerGemeente Ds. H. A. SCHUTTE, Pred. te *Oostkapelle*, hield zijn Wel Eerw. op heden, zijne afſcheidsrede, predikende over *Hebr.* VI: 7 en 8.

Aan de vakante Gemeenten van *Nieuwland* en *St. Joostland*, *Vrouwenpolder* en *Grijpskerke*, heeft zijne Excellentie, de Heer Staatsraad Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., bij dispoſitie van den 17den Maart, 3den Mei en den 16den Julij l. l., handopening verleend, tot het beroepen, onder nadere approbatie van Z. M. den Koning, van eenen Predikant.

GAPINGE vakant. Zie Julij 1819.

Z I E R I K Z E E.

ELKERZEE. Zie Julij 1819.

DREISCHOR. Zie Julij 1819.
SCHERPENISSE. Zie Julij 1819.
'S HEERJANSLAND. Zie Julij 1819.

GOES.

CATS, den 11den Julij. Heden werd Ds. A. DE VOOGD, van *Heukelom*, tot ons overgekomen, door den Consulent, Ds. J. POPPE, Pred. te *Cortgene*, in den h. dienst alhier bevestigd, met *Marc.* XVI: 15, 16 en 20. *En hij zeide tot hen, gaat heen in de geheele wereld enz.* De Bevestigde begon zijn dienstwerk onder ons, naar aanleiding van *Hebr.* XII: 2. *Ziende op den oversten Leidsman enz.*

OUDELANDE, den 21sten Julij. Bij vernieuwing werd, ter vervulling onzer vakature, heden een zestal gemaakt, bestaande uit:

DD. B. LOOSE, G. VAN DUGTEREN, T. W. RAPPARD, A. J. BUIJS BALLOT, H. J. ROIJAARDS Th. D. en M. P. VAN DOESBURG, Predikanten te *Domburg*, *Oostvoorn*, *Boxmeer* en *Beugen*, *Kloetingen*, *Meerkerk* en *Hoorn*.

Op het drietal werden geplaatst:

DD. B. LOOSE, T. W. RAPPARD en A. J. BUIJS BALLOT.

En daaruit beroepen Ds. B. LOOSE, Pred. te *Domburg*,

BAARLAND, den 25sten Julij. Na, volgens de wet, te zijn ontslagen, nam onze Leeraar, Ds. P. J. CONRADI, heden afscheid van ons, ten tekst hebbende, 2 *Thess.* II: 15—17. *Zoo dan Broeders! staat enz.*

CORTGENE, den 25sten Julij. Heden had alhier eene, sints de Hervorming, in dit Eiland nimmer plaats gehad hebbende plegtigheid plaats.

Deze Gemeente, door vrijwillige en edelmoedige bijdragen van jongen en ouden, dienstbaren en vrijen, armen en rijken, een Orgel, bij aan-

aankoop in eigendom verkregen hebbende, mogt hetzelve, thans plegtig aan God en zijnen dienst toewijden.

Deze plegtigheid had op de volgende wijze plaats:

Vooraf werd gelezen uit 1 *Chron.* XVI. Daarop zonder Orgel gezongen, *Ps.* C: 1—3.

Na het Voorgebed, in het welk het Orgel aan God werd opgedragen, en aan zijnen dienst gewijd, liet hetzelve op eene aangename wijze, zich alleen hooren, door het spelen van één *vs.* uit *Ps.* LXXXIV. waar op door de Gemeente in vereeniging met hetzelve, gezongen werd *Ps.* XXXIII: 1, 2. Waar uit onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. POPPE, zijnen tekst ontleend had, en wel *vs.* 1—3.

Zijn Wel Eerw. eindigde de Leerrede met aanspraken en zegenwenschen, aan deze Gemeente, als mede aan de van elders, ook buiten dit Eiland, opgekomene hoorders; zijnde hier op gezongen *Ps.* CXXXIV. *vs:* 1. door de Mannen, *vs.* 2. door de Vrouwen, *vs.* 3. door de geheele Gemeente.

Eindelijk werd nagezongen, *Ps.* CL: *vs.* 1. door de Mannen, *vs.* 2. door de Vrouwen, en *vs.* 3. door de geheele Gemeente.

Wel te vreden naar huis gekeerd, en eenige rust genooten hebbende, begaf men zich andermaal naar de Kerk, zong in vereeniging met het Orgel, verscheidenen *versen* uit de *Psalmen*, als mede aangename Muzijkstukken, tot groot genoegen van eene weder talrijke zaamgevloeide menigte.

Het Orgel is vervaardigd, door den kundigen Heer J. P. SCHMIDT, te *Gouda* in 1794, en is bij deszelfs inwijding voortreflijk bespeeld, door den uitnemend ervarenen Heer J. LE ROIJ, Organist van de nieuwe Kerk, te *Middelburg*.

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.
KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.
OVEZANDE EN DRIEWEGEN. Zie Mei 1819.
GOES. Zie Junij 1819.
WOLFAARTSDIJK. Zie Junij 1819.
ELLEWOUTSDIJK. Zie Julij 1819.

IJZENDIJKE.

IJZENDIJKE, den 28sten Julij 1819. Voor het Klassikaal Bestuur, stelde zich J. SCHILLEMAN, woonachtig te *Biervlied*, met verzoek, om geadmitteerd te worden tot Catechiseermeester, de papieren, tot dat einde noodig, in orde zijnde, zal het examen plaats hebben, in de eerstvolgende vergadering. Als eene proeve van zijne geschiktheid tot het geven van onderwijs, zal hij, volgens de opgave van het Bestuur, een kort en duidelijk opstel leveren, over *Joh.* III: 16.

De Correspondent is onderrigt, dat de Kerkeraad van *Breskens*, den Wel Eerw. K. LE FEVRE, van *Bath*, onder de Clasfis van *Goes*, en de Kerkeraad van *Nieuwvlied*, den Heer B. LOZE, van *Domburg*, onder de Clasfis van *Middelburg*, beroepen hebben; naar den Correspondent gezegd is, zal hij in staat gesteld worden, om van deze bedrijven, in een volgend No. van dit tijdschrift, meer bijzondere omstandigheden mede te deelen.

ZAAMSLAG, den 2den Aug. 1819. Z. M. de Koning, heeft goedgekeurd, het beroep van onzen Leeraar W. S. DE VISSER, van ons naar *Mijdrecht*. Zijn Eerw. zal losgemaakt worden, door den Heer C. MEEUSE, daartoe door het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke* benoemd. Reeds hebben wij het gemelde Bestuur verzocht, om handopening van het Ministerie, voor

voor ons te vragen, tot het vervullen van de op handen zijnde vakature.

U T R E C H T.

Den 4den Aug. 1819, zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, tot den predikdienst geadmitteerd, de Heeren E. HERINGA en J. S. ZORN, Candidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Utrecht*.

U T R E C H T.

DE MEERN. Na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. BRAVE, van zijne betrekking op deze Gemeente, behoorlijk was ontslagen, door eenen Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Utrecht*, in tegenwoordigheid van den Consulent, heeft zijn Eerw. op den 25sten Julij afscheid gepredikt, uit *Phil.* I: 3—6. *Ik danke mijnen God, zoo dikwijls ik uwer gedenke* enz.

MAARSSEN. Op den 1sten Augustus 1819, is onze van *de Meern* alhier beroepene Leeraar, J. BRAVE in zijnen Dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer A. HAZEU, Pred. te *Uitgeest*, bij afstand van den Wel Eerw. Heer H. VAN SCHELLE, Pred. te *Vleuten*, die, als Consulent dit werk zou hebben moeten verrigten. — De Bevestiger had tot zijn onderwerp 1 *Cor.* III: 9. *Want zij zijn Gods medearbeiders; Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij;* — en de Bevestigde Leeraar deed 's namiddags zijne Intrede met 1 *Cor.* II: 2. *Want ik hebbe niet voorgenomen iet te weten onder u, dan Jezus Christus en dien gekruisigt.*

LOPIK en CABAUW. Op den 8sten Augustus 1819. is onze van *Ter Aa*, alhier beroepene Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. J. NEUMAN, in zijnen Dienst ingezegend, door den

Hoog Eerw. Hooggeleerden Heer J. HERINGA, ELIZASZ. Prof. in de H. Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Utrecht*, bij affland van den Consulent dezer plaats; den Wel Eerw. Heer J. C. DE VRIES, Pred. van *Lopik-Capel*. De Bevestiger behandelde *Col.* III: 11*b*. *Maar Christus is alles, en in allen*. De Bevestigde deed zijne Intrede met *Hand.* VIII: 5. *En Philippus kwam af in de Stad van Samaria, en predikte hen Christus.*

UITHOORN EN KUDELSTAART, den 21sten Julij. Na dat Ds. C. H. VAN REENEN, V. D. M. te *Kortenhoef*, voor onze beroeping bedankt had, heeft de Kerkeraad heden, onder bestuur van Ds. E. L. DE BRUIJN, bij absentie van onzen gewonen Consulent, eene nieuwe poging ter vervulling der vakature aangewend, en beroepen Ds. A. KEERBERGEN, Pred. te *Acquoi*, bij wien op het viertal geplaatst waren; DD. C. DE VISSER, P. STEENMEIJER en T. VAN SPALL, Predd. te *Herkingen*, *Hekelingen* en *Koedijk*. —

TER AA, den 25sten Julij 1819. Na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. J. NEUMAN, van hier naar *Lopik* en *Cabauw* beroepen, op den 15den dezer, door den Wel Eerw. Heer F. L. ABRESCH, Pred. te *IJsselstein*, als daar toe door het Klassikaal Bestuur van *Utrecht* gecommitteerd, in tegenwoordigheid van den Consulent, O. J. VAN DER KUIJP, Pred. te *Breukelen*, behoorlijk van zijne betrekking op deze Gemeente was ontslagen, nam zijn Wel Eerw. heden afscheid van ons, predikende bij die gelegenheid over *Joan.* XV: 9*b en* 10*a*. *Blijft in deze mijne liefde. Indien gij mijne geboden bewaart, zoo zult gij in mijne liefde blijven.* Zoo dat dus TER AA vakant is.

JUTPHAAS, den 25sten Julij 1819. Onze Leer-

Leeraar, Ds. M. P. MEELBOOM, die ons op den 4den l. l., aan het einde der Voormiddags-Godsdienstoefening bekend maakte, dat hij op den 1sten dezer maand eene beroeping naar de Gemeente te *Monnikendam* ontvangen had, gaf ons heden berigt, naar aanleiding eener Leerrede over *Hand.* XXI: 14. dat hij deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, zou opvolgen.

MONTFOORT. Zie Julij 1819.

MIJDRECHT. Zie Julij 1819.

A M E R S F O O R T.

WOUDENBERG, den 1sten Augustus. Heden werd onze beroepen Leeraar, P. H. HUGENHOLTZ, onder ons ingezegend, door zijnen Vader, Ds. P. HUGENHOLTZ, Pred. te *Utrecht*, bij afstand van den Consulent Ds. P. J. LAAN, Pred. te *Amersfoort*, uit 1 *Cor.* III: 9a. *Wij zijn Gods medearbeiders.* De Bevestigde deed 's namiddags zijne Intrede, met 1 *Cor.* III: 11. *Niemand kan een ander fondament leggen, dan het gene gelegd is, hetwelk is Jezus Christus.*

NICHTEVECHT. Zie Mei. 1819.

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN staat vakant te worden. Zie Junij 1819.

BLAAUWKAPEL. Zie Julij 1819.

KORTENHOEF. Zie Julij 1819,

W IJ K.

NEDERLANGBROEK, den 25sten Julij. Onze naar *Wageningen* beroepen Leeraar, Ds. J. W. VAN DOLDER, ingevolge de Wet, van zijne betrekking tot deze Gemeente en de Classis van *Wijk* ontslagen zijnde, nam heden van ons afscheid, met 1 *Thess.* III: 8. — Ter vervulling van deze vakature, werd uit een drietal, waar op geplaatst waren:

DD. A. B. BALLOT, Predd. te *Kloetingen*. J. R. SCHORER, te '*s Gravenpolder* en J. F. VAN OORDT,

S. S. M. Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, beroepen Ds. J. F. VAN OORDT, die deze beroeping heeft aangenomen.

DOORN staat vakant te worden. Zie Mei 1819.

'T WAAL EN HONSWIJK. Zie Julij 1819.

WERKHOVEN. Zie Julij 1819.

FRIESLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, is op den 4den Aug. 1819. tot den predikdienst geadmitteerd, J. A. KUITERT, Proponent onder de voormalige Classis van het Westerkwartier.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN. Ds. J. J. FLORISON, die, zoo als reeds in de voorgaande Boekzaal gemeld is, den 13den Junij l. l., hier in den hoogen ouderdom van 95 jaren en 2 maanden, overleden is, is in het jaar 1724, te *Manheim* geboren. Eerst heeft hij de hooge school te *Heidelberg* bezocht, en daarna zijne studien te *Franeker* voltrokken. In het jaar 1752 werd hij Predikant te *Metslawier* en *Nijawier*, onder de Classis van *Dokkum*, alwaar hij nagenoeg vijftig jaren, het Evangelie der zaligheid, met ijver en getrouwheid, verkondigd heeft. De studie was altijd zijne meest geliefdkoosde bezigheid. Ruim zeventien jaren rustte hij van zijnen openbaren arbeid. Hij stierf zeer gerust, en vol van vertrouwen op de toezeggingen van het Evangelie, dat hij, op weinige weken na, een halve eeuw, had mogen verkondigen.

Zijn

Zijn Eerw. is gehuwd geweest met Mejuffrouw R. FABER, reeds voor vele jaren overleden. Uit dit huwlijk zijn voortgekomen, vier nog in leven zijnde kinderen, onder welke twee zonen, welke beide nu al bijna veertig jaren in de Kerk van Jezus, als verkondigers van het Evangelie gediend hebben. De een is L. J. FLORISON, thans Predikant te *Ee* en *Engwierum*, onder de Clasfis van *Dokkum*, en de ander J. W. FLORISON, thans Predikant te *Lekkum* en *Miedum*, onder de Clasfis van *Leeuwarden*.

Ds. M. KIM, de opvolger van den waardigen grijsaard, in de bediening van het Evangelie, te *Metslawier* en *Nijawier*, heeft, in eene plegtige lijkrede over *Pred.* XII: met nadruk, de Gemeente van *Metslawier* en *Nijawier*, bij het gebeurde bepaald.

VROUWENPAROCHIE. Den 20sten Julij is onze Leeraar L. VAN LOON, beroepen naar *Welsrijp* en *Baijum*, onder de Clasfis van *Harlingen*, door D. G. ROORDA, Scriba van het Klasfikaal Bestuur van *Leeuwarden*, en Predikant te *Britfum*, door voornoemde Bestuur hier toe gecommitteerd, in de tegenwoordigheid van den Confulent P. NOORDHOFF, Predikant te *Anna-parochie*, van deze Gemeente, en van zijne betrekking op derzelver Kerkeraad en de Clasfis van *Leeuwarden*, losgemaakt geworden.

Den 1sten Augustus, eindigde dezelve zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Jef.* XXI: 10. *O mijne dorfchingen en de tarwe mijnes dorschvloers! enz.*

LEEUWARDEN. Den 28sten Julij is door het Klasfikaal Bestuur van *Leeuwarden*, tot Lid der Clasfis verklaard geworden, Ds. L. VALK, bevestigd Predikant te *Leeuwarden*.

HUINS. Den 1sten Aug. maakte Ds. S. NAU-

TA, Pred. te *Hijlaard* en *Lijons*, waarmede deze Gemeente, bij besluit van zijne Majesteit den Koning, van den 5den Junij l. l., zoo als reeds in de Boekzaal van Julij 1819, is berigt geworden, gecombineerd geworden is, een aanvang van zijnen dienstwerk, als onze vaste Leeraar, onder ons, met eene Leerrede over *Rom:* XIII: 1 en 2. *Alle zielen zij den magten over haar gesteld* [*onderworpen enz.*

HARLINGEN.

WELSRIJP EN BAIJUM vakant. Zie Julij 1819.

SNEEK.

IJLST. Ds. CALKOEN, Pred. te *Genemuiden*, voor de beroeping alhier bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, na gemaakt twaalf-, zes- en drietal, beroepen: Ds. J. MANGEL, Pred. te *Hantum* en *Hantumhuizen*; dan, ook deze bedankt hebbende, zal de Kerkeraad eerstdaags tot eene vijfde beroeping moeten overgaan.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFERDE. Alhier is beroepen Ds. KIJLSTRA, Candidaat van den heiligen dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*.

NB. Het berigt van het bedanken van Ds. W. BEKKER, voor de beroeping van *Kolhorn*, is abusivelijk in de Boekzaal voor Julij geplaatst, als van *Oudega*, *Idsega* en *Sandferde*, hetzelve moet zijn van *Oudega* en *Kolderwolde*.

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Mei 1819.

DOKKUM.

DOKKUM. Onder de Classis van *Dokkum*, zijn kort na elkanderen drie Predikanten in onderscheidene Gemeenten overleden; te weten:

Ds. J. CANAIS, in 1774 werd zijn Eerw. Predikant te *Oosterwolde*, *Fochteloo* en *Appelsche*, in 1775 te *Rusimageest*, in 1815 werd hij emeritus, zijne Echtgenoote was eene dochter van

P. CON-

P. CONRADI, Professor in de heilige Godgeleerdheid te *Franeker*, deze verloor hij kort voor zijn dood, die voorviel den 18den Nov. 1818. Hij stierf in den ouderdom van 68 jaren, en laat verscheidene kinderen en kindskinderen na.

Ds. F. BAVIUS, voorheen Praeceptor der Latijnsche Scholen te *Leeuwarden*, werd Pred. te *Foudgum* en *Raard* 1767, bereikte den ouderdom van 89 jaren, werd emeritus 1813, is overleden den 15den Mei 1819, zijne Echtgenoot stierf vele jaren vroeger, twee dochters zijn er nog van hem in leven.

Ds. J. J. FLORISON, werd Predikant te *Metslawier* en *Nijawier* 1752, emeritus 1802, overleden den 13den Junij 1819, oud 95 jaren, een groot aantal jaren was hij Weduwenaar, hij heeft vele kinderen, kindskinderen en achterkindskinderen nagelaten, twee van 's mans zoonen zijn nog werkelijk Predikanten, de oudste L. FLORISON, te *Ee* en *Engewierum*, de tweede J. W. FLORISON, te *Lekkum* en *Miedum*. De thans in dienst zijnde Predikanten te *Rinsmageest*, *Foudgum* en *Metslawier*, hebben hunne Gemeenten meer of min opzettelijk bij de sterfgevallen van hunne vorige Leeraren bepaald; doch de correspondent heeft daar van geen bijzonder berigt ontvangen.

HANTUM EN HANTUMHUIZEN, de Heer J. MANGEL, is beroepen geweest te *IJlst*, doch heeft, na beraad, voor dat beroep bedankt.

NES OP AMELAND vakant. Zie April 1817.

VEENWOUDEN vakant. Zie Julij 1819.

HEEREVEEN.

De Correspondens dezer Classis, heeft van den Kerkeraad der gecombineerde Gemeente, van *Nieuwehorne*, *Oudehorne*, *Schurega*, *Jubbega* en *Hoornsterzwaag* het volgende berigt ontvangen.

Het

Het Kerkgebouw te *Hoornsterzwaag*, hetwelk in het jaar 1642, gesticht is, was tot dus ver van alles, wat eenigzins fraai genaamd kan worden, ontstoken; maar daar men zich thans in staat bevond om hetzelve te kunnen verbeteren, werd de zorg daar voor, aan den Heere J. M. COEHOORN VAN SCHELTINGA, Grietman van *Schoterland*, en voornaamsten Floreenpligtige opgedragen; met dit gevolg, dat wij den 13den Junij l. l., het genoegen hadden, in het vernieuwde en verbeterde Kerkgebouw voor de eerste keer te vergaderen, bij welke gelegenheid onze Leeraar, Ds. G. SCHLECHT, hetzelve plegtig aan God en den Stichter des Christendoms toegewijd heeft, naar aanleiding van *Joh*, X: 22*a*. *En het was het Feest der vernieuwing des Tempels.* — Terwijl Zijn Eerw. tevens aan bovengenoemden Heere Grietman, bij het slot zijner Leerrede, namens de Gemeente, openlijk dank betuigde, voor de moeite welke zijn Ed. Achtbare ten nutte der Gemeente wel heeft willen besteden.

GOINGARIJP EN DE BROEK vakant. Zie Nov. 1818.

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE vakant. Zie Mei 1819.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

HEINO, den 29sten Julij. De Kerkeraad op den 19den laatstleden, nogmaals vergaderd zijnde, ter vervulling der vakature alhier, veroorzaakt door het vertrek van den Wel Eerw. zeer ge-

geleerden Heer J. J. HIEBINK, na *Wormerveer*, heeft tot dat einde het volgende zestal van Predikanten en Proponenten gemaakt:

DD. J. A. SCHRADER, Candidaat bij het Provinciaal Bestuur van *Groningen*. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doctor en Candidaat bij het Provintiaal Bestuur van *Zuidholland*. A. C. HOOGKLIMMER, Predd. te *Osch*. W. RUITMAN, te *Windesheim*. M. LOHSE, te *Vorchten* en E. A. BOERMAN, te *ter Heide*.

En hier uit beroepen, de Wel Eerw. Heer A. L. VAN DER BOON MESCH, die deze beroeping, na beraad, aangenomen heeft.

AVEREEST vakant. Zie Mei 1819.

K A M P E N.

WILSUM. Ter vervulling der alhier bestaande vakature, heeft de Kerkeraad, op den 15den Junij, de volgende Nominatie, in tegenwoordigheid van den Consulent dezer Gemeente gemaakt:

DD H. C. VINKE, Predd. te *Vuursche*. J. C. VAN DE VELDE, te *Odijk*. W. SCHEUËR, te *Mastebroek*. W. RUITMAN, te *Windesheim*. J. CLAUS, S. S. Min. Candidaat bij het Kerkbestuur van *Noord-Braband*. A. SCHILT, S. S. Min. Candidaat bij het Kerkbestuur van *Utrecht*.

En is ten zelfden dage, daar uit beroepen, Ds. H. C. VINKE, — die, na beraad, bedankt heeft.

De Kerkeraad maakte daar op den 7den Julij, eene nieuwe Nominatie, waar op geplaatst werden:

DD. L. VAN DER HORST, Predd. te *Kwadijk*. J. HOOGKLIMMER, te *Osch*. W. SCHEUËR, te *Mastebroek*. W. RUITMAN, te *Windesheim*. R. SCHOUTEN, te *Houwaard*. J. CLAUS, S. S. Min. Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*.

En

En werd uit dit zestal beroepen, Ds. L. VAN DER HORST, die dit beroep, na beraad, heeft aangenomen.

KAMPEN. De beroeping uitgebragt te *Wilsum* op Ds. L. VAN DER HORST, Pred. te *Kwadijk*, is door het Klassikaal Bestuur van *Kampen* geapprobeerd, en ter verkrijging van de Koninklijke approbatie opgezonden.

BLOKZIJL. De Kerkeraad der Hervormde Gemeente, gunstig handopening ontvangen hebbende, tot het beroepen van eenen tweeden Pred., onder nadere approbatie van Z. M. den Koning; worden de Heeren Candidaten uitgenoodigd, om alhier voor den laatsten September, hunne gaven te laten hooren, na alvorens hunne getuigschriften aan Ds. R. R. WEURDINGE, te *Blokzijl*, als Consulent vertoond te hebben.

BLANKENHAM, vakant. Zie Junij 1819.

GRONINGEN.

Op den 4den Augustus 1819, is, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, tot den Predikdienst geadmitteerd, de Heer A. W. BONING, Candidaat in de Letteren en Godgeleerdheid, aan de Hooge School te *Groningen*.

GRONINGEN.

WESTERBROEK. Onze Leeraar, Ds. E. J. HUISINGA, van zijne betrekking als Pred. dezer Gemeente, en als Lid der Classis van *Groningen*, in eene Kerkeraadsvergadering, gehouden den 22sten April, door den Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur Ds. G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, behoorlijk losgemaakt zijnde, heeft zijn Eerw. den 25sten April affcheid gepredikt, met eene Leerrede over *Phil.* IV: 1.

GRONINGEN. In de Vergadering van het

Klas-

Klassikaal Bestuur, van den 26sten Mei l. l., is volgens het Reglement geëxamineerd, en tot den post van Catechiseermeester bevoegd verklaard, H. BIELEFELD, *Groninger*.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN. Zie Junij 1819.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

APPINGEDAM.

ENUM vakant. Zie April 1818.

MIDDELSTUM.

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

EENRUM vakant. *Zie Maart 1819.*

NOORDBRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

VUCHT EN CROMVOIRT, den 13den Aug. Den 20sten Junij l. l., predikte onze van hier naar *Deventer* vertrokkene Leeraar P. C. MOLHUIJZEN, afscheid van ons, met 2 *Tim.* III: 14. eerste deel. *Blijft in het gene gij geleerd hebt!* Zijne Excellentie de Heer Directeur Generaal, voor de zaken der Hervormde Kerk enz. toen reeds gunstig handopening, tot het doen eener nieuwe beroeping, verleend hebbende, zal men spoedig tot dezelve overgaan.

BREDA.

MOERDIJK staat vakant te worden. Zie April 1819.

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

ALPHEN vakant. Zie Junij 1819.

STEENBERGEN vakant. Zie Junij 1819.

GINNEKEN EN BAVEL. Zie Junij 1819.

HEUS-

HEUSDEN.

In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, gehouden den 29sten Mei l. l., zijn acten van Lidmaatschap verleend, aan DD. O. SCHUILINGHE, A. A. VAN SCHILFGAARDEN, H. VAN NOORDEN en F. C. EVERAARS, bevestigde Predikanten te *Wijk*, *Bezooijen*, *Drunen* en *Nieuwkuik* en *Meeuwen* en *Haagoort*.

SLEEUWIJK, den 6den Junij 1819 Onze Leeraar, Ds. J. SMIJTEGELT VAN DER HOEK, ons op den 20sten Mei l. l. berigt hebbende, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Giesen Nieuwkerk*, ontvangen had, maakte ons heden bekend, dat hij voor dezelve had bedankt, en verbond zich weder aan ons.

LOON OP ZAND, den 4den Julij. Onze Leeraar J. LEIJDS, gaf ons heden kennis, van eene bij hem ontvangene beroeping, naar de Gemeente van *Nieuwland*, bij *Middelburg*, welke beroeping hij had in beraad genomen.

SPRANG, den 11den Julij. Onze beroepen Leeraar, Ds. H. VAN IDSINGA, werd heden onder ons bevestigd, door den Consulent onzer Gemeente, Ds. J. LEIJDS, Pred. te *Loon op Zand*, met *Deut.* XXXIII: 11*a*. *Zegen, Heer! zijn vermogen en laat u het werk zijner handen wel bevallen*, waarop de bevestigde zijne intrede deed, met eene Leerrede, over *Hand.* VIII: 5. *En Philipus* enz.

EINDHOVEN.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL. De Kerkeraad heeft ten overstaan van den Consulent, op den 13den Julij, het volgend drietal gemaakt.

DD. G. J. VAN NOUHUIS, Predd. te *Rumpt*. J. D. C. KOCH, te *Engelen*. B. TE GEMPT, te *Batenburg*.

En daaruit beroepen, Ds. G. J. VAN NOUHUIS.

ZO-

ZOMEREN EN LIEROP. Alhier is, ten overstaan van den Consulent, op den 14den Julij, dit drietal gemaakt:

DD. J. H. HAMELBERG, Predd. te *Heze* en *Leende*. J. DE GIDS, te *Heerwaarden*. W. T. OVERHOFF, te *Bunschoten* en *Snakenburg*.

En daaruit beroepen Ds. J. H. HAMELBERG.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZEL. Op den 29sten Julij heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, het volgend drietal gemaakt:

DD. W. RUTTINCK, Predd. te *Huissen*. H. J. VAN NOUHUIS, te *Nederhemert*. P. J. VAN DER GRIENT, te *Zundert* en *Rijsbergen*.

En uit hetzelve beroepen, Ds. W. RUTTINCK.

VALKENSWAARD, WAALRE enz. Ds. T. DE HAAN, heeft de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt, onder inwachting van de vereischte goedkeuringen, aangenomen.

D R E N T H E.

Het Provinciaal Kerkbestuur, heeft geexamineerd en tot den openbaren predikdienst toegelaten, den Heer L. L. VAN LOENEN, J. FIL W. J. FR. Candidaat bij de Eerw. Clasiis van het voormalig Graafschap *Bentheim*.

A S S E N.

HIJKERSMILDE en KLOOSTERVEEN vakant. Zie April 1819.

M E P P E L.

NIJEVEEN vakant. Zie Julij 1819.

W A L S C H E K E R K.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

RONGIJ vakant.
'S HERTOGENBOSCH. Zie Julij 1819.

LIMBURG. *enz.*

MAASTRICHT.

MAASTRICHT. In de laatstgehoudene Vergadering van dit Klasſikaal Beſtuur, op den 28ſten Julij l. l., werd Ds. D. VAN DER LOO, bevestigd Predikant bij de Nederduitſche Gemeente alhier, volgens de wet tot lid dezer Claſsis verklaard, en aan zijn Eerw. benevens den Heere Praetor van den Noordring van *Maastricht*, daar van kennis gegeven.

VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

OUDEWETERING vakant.
AMERSFOORT vakant.
NIEUWPOORT vakant.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

BERGEN OP ZOOM, den 1ſten Aug. Daar door het vertrek van onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer C. OP DEN OORT, naar de Gemeente van *Zierikzee*, onze Gemeente eenigen tijd vakant is geweest, kunnen wij thans melden, dat onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. M. REICHE, Proponent te *Amſterdam*, na gunstig verkregene approbatie van Z. M. den Koning, dit beroep heden heeft aanvaard; zijnde de voorſtelling des voormiddags geſchied, door onzen voormaligen Leeraar, den Wel Eerw. Heer C. OP DEN OORT, met eene Leerrede over

Philipp.

Philipp. II: 29. *Zoo neemt hem nu aan enz.* terwijl onze nieuwe Leeraar, des namiddags zijn beroep aanvaardde, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5—7. *Want wij prediken enz.*

RIJP, den 1sten Aug. Onze Leeraar H. HAARING, beroepen naar de Gemeente te *Amersfoort*, eindigde op heden zijn openbaar dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* II: 11*b*.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

LAGE is wederom met eenen Leeraar voorzien, H. Excell. de Gravin VAN WASSENAAR, daar-

daartoe benoemd hebbende den Heer J. MEIJERLICH, Proponent te *Groningen*, en van deze benoeming den Hoogl. Koningl. Overkerkeraad, alhier kennis hebbende doen geven, werd hij op den 9den Junij door deszelfs geestelijk lid, den H. Eerw. Heer J. F. SCHULTZ, in het bijzijn van twee Gedeputeerden der Classis, de Wel Eerw. Heeren KOPPELMAN en VISCH, Pred. te *Ohne* en *Wilsum*, geëxamineerd en goedgekeurd. Hier op van wegen zijne Koninglijke Hoogheid den Prins Regent van *Engeland*, geconfirmeerd zijnde, werd hij door genoemden Overkerkeraad SCHULTZ, op den 25sten Julij geordineerd, en namens Z. K. H. den Prins Regent ingezet, na dat den Wel Eerw. Heer J. SCHOTSMAN, Predikant te *Niënhuis*, eene, hem door benoemden Overkerkeraad opgedragene bevestigingsleerrede gehouden had, over 1 *Tim.* IV: 15 en 16. De bevestigde aanvaardde daarop, den 1sten dezer, zijnen dienst, met *Marc.* IV: 21—23.

NIENHUIS. Hier is den 1sten Aug. een beroep geschied, waar van echter de Correspondent, nog geen legaal berigt ontvangen heeft.

L I N G E N.

LINGEN, eerste en derde Leeraarsplaats vakant.

CONSISTORIALE KERK van KLEVE.

MöRMTER vakant.

W E Z E L.

KERVENHEIM vakant. Zie Aug. 1813.
SCHöNENBEEK vakant. Zie Aug. 1816.
RINGENBERG vakant. Zie Maart 1817.

NE-

NEDERLANDSCH ZENDELING-GENOOTSCHAP.

De algemeene Vergadering van het Nederlandsch Zendeling-Genootschap, is den 22sten Julij l. l. gehouden te *Rotterdam*, en in dezelve, volgens gewoonte, berigt gegeven van de werkzaamheden en den tegenwoordigen staat des Genootschaps, welk berigt sedert aan de leden is gezonden. De opwekkende redevoering is bij deze gelegenheid gehouden, door Ds. E. KIST, Medebestuurder des Genootschaps, die, naar aanleiding van *Ps.* LXXVIII: de treurige gesteldheid onzer voorouderen, toen zij nog Heidenen waren, vergeleek met de heilzame verandering, welke het Christendom hier in te wege bragt, aantoonde, door welke middelen dit werd daargesteld, en een en ander beschouwde, als aanmoediging, om met allen ijver voort te gaan, in het ons voorgestelde werk, daar de bedenkingen, hier tegen geopperd, zich gemakkelijk lieten oplossen door de gemelde geschiedenis, als onwederspr ekelijke daadzaken.

In de buitengewone Vergadering van Directeuren, gehonden den 20sten Julij en volgende dagen, zijn tot Medebestuurderen verkozen:

Mr. N. J. A. C. HOFFMAN, te *Rotterdam*. B. F. TIJDEMAN, Predikant te *Dordrecht*. A. H. TER HOEVEN, Predikant te *Amsterdam*. B. TER HAAR, te *Amsterdam*. O. VAN TRICHT, Predikant te *Enkhuizen*. W. L. VAN OOSTERZEE, Predikant te *Zonnemaire*. N. S. HOEK, Predikant te *Kampen*. L. MERENS, Predikant te *Edam*. A. LEDEBOER, Predikant te *Harlingen* . . . KALCKHOFF, Predikant te *Laren* bij *Zutphen*. C. DE GROOT STIFRIJ, Predikant te *Pijnacker*. H. J. EIJEMANS, Predikant te *Alblasserdam*. W. TAMMLING, thans Predikant te *St. Petersburg*. VAN OOSTERHOUT, te *Schoonhoven*.

Bij dewelke even als bij de overige Bestuurderen, een ieder welke eenige bijzonderheden aangaande het Genootschap, verlangt te weten, of aan deszelfs werkzaamheden, het zij door het houden van de Maandelijksche Bedestonden, als anderzints gelieft deel te nemen, verzocht wordt zich te vervoegen.

ZONDAGS-SCHOLEN.

CAPPELLE OP DEN IJSSEL, den 25sten Julij. De avond van dezen dag, was voor ons treffend en aandoenlijk, door de Feestviering bij onze Zondags-School, waarbij het tweede jaarlijksche examen en prijsuitdeeling plaats had. Na dat onze Leeraar, Ds. C. A. VAN SCHAGEN, eene korte redevoering had doen voorafgaan, over het nut der Zondags-Scholen, als bevorderlijk aan Godsdienstige en Zedelijke Beschaving, werd door denzelven het onderzoek bij de klassen der lezers gedaan, en daarna aan 59 personen, onderscheidene eereprijzen, met toepasselijke aanspraken uitgereikt; van welke er 20 eervol van de School ontslagen wierden; terwijl het welluidend zingen, van het hier bestaande Zanggezelschap, bij afwisseling van het examen en de prijsuitdeeling, niet weinig aan den luister van dit Godsdienstig Schoolfeest heeft toegebragt.

Een aanzienlijk getal hoorders, ook van elders hier zamen gevloeid, was met zigtbare deelneming en gevoel, getuige van het nut, het welk hier door in deze Gemeente gesticht wordt, zoo wegens de vorderingen in het lezen, ook van zulken, die reeds verre in jaren gevorderd waren, als in duidelijke blijken van beschaving, ook kenbaar in tranen van gevoel, die elk der

leer-

leerlingen stortte, bij de vermelding van den dood van een hunner, den vorigen dag voorgevallen, en die mede op den prijs gehoopt had.

BERIGTEN.

De ondergeteekende in een zeker boekje, waar van de titel is: *Suspensie van den Proponent* J. B. D. WIBMER, *door het Klassikaal Bestuur van Amsterdam*, enz. gelezen hebbende eene opgave van het gene hem zoude beleden zijn, en bij daarop bekend hebben, als mede in eene aanteekening van het gene hij predikende zoude gezegd hebben, vindt zich verpligt, (ter beantwoording aan de menigvuldige aanzoeken van deelnemende vrienden,) openlijk te berigten, dat hij het niet noodig acht, zich, omtrent dat gestelde aldaar, te verklaren, daar zijne vrienden en bekenden in de onderscheidene Gemeenten, die hij gediend heeft, en ook buiten dezelve, zeer wel weten, wat hij met volle overtuiging gelooft en predikt, en voor jaren reeds gepredikt heeft. Terwijl menschen, die hem niet kennen, slechts zouden kunnen zeggen: het eene is ja en het andere neen.

Hij betuigt bij deze, nimmer die genen te zullen antwoorden, die uit misverstand of kwaadwilligheid, hem in een verkeerd daglicht zouden kunnen of willen plaatsen, steeds voor de aandacht houdende, dat het de *Heer is, die ons oordeelt en die de raadslagen der harten zal openbaren.* Echter ontveinst hij niet te verklaren, dat hij ieder mensch diep beklaagt, die de Christelijke Gemeente, op welk eene wijs ook, bespot in de aankleving aan haren dierbaren Bijbel, en in de waarneming harer heilige plegtigheden, door onzen Goddelijken Verlosser ingesteld, aan welke instelling eene zeer groote

menigte van Christen Belijders, op voorlichting der gewijde schriften, meent te beantwoorden, als zij Doopen en Avondmaal houden, met harten vol van een heilig geloof in en van de reinste liefde tot hem, die zich voor schuldige en verbijsterde Zondaren, zelfs aan een kruis heeft opgeofferd.

Limmen, J. WELDIJK.
den 17den Julij 1819.

Met de boven geplaatste aankondiging, voor zoo veel het geschrift van J. B. D. WIBMER, ook hem noemt, ten volle instemmende, en zich gelukkig vindende, bij een hartelijk geloof aan de ware gronden van het dierbaar Christendom, waar aan hij nimmer heeft kunnen twijfelen, wenscht de ondergeteekende dezelfde overtuiging toe aan elk, die den naam van Christus, voor de menschen belijdt, nevens eene opregte en hartbevredigende gezindheid, om de waarheid in liefde te betrachten, en, gelasterd, het kwade te overwinnen door het goede.

's Gravenhage, W. A. OCKERSE.
den 20sten Julij 1819.

De Binnen en Buitenleden van de Weduwenbeurs der Classis van *Edam*, worden bij dezen verzocht, hunne Quoten over den jare 1818, verschenen met Pinkster 1819, ter somme van acht guldens, uiterlijk vóór of op den 31sten December dezes jaars, franko te voldoen, aan den ondergeteekende, administrerenden Quaestor dezer beurs.

Edam, W. BOOMKAMP.
den 13den Julij 1819.

Ver-

Verbetering in de Naamlijst der DD. Proponenten enz., voorkomende in de Boekzaal voor Julij 1819.

Naamlijst der DD. Proponenten of Candidaten, bij de Walsche Kerken.

Proponent.

Lambertus Sanderus:

Candidaten.

G. F. Grellet.
J. T. Bergman.
G. L. James.
A. L. C. Coquerel.

LETTER-NIEUWS.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper, op 't Rok-in, te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen.

De derde Druk van D. MUSLIN, *Des Christens uitzigten in de Eeuwigheid*, in achttien Leerredenen; uit het Hoogduitsch vertaald door J. H. BROUWER; wordende de bestelde Exemplaren succesſivelijk afgeleverd; en is dit belangrijk en alom begeerde Werk, nu weder in de voornaamſte Boekwinkels à ƒ 2 : 10 : — verkrijgbaar. — Nog debiteerd dezelve van MUSLIN, met het beste succes: *Jezus Geboorte* en *Kindsheid*; zijn *Lijden*, *Dood* en *Begrafenis*; in Leerredenen, twee Stukken, zamen ƒ 2 : 12 : — en zijn bij gemelde nog ter perſe van MUSLIN: *Jezus Opſtanding* en *Hemelvaart*, *de Uitſtorting van den H. Geest, op Pinkſteren*; zijn *Avondmaalsboek*, enz.

Heden zijn bij de Boekverkoopers, Bluſſé en van Braam, te *Dordrecht*, van de pers gekomen, en alom verzonden:

I. De *Voor-Wereld*, of bewijzen voor het beſtaan, en den ondergang van meer dan ééne vroegere Aardſchep-

ſcheppiug. Naar het Hoogduitſch van den Predikant, J. G. I. BALLENSTEDT, te *Pabstorf*. Vrij vertaald, omgewerkt, en met eenige Aanteekeningen vermeerderd, door A. MOLL, *Med. Doct.*, te *Nijmegen*, eerſte Deel.

Met nog één Deel, dat ter perſe is, zal dit belang- en zaakrijk werk compleet zijn; in *Duitschland*, is reeds de derde Druk, van dit zelfde werk moeten gedrukt worden, om aan de begeerte naar hetzelve te voldoen.

II. Het *Zee-Bad*, of overzigt, over den oorſprong en de nuttigheid der *Baden* in het algemeen; benevens eene meer opzettelijke beſchouwing van den invloed der *Zee-Baden* in het bijzonder, op de bevordering of herſtelling der gezondheid; door Geneeskundige Waarnemingen geſtaafd: met een Aanhangſel nopens de Nieuwe *Zeebad-inrigting* te *Scheveningen*. Door G. SWARTENDIJK STIERLING, *Med. Doct.*, te *Hamburg*, en A. MOLL, *Med. Doct.*, te *Nijmegen*.

III. J. SHILLIBEER, Ontmoetingen op eene Reis met het Schip *Briton*, naar het Eiland *Pitcairn*, bevattende eene belangrijke ſchets van den tegenwoordigen toeſtand der *Braziliën*, en van Spaansch *Amerika*, naar de tweede Engelſche uitgave vertaald.

Bij W. van Boekeren, te *Groningen*, is gedrukt en alom verzonden, ook te bekomen bij W. Brave, op de Nieuwendijk, te *Amſterdam*.

I. J. L. EWALD, de Beſtemming des Huislijken Levens. Ter bevordering van Huislijke Deugd en Huislijk Geluk, à ƒ 1: 12: —

II. W. G. REDDINGIUS, Bijbeloefeningen, à ƒ 1: 10: —

III. Mijne Lotgevallen ter Zee, en Bedrijven op *Batavia*. In dienst der voormalige O. I. Comp., à ƒ 2: —: —

IV. *Amphion*, een Tijdſchrift voor Vrienden en Beoefenaars der Toonkunst. Tweede Jaargang N°. 1. à ƒ 3: 5: — de Jaargang.

V. C. VIETH, *Atlas der oude Wereld*, in XII. gekleurde Kaarten enz. met verklarende Tafelen, vermeerderd door C. P. FUNKE, à ƒ 2: 16: —

H.

H. Timmer, Boekverkooper in de Stilsteeg, No. 18. heeft uitgegeven, en zijn bij dezelve te bekomen, de volgende werken:

I. Geschiedenis van den Oorlog, in de jaren 1812—1815. door G. VENTURINI Uit het Hoogduitsch vertaald, door M. G. ENGELMAN, 6 deelen, met vignet, gegraveerd door den Heer P. VELIJN, de prijs is ƒ 17:6:—

Dit werk het welk met regt onder de Clasfieke werken van den tegenwoordigen tijd, eene plaats verdient, is in eenen schoonen stijl geschreven, en bevat de schilderachtigste tafereelen der voornaamste gebeurtenissen, in dit tijdvak, met aanwijzing der geheime drijfveeren, waarom het een en ander, zoo, en niet anders heeft plaats gehad.

De twee laatste deelen, waarmede dit werk nog wordt vermeerderd, ter perse zijnde, zullen dit jaar het licht zien, en dus het werk geheel compleet zijn.

II. Lotgevallen en jammerlijk uiteinde van Mevrouw DE BUDOIJ, uit het fransch vertaald, in één deel, met een fraai vignet, en gegraveerde titel, door VELIJN, prijs ƒ 2:18:—

Zonderling en tevens beklagenswaardig zijn de lotgevallen dezer ongelukkige, welke als een slagtoffer van de wisselvalligheden dezes levens, in de maand Januarij 1814, geheel naakt en levende in het Pijrijneesch gebergte, gevonden werd, en door de treurige lotgevallen haar overgekomen, het gezegde van BOILEAU: *De waarheid kan somtijds hoogst onwaarschijnlijk wezen*, waarmede hare levens geschiedenis begint, volstrekt regtvaardigt.

III. De Pastorij te *Lindisfarne*, door Mifs JANE PORTER, naar het engelsch, volgens eene fransche vertaling, in 2 deelen compleet, de prijs is ƒ 5:12:— Deze Roman, waarin de beroemde Hertog van RIPPERDA, een hoofdrol speelt, behoort onder die, welke men met den naam van geschiedkundig bestempeld. Onderhoudend, verrassend, en treffend zijn de daarin voorkomende gevallen, terwijl het werkje zich door eenen bevalligen stijl en een zedelijk onderwerp, boven eene menigte andere geschriften van dien stempel, onderscheidt.

IV.

IV. K. HAHN, de familie BENDHEIM, in leerrijke gesprekken voor de jeugd, met fraaije gekleurde plaatjes, 2 deelen, prijs ƒ 2: 10: —

De familie van Do. BENDHEIM, een beminlijk Huisgezin uitmakende, wordt hier door een Eerwaardigen Grootvader en onderscheidene voorwerpen leerrijk en aangenaam, en alles door zedelijke en den leeslust opwekkende verhalen afgewisseld.

V. Leerzaam Letterhof voor de Nederlandsche Jeugd, met fraaije gekleurde plaatjes, 3 stukjes, de prijs is ƒ 2: - 2 — ieder stukje apart is 14 stuivers.

Eene mengeling van zedelijke stukjes, zoo in poëzij als proza, van afwisselenden inhoud: gesprekken, verhalen, fabelen, raadselen, logogriphen en rekenkundige opgaven, houden de opmerkzaamheid der jeugd bezig, zoo dat hetzelve met vrucht tot bevallige prijzen der Scholen, en tot fraaije kermis- en nieuwjaarsgeschenkjes kan gebruikt worden.

VI. Ook is de Uitgever door aankoop eigenaar geworden, van J. M. KEMPER, redevoeringen over de lotgevallen van onzen leeftijd, een voorbeeld opleverende, hetwelk de volkeren en inzonderheid de Nederlanders nimmer moeten verwaarloozen, naar het latijn, door Mr. C. J. VAN ASSEN, de prijs is 18 stuivers.

De verdienstelijke KEMPER, behandelt het door hem verkozen onderwerp, met die juistheid en kracht van taal, welke wij ook in de raadzaal, alwaar hij zich zoo dikwijls voor 's Volks dierbare belangen doet hooren, bewonderen, en de gelegenheid, bij welke hij deze redevoering uitsprak, doet het belangrijke derzelve niet weinig toenemen.

Ook is bij dezelve een geheel assortiment van kinderboekjes voor handen, tot differente prijzen.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MEN-

I N H O U D.

M E N G E L W E R K.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor SEPTEMBER 1819.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

De voortreffelijkheid van JEZUS LEER *boven die der Heidenen en Joden en de noodzakelijkheid om dezelve algemeen bekend te maken, geschetst op den* 8 October 1816, *bij de eerste Algemeene Vergadering van het Bijbel-Genootschap te* Vere, *in de Luthersche Kerk, door* P. HONDIUS, *Predikant te* Arnemuiden *en Secretaris van het Bijbel-Genootschap te* Vere. *Gedrukt ten voordeele van het Bijbel-Genootschap. Te* Middelburg, *bij* J. J. van de Sande. 19 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4: 8: —

De ONDERVINDING *van vroegeren en lateren tijd een vaste grond van hope op den zegen des Heeren over de pogingen van het Zendeling-Genootschap, ter uitbreiding van het Evangelie; eene Redevoering gehouden in de Algemeene Vergadering des Genootschaps, te* Rotterdam, *den* 17 *van Hooimaand* 1817, *door deszelfs Medebestuurder* G. VAN KOOTEN, *Predikant te* Dordrecht. *Te* Dordrecht, *bij* P. van Braam, 1817. 38 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 8 —

Bij de op den Titel aangewezene gelegenheid, heeft de Eerw. HONDIUS, met veel warmte en ernst, het pligtmatige willen doen gevoelen, om, ter bevordering van het groote doel der Bijbelgenootschappen, ijverig mede te werken.

Naar aanleiding van *Mark.* XVI: 20. heeft de

 Eerw.

Eerw. VAN KOOTEN, de aandacht zeer voegzaam bepaald, bij de geschiedenis der gelukkige vestiging van het Christendom in de eerste tijden!, gaat vervolgens over, tot eene aan en bemoedigende beschouwing van het geen in onze dagen geschiedt, ter uitbreiding van het gezegend Evangelie ook onder de Heidenen, en bedient zich daarvan tot slot, op eene bewegelijke manier, tot opwekking om tevens en met een verlevendigd vertrouwen voort te werken; waar in hij niet vergeten heeft, de Zendelingen met eene Christelijke aanspraak te begroeten. Deze Verhandeling zal een ieder die wel denkt, zeer bevallen.

LEERREDE over 1 *Cor.* III: 11—15. *Door* B. VAN WILLES, *Predikant te* Nieuwland. *Te* Gorinchem, *bij* J. van der Wal, 1818. 32 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 6 —

Bij gelegenheid dat hij, voor den Emeritus Predikant van *Leerbroek*, deszelfs laatste predikbeurt vervulde, heeft de Eerw. VAN WILLES, deze Leerrede uitgesproken, over 1 *Cor* III: 11—15. Na het een en andere ter opheldering van den tekst te hebben aangemerkt, wordt het gedrag des Apostels als pligtmatig ook voor de tegenwoordige Christenen voorgesteld, en van het een en andere, eindelijk, een nuttig gebruik naar de gelegenheid des tijds gemaakt. Wij weten niet, wat den Leeraar bewogen heeft, om deze ernstige Kerkelijke Redevoering uit te geven, en kunnen dus daar over niet oordeelen. Hij heeft er ondertusschen eene proeve in gegeven van zijne bekwaamheid, om het Evangelie met ernst te verkondigen, en van zijne over-

overtuiging, hoe Leeraren en Gemeenten behooren te denken, en te handelen. Hij bereike, onder den Goddelijken zegen, gelukkiglijk zijn goed oogmerk!

KERKELIJKE REDE bij de bediening des Heiligen Doops aan den Tweeden Zoon van zijne Koninklijke Hoogheid, den Heere Prinse van Oranje, en Hare Keizerlijke Hoogheid Mevrouwe de Prinsesse van Oranje, geboren Groot-Vorstinne van Rusland; *in de Groote Kerk van* 's Gravenhage, *op den* 24 *Augustus* 1818. *Door* J. J. DERMOUT, *buitengewoon Hofprediker van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden en Predikant in* 's Gravenhage. *In* 's Gravenhage, *bij de Erve* J. Thierry *en* C. Mensing *en* Zoon, 1818. *Ten voordeele van de Nederduitsche Diakonie-Armen.* 29 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* — 8 —

De Eerw. DERMOUT, zonder twijfel een van onze bekwaamste Kanselredenaars, heeft, bij de vermelde aangename en roerende plegtigheid, het werk als Leeraar en Voorganger uitnemend verrigt. Gelijk de tekst, 1 *Chron.* XVII: 27, wel gekozen is, zoo zijn ook het gebed, de aanspraken, en de gansche behandeling allezins doelmatig te noemen. Dat de bij die plegtige gelegenheid uitgestorte gebeden en ontboezemde wenschen voor Vaderland en Vorst verhoord, en vervuld mogen worden, tot eer van God in CHRISTUS, door den H. Geest!

AANMERKINGEN voor Ongeleerden over de Schriften van SALOMO. *Door* A. BRINK, *in leven Predikant te* Leeuwarden, *na deszelfs dood uitgegeven door* P. KOUMANS BROUWER, *Predikant te* Joure. *Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1817. 423 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 14 : —

Het Stukje dat wij hier aankondigen, is het derde, en maakt met de twee vorige, over JOB *en de Psalmen*, en de hier achter gevoegde bladzijden, een bekwaam boekdeel uit van 424 bladzijden, onder den Titel: A. BRINK, *Aanmerkingen voor Ongeleerden*, over *de Dichtkundige Boeken des Ouden Verbonds*. Bij het inbinden werpe men dan, volgens het berigt aan den Binder, de afzonderlijke Titels, korte Inhouden en Bladwijzers weg, plaatse daar voor den algemeenen Titel, verder achter het Voorberigt den Algemeenen Inhoud, en geheel achter aan den algemeenen Bladwijzer. Wijlen de beroemde Schrijver, heeft hier eerst over het *Spreukboek* van SALOMO, op zijne wijze gehandeld, niet om Spreuk voor Spreuk opzettelijk te behandelen, toe te lichten en te ontwikkelen, maar om eene algemeene handleiding te geven, of inleiding ter opheldering, ten einde opmerkzaam te maken op de uitstekende menschenkennis hier voorkomende; als mede om de waardij van dit boek van SALOMO nader te doen opmerken, en de voortreffelijkheid van dezen Koning te bewonderen, welke hetzelve gedeeltelijk vervaardigd, gedeeltelijk bij een schijnt verzameld te hebben. BRINK is hier in met

met de daad zoo wel geſlaagd, dat men reden heeft, om er mede te vreden te zijn, en tot de lezing, het gebruik en de toepasſing der ſchoone leſſen, van den Spreukſchrijver, daar door ongevoelig zeer wordt opgewekt. Hij heeft ook niet vergeten, het gebruik aan te prijzen, van die nuttige ſchriften, welke als zoo vele belangrijke hulpmiddelen in onze taal voor handen zijn. Wij noemen, bij voorbeeld, hier ſlechts, de werken van onze beroemde Hoogleeraren MUNTINGHE en VAN DER PALM.

Vervolgens den Prediker behandelende, geeft hij, met de redenen, kortelijk zijn gevoelen op, omtrent den Schrijver, den inhoud, de bedoeling, en het nuttig gebruik daar van te maken, voor den Christen, vooral voor menſchen van hoogeren ſtaat. Tot een ſtaal ſchrijven wij het volgende af:

„ *Hoofdſtuk* VII: 16, 17. Deze ſpreuk ſchijnt in den mond van Salomo geheel onvoegzaam te zijn, daar niemand immer te wijs of te braaf kan wezen; aan den anderen kant zal het ons ook vreemd voorkomen, dat de Schrijver hier terſtond op laat volgen, dat men ook niet al te dwaas noch al te goddeloos moet zijn, daar een mensch zich altijd voor dwaasheid en ondeugd moet wachten. Indien wij dit op zich zelve willen nemen, dan zoude dit kunnen aanduiden, dat men niet al te eerlijk zijn moet, want door zijne eerlijkheid tot zulk eenen hoogen trap te brengen, door op een overdrevene wijze hier in te werk te gaan, zoude men zich zelven benadeelen; of dat men uitwendig zich zoo godsdienſtig betoonde, dat men hier door de menſchelijke zaken der Burger Maatſchappij geheel zoude verwaarloozen. Het een en ander zoude geheel verkeerd wezen, waarom hij door dit gezegde elk en een iegelijk aanſpoor-

de, om deze uitdrukkingen niet te misbruiken; ten einde niet in een tegenovergesteld uiterste te vallen. Wanneer men deze spreuk in het afgetrokkene beschouwde, zoude dezelve dus een zeer goeden zin opleveren; doch raadplegen wij hier het verband, waar in dezelve hier geboekt staat, dan zal men zien, dat zij eene geheel andere meening te kennen geeft. Boven had de Schrijver gesproken over het kwade, dat er in de wereld plaats heeft, waar in zoo wel regtvaardigen, als goddeloozen omkomen, terwijl de goddeloozen menigwerf aardschen voorspoed in hunne ondeugd erlangden. Hier uit zoude men wel ligt kwade gevolgen met opzigt tot de Goddelijke Voorzienigheid kunnen afleiden. Ter voorkoming hier van moest men noch al te regtvaardig, noch al te wijs zijn, door te willen, dat God alles in de wereld anders zoude regeren, elk moest men maar meer overeenkomstig zijne omstandigheden laten wedervaren, dit zoude ons voor duizend kwellingen en ontevredenheden bewaren, terwijl door een tegenovergesteld gedrag een iegelijk zijn ongeluk zoude bevorderen. Vooral had men zich voor al te groote goddeloosheid te wachten; door, bij de geheele ontkenning eener werkzaame Voorzienigheid, zich langs dien weg aan een ongebonden leven over te geven, omdat men meende, nu niets meer te vreezen te hebben; langs dien weg zoude men zich van tijd tot tijd meer aan de zonde overgeven en zijnen dood werkelijk verhaasten."

Eindelijk wordt de aandacht bepaald, bij het *Hooglied*, of lied der liefde, en eerst gehandeld over den algemeenen inhoud en benaming van dit boek, vervolgens over den maker, den zin, de bedoeling, en het Kanoniek gezag, en eindelijk over de waarde. Met veel oordeel

heeft

heeft BRINK, over het een en ander zijn gevoelen gezegd, ook over den zoogenaamden geestelijken zin, welken men vooral in vroegeren tijd gewoon was hier te zoeken, en gaarne onderschrijven wij zijn oordeel, dat men, zonder hiertoe de toevlugt te nemen, dit Bijbelboek zeer wel verdedigen, en als belangrijk kan aanmerken, en doen voorkomen. Men leere slechts de uitdrukkingen wel verstaan, waartoe het ons aan de noodige hulpmiddelen niet ontbreekt, en brenge geen verwilderd hart mede, als men aan het lezen gaat; en men zal de schoonheden van dit boek bewonderen, en er geen schadelijk gebruik van kunnen maken. Voor ongeleerden, waarvoor deze uitgave dan ook eigenlijk naar den Titel geschied is, is dus ook dit Stukje een nuttig voortbrengsel, en wij kunnen hun, welken het te doen is, om van de H. Schriften, die naar SALOMO genoemd zijn, een verstandig gebruik te maken, hetzelve met alle reden aanprijzen. Door eenige der Apokryphe Boeken, namelijk het *Boek der Wijsheid* en van *Jezus Sirach*, met verscheidene spreuken te vergelijken, zullen zij zich ook groot voordeel kunnen doen. Ter bevordering van het algemeen nut, kunnen de achter aangevoegde bladwijzers zeer dienen.

Eene VERHANDELING aangaande het kenmerkende der gelijkenissen van CHRISTUS JEZUS. *Door* R. EIJLERT DEN JONGEN, *Hofprediker te* Potsdam. (*Vertaald.*) *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1818. 68 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 11 —

De Eerw. N. WESTENDORP, Pred. te *Losdorp*, beloofde, bij de uitgave zijner overzetting der

Homiliën van den Hofprediker EIJLERT DEN JONGEN, de voor dezelve geplaatste Verhandeling van denzelfden Schrijver, over het kenmerkende van 's Heilands gelijkenisfen, afzonderlijk in onze taal te doen drukken, maar werd verhinderd eerder dan nu deze zijne belofte te vervullen. Hij oordeelde daarmede geen nutteloos werk te zullen verrigten, naardien toch allen geen Hoogduitsch lezen, die van de heerlijke Gelijkenisfen des Verlosfers gaarne een behoorlijk gebruik willen maken. Om EIJLERS Homiliën wel te beoordeelen, moet men vooral deze voorbereidende of inleidende Verhandeling lezen, welke wel gesteld en vervaardigd is, met het waardig oogmerk, om eene meer Christelijke predikwijze, dan wel in onzen tijd hier en daar plaats heeft, ongelukkig genoeg niet alleen in *Duitschland*, maar ook reeds in ons Vaderland, in te voeren; en te doen gevoelen, hoe kwalijk men handelt, en hoe verre men afwijkt van den geest van CHRISTUS, in zijn Hemelsch onderwijs, alomme en bijzonder in zijne gelijkenisfen doorstralende, wanneer men op den Kansel fraaije redevoeringen houdt, Bijbeltekften enkel als motto aan het hoofd derzelven plaatst, en zijne hoofdzaak maakt van, met de hoofdzaak vergeleken zijnde, weinig beteekenende bijzaken.

Aan de wijze waarop hier, over 's Heeren gelijkenisfen, in 't gemeen gesproken wordt, herkent men gemakkelijk den man, die zich vele jaren, met de beschouwing van dezelve bezig hield, en daar in niet alleen een wezenlijk genoegen vond, maar daar uit ook veel wezenlijk nut getrokken heeft.

„ Hij kon, (schreef hij,) het met waarheid, en niet anders dan met hartelijke dankzegging betuigen, dat hij de stille en geruste uren, wel-

welke hij aan derzelver overweging of veel liever nadenkende befchouwing, befteedde, telt tot de genoegelijkfte en gelukkigfte zijns levens, ooit door hem in de eenzaamheid doorgebragt. Altijd werd hij door derzelver geest aangetrokken; hoe meer hij in den geest daarvan trachtte in te dringen, en verrast door eenen rijkdom van denkbeelden, dien hij er in den eerften opflag niet in verwacht had. Als hij zich door derzelver vermogen weggefleept en verwarmd gevoelde, dan werd de aandoening van den onbepaaldften eerbied en der vrolijkfte bewondering jegens haren goddelijken auteur in hem altijd verfterkt: en door deze gelijkenisfen werd hem het Evangelie op nieuwe heilig en dierbaar."

Zijne veelvuldige en onderfcheidene aanmerkingen, leveren fchoone bewijzen op, dat hij niet alleen het leerzame der gelijkenisfen van JEZUS, maar ook het belangrijke van die manier van onderwijzen volkomen gevoeld, en doorziet waar het veelal in onzen tijd hapert en waar op men zich bijzonder toeleggen, wat veranderen en verbeteren moet, om met het houden van Leerredenen waarlijk nut te ftichten, en den zoo zeer verflaauwden Godsdienstijver en de getrouwe beoefening des Christendoms weder te verlevendigen en te vermeerderen. Er moge al hier of daar iets voorkomen, 't geen men een weinig overdreven noemen kan, als bij voorbeeld, in de aanmerkingen onder bladz. 17 en 18, over 't algemeen zal men toch moeten toeftemmen, dat de Eerw. EIJLERT hier veel goeds gezegd en een woord op zijnen tijd gefproken heeft. Dat goede veronachtzame men dan toch niet, om dat men welligt hier en daar wel iets een weinig anders voorgedragen wenschte. Hoe zeer door eene

bepaalde ruimte beperkt, oordeelen wij echter, ter staving van ons gunstig gevoelen, maar vooral ter bevordering van het nut, dit volgende hier niet te moeten te rug houden:

„ Openlijke godsdienstige redevoeringen hebben, ingevolge derzelver oorspronkelijk oogmerk, geene andere bedoeling, dan om Christelijke Gemeenten met de waarheden, bevelen en beloften van den Bijbel, op eenen voor de heerschende verlichting en plaatselijke gesteldheid passenden voet, duidelijk en overtuigend bekend te maken en bekend te houden. Deze ernstige en veelomvattende bedoeling kan nimmer dan bereikt worden, als de voorgelezene tekst, 't zij dat dezelve besta uit een enkel gezegde of een geheel hoofdstuk, uit eene geschiedenis of gelijkenis, niet meer is, dan een eenvoudig motto, welvoegelijkshalve voor de leerrede geplaatst. Daardoor moet natuurlijk bij beschaafde en onbeschaafde toehoorders de zoo ligt mogelijke en in zijne gevolgen zoo schadelijke bedenking ontstaan, dat aan den Bijbel zooveel niet gelegen ligt, dat dezelve aan stof tot leering en verbetering en aan troostgronden arm zij, dat men in deze eeuw van verlichting verder is gekomen als dezelve ons brengen konde; in een woord, dat hetzelve een overtollig en thans zeer onnoodig boek zij. Maar wezenlijk, men bedriegt zich zelven en anderen, bijaldien men door de voorstelling eener algemeene, afgetrokkene godsdienstige en zedelijke waarheid, voor een gemengd gehoor, met afzien van al 't Christendom bijzonder eigene, meer meent te kunnen uitvoeren, en grooter duurzamer nut te stichten, dan wanneer het bijzondere der evangelie leer de geest is, de geheele leerrede doordringende en bezielende. De Bijbel is het godsdienstig wetboek der Chris-

Christenen en zal het blijven. In hunne jeugd werden ze uit den Bijbel en overeenkomstig deszelfs getuigenissen onderwezen: leerredenen derhalve, die van deszelfs grondstellingen uitgaan, op deszelfs bewijzen steunen, van deszelfs bedreigingen en beloften hunne beweeggronden ontleenen, zijn — bij eene naauwkeurige verklaring en geschikte toepassing der heilige Schrift, in het geheel genomen, de volledigsten; op goddelijk gezag gebouwd, de nadrukkelijksten; ontleend uit de ondervinding van beproefde en godvreezende gemoederen — de troostrijksten. „Het wezenlijkste," zegt een man wiens stem hier voorzeker geldt, † 't geen „alle voordragen in den Bijbel onder „elkander gemeen hebben, en ook onze leer„redenen met dezelve gemeen dienen te heb„ben, is, dat zij den wil van God verkondi„gen, het woord en den raad van God nopens „onze gelukzaligheid, aan 't menschelijk ge„moed en geweten voorstellen; dat behooren „wij ook te doen, — uit en overeenkomstig „den Bijbel; dit is prediken. Hoe meer wij „dit dus uit den Bijbel, hoe meer overeen„komstig met denzelven en onze eigene ge„steldheid wij zulks doen, zoo veel te beter „prediken wij. Mijns bedunkens, is derhalve „de eerste regel voor eene goede leerrede, dat „dezelve geene redevoering en redenering in „onzen naam worde. Gods wil prediken wij, „niet onzen; zijn thema dragen wij voor, niet „ons thema, het woord van God, de schrif„ten en onderrigtingen der Apostelen behoo„ren wij te verklaren; en toepassen, wat af„gelezen is, in eene stille christelijke verza-

„me-

† „v. Herder, Z. Briefe das studium der Theologie betreffend, 4 Th. 40 Br. s. 26 &c."

„ meling. Uitlegging van den Bijbel is de beste
„ leerrede, en het woord: post illa, diende
„ vele Redenaren in gedachten te brengen, hoe
„ ongepast voor deze plaats op dit pas de paau-
„ wenpronk zijner welſprekendheid zij. Hij die
„ de geregtelijke redevoeringen van Demosthe-
„ nes en Cicero voor de vuist weg tot voor-
„ beelden voor onze predikatien neemt, heeft
„ noch eenig denkbeeld van eene leerrede
„ (preek), noch van eene geregtelijke rede-
„ voering. Wij hebben het Woord van God,
„ 't geen wij behooren te lezen, te verſtaan,
„ toe te pasſen en aan anderen te verklaren;
„ tot welks verklaring, onderwijzing en toepas-
„ ſing, de Leeraars (Predikanten) eigenlijk be-
„ roepen en aangeſteld zijn."

Geſchied- en Aardrijkskundige Beſchrijving des JOODSCHEN LANDS, ten tijde van JEZUS. *Een Handboek, ter bevordering eener aanſchouwelijke kennis der Evangeliſche Geſchiedenis, inzonderheid voor Onderwijzers. Naar het Hoogduitsch van* J. F. RÖHR, *Pred. in* Ostrau *bij* Zeitz. *Met eene Landkaart. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1818. *XII en* 288 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 10: —

De Hoogduitſche Schrijver, wiens werk ons hier in eene zeer goede overzetting geleverd is, heeft zich van de beste hulpmiddelen wel bediend, en in eenen vloeijenden ſtijl alles uitgedrukt. Men leest dus zijn boek met genoegen, volgt hem, wegens de goede orde, en achter aan gevoegde Kaart, gemakkelijk en wordt, met de Joodſche Geſchiedenis, en met de geſteldheid van *Paleſtina*, ten tijde van onzes Za-

Zaligmakers verkeer aldaar, tot beter verſtand van de Evangeliſche Geſchiedenis, op eene wijze bekend, welke hem, die de werken van SCHMIDT, BACHIENE, VAN HAMELSVELD, VAN EMDRE, en zoo vele anderen niet gelezen heeft, dikwerf verrasſend, en voor meer kundigen aangenaam herinnerend is. Dat de kennis van het oude Joodſche Land, en de geſchiedenis van dit oudtijds uitverkoren volk van God, voor allen, die zich naar onzen Heere JEZUS CHRISTUS noemen en eerbied voor den Bijbel hebben, van het grootſte aanbelang is, behoeven wij hier niet eerst te betoogen, daar wij dit als door onze lezeren algemeen aangenomen, gerustelijk vooronderſtellen kunnen. Een over 't algemeen zoo wel en met zoo veel oordeel bijeenverzameld boekdeel, hoe zeer ook eigenlijk voor den kundigen lezer weinig of geen nieuws bevattende, kan dus niets anders dan belangrijk genoemd worden, en verdient alle aanprijzing. Niettegenſtaande toch de vele hulpmiddelen, is het er echter verre van daan, dat deze noodzakelijke kennis zoo algemeen zijn zou, als men verlangen moet. Wij hopen dus en vertrouwen ook, dat de Vertaler geen nutteloos werk voor zijne Landgenooten, met deze aangewende moeite, verrigt zal hebben, en prijzen, tot dat einde, den min kundigen vooral deze lezing zeer aan. Het is in den Vertaler te prijzen, dat hij zich hier en daar eenige vrijheid veroorloofd heeft, in de overzetting; niet zoo zeer om de duidelijkheid te bevorderen, als wel om ſchadelijke gevolgtrekkingen, waar over men zich met reden bij ons ergeren zou, voor te komen. Te regt heeft hij daarom ook, bij voorbeeld, onder bladz. 133. verwezen, naar de Bijbelverklaring van VAN HAMELSVELD, over *Mark.* VI: 13.

waar

waar men de ook voor den Eerw. RÖHR gewigtige en noodige aanmerking leest: „JEZUS zond toch zijne Leerlingen niet uit, om als Kwakzalvers rond te reizen, maar als Predikers van boete en bekeering, en hij gaf hun het vermogen, om wonderen te verrigten, ter bevestiging en versterking van hunne prediking." Hoe ellendig, dat men, bij het lezen der Duitsche Schriften, nog zoo dikwerf zulke aanteekeningen noodzakelijk vinden moet! JEZUS was geen Geneesheer eigenlijk, en zond zijne Leerlingen, in dat vak onervaren, ook daartoe geenszins uit. Het oogmerk van zijne komst en van de uitzending zijner Jongeren, was geheel *geestelijk*. De wonderen moet men eigenlijk aanmerken, als geschied en bevolen, om aan dat groot en heerlijk doel dienstbaar, ondergeschikt en bevorderlijk te zijn. Dat heeft de Eerw. RÖHR ook wel eens hier uit het oog verloren.

De Vertaler had, hier en daar, nog wel meer eene teregtwijzende aanmerking mogen maken, bij voorbeeld, op bladz. 24, waar aan de geschiedenis, dat Israël eenen Koning begeerde, herinnerd wordt; al ware dit maar geschied, enkel, door te verwijzen op 1 *Sam.* VIII: 7. Vooral ware dit noodig geweest, bij gelegenheid dat RÖHR (op bladz. 153.) zich heeft uitgelaten, over den sleutel ter verklaring van zoo menig verschijnsel in 's Heilands openbare leven, dat, *volgens zijn zeggen*, ons nu altijd raadselachtig en *donker blijft*. Uit *Joan.* VII: 15—17. vergeleken met *Luc.* II: 42. en vervolgens, kan en moet van dit raadselachtige veel worden opgehelderd. Bij de eerste beschouwing, moet dit reeds in 't oog vallen.

Dat de aanmerking des Vertalers, volgens welke de Titel minder belooft dan het boek zel-

zelve levert, gegrond is, blijkt vooral uit het aanhangsel, ter voorstelling der reizen van onzen Heer in het Joodsche Land, in eene tijdrekenkundige orde, en uit den inhoud van het vierde Hoofdstuk.

In het eerste, vindt men de den Schrijver waarschijnlijkst voorkomende harmonie der Evangelische berigten kort en hoofdzakelijk voorgesteld; zonder dat hij dezelve echter zelf hooger aanslaat, dan als eene gissing, volgens welke men een goed overzigt van het geheel maken kan. Het laatste geeft een kort overzigt van de geschiedenis dezes beroemden Lands, tot op den tijd der mislukte onderneming van den Aards-Dwingeland, welke thans, op *St. Helena*, tijd tot nadenken heeft.

Tot eene proeve schrijven wij de laatste bladzijde, waar uit men's Schrijvers bijzondere denkwijze eenigzins kan leeren kennen, hier ten slotte af:

„ Mogelijk echter zal de tijd nog eens komen, dat het beschaafde Europa, de Turkenhorden, die tot hiertoe in deszelfs schoonste gedeelten, als 't ware, lagen ingekwartierd, ter eere der menschheid, en tot heil der volken, op welke het gewigt van hun onverdraaglijk despotisme drukt, naar de onbebouwde streken van Azie zal terug zenden, uit welke zij eens in het voormalig gebied der Christenen, zich hebben ingedrongen. Dan ook zal Palestina deszelfs verloren gewigt en aangelegenheid hernemen, en weder de vruchtbare woonstede van gelukkige menschen worden. Bezwaarlijk echter zal het dit heil van deszelfs voormalige bewoners, de Joden, kunnen verwachten, zoo lang althans, als deze nog onverzettelijk zich zelven gelijk blijven. Eene natie toch, in derzelver godsdienstige denkwijze zoo verbasterd, met zulk eene dwa-

ze volkstrots vervuld, door zulk eene lage woekerzucht bezield, en zoo diep in zedelijkheid gezonken, kan geen zelfstandig volk meer uitmaken. Maar wij zien voor hetzelve nog betere dagen te gemoet. Afgescheiden en bewaard te midden van alle andere volkeren, heeft het eene hoogere bestemming en bezit de schoonste toezeggingen. Bij derzelver vervulling zal men eens — en spoedig moge die dag aanbreken — weder een blijmoediger oog op Palestina, het vaderland des Christendoms, slaan."

De Kaart van *Palestina*, hier achter gevoegd, verdient gebruikt te worden, hoe zeer volgens de aanteekening van den Vertaler S. niet bevrijd van enkele misstellingen, bij voorbeeld, in de plaatsing van den Olijfberg, en deze zich in eene aanmerking beklaagt, dat hij te laat de door C. MARE, volgens zijne betuiging, uitnemend fraaije uitgevoerde Kaart, te vinden achter de *Landeskande van Palestina*, (*Berlin* 1817) leerde kennen, toen de hier geleverde reeds in gereedheid was.

OPROEPING aan Israël.

AANMOEDIGINGS ROEP tot Israël.

DRANG ROEP aan Israël, door W. E. DE PERPONCHER. *Te* Utrecht, *bij* J. van Schoonhoven, 1818. *Voor Reekening van den Autheur, zamen 50 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs van deze drie Stukjes is f* — 10 —

De nu reeds overledene waardige Schrijver heeft, in zijnen ver gevorderden leeftijd, zich op-

opgewekt gevoeld, om deze Stukjes voor de Godvruchtige Israëliten van onzen tijd, en in ons Land, te schrijven, ten einde hen broederlijk uit te noodigen, op te roepen en aan te moedigen, om tot de Christenen over te komen. Hij had twee werken, getiteld: *Het Oude Testament de voorbereiding van het Nieuwe*, en *Bespiegelende wandeling door het O. Testament*, in 't vervolg ook in dit Maandwerk te beschouwen, uitgegeven, welke op den MESSIAS, als de verwachting der Vaderen, de Hope Israëls en den wensch der Heidenen, doen nadenken, en beschouwde met een groot genoegen de heerlijke pogingen en uitwerksels, van het Bijbel-Genootschap, dat ook de Joden niet vergeet. Zijn verlangen was hierdoor zoo groot geworden, en niet onnatuurlijk voorzeker! dat de nakomelingen van ABRAHAM, ISAÄK, en JAKOB, JEZUS CHRISTUS, met ons spoedig mogen eerbiedigen en vertrouwen als 's werelds eenigen Verlosser, in wiens bloed wij hebben de vergeving onzer misdaden; dat hij oordeelde, deze *Oproeping*, *Aanmoediging-* en *Drangroep* aan hen te moeten schrijven en uitgeven. Hij spreekt daarin met ernst en liefde, zoekt hen uit de H. Schriften des Ouden Verbonds, waarvoor de Christenen zoo wel als zij den diepsten eerbied hebben, zonder eenigen omslag te bewegen, poogt de zwarigheden en bedenkingen, als: zouden de Christenen ons wel met achting en genegenheid willen ontvangen? en, moet de vrees voor de verachting en den haat onder ons eigen volk ons niet terug houden? weg te nemen, en maakt gebruik van de omstandigheden, des opmerkelijken tijds welken wij beleven mogen. Men zoeke hier dan geen gestreng betoog, geen geleerde onderzoekingen, noch eene uitgewerkte aanwijzing door

 ver-

vergelijking van de H. Schriften des *Ouden-* en des *Nieuwen Testaments*, dat JEZUS van *Nazareth*, waarlijk de aan de Vaderen van Israël beloofde Vredestichter is, maar eene eenvoudige redenering, die echter zeer gegrond is, en eene vriendelijke, waarlijk beweegelijke toespraak aan de Joden, die onder den Goddelijke zegen groot nut aan kan brengen. Dan zal men ze, gelijk dit ons geval was, met genoegen lezen, gaarne aan dezulke in de handen geven, met welke men, onder de afstammelingen van dit van ouds zoo zeer begunstigde volk des Heeren, eenigzins bekend is, en den onvergetelijken overledenen er te hooger om achten. De Bijbel, is toch waarlijk het regte boek, waaruit ook in deze de ware wijsheid ontleend, waarin de regte weg gezocht moet worden, zonder denzelven zullen geene pogingen tot heil der Joden slagen. Wie zegent dus de vruchtbare werkzaamheden der Bijbel-Genootschappen niet?

GEDACHTEN van J. L. EWALD, *over de vorming der Israëlieten in Christelijke Staten. In het Nederduitsch overgebragt door* W. GOEDE. *Te* Groningen, *bij* W. van Boekeren, 1817. *XXXIV en* 216 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2: —: —

Veel en dikwijls heeft men, reeds spoedig na de verstrooijing der Joden, over bijna geheel de wereld, getwist, over de wijze waarop men hen behandelen en met hen verkeeren moest, maar ook tevens: of het mogelijk ware, hen in te lijven, en hun in alles dezelfde voorregten te laten genieten, met de andere Burgers van

van den Staat of het Rijk? Men heeft voor- en tegen gesproken, geschreven en ook met de daad gehandeld. Zeer onderscheiden is daarom ook het lot dezer ongelukkige Natie, in verschillende tijdvakken, bij onderscheidene volkeren geweest. Maar zeer verschillend hebben deze Nakomelingen en Afstammelingen van het oude volk des Heeren zich ook gedragen, en niet zelden luide klagten doen geboren worden, over hunne ontwikkelde hoedanigheden en bedrijven. Men kan dus ook nog dezelfde vragen herhalen, en op onderscheidene wijzen dezelve beantwoorden. Het lijdt geenen twijfel, of zij allen, die de meeste beschaving hadden en naauwkeurigst zich zochten te houden, aan den geest van het reine Christendom, hebben altoos zich hier over ook 't zachtst, bescheidenst en vriendelijkst uitgelaten, en geoordeeld, dat men aan de eene zijde opregtheid met voorzigtigheid in deze paren, maar aan den anderen kant, ook niets onbeproefd laten moest om het lot der Joden te verbeteren, en hen tot geschikte leden der burgerlijke maatschappij te vormen; op dat zij ook in alles, met anderen, in dezelfde voorregten, zoo wel als pligten deelen mogen. 't Is waar, daar zij door eenige van hunne wetten, en ingekankerde vooroordeelen, met trotschheid en partijdigheid vereenigd, zich zelve in zekere zin altoos afgezonderd houden willen, hebben zij zelve eenen scheidsmuur opgerigt, welke voor 't minst zeer moeijelijk is weg te nemen; maar wanneer onder hen de ware verlichting, meer en meer begint door te breken, en de Christenen aan de leer en het voorbeeld van den waren MESSIAS, zich ook in deze getrouw houden, dan wordt ook deze scheidsmuur hoe langer hoe zwakker, tot dat dezelve eindelijk geheel instort, daar waar dit plaats heeft.

Om derhalven de Joden, in Christelijke Staten, volkomen gelijkelijk de voorregten van eenen vrijen Staat, of wel ingerigt Koningrijk, te laten genieten, en eene meerdere verbroedering in te voeren, waar toe de liefde des naasten ons noopt, moeten de Christenen het Evangelie gehoorzamen, en alles wat mogelijk is, op eene behoedzame wijze worden aangewend, om de Joden te verlichten en te beschaven, wanneer en zoo lang zij echter in taal, zeden en gebruiken zich zelven verkiezen af te zonderen, en zich, met uitsluiting van alle anderen, als het volk des Heeren te beschouwen, boven alle andere verre verheven, zal men vruchteloos zijne vrome wenschen blijven voeden.

Er moet dus eene groote verandering tot stand komen, en wij roemen hen, die daar toe verlangen mede te werken, onder de Joden en Christenen beiden: terwijl elke goede en wel gemeende poging daar toe, de goedkeuring van ons hart afperst. De beroemde EWALD, wiens naam zoo bekend als zijne pen vlug is, heeft in onzen leeftijd het zoo menigwerf behandeld onderwerp weder opgevat, en zich verpligt gevonden, om zijne gedachten over de vorming der Israëlieten in Christelijke Staten uit te geven. Onze geachte Landgenoot, de Eerw. GOEDE, die van der Jeugd af reeds, naar zijne eigene verklaring, een zeker gevoel, 't welk van tijd tot tijd meer voedsel ontvangen heeft, in zich ontwaarde, dat ter gunste van de Joden pleitte, verblijdde zich daar zeer over, zoo ras hij dit van zijnen vriend vernam, en zette zich ter vertaling, spoedig na dat hij hetzelve uit de vriendenhanden van den Schrijver ontvangen, en met veel goedkeuring gelezen had. In de voorrede begreep hij eens de vraag korte-

telijk te overwegen: wat er ook in ons Land reeds voor de Israëlieten gedaan is, of nog gedaan zou kunnen worden? en heeft tot dat einde een door hem, van eenen kundigen aanzienlijken en waardigen Israëliet, op zijn verzoek ontvangen verslag, met deszelfs toestemming hier woordelijk geplaatst, 't welk waardig is gelezen te worden, veel stof tot nadenken oplevert, en over 't geheel zeer tot eer van den Steller verstrekt. EWALD's Stukje is in twee Afdeelingen gesplitst, waar van de eerste over der Joden *beschaving*, en de tweede: over de *burgerlijke regten* der Israëlieten handelt. De noodzakelijkheid en het belang van hunne beschaving, en van alles wat daar toe meest bevorderlijk zijn kan, vooral van het onderwijs der Jeugd in de Scholen, is goed aangewezen. Van den Joodsche Briefschrijver, in het voorberigt, verschilt EWALD hier in zeer, dat, daar de eerste de Kinderen der Joden, van die der Christenen in het School-onderwijs vooral *niet* wil hebben afgescheiden, en ten sterksten pleit voor eene *gemeenschappelijke opvoeding* der Jeugd, zoo wel in de bijzondere als openbare Scholen; hij daarentegen, niets noodzakelijker vindt, dan *afzonderlijke* Scholen en Onderwijzers voor de Kinderen der Joden, en der Christenen. 't Is wel de moeite waardig, de verschillende aangevoerde gronden nader te toetsen en te vergelijken. Het oogpunt, waar uit men de zaak beschouwt, maakt hier een groot verschil. Wat in ons Land geschiedt, is, onder andere uit de Bijdragen voor het Lager School onderwijs, en uit 't geen men in de voornaamste Steden, van ons Vaderland dagelijks zien kan, genoeg bekend.

In de andere Afdeeling heeft EWALD, met veel oplettendheid de bedenkingen overwogen,

welke meermalen geopperd zijn, en nog wel gevoed en aangevoerd worden, om vol te houden, dat men de Joden *niet* dezelfde burgerlijke voorregten, althans niet in alles, kan en moet verleenen, als aan de andere Ingezetenen van den Staat, en door derzelver beantwoording zoeken te doen zien, dat men indedaad verpligt is te wenschen, dat zij eindelijk met alle de andere burgers van den Staat, hoe zeer in Godsdienstige belijdenis van elkander verschillende, mogen gelijk gesteld worden; niet slechts uit Christelijke liefde, maar ook zelfs om des voordeels wille. Hij oordeelt dat men werken moet, om de scheiding tusschen Joden en Christenen te doen ophouden, en niet om eene nog grootere kloof, tusschen hen te bevestigen. Wat den Heer EWALD aanleiding gegeven heeft, om hier over opzettelijk in 't openbaar te redenen, kan men uit het geen in *Duitschland* vooral dezer dagen is voorgevallen, gemakkelijk opmaken, en blijkt hier ook duidelijk genoeg. 't Geen wij nog onlangs uit de nieuwspapieren vernomen hebben, bewijst, dat er ook nog wel aanleiding gegeven wordt, om zich hier over ernstig en nader te verklaren, en te besluiten. Wij bevelen de lezing van dit geenzins onbelangrijk werkje dus zeer aan, en oordeelen dat het voor Christenen en Joden beide zeer nuttig zijn kan. Allermeest zullen echter deze wenken dienen kunnen, voor de zoodanigen welke, wegens hunnen kunde, staat en stand in de wereld, of zelve Regenten zijn, of op de Hoogste magten werken kunnen. EWALD toont zijn onderwerp *con amore* behandeld te hebben, en openbaart er duidelijk dien edelen Christelijken geest in, welke uit wezenlijke verlichting ontspruit en de schoonste beschaving bevordert.

Vier kleine aanhangsels zijn achter het werkje gevoegd, behelzende een onderdanig voorstel aan de Inquisiteurs van *Spanje* en *Portugal*, (uit MONTESQUIEU *de l'esprit des lois. L. XXV Ch. XIII,*) — een kort antwoord ter wederlegging van zekeren vijand der Joden — een brief van Rabbi DAVID BEN AURON, aan den Koning van *Spanje*, (uit *Philosophie de la nature*, *p.* 106.) en eene Redevoering van DAVID FRIEDLANDER; (een Jood) over *Koophandel* en *Rijkdom*, genomen uit zijne *Reden*, der erbauung gewidmet, *Berlin* 1815. De Eerw. GOEDE, heeft wel gedaan met er alle vier bij te leveren.

De KUNST om een goed Meisje, eene goede Echtgenoote, Moeder en Huisvrouw te worden. Door J. L. EWALD. *Eerste en Tweede Deel. Derde vermeerderde Druk. Te* Haarlem, *bij* F. Bohn. 520 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is te zamen f* 4: 16: —

Dit werk van den beroemden EWALD, behoeven wij noch te doen kennen, noch aan te prijzen, daar het reeds in zoo vele handen kwam en eene derde uitgave noodzakelijk werd. De Eerw. VERWEIJ, daartoe door den Uitgever en Vertaler, den Hoogleeraar A. SIMONS, die door zijnen veranderden en vermeerderden werkkring daartoe zelf geene gelegenheid had, verzocht, heeft dezen nieuwen druk bezorgd, en niet alleen volgens de tegenwoordige spelling veranderd, maar ook de zeer vermeerderde Hoogduitsche vierde uitgave vergeleken, alle veranderingen gevolgd en de menigvuldige bijvoegselen, benevens eenige bijgekomene voor-

lezingen nieuw vertaald, om aan dit nuttige werkje de meeste volledigheid te geven. De Hoogleeraar SIMONS, heeft de dichtregelen zelf nagezien, en de Uitgever zich bevlijtigd, ook den smaak der bevallige lezeressen te voldoen, door eene nette uitvoering, welke op den Titel pronkt, met een wel voegend, fraai vignet, geteekend door eene Jonkvrouw, welke de schoone kunst tot uitspanning beoefent. Wij hebben reden met het een en andere zeer te vreden te zijn, en hopen, dat de hier aan bestede moeite de schoonste belooning vinden zal, in de ware beschaving en veredeling van die beminnelijke helft van ons geslacht, welke zoo grooten invloed heeft, en waarvan het heil en de vreugd van allen zoo zeer afhangt. Wij verzekeren haar, dat zij allen die wel denken, het met groote goedkeuring lezen, en dat ook de beste hier en daar nog wel iets leeren zullen.

In de daad de Heer EWALD, is hier regt thuis, en heeft met dit werk eenen schoonen dienst bewezen, waar voor alle goede vrouwen zoo wel als door hare vrouwen gelukkige mannen hem danken zullen.

Deze Deeltjes verdienen zeer eene plaats, naast het voortreffelijk *Huisboek* van wijlen onzen waardigen MARTINET, 't welk alle vrouwen behoorden te kennen.

De moeders, die hare dochteren beminnen, en ze dus gaarne gelukkig zien, en in staat stellen, om gelukkig te maken, behooren dit werk van EWALD aan dezelve te geven; zij zullen haar daardoor eene wezenlijke gunst bewijzen, en hebben er naderhand zeker grooten dank voor te verwachten.

Het kan zeer goed opwegen, tegen de waarde van vijftig, ja honderd andere werken,

waar-

waarmede men zoo verkeerd thans de schoone sekse overlaadt en ... helaas! dikwijls bederft.

Wij prijzen het, in één woord, ten allersterksten aan. Het moet geheel gelezen worden.

De MAN, die zijne Wereld verstaat, of Grondstellingen en Regelen van welvoegelijkheid, bevalligheid, goede levensmanieren, beleefdheid en wellevendheid. Naar den zesden Hoogduitschen Druk van den Hoogleeraar G. J. WENZEL. *Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1818. *XII en* 194 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 1 : 8 : —

Deze Titel is voorzeker uitlokkend, en bij uitnemendheid geschikt, om allen, die niet geheel onverschillig zijn, tot de lezing uit te noodigen. Wie vindt toch den naam: *hij verstaat zijne Wereld*, niet vereerend, wie wenscht niet voor zulk iemand gehouden te worden? Ondertusschen komen allen op verre na niet overeen, in de bepaling van 't geen daartoe vereischt wordt; en van welk eenen invloed zijn hierop ook niet veelal de afkomst, het Land, de tijd en de kring waarin men zich beweegt, zoo wel als de stand, waartoe men behoort! Ondertusschen zijn er toch zekere algemeene regels, welke de ware levenswijsheid voorschrijft, en die niet te hartelijk aangeprezen kunnen worden. Geen mensch behoorde daarmede onbekend te zijn, en vooral moest elk opvoeder der Jeugd, dezelve ter vorming der kinderen voor oogen houden.

Dit is te meer noodzakelijk, om dat het maar niet te ontkennen is, dat er, bij al wat er geschiedt ter verlichting en beschaving, in de

de beoefening nog altoos zeer veel te wenschen over is. Dit bedenkende, rigteden wij ons met een gemengd verlangen, en tusschen hoop en vrees, tot de lezing van het hier aangekondigd boekje, dat wij in het oorspronkelijke nog niet gezien hadden.

„ CHESTERFIELD, KNIGGE, CAMPE, SIEDE, en verscheidene andere Schrijvers, hebben in hunne werken, dus schrijft de Heer WENZEL, in het korte Voorberigt, — veel bruikbaars ten opzigte van *levenswijze* — en *wellevendheid* nagelaten. Ik heb mij van de Schriften dezer mannen bediend, gelijk ik die ook noodzakelijk bij deze soort van arbeid raadplegen moest, en hunne opmerkingen met de mijne door elkander tot een geheel geweven, hetwelk veelligt niet ten onregte, als eene aanleiding tot eene beschaafde *levenswijze*, en ware *wellevendheid*, kan beschouwd worden."

Wij ontvangen hier twee afdeelingen, waarvan de eerste, de uitwendige hoedanigheden, welke den mensch in elke betrekking des maatschappelijken levens in het *algemeen* versieren, behelst, en de tweede die, welke dit doen in de *bijzondere* betrekkingen des maatschappelijken levens; benevens een aanhangsel.

De rubrieken van de *eerste* Afdeeling zijn: Schoonheid des ligchaams — beschaving van oog- en gelaatstrekken — beschaving van de houding en de bewegingen des lichaams — de deftigheid — beleefdheid en wellevendheid — vorming der spraak en van den toon — gezang en dans — complimenten — kleeding — en inrigting der kamers; en van de *tweede:* regelen bij het ontbijt, — hoedanig men zich aan tafel moet gedragen, — in gezelschappen — in den omgang met Voornamen en Grooten, en in den om-

omgang met de schoone Sekse, benevens eenige herinneringen voor de Dames zelve. Het aanhangsel beschouwt eerst de Vrouw van goede levens-manier in maatschappelijke betrekkingen en behelst verder eenige bijzondere regelen van beschaafde levenswijze voor beide sekfen, met opzigt tot verscheidene mindere betrekkingen van het gezellig leven.

Dat alles is hier afgehandeld in minder dan 200 bladz.? vraagt welligt met eenige verwondering, de een of ander onzer geëerde lezeren! Maar men begrijpt dan nu ook, dat men hier niet over eene vervelende langdradigheid zal hebben te klagen. En dient dat niet zeer ter aanprijzing in eenen tijd, waar in men, vooral ten aanzien van het ernstige, en belangrijke, zoo zeer de *kortheid* verlangt?

Hoe wel dit Boekdeeltje in *Duitschland* ontvangen is, blijkt hier uit, dat deze vertaling naar den *zesden* druk heeft kunnen geschieden, en daar naar te oordeelen, kan men hier voorzeker niet, dan veel schoons, verwachten. Alle Lezers en Lezeressen echter, zullen er niet even veel mede op hebben, en niet weinigen het een en andere wat overdreven vinden. Er komen hier verscheidene goede, en ook uitmuntende lessen voor, welke belang wekken, en den beoefenaar groot voordeel kunnen aanbrengen. Onze, vooral jonge Heeren en Dames, treffen hier onderscheidene gewigtige aanmerkingen aan, welke zij wel ter harten mogen nemen, en waar van wij de toepassing zeer aanraden. De Professor heeft getoond, dat hij met de groote Wereld, meer dan gewoon bekend is, en er veel belang in stelt, dat men leere zich in de onderscheidene, vooral deftige en hoogere kringen, beschaafd en voorbeeldig te

ge-

gedragen, en onze Hollandsche Overzetter maakt aanspraak, op onzen dank, vóor de kleine veranderingen door hem, wegens het onderscheid van de gewoonten des Lands, gemaakt. Men gebruike dan dit boekje, bevordere daar door vooral zijne eigene beschaving en doe er zich dus voordeel mede, vooral door toe te zien, dat men door de zucht om zeer naauwkeurig te zijn, niet stijf of geveinsd worde, en alzoo een belagchelijk of kinderlijk aanzien erlange. Om een kleine staal te geven, kiezen wij het volgende:

„ Eene regte houding is het eerste, hetwelk iederen mensch van beschaving is aan te bevelen. De natuur heeft ons regt op geschapen: want zij gaf ons spieren en zenuwen, om het ligchaam regt over einde te dragen, en het hoofd, dit groote sieraad van ons gansche ligchaam, opwaarts te houden; dus ook, met dit alles, eene aanwijzing, dat wij in geene nedergebogene of gebukte houding moesten gaan en in het stof kruipen. De godsdienstige huichelaar, de geveinsde, de Farizeeuw, de schijnheilige, de valsche nederige steken hun hoofd tusschen de schouders, en drentelen, met een half gebogen lijf, de straat op en af. Dit is bij hen geene natuur, gelijk bij den lastdrager, den afgewerkten grijsaard, of bij personen van eene groote of lange gestalte, die in hunne jeugdige jaren verwaarloosd zijn geworden. Bij deze is het zekerlijk helaas! onbeschaafde, verwaarloosde natuur, daar echter belagchelijke gemaaktheid. De mensch van beschaafde zeden, die tevens een verstandig mensch is, dit ten minste behoorde te zijn, wil noch huichelaar, noch Farizeeuw zijn, noch voor eenen lastdrager, ont-

ontzenuwden en niet wel opgevoeden doorgaan; hij zal zich daarom zoo veel, als mogelijk is, regt op houden, zijn hoofd regtop dragen, hij moge nu zitten, gaan, ſtaan, of zich in eene andere houding zijns ligchaams bevinden. Evenwel is deze regtheid, dit regtop houden van het hoofd, nimmer te ſtijf, nimmer onbuigzaam, ſteeds zonder eenigen hoogmoed, ſchuwheid, aanmatiging of eigenliefde. Het is geen opwerpen van het hoofd, gelijk men zulks bij den opgeblazenen, den ijdelen gek, bij de coquette, ziet. Het hoofd is bewegelijk, en beweegt zich met bevalligheid, buigt zich, wanneer dit zijn moet, en gelijk het zijn moet, nimmer te weinig, nimmer te diep, hangt niet voorwaarts, helt niet naar eene zijde over. Heeft het zich bewogen, gebogen, dan neemt het oogenblikkelijk weder zijne gewone bevallige regte houding aan."

„Menſchen, welke de kwade gewoonte hebben, om met een voorwaarts overhangend hoofd te gaan, behouden ook dezen misſtand in al hunne overige betrekkingen en toeſtanden, en maken daarom eenen even zoo afkeer wekkenden indruk op anderen, als zij, die hun hoofd of over zijde laten hangen, of achterover werpen. Een voorwaarts overhangend hoofd is de gewone houding van den norſchen, den zuurmuil, den zwaarmoedigen, den menſchenhater; gelijk gewoonlijk de domme, de huichelaar het hoofd op eene zijde doen overhangen, en de trotſche, de aanmatigende, het gekächtige wezen hetzelve na zich ſlepen."

Mij-

Mijne HERFSTREIS naar VENETIE, in het Jaar 1815. *Naar het Hoogduitsch van* F. VON RAUMER. Honni soit, qui mal y pense! *Eerste Deel* 276 *Bladzz. Tweede Deel* 265 *Bladzz. Te* Leeuwarden, *bij* Steenbergen van Goor, 1817. *In gr.* 8*vo. De prijs is te zamen f* 5: 12: —

Het reizen en bezoeken van andere Plaatsen en Landen, dan waar in wij geboren en opgevoed, en waar mede wij dus natuurlijk bekend zijn, heeft veel aanlokkelijks voor nieuws- en weetgierigen beiden; ondertusschen hebben verre de minsten tijds en geld genoeg over, om aan hunne begeerten in deze te voldoen, ook onder de zulken die anders wel geschikt zouden zijn, om met vrucht te reizen, en daardoor ook voor de maatschappij wezenlijke voordeelen te verschaffen. Hoe gelukkig is het derhalven, dat men in staat gesteld wordt, en wel van tijd tot tijd meer en beter in de gelegenheid komt, om op zijne kamer als 't ware te reizen, en van anderen te vernemen, wat er elders omgaat, wat er in andere gedeelten der wereld te zien is, — welke zeden en gebruiken men in andere landen aantreft, en welke merkwaardigheden in de onderscheidene gedeelten der wereld de aandacht boeijen, en stof tot verschillende waarnemingen opleveren. Met goede Reisbeschrijvingen voor ons, kunnen wij onze verbeelding vrijelijk bot vieren, ons naar elders in onze gedachten verplaatsen, en ons als medgezellen van hen die ons voorlichten, en tot gidsen verstrekken, aanmerken. Geen wonder derhalven, dat goede reisverhalen, en be-

beſchrijvingen doorgaans wel ontvangen, gretig gezocht en veel gelezen worden. Ook ons zijn dezelve altoos zeer welkom, vooral wanneer de Schrijver bewijzen geeft, niet alleen van zijne naauwkeurig- en getrouwheid, maar ook van zijne kunde en goeden ſmaak. Wij ontvingen alzoo, deze Herfstreis van den Berlijnſchen Hoogleeraar VON RAUMER, ook met genoegen en verlangden zijn Hooggeleerde, op zijnen togt in onze verbeelding te vergezellen, en ons door hem de merkwaardigſte bijzonderheden te laten berigten, met bijvoeging van zulke aanmerkingen als ter zake dienen, en welke niet alleen eene aangename verpozing verſchaffen, maar ook tevens voordeel aanbrengen kunnen. Onze begeerte werd nog te meer opgewekt, door de betuiging van den Hollandſchen Vertaler, dat de aanmerkingen van onzen Reiziger, den ſchranderen, ſmaakvollen Opmerker, en zijne luimige invallen, den vrolijken en vernuftigen man kenteekenen, — en verder, dat zijn kort overzigt der Geſchiedenis van *Venetie's* val alle blijken draagt, van met zaakkennis geſchreven te zijn, zoo als zijne liberale denkwijze, ten opzigte van Godsdienst, Staatkunde en volksgeluk, zijn hart allezins tot eer verſtrekt. Deze twee Deelen, waarmede de Reis een geheel uitmaakt, behelzen een en vijftig Brieven, waar van de eerſte geteekend is: *Landeck* den 18den Augustus 1815. en de laatſte uit *Weenen*, den 14den October. De Reis is geſchied, in gezelſchap en gegaan van *Pruisſen*, over *Sakſen*, *Bohemen*, het *Oostenrijkſche*, en *Beijeren*, en men kan, wanneer men de dagteekeningen der Brieven, met de Kaart voor of naast zich, in aanmerking neemt, de reiskoers gemakkelijk nagaan, over *Praag*, *Lints*, *Saltzburg*, *Inſpruch*, *Brixen*, *Trente*, *Riva*, *Rove-*

redo, *Bardolino*, *Verona*, *Vicenza*, *Padua*, *Mestre*, tot in *Venetie*, waar uit eerst de tweede in het Tweede Deel, of de twee en dertigste brief geteekend is; te beter, daar deze weg ook op sommige kaarten is aangewezen. Het spreekt dus van zelfs, dat men, in het eerste Deel, slechts de voorbereiding en heenreis geschetst vindt, of liever eenige berigten aantreft, van 't geen onzen Hoogleeraar merkwaardig voorkwam, in de landen en plaatsen welke hij doortrok, of in welke hij een weinig vertoefde, van half Augustus tot 20 September; maar, — en zoo is het te verklaren, hoe daarmede een boekdeel kan gevuld worden, — doorspekt, en veraangenaamd met een aantal aanmerkingen, over Joden, Christenen, Duitschers, Bohemers, Beijerschen, Italianen, Franschen, Roomschen, Protestanten, Scholen, Instituten, Werken, Huwelijken, Regeringen, Geleerden, Schrijvers, Ministers, Middelen van bestaan, Verlichting, Beschaving, Godsdienst, Schouwburgen, Kerken, Kosmopolismus, Patriotismus, Taal, Spraak, Kleeding, Gedaante, Gebruiken, Begravenissen, Staande Legers, Geestelijken, Kloosters, Kruisen, Monniken, Nonnen, Heiligen, en waar over niet al meer? Deze veelvuldige aanmerkingen maken dan toch ook het voornaamste uit, en vele derzelven zijn niet alleen geestig, en geschikt om tot vermaak te verstrekken, maar ook om nuttige stof tot nadenken op te leveren en tot verbetering. Alle kan men ze echter niet even belangrijk noemen, er komen verscheidene in voor, die wel gemist hadden kunnen worden, eenige schijnen zelfs zeer onbeduidend, en men vindt er ook, waarmede men zich niet behoort te vereenigen. De luimige waarnemer heeft wel eens wat veel aan zijnen Satijrieken geest toegegeven, en blijkt

blijkt zich vooral er op toegelegd te hebben, om voor allerlei klasſen iets te zeggen, en te amuſeren.

Tot den 28ſten September, heeft zich onze Reiziger te *Venetie*, het doel der Reize, opgehouden, en zijn dus zijne Brieven, van den een en dertigſten tot den twee en veertigſten ingeſloten, of van den 20ſten September tot den 28ſten dier maand, uit die beroemde Zeeſtad geteekend. De overige zijn geſchreven; één uit *St. Daniel*, (29 September) één uit *Neuſtad*, (3 October) en de zeven laatſten uit de groote Oostenrijkſche Hoofdſtad, van 6, 9, 10, 11, 12, 13 en 14den October. De ſchets van de diepe vernedering, het Venetiaanſche Gemeenebest door de Franſchen toegebragt, is zoo treffend als kort en waarachtig, en de Schrijver blijkt zich wel te hebben laten onderrigten. Men leert hier verder de vermaken van den Schouwburg in *Venetie*, de Kerken, Koffijhuizen, Logementen, Winkels, Gondels, en ommeſtreken, en in 't gemeen de geſteldheid dezer in den omtrek van het *St. Marcusplein* nog altoos buitengemeen levendige Stad, welke eenmaal tot het toppunt van roem en luister verheven is geworden, kennen. De Profesſor maakt wel wat veel uitſtappen, maar hij weet zijne uitweidingen (welke hij, in den negen en veertigſten Brief, de uitdrukkelijke voorwaarde noemt, onder welke hij ſchrijven wil,) — zoo te ſchikken, dat men hem, niettegenſtaande zijne te leurſtellingen, evenwel gaarne leest. Men moge ook al ſoms eens het hoofd ſchudden, men wordt op andere plaatſen weder te vreden, en verblijdt zich over wezenlijken ernst en fraalje ſtichtelijke aanteekeningen. Onze wereldbeſchouwer, die tevens blijkt een waarachtig beminnaar van zijn Land en Koning te zijn, laat zich overal, waar hij dit nuttig vindt,

vrij en moedig uit, en spreekt somwijlen met stoutheid en beslissend, over Staatszaken, Maatschappijen, Broederschappen, Regeringsformen, zoodanig, als velen zich niet zouden veroorloven. Men hoore en oordeele, uit de volgende bijzonderheid:

„ Wij hebben eene verhevener gemeenschap der heiligen noodig, dan Jezuiten en Vrijmetselaars ooit kunnen te weeg brengen. Zeer zonderling echter vertoont zich hier de ernstige vereering eener geheimzinnige leer, die men zelve gemaakt heeft, naast het verwerpen der hoogere geheimen van het Christendom, die op eenen zoo diepen grondslag rusten, en zeer zonderling zoeken zelfs jonge godgeleerden hier den steen der wijzen en den hof hunner werkzaamheid. Alle geheimenkramerij is beuzelachtig, zoo er niets achter steekt, en slecht, zoo er veel achter steekt. Het Evangelie van CHRISTUS werd aan het gansche volk geopenbaard, en eene vrije belijdenis volgt op een naauwkeurig onderzoek. Wie iets grooters heeft en weet, die doe even zoo, maar werve geene nieuwsgierigen aan, en beginne niet met eeden, die in dit opzigt op geenerlei wijze te regtvaardigen zijn. Indien een persoon of eene maatschappij op de hoogte van den tijd of zelfs boven den tijd staat, moet en zal hij of zij, overeenkomstig den aard der zaak, op de wereld werken, onderwijzen en handelen, teekenen en wonderen doen; maar wanneer, in plaats hiervan, slechts wonderlijke teekenen aan de wereld vertoond worden, dan bedekt een verouderd kleed eenen zwakken geest, die men eene stille begrafenis, of eene opstanding, met eene volstrekte verandering van ligchaam en ziel, moet toewenschen."

De aanteekening van den Vertaler, is zeker niet ongepast; wat de Schrijver zegt, over de

Maat-

Maatſchappij der Vrijmetſelaars. blijft voor zijne rekening. De geſchiedenis kent dezelve zekerlijk niet van alle vlekken vrij, maar waar beſtond ooit eenige menſchelijke inrigting zonder vlek of rimpel? Ook ſchijnen de wezenlijke kenners der Staatkunde er niet zeer voor te vreezen.

Met een brok van eenen anderen aard, willen wij de beſchouwing dezer boekdeelen, welke velen ongetwijfeld met groot genoegen lezen zullen, en die ook ons in meer dan een opzigt bevallen, eindigen:

„ Ik kan mij, namelijk, ondanks alle daarvoor aangevoerde gronden en voorbeelden, niet overtuigen, dat het beroep van geestelijke en krijgsman in eenen persoon te vereenigen is. Het vond, zegt men, bij de Grieken en Romeinen plaats; maar hoe weinig gelijkvormigheid heeft de Heidensche priester met den Christelijken geestelijken! hoe weinig de offeraar, de raadpleger van long en lever, met den verkondiger van het Evangelie der liefde! Joden, Egijptenaars, Perzen en Indianen scheidden het geestelijke ambt veel strenger van het wereldlijke af; en dat zij nogtans; met opzigt tot eene diepe, godsdienstige wereldkennis, niet beneden Griek en Romein stonden, zou men zonder moeite kunnen bewijzen. Geenszins beſchouw ik den geordenden geestelijke, tegenover den leek, als een wezen van eenen hoogeren aard, van eene hoogere magt, en als in het bezit van de eenzijdigste regten zijnde; want deze wijze van beschouwing gaat verre boven de juiste mate, en neemt, op eene willekeurige en baatzuchtige wijze, het beste deel weg van die vrolijke boodschap, welke aan allen evenzeer is verkondigd. Maar wel heeft de geestelijke de hoogste, de heiligste bestemming; terwijl de

wetten en burgerlijke verordeningen alle middelen, die slechts mogelijk zijn, moeten in het werk stellen, om deze bestemming op hare wezenlijke hoogte te houden. Men make hier niet, met ontijdige scherts, gewag van de slechte geestelijken, van deze spreek ik zoo min, als van lafhartige soldaten; maar even als het mij ten uiterste gewigtig voorkomt, een nationaal leger van krijgslieden op eene grootsche wijze te vormen, zoo ook dunkt het mij niet minder belangrijk, eenen eerwaardigen stam van heilige mannen daar te stellen. Wie echter van gevoelen is, dat de luitenant bij afwisseling ook kan prediken, en de predikant de kanonnen zoo wel kan bedienen, als zijn leeraarsambt waarnemen, die heeft in het algemeen geen begrip van eene wezenlijke, inwendige beroeping. Bestonden er inderdaad noch heldhaftige noch vrome naturen, maar slechts tweehoofdige misgeboorten, dan zouden deze voorzeker met de zoo walgelijke wereldburgerbrij moeten opgevoed zijn. De geestelijke kan en moet het vaderland beminnen; zoo hij met gemeenten en volk twist, zal hij den weg ten hemel niet vinden; hij moet bij de legers tegenwoordig zijn als een bode des vredes, als een verzachter van den haat, als een trooster bij de smart; want dit is daar even zoo noodig en gewigtig, als snijden, verbinden en branden. Vat hij, daarentegen, zelf het zwaard op, dan heeft hij zijne natuur veranderd, en het stuit mij, wanneer handen, die met bloed bezoedeld zijn, het avondmaal willen uitdeelen; wanneer de majoor van het paard springt, sabel en patroontasch wegwerpt, de bonte *uniforme* uittrekt, en vervolgens op den kansel snelt, om er zich voor eenen navolger van CHRISTUS te verklaren. Niemand beroepe zich op de krijgshaftige bisschopen, der middel-

eeu-

eeuwen; toen waren zij geene bisschoppen, maar krijgslieden, en dikwijls ook snoodaards en zondaars: de kerk, eindelijk heeft zich altijd op het stelligste daartegen verklaard, en met regt. Het waarlijk geestelijke beroep eischt eene volstrekt heilige voorbereiding, en zoo de jonge geestelijken met dwang als soldaten in de gelederen gesteld wierden, zouden zij ligtelijk onder wezenlijke krijgslieden een armzalig voorkomen hebben, en het vaderland van hoegenaamd geen nut zijn. Veroorlooft men hun, daarentegen, hunnen eigenen gang te gaan, die met den aard hunner bestemming overeenkomt, dan zal de staat de grootste voordeelen van hen trekken. Tegen het gevaar, dat, bij het omhelzen dezer grondstellingen, elke lafhartige zich, in het oogenblik van vijandelijke bedreiging, met zijnen vromen aard verontschuldigen, en de geestelijke stand, in dat geval, eene vergaderplaats van allerlei hondsvotten worden zou, tegen dit uitwendige gevaar, zijn uitwendige middelen, zoo wel als tegen het getal van borstziekten en breuken, dat zich altijd, bij het losbarsten van eenen oorlog, op eene verbazende wijze vermeerdert."

BLOEMPJES der VREUGDE, voor de lieve Kindsheid. Door PETRONELLA MOENS. *Met Plaatjes. Te* Haarlem, *bij* F. Bohn, 1818. 171 *Bladzz. In kl. formaat. De prijs is f* — 18 —

Wenscht gij bloementooi der vreugd,
Lieve, kommerlooze Jeugd,
Met uw zachte rozenkoontjes!
'k Bied u gul deez' bloempjes aan,
Dank mij, hebben z' u voldaan;
'k Min uw blijde kindertoontjes.

Dank, die uit uw hartjes vloeit,
En in tint'lende oogjes gloeit,
Heeft voor mij de schoonste waarde.
Wat is 't eermetaal — hoe duur —
Bij uw lofspraak, o Natuur!
Die, al vroeg mij 't speeltuig snaarde.

Zeg mij, lieve teed're Jeugd!
Heb ik 't zaad van zuiv're deugd
In uw hartjes doen ontspruiten?
Dan omvloeit u 't reinst genot,
Ja, dan zal geen wisf'lend lot
Onschulds Paradijs ooit sluiten.

Uit het zaad van zuiv're deugd,
Kunt Ge alleen de bloem der vreugd —
Die nooit kwijnt, nooit sterft-verwachten,
Lagchende tevredenheid,
Die op rozenlipjes vleit,
Vloeit alleen uit pligtbetrachten.

't Leergraag, 't lief, weldadig kind,
Blijft — van GOD en mensch bemind —
's Levens feesttijd vrolijk vieren.
Ja, kom, onschuldvolle Jeugd!
Bloempjes der onwelkb're vreugd
Blijven zelfs de grijsheid sieren.

Dit is de aanvang van het nieuw bevallig geschenkje, voor de lieve Jeugd, dat wij hier aankondigen, het welk de Schrijfster eere aandoet, en alle aanprijzing waardig is. De Kinderen lezen het zeker met veel vermaak, en leeren er ongevoelig veel goeds uit. De versjes, en vooral de verhalen en korte geschiedenissen, zijn regt zacht, dikwerf aandoenlijk en niemand kan er het schoone doel in voorbijzien. Wij wenschen dus deze bevallige bloempjes, in veler Kinderen handen, en hopen dat ze veel ware vreugde stichten mogen.

MEN-

MENGELWERK.

OVER EENIGE SCHOONHEDEN DES BRIEFS VAN PAULUS, AAN DE PHILIPPENSEN.

Eene Voorlezing, gehouden in de Ringsvergadering van Tienhoven, *onder de Clasſis van* Amersfoort, *den* 12 *Mei* 1819.

door

A. VAN BEMMELEN, Predikant te *Ankeveen.*

Pectus est, quod facit diſertos. (1) Dit zeggen van QUINTILIANUS, is al zoo dikwijls aangehaald, zoo dikwijls meer of min juist toegepast, dat men het bijkans als afgeſleten zou beſchouwen, en ik bijna ſchromen moet, er mijne Voorlezing in dit uur mede te beginnen. Evenwel, mijne Vrienden! die oude en onloochenbare Spreuk, kwam zoo natuurlijk in mij op, bij het onderwerp, waar over ik thans wilde ſpreken, dat ik het waag, dezelve nogmaals u voor de aandacht te roepen. — Is er toch iets op de wereld, waar in zij waarheid bevonden wordt, het is boven al in het Christendom: hier wordt immers niet alleen het verſtand door de zuivere zon der waarheid beſchenen, van waar een glans van weldadige verlichting op anderen afſtraalt; maar ook wordt hier het hart ontvlamd door den reinen gloed der liefde, die zich zoo ligt en zoo zacht aan anderen mededeelt: hier is het, waar zich het hart

(1) Het hart is het, dat welſprekend maakt.

hart den besten toegang baant tot de harten; hier is het waarlijk het hart, dat welſprekend maakt.

Wilt gij hier van een voorbeeld, ik mag u wijzen op één dier groote mannen, die het eerst het Evangelie door woord en daad hebben voortgeplant; op PAULUS, aan wiens redenen en brieven men wel zien kan, dat hij zijne welſprekendheid niet bij de beroemdſte Griekſche en Romeinſche Redenaars, veel min bij de Sophisten van zijnen tijd geleerd heeft, maar wien toch niemand de kunst van wel ſpreken ontzeggen zal, waar in hij zijnen grooten Meester JEZUS wel niet evenaart, maar toch naar de mate zijner gaven, op zijde ſtreeft; die kunst, waar door hij zich meester maakt niet ſlechts van de hartstogten, maar ook van de harten, en door wel zeggen tot wel handelen opvoert. — Vergunt mij, hier van eenige proeven bij te brengen, en die bijzonder te ontleenen uit den *Brief* dezes Apostels, *aan de Philippenſen*, die mij altijd een van zijne ſchoonſte ſtukken is voorgekomen, en waar in zijne groote en door het Christendom veredelde ziel het meest in hare waarde uitblinkt. Slechts *drie* ſchoone plaatſen, wil ik uit dezen Brief aanvoeren, die ons PAULUS in *drie* ſchoone trekken doen kennen, en tevens doen zien, hoe de betuiging van die regt Christelijke gevoelens met eene voortreffelijke manier van zeggen gepaard ging, ja die van zelve te weeg bragt. Alzoo moge dit gelden, voor zoo veel het kan, als eene *Proeve van vereenigde zedelijke en ſtijl ſchoonheden in den Brief van* PAULUS *aan de Philippenſen*.

I. Al aanſtonds treft mij zijne gepaste Inleiding, (*Hoofdſtuk* I: 1—11.) die wel iets gewoons heeft, dat wij ook in andere zijner brieven vinden, maar die toch zulk eene wending

ding neemt, dat zij, met den ganſchen inhoud dezes briefs vergeleken, waarlijk deszelfs grooten tekst oplevert: vooral vind ik dit in hare laatſte woorden: „ *Dit bid ik God, dat uwe liefde nog meer en meer overvloedig worde, met kennis en alle waarheidsgevoel, om de dingen te beproeven, die daar van verſchillen; op dat gij opregt zijt, en zonder aanſtoot te geven, tot den dag van Christus, vervuld met vruchten der geregtigheid, die door Jezus Christus zijn tot prijs en heerlijkheid Gods.*" Bevordering dus van een wel verlicht, en door liefde en deugd vrolijk werkzaam Christendom, ziet daar het oogmerk van PAULUS, met dit zijn ſchrijven. — Doch ik mag nu hierbij niet langer ſtilſtaan: ik wilde het ſlechts even aanroeren, om ons op dien toon te brengen, waarop de geheele brief mij ſchijnt geſtemd te zijn. Laat mij nu eene *eerſte* voorname plaats aanvoeren, waar uit blijkt, hoe hij aan dit oogmerk op de meest gepaste wijze gearbeid, en tevens een ſchoonen trek zijner zedelijke grootheid aan den dag gelegd heeft. Dus begint hij, terſtond na die Inleiding, (*Hoofdſtuk* I: 12—24.) „ *Ik wil nu, dat gij weet, Broeders! dat het gene aan mij geſchied is, meer tot bevordering van het Evangelie is gekomen, daar het bij de ganſche Keizerlijke Lijfwacht, en bij alle anderen openbaar geworden is, dat mijne banden om Christus wille zijn, en daar de meeste broeders, door mijne banden vertrouwen op den Heer gekregen hebbende, des te meer het woord onbevreesd durven ſpreken. Sommigen prediken ook wel Christus uit nijd en twist, maar ſommigen ook uit goedwilligheid; de twistzieken verkondigen Christus niet met een zuiver oogmerk, meenende mijne banden nog meer te doen drukken; maar wel de liefderijken, daar zij weten, dat ik*

ik tot verdediging van het Evangelie bestemd ben. Wat dan? nogtans wordt op allerlei wijze, het zij onder een voorwendsel, het zij in opregtheid, Christus verkondigd: en hier over verblijd ik mij, ja zal ik mij steeds verblijden; want ik weet dat mij dit ter zaligheid strekken zal, door uw gebed en de verschafte hulp des Geestes van Jezus Christus, volgens mijne verwachting en hoop, dat ik in geen ding zal beschaamd worden; maar dat gelijk altijd, zoo ook nu Christus met alle vrijmoedigheid zal groot gemaakt worden in mijn ligchaam, hetzij door het leven, hetzij door den dood: mij toch is het leven Christus, en het sterven gewin. Of nu het ligchamelijk leven mij de vrucht des werks is, en wat ik kiezen zal weet ik niet: ik word door deze twee dingen gedrongen, hebbende begeerte om heen te gaan, en met Christus te zijn is verre het beste; maar in het ligchaam te blijven is noodiger om uwen wille."

Hier, M. B. roept gij gewis eenparig uit: „*Ziet daar den verstandigen ijveraar voor de zaak van het Evangelie!* nooit kon hij dit gepaster en schooner doen blijken, dan hier ter plaatse." — Ja waarlijk, hij ijvert voor de zaak, aan welke hij de *Philippiërs* al naauwer en naauwer verbinden wil. Wat was er voor hen afschrikkender, dan dat PAULUS, die groote voorstánder van het Christendom, zich nu in banden en werkeloos bevond? maar wat was er derhalve thans beter, een woord op zijn pas, om hen aan te moedigen, dan dat hij hun berigt, hoe zelfs zijne banden gediend hadden, om meerdere ruimte te geven aan den voortgang der kennis van JEZUS leer; meerdere ruimte zelfs aan de genen, die haar verkondigden? Het is waar, dit voorwerp had ook wel weder eene donkere zijde: daar waren er wel onder

de-

deze, die nu zijne plaats innamen, om hem te kunnen tegenspreken, om zijnen roem te verduisteren, om hem nog dieper te grieven: maar ziet, hoe hij ook de heldere zijde weet te voorschijn te brengen, en op hen te wijzen, die zich niet schamen uit te komen voor eene zaak, waar voor hij lijden moet, en die hem hier door de smart zijner werkeloosheid pogen te vergoeden! ja ziet, hoe hij dit gansche voorwerp, dat anders voor hem zoo treurig moest zijn, in het heugelijk licht des Christelijken geloofs weet te stellen! merkt op die schoone, op die verrasschende, op die zegevierende wending: „*Wat dan? nogtans wordt op allerlei wijze, het zij onder een voorwendsel, het zij in opregtheid Christus verkondigd; en hier over verblijd ik mij, ja zal ik mij steeds verblijden!*" — Maar zacht! zal hij zich steeds daar over kunnen verblijden? of zijn deze laatste woorden slechts een sieraad van den stijl, om zijne periode vol en welluidend te maken? weet hij dan reeds, hoe zijn lot beslist zal worden? neen, dit weet hij niet; en evenwel durf ik zeggen, is hij een verstandig ijveraar voor de zaak van het Evangelie; want welke ook de uitkomst zij, dit durft hij vertrouwen, de roem van CHRISTUS zal door hem uitgebreid worden: blijft hij in het leven, dan heeft hij het geheel voor de zaak van CHRISTUS over, moet hij sterven, dan zal het aan hem blijken, hoe een Christen een Apostel voor CHRISTUS sterven kan; en voor hem zelven zal het groote winst zijn: ja hoe zal ik het korter en krachtiger zeggen, dan met zijne eigene woorden: „*Mij toch is het leven Christus, en het sterven gewin?*" — Maar jaagt hij dan ook misschien naar de martelkroon? zweeft hij door die gloriezucht verhit, op de vleugels van eene over-

span-

ſpannene verbeelding, en van eenen zwellenden ſtijl, in een hooger en fijner ether, waar niemand hem volgen kan? Stijgt hij dus, om daarna des te dieper te zinken? Neen, ook hier is zijne geestdrift nog door verſtand en godvrucht beſtierd; en hij ſchrijft ſchoon, omdat hij waar en goed ſchrijft: zijn moed en ijver is bedaarder, maar niet minder bewonderenswaardig; zijn ſtijl kalmer maar niet minder voortreffelijk. Hij heeft wel verlangen om heen te gaan in vrede; met CHRISTUS te zijn, dit is hem wel het beste, en echter zou de keus, indien zij aan hem ſtond, hem moeijelijk zijn, want al is het ſterven hem gewin, in het leven te blijven, dit is nogtans noodiger om der Christenen wille. Hoe redelijk, hoe hartinnemend is dit laatſte gezegd! hoe ſchoon hier geplaatst aan het ſlot dezer ganſche periode! hoe overtuigend voor de *Philippenſen*, dat zij in hem eenen Apostel hebben, die zelfs zijne edelſte begeerten om hunnen wille gereed is op te offeren, hoe geſchikt om hun hart te openen voor de vermaningen, die zijne liefde hun vervolgens nog wil voordragen; om hunne kennis te vermeerderen; hun proevend en regt onderſcheidend waarheidsgevoel te verfijnen, en hiermede hunne liefde overvloediger te maken!

II. Vergunt mij dan, Mijne Vrienden! dat ik u *ten tweede*, eene andere plaats uit dezen Brief herinnere, die niet minder dan de vorige, tot deszelfs lichtende punten behoort, en die ons PAULUS als *Apostel der liefde* doet kennen. Ja! al is hij dit op eene andere wijze, dan de Discipel, wien JEZUS lief had, hij mag nogtans met regt op dien naam aanſpraak maken: al is het niet dat teeder aandringende, dat eenvoudig herhalende van JOANNES, men ziet

ziet het hem toch ook overal aan, dat liefde bij hem de vervulling der wet is; en komt hij nu en dan op eene uitvoeriger aanprijzing der liefde, dan is hij geheel in dezelve verdiept; dan neemt hij al den rijkdom zijner krachtige taal te baat, om haar waardig te beschrijven; en bij al het plegtige dat hem eigen blijft, gevoelt men toch, dat zijn hart door de liefde verteederd is. — Doch laat ons hem zelven hooren: (*Hoofdstuk* II: 1—11.) „ *Indien er dan eenige Christelijke vertroosting is, indien er eenige vriendelijke toespraak der liefde is; indien er eenige overeenstemming van geest is; indien er eenige barmhartigheid en ontferming is; maakt mijne blijdschap volkomen, dat gij moogt eensgezind zijn, dezelfde liefde hebbende, van één gemoed, van één gevoelen zijnde! Doet niets uit twist of ijdele eerzucht, maar met nederigheid achte de een den ander uitnemender dan zich zelven! Ziet niet slechts een iegelijk op het zijne, maar ook een iegelijk op het gene dat des anderen is, want dat gevoelen zij in u, het welk in Christus Jezus was, die, hoewel hij de gestalte Gods bezat, het niet als eenen buit, om mede te pralen, geacht heeft God gelijk te zijn, maar zich zelven gering gemaakt heeft, daar hij de gestalte van een' dienstknecht aannam, den menschen gelijk werd, ja in uitwendige gedaante als een mensch bevonden, zich zelven vernederd heeft, daar hij gehoorzaam geweest is tot den dood, ja den dood des kruises! Daarom ook heeft God hem uitermate verhoogd, en hem eene waardigheid gegeven, die boven alle waardigheid is, op dat voor de waardigheid van Jezus alle knie zich buige der genen, die in den hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en alle tong belijde,*
dat

dat Jezus Christus de Heer is, tot heerlijkheid Gods des Vaders."

Welk eene ſchoone, roerende, ja eindelijk door de majesteit hares onderwerps eenen plegtigen indruk makende rede! uit hoe rijken ader ſtroomt zij daar heen, en voert ons met zich, tot dat zij met eerbiedwekkende golven zich uitſtort in den oceaan der volheid Gods! Hoe zacht, hoe meeſlepend is de aandrang der liefde, waarmede de Apostel begint, en waar in hij de teederſte woorden op elkander ſtapelt, om de Philippiërs te ſmeeken, dat, indien zij hem in zijn leed eenige vertroosting wilden toebrengen, eenige blijken van hartelijke deelneming en medelijden bewijzen, en zijne blijdſchap vergrooten, zij dan eensgezinde, nederige, deelnemende liefde jegens elkander zouden uitoefenen! Wie zou den geliefden Leeraar deze bede, den lijdenden Getuige van JEZUS dezen troost, deze vreugde kunnen weigeren? — Om die liefde aan te prijzen, gebruikt hij eenen vloed van woorden en zegswijzen, die allen hoofdzakelijk hetzelfde zeggen, en waarvan men er evenwel niet ligt één misſen wil, omdat zij de volle uitſtorting van het volle hart des Apostels zijn, ja omdat zij ons zoo levendig afbeelden, hoe eendragt, nederigheid en liefde de ſteunpilaren der Christenheid zijn. — En wien onzer treft niet het gepast aanbrengen van het voorbeeld van JEZUS CHRISTUS? „*Dit gevoelen zij in u, hetwelk ook in Christus Jezus was!*" indien het zelfs in dat Hoofd der Christenheid, in dien grooten JEZUS was, hoe veel te meer in zijne leden, in zijne navolgers, in zijne verlosten. Hoe ſchoon past hierbij de volgende voorſtelling van de vrijwillige en daarna heerlijk beloonde zelfsopoffe-

fe-

fering van JEZUS, ten beste van anderen! zij is ja uitvoerig, en eene uitweiding geheel in den trant van PAULUS; maar men wordt er van zelf door medegesleept; men gevoelt onwederstaanbaar, hoe het alles, zoo als hij het zegt, zamenhangt; hoe het bijna niet mogelijk is, het eene te zeggen, en het andere weg te laten. — En welk eene fraaije opklimming en tegenstelling is er in deze beschrijving! JEZUS die God vertegenwoordigde, stelde zich niet aan als een overwinnaar, die praalt met zijne grootheid, maar maakte zich gering, nam de houding van dienstknecht aan, om anderen te dienen: nog meer, hij, die God gelijk was, werd den menschen gelijk: ja nog meer; hij, die uiterlijk niets dan mensch was, vernederde zich tot den laagsten staat der menschheid, maar door de grootste zedelijke gehoorzaamheid; door gehoorzaamheid tot in den dood; ja, dat alles te boven gaat, tot in den dood aan het kruis. En hier op de tegenstelling, die weder zoo hoog mogelijk opklimt! nu JEZUS verhoogd om die vernedering, om die gehoorzaamheid! nu de waardigheid die JEZUS van God ontvangen heeft, boven alle waardigheid! nu hulde aan JEZUS in den hemel, hulde op aarde, hulde in het doodenrijk! nu aan JEZUS alomme de hoogste eer naast God, opdat God de Vader alomme verheerlijkt worde! — Gelijk dit ons toont, welke bronnen van ware welsprekendheid de Christelijke Godsdienst geopend heeft, zoo bewijst het ons ook, hoe PAULUS zich aan die bronnen gelaafd, en de Christenheid met deze wateren des levens besproeid heeft: alles brengt ons te rug tot die groote gedachte, waarvan hij uitgegaan was: „ Indien de nederige, zich zelve geheel voor anderen opofferende liefde van JEZUS alzoo gearbeid heeft, en alzoo beloond

loond is, dan zij dat gevoelen in u, dat ook in CHRISTUS JEZUS was!" Zoo bidt en smeekt hij dan door de liefde. zoo vermaant en dringt hij tot liefde; zoo stelt hij derzelver sieraad en kracht in de nederigheid; zoo wijst hij op het verhevenste menschelijk voorbeeld van liefde, dat het hoogste welgevallen van den God der liefde weggedragen heeft; zoo arbeidt hij er aan, dat, met de kennis en het waarheidsgevoel, ook de liefde der Christenen steeds overvloediger mogt worden, en zij zelve vol zijn van vruchten der geregtigheid, die door JEZUS CHRISTUS zijn tot prijs en heerlijkheid Gods.

III. Die zelfde edele bedoeling, zien wij doorstralen in eene *derde* plaats, die onze aandacht trekken moet, als eene wezenlijke schoonheid van dezen Brief, en die ons tevens een schoonen trek der zedelijke voortreffelijkheid van PAULUS aanbiedt. Hooren wij dan, hoe hij aan het slot van zijnen Brief, tot de *Philippensen* spreekt: (*Hoofdstuk* IV: 4—19.) „*Verblijdt u in den Heer altijd! wederom zeg ik: Verblijdt u! — Uwe vriendelijkheid zij allen menschen kennelijk! — De Heer is nabij: weest in geen ding bezorgd; maar laat uwe begeerten in alles, door bidden en smeeken met dankzegging bekend worden bij God; en de vrede Gods, die alle verstand te boven gaat, zal de gezindheden uwer harten bewaren bij Christus Jezus! — Voor het overige Broeders! al wat waarachtig, al wat eerwaardig, al wat regtvaardig, al wat rein, al wat liefelijk, al wat welluidend is, zoo er eenige deugd, en zoo er eenige lof is, bedenkt hetzelve! Het gene, dat gij door mij geleerd en ontvangen en gehoord en gezien hebt, doet dat! en de God des vredes zal met u zijn. — Ik nu ben grootelijks verblijd geweest in den Heer, dat*

gij nu eens wederom in staat gesteld zijt, om aan mij te gedenken, aan wien gij ook gedacht hebt; maar gij hebt de gelegenheid niet gehad. Niet dat ik zeg wegens gebrek; want ik heb geleerd vergenoegd te zijn in het gene dat ik ben: ik weet vernederd te worden; ik weet ook overvloed te hebben: allezins en in allen ben ik onderwezen, zoo wel verzadigd te zijn, als honger te lijden, zoo wel overvloed als gebrek te hebben: ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft. Nogtans hebt gij wel gedaan, dat gij deel genomen hebt in mijne rampen: ook weet gij, Philippensen! dat in het begin mijner Evangelie-verkondiging, toen ik uit Macedonië kwam, geene Gemeente mij iets medegedeeld heeft ter zake van uitgaaf en ontvangst, dan gij alleen; want ook in Thessalonica hebt gij mij een en andermaal het noodige gezonden, niet dat ik de gaaf zoek, maar ik zoek de vrucht, die op uwe rekening overvloedig is. Ik nu heb alles ontvangen, en ik heb overvloed; ik ben vervuld geworden, als ik van Epaphroditus ontvangen heb, wat van u gezonden was, als eenen welriekenden reuk, als eene aangename offerande, God welbehagelijk: doch mijn God zal, naar zijnen heerlijken rijkdom, al uwe nooddruft vervullen door Christus Jezus."

Ziet daar eerst eenige vermaningen, die elk op zich zelve schijnen te staan, en daarna eene dankbetuiging voor ontvangene weldaden, die ook wederom in geen bijzonder verband met het vorige schijnt te zijn! het is alles uit de pen gevloeid, zoo als men in eenen brief, gelijk in een gemeenzaam gesprek, op zijne gedachten voortschrijft, en van het een op het ander overspringt, zonder zich juist angstig om den zamenhang te bekommeren. Evenwel mogen wij deze schoone plaats in haar geheel be-

ſchouwen, en dan vinden wij, dunkt mij, alles door een' en denzelfden toon bezield, namelijk, door den toon des *blijmoedigen Christens:* hier door hangt alles zamen; hier door gevoelen wij, hoe PAULUS alzoo van het een tot het ander heeft kunnen overgaan. Zoo beſchouwd, biedt ons deze plaats verſcheidene geurige bloemen aan, tot eenen ſierlijken krans gevlochten, waardig, om dit ganſche ſchoone voortbrengſel van PAULUS verſtand en hart aan het einde te bekroonen. — Het is de toon, zeg ik, des blijmoedigen Christens, die, door zijnen Godsdienst van hart en wandel met blijdſchap uit te oefenen, zich zelven rust en gelukzaligheid bezorgt, en zich door welgevallige, aangename zeden bemind maakt bij anderen. Zoo is de aanhef: „*Verblijdt u in den Heer*," dat is, als Christenen, die in hunnen Heer CHRISTUS de zuiverſte bron hunner blijdſchap hebben! „*Wederom zeg ik: verblijdt u!*" En hoe wel past hier op de herinnering: „*Uwe vriendelijkheid zij alle menſchen kennelijk!*" Ja, door geen ſomber gelaat, door geen ſtroeve terugtrekking van het betamend vrolijk levensgenot, moesten zij de genen, die het Christendom nog niet omhelsd hadden, daar van aftrekken; maar door de vriendelijkheid, die de Godsdienst der liefde en blijdſchap inboezemde, een iegelijk, Onchristen zoo wel als Christen, tot zich lokken en aanmoedigen. — Zoo moesten ook geen ſombere en angstvallige zorgen hen kwellen, maar zij dezelve trachten te overwinnen door de gedachte aan den Heer, die zijner Gemeente ſteeds met zijne liefde en magt nabij was: in het vertrouwelijk dankgebed tot God, hunnen Helper, moest gedurig hunne ſterkte zijn; en eene zalige, onbegrijpelijk groote zielskalmte zou de kostelijke hemelgave zijn, die in hunne

ne ziel zou dalen, en alle hunne gevoelens en gezindheden regt Christelijk bewaren. — Ja! hart en zin bewaard bij JEZUS CHRISTUS, naar deszelfs leer en voorbeeld ingerigt, dit was het ſtreven, dit het aanprijzen van PAULUS, waar door hij niet alleen een eerwaardig, maar ook een beminnelijk en vrolijk Christendom wilde bevorderen. Wie proeft dezen zuiveren Evangelie-ſmaak niet in elk woord, dat hij hier gebruikt, om zulk eene deugdsbetrachting aan te prijzen, die de Christelijke zeden, ook door hare uitwendige bevalligheid, kon doen hoogachten en liefhebben? Dit mogt hij met regt *welluidend* heten, den goeden toon der zamenleving, waar op de Christenheid geſtemd moest wezen, indien zij in harmonie zoude zijn met zulke voorgangers als PAULUS, die deze Goddelijke klanken van hun aller Meester JEZUS geleerd hadden. — Heerscht eindelijk diezelfde welluidende toon niet, in de volgende meesterlijke dankbetuiging voor de liefdadigheid der *Philippenſers* jegens hem? Hoe kiesch weet hij dat gevoel van erkentenis uit te drukken! hij vergeet niets, dat de waarde der weldaad kan doen uitkomen: zij hebben nu weder gedaan, wat zij al lang gewild hebben, maar waartoe het hun tot hier toe aan de gelegenheid ontbroken heeft; zij hadden het te voren al meermalen gedaan; ja zij waren de eenige Gemeente geweest, die deze blijken van liefde gegeven had. Evenwel bij al dezen lof werpt hij zich zelven niet weg; hij klaagt niet, hij bedelt niet, hij vleit niet; neen, hij gevoelt zijne waarde, en wat hij door de kracht van CHRISTUS vermag; hij weet zich in alles te ſchikken, en zich boven alles te verheffen; hij zoekt de gaaf niet, maar de vrucht derzelve, die overvloedig is op rekening zijner weldoe-

ners; de Goddelijke belooning namelijk, die den arbeid hunner liefde rijkelijk vergelden kan. Hoe verpligtend is wederom dit laatste gezegd! Men meene dus niet, dat hij weder terug neemt, wat hij te voren tot lof dier weldaad gezegd heeft: neen, hij eindigt, met dezelve nogmaals in de beleefdste en gulhartigste bewoordingen te roemen, en zijner liefhebbende Gemeente de rijkste vervulling van alle hare behoeften te verzekeren, uit naam van God, den Algenoegzamen, door JEZUS CHRISTUS. — Terwijl wij dus hier de schoonheid zijner rede bewonderen; komt ook de edelheid zijns harten te voorschijn. Hier is de man, die zich niet schaamt, weldaden te ontvangen, maar die er zich grootelijks over verblijdt; en evenwel die zich weet te vergenoegen met het geringe. Hier is de man, die het genot des overvloeds weet te smaken, en op prijs te stellen; en evenwel die zich in de vernedering en het gebrek uitnemend wel voegen kan. Hier is de man, die zich verheugt, wanneer de Christenen in liefde aan hem gedenken; en evenwel die alles vermag door CHRISTUS, die hem kracht geeft. Hier is de man, die geen gaven zoekt, maar veel eer de vrucht der liefde voor de liefdadigen; en evenwel die elke gave door de liefde geschonken, eenen welriekenden reuk noemt, eene aangename God welgevallige offerande. In één woord, hier is in gemis en genot, in leed en vreugde, de blijmoedige Christen, bij wien het hier, gelijk in alles, het hart is, dat welsprekend maakt.

Wij dan ook, M. B.! wij danken onzen God en Zaligmaker, dat hij ons zulk een Evangelie en zulke verkondigers van hetzelve gegeven heeft: wij spiegelen ons gaarne aan zoodanige voorbeelden; en wij zeggen met PAULUS: „*Onzen God en Vader zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid.*"

LI-

LIBERALE GEVOELENS VAN EENEN MONNIK, IN DE ZESTIENDE EEUW.

De geleerde F. A. WOLF, heeft voor zijne uitgave van *M. T. Cicero's Disputt. Tuscull.* 1792, ook geplaatst den brief van D. ERASMUS, aan J. ULATTENUS, aan wien hij zijne uitgave van dat zelfde werk van CICERO, te *Bazel*, met dien brief opdroeg. — Toevallig dien brief onder de oogen krijgende, trof mij, bij het lezen, niet alleen de verregaande ingenomenheid van ERASMUS met *Cicero's* Werken, maar ook vooral zijn zóó ruim gevoelen over de zaligheid van Heidenen in 't gemeen, van CICERO in 't bijzonder. — Verre zij van mij, dit gevoelen van ERASMUS te veroordeelen; — maar de lezing daar van maakte op mij dien indruk, dat ik besloot dit gedeelte des briefs te vertalen, als eene proeve van zulk eene verdraagzaamheid en liberaalheid (in eenen tijd van onkunde en onverdraagzaamheid, waar door de Hervorming zoo noodzaaklijk wierd), hoedanige in onzen tijd, na verloop van drie Eeuwen, minder verwondering baart, maar, nog slechts vijf en twintig of dertig jaren geleden, bij zeer velen onder de Protestanten, als te ver gedreven zoude zijn veroordeeld geworden. Hier vindt men die in eenen, hoe zeer verlichten, echter bestendigen aanklever der Roomsch Catholijke Kerk, — in eenen man die, (hij worde dan genoemd de voornaamste, de eerste Hervormer, of wel voorbereider der Hervorming,) altijd schroomvallig was, van te ver te zullen gaan.

Het hier onder volgende fragment dezes bedoelden briefs volgt, als eene tusschenrede, na den eersten uitbundigen lof, aan CICERO's

Werken gegeven, en na de aanwijzing, dat CICERO, in onderscheiding van SOCRATES, PLATO en ARISTOTELES, de wijsbegeerte als op een tooneel ter algemeenere beschouwing voor de geringste rangen, zelfs voor het volk, heeft voorgesteld. Zoo spreekt nu ERASMUS:

„Hoe anderen daar bij gesteld zijn, weet ik niet, maar ik worde steeds bij het lezen der Schriften van M. TULLIUS zóó geroerd, vooral wanneer hij over het wel leven handelt, dat ik den twijfel niet onderdrukken kan, dat eenige Goddelijke Geest (of invloed) zich meester gemaakt heeft van een hart, uit 't welk zoodanige dingen zijn voortgekomen. — En dit mijn gevoelen streelt mij zoo veel te meer, zoo dikwijls ik bij mij zelven overwege, hoe onmetelijk groot, en hoe onwaardeerbaar de goedheid zij van het Eeuwige Wezen, van 't welk (naar mijn oordeel) sommigen met hun verstand al te bekrompene denkbeelden zoeken te vormen."

„Waar nu de ziel van CICERO leeft (en werkzaam zij), staat mogelijk niet aan de uitspraak van het menschelijk oordeel; — zij dan, die hoop koesteren, dat hij bij de Hemellingen eene stille rust geniet, mogen ook mij bij het opmaken van dit besluit niet als hunnen tegenstrever aanmerken! — Geen twijfel toch kan er zijn, of hij heeft in 't geloof verkeerd, dat er een zeker Wezen bestaat, 't welk noodzakelijk, voor 't grootste en beste moet gehouden worden. Welke voorder zijne gedachten waren, over de onsterflijkheid der zielen, en welke over het verschillend lot en de belooningen des toekomenden levens; en hoe groot het vertrouwen was van zijn vroom (en ongeveinsd) geweten, wanneer dit alles niet genoeg blijkt uit zoo vele door hem geschrevene boeken,

zoo

zoo wordt dit volzeker bewezen uit dien eenen brief, welken hij aan OCTAVIUS fchreef, reeds zoo het mij voorkomt, toen hij zijnen dood te gemoet zag. — Bijaldien den Joden, voor de openbaring van het Evangelie, zekere ruwe (en verwarde) geloofstoeftemming der Goddelijke zaken tot zaligheid genoegzaam was, wat ftaat er dan in den weg, waarom eenen Heiden, aan wien zelfs de Wet van MOZES geheel onbekend was, met minder regt eene nog ruwere kennis tot zaligheid voordeelig zoude hebben kunnen zijn? vooral wanneer wij in aanmerking nemen, dat hij van een onbefproken leven was, en dat niet alleen onbefproken, maar zelfs heilig! Zeer weinige Joden waren er, voor het ontfteken van het licht des Evangelies, die eene naauwkeurige kennis hadden van het beftaan des Zoons en des Heiligen Geestes; — velen zelfs geloofden niet aan de opftanding der ligchamen, en des niet te min heeft men om die oorzaak niet aan hunne zaligheid bij onze voorouders gewanhoopt? Wat zou hier in den weg ftaan, zoo een Heiden alleen dit geloofde: dat God wiens Almagt, wijsheid en volmaakte goedheid bij hem boven allen twijfel verheven is, op de eene of andere wijze, welke naar zijne wijsheid het meest voegzaam is, den goeden te hulpe komen, en zich aan de kwaden wreken zal? — Wanneer iemand hier tegen zoude willen inbrengen de vlekken, die zijn leven ontfierden; ik voor mij ben van oordeel, dat zelfs noch JOB, noch MELCHISEDEK, door hun geheele leven van alle vlekken geheel vrij geweest zijn. — Maar onverfchoonlijk is het, dat hij den Afgoden offeranden gebragt heeft! — Dit heeft hij mogelijk gedaan, echter niet volgens de uitfpraak van zijn oordeel, maar om de openbare gewoonte (en gevoelen) te

 vol-

volgen; welke als ook door de wetten gewettigd, niet om ver gestoten konde worden, want dat het gene van de Goden onder 't volk verspreid was en gelooft werd, verdichte zaken waren, dat kon hij zelfs uit de gewijde geschiedenis van ENNIUS weten. — Maar hij was verpligt geweest, ten koste van zijn leven, de dwaasheid des volks ten toon te stellen! Ik antwoordde, zulk eene kloekmoedigheid bezaten zelfs de Apostelen niet, voor dat zij door den Hemelschen Geest gedrenkt (en geleerd) waren, zoo dat het onbetamelijk zijn zoude, dit van M. TULLIUS te eischen. Maar over deze zaak zij ieder in zijn gevoelen vrij!" —

ARABISCHE GASTVRIJHEID.

Uit de Reis naar Tripoli *van Mejufvrouw* MAC CARTHIJ.

De aanvoerder van een troep soldaten van den Beij van *Tripoli*, door de Arabieren vervolgd, verdwaalde en zag, toen de avond viel, dat hij in de nabijheid van het vijandelijke leger was. Toen hij dus bij eene openstaande tent kwam, klom hij van het paard en bad, door dorst afgemat, om hulp. De Arabier verzocht den vijandelijken krijgsman, onbevreesd binnen te komen, en ontving hem met die gastvrijheid, welke dit volk steeds tot roem strekt. Het beste lam der kudde werd geslacht en gebraden, en nevens dadelen en drooge vruchten den Reiziger tot een avondmaal voorgezet. Om den gast nog meer te eeren, had de vrouw van den Arabier, eene schotel Rosine met eigene handen bereid. Deze bestaat uit meel met water gekneed, na dat men dit bij het vuur heeft laten rij-

rijzen, en op kolen half gebakken, snijdt men het aan stukken, die dan op nieuw met versche melk, olij en zout gekneed worden, tot eene soort van podding, waarop men rondsom dezelve Kaddide, dat is gerookt, sterk gezouten schapenvleesch legt.

Hoewel dez beide menschen vijanden waren, spraken zij echter zeer vreedzaam van hunne heldendaden, toen de Arabier plotseling bleek werd, zich verwijderde, en na eenige oogenblikken zijnen gast liet zeggen: dat zijne legerstede bereid was, maar dat hij den maaltijd niet verder kon bijwoonen, — dat hij ook gezien had, dat zijn paard buiten staat was, om de reis te vervolgen, waarom er den volgenden morgen, een versch paard voor de tent zou klaar staan, daar hij hem nog hoopte te ontmoeten, wenschends echter dat hij zich zoo vroeg mogelijk zoude verwijderen. De Vreemdeling was dit gedrag onbegrijpelijk, evenwel begaf hij zich met vertrouwen ter ruste.

Een Arabier wekte hem tijdig genoeg, om te kunnen ontbijten, doch niemand van de familie zijnes gastvriends kwam te voorschijn; maar toen hij dacht te vertrekken, zag hij zijnen Gastheer voor de tent staan, die als het hoogste eerbewijs den teugel en stijgbeugel van het paard hieldt. — De Moor was naauwelijks opgeklommen, of de Arabier zeide tot hem: ik ben uw grootste vijand in het leger. Want gisteren, onder het verhalen uwer daden, heb ik ontdekt, dat gij de moordenaar van mijnen Vader zijt. Ziet hier het gewaad, dat hij in het uur des doods droeg. Dikwijls zwoer ik op hetzelve, in de tegenwoordinheid mijner kinderen, dat ik zijnen dood zou wreken, en zijnen moordenaar zou opzoeken, van den opgang der zon tot deszelfs ondergang. Nog is de

zon

zon niet opgegaan, maar naauwelijks zal dit geschied zijn, of ik vervolg u. Gij kunt dan echter reeds ver van mijne tent verwijderd zijn, waar uw hoofd mij heilig was, dewijl de Profeet beveelt den Gast te eeren. Zoodra gij echter deze plaats verlaat, houdt mijne verpligting op, ik heb uwen dood gezworen, en zal u aanvallen, waar ik u ook mag vinden. Uw paard is even zoo vlug als het mijne, dat voor mij gereed staat, — van de spoed van beiden, hangt het leven van eenen van ons af. — Hierop drukte hij de hand van zijn wederpartij, en verliet hem. — De Moor maakte gebruik van het hem verleende uitstel, en bereikte gelukkig het leger van den Beij, terwijl de Arabier hem op de hielen volgde, en naauwelijks van de gevaarlijke nabijheid van het vijandelijk leger te rug week.

Dit berigt hoorde de Schrijfster, uit den eigen mond van dezen Moorschen Bevelhebber.

DE GRANAAT BLOEM EN DE ROOS, IN DEN RING.

(*Het Vervolg en Slot van Bladz.* 201.)

5.

Men pakte in, alle de dienstboden, die reeds lang het verblijf op het land verwenscht hadden, verheugden zich over het terugkeeren naar de Stad, slechts de Jongeling was treurig en zuchte over zijn verloren geluk. Zoo stond hij droomend voor eene boekenkas, toen ISIDORA in de kamer kwam, en hem verzocht haar te volgen.

Zij bragt hem in het Pavilloen van den tuin, waar

waar in nog het Outer ſtond, voor 't welk de Priester dezen morgen het jonge paar vereenigd had, en waar thans LEONICA in eenen zwaren tweeſtrijd knielde. Toen zij hem zag, ſprong zij echter op, greep de hand van den van vreugde bevenden Jongeling, en ontdekte hem, met het vuur der eerſte liefde, hare genegenheid. LUDOVICO viel voor het aangebede meisje op de kniën, bedekte hare hand met kusſen en tranen, en hier werd een nieuwe band geknoopt, die van beide kanten ſlechts donkere vooruitzigten had. Men ſprak af, om door briefwisſeling de ſcheiding te verzoeten, en ISIDORA beloofde, met alle trouw der deelnemendſte vriendſchap, voor de bezorging der brieven te waken.

Op den volgenden morgen ging de reis voort, en de ongelukkige LUDOVICO, verviel op nieuw in diepe droefgeestigheid. Hij bewaarde den ring met de veel beteekenende bloemen zeer zorgvuldig, deze begonnen wel dra te verwelken, maar zijne liefde en hoop verdorde en verouderde niet.

Niemand als ISIDORA wist iets van het geheim der jonge lieden, en de briefwisſeling ging levendig voort.

In de Stad ſchitterde LEONICA dra in de grootere kringen, waar in haar ſtand haar bragt, en het kon niet misſen, of eene zoo bekoorlijke, rijke en jonge Dame, die het ſieraad van geheel *Granada* was, moest ſpoedig eene menigte minnaars vinden. Verſcheidene, die naar hare hand ſtonden, werden afgewezen, en de Vader, die voorgenomen had, zijne dochter in hare keus niet te dwingen, liet dit toe. Toen eindelijk echter de Gouverneur der Provincie, zich aan de ſpits harer aanbidders plaatſte, nam de zaak, die thans ernſtig begon te worden, eene andere wending.

De

De Graaf, verborg niet meer voor zijne dochter, dat hij zijn vaderlijk gezag zou weten te gebruiken, indien zij hem geene voldoende rede voor haar gedrag geven kon. LEONICA, beriep zich wel op hare Jeugd, maar dit hielp haar niet, want de Gouverneur had zelf voorgesteld, nog een Jaar te willen wachten, ja zelfs nog eenige maanden langer, mits dat men haar nu aan hem verloofde, om verzekerd te zijn van het bezit van het aanbiddelijk voorwerp zijner vurigste wenschen.

Beide Ouders, drongen hier op met verzoeken en bedreigingen; alle uitvlugten werden afgewezen, de arme LEONICA, kreeg eene gevaarlijke ziekte, en de Arts, die haar bediende, schudde bedenkelijk het hoofd.

Men wendde alles aan om hare gezondheid te herstellen, en dewijl zij wenschte ISIDORA te zien, werd deze ontboden, en hoorde, zoo dra zij elkanderen zonder getuigen spraken, alle die treurige voorvallen, welke het hart van het bedroefde meisje folterden. Beiden kwamen overeen den vreemden Jongeling mede in het geheim te nemen, dat hem zoo na betrof, en zich te bedienen van de raadslagen, die hem de liefde zou ingeven. ISIDORA haastte zich om naar *Villares* te rug te keeren, ten einde aan deze afspraak te voldoen, maar hier vond zij den toestand van LUDOVICO geheel veranderd. Met levendige onrust, tusschen vreugd en angst zwevende, trad hij haar tegen, vraagde haar haastig naar berigt van LEONICA, en riep toen vrolijk uit: ja die dierbare zal niet te vergeefs op mijne hulp gehoopt hebben. Verzoek haar gerust te zijn en te volharden. Een onverwacht ongedacht geluk schijnt mij te wenken — Morgen verlaat ik deze landstreek, nooit, of als eenen gelukkigen ziet gij mij weder. —

Meer

Meer vernam ISIDORA niet, de verrukte Jongeling haastte zich om de nieuwe gelukstar, die voor hem opgegaan was, te volgen.

6.

Een toeval had hem, toen ISIDORA naar de Stad gegaan was, overtuigd, dat zijn broeder nog leefde. Zijne bezigheden riepen hem op dezen dag in de Herberg van het naburig Dorp, waar hij twee Bedelmonniken aantrof, die, met uitdrukkelijk verlof van den Bisschop van *Tolosa*, milde bijdragen inzamelden, voor de herbouwing van hun Klooster, dat door den blikfem afgebrand was. De goede Vaders somden bij een glas wijn de ruime gaven op, waar door hunne Cellen weder hersteld zouden worden, en noemden hier en daar, bij grootere sommen, de namen der gevers. LUDOVICO, die op eenen boer wachtende naar hen luisterde, werd plotsling door het hooren van den naam zijns Vaders verrast. Van smart doordrongen, vraagde hij deze mannen, zoo veel mogelijk zijne aandoening verbergende: of zij dezen ouden Heer gezien hadden? — Vriendelijk als bij eene aangename herinnering, zeide de eene Monnik: dat zij hem wel voor een paar maanden gezien hadden, dat zijne gift de grootste was, die zij ontvangen hadden, maar dat hun die geen oude Hertog, maar wel een jonge gegeven had, die de erfgenaam van zijnen Vader was. LUDOVICO's hart sprong op van vreugde, toen hij dit hoorde. Nieuwe vragen gaven hem zekerheid, dat een jonge Hertog van LEGAWA het landgoed bij TOLOSA met zijne Moeder bewoonde, en dat deze eenen anderen zoon beweende, want zij had hun nog eene bijzondere gift gegeven, met verzoek om voor dit kind te bidden.

Op

Op dit berigt besloot LUDOVICO niet langer te toeven. Hij zogt RAMIERES op, gaf hem zijne rekeningen over en verliet *Villares*, onder voorwendsel dat eene zaak van belang, die geen uitstel lijden kon, hem noodzaakte zonder verwijl naar zijn vaderland te gaan.

Door den genius der liefde geleid, snelde hij met een beklemd hart, naar die landstreek, waarin hij de gelukkige dagen zijner jeugd had doorgebragt. Hij kwam in het park van het vaderlijk slot, en sloop, door de hem welbekende beukenlanen bij den boomgaard, naar een plein van zoden, van waar een laan van populieren naar het plein voor het slot liep. Het eerste, wat hem hier in het oog viel, was eene met treurwilgen overschaduwde piramide met klimop bedekt, waarvoor eene Dame knielde, die met een groot verdriet streed en hartelijk scheen te bidden.

Langzaam naderde de sidderende Jongeling en herkende zijne Moeder, die zich hoe langs hoe meer aan hare smart overgevende steeds meer ter aarde zonk, en eindelijk door luide snikken eenige lucht aan haar beklemd hart poogde te geven. Zijne kniën waggelden, hij had het opschrift gelezen en het graf van den geliefden Vader herkend. Zonder dat de Hertogin dit bespeurde, knielde hij naast haar, en toen hij meende in haar vurig gebed den naam LUDOVICO te hooren, kon hij zich niet langer inhouden, maar greep de hand zijner Moeder en bevochtigde die met eenen stroom van tranen.

7.

Aan den arm van haren geliefden Zoon waggelde de ontroerde Moeder, die zoo veel geleden had, naar het landhuis. Niemand kon den

den schoonen Jongeling, die haar geleidde en haar met zooveel deelneming scheen te ondersteunen. — Eindelijk kwam ook ALEXANDRO met zijne jonge Gemalin, bekommerd over den toestand der Hertogin. — Uw Broeder! riep de Moeder. De lucht weergalmde van het gejuich der huisgenooten, en in eene stomme omhelzing lagen de beide broeders borst aan borst. Thans omhelsde hem de Hertogin op nieuw, zoo ook de Broeder en zijne Vrouw, en zoo begeleid door het vrolijk gejuich der aanschouwers gingen zij naar het slot.

Na dat de eerste bedwelming der vreugde had opgehouden, en LUDOVICO aan de gedachtenis van zijnen Vader eenige tranen gewijd had; drongen er allen op aan, dat hij hun de geschiedenis van zijne lange vrijwillige ballingschap verhalen zoude. Met deelneming luisterden de toehoorders naar zijne woorden, slechts de Hertogin weende gestadig, en zegende de lieden onophoudelijk, die haren geliefden Zoon weldaden bewezen hadden.

Eindelijk kleurde een schoon rood de wangen, van den jeugdigen Verhaler, hij sprak van LEONICA, hoe hij haar Fransch geleerd, hoe zij hem den ring gegeven had, en wat er verder tusschen hen was voorgevallen. Gij spreekt van geene onbekende, lieve Zwager! begon op eens de gemalin van ALEXANDRO, die onder het verhaal somwijlen geglimlacht had, toen hij juist beginnen wilde, haar eene beschrijving der deugden te geven, die het aangebeden meisje bezat: ik ken deze LEONICA VAN MONQUITO zeer goed; wij zijn naastbestaanden, en wat nog meer zegt, warme Vriendinnen, te zamen opgevoed in het Klooster van MAGDALENA in de Hoofdstad. Thans eerst kan ik het u vergeven, dat

gij het ouderlijk huis zoo lang kon vergeten. Gij waart bij eenen Engel in het Paradijs. Beide wedijverden hier op, om tot lof van het geliefde meisje te spreken, dat den vurigen Jongeling zoo na aan het hart lag, en op denzelfden avond werd nog besloten naar *Andalusiën* te reizen, en acht dagen later was ook de geheele Familie reeds op weg.

Eindelijk zagen zij de torens van het schoone *Granada* van verre, en hoorden ter regterzijde van de Landstraat eene Dorpsklok luiden. Dat is *Villares!* riep de Jongeling. De wagen werd hem te naauw, hij verzocht er uit te mogen gaan, en alleen naar het geliefde Landgoed te snellen.

Maar zijn Broeder ALEXANDRO, die ook gaarne die menschen en de bekoorlijke landstreek, waar zijn Broeder vier jaren had doorgebragt, wenschte te kennen, beval daar heen te rijden, en in een half uur stonden zij voor het Slot van den Graaf van MONQUITO. — Zij gingen in het huis van den Pachter, en verzochten om eenige ververschingen. — RAMIERES verwelkomde hen vriendelijk, herkende echter den rijk gekleeden Jongeling niet, dewijl ALEXANDRO met opzet zich met hem bezig hield.

ISIDORA integendeel had betere oogen. Mogelijk vermoedde zij wel iets van het geen er voorgevallen was; ten minste zij kwam tot hem, die de jonge Vrouw van zijnen Broeder aan zijnen arm had, en verhaalde hem zeer bescheiden, dat LEONICA beter was. — ALEXANDRO's Gemalin deed vraag op vraag, en nu kregen zij ook berigt, dat de Gouverneur, van zijn aanzoek om hare hand, had afgezien.

8.

Leonica had het gewaagd, om zelve aan dezen edelen man te ontdekken, dat haar hart niet meer vrij was, en de Gouverneur was thans ook reeds met eene jonge Kastiliaansche Dame van den hoogsten rang verloofd. Dit alles, vooral de tijding van het herstel van het aangebeden Meisje, deed de nieuw aangekomenen van vreugde juichen. Ludovico ging thans van den eenen tot den anderen, en nu herkende hem ook ramieres, die niet wist wat hij van dit alles denken moest, vooral toen hij hoorde, dat hem de Hertog Broeder noemde. —

De brave oude man was zoo verheugd, als of hij, na eene lange afwezigheid, eenen verlorenen Zoon wederzag; maar toen hem eindelijk de Hertogin met moederlijke tranen, hartelijk dankte voor het geen hij aan haren Zoon gedaan had, zoo begon ook hij te weenen, en zij had veel moeite, om hem over te halen om de rijke geschenken aan te nemen, die deze edele Dame, en hare beide Zonen, voor hem medegebragt hadden.

Isidora reisde met hun naar *Granada*, en door haar vergezeld, ging de Hertog, met zijne Moeder en Gemalin, naar het grafelijk Paleis.

Leonica, welker diep verdriet in haar gezigt te lezen was, verheugde zich zeer, toen zij hare geliefde Vriendin wederzag, met welke zij in het Klooster was opgevoed. Deze ging met haar in den tuin, op dat haar Echtgenoot gelegenheid hebben zoude, den Graaf, om de hand zijner Dochter voor zijnen Broeder, te verzoeken. —

De Hertog, verhaalde nu aan den Graaf de

geschiedenis van den Jongeling, en ook tevens de wederzijdsche liefde der jonge lieden. Hij kreeg ook des Vaders toestemming, maar onder beding, dat LUDOVICO zich niet eer aan LEONICA mogt vertoonen, als voor het Trouw-Altaar. Want, zeide de Graaf, zij beiden verdienen gestraft te worden, waarom hebben zij zoo lang en zoo hardnekkig hunne neigingen voor mij verborgen? Had uw Broeder, dien ik als als mijnen eigenen Zoon beminde, zich aan mij bekend gemaakt, hij zou LEONICA voor eene zware ziekte bewaard, en mij menig bang uur uitgewonnen hebben. Zij zullen daarvoor afstand doen van de vreugde der bruidsdagen, het staat immers aan hun zich schadevergoeding te bezorgen, in de gelukkige dagen van het Huwelijk.

9.

Onder het voorwendsel van een Togtje tot vermaak, reisde men den volgenden dag naar *Villares*. De grafelijke Familie, kwam in gezelschap van verscheidene Gasten, meest uit de maagschap van het huis, aldaar aan. De jonge Hertogin was zelve tegenwoordig bij het Toilet van LEONICA, en stak haar, zonder dat zij dit bespeurde, den bruidkrans in de haren, en eene granaatbloem voor de borst en bragt haar zoo in den tuin, waar het ontbijt opgezet was.

In het zelfde Pavillioen, bij den ingang van het Park, waar LEONICA hare liefde aan den Jongeling ontdekte, was, gelijk toen, het altaar opgerigt, en LUDOVICO wachtte met eene frissche roos aan de wijwatersvaas der Kapel.

Toen zij voorbij trokken, om naar de rijkelijk voorziene tafel te gaan, die in een groot, met oranjeboomen omringd, vierkant voor hunne oogen stond, luide eene klok. Wanneer

God

God roept, zeide de Graaf tot de Moeder van LUDOVICO, met welke hij gearmd den trein opende, dan mag men niet uit den weg gaan, en wendde zich tevens naar de plaats, waar de Priester voor het altaar ſtond. LEONICA's Moeder en ALEXANDRO volgden, de jonge Hertogin aan de zijde der Bruid, de Gasten, en de Dienstboden.

Aan de Wijwatersvaas gaf LUDOVICO, aan zijne beminde, de hand, en den van haar gekregenen ring, met de bloeijende roos. Op LEONICA's gelaat, wisſelden beurteling het purperrood met de witheid van het marmer.

Nu greep de Vader de hand der lievenden, en leidde hun naar het altaar. —

ZANDHOOZEN.

De wind heft, in woestijnen, het zand dikwijls zoo zeer in de hoogte, dat men in dezelve zandhoozen ziet, zoo als op zee waterhoozen. GOLBERRIJ, zag in de *Saharra*, de groote woestijn van *Afrika*, zandhoozen, die zuilen vormden, welke dan eens met groote ſnelheid, dan eens majestueus langzaam voortgingen.

BRUCE, geeft in zijne Reisbeſchrijving het volgende berigt van de zandhoozen, die hij in de Nubiſche woestijn zag. Op eens, zegt hij, zagen wij ten Westen en Noordwesten, eene menigte ongemeen groote zandzuilen, in verſchillenden tusſchenſtand van elkanderen, die zich dan eens ſnel, dan eens langzaam beweegden. Dan eens ſchenen zij op ons los te gaan, en dreigden ons binnen weinige oogenblikken te begraven, en wezenlijk bereikten ons ook kleine hoeveelheden van zand, dan eens ſche-

nen zij zich uit ons oog te verliezen, en reikten met hunne toppen tot in de wolken. Dikwijls fcheidden zich de toppen van de overige masfa, waar op dezelve in de lucht verftoven en verdwenen; dikwijls braken zij in het midden, als of zij door een kanonfchot gefcheiden waren. Tegen den middag naderden zij ons weder met eenen fterken Noordenwind, en elf van deze hoozen posteerden zich aan onze zijde, op eenen afftand van drie mijlen. De grootfte fchenen tien voeten in doorfnede te hebben. Zij trokken echter gelukkig met eenen Zuidoosten wind terug, en lieten in mijne ziel eenen indruk na, dien ik geen naam weet te geven, maar die uit eene mengeling van bewondering en fchrik beftond. Iedere poging om te ontvlugten, zou te vergeefs geweest zijn, het fnelfte paard, het fnelst zeilende fchip zou niet in ftaat geweest zijn om het gevaar te ontgaan. Hadden zij ons bereikt, en haren inhoud over ons uitgeftort, wij zouden onherftelbaar in een oogenblik onder het zand begraven geweest zijn.

OP DEN DOOD VAN EEN PASGEBOREN KIND.

Uw lieveling proefde den levenskelk, het proefde zijne bitterheid, en keerde zijn klein hoofdje fpoedig om; zijn klein oogje zag met verlangen opwaarts naar den hemel. — Toen drukte een Engel hetzelve toe. Ach Moeder! zeg, waarom weent gij dan?

DE SLIMME MONNIK.

Een Monnik in *Polen*, zeide eens op den Predikftoel: Van waar komt de regen, aandachtige Toehoorers? Gij weet dit niet, maar ik weet het, want ik heb geftudeerd. Hij komt van den Hemel.

PRO-

PROGRAMMA

De Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, hield, den 10den en 11den dezer, hare 35ste Jaarlijksche Algemeene Vergadering, onder voorzitting van den Mede-Hoofdbestuurder, den Wel Eerwaardigen Heer SAMUEL MULLER, welke dezelve, des morgens van den eersten dag, ten negen ure, in de *Luthersche Oude Kerk*, opende, met eene Redevoering: *Over den heilzamen invloed van het Christendom, op de kweeking en vorming van het aankomend geslacht.* — Deze Redevoering werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten, door een keurig Vokaal en Instrumentaal Orkest, gecomponeerd en gedirigeerd door den Heer J. L. P. L. FREUBEL, en was vereerd met de tegenwoordigheid van Z. E. den Heere Staatsraad, Gouverneur der Provincie *Holland*, Noordelijk gedeelte; van Z. E. den Graaf L. VAN LIMBURG STIRUM, *Luitenant-Generaal*, kommanderende in het eerste generaal kommando; van den Wel Edelen Gestrengen Heer Substituut-Procureur-Generaal; van eene Commissie uit de Regtbank van Eersten Aanleg; van eene Commissie uit de Edel Achtbare Heeren Burgemeesteren en Raad dezer Stad; van eene Commissie uit het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten; voorts van Commissiën uit Kerkelijke, Wetenschappelijke, Stedelijke of andere nuttige Inrigtingen.

Na den afloop der Redevoering, werden de Gouden Eerepriljzen ter hand gesteld aan den Heer ABRAHAM JOHANNES LASTDRAGER, wonende alhier ter Stede; aan den Wel Eerwaardigen Heer HENRICUS HEPPENER, *Leeraar bij de Her-*

vormde Gemeente te Dragten, met en benevens tien Gouden Dukaten; mitsgaders aan den Heer Mr. C. J. A. SPIERING, voor en in naam van den Wel Eerwaardigen Heer PIETER VAN DER WILLIGEN, *Leeraar bij de Hervormde Gemeente te Tiel;* voor derzelver, in den verledenen Jare bekroonde, Prijsverhandelingen. Voorts aan JAN VOSSEN en KLAAS BUURMAN, beide wonende te *Alphen*, voor het redden van eenen Grijsaard, uit het water, bij eenen zeer donkeren nacht. Zullende de Eereblijken, toegewezen aan zoodanige perfonen, als welke zich, door het bedrijven van edelmoedige daden, die hadden waardig gemaakt, doch welke niet ter Vergadering tegenwoordig waren, worden toegezonden aan de Departementen, welke daarvan de opgaven gedaan hebben; als: aan AUKE HENNES VISSER, te *Balk*; WILLEM BOENDERS, GERRIT VAN SOMEREN, DIONIJSIUS OP DEN KAMP, HENDRIK BERTRAND, ROUKES TEUNISSEN, RIJN BUSKUS en PIETER LANGENDAM, alle zeven te *Nijmegen*; WILLEM DOLLEMAN, te *Schiedam*; RUDOLPHUS JOHANNES WIARDA, JAN WALINGS WALINGA en JENTJE JOLLES WIARDA, alle drie te *Sloten*, in *Friesland*; JOHAN PHILIP DE KONING GANS, te *Dalffen*; CORNELIS VAN DEN MUIJZENBERG, te *Hellevoetfluis*; JOHAN LAURENS WERDES, te *'sGravenhage*; ARIE VAN DER KAAI, te *Vreeswijk aan de Vaart*; HAIJE JANS DRAGSTRA, te *Nijkerk*; CASPAR VAN DER KLEIN, te *Leijden*; HERMANUS NOORDELOOS, te *Soeterwoude*; JURJEN WILLEMS SPRINGER, te *Veendam*; HENDRIK CHRISTIAANS PRUMMEL, in de *Wildervank*; GERARDUS DE KOK, JOHANNES STEKELENBURG, ANDRIES GLANSBEEK, EVERT VAN DER WEERT en JAN HENDRIK MULDER, alle vijf te *Utrecht*; HENDRIK VAN ECK, te *Enkhuizen*; en PIETER TIMMERHOUT, te *Arnhem*; allen voor het redden van in het water

ter of in het ijs gevallene Menschen of Kinderen; aan EILDERT AALDRIKS BRAND, onder *Oostwold*; voor toegebragte hulp en redding van een aantal Vee, bij eenen hevigen brand, met overlating ven zijne eigene goederen aan de woede der vlammen, en ondanks eigene bekomene wonden; en aan HENDRIK KIEVIET, te *Dokkum*, voor het redden van Man, Vrouw en Kinderen, van onder de puinen van derzelver ingestorte woning, en het verzorgen dier ongelukkigen, op zijne eigene kosten.

Des namiddags, ten half twee ure, in de Kerk der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente, de eigenlijke werkzaamheden der Vergadering begonnen zijnde, werd door Hoofdbestuurders berigt:

I. Dat op de Prijsstoffe: *Welke is de geschiktste wijze, en welke zijn de meest gepaste middelen, om de Aardrijks- en Geschiedkunde, bij het onderwijs in de lagere Scholen, dienstbaar te maken, zoo wel ter beschaving van het verstand, als ter vorming van het hart, bij de jeugd uit de min gegoede klasse; opdat beide deze Wetenschappen voor dezelve geene bloote klanken eener ijdele praalvertooning zijn?* een antwoord was ingekomen, geteekend met de Spreuk:

Hij die den hof besnoeit, leere eerst het snoeimes handlen;
Wie andren leiden zal, verdool' niet zelf in 't wandlen.

LOOTS.

Dat aan dit Stuk door *twee* der Beoordeelaars de Gouden Eereprijs was toegewezen, doch dat hetzelve door *vijf* hunner was afgekeurd; waardoor alzoo op deze Prijsstof geene bekrooning had kunnen geschieden.

Dat echter dit Stuk, zelfs van sommige der afkeurende Beoordeelaars, veel lof had ontvangen,

gen, als geschreven door eenen man, welke voor de taak wel berekend was, zoo hij slechts eene andere manier van beschouwing der Vrage zich had voorgesteld.

Dat hunne aanmerkingen zich hoofdzakelijk tot de volgende *drie* hadden bepaald:

1°. Dat hij, in plaats van enkele, op zich zelve staande en welgekozene Voorbeelden te geven, welke alsdan geheel en volledig hadden kunnen uitgewerkt worden, *compendiums* van beide wetenschappen heeft geleverd, welke niet gevraagd zijn, en welke dan ook niet anders, dan zeer oppervlakkig moesten uitvallen; waarbij dan nog eene groote onevenredigheid in de opgave van beide wetenschappen plaats heeft.

2°. Dat de opgegevene hulpmiddelen te weinig zijn, en bij verre na niet bevatten die, welke voorhanden zijn, terwijl daarenboven de opgegevene niet genoegzaam ontwikkeld, om daarvan gebruik te maken, zijn voorgesteld — en eindelijk

3°. Dat er geene genoegzame *logische* orde in het Stuk heerscht, en de stijl niet algemeen onderhoudende en bevattelijk genoeg is voor lieden van den mingegoeden stand, voor wien de Maatschappij, zoo wel als voor Onderwijzers, dit Werk wenschte te bestemmen.

2. Dat op de Prijsstoffe: *Daar de inrigting der* Lancaster-Scholen *in* Engeland, *niet alleen aldaar, maar ook elders in Europa, sedert de laatste jaren, de aandacht tot zich trekt, niet tegenstaande het Openbaar- en Armen-Onderwijs in ons Vaderland, vele jaren vroeger heeft plaats gehad, en zich aanmerkelijk verder uitstrekt dan de bedoelingen bij de genoemde Engelsche Scholen, zoo als dit, met opzigt tot de* Stads-Armen-Scholen te Amsterdam, *overtuigend is aangetoond in het Stukje, getiteld:* De Lancaster-Scholen in

in Engeland, vergeleken met de Stads-Armenscholen te Amsterdam; *op last van Curatoren dezer Scholen uitgegeven. — Daar het ondertusschen zeker is, dat niet in alle gemeenten van het Vaderland eene zoodanige gelukkige gelegenheid bestaat, en misschien ook niet bestaan kan,* als *te* Amsterdam, *en echter* alle *kinderen van arme of onvermogende ouders aanspraak op onderwijs in de noodzakelijkste kundigheden hebben, even als zulks door het belang der burgerlijke maatschappij dringend gevorderd wordt, zoo wordt gevraagd: Een onderzoek, waar bij men zich de beantwoording der volgende vragen hebbe voor te stellen:*

Tot hoe verre *moet*, volstrekt noodzakelijk, *het onderwijs in* Openbare *en* Armen-Scholen, *zich uitstrekken? Zijn er voordeelen te hopen of nadeelen te vreezen, wanneer dit onderwijs zich verder en tot hoogere kundigheden uitstrekt, indien de omstandigheden dezer Scholen zulks toelaten? en eindelijk: Welke is de beste leerwijze, om in de Openbare- en Armen-Scholen in het Koningrijk der Nederlanden, het volstrekt noodzakelijke,* in den kortsten tijd, aan het grootst getal kinderen, en op de minst kostbare wijze, te leeren?

vijf antwoorden waren ingekomen, geteekend met de Spreuken:

N°. 1. *Beproeft alle dingen, behoudt het goede.*

N°. 2. *Armen en Rijken ontmoeten elkander.*

N°. 3. *Het is van het lager onderwijs, en van daar alleen, dat de ware Volksverlichting moet uitgaan.*

Aanspraak van de beide Kamers der Staten-Generaal aan Z. M. den Koning. November 1818.

N°. 4. *Magna debetur puero reverentia.*

JUVENALIS.

N°. 5.

N°. 5. *Geen Lankaster Scholen in Nederland.*

Dat, van deze vijf Stukken, door *twee* der Beoordeelaaren aan N°. 3, en door *vijf* derzelve aan N°. 4, de Eereprijs, *in de Gouden Medaille en twintig Gouden Dukaten* bestaande, was toegewezen, en alzoo de Verhandeling, geteekend met de Spreuk: *Magna debetur puero reverentia*, daardoor was bekroond geworden.

Dat de Schrijver dezer Verhandeling, van Beoordeelaars, hoogen lof had ontvangen, ook zelfs van die twee, welke N°. 3. den Eereprijs hadden toegewezen; maar dat ook hooge lof aan den Schrijver van N°. 3. was ten deel gevallen: zoodanig zelfs, dat sommige der bekrooners van N°. 4. hun leedwezen betuigd hadden, dat zij slechts één Stuk mogten bekroonen, en er geen twijfel overbleef, of, indien het Stuk, onder N°. 4. ingezonden, niet bestaan had, de Schrijver van N°. 3. den Eerepalm zou hebben weggedragen.

Dat ook aan de drie overige onbekroonde Stukken betrekkelijke lof was toegezwaaid, hetwelk voor Hoofdbestuurders ter aangename overtuiging strekte, dat het ons Vaderland nog niet ontbrak aan Mannen, verlicht genoeg van hoofd, en warm genoeg van hart, om den roem van dat Vaderland, in de verbetering van het lagere Onderwijs verworven, te handhaven.

3. Dat op de Prijsstoffe: *Eene korte Natuurlijke Historie onzes Vaderlands, of wel een beknopte Natuurkundige beschrijving van al die voorwerpen, in de drie Rijken der Natuur, welke, afzonderlijk of bij uitsluiting, of ook gemeen met andere landen, in het Koningrijk der Nederlanden worden gevonden.*

4. Alsmede op de Prijsstoffe: *Eene geschiedenis van* alle *de Nederlanden van derzelver vroegste tijdperken af, tot op de afschudding van het Spaan-*

Spaansche juk, door de zeven vereenigde Provinciën.

geene antwoorden waren ingekomen.

Het Naambriefje der bekroonde Verhandeling hierop, door eene Commissie uit de Afgevaardigden, geopend zijnde, bleek Schrijver dier Verhandeling te zijn, de Wel Eerwaardige Heer H. W. C. A. VISSER, *V. D M.* te *Tsbrechtum.*

Ten gevolge van den lof, aan den Schrijver der hier voren vermelde Prijsverhandeling, onder N°. 3, ten Spreuke voerende: *Het is van het lager onderwijs, en van daar alleen, dat de ware Volksverlichting moet uitgaan*, te beurt gevallen, werd alsnu, op deswege gedaan Voorstel van Hoofdbestuurders, besloten: om den Schrijver van dit Stuk aan te bieden, *gelijk hem wordt aangeboden bij dezen, de Zilveren Medaille;* ingevalle hij, binnen den tijd van zes weken, na de dagteekening dezes, vrijheid geeft tot de opening van zijn naambriefje, en wel door middel van eenen brief, waarin tevens zoodanige opgaven uit de Verhandeling zelve worden gevonden, als welke geenen twijfel aan de echtheid dezer naamsvermelding kunnen overlaten.

Hierna werden de Naambriefjes, tot de onbekroonde Verhandelingen behoorende, behalve dat van de Verhandeling, onder de zinspreuk: *Het is van het lager onderwijs*, enz. hetwelk, tot den hiervoren bepaalden termijn ter beantwoording, bij Hoofdbestuurders bewaard blijft, ongeopend, verbrand.

Hoofdbestuurders, als nu moetende dienen van derzelver advijs omtrent het *al* of *niet* weder opgeven van de onbekroonde Prijsstoffe: *Welke is de geschiktste wijze*, enz., stelden voor, om, uit hoofde van den lof aan het onbekroonde Stuk gegeven, deze Prijsstoffe ten derdemale uit-

uit te schrijven, voor den Jare 1820, met bijvoeging van zoodanige nadere omschrijving als waardoor de Schrijvers, en in het bijzonder de verdienstelijke onbekroonde Schrijver, in staat konden geraken, om meer bepaaldelijk aan het oogmerk der Maatschappij te voldoen. Overeenkomstig welk Voorstel besloten werd.

Wijders werd door den Secretaris herinnerd, dat, om te beantwoorden *vóór den eersten December* 1819, onder de daarbij vermelde uitlovingen, opgegeven waren:

N°. 1. „*Een Handboek, of Gids des gedrags voor jonge Lieden van veertien jaren en daar boven; bevattende de zedelijke pligten, welke in het bijzonder in dien leeftijd te pas komen, en de gevaren en nadeelen, waaraan jonge lieden, door verzuim van gezegde pligten, zich blootstellen; met onderrigting en waarschuwing, om zich daar voor te behoeden?*"

De gewone Gouden Medaille.

N°. 2. „*Een volledig overzigt van de belangrijke reizen der Nederlanders, zoo te Land als ter Zee; met ontwikkeling der voordeelen, die dezelve aan de Kunsten en Wetenschappen, en aan de welvaart des Vaderlands, hebben toegebragt.*"

De gewone Goude Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

N°. 3. *Een betoog van de diepe wijsheid en groote menschenkennis van* JEZUS, *doorstralende in zijne leere en leerwijze, in zijne verhalen en gelijkenissen; in zijnen dagelijkschen omgang en zijne verkeering met zijne leerlingen, zijne vijanden en andere menschen.*

De gewone Gouden Medaille.

N°. 4. *Welke zijn de oorzaken, dat zoo vele Huwelijken, vooral onder de geringere klasse, ongelukkig uitvallen? Welke zijn de beste middelen ter voorkoming of wegneming derzelven? En wat*

moet

moet door de volwasſene jeugd, en door de aan elkander verbondenen, in acht genomen en betracht worden, ten einde de Huwelijken, over het algemeen, het wezenlijke en duurzame geluk der Echtelingen en dat der geheele menſchelijke Maatſchappij meer bevorderen?

De gewone Gouden Medaille.

N°. 5. *Waardoor, en op welk eene wijze is het beste de ſmaak van den gemeenen man, ten aanzien van het kiezen van vermaken en uitſpanningen, en hetgene de verkeering met zijns gelijken en ook andere lieden aangaat, te verbeteren?*

De gewone Gouden Medaille.

N°. 6. *Op hoedanig eene wijze kan men, best mogelijk, den, voor elk een, zoo kostbaren tijd beſteden, ten einde, in alle opzigten te ontgaan de nadeelen, welke, onvermijdelijk, uit de ledigheid geboren worden?*

De gewone Gouden Medaille.

N°. 7. „*Kort Begrip der algemeene Geſchiedenis, bevattende de gebeurtenisſen van den jare* 1795 *af, tot op den vrede van* Parijs, *in den jare* 1815 *voorgevallen; moetende dienen tot een vervolg op het, door de Maatſchappij ten jare* 1799, *en vervolgens, uitgegevene Schoolboek: Kort Begrip der algemeene Geſchiedenis, gevolgd naar* Curas *en* Schröck."

De gewone Gouden Medaille, benevens twintig Gouden Dukaten.

N°. 8. *Welke zijn de meest geſchikte en doelmatige middelen, welke zouden kunnen worden aangewend, zoowel door bijzondere Perſonen als door deze Maatſchappij, om voor te komen, dat het goede, hetwelke de kinderen, op welingerigte Scholen, door een doelmatig onderwijs geleerd hebben, na het verlaten derzelven, in hunnen leeftijd niet weder verloren ga?*

De

De gewone Gouden Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

Nota. Behalve de hier onder volgende *algemeene* bepalingen, is deze laatstgemelde Prijsstoffe onderworpen aan de volgende *bijzondere:*

A. Elk der Schrijvers, welke naar dezen Eereprijs dingt, staat zijn antwoord, onvoorwaardelijk, en in vollen eigendom, aan de Maatschappij af, om daarvan dat gebruik te maken, hetwelke zij, ter volmaking van het door haar verlangde Stuk, zal vermeenen te behooren; hetzij (ingevalle van bekrooning) ter aanvulling van het bekroonde Stuk; hetzij (bij niet bekrooning) tot het zamenstellen van een nieuw geheel.

B. Aan elken niet bekroonden Schrijver, uit wiens Stuk eenige (al ware het slechts een enkel) middelen zijn overgenomen, zal, in de Algemeene Vergadering des jaars 1821, worden aangeboden eene *Zilveren Medaille*, zoo hij, op de uitnoodiging, daartoe in het Programma dezer Vergadering te plaatsen, binnen den tijd van zes weken na de dagteekening van hetzelve, vrijheid verleent tot het openen van zijn Naambriefje.

Vervolgens werden door de Vergadering *twee* nieuwe Prijsstoffen gekozen, waardoor, met degene, welke, volgens de Wetten der Maatschappij, andermaal moeten worden opgegeven, benevens de bovenvermelde, ten *derdenmale* opgegevene, de Lijst der Prijsvragen, om te beantwoorden vóór *den eersten van Wintermaand* 1820. is als volgt:

N°. 1. *Welke is de geschiktste wijze, en welke zijn de meest gepaste middelen, om de Aardrijks- en Geschiedkunde, bij het onderwijs in de lagere Scholen, dienstbaar te maken, zoowel tot be-*

beschaving van het verstand als vorming van het hart bij de jeugd, uit de mingegoede klasse, opdat beide deze Wetenschappen voor dezelve geene bloote klanken eener ijdele praalvertooning zijn?

Het spreekt van zelve, voor hen althans, die eenigzins bekend zijn met de wijze, op welke de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* altijd verlangt, dat de Werkjes, welke zij wenscht uit te geven, zullen ingerigt zijn; dat zij ook ter voldoening aan haar oogmerk met *deze* vraag, geene stroeve, drooge beantwoording vordert, slechts in eenige korte stellingen, ten dienste en hulpe der Onderwijzers ter neder gesteld. Neen! offschoon de Verhandeling, welke ter beantwoording dezer Prijsvraag gevorderd wordt, wel voornamelijk ten dienste en nutte der Onderwijzers in de lagere Scholen moet worden geschreven, om hun ter handleiding in hun onderwijs over de Aardrijks- en Geschiedkunde te strekken, zoo moet dezelve echter, zoo wat het wetenschappelijke als vormelijke daarvan betreft, dermate ingerigt worden, dat zij ook ouders en opzieners der kinderen, dadelijk door het lezen onderwijze; ja, de kinderen die haar lezen, zelve. Het Stuk moet te dien einde *enkele*, maar wel uitgewerkte voorbeelden, zoowel uit de Aardrijks- als Geschiedkunde, leveren van de wijze, waarop beide deze wetenschappen, in haar geheel, overeenkomstig de bedoeling bij de vraag, zouden moeten worden onderwezen; moetende echter deze voorbeelden, uit op zich zelve staande gedeelten der Aardrijks- (zoo verre dit alhier zonder Kaarten, of met beroep op bestaande Kaarten geschieden kan) en Geschiedkunde bestaan, en daar bij de meestmogelijke hulpmiddelen bevatten, zoo als, bij voorbeeld, het uitsnijden en leggen van Kaarten, enz. alle zoodanig duidelijk en bevattelijk gesteld, als ge-

geschikt is om door kinderen begrepen te worden; terwijl boven alles, en bij alles, de groote bedoeling, om dit onderwijs tot verstandelijk en zedelijk nut tevens, te doen strekken, moet in het oog gehouden worden.

De gewone Gouden Medaille en tien Gouden Dukaten.

N°. 2. *Eene korte Natuurlijke Historie onzes Vaderlands, en wel eene beknopte Natuurkundige Beschrijving van al die voorwerpen, in de drie Rijken der Natuur, welke, afzonderlijk of bij uitsluiting, of ook gemeen met andere Landen, in het Koningrijk der Nederlanden worden gevonden.*

Om deze Prijsstoffe goed en doelmatig te beantwoorden, moet men zich bekend maken met al de voortbrengselen der Natuur, in hare drie Rijken, welke voorkomen en gevonden worden in al de Provinciën en Landen van het Koningrijk der Nederlanden, zoo als het in deszelfs uitgestrektheid, daar onder begrepen het Groot-Hertogdom *Luxemburg*, bestaat. Men moet opsporen en opgeven, wat al, uit ieder van die drie Rijken, daarin gevonden wordt. De woorden *kort* en *beknopt* in het Prijsvoorstel voorkomende, duiden reeds aan, dat men geene uitvoerige beschrijving van ieder voorwerp, verwacht. Zeker zoude men, in dat geval, verscheidene dikke boekdeelen bekomen. Er moeten, als het ware, slechts grondtrekken geleverd worden, in de manier zoo als het Werkje van den Hoogleeraar UILKENS, *Korte Natuurlijke Historie*, is ingerigt. Ieder voorwerp moet slechts in zijne gedaante, vorm, aard en karakter worden beschreven, en, daar benevens, gegeven worden korte aanwijzing van verschil en verscheidenheid hier en daar: hetwelk insluit, dat opgenoemd en aangewezen worden: ge-

gewesten, ſtreken en plaatſen, waar het beſchrevene voorkomt. Dienst en gebruik, nut en voordeel, zoo in den handel als het huishoudelijk leven, behooren ook, met een kort woord, te worden aangewezen, ten einde het bedoelde Werkje, alzoo te meer nuttig en belangrijk moge zijn. Het ſpreekt van zelve, dat de wijze van voordragt en beſchrijving, zoo wel als de ſtijl, zoo gemeenzaam en eenvoudig moet zijn, als, overeenſtemt met de wijze op welke de Maatſchappij, doorgaans, verlangt, dat de Werken, door haar uit te geven, worden opgeſteld.

De gewone Gouden Medaille, benevens tien Gouden Dukaten.

N°. 3. *Eene Geſchiedenis van alle de Nederlanden, van derzelver vroegſte tijdperken af, tot op de vereeniging daarvan, onder Keizer* KAREL V.

Men verlangt, bij de beantwoording dezer Prijsſtoffe, dat de Schrijvers zich voorſtellen, het onderzoek der vier punten, door den beroemden WAGENAAR, als uitmakende de *oude* Geſchiedenis der Nederlanden, voorgeſteld; zij zijn:

1. Eene beſchouwing van den ſtaat dezer Landen voor den inval der Romeinen, in dezelve.

2. ——— — ——— gedurende de overmagt of overheerſching der Romeinen.

3. ——— — ——— onder het hoog bewind der Frankiſche of Duitſche Vorſten, en

4. ——— — ——— onder het bewind der Graven, Hertogen, of welke namen ook de bijzondere Landsvorſten der onderſcheidene Gewesten mogen gedragen hebben.

Waarbij echter moet worden in het oog gehouden, dat dit onderzoek zich tot *al* de Nederlanden moet uitſtrekken, en dus niet zoo als bij

bij WAGENAAR, die verklaart, voor zijn bijzonder doel, zich alleen tot *Holland* te bepalen, en de Geschiedenis der overige Gewesten alleen in zoo verre aan te roeren, als zij gemeenschap met, of invloed op de Hollandsche Geschiedenis hebben.

De algemeene bepaling van de uitgebreidheid dezes Werks, zal den Schrijveren van zelve moeten doen besluiten, om alle omslagtigheid te vermijden, bijzonder het verhalen van Oorlogen; de aanroering hiervan is dan alleen noodzakelijk, wanneer zij veranderingen van Opperhoofden of Regeeringsvormen ten gevolge hadden. Voorts bedoelt men door de woorden: „tot op de vereeniging daarvan, onder Keizer „KAREL V," alleenlijk, om een vermaard tijdvak aan te geven, terwijl het echter den Schrijveren niet alleen vrijgelaten, maar zij zelfs aangemoedigd worden tot het beschrijven van zoodanige daadzaken, als later, mits vóór de Pacificatie van *Gend*, zijn voorgevallen. Voorts wordt verlangd de Geschiedenis van elk Gewest afzonderlijk en achter elkander behandeld te zien, met overwijzing echter, om herhaling voor te komen, op zoodanige zaken, als waarin hunne Geschiedenis, gemeenschappelijk zijnde, reeds vroeger vermeld is.

Eindelijk worden de Schrijvers verwezen naar de Voorrede van het onsterfelijke Werk van WAGENAAR: het zijn de oogmerken, welke deze voortreffelijke Geschiedschrijver zich voorgesteld en bereikt heeft — het is in zijnen geest, dat de Maatschappij dit Werk wenscht behandeld te zien.

De gewone Gouden Medaille en twintig Gouden Dukaten.

N°. 4. *Waarin is het misdadige, of dikwijls belagchelijke, dikwerf zeer schadelijke, van de zucht*

zucht tot eene ontijdige ſtandsverwisſeling gelegen?

Dit Stuk moet ingerigt worden tot eene levendige ſchilderij, telkens met voorbeelden uit het gemeene leven, waar of verdicht, bewezen. Het moet inzonderheid aantoonen, dat men in iederen ſtand, beroep of handwerk, gelukkig kan zijn, indien men ſlechts vlijtig en oplettend zij, om daarin vordering te maken.

De gewone Gouden Medaille.

N°. 5. *Welke zijn de kundigheden, die onontbeerlijk zijn voor alle ſtanden in de menſchelijke zamenleving? — Welke bekwaamheden zijn noodzakelijk in elken bijzonderen ſtand der menſchelijke bedrijven?*

Hiermede wordt bijzonderlijk bedoeld, het verkrijgen van eenen leiddraad, naar welken zich ouders zouden kunnen regelen in de opvoeding hunner kinderen, welke zij tot dezen of genen ſtand in de zamenleving zoeken op te leiden. De Verhandeling, ter beantwoording dezer vragen geſchreven, zou moeten bevatten: aanwijzingen, hoe de pogingen, om de bedoelde en noodige kundigheden te verkrijgen, elkander moeten opvolgen, en tot welk eenen trap van meerdere of mindere uitgebreidheid, deze kundigheden behooren aangeleerd te worden. Van 's gelijken: welke kundigheden, des noods, zouden kunnen ontbeerd worden, of welke, ten minſte niet, voor dat men een' zekeren graad van bekwaamheid in de bovengemelde verkregen heeft, zijn aan te raden, of veelligt tot nadeel derzelven zouden verſtrekken, wanneer zij te gelijk geleerd wierden, of misſchien dan wel den lust daartoe geheel zonden doen verminderen. Onder de ſtanden, over de kundigheden van — en bekwaamheden tot — welke de redeneringen dezer Verhandeling zouden loo-

pen, kan men zich voorstellen, die van met der tijd, te worden een bekwaam Timmerman, Metselaar, Schilder of Verwer, Beeldhouwer, Tuinman, enz; die van Chimist, Apotheker en dergelijke meer, uitgezonderd,

De gewone Gouden Medaille.

Ieder, die naar den Prijs wil dingen, zal zijne Verhandeling in de Nederduitsche of eenige andere levende taal, mits met Italiaansche letteren, en, in welke dezer talen ook, door eene andere hand, dan de zijne, geschreven, *vóór* of *op den eersten van* Wintermaand, der daarbij vermelde jaren, *vrachtvrij*, moeten bezorgen, onder het adres van den Algemeenen Secretaris der Maatschappij, ter Vergadering van Hoofdbestuurders, in het Gebouw *de Zon*, *op den Singel*, *bij den Blaauwburgwal*, *te Amsterdam*. Voorts zij den Schrijveren berigt: dat elk *bekroond* Stuk een eigendom wordt van de Maatschappij, waarvan de Schrijver, door de bekrooning, aan haar eenen onvoorwaardelijken afstand doet, om daarmede, en daarvan, met en benevens den naam des Schrijvers, zoodanig gebruik te maken, als zij zal bevinden noodig te zijn, tot beveiliging van het regt van eigendom, op de door haar uit te gevene Werken. Eindelijk is het van belang voor de Schrijvers, dat derzelver stukken, duidelijk en leesbaar afgeschreven worden, daar het *moeijelijk* leesbare geenen anderen dan nadeeligen invloed op de beoordeelingen kan hebben, en het *onleesbare* dezelve daaraan geheel zoude onttrekken.

Op last der Maatschappij:
HENDRIK RAVEKES,
Algemeene Secretaris.

Amsterdam,
den 31sten van Oogstmaand, 1819.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ARNHEM.

Den 6den September. Na dat de Leerlingen der Latijnsche Scholen, op den 19den Julij, in tegenwoordigheid van Heeren Curatoren, blijken hunner vorderingen gegeven hadden, zoowel in alle de bij de Wet vereischte Wetenschappen, als in de Oude Talen, werden zij heden met de gewone plegtigheid naar hoogere klasfen bevorderd, en met fraaije Prijzen vereerd.

Ter dezer gelegenheid hield de Heer A. ROMBOUTS, Rector van dit Gijmnasium, eene Redevoering: *De Tyrtaeo. poetâ bellicorum Carminum clarisfimo.* — Vervolgens reciteerde de veelbelovende Jongeling: G. HAMMING, die naar de Akademische Lesfen met lof bevorderd, en met den eersten prijs begiftigd werd, eene door hemzelven bewerkte Oratie: *De Aeneâ, ad patris tumulum ludos funebres instituente*: hierin gevolgd wordende door zijnen even lofwaardigen Broeder L. VAN SCHAICK HAMMING, die, daar hij den tweeden rang en den tweeden prijs verkregen had, ter zijner oefening declameerde: *De Hercule Thebano ejusque rebus gestis.*

Daarna werden de navolgende Jongelingen, na het ontvangen van fraaije en voor hunne studie nuttige Boekgeschenken, naar hoogere klasfen bevorderd; Als: van de tweede, naar de eerste: J. W. SCHIFF, van *Weesp*, en H. J. KRONENBERG; — van de derde naar de tweede: W. A. VAN TOLL, — van de vierde naar de derde: C. HOOIJER en H. W. WAARDENBURG; — van de vijfde naar de vierde: J. J. LEPPING; — en van de zesde naar de

de vijfde klasse: G. BREUNISSEN TROOST — Alle welke Jongelingen, met eene bevallige zedigheid, aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigd hebben. —

Eindelijk besloot de Rector deze plegtigheid, met verschuldigde dankbetuiging aan allen, die dezelve met hunne tegenwoordigheid hadden vereerd, —

NIJMEGEN.

Den 7den September. Heden had de openbare prijsuitdeeling, aan de Latijnsche Schooljeugd, bij gelegenheid der gewone halfjarige Promotie, in de Walsche Kerk alhier plaats.

De plegtigheid werd voorafgegaan, door eene Redevoering, over *Muretus*, waarmede de Heer H. J. BORGERS, zijnen post als Præceptor, aan de Latijnsche Scholen aanvaardde.

Vervolgens, na eene korte prolusio van den Rector, *Over de belangrijkheid van het onderwijs der jeugd voor de geheele Maatschappij*, en gelukwensching aan zijnen nieuwen Ambtgenoot, geschiedde de Prijs-uitdeeling aan die Leerlingen, welke in een of ander vak der talen en wetenschappen uitgemunt hadden, als aan: J. A. CORNEN, P. H. J. VAN WASSENAAR, J. J. L. VAN DER BRUGGHEN, F. H. J. MAURIJ, H. F. ARNOLD en H. BLOEM, die, wegens de meeste vorderingen in het Latijn, den prijs van promotie in elke klasse behaald hadden; voorts wegens bijzondere vorderingen in het Grieksch, aan J. J. L. VAN DER BRUGGHEN, F. H. A. EX ALTO D'ALMARAS en J. A. CARLIER; in de Algemeene Geschiedenis, aan F. C. TH. VAN RANDWIJCK; in de Aardrijksbeschrijving, aan R. H. GRAADT JONKERS; in de Wiskunde, aan P. H. J. VAN WASSENAAR en C. E. STOLK, en eindelijk een prijs van aanmoediging aan H. C. PAIJEN. Van welken de uitmuntende Jongelingen J. A. CORNEN en F. C.

TH.

TH. VAN RARDWIJCK met door hen zelve bewerkte redevoeringen, de eerste over de wijsheids les γνωθι σεαυτον, de andere *in Laudem Fortitudinis*, van de Scholen afscheid namen, en naar de Akademie bevorderd werden, en de overigen Heeren Curatoren, deels in Latijnsche, deels in Nederduitsche Dichtmaat, voor de ontvangene eerbelooningen bedankten.

De plegtigheid werd, in tegenwoordigheid van eene talrijke vergadering der aanzienlijkste ingezetenen van beide Sekfen, tot algemeen genoegen volbragt, zijnde dezelve van tijd tot tijd door een fraai Orgel- en Instrumentaal-Muzijk afgewisseld en vervrolijkt.

ZUTPHEN.

De halfjarige promotie onzer bloeijende Latijnsche Scholen, is hier weder den Eersten September l. l., gehouden. Bij deze gelegenheid werden, na eene korte voorafrede van den Heer Conrector BROWN, bij afwezigheid des Rectors, den Heer J. LENTING, deze plegtigheid besturende, tot de Akademische lessen bevorderd, de uitmuntende Jongelingen C. H. VAN HERWERDEN en J. H. M. VAN KERKWIJK. De eerste wiens zeldzame bekwaamheden doen voorspellen, dat hij, welk eene loopbaan ook intredende, steeds den roem van zijn geleerd geslacht zal ophouden, hield eene geheel door hem zelven opgestelde Redevoering: *De Libro XXII Iliadis*, in welke zich zoo veel redekundige orde, aesthetisch gevoel, grondige kennis, en zuivere Latiniteit vereenigden, en welke met zoo veel waardigheid en bevalligheid werd uitgevoerd, dat de jeugdige Redenaar, die, na het volbrengen van zijne taak, door den Conrector op eene hartelijke wijze met zijne bevordering werd geluk gewenscht, elks bewondering afdwong. Zijn niet min bekwame mededinger,

ſchoon ook bij beſluit van Heeren Curatoren, naar de Hoogeſchool verheven, heeft uit hoofde van zijnen nog zeer jeugdigen leeftijd, verzocht, nog een jaar als *Auditor*, op de Scholen te mogen vertoeven, en zal als dan insgelijks met eene redevoering dezelve vaarwel zeggen.

Voorts zijn van de vijfde, naar de zesde klasſe gepromoveerd, de alles belovende Leerlingen, W. J. SWAVING en A. C. VAN ELDIK THIEME, op de vierde klasſe zijn prijzen van naarſtigheid geſchonken, aan: J. G. G. BEERHAUS en H. J. RUEMPOL. — Van de derde naar de vierde klasſe, zijn bevorderd: D. EVEKINK, J. L. C. VAN ESSEN (beide met prijſen) en P. C. NAHUIS, en van de tweede naar de derde: B. G. SNETHLAGE en D. J. E. VAN LOBENSELS. — Naar de tweede klasſe zijn gepromoveerd, J. K. BADON GHIJBEN en J. W. THIEME (beide met prijſen) en A. DE ROOIJ; terwijl eindelijk op de eerſte Klasſe een prijs van naarstigheid is verkregen door J G. ZIEPRECHT. Op de klasſe der wiskunde is de prijs toegedeeld geworden aan A. DE ROOIJ, op die der Griekſche en Latijnſche Fabelkunde, aan P. C. NAHUIS; op die der Geſchiedenis aan J. H. ENTINK, en op die der Aardrijkskunde, aan J. K. BADON GHIJBEN. — Voor de ontvangene prijſen, hebben de bekroonde Leerlingen, op eene bevallige wijze, hunne *gratiarum actiones*, gereciteerd.

Na afloop van dit alles, hield de Heer H. P. KRETSCHMER, Leeraar in de Wiskunde, eene Redevoering: *Over de zwarigheden, waarmede de leerling, bij den aanvang van het beoefenen der Wiskunde, te worſtelen heeft, en de middelen om dezelve uit den weg te ruimen*, en beſloot daarmede dit Letterfeest, het welk door een welbezet Orchest werd opgeluisterd. —

DELFT.

Den 9den Augustus 1819, had alhier de gewo-

wone Prijs-uitdeeling en Promotie van de Leerlingen der Latijnsche Scholen, met de gewone plegtigheid in de Fransche Kerk plaats, en werd door een fraai Orgel Muzijk geopend: vervolgens hield de door zijne vlijt, en daar door verkregene kunde, zeer lofwaardige Jongeling J. J. DE GELDER, die den geheelen School cursus heeft afgeloopen, en tot de Akademische lessen was bevorderd, in tegenwoordigheid van een aantal deskundige Toehoorders, eene Redevoering door hem zelven gekozen, opgesteld en bewerkt: *In Laudem Belgarum conjungentium fortitudinem cum flagrantissimo studio ingenuarum artium excolendarum.* Na dat deze Redevoering met algemeene goedkeuring geëindigd was, werd hij met eenen aanzienlijken Eereprijs beschonken. Behalve dezen gewonen Eereprijs, ontving die zelfde Jongèling ook eenen buitengewonen prijs, wegens zijne gemaakte vorderingen in de Geschiedenis, Romeinsche Oudheden, Fabelkunde, Aardrijkskunde en Mathesis, waar na hem de Rector dezer Scholen, A. W. GEERS, met eene treffende aanspraak wegens deze zijne bevordering, heeft geluk gewenscht.

Vervolgens geschiedde ook de bevordering tot hoogere klassen en ordes, en de uitdeeling der prijsen, aan de volgende in naarstigheid meest uitmuntende Jongelingen: Van de onderste orde der eerste klasse tot de hoogste, werd bevorderd P. O. VAN DER CHIJS. Van de derde klasse, tot de onderste orde der tweede: J. W. GEERS, en A. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER. Van de vierde tot de derde klasse: A. H. VAN DER BOON MESCH. Van de hoogste orde van de vijfde tot de vierde klasse: G. MACQUELIJN, en van de laagste tot de hoogste der vijfde klasse: C. J. SOEK. Van de hoogste orde der zesde, tot de laagste der vijfde klasse: J. W. BLANKEN. Van de laagste orde der zesde, werd de in vlijt en

ijver,

ijver, zoo uitstekende Jongeling J. BOON, tot de laagste orde der vijfde klasse bevorderd.

Alle deze in vlijt zoo uitmuntende Leerlingen, hebben aan Heeren Curatoren hunnen dank, voor de ontvangene Eereprijsen, op eene bevallige en gepaste wijze betuigd, waar na deze plegtigheid door een fraai Orgel-Muzijk werd gesloten.

ROTTERDAM.

Op Maandag den 23sten Aug. 1819, is alhier de halfjarige Promotie en Prijs-uitdeeling bij de Erasmiaansche Scholen gevierd. —

Deze plegtigheid met eene toepasselijke voorafspraak, door den Rector W. S. ZILLESEN, Phil. Theor. Mag. et Lit. Hum. Doctor, geopend zijnde, sprak de uitmuntende Jongeling J. H. D. SCHENKENBERG VAN MIEROP, die tot de Akademische Lessen bevorderd was, eene Oratie uit: de *Eloquentia saepe noxia.* Daar na hielden de uitstekende Jongelingen J. H. VAN DER HEIM, G. MEES, J. DE JONG en G. VAN IJSSELSTEIJN, die tot de orde der Candidaten waren gepromoveerd, declamatien. De eerste de *Phocione*, de tweede *de Ovidio*, de derde *de Horatii Verbis, aequam memento*, de vierde *de Heracliti anima sicca.*

De volgende veel belovende Jongelingen, zijn met prijsen tot hoogere klasse bevorderd, waar voor zij in gepaste *gratiarum actiones*, hunnen dank betuigden: A. S. MILDERS en A. C. DE JONGH, van de derde tot de vierde klasse; F. C. DE VRIES ROBBÉ, D. S. LEVIJSSOHN en P. VAN ROGGEN, van de tweede tot de derde klasse; F. W. KRIEGER tot de bovenste orde der tweede klasse. B. VAN DEN BRINK, G. H. MULLER en J. H. SWELLENGREBEL, van de eerste tot de tweede klasse. T. W. DE ROO, tot de bovenste orde der eerste klasse, en W. VERMEULEN, een getuigschrift

schrift van orde en vlijt overhandigd zijnde, werdt tot de eerste klasse bevorderd.

In de lessen over de Historie en Geographie, is de prijs aan den verdienstelijken Jongeling J. H. VAN DER HEIM, toegekend; in de lessen over de Mijthologie aan F. K. DE VRIES, en in de eerste klasse van de Mathematiesche lessen aan J. H. VAN DER HEIM, in de tweede klasse aan F. W. KRIEGER. Deze geheele plegtigheid, is tot groot genoegen van Heeren Curatoren, en van een aantal aanzienlijke toehoorders afgeloopen.

LEIJDEN.

Den 8sten Sept. De promotie en het uitdeelen der prijzen, aan de leerlingen der Latijnsche Scholen, geschiedde heden op de gewone wijze.

De verdienstelijke Jongeling W. WENCKEBACH, hield, naar de hoogste klasse overgaande, eene oefenings redevoering of declamatio, over het leven van *Quintus Fabius Maximus*.

Vervolgens werden voor de ontvangene prijzen, zoo wegens vorderingen in de talen, als in de Wiskunde en verdere wetenschappen, gratiarum actiones opgezegd, door de volgende leerlingen: P. C. MASSÉ, J. F. VAN BEMMELEN, D. T. SIEGENBEEK, G. H. SURINGAR, R. PIT, N. J. ROLDANUS, P. J. ZAALBERG, G. VAN HERZEELE, J. DE GAAI FORTMAN, J. MOQUETTE, J. AKERSLOOT, J. R. HAGENS, S. VAN DISSEL, A. W. VERMEIJ, H. W. HAZENBERG, H. HANA, C. VAN DER BREGGEN, P. J. TER PLEGT en G. N. KEMPENAAR.

GORINCHEM.

Den 10den Aug. 1819. Heden werd alhier de jaarlijksche promotie onzer latijnsche Schooljeugd gevierd, met de gewone plegtigheid. De Rector G. W. BOOT, opende dezelve met eene doelmatige voorafspraak. Naar de hooge School werd bevorderd, de zeer veel goeds belovende Jongeling

ling M. VAN AKEN, die met eenen aanzienlijken eereprijs werd begiftigd, en eene door hem zelven gekozene en wel bewerkte redevoering hield, *de Areopago, praecipuo Atheniensium Tribunali.* Wijders werden tot hoogere klasse bevorderd, en met fraaije boekgeschenken vereerd: Van de vierde naar de derde klasse L. G. VAN AKEN. Van de vijfde naar de vierde klasse: S. C. VAN APPELTERE en J. ROSENDAEL. Van de zesde naar de vijfde klasse: C. MEULEMAN, H. BOOT en G. METMAN; die allen de H. H. Curatoren op eene bevallige wijze bedankten. De plegtigheid werd door veraangenamend Orgelmuziek voorafgegaan, afgewisseld en gesloten; en eene aanzienlijke menigte van in dit letterfeest belangstellende toehoorders, woonden hetzelve met genoegen bij.

UTRECHT.

Den 15den Sept. Heden heeft hier wederom in de Luthersche Kerk, onder Voorzitting van Heeren Burgemeesteren en Schoolarchen, de openbare bevordering plaats gehad, der latijnsche Schooljeugd. De plegtigheid door den Rector van ons Gijmnasium, S. NIJHOFF, geopend zijnde, werden tot de Akademische lessen met prijzen bevorderd: G. VAN WIERINGHEN BORSKI, A. TH. VAN DER VLIST, die, wegens zijne bijzondere vorderingen in de Wiskunde, mede een buitengewonen prijs ontving, en F. C. HINLOPEN. De eerste hield eene redevoering: *de Mijthologiae studio, ad antiquos poetas, tam Graecos quam Latinos, bene colendos admodum necessario*, en sprak over de noodzakelijke beoefening der Fabelkunde, tot regt verstand van de oude Grieksche en Latijnsche dichters: de tweede *de urbe Breda, a Majoribus nostris callido consilio magnaque virtute Hispanis erepta;* want hij verhaalde de beroemde inneming van *Breda,*

Breda, onder beleid vooral van Prins MAURITS, door middel van een Turfſchip, de derde: *de Pompejo Magno, in Aegijpto turpiter interfecto*, beklagende den ſchandelijken moord, in *Egijpte* aan POMPEJUS DEN GROOTEN gepleegd. Verder werden met prijzen van de tweede orde der eerſte klasſe tot derzelver eerſte orde bevorderd: J. A. C. ROVERS, die tevens om zijne buitengewone vorderingen, in de Griekſche taal een tweeden prijs bekwam, J. W. VAN MUSSCHENBROEK, PH. CH. VAN DER PANT, A. VAN DER LEEUW. Van de eerſte orde der tweede klasſe tot de tweede orde der eerſte: C. J. VAN STRAATEN, die om zijne bijzondere vlijt, in de beoefening der Griekſche taal, ook met een buitengewonen prijs beſchonken werd, D. F. VAN DER PANT, J. PH. VERLOOREN; van de tweede orde der tweede klasſe tot de eerſte: J. B. BOERS, J. A. L. HOOFT VAN HUIJSDUIJNEN, A. SLOTEMAKER. Van de derde klasſe tot de tweede orde der tweede E. C. SPOOR, die mede om zijne uitſtekende naarstigheid en zedigheid buitengewoon beloond werd, M. S. MULLER, JS. NIJHOFF. Van de vierde klasſe tot de derde: J. VERHOEFF, krijgende mede een tweeden prijs, daar hij in gedrag en vorderingen had uitgemunt, D. J. VAN KEMPEN, R. VERLOOREN, F. ZEVENHUIJZEN. Van de vijfde klasſe tot de vierde; C. L. DE VOS, en bekwam ook deze eene buitengewone belooning, wegens zijne voorbeeldige vlijt en zedigheid, H. NAGTGLAS, W. P. KOPS, TH. VERWAAIJEN; en eindelijk van de zesde klasſe tot de vijfde: C. VISSER, J. F. WETTER, J. P. KERKHOFF, A. A. VAN OLDENBARNEVELD, gezegd WITTE TULLINGH, M. L. REIJERKERK. De plegtigheid is met een aanzienlijk en talrijk gehoor vereerd, en met fraai muziek geopend en geſloten.

BOLS-

BOLSWARD.

Den 27ften Julij. Heden had alhier het gewoon halfjarig examen der Latijnfche Scholen plaats, in het welk de meeste leerlingen proeven gaven, dat zij van het onderwijs van den verdienstelijken Rector, den Wel Ed. en zeer geleerden Heer S. W. SCHIPPERS, een goed gebruik gemaakt hadden. Den 29ften daaraanvolgende, gefchiedde de uitdeeling der prijzen, bij welke gelegenheid de twee verdienstelijke en zeer gevorderde leerlingen M. M. SCHIM VAN DER LOEFF en F. H. BURGHGRAEF, ieder eene, door hem zelven vervaardigde redevoering hielden, de eerfte: *de Epaminonda, ingenio, moribus, rebusque geftis infigni*: de tweede: *De fententia Terentiana: Obfequium amicos, veritas odium parit:* en vervolgens met prijzen begiftigd en bevorderd werden: F. H. BURGHGRAEF, uit de tweede tot de eerfte, D. BAARS, S. STEINSMA en S. G. RIJGERSMA, uit de vijfde tot de vierde, en S. B. OEBERIUS, uit de zesde tot de vijfde klasfe.

ENSCHEDE.

Den 4den Aug. had in de groote Kerk, na het afgenomen Zomer Examen, onder Voorzitting van Heeren Curatoren, op den 5den Julij gehouden, de promotie van onze Latijnfche en Franfche Schooljeugd plaats. De plegtigheid werd door den Rector, den Wel Edelen Heer A. S. VAN DE SIEPKAMP geopend, met het houden eener redevoering in het Nederduitsch Over *de liefde als de bron van ware deugd.* Vervolgens werden de praemia aan onderfcheiden Jongelingen, die boven anderen hadden uitgemunt, uitgedeeld, als op de Latijnfche School vierde klasfe aan E. TER KUILE, de hoogfte prijs. vijfde klasfe aan H TER KUILE, de hoogfte prijs. zesde klasfe eerfte orde H. TER KUILE, hoogfte

prijs

prijs. tweede orde J. C. A. VAN DE SIEPKAMP, tweede prijs. Op de Fransche School derde klasse: N. G. TER KUILE, eerste prijs. J. STROOINK, tweede prijs. vierde klasse: J. TER KUILE, eerste prijs. vijfde klasse: W. MEIJER, eerste prijs. J. B. BLIJDENSTEIN, tweede prijs. zesde klasse: J BIERINK, eerste prijs. M. UDINK TEN CATE, tweede prijs, terwijl aan G. BLANKE, een getuigschrift van naarstigheid werd uitgereikt. De Jongelingen bedankten Heeren Curatoren, op eene bevallige wijze. De Regering van deze Stad, en een aantal fatsoenlijke lieden woonden dit letterfeest bij. Hetzelve is met orgel en instrumentaal muziek begonnen, wierd daar mede afgewisseld en besloten.

OLDENZAAL.

Den 2den Julij 1819. Na een voorafgaand openbaar onderzoek, in 't welk de Jongelingen dezer School, aan Heeren Curatoren uitstekende proeven gaven, van hunne vorderingen in de Grieksche en Latijnsche talen, en tevens in de wetenschappen, volgens de wet bepaald, had heden derzelver bevordering en de uitdeeling der premien plaats. Deze plegtigheid opende de Rector A. SLOTHOUBER, met eene prolusio over 't gezegde van OVIDIUS: *Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes Emollit mores, nec finit esse feros:* en wendde zich vervolgens tot de Wel Edele Heeren F. H. RACER en H. A. K. KIRCH, onlangs tot Curatoren onzer School aangesteld; alsmede tot zijn waardigen Ambtgenoot, den Wel Edelen Heer P. G. SCHEIJ, die sederd een jaar zijn ambt als Conrector aanvaard had, en wenschte van harte deze Heeren in een *carmen elegiacum*, met hunne betrekkingen geluk. Na dat de Rector deze zijne taak volbragt had, stond Zijn Ed. 't spreekgestoelte aan zijn Ambtge-

genoot af, welke eene voor de plegtigheid van den dag gepaste rede gehouden heeft.

Na 't eindigen van dezelve, sprak de Rector zijne Leerlingen en derzelver Ouders aan, en wenschte dezelve in een *carmen trochaicum*, met hunne belooningen en bevordering geluk, en Heeren Curatoren gingen over tot het bekroonen der vlijtige Jongelingen. Op de hoogste orde ontving eene belooning, de naarstige Jongeling B. J. KOORSEN, welke eene korte rede hield over de spreuk van PLUTARCHUS: *Facilis et declivis est via quae ducit ad malum.* Toen werden van lagere tot hoogere klassen bevorderd, de veelbelovende Jongelingen: E. BLOEME, J. A. PALTHE, B. ENGBERTMAN, J. F. RACER PALTHE, J. H. KOCK, T. KOCK en J. L. REIMER, van welke de drie uitmuntendste Jongelingen der verschillende klassen, namenlijk: E. BLOEME, J. F. RACER PALTHE en J. L. REIMER, wegens hunne betoonde vlijt, belooningen ontvangen, en voor dezelve Heeren Schoolarchen op eene gepaste wijze hunnen dank betuigd hebben.

Deze plegtigheid met een fraai Orgelmuziek begonnen en afgewisseld, is tot genoegen van Heeren Scholarchen, en vele aanzienlijke toehoorders afgeloopen.

A L M E L O.

Den 23sten Julij 1819. is het Zomer-Examen alhier, na dat hetzelve door eene aanspraak van den Heere Rector J. G. ERLER was geopend, op de gewone wijze gehouden, en heeft bij deze gelegenheid, de bevordering der navolgende veelbelovende Jongelingen, met namen: J. C. W. STROINK, G. H. COSTER, W. W. HESSELINK, F. W. VAN RIEMSDIJK, en E. COSTER, van de derde tot de tweede klasse, en L. ALMA, van de vierde tot de derde klasse, — en de uitdeeling der

Eere-

Eerepriifsen aan J. C. W. STROINCK, W. W. HESSELINK, L. ALMA en T. E. STROINK, plaats gehad.

Waarna genoemde Leerlingen, door gepaste *Gratiarum actiones*, hunnen dank met veel bevalligheid aan Heeren Curatoren hebben betuigd.

OOTMARSUM.

Den 25sten Augustus. — Heden werd alhier, in de Kerk der Hervormden, onder voorzitting van de Wel Edele Heeren Curatoren dezer School, en in tegenwoordigheid van een aantal Toehoorders, het gewone halfjarige Examen der Latijnfche Schooljeugd gehouden. — De Leerlingen, die zich daartoe aanboden, gaven over het geheel bewijzen van gelukkiglijk gemaakte vorderingen, in de kundigheden, waar over het onderzoek liep. — Na den afloop dezer verrigting, hield de Rector, R. IMMINK, eene korte redevoering, in welke hij fprak: *Over de onderfcheidene deugden, welker vroegtijdige beoefening jongere Lieden kans geeft, op een gelukkig leven in meer gevorderde jaren.* —

APPINGEDAM.

Den 23ften Augustus. Na dat het Zomer-Examen op de Latijnfche Scholen dezer Stad, in het openbaar, weder tot groot genoegen, met naauwkeurigheid was afgenomen, had heden de promotie en Prijs-uitdeeling plaats.

Een uitmuntend Jongeling, J. VAN WEERDEN, werd tot de Akademifche Lesfen bevorderd, en ontving een kostbaar boekgefchenk. Hij hield eene redevoering, en deed dit op eene wijze, dat hij er eer door behaalde; declamerende *De Eruditionis laude ac praestantia.*

Deze plegtigheid, in de Kerk der Hervormden plaats hebbende, na dat dezelve door den Conrector S. E. HOUWERZIJL, provifioneel de functie van Rector tevens waarnemende, in de tegenwoordigheid van een talrijk en gedistingueerd

Auditorium, met eene ter zake dienende voorafspraak was geopend, werd met keurig Orgel-Muzijk begonnen, afgewisfeld, en befloten.

B R E D A.

Op den 7den September, heeft alhier, in de Kerk der Walfche Gemeente, de jaarlijkfche promotie der Latijnfche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid, in tegenwoordigheid van een aanzienlijk getal Toehoorders van beiderlei kunne, plaats gehad.

De Rector A. L. KALDENBACH, opende de plegtigheid met een Latijnsch Dichtftuk, waar in hij, met aandoenlijke trekken, de vergankelijkheid des menfchelijken levens, waar aan zelfs de grootfte en verdienftelijkfte mannen onderworpen zijn, affchetfte, met toepasfing daar van op den Edelen Ridder VAN KINSBERGEN, onlangs aan het Vaderland en de Wetenfchappen, door den dood, ontrukt, en met loffelijke vermelding van 's mans groote en onvergetelijke verdienften.

Hier op de uitdeeling der Prijfen gefchiedende, werden van de vierde naar de vijfde klasfe, met zeer veel lof, bevorderd de veelbelovende Jongelingen: C. L. VON PFAFFENRATH en C. H. BODE. Op de derde en tweede klasfe werden met *Præmia diligentiae* begiftigd: F. R. VAN NAERSSEN, A. G. SODENKAMP en J. VERTHOLEN; terwijl aan D. TEN CATE, een prijs van aanmoediging gegeven werd. Dergelijke praemia van aanmoediging vielen ook te beurt, aan F. A. JANSSENS en G. DE GREZ; wordende in dezelfde klasfe, met eenen buitengewonen prijs van naarftigheid befchonken de Jongeling C. LANGEWEG, en wel om deszelfs gemaakte vorderingen in de Reken- en Wiskunde.

Alle deze veelbelovende Jongelingen, deden hunne *Gratiarum actiones*, op eene bevallige wij-

wijze, in de Latijnsche Taal, met uitzondering echter van den laatstgenoemden, die in eene naïve Nederduitsche aanspraak Heeren Curatoren zijnen dank betuigde, onder zigtbare aandoening van alle aanwezenden.

De plegtigheid werd door den Rector, met eene korte aanspraak, en eenige Nederduitsche dichtregelen, waar in hij aan de bevallige en aanzienlijke vrouwenschaar, die dezelve met hare tegenwoordigheid vereerd had, de betamelijke hulde toebragt, besloten; terwijl ook dit geheele Schoolfeest niet weinig luister ontving, door het voortreffelijk Instrumentaal Muzijk, van het *Nassausche* Garnizoen dezer Stad, hetwelk zich telkens bij afwisseling hooren liet.

MEPPEL.

Den 20sten Julij 1819. Heden voor den middag, werd alhier, ten overstaan van Heeren Curatoren, en in tegenwoordigheid van een aanzienlijk aantal Begunstigers der Latijnsche en Griekfsche Talen, het gewoon halfjarig Examen der Latijnsche Schooljeugd, tot algemeen genoegen gehouden; terwijl des namiddags in het Kerkgebouw de openlijke uitdeeling der Eereprijsen, en de bevordering der Leerlingen van lagere tot hoogere klasfen plaats had. — Deze plegtigheid, met eene gepaste voorafspraak door den Heer Rector J. D. WETZELS geopend zijnde, beklom de verdienstelijken Jongeling: L. P. PRINS, van *Dwingelo* den Predikstoel, en hield met veel bevalligheid zijne eigene gekozene en bewerkte redevoering — *De Ciceronis eloquentia*, waar mede hij van deze School afscheid nam, en met een aanzienlijken prijs begiftigd, naar de Hoogeschool bevorderd wierd. — Vervolgens werden met prijsen van naarstigheid vereerd, op de tweede klasse, tweede rang: K. VOS, van *Assen*; — op de tweede klasse,

eerste rang: L. BROCADES; — op de eerste klasse, tweede rang: R. A. VAN HOLTHE, van *Echten*, — op de eerste klasse, eerste rang J. D. FLEDDERUS van *de Smilde*, alle welke Jongelingen met veel bevalligheid, zoo in dichtmaat als proza hunne dankbetuigingen reciteerden. Daar na werden, ingevolge besluit van H. H. Curatoren, met gepaste aanspraken van den Heer Rector, de volgende verdienstelijke Jongelingen tot hoogere klassen en rangen bevorderd; — als: K. VOS, van *Assen* en J. SLINGENBERG, van *Koeverden*, van den tweeden rang, tweede klasse, naar den eersten rang, derde klasse; — L. BROCADES, L. SCHUKKING en J. T. NIJSINGS, uit *de Wijk*, van den eersten rang, tweede klasse naar den tweede rang, tweede klasse; — R. A. VAN HOLTHE, van *Echten*, van den tweeden rang, eerste klasse naar den derden rang derzelver klasse; — en eindelijk van den eersten rang, eerste klasse. tot den tweeden rang J. D. FLEDDERUS, van *de Smilde*, H. TEN BRINK, N. MEURSINGA, D. J. KIJMEL, van de *Smilde*, en J. RADIJS STAVERMAN, van *Kolderveen*. De begunstiging, welke de Latijnsche School, in deze Stad, binnen een korten tijd van alle kanten weder heeft mogen ondervinden, en de goede uitslag in verschillende vakken van het onderwijs op dezelve gegeven: als in de Grieksche en Latijnsche Talen, oude en nieuwe Geschiedenis, oude en nieuwe Geographie, Mijthologie en Mathesis, als mede in die Kunsten en Wetenschappen, welke in eenen beschaafden stand tot genoegen en sieraad verstrekken, doen de Curatoren bij deze gelegenheid den bovengemelden Rector, en zijn institut, in deze zoo wel gelegene als gezonde Stad, alwaar de Latijnsche School meermalen in eenen zeer bloeijenden staat was, ten hoogsten aanbevelen.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

SPANKEREN. Op den 29sten Augustus, hield onze Leeraar, A. CHRISTIAANSE, van hier beroepen naar *Ginneken* en *Bavel*, onder de Classis van *Breda*, zijne afscheids-rede. — Zijn Eerw. behandelde *Hand.* XXI: 14*b*. *De wil des Heeren geschiede.*

HALL, den 29sten Augustus. Heden voordemiddag, maakte onze Leeraar, Ds. W. F. VERWEIJ STOLLBERG, na het eindigen zijner Leerrede, ons bekend, dat hij op den 24sten dezer eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Dreischor*, onder de Classis van *Zierikzee*, en dat hij dezelve had in beraad genomen.

ELKUM staat vakant te worden. Zie Augustus 1819.

NIJMEGEN.

HUISSEN, den 29sten Aug. Heden gaf onze Leeraar W. RUTTINCK, ons kennis, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Bladel* en *Hapert*, onder de Classis van *Eindhoven*, ontvangen, en voor dezelve bedankt had.

ANGEREN, den 29sten Aug. Het Ambtsbestuur van *Overbetuwe*, eene collatie uitgebragt hebbende op Ds. F. A. DE BRUIN, Pred. te *Eck en Wiel*, tot Predikant in deze Gemeente, heeft de Kerkeraad ingevolge de acte dier collatie,

zijn Wel Eerw. beroepen, met dat gevolg, dat deze beroeping door hem is aangenomen, in afwachting der vereischte goedkeuringen.

RESSEN EN DOORNIK. Onze Leeraar J. F. HOFF, heeft eene beroeping naar de Gemeente van *Hurwenen*, ontvangen, en dezelve aangenomen, en, daar deze beroeping, bij besluit van Z. M. den Koning, van den 4den dezer No. 13. reeds is geapprobeerd, zoo staat deze Gemeente weldra vakant te worden.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

OVER- EN NEER-ASSELT staat vakant te worden. Zie Junij 1819.

BURGHAREN EN HERNEN. Zie Junij 1819.

ZUTPHEN.

NEDE vakant. Zie Julij 1819.

BAHR EN LATHUM vakant. Zie Aug. 1819.

TIEL.

ASCH, den 7den Aug. Alhier is ter vervulling der vakature, naar Kerkeorde, beroepen, Ds. J. J. SCHILHAM, welke (zie de vorige Boekzaal,) Z. M. de Koning, tot Predikant dezer Gemeente had benoemd.

EVERDINGEN. Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 22sten Aug. No. 10. is benoemd tot Predikant dezer Gemeente, de Heer E. HERINGA, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

ECK EN WIEL, den 29sten Aug. Onze Leeraar F. A. DE BRUIN, eene beroeping naar *Angeren*, onder de Classis van *Nijmegen*, ontvangen hebbende, berigtte ons heden, die beroeping te hebben aangenomen.

BOMMEL.

HURWENEN. Daar de beroeping in deze Gemeente, uitgebragt op Ds. J. F. HOFF, Predi-

dikant te *Resſen*, de goedkeuring van Z. M. ontvangen heeft, zoo zal de beroepene (D. V.) op eenen der eerſte Zondagen in October aanſtaande, bevestigd worden, bij afſtand van Ds. N. LANGE, Pred. te *Bruchem*, Conſulent dezer Gemeente, door Ds. A. S. NANNINGA, Pred. te *Rosſum*.

RUMPT, den 8ſten Aug. Onze Leeraar, Ds. G. J. VAN NOUHUIJS, ontving eene beroeping van de Gemeente te *Deurne*, *Vlierden* en *Bakel*, onder de Clasſis van *Eindhoven*, maar heeft voor dezelve bedankt.

WEL EN AMERZODE, den 26ſten Aug. Alhier is, op vertoonde acte van collatie, van den Wel Eerw. Heer A. J. G CHRISTIJN, Graaf van *Ribaucourt*, onder Beſtuur van den Wel Eerw. Heer A FONHOPF, Pred. te *Hedel*, en Conſulent dezer Gemeente, door den Kerkeraad, tot Predikant beroepen, Ds. P. D. WELTER, Pred. te *Poederoijen* en *Loeveſtein*.

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN. Onze Leeraar, Ds. P. D. WELTER, gaf ons den 29ſten Aug. kennis, eene beroeping ontvangen te hebben, van de Gemeenten van *Wel* en *Ammerzode*, en berigtte ons den 5den Sept. deze beroeping te hebben aangenomen.

WEL EN AMMERZODE, den 4den Sept. Ds. P. D. WELTER, alhier tot Predikant beroepen, heeft die beroeping aangenomen.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIJDE, den 29ſten Aug. Onze Leeraar, Ds. E. A. BOERMAN, beroepen naar *Zevenhoven*, onder de Clasſie van *Leijden*, behoorlijk

losgemaakt zijnde, heeft heden affcheid van ons genomen, met *Joh.* XVII: 4b. *Ik heb voleindigd het werk dat gij mij gegeven hebt om te doen.* Zoo dat

TER HEIJDE vakant is.

De Heeren Proponenten en Candidaten worden verzocht, ten fpoedigfte hunne gaven te laten hooren, en zich daartoe vooraf aan te melden, bij den Confulent, den Wel Eerw. Heer H. W. BENIER, Pred. te *Monster.*

ROTTERDAM.

BERGSCHENHOEK, den 20ften Aug. 1819. Heden heeft onze Kerkeraad, na gunstig verkregene handopening, van zijne Excellentie den Staatsraad, Directeur Generaal voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. ter vervulling der aanftaande vakature, door het honorabel ontflag van onzen Leeraar G. C. 'T HOOFT, onder het beftuur van onzen Confulent, Ds. J. C. HIMMELMAN, Pred. te *Bleiswijk*, gemaakt dit twaalftal van Predikanten:

DD. J. DE WEERT, Pred. te *Nieuwveen.* G. C. DROOGLEVER FORTUIN, te *Nieuwkoop.* J. STEENMEIJER, te *Nieuw Loosdrecht.* N. VAN STEENBERGEN, te *Papendrecht.* G. KAMERMAN, in de *Leur.* C. DE VISSER, te *Herkingen.* J. VAN DER WILLIGEN, te *Rockanje.* A. LOSGERT, te *Brandwijk* en *Gijbeland.* P. A. GILTAIJ, te *Wijngaarden.* A. W. VAN ROSSUM, te *Leijmuiden.* M. LOBRIJ, te *Ottoland.* en C. J. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwaij.*

Op het zestal zijn geplaatst:

DD. J. DE WEERT, G. C. DROOGLEVER FORTUIN, J. STEENMEIJER, N. STEENBERGEN, G. KAMERMAN en C. DE VISSER.

Op het drietal:

DD. J. DE WEERT, G. KAMERMAN en C. DE VISSER.

Uit

Uit welk drietal den 23sten daaraanvolgende beroepen is, Ds. J. DE WEERT, Pred. te *Nieuwveen*. Deze beroeping door H. H. Burgemeesteren van *Rotterdam*, als Ambachtsheeren van *Bergschenhoek*, geagreëerd zijnde, is door den beroepenen, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatien, aangenomen.

HILLEGONDSBERG, den 29sten Aug. 1819. Heden gaf onze Leeraar A. F. VAN DER SCHEER, ons kennis, dat zijn Eerw. eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Dordrecht*, en den volgenden Zondag den 5den September, dat zijn Eerw. die beroeping had aangenomen.

HOOGVLIET, den 29sten Aug. 1819. Onze Leeraar, H. STENFERT KROESE, maakte ons heden bekend, dat zijn Eerw. andermaal door de Gemeente van *Giesen Nieuwkerk* beroepen zijnde, zich nu verpligt vond, die beroeping aan te nemen.

MOERKAPELLE, den 5den Sept. 1819. Heden is onze beroepen Leeraar, H. G. VAN DEN ES, Theol. Doct. in den h. dienst bij ons bevestigd, door deszelfs Schoonvader, den Hoog Eerw. Heer J. CLARISSE, Theol. Doctor en Professor te *Leijden*, (bij afstand van den Consulent Ds. J. C. HIMMELMANN, Pred. te *Bleiswijk*) met *Eph.* IV: vs. 7 tot 16. De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Hoog Eerw. Bevestiger, en den Consulent, door de Heeren G. J. SCHACHT, Theol. Doct. Pred. te *Leijden*, H. VAN MEERTEN, te *Gouda*, F. VAN GOCH, Emeritus, W. F. OVERHOF, te *Bunschoten*, A. F. VAN DER SCHEER, te *Hillegondsberg*, C. A. VAN SCHAGEN, te *Kapelle* aan den *IJssel*. S. KAM, te *Berkel*. G. C. 'T HOOFT, te *Bergschenhoek*, J. E. FOUACHE, te *Zoeterwoude*. E. J. VAN WEZEL, te *Rheewijk*, A. J. VATEBENDER, te *Hazaartswoude*. W. VAN DER LEEUW, te *Limmen*. en J. A. WIEDEMAN, te *Waddings-*

dingsveen. De bevestigde deed des namiddags zijne intrede, ten grondslag leggende, *Nehemia* II: vs. 20 middelste gedeelte.

ROZENBURG EN BLANKENBURG, den 7den Sept. 1819. Heden is onze Leeraar K. J. SCHOOR, van hier beroepen naar de Gemeente van *Zevenhuizen*, in onzen Kerkeraad; in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. P. J. REZLER, Pred. te *Maassluis*, van zijne betrekking op deze Gemeente, behoorlijk ontslagen, door Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, Pred. te *Delfshaven*, als daartoe gecommitteerd Lid van het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, blijvende zijn Eerw. te *Zevenhuizen*, bevestigd zijnde, Lid van de Classis van *Rotterdam*. Den 12den daaraanvolgenden heeft zijn Eerw. afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over *Pred.* XII: 13. *Van alles wat gehoord is*, *enz.* Ten zelven dage heeft de Kerkeraad, na verkregene handopening van Z. Exc. den Staatsraad Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. gemaakt dit zestal van Predikanten:

DD. P. MORILJON LOIJSEN, Predd. te *Ritthem*. R. W. VAN ROSSUM, te *Leimuiden* en *Kalslagen*. H. VAN BLOKHUIZEN, te *Kettel*. P. A. GILTAIJ, te *Wijngaarden* en *Ruigbroek*. A. GOUDAPPEL, te *Spijk*. en J. SPAAN, te *Piershil*.

De drie eerstgenoemde op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer P. MORILJON LOIJSEN, Pred. te *Ritthem*, Classis van *Middelburg*, ring van *Vlissingen*.

Welke beroeping, na verkregene agreatie, van den Wel Edelen Ambachtsheer, aan den beroepenen is toegezonden.

MOERKAPPELLE. Zie Julij 1819.

ZEVENHUIZEN. Zie Julij 1819.

LEIJDEN.

NIEUWEVEEN, den 12den Sept. Onze Leer-

Leeraar J. DE WEERDT, maakte ons voor veertien dagen bekend, dat hij eene beroeping, naar de Gemeente van den *Bergschenhoek*, ontvangen had, en heden vernamen wij van hem, dat hij die beroeping op zou volgen.

ZEVENHOVEN. Onze beroepen Leeraar, Ds. E. A. BOERMAN, is den 5den Sept. onder ons bevestigd, door Ds. J. DE WEERDT, Pred. te *Nieuweveen*, en Consulent dezer plaats, met 1 *Cor.* IV: 4*b* *Die mij oordeelt, is de Heere.*

De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daar toe tot tekst nemende, 2 *Cor.* XII. 9*a*. *En hij heeft tot mij gezegd, mijne genade is u genoeg; want mijne kracht wordt in zwakheid volbragt.*

DORDRECHT.

GIESEN NIEUWKERK, den 29sten Junij. Ter vervulling van de vakature alhier, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. Heer, C. DIEMONT, is gemaakt het volgende drietal van Predikanten:

DD. H. STENFERT KROESE, Predd. te *Hoogvliet*. W. VAN VLOTEN, te *Ophemert*. ... WOLTERBEEK, te *Wamel* en *Dreumel*

En daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer H. STENFERT KROESE, Pred. te *Hoogvliet*, welke na beraad, voor deze beroeping bedankte.

DORDRECHT. Ds. T. M. VAN GULPEN, Pred. te *Nijmegen*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Groote Kerkeraad, den 23sten Augustus l. l., op nieuw eene Nominatie geformeerd, en op het twaalftal geplaatst de Predikanten:

DD. S. GREGOOR, Predd. te *Zwolle*. W. L. VAN MEURS, te *Nijmegen*. J. LA LAU, te *Bergen op Zoom*. J. VAN KUIJK, te *Rijsoort*. A. F. VAN DER SCHEER, te *Hillegondsberg*. J. WIJS, te *Schiedam*. D. M. KAKEBEEN, te *Middelburg*. W. VAN VLOTEN,

TEN, te *Kampen.* J. L. NIJHOFF, te *Gouda.* C. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, te *Middelbert.* A. G. HASELAAR, te *Enkhuizen.* en N. C. HOEK, te *Kampen.*

Op het zestal:

DD. S. GREGOOR. A. G. HASELAAR, J. VAN KUIJK, W. L. VAN MEURS, A. F. VAN DER SCHEER, en J. WIJS.

Op het drietal:

DD. S. GREGOOR, A. F. VAN DER SCHEER en J. WIJS.

Waar uit beroepen is, Ds. A. F. VAN DER SCHEER, Pred. te *Hillegondsberg*, die deze beroeping heeft aangenomen.

GIESEN NIEUWKERK, den 14den Augustus. Uit een te vooren gemaakt drietal van Predikanten, waar op geplaatst waren de Wel Eerw. Heeren:

DD. H. STENFERT KROESE, te *Hoogvliet.* J. DE GIDS, te *Heerewaarden*, en W. VAN VLOTEN, te *Ophemert.*

Is andermaal beroepen de Wel Eerw. Heer H. STENFERT KROESE, die deze herhaalde beroeping onder afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen heeft aangenomen.

MAASDAM. Zie Augustus 1819.

GOUDA.

ACQUOOIJ, den 8ften Augustus. Onze Leeraar A. KEERBERGEN, op den 23ften Julij, eene beroeping ontvangen hebbende, naar de Gemeenten van den *Uithoorn* en *Kudelftaart*, maakte ons op heden bekend, die beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, te hebben aangenomen.

KRIMPEN AAN DE LEK. Den 26ften Augustus, na bekomen handopening, van zijne Excellentie den Directeur-Generaal, voor de zaken der Her-

Hervormde Kerk, heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent H. DONKER, Predikant te *Ouderkerk* en *Krimpen aan den IJssel*, de navolgende Nominatien gemaakt:

Op het negental werden geplaatst:

DD. C. DE VISSER, Predd. te *Herkinge*. J. N. MAHLSTEDE, te *Renen* en *Dalem*. J. A. SCHMIT, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*. H. SCHREIJ, te *Willige Langerak*. R. NIEUWKOOP, te *Berkenwoude* en *den Achtenbroek*. A. C. MEEVERS SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout*. P. D. DE LANGE, te *Aalst*. G. VAN DEN BERG, te *Oestgeest* en J. H. HENRIJ, te *Groede*.

De zes eersten op het zestal gebragt zijnde, werden tot het drietal benoemd:

DD. C. DE VISSER, A. C. MEEVERS SCHOLTEN, en H. SCHREIJ.

En daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer C. DE VISSER, Pred. te *Herkinge*, aan wien de beroepbrief is toegezonden.

RHEEUWIJK, den 12den September. Heden werd onze beroepen Leeraar E. J. VAN WEZEL, alhier bevestigd door den Consulent C. KLINKENBERG, Pred. te *Sluipwijk*. De Bevestiger had ten tekst *Joh.* I: 6, 7. En de Bevestigde deed zijne Intre-rede met 1 *Cor.* I: 25.

MOORDRECHT vakant. Zie Julij 1819.

HEUKELUM vakant. Zie Julij 1819.

BRIELLE.

HERKINGEN, den 29sten Augustus, Onze Leeraar Ds. C. DE VISSER, maakte ons op den 15den dezer bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Maasdam*. Zondag daaraanvolgende werd ons, bij zijne afwezigheid, door eenen zijner Ambtsbroederen, bekend gemaakt, dat zijn Wel Eerw. voor dezelve had bedankt, en zich heden weder aan ons verbinden zou. Doch dit mogt niet gebeu-

ren,

ren, wijl zijn Wel Eerw. ons heden bekend maakte, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar *Krimpen aan de Lek*, welke hij heeft in beraad genomen.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, den 1ften Sept. 1819. Op Zondag den 22ften der jongstleden maand Aug. heeft Ds. J. VISCH, des voormiddags, in de Nieuwekerk, voor de Gemeente, dankbaar gedachtenis gevierd, van zijnen vervulden 25 jarigen Evangeliedienst in deze ftad, hebbende ten tekst genomen, *Jef.* V: 1 en 2. *Nu zal ik mijnen beminden enz.* God fterke zijn Eerw. bij het klimmen zijner jaren, en ftelle nog eenen geruimen tijd zijnen dienst, ten zegen in deze groote Gemeente!

ALKMAAR.

GRAFT vakant. Zie Febr. 1819.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMER. Zie Julij 1819.

KOLHORN. Zie Aug. 1819.

AKERSLOOT ftaat vakant te worden. Zie Aug. 1819.

HOORN.

WESTWOUD EN BINNEWIJZEND. Op Heden den 15den Aug. is onzen beroepen Leeraar, Ds. J. G. TOUSSAINT, onder ons in zijnen dienst bevestigd, door den Confulent dezer Gemeente, Ds. J. DOZIJ, Predikant te *Hoogkarfpel*, met *Joh* IV: 34. Terwijl de bevestigde een aanvang van zijn dienstwerk maakte, met *Gal*, VI: 14*a*

SCHARWOUDE, den 22ften Aug. Onze Leeraar, Ds. D. T. DE HAAS, heeft eene beroeping

pinge ontvangen, naar de Gemeente van *Zunderdorp*, en dezelve in beraad genomen.

GROOTEBROEK. Onze Leeraar, Ds. M. B. ROMENIJ, beroepen naar *Montfoort*, is op den 27sten Aug. door Ds. O. VAN TRICHT AZ., Pred. te *Enkhuizen*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Hoorn*, van zijne betrekking op deze Gemeente, en de Classis ontslagen; en heeft op den 29sten van ons afscheid genomen, met *Hebr.* XII: 25*a*.

OBDAM. Zie Julij 1819.

E D A M.

DURGERDAM, den 10den Aug. Na verkregen handopening, heeft de Kerkeraad, in tegenwoordigheid van deszelfs Consulent, het volgend twaalftal van Heeren Predikanten geformeerd:

DD. OTTO, Predd. te *Vinkeveen*. DE HAAS, te *Scharwoude*. STERINGA KUIPER, te *Roden*. HOFMAN, te *Ransdorp*. FOUACHE, te *Zoeterwoude*. BAKKER, te *Kerkwerve*. VAN DEURSEN, te *Nieuwendam*. DE BRUIN, op het Eiland *Marken*. DE HOLLANDER, te *Barsingerhorn*. CANTER ALTA, te *Purmerland*. PRINS, te *Aartswoude*. en HORST, te *Zuiderwoude*.

De zes, en vervolgens de drie eerstgemelde op het zes- en drietal geplaatst zijnde, is daar uit beroepen Ds. W. OTTO, Pred. te *Vinkeveen*, doch welke voor deze beroeping heeft bedankt.

ETERSHEM EN SCHARDAM. Den 15den Aug. stelde onze Consulent, Ds. J. H. DE WOLFF, Pred. te *Oosthuizen*, aan onzen beroepen Leeraar J. VAN AMEREN, het belangrijk onderrigt voor, hetwelk, inzonderheid voor eenen Leeraar, bij de aanvaarding van den Evangeliedienst, vervat is, in de uitspraak van onzen Heer, *Matth.* XXIII: 8*b*. *Een is uw Meester, Christus.* De plegtige bevestiging, met oplegging der

handen, werd mede verrigt door DD. J. J. SCHILHAM, J. F. RUPPEL, B. J. EVERWIJN, J. H. WORST, D. BAKKER. T. SLOT en P. J. SCHARDAM, Predd. te *Oudendijk*, *Warder*, *Beets*, *Oudkarspel*, *Kerkwerve* en *Emden*, de laatste buiten vaste bediening, doch Prediker te *Hobrede*.

Na den middag begon de bevestigde zijnen Evangeliedienst onder ons, met eene leerrede over het doel der verkondiging van Christus, volgens de taal van den Apostel Paulus, *Col.* I: 28. *Denwelken wij verkondigen enz.*

ZUNDERDORP, den 18den Aug. Onder het bestuur van den Consulent, Ds. R. A. VAN DEURSEN, Pred. te *Nieuwendam*, heeft de Kerkeraad, ter vervulling der vakature, na verkregene handopening, het volgende zestal van Predikanten uitgebragt:

DD. DE HAAS, Predd. te *Scharwoude*. TIELE, te *Watergang*. VAN DOORNE, te *Landsmeer*. DE BRUIN, op het eiland *Marken*. HORST, te *Zuiderwoude*. en CANTER ALTA, te *Purmerland*.

Op het drietal zijn vervolgens geplaatst:

DD. DE HAAS, DE BRUIN en VAN DOORNE.

En daar uit beroepen Ds. D. T. DE HAAS, Pred. te *Scharwoude*.

MIDLIE EN AKSWIJK. Den 26sten Aug. is door den Kerkeraad alhier, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. J. F. RUPPEL, Pred. te *Warder*, beroepen, de Wel Eerw. Heer D. BAKKER, Pred. te *Kerkwerve*, uit een drietal, op hetwelk, nevens zijn Wel Eerw. geplaatst waren: DD. H. BITTER, Pred. te *Ochten*. en C. H. VAN REENEN, te *Kortenhoef*, na dat op den 18den te voren een zestal was benoemd, bestaande, behalve uit de drie gemelde Predikanten, ook uit J. J. R. ROODENBURG, Predd. te *Nijehaske*, T. VAN SPAL, te *Koedijk*, en J. KAMMEN, te *Westerschelling*. Na beraad heeft intusschen de beroepene bedankt.

OU-

OUDENDIJK, den 29sten Aug. Onze Leeraar Ds. J. J. SCHILHAM, door Z. M. den Koning met de collatie van *Asch*, onder de Classis van *Tiel*, begunstigd, en deze in eene Kerkelijke beroeping veranderd zijnde, gaf ons op heden daarvan kennis en berigt, dat hij deze beroeping zal volgen. Zoo dat

OUDENDIJK eerlang vakant staat te worden.

PURMERLAND. Den 5den Sept. maakte onze Leeraar, Ds. F. CANTER ALTA, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente te *Obdam*, ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

MONNIKENDAM. Zie Aug. 1819.

KWADIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1819.

Z E E L A N D.

MIDDELBURG, den 5den Aug. 1819 J. SLABBER, nu afgetreden Ouderling te *Westkappelle*, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, aangeklaagd zijnde, wegens aanhoudende onttrekking aan den openbaren Godsdienst, en de overige deelen zijner bediening, zoo heeft het Bestuur, na bevonden te hebben, dat het gemelde gedrag voorsproot uit afkeerigheid van de Evangelische Gezangen, en andere Kerkelijke verordeningen, en dat alle vriendelijke en ernstige pogingen, ter zijner teregtbrenging aangewend, vruchteloos waren, zich verpligt gezien, den voornoemden J. SLABBER, onbekwaam te verklaren, om, zoo lang hij in zulk gevoelens volhardt, in het vervolg tot Lid des Kerkeraads in eenige Hervormde Gemeente van *Zeeland*, beroepen en aangesteld te worden, en hem

voorts te stellen, onder het bijzonder opzigt van den Kerkeraad te *Westkapelle*.

MIDDELBURG.

VROUWE-POLDER, den 25sten Julij. Na verkregene handopening, ging de Kerkeraad, onder het bestuur van den Consulent N. BORSBOOM, Pred. te *Serooskerke*, heden over het doen van eene beroeping in plaats van onzen naar *Aagtekerke* vertrokken Leeraar, J. MEERBURG SNARENBURG.

Op het zestal werden geplaatst:

DD. B. LOOSE, Predd. te *Domburg*. P. MORILIJON LOIJSEN, te *Ritthem*, J. DE ROCHEFORT, te *Westkapelle*. J. TH. WERNDLEIJ CLINGE, te *Bekerke*. J. HOOGKLIMMER VAN HEULEN, te *Zoutelande*. en J. DE LEPELAAR, te *Schore* en *Vlake*.

En op het drietal:

DD. B. LOOSE, P. MORILIJON LOIJSEN en J. TH. WERNDLEIJ CLINGE.

Waar uit beroepen is, de Wel Eerw. Heer B. LOOSE, Pred. te *Domburg*, die, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft.

DOMBURG, den 5den September. Onze Leeraar Ds. B. LOOSE, van hier naar *Oudelande*, *Vrouwen-Polder* en *Nieuwvlied* beroepen zijnde, heeft voor de twee eerstgenoemde beroepingen bedankt, en die naar *Nieuwvlied* aangenomen.

GAPINGE vakant. Zie Julij 1819.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND vakant. Zie Aug. 1819.

GRIJPSKERKE vakant. Zie Aug. 1819.

ZIERIKZEE.

'S HEERJANSLAND. Op heden den 11den Julij, is de Wel Eerw. Heer A. VAN RUIJVEN, in deze Gemeente bevestigd, door Ds. D. BAKKER, Pred. te *Kerkwerve*, bij afstand van den Consulent Ds. J. WANROOIJ, Pred. te *Bruinisse*.

 De

De Bevestiger deed eene Leerrede over *Eph.* VI: 17*b*. *Neemt het zwaard des Geestes, het welk is Gods woord.* De Bevestigde maakte een aanvang met zijn werk, predikende over *Rom.* I: 16*a*. *Ik ſchame mij het Evangelie van Christus niet.*

SCHERPENISSE, den 1ſten Augustus l. l., heeft de Wel Eerw. Heer J. HOOGENDORP, als Conſulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer J. C. NIEDELSTEIN WALTER, in zijn dienst onder ons bevestigd, met 2 *Cor.* XII: 7—9. *En op dat ik mij, door de uitnemenheid*, enz. De Bevestigde deed na den middag, zijne Intrede met *Coll.* I: 28. *Den welken wij verkondigen* enz.

DREISCHOR, den 17den Augustus. Na dat Ds. J. VERSPRILLE, Pred. te *St. Annaland*, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, had bedankt, werd heden gemaakt het volgende zestal:

DD. C. DE VISSER, A. J. BUIS BALLOT, G. C. VAN BALEN BLANKEN, W. F. VERWEIJ STOLLBERG, P. C. LAMMERS VAN TOORENBURG, H. J. KROM, Predd. te *Herkingen*, *Kloetingen*, *Nieuwe Niedorp*, *Hall*, *Serooskerke* en *Oudenbosch*.

En daar uit beroepen Ds. W. F. VERWEIJ STOLBERG, Pred. te *Hall.*

KERKWERVE. Heden den 5den September, werd ons, van wege onzen thans van hier afwezigen Leeraar, Ds. D. BAKKER berigt, dat zijn Wel Eerw. den 28ſten Augustus l. l., eene beroeping heeft ontvangen naar de Gemeente van *Midlie*, onder de Eerw. Claſſis van *Edam*, en dezelve in beraad genomen heeft.

ELKERZEE. Binnen kort wachten wij de overkomst van onzen beroepen Leeraar KUIPER.

GOES.

FORT BATH, den 12den Augustus. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer C. LE FEVRE, maakte ons heden bekend, dat zijn Wel Eerw. de beroeping naar *Breskens*,

welke hij ons den 1sten dezer had berigt; in inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatie, had aangenomen.

GOES, den 12den September. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. J. VAN VOORST, werdt heden in de bediening onder ons bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer D. C. VAN VOORST, Pred. te *Amsterdam*, aan wien deze beurt was afgestaan. Zijn Wel Eerw. handelde bij die gelegenheid over 2 *Cor.* II: 16*c*. *Wie is tot deze dingen bekwaam?* En de Bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk, met de vraag van JEZUS: *Wat dunkt u van den Christus, wiens Zoon is hij? Matth* XXII: 42*a*.

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN. Zie Mei 1819.

WOLFAARTSDIJK. Zie Junij 1819.

ELLEWOUTSDIJK. Zie Julij 1819.

OUDELANDE. Zie Aug. 1819.

BAARLAND vakant. Zie Aug. 1819.

IJZENDIJKE.

BRESKENS, den 24sten Julij 1819. Na dat de Wel Eerw. Heer B. VAN WILLES, Pred. te *Nieuwland*, voor de beroeping tot Leeraar in deze Gemeente, bedankt had, ging de Kerkeraad op nieuws over tot het doen van een beroep, formeerde de volgende Nominatie van Heeren Predikanten:

En zette op het twaalftal:

DD. C. SCHIETTEKATTE, C. LE FEVRE, G. O. POST, J. P. P. CLINGE, J. A. JANSEN, H. VAN DER LINDEN, G. J. MEIJER, W. J. BERGHUIS, D. VAN BASSELAAR, J. P. JONGENEEL, A. PIETERSE, B. H. STERINGA KUIJPER, Predd. te *Schoondijke*, *Bath*, *IJzendijke*, *Oostburg*, *St. Anna ter Muiden*, *Wa-*

Waterland (*Kerkje*), *Marssum*, *Cadzand*, *Biervliet*, *Retranchement*, *Zuidzande* en *Roden*.

Zestal:

DD. C. SCHIETTEKATTE, C. LE FEVRE, H. VAN DER LINDEN, G. O. POST, G. J. MEIJER en J. A. JANSEN.

Drietal:

DD. C. LE FEVRE, H. VAN DER LINDEN en G. O. POST.

Uit welk drietal beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer C. LE FEVRE, Pred. te *Bath*.

NIEUWVLIET, den 31sten Julij. Heden is, onder het Bestuur van Ds. J. F. HENRIJ, als Consulent, ter vervulling der vakature, eene Nominatie gemaakt, en zijn op dezelve gezet de Heeren:

DD. B. LOOSE, N. BORSBOOM, D. VAN BASSELAAR, H. VAN DER LINDEN, C. SCHIETTEKATTE, J. GRIMS, J. F. HENRIJ en J. MOHR, respective Predd. te *Domburg*, *Serooskerke*, *Biervliet*, *Waterland* (*Kerkje*), *Schoondijke*, *Sas van Gend*, *Groede* en *St. Maarten* en *Valkoog*.

Na dat de drie eersten, op een drietal geplaatst waren, is daar uit beroepen: de Wel Eerw. Heer B. LOOSE, Pred. te *Domburg*, welke deze beroeping in beraad genomen heeft.

BRESKENS, den 19den Augustus. Heden ontvingen wij de tijding, dat Ds. C. LE FEVRE, onze beroeping aangenomen heeft.

ZAAMSLAG, den 22sten Aug. Heden heeft de Wel Eerw. zeer geleerden Heer W. S. DE VISSER, beroepen naar de Gemeente van *Mijdrecht*, na behoorlijk door den Wel Eerw. zeer gel. Heer C. MEEUSE, Predikant op den *Hoek*, te zijn losgemaakt, op den 17den dezer maand, van ons afscheid genomen, predikende over *Hand.* XVIII: 21*a*.

HOOFDPLAAT, den 2den Sept. Het heeft Z. M. den Koning behaagd, goed te keuren het

het beroep van onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. AB UTRECHT DRESSSELHUIS, naar *Wolphaartsdijk*, Classis *Goes*.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

UITHOORN EN KUDELSTAART. Den 6den Aug. 1819. heeft de Wel Eerw. Heer A. KEERBERGEN, Pred. te *Acquoi*, de beroeping door ons op zijn Eerw. uitgebragt, onder inwachting der noodige approbatie, aangenomen.

LINSCHOTEN, den 22sten Augustus. Heden gaf onze Leeraar C. G. VAN DEN IJSSEL, ons in zijne voorafspraak, genomen uit *Gen.* III: 19*b*. *Want gij zijt stof, en gij zult tot stof wederkeeren*, kennis, dat op den 25sten Julij l. l. de Hoog Welgeboren Heer P. H. A. I. STRICK VAN LINSCHOTEN, Heer van *Linschoten*, *Polanen*, *Heckendorp enz.* op deszelve terugreize uit *Italie*, te *Bologna* is overleden, waarop zijn Wel Eerw. in eene Leerrede over 1 *Pet.* I: 24, 25. *Want alle vleesch is als gras, en alle heerlijkheid des menschen is als een bloem des gras, het gras is verdord, en zijn bloem is afgevallen, maar het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid, en dit is het woord dat onder u verkondigd is*, ons bij de broosheid van 's menschen leven, en bij het vergankelijke van al het onderaardsche bepaalde, daarbij ons opwekkende, om naar het onveranderlijke woord van God, ons tot een zalig sterven voor te bereiden.

MONTFOORT, den 12den Sept. 1819. Heden is onze van *Grootebroek*, alhier beroepen Leeraar, Ds. M. B. ROMENIJ, in zijnen dienst bevestigd, door deszelfs broeder, den Wel Eerw. Heer H. ROMENIJ, Pred. te *Diepenheim*, bij afstand

ſtand van den Wel Eerw. Heer V. VAN GOGH, Pred. te *Benſchop*, Conſulent dezer Gemeente. De Bevestiger predikte over 2 *Cor.* I: 24*b*. *Wij zijn medewerkers uwer blijdſchap*, en de Bevestigde deed 's namiddags zijne intrede, met *Nehemia* II: 20*b*. *God van den Hemel, die zal 't ons doen gelukken.*

MIJDRECHT, den 5den Sept. 1819. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. W. S. DE VISSER, in zijne Evangeliebediening onder ons bevestigd, door zijnen Vader, den Wel Eerw. Heer S. DE VISSER, Pred. te *Aalsmeer*, bij afſtand van den Conſulent Ds. W. H. VAN GRIETHUIJSEN, Pred. te *Thamen aan den Amstel.*

De bevestigde predikte over 2 *Cor.* III: 6. *Die ons ook bekwaam gemaakt heeft enz.* De bevestigde deed zijne intre-leerrede over *Mark.* XVI: 15. *Gaat henen in de geheele wereld enz.*

TER AA. Daar, door het vertrek van Ds. J. J. NEUMAN, naar *Lopik* en *Cabauw*, deze plaats vakant geworden is, worden, na verkregen handopening, de H. H. Candidaten tot den h. dienst uitgenoodigd, om hunne gaven aldaar te laten hooren; en zich daar toe vooraf te vervoegen, bij den Conſulent, Ds. G. J. VAN DER KUIJP, Pred. te *Breukelen.*

DE MEERN. De Kerkeraad dezer plaats, noodigt de Heeren Candidaten, tot den h. dienst uit, om hunne gaven alhier te laten hooren.

JUTPHAAS ſtaat vakant te worden. Zie Aug. 1819.

A M E R S F O O R T.

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN, den 29ſten Augustus. Onze Leeraar, E. J. VAN WESEL, van hier beroepen naar *Rheeuwijk*, heeft heden van ons afſcheid genomen met *Phil.* I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus, op dat, het zij ik kome, en u zie, het*

het zij ik afwezig ben, ik van uwe zaken moge hooren, dat gij ſtaat in éénen geest, met één genaed gezamenlijk ſtrijdende door het geloof des Evangelies.

NICHTEVECHT, den 5den September. Onze beroepen Leeraar T. KLIPPINK, is heden onder ons bevestigd, door den Hoogleeraar J. HERINGA EZ., bij afſtand van den Conſulent W. VAN VOORTHUIJZEN, Pred. te *Vreeland*, met 1 *Cor.* III: 7. *Zoo is dan noch hij die plant, iets, noch hij die nat maakt; maar God die den wasdom geeft.* De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, met *Jac.* I: 21*b*. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat in u geplant wordt, hetwelk uwe zielen kan zalig maken.*

BLAAUWKAPEL. Zie Julij 1819.

KORTENHOEF. Zie Julij 1819.

WIJK.

COTHEN, den 29ſten Augustus. De Gemeente alhier, door eenen zamenloop van onderſcheiden omſtandigheden buiten ſtaat, om het Kerkgebouw en de Predikantswoning te onderhouden, zoo als dat behoort, ontving in het begin dezes jaars, een treffend bewijs van de belangſtelling onzes Konings, in de zaak van den Godsdienst, en van Hoogstdeszelfs zorg voor die Gemeenten, wier behoeften bekend zijn. Het behaagde namelijk Z. M., om op het ten dezen gedaan verzoek, aan de Gemeente eene Subſidie van *f* 2000: —: — uit 's Rijks Kas toe te ſtaan, tot herſtelling van de vervallen Kerk en Pastorie.

Heden predikte onze Leeraar, Ds. W. H. HAJENIUS, voor het eerst, in het met veel ſmaak vernieuwde Kerkgebouw, dankte met de Gemeente den goeden God, die 's Konings hart tot dit gunstbewijs bewogen had, biddende om

ze-

zegen voor den Vorst en het Doorluchtig Geslacht.

Zijn Eerw. sprak ook met lof van die Leden der Gemeente, die tot de inwendige verfraaijing der Kerk hadden bijgedragen, en wekte de Gemeente, naar aanleiding van *Ps.* XCIII: 5*b.* op, tot heiligheid van hart en wandel, het beste sieraad voor eene Christelijke Gemeente.

DOORN, den 31sten Augustus. Onze naar *Goes* beroepen Leeraar, Ds. J. J. VAN VOORST, nam den 29sten dezer maand, van ons afscheid, naar aanleiding van *Hand.* XX: 36

Zijn Eerw. was op den 23sten dezer, ten overstaan van een Lid uit het Klassikaal Bestuur van *Wijk*, van zijne betrekkingen op de Gemeente en de Classis ontslagen, en heden is, ter vervulling der vakature beroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer T. A. CLARISSE, Theol. Doctor en S. S. M. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, bij wien op het zestal geplaatst waren:

DD. H. M. BOUVIN, Predd. te *Beusichem*. C. J. SCHEURLEER, te *Wognum* en *Wadwaij*. P. H. G. NAHUIJS, te *Bunnik*. T. VAN REEN. te *Ruerlo*. H. DWARS, te *Eemnes Buitendijks*

'T WAAL EN HONSWIJK. Zie Julij 1819.

WERKHOVEN. Zie Julij 1819.

NEDERLANGBROEK. Zie Aug. 1819.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

VROUWEN PAROCHIE. Na verkregene handopening van Zijne Excellentie, den Staatsraad Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., is, den 30sten Aug. 1819, in-

ingevolge de ſtemming van hier toe geregtigden, alhier tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, Ds. J. MANGEL, Pred. te *Hantum* en *Hantumhuizen*, onder de Claſſis van *Dokkum*.

HARLINGEN.

SCHRAARD, den 15den Augustus. Heden nademiddag, bij gelegenheid der nabetrachtingpredikatie, wekte onze Leeraar, Ds. J. M. EREDÉE ons op tot dankbaarheid, voor genotene weldaden, naar aanleiding van *Ps.* CXVI: 12. dewijl alle aardſche genieting, eenmaal met den dood een einde neemt; en maakte ons bekend, dat de Wel Eerw. Heer H. COLERUS, ſedert 1752, Leeraar dezer Gemeente, en ſedert 1806, Emeritus geweest zijnde, op den 8ſten dezer, ten huize van zijne eenige Dochter en behuwd Zoon, te *Exmorra*, alwaar hij de dagen zijner ruste doorbragt, overleden was, in den gezegenden ouderdom van ruim 94 jaren.

De Ouden van dagen onder ons, ſpreken nog van den ijver, met welke de Overledene in deze Gemeente werkzaam was, en alzoo zal zijne gedachtenis bij ons in zegening kunnen blijven.

WELSRIJP EN BAIJUM, den 15den Augustus. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. L. VAN LOON, in zijnen Dienst bevestigd, door den Conſulent dezer Gemeente, Ds. W. J. TENCKINCK, Pred. te *Tzum*, predikende over 1 *Tim.* II: 4. *Welke wil, dat alle menſchen zalig worden, en tot kennis der waarheid komen.* — Des nademiddags deed de Bevestigde zijne Intre-rede, met 1 *Sam.* III: 8*b*. *Zie, hier ben ik, want gij hebt mij geroepen.*

SNEEK.

JUTRIJP EN HOMMERTS vakant. Zie Mei 1819.

IJLST. Zie Aug. 1819.

OU-

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFERDE. Zie Aug. 1819.

DOKKUM.

NES OP AMELAND vakant. Zie April 1817.

VEENWOUDEN vakant. Zie Julij 1819.

HEEREVEEN.

GOINGARIJP EN DE BROEK. Van hier is vergeten te berigten, dat den 2den Junij l. l., tot Leeraar dezer Gemeente beroepen is, de Heer R. S. SEVENSMA, S. S. M. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*. Wij kunnen er thans bijvoegen, dat deze beroeping reeds haar volle beslag heeft erlangd; te weten dat dezelve door den Beroepenen niet alleen is aangenomen, door het Klassikaal Bestuur goedgekeurd, en door Zijne Majesteit bekrachtigd is; maar ook, dat op heden den 5den September de Bevestiging en Intrede heeft plaats gehad. De Bevestiging geschiedde (bij afstand van den Consulent Ds. P. KOUMANS BROUWER, Pred. te *Joure*) door Ds. H. SCHLIKKER, Pred. te *Langeweer*, met eene Leerrede over *Jos.* I: 9*a*. *Heb ik het u niet bevolen?* terwijl de oplegging der handen mede door voornoemden Heer Consulent, als ook door de Heeren J. HERINGA PZ. en H. IJNZONIDES, respective Predd. te *Oudebaarn*, en te *Terkaple*, verrigt werd. Des namiddags, maakte de Bevestigde een begin van zijnen Evangelie-Dienst, met 1 *Cor.* II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen* enz.

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE vakant. Zie Mei 1819.

OVER-

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

AVEREEST. Op vertoonde Collatie van Z. M. onzen Koning, is den 28sten Junij l. l. door den Kerkeraad, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. H. J. WOLTERINK, Pred. te *Nieuw Leussen*, alhier tot Predikant beroepen, de Wel Heer T. W. RAPPARD, Pred. te *Boxmeer*, die dit beroep, onder inwachting der Klassikale approbatie, heeft aangenomen.

WINDESHEIM. Onze Leeraar, Ds. W. RUITMAN, maakte ons den 29sten Aug. bekend, dat hij den 24sten te *Blankenham*, beroepen was, en voor die beroeping had bedankt.

HEINO. Zie Aug. 1819.

KAMPEN.

BLANKENHAM, den 21sten Aug. Op gisteren is alhier, ter vervulling der door het vertrek van Ds. J. BOURITIUS VAN LON, ontstane vakature, het volgend twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. W. RUITMAN, Predd. te *Windesheim*. W. MIDDELVELD, te *Wolvinga*. D. H. STRUIVING, te *Angwirden*. E. L. REDDINGIUS, te *Weidum*. P. HERINGA, te *Anjum*. W. S. BERGHAUS, te *Katzand in Zeeland*. T. W. RAPPERT, te *Boxmeer*. J. MAASEN, te *Kuinre*. H. J. ANDREA, te *Warga*. A. WARINGA, te *Drogeham*. H. IJNZONIDES, te *Ter Kaple*. A. VAN DIJK, te *Faudgum* en *Raard*.

Waar uit op het zestal geplaatst:

DD. MIDDELVELD, STRUIVING, HERINGA, RUITMAN, REDDINGIUS en MAASEN.

En op het drietal gekozen zijnde:

DD. W. RUITMAN, W. MIDDELVELD en E. L. REDDINGIUS.

Daar uit dadelijk beroepen is, de Wel Eerw. Heer

Heer W. BUITMAN, Pred. te *Windesheim*, aan wien het beroep, zal worden toegezonden.

WILSUM. Zie Aug. 1819.

BLOKZIJL. Zie Aug. 1819.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

WESTERBROEK vakant. Zie Aug. 1819.

WINSCHOTEN.

WINSCHOTEN, den 28sten Julij. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur van heden, is de Heer G. W. STUIVINGA, Pred. te *Nieuwenschans*, verklaard tot Lid van de Classis van *Winschoten*, Ring van *Midwolde*, waar van aan denzelven acte is toegezonden, met kennisgeving van den Heer Praetor van den Ring.

WINSCHOTEN, den 3den Sept. Op ingekomen berigt van de Heeren Collatoren dezer Gemeente, dat door dezelve uit de voorheen gemelde nominatie, tot Predikant alhier was benoemd, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. N. CRAMER, Pred. te *Opwierda*, onder de Classis van *Appingedam*, heeft de Kerkeraad van *Winschoten*, onder Bestuur van den Heer M. J. ADRIANI, als Consulent, genoemden Ds. P. N. CRAMER, tot tweeden Predikant beroepen, en aan zijn Eerw. den beroepbrief toegezonden.

OUDE PEKELA, den 8sten Sept. Op heden had alhier weder, volgens jaarlijksche gewoonte plaats, de openbare aflegging van belijdenis des geloofs, door 16 jongelieden, 7 jongelingen en 9 jonge dochters. De Predikant M. J. ADRIANI, deed vooraf eene korte inleidingsrede over *Joan.* XIV: 15. *Indien gij mij lief hebt, zoo bewaart mijne geboden*, daarop volgde het open-

openbaar onderzoek, over de voornaamste hoofdpunten van de Christelijke geloofs en zedeleer, waar uit de bedrevenheid der leerlingen genoegzaam bleek, welke dan ook daarop openlijk als Ledematen der Gemeente, werden verklaard, en volgens de voorschriften der Sijnode, als zoodanig werden bevestigd, benevens eenige meer bejaarde personen, welke den vorigen dag afzonderlijk door den Leeraar waren onderzocht en aangenomen. De plegtigheid, welke tusschenbeide nu en dan door gepast Godsdienstig gezang, was afgewisseld, werd met hartelijke aanspraken besloten, welke des te roerender waren, daar, onder de straksgenoemde jongelieden, zich mede bevond de jongste dochter des Leeraars, als mede een zijner kweekelingen, (zijnde de oudste Zoon, van den met roem bekenden dichter, Mr. A. H. SPANDAW,) welke, na een geruimen tijd, het afzonderlijk en huisselijk onderwijs des Leeraars, in de Latijnsche en Grieksche talen genoten te hebben, nu tot de Akademische Studien bevorderd wordt.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

APPINGEDAM.

DELFZIJL, den 6den Sept. 1819. Onze Leeraar C. MOS, op zijne reize naar *Holland*, eene beroeping tot Predikant in de Gemeente van *Kolhorn*, onder de Eerw. Classis van *Alkmaar*, ontvangen hebbende, gaf ons den 22sten Aug. l. l. hier van kennis, aan het slot eener Leerrede, over *Hand.* XXVI: 22 en 23. Zijn Wel Eerw. voor die beroeping bedankt hebbende, verbond zich, op den 5den dezer, op nieuw aan ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 1 en 2.

ENUM vakant. Zie April 1818.

MIDDELSTUM.

BAFLO vakant. Zie Maart 1818.

BEL-

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

EENRUM vakant. Zie Maart 1819.

NOORDBRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER EN BEUGEN, den 4den Julij. Onze Leeraar, Ds. F. W. RAPPARD, eene beroeping naar de Gemeente van *Avereest*, onder de Classis van *Zwolle*, ontvangen hebbende, heeft dezelve aangenomen.

VUCHT EN CROMVOIRT vakant. Zie Augustus 1819.

BREDA.

STEENBERGEN. Op den 9den Julij, is alhier, onder Directie van den Consulent DS. LUIJMES, Pred te *Nieuw-Vossemeer*, ter vervulling der vakature, gemaakt het volgende twaalftal:

DD. DE LEEUW, Predd. te *Rozendaal*. KROM, in *den Oudenbosch*. DE VISSER, te *Herkingen*. VAN BEUZEKOM, te *Velzen*. LUIJMES, te *Nieuw Vossemeer*. KROESE, te *Hoogvliet*. LE SAGE TEN BROEK, te *Haamstede*. VAN SCHAGEN, te *Capelle aan den IJssel*. LOTICHIUS, te *Wouw*. WOR, te *Randwijk*. ROMENIJ, te *Diepenheim*. SCHULLER, te *Elkum*.

En daar uit dit zestal:

DD. VAN BEUZEKOM, KROM, DE VISSER, DE LEEUW, LUIJMES, SCHULLER.

Op den 16den Julij, is daar uit gemaakt dit drietal:

DD. SCHULLER, DE LEEUW, en KROM.

En daar uit beroepen de Wel Eerw. Heer C. J. L. SCHULLER, Pred. te *Elkum*, welke dit beroep, in afwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

MOERDIJK, den 1sten Augustus 1819. Onze Leeraar, Ds. J. L. T. COX, van hier naar *Nieuwe Tonge* beroepen zijnde, en die beroeping hebbende aangenomen, heeft op heden, na alvorens van wege het Klassikaal Bestuur van *Breda*, door Ds. H. WESSELS, Pred. te *Ter Heide*, van zijne Kerkelijke betrekkingen alhier te zijn losgemaakt, zijne afscheids-rede gehouden over *Hand*. XX: 31 *Daarom waakt, en gedenkt dat ik drie jaren lang, nacht en dag, niet opgehouden heb een iegelijk met tranen te vermanen.* Zoo dat

MOERDIJK vakant is.

GINNEKEN EN BAVEL, den 12den September 1819. Op heden werd Ds. A. CHRISTIAANSE, van *Spankeren*, tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door Ds. J. H. KROM, Pred. te *Gouda*, aan wien dit werk door den Consulent dezer Gemeente was afgestaan, met *Gal* VI: 7*b*. *Zoo wat de mensch zaait, dat zal hij ook maaijen.* De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daar toe tot tekst nemende, 2 *Cor*. V: 14. *Want de liefde van Christus dringt ons.*

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

H E U S D E N.

LOON OP ZAND, den 18den Julij. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. LEIJDS, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. voor de beroeping naar *Nieuwland*, welke hij ons veertien dagen geleden berigtte, bedankt heeft.

VLIJMEN, den 1sten Augustus. Onze Leeraar, J. T. PFANNEBECKER, gaf ons heden berigt, van het ook voor deze Gemeente, zoo smartelijk afsterven van de Hoog Edel geborene Vrouwe, MARIA ELISABETH FRANCINA VAN HOEIJ, geborene Baronesse ZWEERTS DE LANDAS, Ambachtsvrouwe dezer Heerlijkheid, te *Rotterdam*, bij hare

Kin-

Kinderen logerende, overleden. Zijn Wel Eerw. deed eene wel verdiende hulde, aan de nagedachtenis der Overledene, aan welke het welzijn dezer Gemeente, zoo na aan het harte lag, en nam tevens de gelegenheid waar, om ons den goeden raad des Evangelies mede te deelen, aangaande onze verpligting ter voorbereiding voor de Eeuwigheid.

EINDHOVEN.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERSEL. Ds. W. RUTTINCK, heeft voor de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt.

ZOMEREN EN LIEROP. Ds. J. H. HAMELBERG, heeft voor de beroeping in deze Gemeente, bedankt.

Op den 29sten Augustus, is de Kerkeraad, op nieuws, ten overstaan van den Consulent, tot het doen van een beroep overgegaan, en heeft het volgende drietal gemaakt:

DD. J. H. W. H. DEUSSEN, Predd. te *Maria Horenbeek* en Guarnisoens Pred. te *Oudenaarde*. J. S. ZORN, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. en D. FRANK, Pred. bij het Regiment Zwitsers, in Guarnisoen, te *'s Bosch*.

En heeft uit het zelve beroepen, Ds. J. W. H. DEUSSEN.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL. Ds. G. I. VAN NOUHUIS, voor het beroep in deze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad op den 5den September, ten overstaan van den Consulent, op nieuws het volgende drietal gemaakt:

DD. D. HEIJMANS, Candidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord Braband*. W. RUTTINEK, Predd. te *Huissen*. en M. VAN VEEN, te *Houten*.

En uit het zelve beroepen, de Candidaat D. HEIJMANS.

VALKENSWAARD, WAALRE. Zie Augustus 1819.

DRENTHE.

ASSEN.

HIJKERSMILDE en KLOOSTERVEEN vakant. Zie April 1819.

MEPPEL.

NIJEVEEN vakant. Zie Julij 1819.

WALSCHE KERK.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.
RONGIJ vakant.
'S HERTOGENBOSCH. Zie Julij 1819.

LIMBURG. enz.

MAASTRICHT.

VALKENBURG vakant. Zie Mei 1817.

BRUSSEL.

OUDENAARDEN, den 12den Sept. Heden maakte onze Leeraar J. W. H. DEUSSEN, ons bekend, een beroep naar *Zomeren* en *Lierop* bekomen, en zulks in beraad genomen te hebben.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

OUDE WETERING, den 11den Junij 1819. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het

het overlijden van Ds. J. HAZEVELD, had de Kerkeraad, na verkregene handopening van zijne Excellentie den Directeur Generaal, voor de Zaken van den Hervormden Eeredienst, geformeerd het navolgend drietal:

DD. J. ZANTING, Pred. te *Nieuwkoop*. A. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Proponent, en B. MAAS, Pred. te *Zwammerdam*.

Waar uit heden door de Mansledematen dezer Gemeente, beroepen is Ds. J. ZANTING, Pred. te *Nieuwkoop*, die, na beraad, deze beroeping, onder inwachting van de noodige approbatie, heeft aangenomen.

NIEUWKOOP, den 25sten Junij 1819 Na dat onze Leeraar, Ds. J. ZANTING, ons reeds te voren had bekend gemaakt, dat hij eene beroeping had ontvangen, naar de *Oude Wetering*, hoorden wij heden, dat zijn Eerw. die beroeping heeft aangenomen. Zoo dat

NIEUWKOOP eerlang vakant zal worden.

OUDE WETERING. Daar wij in de noodzakelijkheid waren, om aanzienelijke vertimmeringen aan ons Kerkgebouw te doen, waar door hetzelve eenigen tijd, ongeschikt voor de uitoefening van den openbaren eeredienst moest worden, heeft de Eerw. Kerkeraad der Gereformeerde Gemeente, ons een treffend blijk van Christelijke verdraagzaamheid en broederlijke hulpvaardigheid gegeven, door met algemeen genoegen, op ons verzoek, aan ons te accorderen, om onze openbare Godsdienstoefening, zoo lang onze Kerk daartoe ongeschikt mogt zijn, in de Gereformeerde Kerk te houden, en daartoe van hun Orgel, Kerk en Gezangboeken, die toch bij ons dezelve zijn, vrijelijk gebruik te maken. Ingevolge daar van, heeft Ds. J. ZANTING, Pred. te *Nieuwkoop*, op Zondag den 1sten Augustus des avonds te 5 ure, het eerst in

de Gereformeerde Kerk alhier gepredikt, daarbij loffelijk gewag makende, van den echt Christelijken geest, die beide de Protestantsche Gemeenten alhier bezielt.

ALKMAAR, den 5den Sept. 1819. Heden hield onze Gemeente alhier, eene aangename Godsdienstige Feestviering. Reeds lang wenschte zij het gebruik van meer doelmatige Kerkgezangen, dan wel der tot hier toe sedert jaren gebezigde Psalmen, onder de zinspreuk: *Laus Deo, Salus Populo.* Thans zag zij dezen haren wensch vervuld, door de invoering der Christelijke Gezangen, voor de openbare Godsdienstoefening, uitgegeven bij J. C. SEPP en ZOON, te *Amsterdam.* Onze Leeraar, de Eerw. Heer V. SWART, hield daartoe een plegtige Leerrede, uit 1 *Cor.* XIV: 15*b. Ik zal ook met den verstande zingen*; betoogende daarbij, dat een gepast en doelmatig Gezang, in den geest van Jezus heilleer gestemd, het nut en heil der openbare Godsdienstoefening bevorderd. Deze plegtigheid, door het Orgel afgewisseld, bragt de verlangde Godsdienstige stemming te weeg, en doet ons met grond vooruitzien, dat wij ook voor het vervolg daarvan een meer uitgebreid nut, zullen mogen verwachten.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER, den 5den April 1819. Gisteren hadden wij het genoegen, dat hier eene nieuwe Doopsgezinde Kerk werd ingewijd. De Doopsgezinde Gemeenten van *Obergum*, *Raskwert* en den *Hoorn*, langen tijd, naar voorvaderlijke wijze, uit liefde bediend, door Leeraren,
uit

uit de Broederfchap gekozen, waren federt verfcheidene jaren herderloos. Elke Gemeente op zich zelve, kon geenen beroepen Leeraar, van elders bekomen. De vereeniging dezer drie Gemeenten, reeds lang gewenscht, doch door omftandigheden vertraagd, kreeg eindelijk haar vol beflag, tegen het einde van 1816.

Niet eene der oude bouwvallige Kerkjes, thans meer gefchikt zijnde voor Godsdienstige zamenkomsten, befloot men, Kerk en Pastorij te *Menfingaweer*, als meest in het midden gelegen, te bouwen. Intusfchen werd nu en dan nog gepredikt, in de oude Kerk op den *Hoorn*, en de vereenigde Gemeente, door toezegging van toelage, uit 's Lands Kas, tot het tractement voor eenen Leeraar aangemoedigd, beriep in 1818 den Wel Eerw. Heer S. E WIELING, Leeraar bij de Doopsgezinde Gemeente, te *Midwolde*, *Beerta* en *Meeden*, die echter, na beraad, bedankte; doch, hier toe uitgenoodigd, alzoo er nog geene nieuwe beroeping is gefchied, op den 4den dezer, voordenmiddag, de nieuwe Kerk wel heeft willen inwijden, met eene Leerrede over *Handel.* XIII: 24 en 25. *God — woont niet in tempelen met handen gemaakt enz.* Nademiddag had de talrijke Vergadering, beftaande uit Hoorders van verfchillende belijdenisfen, het genoegen, den Hooggel. Heer J. A. UILKENS, Hoogleeraar aan de Hooge School te *Groningen*, te hooren prediken, over *Matth.* VII: 6. *Geeft het heilige den honden niet en werpt uwe peerlen niet voor de zwijnen.*

Eerlang zal deze Gemeente, tot eene tweede beroeping overgaan.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

AMERSFOORT, den 15den Aug. De vakature sints primo April, bij onze Gemeente alhier bestaande, en waarin wij den predikdienst, niet alleen meermalen door onderscheidene Leeraren, van ons Evangeliesch Luthersch Kerk-Genootschap waargenomen, maar ook zoo broederlijk als belangloos, door de drie Leeraren, bij de Hervormden dezer stad, vervuld zagen, mogten wij heden geeindigd zien.

Na dat onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. HAARING, van de *Rijp*, tot ons overgekomen, des voormiddags door den Wel Eerw. Heer J. A. MULLER, J. AZ., Pred. te *Culenborg*, was voorgesteld, naar aanleiding van 2 *Cor.* I: 24. *Niet dat wij Heeren zijn over uw geloof*, *maar wij zijn helpers van uw vreugd*, deed de Bevestigde des namiddags zijne intrerede, over 2 *Cor.* XIII: 9. *En dat zelve wenschen wij ook*, (*namentlijk*) *uwe volkomenheid.*

RIJP. De tekst waarmede de Wel Eerw. Heer H. HAARING, van ons afscheid heeft genomen. (Zie de vorige Boekzaal,) is niet geweest 2 *Cor.* II: 11*b.* maar 2 *Cor.* XI: 11*b.*

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HER-

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS. Zie Aug, 1819.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN, den 6den Julij. Heden werden in onze Coetuele Vergadering, bij ongesteldheid van den Praeses, en absentie van den Vice-Praeses, door den Actuarius Plenarie geëxamineerd, de beide *Groninger* Studenten G. T. HARDERS, van *Leer*, en U. G. GROENEWOLD, van *Risum*, predikende de een bij die gelegenheid over *Hand.* IV: 12. en de ander over *Joan.* VIII: 12. ten gevolge waar van zij beiden onder het getal der *Oostfriessche* Candidaten, werden aangenomen.

OLDENDORP vakant.

TWIXLUM vakant.

De vakante plaatsen van *Lingen*, *Consistoriale Kerk van Kleve* en *Wezel*, zijn als in de maand Aug. l. l.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

IJZENDIJKE, den 25sten Aug. 1819. Op dezen dag kwam alhier, in de Hervormde Kerk, bijeen, het Bijbel-Genootschap, afdeeling *Staats-Vlaanderen.*

De President. de Wel Ed. Groot Achtb. Heer J. HENNEQUIN, Commissaris van het district *Sluis*, Lid der Gedeputeerde Staten van *Zeeland*, opende de Vergadering met eene zeer doelmatige en treffende aanspraak.

De Heer J. A. JANSEN, Pred. te *St. Anne ter Muiden*, beklom het Spreekgestoelte, en hield eene met algemeene goedkeuring aangehoorde redevoering, ter opwekking van alle Bijbelvrienden, om vol te houden in hunnen ijver, voor het verspreiden van Gods woord.

Het verslag werd gelezen door Ds. G. O. POST.

Als eene noemenswaardige bijzonderheid, melden wij dit, dat een Landman, de Heer J. FARO, in de Gemeente van *IJzendijke*, voor deze gelegenheid, een dichtstukje vervaardigd had; getiteld: *Licht na duisternis*, het werd gereciteerd door den Redenaar, den Heer J. A. JANSEN, en daarna, op Evangelische Zangwijzen, gezongen door het Zanggezelschap dezer stad.

Bijbel-Vereeniging in den Ring van *Midwolde*, onder de Classis van *Winschoten*, in de Provincie *Groningen*.

Van het ontstaan, de eerste werkzaamheden, en den bloeijenden toestand dezer Bijbel-Vereeni-

niging, werd berigt gegeven, in de *Boekzaal* voor September 1818. Thans kan men melden, dat dezelve op Woensdag, den 1sten September l. l., des namiddags ten twee ure, in de Kerk van *Oosterwold*, hare tweede Algemeene Vergadering heeft gehouden. Bij die gelegenheid werd niet slechts rekening en verslag gedaan; maar ook door den Heer M. CORTIUS, Predikant te *Beerta* en Assessor van het Bestuur der Bijbel vereeniging, eene voortreffelijke redevoering gehouden, ten betooge, *dat het edele doel, dat zich het Bijbel-Genootschap voorstelt, ieder, die Jezus bemint, en liefde voor zijne medemenschen heeft, moet aansporen, om deszelfs pogingen ter Bijbel-verspreiding te ondersteunen.* Bijzondere opmerking trok hier vooral des Redenaars bondige verdediging der handelwijze van het Bijbel-Genootschap, dat den Bijbel *alleen*, en dien *geheel* uitdeelt, en deszelfs niet minder juiste, geschiedkundige aanwijzing van het groote nut, dat de lezing der Heilige Schrift, in verschillende tijdperken, heeft aangebragt. De geheele redevoering, door gepaste gezangen afgewisseld, en met een hartelijk gebed besloten, werd door eene aanmerkelijke, van verschillende plaatsen zamengekomene schare, waar onder zich verscheidene Predikanten bevonden, met eenstemmige goedkeuring aangehoord; — en dezelve heeft, gelijk men billijk mag vertrouwen, bij alle weldenkenden, eene vermeerderde belangstelling in deze heilzame inrigting te weeg gebragt.

Nog gaf men berigt, dat twee Leden van het Bestuur dezer Bijbel-vereeniging, de Heer en Mr. L. W. SIERTSEMA, Penningmeester, en Ds. H. BOUMAN, Secretaris, bij loting afgetreden, doch weder waren ingekozen, en zich deze vernieuwde keuze hadden laten welgevallen.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij de Boekverkopers ten Brink en de Vries, te *Amſterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Uren aan den Godsdienst gewijd, uit het hoogduitsch naar den derden verbeterden druk, door J. M. L. ROLL, Evangelisch Luthersch Predikant te *Amſterdam*, eerſte deel met gegraveerde titel en vignet van MICHAELIS en V. SENUS, de prijs is *f* 3 : 12 : — het 2de deel is op de pers en volgt nog dit jaar.

HET VOORNAAMSTE BOEK.

De Bijbel en zijn Geſchiedenisſen, gemaklijk gemaakt als een Lusthof der Goddelijke Historien, en verdeeld in 84 hoofdſtukken, een werk dat eenig in zijn ſoort den Bijbel en zijne geſchiedenisſen op die manier behandelt, en de aandacht verdient van allen die zich op de beoefening van den Bijbel toeleggen. Dit werk naar de 6de hoogd. druk vertaald, is gedrukt in 2 deelen in octavo, met ruim 40 plaatjes verſierd en opgedragen aan de Bijbel-Genootſchappen in dit Rijk, en geſteld of *f* 1 : 16 : — en te bekomen te *Groningen* bij Doekema, Oomkens, Schierbeek, Zuidema, Romeling en Meijer, *Leeuwarden* Cahais, Brouwer, Wiarda, van Goor en Wed. Altena, *Amſterdam* van Es, G. Roos en Erve Vermandel enz. en verder bij meest alle Boekhandelaars in dit Rijk, zoo ver nog weinige exemplaren voorhanden zijn.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en mede alom te bekomen:

I. J. G. MULLER, het geloof der Christenen, tot nut van waarheidlievende vrienden van het Christendom, duidelijk en vrijmoedig voorgeſteld. Uit het hoogduitsch vertaald door J. GORSTIUS, Predikant te *Hoogezand*, eerſte deel. Dit werk, dat door den Vertaler met eenige aanmerkingen ver-

er meerderd is, prijst zich aan door bondigheid, zaakrijkheid en heldere, zuiver Evangelische begrippen. Het is eenig in zijn soort en draagt de algemeene goedkeuring weg van hen, die hetzelve in het oorspronkelijke kennen. De prijs is *f* 2:8:—

II. Hebben de zielen der afgestorvenen kennis van, en werking op onze, na hunnen dood voorgevallene, omstandigheden? Wat zegt hieromtrent het geloof der Joden, Heidenen en Christenen, wat de H. S. en wat de Rede? ?? door J. J. BANGE, Christen-Leeraar bij de Evang. Luth. Gemeente te *Sappemeer*. De prijs is 14 stuiv.

III Kort onderwijs, tot de belijdenis en beoefening van den Christelijken Godsdienst, prijs 1½ stuiver.

IV. Christelijk Onderwijs voor eenvoudigen, tweede druk, prijs 1½ stuiver.

V. G B. REDDINGIUS, Handleiding voor het onderwijs in den Christelijken Godsdienst, *f* —:2:4

VI. ——————— De Christelijke Godgeleerdheid, of handleiding voor Lidmaten, tot herinnering van het gene zij eenmaal geleerd en beleden hebben, en voor mijne Leerlingen, tot opheldering van mijn Onderwijsboekje. *f* 1:5:—

VII. Handboek over het Avondmaal, voor jonge Predikanten, uitgegeven door A. J. VAN DER VEEN, Predikant te *Gorredijk*. *f* 2:4:—

W. Brave, te *Amsterdam*, geeft heden uit en heeft alom verzonden:

Verhandeling over de Interpunctie, opgehelderd door voorbeelden, naar het fransch van Prof. LEQUIEN, te *Parijs*, door J. J. PERK, te *Hilversum*.

Handleiding tot onderwijs in den Christelijken Godsdienst, door P. BEETS, in leven Leeraar der Doopsgezinde te *Westzaandam*.

Daar de complete exemplaren, van de onderstaande zeer geachte Boekwerken, genoegzaam uitverkocht zijn, zouden de Boekhandelaars Rolff en Vermande, te *Edam* en *Hoorn*, door het bijdrukken van eenige platen en bladen, in staat zijn, nog een 60tal exemplaren, te kunnen completeren, willende zij die tegen de gestelde verminderde prijzen en

wel

wel deelsgewijze van maand tot maand, aan de belanghebbende zien af te leveren.

Weshalven zij aan een ieder verzoeken, hunne aanvragen in den loop der maand October, bij hunnen gewonen Boekverkooper te willen doen; om met het bijdrukken eenen aanvang te kunnen maken.

1. MACARTNEIJ, Gezantschapsreis naar *China*, 7 deelen, met 46 fraaije kaarten en platen, voor den zeer verminderden prijs van ƒ 3: —: voor ieder deel, daar hetzelve bij de eerste uitgaven circa ƒ 7: —: ieder deel heeft gekost.

2. F. L, GRAAVE VAN STOLBERG, reis door *Duitschland*, *Zwitzerland*, *Italien* en *Sicilie*, in brieven vertaald, door J. LUBLINK de jonge, 4 deelen met 19 keurige platen en 6 muziekbladen, mede voor de prijs van ƒ 5: —: voor ieder deel, welke bij de eerste uitgaven gekost hebben 6 a 7 gulden ieder deel.

3. BECKER en DEKEN, Economische Liedjes, 10 stukjes, versierd met 120 fraaije naive platen, zeer geschikt om bij alle gelegenheden tot presentjes te kunnen dienen, à 16 st. ieder stukje, in plaats van ƒ 1: 8:

Nog word bij voornoemden J. Vermande, uitgegeven, en is mede bij de meeste Boekhandelaars te bekomen.

1. J. S. SWAAN, Latijnsche Spraakkonst, met 7 tafels, van de verbuigingen, vervoegingen en afleidingen der tijden, voor pas aanvangende Leerlingen, a ƒ 2: —:

2. Iets voor Zeevarenden, in gesprekken over het onontbeerlijkste lot eener gelukkige Zeereize, a ƒ 1: 6:

3. LOSSIUS, vroegste en nieuwste geschiedenissen van den Bijbel, 3 deelen, a ƒ 2: 8:

4. De kleine JACK, eene geschiedenis voor het algemeen, zeer geschikt tot een leesboekje voor de jeugd, a 6 stuivers, met een gekleurd plaatje a 8 stuivers.

ORDONNANTIE OP HET REGT VAN PATENT.

Deze, den 21sten Mei 1819 gearresteerde Wet, met het besluit van den sten Junij, nopens de uitvoering van Art 44 der Wet op de Patenten, zijn heden, door herdruk, bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, en alom, wederom in beknopt Zakformaat, voor slechts acht stuivers te bekomen.

He-

Heden zijn, ten dienste der Fransche Scholen, bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de pers gekomen en alom verzonden:

I. R. VAN DER PIJL, Abrégé de l'Histoire Ancienne, Ouvrage à l'usage des Établissement d'instruction.

II. ——— ——— Fransche Koopmansbrieven, ten dienste der Jongelieden, die zich aan den handel wijden; ook ingerigt tot een Vertaalboek op de Scholen.

III. ——— ——— Opstellen ter beoefening der Fransche Taal, 2 stukjes.

IV. G. W. LEHMAN, Handboek ter beoefening der Fransche Taal. Tweede herziene druk.

Bij Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, is heden van de pers verschenen:

I. De Protestant, Tijdschrift voor de Evangelische Christenheid, No. 3.

II. J. A. DU BOIS, Beschrijving van de Geäardheid, de Zeden en de Gewoonten van het Indische Volk, en van deszelfs Instellingen, zoo Godsdienstige als Burgerlijke, 1ste deel.

Met nog twee deelen, welke reeds ter perse zijn, is dit werk compleet, en zal daar door een der merkwaardigste Reisbeschrijvingen, ook in onze Nederduitsche taal, het licht zien.

De nieuwe Koninklijke Secretaris, of Handboek voor alle Standen. Bevattende: Aanwijzing van alle de in het Rijk bestaande Ministerien, Regeringsdepartementen, hooge en lagere Geregtshoven, Raden, Commissariaten, Collegien, Lands- en Provinciale Besturen, met derzelver Presidenten, Leden en Secretarissen, 's lands Advokaten, Advokaten-Fiskaal, Solliciteurs, Zegelregt, Voorbeelden van Requesten, Wisselregt, Modellen van verschillende Onderhandsche Acten, enz. enz. enz., tot gebruik voor allen, die bij hoogere en lagere Besturen iets te verzoeken, te reclameren of voor te dragen hebben; gelijk ook voor hen, die zonder hulp van Practizijns onderhandsche Verbindtenissen willen aangaan. Dit Handboek, door een beroemd Advokaat zamengesteld, is van de Pers gekomen bij Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, en alom voor *f* 3:18: te bekomen.

Bij

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt, bij de Wed. G. Warnars en Zoon te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. Schets van een overzigt der Duitsche Taal of der Germaansche Taaltakken, in derzelver oorsprong en tegenwoordige verdeeling in het *Hoogduitsch*; *Nederlandsch*, *Deensch*; *Zweedsch*, *Engelsch*, en andere soortgelijke verwantschapte talen en tongvallen, door Mr. B. H. LULOFS, gr. 8vo. à *f* 1: 16: — II. Bij den dood en ter gedachtenis mijner teederbeminde Gade, door Mr. B. H. LULOFS, gr. 8vo. à *f* —: 6: — III. De Een en twintig eerste Psalmen, ter stichting van Christenen, bearbeid door T. E. MEBIUS, Pred. te *Beers*; in gr. 8vo. à *f* 1: 16: — IV. Antiquiteiten, een Oudheidkundig Tijdschrift, bezorgd door N. WESTENDORP V. D. M., eerste Stuk, in gr. 8vo. met drie platen, à *f* 1: —: — V. Bijbelgeschiedenissen voor de Nederlandsche Jeugd, tweede Stukje; opgehelderd en versierd met 52 koperen plaatjes, door den Schoolopziener H. WESTER, in Carton, in 12° à *f* —: 18: — VI. Verdraagzaamheid, Vaderlandsch Gezang, van Mr. H. A. SPANDAW, ten gevolge het Programma van eenige Vrienden en Beoefenaars der Toonkunst binnen *Groningen*, in Muzijk gebragt door H. C. STEUP te *Amsterdam*, aan wien de uitgeloofde prijs is toegewezen, à *f* —: 8: — VII. Gedachten over de Maatschappij van Weldadigheid. Eene voorlezing in het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* te *Pekel-A*, in gr. 8vo. à *f* —: 5: 8. VIII. Over de Verdiensten der Vorsten van *Oranje-Nassau* jegens het Vaderland, door TH. VAN SWINDEREN, derde druk, tot op dezen tijd vermeerderde uitgave, in kl. 8vo. à *f* —: 4: — IX. Beknopte Aardrijks- en Geschiedkundige Beschrijving der Provincie *Groningen*, met een Kaartje der Provincie, door H. KREMER, op best groot papier, in 8vo. à *f* 1: —: — X. Hetzelfde in kl. 8vo. à *f* —: 10: — XI. De Geschiedenis van SAMUËL, een Leesboek voor Kinderen, door J. A. OOSTKAMP, in kl. 8vo. à *f* —: 5: — XII. Leer- en Leesboek over onderwerpen uit het Rijk der Natuur, voor Stad- en Landscholen, in kl. 8vo. à *f* —: 4: —

In

In den loop der maanden Julij en Augustus, zijn bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, in de Langenbrugsteeg, te *Amsterdam*, van de pers gekomen en alom verzonden:

I. Keur van nuttige en aangename Mengelingen, tweede Jaargang, N°. 1 en 2. à *f* —: 12: —

II. CLAUREN, Belangrijke Verhalen, 2 Deelen compleet, met gegraveerde Titels en Vignetten, van ZEELANDER, à *f* 5: 12: —

III. ——— Mijne intrede in de wereld, of de Reis naar *Petersburg*, tweede Druk, met gegraveerde Titel en Vignet van SMIES en ZEELANDER, à *f* 2: 16: —
Het aanhoudend debiet van dit luimig werk heeft den tweeden Druk noodzakelijk gemaakt.

IV. ETHELINDE, of de Standverwisseling, 2 Deelen compleet, met gegraveerde Titel en Vignet van SMIES en MARCUS, à *f* 5: 16: —

V. De Sollicitanten of de geheime Trap, Blijspel, à *f* —: 8: —

VI. De Nieuwe Landheer, of de gewaande Marquis, Blijspel, à *f* —: 8: —
Gemelde Boekhandelaar, kan door herdruk, weder Exemplaren afleveren, van FOKKE, *Ironisch Komisch Woordenboek*, 3 Deelen, compleet, à *f* 5: 8: —

Dezelve verzoekt, den Bezitters van LANGSDORFFS *Reize om de Wereld*, Eerste en Tweede Deel, zulks aan hunne Boekhandelaren op te geven, uit hoofde dat met primo October aanstaande, bij hem het Derde Deel, het licht zal zien.

Wil men aangenaam door *Zweden* reizen, en met de merkwaardige zaken, gebeurtenissen en personen van dat land, grondig bekend worden, men leze de zoo zeer onderhoudende Herinneringen uit mijne reize door *Zweden*, van C. MOLBECH, welke, oorspronkelijk in het Deensch geschreven, vervolgens in het Zweedsch, Fransch en Hoogduitsch vertaald, thans in het Nederduitsch, van de Pers zijn gekomen bij Steenbergen van Goor, te *Leeuwarden*, en alom verzonden, a *f* 3: 12: — Wat MOLBECH, hier over *Zweden* levert, zal men vruchteloos in vroegere beschrijvingen van dat land zoeken. Inzonderheid munt zijn werk uit door naauwkeurigheid en onpartijdigheid.

Bij W. van Vliet, Boekverkooper te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

Een nieuw vertaald Werkje uit het Engelsch, naar de derde oorspronkelijke uitgave, door Mejufvr. A. M. MOENS, getiteld: de Geschiedenis van eene Officiers Weduwe, en hare Kinderen. In Octavo met platen, prijs 30 st. Dit Werkje zal, zoo uit hoofde der Lotgevallen, van de daarin voorkomende Kinderen, als door het gedrag en de handelwijzen hunner Moeder, den leeslust der lieve jeugd opwekken en gaande houden, niet alleen, maar tevens ook eene aangename en leerzame lectuur, voor meer bejaarden opleveren, en niet minder dan de Tweelingzusters, met algemeen genoegen ontvangen worden.

De elfde druk van Cazelles Fransche Leerwijze, ziet thans het licht, verbeterd en vermeerderd met de Vaderlandsche Geschiedenis, van de vroegste tijden tot op heden, benevens de nieuwste Aardrijkskundige verdeeling van het Koningrijk. Geene de minste aanprijzing behoeft dit Schoolboek. De Tien en Tienduizenden die er van verkocht zijn, bewijzen genoeg den algemeenen bijval waarmede het ontvangen is, en nog gebruikt wordt. De prijs is 11 stuivers, dat bij andere Schoolboeken vergeleken, allergoedkoopst is. Het is gedrukt bij O. J. van Paddenburg, te *Utrecht*, en alom bij ieder Boekverkooper te bekomen.

Goedkoope nieuwe Fransche Spraakkonst, door R. VAN DER PIJL, volgens de nieuwe Grondregels der Fransche Akademie, in groot octavo, 316 paginas, voor den geringen prijs van 18 stuivers, om het voor ieder verkrijgbaar te maken, de helft minder gesteld dan andere Fransche Leerboeken, en met getallen voor Schoolhouders, tot nog minder prijzen. Dit Boek behoeft gene aanprijzing, en de Schrijver is genoeg bekend, door zijne andere Leerboeken in de Fransche taal. De uitgave geschiedt bij J. Noman, Boekhandelaar te *Zalt-Bommel*, en is mede te bekomen bij C. C. J. van Staden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, en alom.

Voor

Bij den Boekverkooper J. Noman, te *Zalt-Bommel*, is van de Pers gekomen, en mede te bekomen, bij C. C. L. van Staden, te *Amsterdam*, en alom verzonden, als:

Nieuw Hand- en Zak- Rekeuboekje, voor Burgemeesteren, Schouten, Ontvangers der Directe Belasting en Registratie, alsmede alle andere Ambtenaren, Kooplieden, Makelaars en Particulieren; Berekend in guldens, stuivers en penningen en alles herleid in Nederlandsche guldens en cents, door J. C. DE MOOR, prijs à 25 stuivers, gebonden en in een cartonne bandje; inhoudende:

I. Herleiding van Penningen tot Cents, en van Cents tot Stuivers en Penningen tot Nederlandsche Guldens.

II. Onderscheidene uitgerekende Interest Tafelen van ⅛ tot 10 percent, deze Tafelen kunnen ook dienen tot korting der percenten.

III. Differente Tarieven van het Zegelregt; als: van Vast-, Proportioneel- en Buitengewoon Zegelregt.

IV. Tarieven van de Belasting op de Runderen, Paarden en Schapen.

V. Tarieven van de Penning 16 of 6¼ Cents per Gulden ter bestrijding der kosten van Perceptie, Kohieren enz. der vorenstaande Belasting

VI. Tarieven der berekening der 15 percent Additioneel ten behoeve van het Sijndikaat.

VII. Onderscheidene uitgerekende Tafelen der twaalfde gedeelten, van 1 Cent tot 100 guldens, onmisbaar voor Ontvangers der Directe Belasting.

VIII. Onderscheidene Tarieven van Proportioneele Registratie Regten van 20 Centimes tot 5 Franken van de 100 Franken.

IX. Onderrigtingen betrekkelijk het Postwezen, met de Tarieven: als mede Tarief der zwaarte, porten voor de Zeebrieven, en bijzondere bepalingen, enz.

Bij den Boekhandelaar N. Geijsbeek, op de Leliegragt, N°. 21, te *Amsterdam*, zijn nog maar weinige exemplaren te bekomen, van G. VAN DER VOORT, Grondbeginselen der Menschkunde, 2 deelen in groot octavo, voor den geringen prijs van 24 stuivers, (in plaats van ƒ 2 : 4 :)

Het zelve bestaat in 32 afdeelingen, als: 1. Wat is het dat in ons gewaar wordt, denkt en wil? 2. Wat is de hoofdeigenschap, van dat geene dat in ons gewaarword denkt en wil? 3. Brengt onze ziel hare denkbeelden, geheel of ten deele mede ter wereld, of verkrijgt zij dezelven in dit leven? 4. Hoe verkrijgt onze ziel hare denkbeelden? 5. Ontwikkeling der in de voorgaande afdeeling opgegevene Grondstellingen. 6. Vervolg van 't voorgaande. 7. Denkt de ziel altijd. 8. Idealismus. 9. Ontwikkeling van de vijfde Grondstelling. 10. Over de Verbeeldingskracht. 11. Over het Droomen. 12. Over de voorspellende Droomen en het voorgevoel. 13. Over het Nachtwandelen of Slaapwerken. 14. Over het dierlijk Magnetismus. 15. Over het Geestenzien. 16. Over de Krankzinnigheid. 17. Over de Dweeperij enz. enz.

Van de Wijsgeerige Verhandelingen door denzelven, zijn bij gemelden ook nog eenige exemplaren te bekomen, voor 8 stuivers, inhoudende: 1. Proeve eener Verhandeling over de beoordeeling der Vatbaarheden. 2. Iets tot bevordering der kennis en verbetering van 't Menschelijk hart. 3. Over 't wenschen.

I N-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

MEN-

INHOUD.

MENGELWERK.

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

PROTESTANTSCHE KERKEN

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor OCTOBER 1819.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal en de
Bergstraat, N°. 320.
MDCCCXIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgestoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

DE ERNSTIGE. Mengelingen ter bevordering van echte kennis, en reine deugd, uit den voorraad van Geleerden des vorigen, en des tegenwoordigen tijds, bijeen gebragt, ten nutte van bijzondere Perſonen, en vereenigde Lees-Gezelſchappen. Door twee Christen-Leeraren. *Eerſte Stuk* 106 *Bladzz. en Tweede Stuk* 112 *Bladzz. Te* Rotterdam, *bij* M. Wijt, 1818. *In gr. 8vo. De prijs van elk Stukje is f* — 18 —

Eene nieuwe onderneming van twee Leeraars, in ons Vaderland, welke geoordeeld hebben, hunne namen niet op den Titel te moeten plaatſen. Zij hebben hier mede aangevangen, de lijst der boeken ter bevordering van Godsdienst en deugd, tot voortplanting van Christelijke kennis, te vergrooten. De Eerw. .... een der Verzamelaars, heeft den verkeerden indruk, welke bij ſommigen misſchien uit den Titel ontſtaan mogt, willen voorkomen, door in zijn Voorberigt te verzekeren, dat men in dit geſchrift, ook wel eens een woord van vreugde hebben, dat de ernſtige ook wel eens in eenen opgeruimden luim zijn zal. De vreugdetoon kan toch, dus vervolgt hij, ook wel dienstbaar wezen, ter bevordering van die zuivere kennis (zelfs van Godsdienſtige onderwerpen,) en ter aankweeking of verſterking, van die echte deugd, welke wij bedoelen. Zij verzoeken vriendelijk de medehulp van anderen, en vooral dat men hen toezende, „verklaringen van bijbel-

teksten, — bijbelſche of andere karakters, — leerſtellige en beoefenende verhandelingen, — redevoeringen, ook kerkelijke, — voorlezingen in letterkundige genootschappen gedaan, — ſtukken, behoorende tot de kerkelijke geſchiedenis, — ſtukken betrekkelijk tot de zendeling en bijbelgenootſchappen, — ſchetsen of welgeſtelde recenſien van boeken, — levensbeſchrijvingen, — dichtſtukken, — overdenkingen, — verhalen, — ſpreuken, — anecdoten, (vooral christelijke,) — enz. enz. enz."

De inhoud dezer beide Stukjes is: over het voordeelige van Godsdienſtige kennis, naar H. BLAIR. A. J. ZUBLI, JEZUS CHRISTUS, verheerlijkt op den Berg, Dichtſtukje. Stellingen van P. L. VILLERIUS, over den vrijen wil (van 1587) benevens Aanteekeningen, over dien Schrijver van M. TIJDEMAN. J. H. KROM, Leerrede bij de *Bediening van den H. Doop.* — S. F. J. RAU, Gods liefde, (Ode) — A. O. Wed. K. Aan bedroefde Ouders, (Dichtſtukjen) — Iets over Gebedeboeken, en het openbaar Gebed. A. O. Wed. K. Blijkbare zorg eener wakende Voorzienigheid. Uitlegkundige Aanmerkingen over *Fil.* II: 5—11, door V. BR. — Uitlegkundige Verhandeling over 1 *Cor.* VI: 2*a*. door V. G. — Voorlezing van Prof. ZILLESEN, over de opvoeding en leerwijze der Grieken. — Over de Bijbel-overzetting van LUTHER. — Merkwaardig begin van een boek. Oogſlag op twee zeer verſchillende Hospitalen, en Anekdote, rakende eene onbeſchaamde letterdieverij en bedrog van eenen Duitſchen Prediker. Deze Mengelingen zijn van verſchillende waarde, geene derzelve is echter zonder een goed oogmerk opgenomen, en alle geven ze eene nuttige leering aan de hand. Het Dichtſtuk van ZUBLI onderſcheidt zich voordeelig, en is het heerlijk onderwerp waardig.

dig. Treffend en doelmatig zal ieder een vooral dat gedeelte der Leerrede van KROM noemen, waar in de geboren Jood, die het Christendom uit overtuiging aannam, wordt aangesproken. Duidelijk en grondig is de uitlegging van *Fil.* II: 5—11, welke dus vertaald wordt:

„*Gijlieden behoort zoo gezind te zijn, als* Jezus Christus *is gezind geweest, die, alhoewel hij het beeld van God vertoond heeft, nogthans niet vuriglijk gestaan heeft naar de aan God gelijke heerlijkheid*, (of om zich te gedragen aan God gelijk,) *maar zich zelven zoo diep vernederd heeft, dat hij, in het geheel niet verschillende van andere menschen, de gestaltenis van eenen dienstknecht heeft aangenomen, ja zelf, aan andere menschen in zijn voorkomen gelijk, zich zelven zoo diep heeft vernederd, dat hij gehoorzaam geworden is tot den dood, en wel tot den kruisdood toe.*"

V. G. heeft ook met oordeel zijn gevoelen gezegd, eerst over de in zijn oog verwerpelijke opvattingen, van 1 *Cor.* VI: 2*a.*, en vervolgens ter verdediging van zijne verklaring: „Gij weet *Korintheren*, dat de Christenen, op den jongsten aller dagen, de wereld, dat is de booze Menschen en Engelen, zullen rigten, dat is: onder en met CHRISTUS hunnen eeuwigen staat beslissen. De Voorlezing van Prof. ZILLESEN, is belangrijk, en behartiging waardig, 't geen hij over de beste opvoeding daar in zegt.

Zoo onaangenaam en bedroevend de schandelijke taal is, door den Schrijver van het boek, waar van het begin hier voorkomt, gevoerd; zoo opbeurend en verblijdend zal elk, ernstig en edeldenkend mensch, de strekking vinden, van den oogslag op de Hospitalen.

Wij wenschen de Heeren Verzamelaren, eenen

rijken oogst en ruimen zegen toe, op deze hunne onderneming, tot wezenlijke verlichting, en beschaving, naar de leere van Gods woord.

SELECTA e SCHOLIS LUD. CASP. VALCKENARII *in libros quosdam Novi Testamenti. Editore Discipulo* EV. WASSENBERGH, *qui Dissertationem præmisit alteram de trajectionibus in Novi Testamenti contextu sæpe necessariis. Tomus II. In quo Scholæ in Paulli Epistolam primam ad Corinthios, et Epistolam ad Hebræos; cum brevi Editoris annotatione. Amstelodami sumtibus* Petri den Hengst *et* Filii CIƆIƆCCCXVII.

Gelijk het Eerste Deel, van dit zeer belangrijk werk, aan den Heer J. VALCKENAAR, den edelen Zoon van den beroemden L. C. VALCKENAAR, zoo is dit tweede aan de vermaarde Hoogleeraren van *Leijdens* Hoogeschool, J. W. TE WATER en J. VAN VOORST, door den Hooggeleerden, waardigen Uitgever vriendelijk opgedragen. Gelijk het Eerste Deel van het eigenlijke werk vooraf is gegaan, door eene naauwkeurige Verhandeling over de *invoegsels*, van den laatsten, zoo wordt dit Tweede en laatste aangevangen, met eene, over de *omzettingen van woorden en plaatsen*, waar in men het welwikkend oordeel, en eene buitengemeene schranderheid zoo min, als den diepsten eerbied voor den dierbaren Bijbel, zal kunnen voorbijzien; al is het ook, dat men niet elke conjectuur even noodzakelijk of gegrond vindt. Men treft ook hier, gelijk in het voorgaande Deel, eenen zeldzamen voorraad van Taalkundige en ophelderende aanmerkingen aan, welke alle den grooten kenner aanduiden, en waar over zich zoo wel de beminnaar der schoone Griekfche Taal, en der Ouden die daar in geschreven hebben, als de wezenlijke beoe-

oefenaar van gezonde uitlegkunde des Bijbels, zeer verheugen moet. Wanneer men dezelve met een eenigzins geoefend oordeel beschouwt, en op derzelver invloed tot het regte verstand van vele plaatsen, zoo der ongewijde als der gewijde schriften, nadenkt; dan dalen die in *hunne* oogen alleen wijze menschen zeer, welke geene ware geleerdheid kennende, en door zulk een werk als dit is, beschaamd wordende, verwaand genoeg zijn, om op eene gering achtende wijze daar over te oordeelen. Dan, elk die in ons Vaderland dezen schat weet te waarderen, weet ook, waar voor hij het ijdel gesnap van eenen hoogmoedigen halfgeleerden Buitenlander houden moet, en wenscht hem toe, dat hij, door het gebruik maken van een werk als dit is, wijzer moge worden.

Ter voorbereiding tot de behandeling van den eersten Brief aan de Korintheren, heeft VALCKENAAR kortelijk gesproken, over PAULUS den Schrijver en Apostel, over den tijd, waar in hij deze en zijne andere ons nagelatene brieven geschreven heeft, over den stijl van PAULUS en over *Korinthen* en der Korintheren zeden; en van dien aan de *Hebreërs*, insgelijks kortelijk onderzoek gedaan, naar den Schrijver, den tijd wanneer, de personen aan welke? en den schrijftrant. Daar het oordeel van een man als VALCKENAAR, over den Schrijver van den Brief aan de Hebreën, benevens de gronden natuurlijk gaarne gehoord wordt, willen wij, ook om te voldoen, aan onze belofte te voren gedaan, bij de beschouwing van het eerste Deel, voor Februarij en Maart 1816, het voornaamste afschrijven voor de genen, die het werk zich nog niet hebben aangeschaft: (1) Id omnino te-

(1) De lezer vergeve het ons, dat wij dit in de Latijnsche taal doen, wij meenden dit deze reis verpligt te zijn.

tenendum est, eos qui negant, Epistolam ad Hebraeos Paulo auctori tribuendam esse, agnoscere tamen et lubentes largiri, Epistolam esse *magnificam*, *sublimem*, *divinam*, *Canonicam!* quam si non Paulus, coaevus tamen Pauli scripserit vir Divinus et Apostolicus, sive Discipulus Apostolorum, ut adeo per illam sententiam ne tantillum decedat de auctoritate hujus Epistolae. Multi possent, qui sic sentiunt, recenseri, sed unum satis erit nominasse, maximum virum, JO. CALVINUM. Haec pauca verba sunt excellentis viri in argumento, quod praefixit Commentariis suis in Ep. ad Hebr. *Ego ut Paulum agnoscam auctorem adduci nequeo. Ipsa docendi ratio, et stylus alium, quam Paulum, esse satis testantur.* Qui hac etiam in parte cum magno viro sentiunt, *tribus* praesertim utuntur argumentis ad sententiam suam fulciendam, quarum unaquaeque suum habet pondus. Negant PAULUM scripsisse Epistolam ad Hebr. 1°. quia scribendi Color. S. stijlus, immensum quantum discrepat a PAULINO, qui in XIII. Ipsius Epistolis idem est, ac sibi Constans. Deinde, quia XIII. Epistolis Paulinis nomen ab ipso fuit Apostolo praefixum, illarumque in Epistolarum initio eadem est salutandi formula, atque iisdem prope verbis concepta: Epistolae autem ad Hebraeos sive verius *Orationi*, neque nomen praefigitur, neque in ea PAULI salutandi reperitur formula epistolaris. Nihil adeo dici potest, quod huic argumento nervum incidat. Nam quod ajunt, PAULUM ad Hebraeos scribentem, studio nomen suum omisisse, et latere voluisse, quia ipsum odio prosequebantur, eo ipso confitentur, nulla alia in hac Epistola esse indicia, e quibus Hebraei detegere potuerint Epistolae Auctorem. Nam si ex ipsa clarum esset Epistola (quod illi tamen asserunt) a PAULO exaratam fuisse,

frus-

frustra utique PAULUS nomen suum omisisset. Deinde, verum quidem est, Hebraeos, qui solas Moisis Caerimonias, rejecta luce Evangelica, agnoscebant, PAULUM odio habuisse: sed ad tales minime sane haec scripta fuit Epistola, verum ad Christianos e Judaeis, hic semi Christianos; tales adeoque, qui Moisis leges, et Christi meliorem disciplinam, atque adeo veteres umbras cum luce nova conjungentes, a cultu caerimoniarum veterum, atque a conceptis praejudicatisque opinionibus, avelli vix poterant. Tandem, tertio, negant PAULUM scripsisse Epistolam ad Hebr. quia hujus Epistolae scriptor, Cap. II: 3. Se fatetur *Apostolorum discipulum*: indicat enim *se notitiam accepisse Evangelii* a Discipulis Christi, sive *Apostolis*, qui ipsum Jesum docentem audiverant, quique eorum, quae tradunt, testes fuerant auriti et oculati. Non itaque scriptor Epistolae fuit Apostolus, sed vir Apostolicus, sive Discipulus *Apostolorum*, quales fuerunt, nemine contradicente, scriptores Novi Foederis, MARCUS et LUCAS, quum Apostoli fuerint sex reliqui, MATTHAEUS, JOANNES, PAULUS, PETRUS, JACOBUS et JUDAS, PAULUS quidem ipsum JESUM docentem non audivit, ad Evangelium praedicandum demum vocatus, postquam JESUS salutifer in coelos fuisset relatus: neque tamen PAULUS vir fuit *Apostolicus*, seu dici potuit *Apostolorum Discipulus*, qualem se fatetur scriptor ad Hebraeos. Contra PAULUS ab ipso JESU illuminatus, et ad praedicandum Evangelium illustrissimum in modum fuit delegatus: Tantum autem abest, ut PAULUS se fateri potuerit *Discipulum Apostolorum*, ut contra ea ubique in Epistolorum principiis, inprimis Epistolae ad Galatas privilegium suum mascule et graviter tueatur, *Apostolum* se dicens, non *Discipulum Apostolorum*, quippe qui *non ab ho-*

minibus Evangelium acceperit, sed per revelationem JESU CHRISTI. Tribus nunc memoratis quartum subjungi poterit argumentum, ex ipsa tractandi methodo repetitum. Haec est Paulina tractandi ratio, ut res ex rebus deducat, atque argumentetur exemplis postpositis, et ex ratiociniis suis exempla eliciat; contra in Epistola ad Hebraeos ubique exempla praemittuntur, et exemplis propositis deducitur ratiocinium. Stijli autem diversitas validum semper subministravit argumentum, quo auctores a se invicem a Linguae peritis ilico discernerentur. PAULUS et scriptor ad Hebraeos eadem quidem lingua scripserunt; vocabulis utuntur ambo graecis, et tamen immensa est in ipso scribendi colore dissimilitudo. Animo repraesentemus millenos homines, singulorum facies, iisdem constat partibus. Tanta taman est inter singulos differitas in ipsa etiam facie, lineamentorum, ut, qui simillimi videbantur primum et gemini, tamen usu facile internoscantur. In literis, quas omnes easdem exaramus, quanta tractuum est et ductuum dissimilitudo! Inter millenorum scripta amici manum cui sumus assuefacti, facile agnoscemus. Quae in corporibus, eadem est in mentibus hominum disimilitudo. *Sua cuique est animi cogitatio, colorque privus*, ut scribit Phaedrus prolog. L. V. Quae in literis, quas exaramus, eadem est in stijlo deversitas a perito statim detegenda. Stijlus, quem singuli habemus proprium in eadem lingua, non magis dissimulari potest, quam faciei lineamenta in aliam possunt converti formam. Quod si itaque verum est, ut certe summum habet gradum verisimilitudinis, PAULUM non esse hujus Epistolae auctorem, quaeri potest, *quis fuerit Epistolae scriptor?* Tutissimum vero est, ut fateamur cum Taraquillo Fabro, Auctorem ignorari! nam quod comminiscuntur homines eruditi, conjecturis dun

taxat

taxat nititur, quibus perparum est ab illis tribuendum, qui certum quid et veritatem ipsam investigant. Speciosa tamen valde est illorum conjectura, qui cogitarunt de *Apollo* vel *Apollonio*, viro Apostolico, de quo Vid. LUCAS *Act.* XVIII: 29. Hunc scriptorem esse Epistolae suspicati sunt, post LUTHERUM, JO. CLERICUS, HEUMANNUS et L. BOS, ut patet ex nota JO. ALBERTI ad Glossar. N. T. p. 118. Quin ipse THEOD. BEZA non abhorruit ab hac opinione, in initio suarum Annotationum. Sicut autem hujus auctorem Epistolae sic ignoramus etiam auctores quorundam Librorum; quos in Pandectis tamen veteris Testamenti receperunt. Te eerder hebben wij dit staal hier bijgebragt, om reden dat wij te voren reeds den Lezer, naar aanleiding van het eerste deel, op dit bijzonder oordeel van VALCKENAAR opmerkzaam maakten, (voor Maart 1815. bladz. 274.) en er bij aanmerkten, dat er ook onderscheidene redenen kunnen worden aangevoerd, ter verdediging van het oude, althans eenige eeuwen lang genoegzaam algemeen gekoesterd gevoelen. 't Geen VALCKENAAR, hier in deze heeft aangevoerd, is ook niet alles boven alle bedenking verheven. Wij, bij voorbeeld, nu met de leer en denkwijze van PAULUS door zijne schriften bekend, zouden in dezen brief aanleiding kunnen vinden, om hem voor den Schrijver te houden, welke de Hebreen, voor welke hij in de eerste plaats schreef, niet bemerkten, als met hem enkel door het gerucht, en wel een smadelijk gerucht door zijne vijanden verspreid, bekend. Als men ἡμας niet te zeer drukt maar met anderen aanneemt, dat de H. Schrijver *Hoofdstuk* II: 3. eene innemende en den lezeren veraangenamende manier van schrijven, gelijk als bij voorbeeld *Coll.* I: 12, 13.

en

en *Tit.* III: 3. op te merken is, gebezigd heeft; dan vervalt de geheele redenering uit die plaats. Nog zou men hier ook den inhoud in aanmerking kunnen nemen van *Hand.* IX: 6—17. en XXII: 10, 12, 16. Dan wij kunnen ons hier over nu niet breeder uitlaten. Men onderzoeke en toetse, en hechte op de verzekering van den Grooten Geleerde, dat het gezag van dezen Brief daar niet bij lijden kan. Geene ruimte nu meer over hebbende, verwijzen wij naar onze vorige beschouwing, en eindigen met deze opregte verklaring:

Wij verblijden ons zeer, dat dit belangrijk werk door de naauwkeurige zorg en moeite van den beroemden Grijsaart, in het licht gekomen is, zijn overtuigd dat hier mede aan de geleerde wereld eenen wezenlijken dienst bewezen is, prijzen het ten allersterksten vooral onze studerende Jongelingschap, en aan jonge Evangeliedienaren aan, en gelooven dat de moeite en bijgevoegde naauwkeurige indices, het gedurig gebruik niet minder bevorderen zullen, dan zij werks verschaft en tijd gekost hebben, aan den vervaardiger.

De GESCHIEDENIS *der* ISRAELIETEN, *na den dood van* JOZEF, *tot hunne wederkomst in* Kanaän; *voor Kinderen. Zijnde een vervolg op de door de Maatschappij* Tot Nut van 't Algemeen *uitgegevene Geschiedenis van* JOZEF, *van* W. VAN OOSTERWIJK HULSHOFF. *Eerste en Tweede Stukje. Te* Leijden, *bij* D. du Mortier *en* Zoon, 1819. 160 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 12 —

De ongenoemde Schrijver, die zijn korte Voor-

Voorberigt geteekend heeft, *Groningen* 24 Januarij 1819, verklaart, drie jaren aan deze Stukjes, met veel moeite en opofferingen gearbeid te hebben, eer hij dezelve eenigzins naar zijn genoegen aan het Geëerd Publiek kon aanbieden. Zij zijn verdeeld in twaalf Avondgesprekjes, tusschen eenen Meester, en zijne jonge Leerlingen, en behandelen op eene voor het kinderlijk verstand berekende manier, de aangewezene belangrijke geschiedenis des Bijbels, beginnende met *Exod.* I. en eindigende met het boek JOZUA.

De Meester verhaalt, op eenen eenvoudigen onderhoudenden trant, laat de kleinen tusschen beide, gedurig hunne aanmerkingen maken, en vragen voorstellen, beantwoordt die naar hunne jaren en kennis, wekt ongevoelig den lust op tot het lezen van den Bijbel, en deelt gedurig zulke aanmerkingen en lessen mede, als naar de geschiedenis dienen kunnen, om de zaden van deugd en Godsvrucht in de harten der kinderen te strooijen. Hoewel het eene den Schrijver hier aanmerkelijk beter, dan het andere gelukt is, offchoon men ook het een en andere wel liever wat anders zou hebben zien voorgesteld, bij voorbeeld, om iets te noemen, in het Xde Gesprek, bladz. 129 en 130; zoo kunnen wij echter met volle ruimte dit als een zeer nuttig Kinderboekje aanprijzen, waar aan de Schrijver met veel ernst, omzigtigheid en kinderliefde blijkt gearbeid te hebben. Wij wenschen en vertrouwen ook, dat het veel door Kinderen gebruikt zal worden, en men dus bij eene tweede uitgave, een duidelijker Kaartje, dan het tegenwoordige er achter plaatsen zal.

Nieuwe KATECHISMUS der Natuurlijke Geschiedenis, in den smaak van MARTINETS *Katechismus der Natuur, of Gesprekken van eenen Vader met vijf Kinderen, over de voornaamste onderwerpen uit de Natuurlijke Historie, voor min en meer gevorderden. Door* W. GOEDE, *Christen Leeraar te* Rotterdam. *Met Platen. Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, *Eerste Deel*, *XVI en* 253 *Bladzz. Tweede Deel*, 280 *Bladzz. Derde Deel*, 264 *Bladzz. en Vierde Deel*, 252 *Bladzz. In gr.* 8vo. *De prijs der vier Deelen is f* 10: —: —

Door den Boekhandelaar THIEME aangezocht, om bij de drie Deeltjes, der *Kleine Natuurlijke Geschiedenis voor de Jeugd*: bij hem uitgekomen, van eenen HAUSIUS oorspronkelijk in 't Hoogduitsch geschreven, en met een Derde Deeltje verrijkt, door H. J. BEUSEKAMP, te *Zutphen*, nog een vierde te voegen, over eenige visschen, horens en schelpen, en inmiddels de eerste Deeltjes weder geheel uitverkocht wordende, heeft de Eerw. GOEDE besloten, om dit Kinderboek geheel om te werken, en even als MARTINETS Katechismus der Natuur, in den meer onderhoudenden vorm van gesprekken te brengen, de beschrijvingen van sommige voorwerpen, wat meer aan te vullen, de fouten in anderen te verbeteren, op de nieuwe platen nog eenige andere dieren te doen brengen, en derzelver beschrijvingen mede in te lasschen. Van MARTINETS *Katechismus der Natuur*. — De Natuurlijke Historie, of *Uitvoerige beschrijving der dieren, planten en mineralen*, volgens LINNÆUS, — Schouwtooneel van den Abt DE LA

PLU-

PLUCHE, PASTEUR, *Beknopte Natuurlijke Historie der zoogende dieren* — *Weekblad voor Kinderen*, — CHOMELS, *Huishoudelijk Woordenboek*, ZÖLLNER en LANGES, *beschrijving der aarde en hare bewoners*, — *Nieuw Prenteboek voor Kinderen*, — HELMUTHS *Volks-natuurgeschicht*, in 6 Theilen, en eenige anderen, verklaart de Heer GOEDE, zich vooral bediend te hebben, en zich niets anders aan te matigen, dan de manier van voorstel, kieschheid in het verzamelen; zoo wel wat de geloofwaardigheid, als de gepastheid der berigten voor de Jeugd betreft, en het steeds dienstbaar maken van alles voor de bevordering van ware zedelijkheid bij de Kinderen. Van de gedachte, om aan dit werk een sijsthematisch aanzien te geven, heeft hij afgezien, oordeelende dat het dan te wijd uit zoude loopen, en minder geschikt worden om te zijn, gelijk het nu geworden is: — eene enkele voorbereiding der Jeugd, tot een meer volledig onderwijs in dit vak.

Wij voor ons zouden evenwel gelooven, dat het eerste plan beter gevolgd ware, ook om dat men de kinderen niet te vroeg en veel aan orde gewennen kan, en het werk toch ook nu wel te kostbaar zijn zal, om enkel voor kleine kinderen te dienen. Dan waren ook de moeite en ruimte uitgewonnen, om bij voorbeeld, deze en soortgelijke aanmerkingen te maken als hier noodwendig meermalen moesten voorkomen, als op bladz. 31. Eerste Deel:

„MIETJE. o Hoe lief, vader! dat er zoo van alles wat is. Altyd vogels, bloemen of van die andere dingen achter een te beschouwen, zou my toch spoedig vervelen."

„VADER. En evenwel, als wy geregeld wilden te werk gaan, moesten wy het dus doen, en als gy eens grooter zyt, zal ik U ook boeken

ken in handen geven, waar in dat zoo geschiedt. Alleenlyk om dat gy allen nog klein zyt, dewyl kinderen de afwisseling beminnen en vermits deze lessen U enkel lust zullen inboezemen, om, by rypere jaren, een meer geregeld onderzoek naar de groote werken des Scheppers in de natuur te doen, heb ik onze tegenwoordige beschouwingen dus ingerigt en geef ik U nu, als het ware, van alles een proefje."

Elk Deeltje bevat acht gekleurde platen, en dus twee en dertig in 't geheel, waar op te zamen tweehonderd zeventig onderscheidene voorwerpen uitgedrukt zijn, die door den Leeraar met zijne kinderen eenvoudig behandeld worden, in tweeënvijftig Gesprekken, om niet alleen hun verstand te verrijken met nuttige kundigheden, maar ook hun hart te beschaven, en aan braafheid en Godsvrucht te gewennen.

Het nuttig onderwijs voor kinderen, van wijlen den braven W. E. DE PERPONCHER, in drie Deelen, tweede Druk, te *Utrecht*, bij de Wed. VAN SCHOONHOVEN, 1785, door onzen Schrijver met reden zeer hoog gewaarderd, had hij tot een leiddraad in het onderwijs van vijf zijner Leerlingen, tot uitspanning en vermaak zoo wel als tot nut gekozen, en alzoo is dan ook in het daar op gevolgd, en hier hoofdzakelijk geleverd, onderrigt in de Natuurlijke Geschiedenis bij Gesprekken, daar van dikwerf gebruik gemaakt, 't welk veroorzaakt, dat men dit werkje ook wel bij de hand dient te hebben, of althans den kinderen te geven en vooraf te laten lezen, en te leeren gebruiken.

Het zijn geenszins verdichte, maar over het geheel, wezenlijk gehoudene Gesprekken, welke, om het werk niet te zeer doen uitdijen, evenwel een weinig bekort worden, en de

Heer

Heer GOEDE verklaart, naar waarheid, zich met eenige wenken voor den Onderwijzer vergenoegd te hebben, terwijl hij het beuzelachtige, dat vaak in kinderwerkjes van dien vorm voorkomt, en hem dikwerf in dezelve zeer gestuit heeft, uit al zijn vermogen heeft zoeken te vermijden. Het is ons echter voorgekomen, dat aanmerkingen als, bij voorbeeld, deze, onder Deel I. bladz. 224, voorkomende:

„ Men begrijpt ligt, dat ik, de bekoorlijke afwisseling zelfs buitengesloten, nog eene andere hoofdrede voor dit gewaand verzuim had. Ik wilde mijne leerlingen naamlijk aanvuren, door hen dat vertellen, vragen en ondervaagd worden, als een voorregt te doen beschouwen: en zulke oogmerken bereikt men op verre na zoo goed niet, wanneer men, hetgeen men van kinderen wil, telkens gebiedt; veel beter, indien men hen zulks als eene geheel vrijwillige daad van hunnen kant doet voorkomen." — liever moesten zijn achter gebleven, om dat het een werk voor kinderen is, die dezelve nu ook lezen.

Er is geen twijfel aan, of de kinderen zullen dit werk met veel graagte en genoegen lezen, zich met de plaatjes en afbeeldingen zeer vermaken, en er wezenlijk voordeel uit kunnen trekken. Het is voor hunne vatbaarheid berekend, zeer onderhoudend en geeft veel aanleiding, om den lust tot leeren en verder onderzoek ongevoelig op te wekken. Wij kunnen het dus zoodanige ouders, voor welke soortgelijke werken niet te kostbaar zijn, gerust aanprijzen, en de Onderwijzers ontvangen er ook veel aanleiding in, om de Jeugd, aan hunne zorge toevertrouwd, op eene tevens vermakelijke en nuttige wijze te onderhouden. Ter bevordering

van het goede oogmerk des Schrijvers, laten wij hier gaarne, als eene proeve volgen, uit de XLIII Les, dit gesprek over de Haring:

„ MIETJE. O ja, vaderlief! vertel ons toch iets van dien heerlijken visch!"

„ VADER. Niet slechts iets; maar al, wat mij te binnen schieten zal; want te regt geven sommige schrijvers aan dezen visch, uit hoofde van zijne uitnemende nuttigheid, den naam van *koning der visschen*. Men vindt ze in den noordelijken oceaan, en de daaraan grenzende Noord- en Oost-zeeën; maar die der Oostzee zijn kleiner, en voeren den onderscheidenden naam van *stroonlingen*, welken de bewoners der kusten van die zee aan hen geven. Desniettegenstaande meende men weleer, dat het vaderland van alle haringen midden onder de ijsvelden der noordpool te zoeken ware, en zij aldaar uitgebroed werden, en van daar elk voorjaar naar de noordelijke deelen van *Europa* en *Amerika* verhuisden, of liever ontelbare scharen uit hun midden derwaarts afzonden, die zich onderweg in twee hoopen verdeelden, van welke de eene westwaarts naar *Amerika* toog, en de andere zich gedeeltelijk in de Oost- en gedeeltelijk in de Noord-zee begaf. Maar dit oude begrip vervalt, als men het volgende in aanmerking neemt."

„ 1.) Het is valsch, dat de Haringen uit de IJszee van het Noorden voorkomen; want men vindt ze aldaar slechts zeer zelden. Daarentegen worden zij in vele oorden door Europesche zeeën, waar men ze gewoonlijk vangt, het gansche jaar door aangetroffen. Zij worden, bij voorbeeld, op vele plaatsen der Oostzee van Maart tot in November gevangen. Hetzelfde geschiedt ook in *Noorwegen*, op de kusten van *Hitland*, enz."

„ 2.)

„ 2.) Indien de Haringen jaarlijks uit de IJszee naar *Hitland* en elders togen, zouden zij, binnen eenige weinige maanden, eenen weg van eenige duizenden van mijlen moeten afleggen. Maar dit is bijkans onmogelijk. De visſchen kunnen in het zoete water naauwelijks een uur gaans voortzwemmen. Hoe zouden dan de haringen in het zware ziltige zeewater binnen zulken korten tijd zoo ver kunnen voortſnellen?"

„ 3.) Indien de haringen van den Noordpool kwamen, moest men eenig ſpoor van hunne terugreize naar die pool ontdekt hebben, maar niemand heeft ooit zoodanig iets bemerkt. Hierom ſchijnt het zeker genoeg, dat zij niet uit de verafgelegene IJszee, maar uit den bodem derzelfde zeeën, waarin zij gevonden worden, te voorſchijn komen, wanneer zij kuit ſchieten willen, en dat zij derwaarts terug keeren, wanneer hunne jongen uitgebroed, en groot genoeg geworden zijn, om de ouden naar de diepten van den afgrond te volgen. In zulker voege ſchijnen er van tijd tot tijd verſchillende ſoorten van haringen op te komen en te verdwijnen; van welke ſoorten de eene grooter is, dan de andere, en diegene de grootſte is, welke voor St. Jan reeds kuit geſchoten heeft, en op welke onze haringvisſchers van dien dag af plegen los te gaan."

„ FRITS. Doen zij zulks dan voor dien dag niet?"

„ VADER. Neen; zij moeten, wanneer zij zich tot de haringvangst toerusten, eenen eed afleggen, dat zij het net niet voor den nacht na St. Jan uitwerpen, en hunne vangst ook niet na den 25 Januarij voortzetten zullen; en bij hunne terugkomst moeten zij onder eede verklaren, dat zij zich hiernaar gedragen hebben. Dus wor-

worden de haringen door hen in het kuitschieten niet verstoord. Voorts beletten de wijde mazen der netten, waarmede zij visschen moeten, hun het opvangen der kleine haringen, zoo dat deze ongehinderd voortgroeijen, tot dat zij groot genoeg geworden zijn. Van hier, dat de voorraad van haringen ter plaatse, waarheen onze haringbuizen zich begeven, steeds groot genoeg blijft; terwijl de haringvisscherij aan de kusten van *Noorwegen*, *Zweden* en *Pruissen* merkelijk afneemt, omdat men daar de visschen, wanneer zij kuitschieten, niet verschoont, en netten met enge mazen bezigt, waarmede men de kleine haringen, even als de groote, opvangt."

„ FRITS. Waarheen begeven onze Haringbuizen zich dan toch eigenlijk?"

„ VADER. Naar *Hitland*, *Fairland* en *Buchaines*, ten noorden van *Schotland*; en van daar volgen zij de haringscholen zuidwaarts henen, tot nevens *Yarmouth*, en tegen over *Texel*. Want zij blijven gestadig voortvisschen; en hunne vangst wordt, door zoogenoemde *ventjagers* naar den wal gebragt. Dit zijn welbezeilde vaartuigen, die, voor gemeene rekening van alle inlandsche reeders van haringbuizen, gestadig heen en weder varen, om ons den gevangenen haring toe te voeren, die vervolgens uit de vaten, waarin hij het eerste ingezouten werd, in andere vaten overgepakt, en door de haringpakkers geschift, gesorteerd, op nieuw gezouten, en wijd en zijd verzonden wordt. Een bedrijf, waarvan de *Haringpakkerij* te *Amsterdam*, haren naam bekomen heeft."

„ MIETJE. En wat zijn toch haringbuizen?"

„ VADER. Stoute vaartuigen van 25 of 30 last, die te *Vlaardingen* en *Maaslandsluis*, zoo wel als te *Enkhuizen* en *Rijp* in *Noordholland*, uitge-

gerust worden. Wanneer deze vaartuigen kort voor St. Jan op hun vertrek ſtaan, houdt men daarvoor den zoogenoemden Buisjesbiddag, waarop er alle voorſpoed en eene goede vangst voor hen van den hemel wordt afgeſmeekt, gelijk als er op die buizen, voor dat zij het net de eerſtemaal uitwerpen, ook een gebed wordt gedaan; terwijl er voorts in de kerken geſtadig voor de groote en kleine visſcherij gebeden wordt, en men daarbij door de *groote visſcherij* die der haringbuizen en walvischvangers verſtaat."

„ HENDRIK. En door de kleine visſcherij?"

„ VADER. Diegene, welke met hoekers en andere kleinere vaartuigen van onze zeekusten, of van elders, gedreven wordt, om kabeljaauw, en meer andere ſoorten van zeevisch, of allerlei meer- en riviervisch te vangen; en bijzonderlijk ook de haringvisſcherij langs onze kusten, of op de Zuiderzee, waaraan wij de meeste gerookte en al de verſche haringen te danken hebben, die hier te lande in zulken overvloed verkocht en genuttigd worden."

„ KRISTINA. De verſche haringen dragen den naam van *Panharing*; maar van gerookten haring heb ik nooit hooren ſpreken."

„ VADER. Die voert hier te lande den naam van *bokkem* of *bokking*, en deszelfs verſchillende ſoorten worden door de benamingen van *diepwaterſche*, *verſche*, *Harderwijker*, *IJ*, *Stroo* en *Engelſche bokkingen* van elkander onderſcheiden. *Diepwaterſche bokkingen* zijn eigenlijk haringen, die, aan de groote visſcherij ontſnapt en Zuidwaarts heen voortgetrokken, tusſchen den Hollandſchen en Engelſchen wal, en digt aan den laatstgenoemden, door onze kustvisſchers opgevangen worden. Deze haringvangst begint in October, en duurt tot in Maart en

 April

April des volgenden jaars, even als die op de Zuiderzee, welke ons de *Harderwijker* en *IJsbokkingen* oplevert; en zij, die zich daarmede onledig houden, mogen geenen haring inzouten, om hem als pekelharing te verkoopen, maar zij verkoopen hem versch, en dan wordt hij als panharing gegeten, of een weinig gerookt, en als versche bokking verkocht, of in eenen zoogenoemden bokkinghang gansch en al uitgedroogd, en vervolgens in tonnen en stroo gepakt, en wijd en zijd verzonden, even als de Engelsche bokkingen."

„ MIETJE. En de Engelsche bokkingen, waar komen die van daan?"

„ LODEWIJK. Dat is een malle vraag. Die komen immers vast uit *Engeland.* Niet waar, vader."

„ VADER. Ja, kinderen? Ten zelfden tijde, als onze kustvisschers tusschen onzen wal en den Engelschen met de haringvangst onledig zijn, begeeft men zich uit *Engeland* ook daar naar toe. Te dien einde verzamelen zich de vaartuigen, tegen het midden van September, uit het zuiden en noorden, te *Yarmouth.* Deze bijeenkomst wordt de *Haringkermis* genoemd. Van het noorden komen opene booten van drie last; maar van het zuiden grootere vaartuigen, die wel tien last kunnen laden. Van den haring, die door deze vaartuigen wordt aangebragt, bereidt men op de volgende wijze den Engelsche bokking, die om zijne smakelijkheid en duurzaamheid door gansch *Europa* gezocht en vertierd wordt. Men werpt in eene ton, die ten minste een half last haringen bevatten kan, nadat men daarin eene genoegzame hoeveelheid zout gedaan heeft, vijfhonderd haringen te gelijk; die men een en andermaal met eene schop omkeert, er gestadig bijdoende, er

cel

telkens wederom hetzelfde getal van haringen, tot dat het vat vol is. De haringen dus zestien, of ten hoogste vier en twintig, uren in het zout gelegen hebbende, worden uit het vat genomen, en in korven gelegd, die zoo ruim gevlochten zijn, dat de vuiligheid, en zelfs de schubben, er gemakkelijk door gaan, als men de visch met water begiet en afspoelt. Alsdan worden de haringen aan speetjes gestoken, die op ramen gelegd worden, welke men in zekere daartoe geschikte huizen aan latten ophangt. Hierna wordt er in die huizen, even als in onze bokkinghangen, gestadig rijs gestookt, dat een weinig vlam en veel rook van zich geeft. Die haringen, welke in *Engeland*, *Frankrijk* en *Holland* vertierd worden, zijn binnen eene maand gereed; maar diegene, welke door de straat van *Gibralter* zullen worden verzonden, moeten zes weken gerookt worden."

„ HENDRIK. Bereiden de Engelschen intusschen ook geen pekelharing?"

„ VADER. Men legt zich aan de westzijde van *Engeland* en *Schotland* daarop ook toe, en de pekelharing van *Glasgow* en *Leverpool* evenaart den Hollandschen bijkans; maar over het geheel munten de Hollanders in deszelfs bereiding boven alle andere natien uit; en oulings waren zij de eenigen, die daarin bedreven waren. Gij weet misschien reeds, dat het kaken en inzouten van haring door WILLEM BEUKELSZOON van *Biervliet* uitgevonden werd. Deze deelde zijne uitvinding aan de Enkhuizenaars en andere Hollanders mede. In 1363 dreef men van *Stavoren* reeds handel met gezouten haring in *Denemarken*; blijkens den voorregtbrief, in dat jaar door den Deenschen koning *Waldemar* aan de ingezetenen van die stad gegeven, waarin men uitdrukkelijk leest: *indien het zoo gebeurde, het*

welke verhoed worde, dat er geen haring gevangen, noch in Skavor *gezouten wierd.* Omstreeks dien tijd was de voornaamste plaats der haringvangst aan de *Noordsche kusten* of tusschen *Noorwegen* en *Denemarken*, waar men jaarlijks een groot aantal vaartuigen van allerlei natien zag aankomen. Zekere Philippe de Mazieres getuigt, dat hij op eene zeereis naar *Pruissen*, tusschen *Noorwegen* en *Denemarken*, wel vierduizend scheepjes daarmede onledig vond, behalve vijf honderd grootere scheepjes, die de gevangene visch overnamen en inzoutten; en hij voegt daarbij, dat al het volk van deze scheepjes zich, gedurende twee maanden, op de oevers der zee plagt te onthouden in hutten, die van hout en boomtakken opgeslagen waren; maar sedert ruim tweehonderd jaren begaven onze haringvisschers zich naar de voorgemelde plaatsen, omdat zij den haring, die bij *Hitland* doortrekt, beter en duurzamer vinden. Intusschen blijven de Noren op de kusten van hun land visschen, en verzenden van de Haringen, die zij aldaar vangen en inzouten, eene onnoemelijke menigte naar elders. Uit *Bergen* in *Noorwegen* worden alleen verscheidene honderden van scheepsladingen vertierd. Insgelijks worden er in *Denemarken* en *Zweden* jaarlijks veel duizenden van tonnen gevangen en gezouten. Gedeeltelijk zout men de haringen aldaar heel slapjes voor de boeren, die daaraan alsdan den naam van *zuurharingen* geven. De IJslanders droogen de haringen, die zij vangen, op de rotsen, en de Groenlanders in de opene lucht. Op sommige plaatsen, waar men weinig visch vindt, weekt men het zout uit den pekelharing; dan kookt men hem, om hem met botersaus te eten, en geeft hem den naam van *zoetharing.* Versche haringen braadt men op den

den rooster, om ze met mostaardsaus te eten, of men bakt ze in de pan, met boter, of olie. In *Zweden* kookt men daaruit ook traan, die minder damp en stank van zich geeft, dan de gewone traan, en inmiddels goedkooper is, dan raapolie. En wat doet men gemeenlijk met den pekelharing? LODEWIJK!"

„ LODEWIJK. Wel, vader! Dat spreekt immers van zelf, dat men hem eet."

„ VADER. En waarmede eet men hem?"

„ LODEWIJK. Vast met den mond; maar, laat eens zien, met roomsche boontjes, doperwtjes, salade, enz."

„ MIETJE. Of met olie, azijn en gehakte pieterselie."

„ KRISJE. Of met azijn en fijn gesnedene raauwe uijen."

„ VADER. En welk nut doet hij dan?"

„ HENDRIK. Dat hij wel smaakt, en den buik vult."

„ VADER. En de gezondheid bevordert: want dit doet hij in menig opzigt, als hij gegeten wordt; en velen willen, dat een pekelharing, tegen de voetzolen aangelegd, de koorts verdrijve, dat een opengesneden pekelharing jichtige ledematen, waarop hij gelegd wordt, herstelle, enz. Maar hiervoor kunnen wij minder instaan, dan voor de groote der geldsommen, die er weleer door den handel met gezoutene haring in ons land werden gebragt; uit hoofde waarvan die handel weleer door 's lands Overheid grootelijks werd begunstigd en voorgestaan. Maar desniettegenstaande is hij, nadat andere volken daarin met ons hebben begonnen te wedijveren, grootelijks in verval geraakt. In 1601 werden er vijftienhonderd buizen uit de havens van ons land uitgerust; maar in 1738 slechts twee honderd negen en twintig, in 1780

 ruim

ruim twee honderd en tachtig, in 1784 nagenoeg driehonderd; maar vervolgens hebben de reeders van 's lands wege met eene premie voor elke buis moeten worden aangemoedigd! en thans staat de buizenreederij hier te lande bijkans gansch en al stil, onder welk stilstaan *Enkhuizen*, *Vlaardingen*, en meer andere plaatsen van ons land, allergeweldigst lijden."

„ FRITS. Dan zullen de haringen intusschen grootelijks vermenigvuldigen; óf er moeten door andere natien des te meer gevangen worden. Hoe is het nu daarmede gelegen?"

„ VADER. Hieromtrent kan ik u geen stellig onderrigt geven; maar geachte schrijvers hebben berekend, dat er voorheen jaar door jaar na genoeg duizend millioenen stuks gevangen, en bijkans evenveel door cachelotten, dolphijnen, haaijen, zeehonden, enz. verslonden, werden."

„ FRITS. Wel verbazend! En waarvan leven nu al die haringen, en al de overige, die er jaarlijks overblijven?"

„ VADER. Van de kuit, welke andere visschen schieten, en van insekten en wormen. Bijzonderlijk aast de zomerharing op kleine roode wormpjes, van de dikte van eenen draad, en de lengte van eenen vinger, tot het geslacht der duizendbeenen behoorende, en bij de natuurkenners *haringaas* geheeten. Dit aas wordt aan de kusten van *Noorwegen* dikwijls in zulk eene menigte gevonden, dat het water daarvan geheel rood ziet, en men op eenmaal millioenen van die wormpjes in eenen emmer scheppen kan. Intusschen raken de haringen, die daarop azen, ligt aan het rotten, hetgeen, zoo als gij ligtelijk begrijpt, voor de haringvisscherij zeer nadeelig is. Zie daar nu al, wat ik mij nopens den Haring, en deszelfs vangst, herinneren kan. Hebt gij dezen visch nu beter lee-

leeren kennen, dan gij hem voorheen reeds kendet, LODEWIJK?"

„ LODEWIJK. Ja, vader! Ik bedank u zeer voor uw onderwijs daaromtrent. Ik dacht niet, dat er van den lekkeren haring zoo veel te zeggen viel, en verlang nu maar naar soortgelijk eene beschrijving van andere visschen."

De Ouders of Onderwijzers, zullen de gelegenheid wel waarnemen, om den kinderen te doen opmerken, dat dit in 1817 gedrukt wierd, en welke dus de toestand nu hier omtrent is.

Tot WEDERZIEN! of een Dag aan De Linth. Uit het Hoogduitsch van J. C. APPENZELLER. *Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1818. 115 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 2 : —

Wat zal dit Boekje ons eigenlijk leveren? Zoo moet natuurlijk ieder een vragen, die hetzelve opneemt, en zich tot de lezing zetten wil, omdat de Titel alleen maar de nieuwsgierigheid opwekt, en tot onderscheidene, ja zeer verschillende, verwachtingen aanleiding geeft.

„ Aan het Vaderland, (dus luidt het begin van de korte Opdragt,) dat ten tijde van den zwaarsten druk de groote onderneming begon, die het onderwerp van dit boekje is; aan de grootmoedige, edele mannen uit al de twee en twintig Kantons van het nieuwe Eedgenootschap, die dat werk bevorderden en ondersteunden met de zeldzaamste volharding; aan de dierbare, met mijnen geest en met mijn hart verwantschapte vrienden, die ik onder dezelve telle en welken ik gaarne een klein gedenkteeken, zoo van hunne vaderlandsche gezindheid, als van mijn getrouw en liefderijk aan-

den-

denken aan hunne mij zoo onvergetelijke blijken der hartelijkste vriendschap oprigten wilde, draag ik deze bladeren op."

Deze opdragt is geteekend *Mett*, bij *Biel*, 7 September 1817.

In het begin van April 1816, kondigden de nieuwspapieren aan, dat op den 17den dier maand de *opening* van het *Benkner Linthkanaal* zoude plaats hebben. De Schrijver verlangde dat Vaderlandsch Feest bij te wonen, hetwelk ter plaatse, naauwelijks ander halve dagreize van zijn op het gebergte gelegen dorp verwijderd, gegeven stond te worden, dacht nu en sprak daar over, ving de reis aan, en voldeed aan zijne begeerte. Dit reisje wordt ons hier medegedeeld, en in eenen aangenaam onderhoudenden stijl, met vele ingevlochten aanmerkingen en bespiegelingen, geschetst, ook de voorbereidingen tot en de verschillende ontmoetingen en aandoeningen, op het zelve, zelfs in den slaap, benevens de terugkeering.

Alles is zeer levendig, en met veel Zwitsersch vuur, gelijk men het van eenen beschaafden Landsman, uit *Appenzell*, verwachten zou, geschetst. Aan zijne geoefende verbeelding heeft de Schrijver ruim bot gevierd, en soms boertende, vaak luimig, maar doorgaans met geestdrift en ernst zich uitgedrukt. Men leest daarom dit boekje met goedkeuring, ook den vrolijken droom, en het hierin voorgesteld Gesprek met eenen ouden stoel, die reeds twee honderd jaren telde, in eene Herberg, het *Kruis*, te *Utznach*.

Uit de XVIde Afdeeling ziet men eindelijk, wat aanleiding tot den Titel voor dit Werkje gaf. Terwijl, na het doorsteken van het genoemd kanaal, het water, ten aanschouwen van eene groote menigte, met eene verbazende kracht door-

doorvloeide, zag onze Schrijver den verbaasden blik van vele Jongelingen, op deze kleine nieuwe wereld gevestigd, en heeft er zich hier zoo over uitgelaten:

„ Wat in het gemoed van ieder omging bij deze beschouwing, kon ik niet raden, maar tot allen had ik wel willen zeggen: „ Aanschouwt thans dezen stroom, nu men denzelven paal en perk heeft gesteld! Eer dit gebeurd was, bruiste deszelfs vloed teugelloos door dit dal, verwoestende akkers en weiden; met de hoop en het leven des landmans dreef hij zijn luimig spel, en verstoorde de vruchten van deszelfs vlijt en het geluk van zijn kommervol leven — nu rolt hij statig daar henen, weldadig en verkwikkend voor het dal, tot een zegen voor de menschen, die hier wonen. Vriendelijk bevochtigt thans zijn zacht vloeijend water de weiden en velden, en bevordert datgene, wat door menschenvlijt en zorg wordt gebouwd en voortgebragt. Laat dit, ô jongelingen van mijn vaderland! laat dit een beeld zijn van uwe werkzaamheid en van uw leven. Waar neiging en begeerte onbedwongen en zonder beperking tot hartstogt aanwasfen, daar treden dezelve verstorend en verwarrend buiten de baan, welke rede en geweten haar aanwijzen, verzwakken en verstoren de rust en het geluk der genen, welke zij op haren weg ontmoeten; of (opdat ik verder het beeld voltooije) zij zoeken, in allerlei wendingen en slangenbogten slingerende, ter zijde af te wijken, en evenwel het voorgestelde doel te bereiken. Maar wat is het loon van deze levenswijze? Slaat uwen blik daar op die drooge slenken, waar deze rivier nog voor weinige uren vloeide, maar niet dan met groote moeite, gelijk aan eene ontspannen boog die

die geene kracht meer heeft; ziet hoe het laatste water, dat daar door wilde, in den grond nederzonk, in het slijk verzijgt, en verteert, en op de oppervlakte van den bodem niets terug laat, dan een heer van afzigtig gewormte, van slangen en padden; — zoo verteert de woedende hartstogt zich zelven, wanneer het oogenblik verschijnt, waarin eene almagtige hand haar perk en paal stelt, en het nadrukkelijk woord der vergeldende, eeuwige regtvaardigheid, gelijk een bliksemstraal van den hemel komende, het: *tot hiertoe en niet verder*, dondert; dan verzinkt des menschen laatste kracht in modderigen afgrond van zelfverachting en vertwijfeling, en laat niets achter, dan verwijtingen van het geweten, dat gewormte, 't welk, om al de vezelen en zenuwen des harte zich windende, onophoudelijk knaagt. Welk een beeld voor u, jongelingen! die nadenkende hier staat, en eenmaal tot uwe kleinzonen zult zeggen: „Ook ik zag dezen dag aan de Linth.''

Het in de aanmerkingen opgenomen Hoogduitsche Dichtstukje van den Heer K. GRASZ, uit *Riga* aan zijnen vriend D. in PF. is een gevoelvol herinneringslied, waar aan niemand dichterlijke waarde ontzeggen zal.

HANDBOEK der Geschiedenis der Oude Staten, voornamelijk met betrekking tot derzelver Regeeringsvormen, Handel en Volkplantingen, door A. H. L. HEEREN, *Ridder der Guelf. Orde, Hofraad en Prof. te Göttingen, Lid der Koninglijke Maatschappij van Wetenschappen van Göttingen, Munchen, Koppenhagen, Holland en der Academie van Italië, enz. enz. Correspon-*

derend Lid van de Fransche Academie van Opschriften, van de Koninglijke Pruisische Academie en van de Iönische instituut te Corfoe. *Naar de Derde Uitgaaf uit het Hoogduitsch overgezet en met eenige aanmerkingen voorzien, door* G. DORN SEIFFEN, *Philos. Theoret, Mag., Liter. Human. et Iur. Utr. Doctor, Leeraar aan de Latijnsche School, te* Utrecht. *Te* Zutphen, *bij* H. C. A. Thieme, 1818. 562 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4: 16: —

Dit belangrijk Boekdeel levert, wat de Titel doet verwachten, en was de eere, om in het Hollandsch overgezet te worden, wel waardig. Na eene korte opgave van de bronnen, volgt eene beredeneerde, zaakrijke Inleiding van 12 bladzijden, waarin onder andere deze gegronde aanmerking gelezen wordt: „men kan de Oude Geschiedenis naar de bijzondere Volken en Staten (*Ethnographisch*), of ook naar zekere algemeene tijdvakken (*Sijnchronistisch*) behandelen. De eene manier zoo wel als de andere, heeft hare voor- en nadeelen; beiden laten zich echter op zekere wijze vereenigen, en deze manier is tot de voordragt de doelmatigste. Daarom heeft de beroemde HEEREN, deze orde van behandeling dan ook geoordeeld, in dit zijn werk, te moeten volgen:

EERSTE AFDEELING. Aziatische en Afrikaansche rijken vóór Cyrus, of tot den oorsprong der Persische monarchie, omtrent het jaar 560 voor Christus. Voorloopige Aardrijkskundige kennis van Azië. Voorloopige kennis van de groote *Aziatische* rijken in het algemeen. A. Bijzondere *Aziatische* rijken vóór Cyrus. I. *Assyrische* monarchie. II. *Medische* monarchie. III, *Babylonische* monarchie. IV. Staten in *Klein-Azie.*

Azië. 1. Het *Trojaansche* rijk 2. Het *Phrygische* rijk. 3. Het *Lydische* rijk. V. *Phoenicië*. VI. *Syrië*. VII. De *oude Joodsche* Staat. 1. Tijdvak van den nomadischen toestand. 2. Tijdvak der vereenigde republiek. 3. Tijdvak der alleenheersching. *a.* Als één rijk *b.* Als verdeeld rijk. B. Bijzondere *Afrikaansche* rijken. Voorloopige aardrijkskundige kennis van het oude Afrika. I. *Aegyptenaren*. 1. Tijdvak tot op de *Sesostriden*. 2. Tijdvak tot op *Psammetichus*. 3. Tijdvak tot op de *verovering* van *Aegypte door de Persen*. II. *Carthagers*. 1. Tijdvak tot aan den *oorlog* met *Syrakusen*. 2. Tijdvak tot de *oorlogen* met *Rome*. 3. Tijdvak tot aan den *ondergang* van *Carthago*.

Tweede afdeeling. Geschiedenis van het *Persische* rijk, van 560 tot 330 vóór Christus.

Derde afdeeling. Geschiedenis der *Grieksche* Staten, tot het jaar 336 vóór Christus. Voorloopige aardrijkskundige kennis. I. Tijdvak tot aan den *Trojaanschen* oorlog. II. Tijdvak tot aan het begin van de *Persische* oorlogen. 1. Geschiedenis der Grieksche Staten in Griekenland. *a.* Algemeene geschiedenis. *b. Sparta*. *c. Athenen*. *d.* Voornaamste voorvallen tot de geschiedenis der kleinere Staten. 1. Op *Peloponnesus*. *a. Arcadia*. *b. Argus*. *c. Corinthus*. *d. Sicyon*. *e. Achaia*. *f. Elis*. 2. In het *Midden-Griekenland*. *a. Megara*. *b. Boeotië*. *c. Phocis*. *d. Locris* *e. Aetolië*. *f. Acarnanië*. 3. Het *noordelijke Griekenland*. *a. Thessalia*. *b. Epirus*. 4. *Grieksche eilanden*. *a. Corcyra*. *b. Aegina*. *c. Euboea*. *d Cyclades*. *e. Creta*. *f. Cyprus*. 2. Geschiedenis der *Grieksche volkplantingen*. Algemeene berigten. 1. Volkplantingen aan de *westelijke kust* van *Klein-Azië*. *a. Aeolische* volkplantingen. *b. Ionische* volkplantingen. *c. Dorische* volkplantingen. 2. Volkplantingen aan de *Propon-*

pontis en de *Zwarte zee*. 3. Volkplantingen aan de *kust* van *Thracië* en *Macedonië*. 4. Volkplantingen *ten westen* van *Griekenland*. A. Volkplantingen in *Beneden-Italië*. *a. Tarentum*. *b. Croton*. *c. Sybaris*. *d. Thurii*. *e. Locri Epizephyrii*. *f. Rhegium*. *g. Cumae*. B. Volkplantingen op *Sicilië*. *a. Syracusae*. *b. Agrigentum*. *c.* Kleinere Steden. C. Volkplantingen op *Sardinië* en *Corsica*. D. Volkplanting in *Gallië*, *Massilia*. E. Volkplanting in *Spanje*, *Saguntum*. F. Volkplanting in *Afrika*, *Cyrenae*. 3. Tijdvak van de Persische oorlogen tot Alexander den Grooten.

Vierde afdeeling. Geschiedenis van de Macedonische monarchie. I. Tijdvak van haren oorsprong, tot aan den dood van Alexander den Grooten. II. Tijdvak van den dood van Alexander den Grooten, tot aan den slag bij Ipsus. III. Tijdvak der bijzondere rijken en staten, die sedert den slag bij Ipsus uit de Macedonische monarchie ontstaan zijn. 1. Geschiedenis van het *Syrische* rijk onder de *Seleuciden*. 2. Geschiedenis van het *Aegyptische* rijk onder de *Ptolemaeussen*. 3. Geschiedenis van Macedonië zelve en Griekenland, na den dood van Alexander. *a.* Het Achaeische verbond. *b.* Het Aetolische verbond. 4. Geschiedenis van eenige kleinere of afgelegene rijken en staten, die uit het Macedonische rijk ontstaan zijn. *a.* Het rijk van Pergamus. (Rhodus). *b.* Bithynië. *c.* Paphlagonië. *d.* Pontus. *e.* Cappadocië. *f.* Armenië. *g.* Het Parthische rijk. *h.* Het Bactrische rijk. *i.* Vernieuwde Joodsche Staat. 1. Onder de Persen. 2. Onder de Ptolemaeussen en Seleuciden. 3. Onder de Maccabaeën. 4. Onder de Herodianen.

Vijfde afdeeling. Geschiedenis van den Romeinschen Staat. Voorloopige aardrijkskundige kennis van het oude Italië. I. Tijdvak. Van het

ſtichten van Rome tot aan de verovering van Italië en het begin der oorlogen met Carthago. II. Tijdvak, van het begin der oorlogen met Carthago tot aan het begin der inwendige onlusten onder de Gracchusſen. III. Tijdvak, van het begin der burgerlijke onlusten onder de Gracchusſen, tot aan den ondergang der Republiek. IV. Tijdvak, van den Romeinſchen Staat als Monarchie, tot aan den ondergang in het Westen. Voorloopige aardrijkskundige kennis: Overzigt van het Romeinſche rijk volgens de provinciën en de landen, die niet onder de Romeinſche heerſchappij ſtonden, maar met welke Rome door oorlogen of koophandel in betrekking ſtond. 1. Afdeeling, van *Caeſar Augustus* tot aan den dood van *Commodus*. 2. Afdeeling van den dood van *Commodus* tot aan *Diocletianus*. 3 Afdeeling, van *Diocletianus* tot aan den ondergang van het Romeinſche rijk in het Westen.

Men verwondere zich niet, dat men hier geene eerſte afdeeling aantreffe, over de *vroegere* geſchiedenis van ons geſlacht, en de trapswijze bevolking der aarde, waaromtrent het Heilige Boek ons alleen onderrigten kan: daar HEEREN ſlechts eene ſchets der *Politieke* Geſchiedenis leveren wilde, welke zich bezig houdt, met het verhaal van de lotgevallen der Staten, en dus eerst een aanvang neemt, waar Staten gevonden werden, en daarom gerekend heeft, dat, 't geen wij uit de vroegſte tijden der menschheid, van hunne verhuizinge, vermaagſchapping en uitvindingen weten, niet hier maar in de algemeene Geſchiedenis der Volken behoort. Eene andere vraag is het evenwel, of niet het algemeen belangrijke van dit werk grooter ware geweest, wanneer HEEREN, in een afzonderlijk Hoofdſtuk, bij wege van inleiding daarvan een kort en zoo veel mogelijk naauwken-

keurig overzigt vooraf geleverd had? welke vraag wij voor ons bevestigend meenen te moeten beantwoorden. Een aangenaam leesboek ter uitspanning vindt men hier niet, trouwens wie, eenigzins der zaken kundig, zou dat ook verwachten? Evenwel is het een in eene goede orde geschikt verhaal, niet alleen met veel oordeel geleverd, maar ook met zulke gepaste aanmerkingen en wenken doorvlochten, welke verscheidene, anders ook min aangename, bijzonderheden belangrijk maken. Schoon niet alle, zijn echter op de regte plaatsen verscheidene en doorgaans de voornaamste bronnen opgegeven, en vooral ook latere, in 't bijzonder Hoogduitsche, Schriften aangewezen, waar uit men putten moet, en welke men verder raadplegen kan, waarom het voor een geschikt handboek gehouden, en met veel nut gebruikt kan worden.

Gelijk men hier dikwijls, uit hoofde van gebrek en naauwkeurige en zekere berigten, of ook wegens strijdige beoordeelingen van personen, volken, en gebeurtenissen, aanleiding vindt, om te vragen en te onderzoeken; zoo heeft HEEREN ook meermalen korte wenken gegeven, niet alleen voor Jonge maar ook voor meer geoefende beminnaren der geschiedenis, om verder na te denken, en deze en geene stof te bearbeiden, en hun oordeel te leeren oefenen. Gissingen zijn hier ook niet hooger dan als de zoodanige aangeslagen, en men wordt dus niet opzettelijk of ongevoelig bedrogen. Niet overal vindt men zijne weetgierigheid bevredigd, bij voorbeeld, belangende de vraag: hoe de beschaving bij de Grieken ontstond? maar meermalen wordt men ook verkwikt, door heldere lichtstralen, waar het duister scheen. In de beoordeeling der per-

ſonen, zoo wel als van onderſcheidene verrigtingen, zal men HEEREN's omzigtig, bezadigd en naauwkeurigheid niet kunnen voorbijzien. Men leze, bij voorbeeld, wat hier voorkomt, over SOLON en LIJCURGUS, of FILIPPUS en ALEXANDER DEN GROOTEN, of over de PTOLEMAEUSSEN. Het oordeel echter over ANTIOCHUS EPIPHANES, ſchijnt ons veel te gunſtig uitgevallen. Bij de lezing over de regering der PTOLEMAEUSSEN, en wel bijzonder over de opvolgers van of na LATHURUS, waar omtrent de berigten niet overeenſtemmen, zouden wij de aanmerkingen van SIMSONIUS en zijnen uitmuntenden Uitgever P. WESSELING, wel hebben willen zien aanhalen; die ook elders wel hadden mogen geraadpleegd zijn. Het heeft onze aandacht getrokken, hier opgemerkt te vinden, dat wij nog geene doelmatige behandeling van de Joodſche Geſchiedenis voor de Babijloniſche ballingſchap, zonder bijgeloof en ongeloof, hebben. Mannen als RELAND, MICHAËLIS, VAN HAMELSVELD en zoo vele anderen, zal men toch wel noch van bijgeloof noch van ongeloof durven beſchuldigen! Onder de ſchoone en juiste aanmerkingen, welke men hier meermalen aantreft, en waarbij men de kleine vlekken of onnaauwkeurigheden, b. v. op bladz. 29. waar ook MOZES met JOSUA verkeerdelijk genoemd is, offchoon hij voor het overtrekken over de Jordaan reeds geſtorven was, — welke men meent te ontdekken, ligtelijk over het hoofd zien kan; daar toch niemand in ſtaat is, iets volkomens te geven, vooral niet over zulk een onderwerp, — teekenen wij deze volgende hier aan, uit het derde tijdvak van de derde Afdeeling:

„ Hoe geheel anders was het in Sparta, waar ruwe zeden en wetten iedere ontwikkeling verboden. Hier leerde men voor het vaderland ſlechts

flechts te *fterven*, in Athenen leefde men voor hetzelve!"

„Landhuishoudkunde bleef daarbij in Attica de hoofdbezigheid der burgers; werden er ook andere neringen gedreven, zoo gefchiedde dit door flaven. Handel en fcheepvaart dreef men vooräl naar de kusten van Thracië en de Zwarte zee; nogtans werd de geest des handels nooit de heerfchende. Maar federt de deelneming aan Staatszaken eene grootere aanlokkelijkheid verkreeg, werd ook de behoefte van de befchaving van den geest gevoeld, en het onderrigt der *Sophistae* en *Rhetores* nam een begin. Evenwel had dit onderrigt niet zoo zeer kennis als vaardigheid van den geest ten doel; *men wilde denken en leerde redeneren.* Toen men nogtans dit wilde, was reeds dichterlijke vorming lang voorafgegaan. Zij verloor niets van hare waarde, en *Homerus* bleef, zoo voor als na, de grondflag van alle befchaving van den geest. Konden zulke bloefems andere vruchten dragen, dan die, welke in de fchool van eenen Socrates, in de Meesterftukken der Treurfpeldichters en Redenaars, en in de eeuwig frisfche werken van eenen Plato rijpten."

„Deze bloefems van den nationalen geest ontwikkelden zich, in weerwil van de onheilen en rampen, die van *zulk eenen* regeringsvorm bij *zulk een* volk onaffcheidbaar waren."

Over de Griekfche en Romeinfche Staten en Volkplantingen is natuurlijk hier het breedvoerigst gehandeld, en van de beste, ook nieuwere, vooral Duitfche en Franfche Schriften gebruik gemaakt. De Heer DORN SEIFFEN, heeft eene goede vertaling geleverd, en zelfs ook de kleine veranderingen, die de Schrijver nuttig oordeelde bij zijne derde uitgaaf van 1817 te voegen, en waarvan hij in de toen reeds afge-

gedrukte bladen geen gebruik anders meer konde maken, achter het werk zelve gevoegd. Ook nu en dan, zijn door hem (schoon wij wenschten, dat dit nog meer geschied ware, —) de Schrijvers, die of in ons Vaderland of elders met roem bekend waren, aangewezen. Het heeft ons, uit hoofde van de anders gebezigde naauwkeurigheid verwonderd, het woord *usurpateur* voor *overweldiger*, en zoo ook *usurpatie* dikwerf hier gevonden te hebben, en eene enkele reis ook *ongrieksche* voor anderen te lezen. Ook door dit werk van den beroemden HEEREN, worde eene menschkundige beoefening der vroegere geschiedenis bevorderd, en alzoo veel goeds gesticht. De tijdrekenkundige bijlage en stamlijsten, zijn met reden achter aan geplaatst.

FRAGMENTEN uit een Dagboek, gehouden in Groenland, *in de jaren* 1770—1768, *door* HANS EGEDE SAABIJE, *weleer geordend Zendeling in de Distrikten* Claushavn *en* Christianshaab, *thans Predikant te* Udbije *in het Stift* Fühnen. *Uit het Deensch in het Hoogduitsch vertaald door* G. FRIES, *weleer Koninklijk Deensch Kapitein, en verrijkt met eene Voorrede des Hoogduitschen Vertalers, bevattende eenige Berigten nopens de levenswijze der Groenlanders, het Zendelingschap in* Groenland, *benevens andere daarmede verknochte onderwerpen, en eene Kaart van* Groenland. *Volgens de Hoogduitsche vertaling in het Nederduitsch overgebragt. Te* Groningen, *bij* W. Wouters, 1818. 214 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 2: 16: —

Offschoon helaas! onze Groenlandsche Visscherij

rij niet meer, gelijk te voren bij ons bloeit, zal men daarom de kennis aan dat land en deszelfs bewoners, zeden en gebruiken enz. echter geenszins overbodig rekenen. Nu men in den handel minder van *Groenland* hoort, is het welligt te aangenamer en noodzakelijker, daaromtrent wel geschreven berigten te ontvangen; althans kan dit in meer dan één opzigt voordeelig zijn. Wij ontvingen dus deze Fragmenten van den Eerw. SAABIJE, en de Voorrede van den Hoogduitschen vertaler, den Deenschen Kapitein FRIES, met vreugde en vonden ons, na de lecture, niet bedrogen. De Voorrede, groot na genoeg honderd bladzijden, is deels geput uit verschillende geschriften, als van EGEDE en anderen, deels opgezameld uit gesprekken, met mannen die verscheidene jaren in *Groenland* leefden, van de zulken vooral die in staat waren, de, sints onze Schrijver *Groenland* verliet, voorgevallen veranderingen mede te deelen. Men begrijpt dus ook wel, dat hier geen doorloopend verhaal te zoeken is, maar dat de Heer FRIES Fragmentsgewijze het een en andere, uit de oudere zoo wel als nieuwere Geschiedenis, van dat door de natuur stiefmoederlijk (gelijk men spreekt) bedeeld, maar door de ingezetenen evenwel zeer bemind en geroemd land, mededeelt, tot eenige aanvulling van 't geen men in de Fragmenten van den Heer SAABIJE vindt voorgesteld. Alzoo is dan hier het een en andere gegeven, over de ligchamelijke gesteldheid der Groenlanders, hunne woningen kleeding, voedsel, vaartuigen, water- en landjagt, kunstvlijt, karakter, bijgeloof, heidensche begrippen van sommigen, toovenaars, en aangaande den staat van het Zendelingschap en de Aardrijkskundige kennis van het land.

Deze berigten zijn wel alle min of meer be-

langrijk, doch wij voor ons, hadden dezelve liever, bij wijze van aanteekeningen, onder de bladzijden, of achter aan gevonden, ten einde moeite en tijd den lezer uit te winnen en ook kosten; want zij zouden dan veel korter hebben kunnen uitvallen, zonder iets aan belangrijkheid te verliezen. — Uit den inhoud van het dagboek, welke voor aan in dit werk geplaatst is, kan elk zien, hoe gemakkelijk dit zou hebben kunnen geschieden.

Van de Christelijke niet slechts, schoon voornamelijk, maar ook van de Heidensche bewoners van *Groenland*, ontvangen wij hier zulke berigten, welke ons tamelijk in staat stellen, om ons den Groenlander naar het leven in zijnen huisselijken kring, werk, zeden, gebruiken, (ook zeer morsige manieren) geaardheid, en meerdere of mindere beschaving, te verbeelden. Over de gesteldheid des lands, de voortbrengselen van de aarde en uit het water wordt hier het meest merkwaardige voorgedragen, en bijzonder de aandacht bepaald, bij het geen men aldaar tot de uitbreiding van het gezegend Christendom reeds gedaan heeft, bij derzelver uitwerking, en bij het geen men verder, met de hoop op eenen gewenschten uitslag, aldaar zou behooren te ondernemen. Dit werk is alzoo eene belangrijke bijdrage bijzonder, voor het gewigtig werk der Zendelings en Bijbelgenootschappen, en wij verklaren, om deze reden vooral, vol gaarne, met den ons geheel onbekenden Recensent, in de Deensche Litt. Zeitung voor 1816. N°. 47, dit werk van het begin tot aan het einde met genoegen gelezen te hebben, zonder echter alles even gaaf aan te nemen. De Eerw. SAABIJE komt ons voor, voor het Zendelingswerk aldaar bijzonder geschikt geweest te zijn, en waarlijk met zegen ge-

gearbeid te hebben. Waarom het ons, na zoo veel waarlijk goeds gelezen te hebben, in de daad smartte, aan het slot te moeten lezen, dat hij, op den avond van den 3den October, van *Elseneur* te *Koppenhage* aangekomen zijnde, aldaar door de meesten zijner gebieders vrij koel ontvangen wierd. Zonder omtrent de redenen hier voor uitspraak te willen doen, zouden wij er zeer toe overhellen, om dezelve vooral te zoeken in zijne vrijmoedige regtschapenheid, waar door hij, hoewel met bescheidenheid, evenwel rond en duidelijk de misbruiken gispte, en aan den dag bragt, waaraan men zich, in den handel met de arme Groenlanders, wel eens schuldig maakt.

Hoe dit ook zijn moge, wij wenschen vele zulke bekwame en edele Zendelingen, die in staat zijn om zoodanige proeven te leveren, als de volgende ons hier medegedeeld. De Lezer merke daar omtrent op, dat het bloedwreken bij den Groenlander als een heilige pligt wordt voorgesteld, en dat de jonge man, dien wij hier in gesprek met den Schrijver aantreffen, gekomen was, met het vaste oogmerk, om den moord aan zijnen vader, in zijne tegenwoordigheid, toen hij nog maar veertien jaren oud was, gepleegd, te straffen, door den moordenaar om te brengen, en dat onze Zendeling hem, op eene Christelijk menschkundige wijze, daar van zocht af te brengen:

„ Het voorjaar kwam aan; de meimaand was reeds voorhanden; nu viel het volgende gesprek tusschen mijnen Groenlander en mij voor."

„ HIJ. Wilt gij mij doopen? Gij weet, dat ik leerzaam geweest ben. Ik ken God, en zoo wel ik, als mijn vrouwtje, wenschen geloovigen te worden."

„ IK. Ja, gij kent God; gij weet, dat Hij

 goed

goed is, dat Hij u bemint en u gelukkig wil maken; maar Hij wil ook, dat gij hem gehoorzamen zult."

„ HIJ. Ik bemin Hem; ik wil Hem gehoorzamen."

„ IK. Wanneer gij Hem wilt gehoorzamen, moet gij geenen mensch dooden. Gij hebt immers dikwijls gehoord, dat Hij zegt: „Gij zult „ niet dooden!""

„ HIJ. (*Verschrikt en zwijgt*)"

„ IK. Hoor, goede KUNNUK! Ik weet, dat gij met uwe bloedverwanten terug gekomen zijt, om u aan den moordenaar van uwen vader te wreken; maar gij moet u niet aan hem wreken, indien gij een geloovige wilt worden."

„ HIJ. (*geroerd*). Maar hij vermoordde mijnen vader! Ik zag het en kon niet helpen; thans moet ik hem zijne euveldaad vergelden."

„ IK. Gij bedroeft mij."

„ HIJ. Waardoor?"

„ IK. Dat gij dooden wilt."

„ HIJ. Hem alleen, die verdient te sterven."

„ IK. Maar de groote Heer des hemels zegt immers: Gij zult niet doodslaan!"

„ HIJ. Ik wil ook niet — slechts hem."

„ IK. Maar ook hem moet gij niet dooden. Zijt gij het vergeten, hoe dikwijls gij dezen winter zijn gebod gehoord hebt, dat gij u zelven niet moogt wreken?"

„ HIJ. Zal de booswicht dan ongestraft moorden?"

„ IK. Neen, dat moet hij niet; God zal hem straffen."

„ HIJ Wanneer?"

„ IK. Welligt in deze wereld; maar zeker op dien dag, waarop hij een ieder vergelden zal naar zijne werken."

„ HIJ. Dat duurt zoo lang; mijne landslieden en

en mijne bloedverwanten zullen mij berispen, indien ik mijnen vader niet wreek."

„ IK. Indien gij den wil van God niet kendet, moest ik u laten doen, wat uw hart u ingaf; ik zou er over moeten stilzwijgen, dat gij kwaad met kwaad vergoldt; maar nu kan ik niet zwijgen."

„ HIJ. Dat is moeijelijk — wat zal ik dan doen?"

„ IK. Gij moet hem niet dooden; gij moet hem zelfs vergeven."

„ HIJ. Hem vergeven? — Uwe leer is zeer moeijelijk."

„ IK. Het is onze leer niet; het is de leer van JEZUS."

„ HIJ (*zucht en zwijgt*)."

„ IK. Misschien was uw vader ook niet onschuldig; misschien had hij te voren een mensch om het leven gebragt en verdiende te sterven."

„ HIJ. Dat weet ik niet; maar dan verdient immers deze ook te sterven."

„ IK. Ja, dood hem; maar vaar dan ook voort een ongeloovige te zijn, en verwacht, dat een van zijne kinderen eens ook u of een der uwen doodslaan zal."

„ HIJ. Priester! Gij zijt niet meer beminnelijk; gij spreekt harde woorden."

„ IK. KUNNUK! Ik heb u lief, en wil daarom niet, dat gij tegen dien God zondigt, die u van zijnen wil heeft laten onderrigten, en die zelf uwen tegenpartijder regt zal doen wedervaren."

„ HIJ. Wacht dan; ik moet met mijne bloedverwanten daarover spreken."

„ Hij vertrok, kwam treurig te huis, sprak weinig, en at dien ganschen dag niets. Men bemerkte zijne, zoo ongewone kwade luim, en vraagde naar de oorzaak daarvan, welke hij ein-

eindelijk te kennen gaf. Het antwoord zijner bloedverwanten, en alles, wat men, gedurende verscheidene dagen, ten aanzien dezer zaak, met elkander beraadpleegde, ga ik met stilzwijgen voorbij. Den volgenden avond begaf ik mij tot hen en vond hen alle te huis. Zonder mij over iets, ons gehouden gesprek betreffende, uit te laten, koos ik stukken tot de katechizatie en het lezen in den bijbel, alsmede gezangen, die alle het hart tot een zacht gevoel stemden en tot verzoenlijkheid aanspoorden. „Dank, priester!" zeide KUNNUK, toen ik heen ging, „het is goed geweest, dat gij „gekomen zijt." Eenige dagen daarna kwam hij weder bij mij. Houding, gelaatstrekken, alles verried eenen hevigen strijd, zoo wel van den kant van zijn hart, als van dien zijner vrienden. Ik voorkwam hem met de woorden: „Gij zijt niet opgeruimd; zeg mij toch eens, „wat ligt er op uw hart?" — „Ik wil en „wil niet; ik hoor en hoor niet" — antwoordde hij; „in zulk eene gemoedsgesteldheid be„vond ik mij nog nimmer." — „Wat wilt „gij?" vraagde ik, „en wat wilt gij niet?" — „Ik wil hem vergeven," antwoordde hij, „en ik wil hem niet vergeven; ik heb geene „ooren, wanneer zij willen dat ik mij wreken „zal, en ik heb evenwel ooren." — „In„dien gij hem niet vergeven wilt," zeide ik, „indien gij hen met goedkeuring aanhoort, „die u zulks ontraden, dan spreekt uw on„geloovig hart, hetwelk wraak eischt; maar „indien gij vergeven wilt, indien gij uwe „raadgevers niet wilt hooren, zoo spreekt uw „beste deel in u, dan spreekt God tot uw „hart. Wat wilt gij nu doen?" — „Ik werd „zeer bewogen," antwoordde hij, „toen gij „laatstleden avond het woord voerdet; toen

„ wil-

„ wilde mijn hart gehoorzamen." — „ Zie!" zeide ik, „zoudt gij nu nog niet gevoelen, dat „ dit de toespraak van uwen hemelschen Vader „ tot uw hart was?" Nu herhaalde ik de laatste tooneelen uit het leven van JEZUS, zijne vergevensgezindheid, zijne bede voor zijne moordenaars. „Dat was lofwaardig," zeide hij, en een traan glinsterde in zijn oog; „ maar Hij „ was ook beter, dan wij zijn." — „ Ja!" antwoordde ik, „ oneindig beter; maar hij wil „ toch, dat wij hem hierin gelijk zullen we„ zen, en indien wij slechts eenen goeden wil „ hebben, dan wil God ons kracht geven, „ en wij zullen zeer tevreden met en over ons „ zelven worden. Maar nu zult gij ook hoo„ ren, dat een mensch, gelijk gij en ik, om „ vergiffenis kon bidden voor hen, die hem wil„ den dooden, omdat hij hun den wil van God „ verkondigde, en hun leeren wilde in JEZUS „ te gelooven." Ik las hem het levenseinde van STEPHANUS (*Hand. der Apost. Hoofdst.* VII.) voor. Hij droogde zijne oogen af en zeide: „ Die booze menschen! Hij is gelukkig: hij is „ zeker bij God in den hemel." — Ja!" vervolgde ik, „ dat is Hij, en gij en iedereen, „ die zoo handelt, als Hij gehandeld heeft, „ zal ook daar komen." — „ Goede pries„ ter!" dus barstte hij uit, „ o, mijn hart „ is zoo bewogen. Ik wil, maar geef mij nog „ een weinig tijd; zoodra ik het andere in mij „ tot zwijgen heb gebragt en geheel veranderd „ ben geworden, dan kom ik tot u terug." „ Ga," zeide ik, „ en bid den goeden God, „ dat hij u in uw voornemen sterke; ook ik „ wil voor u bidden." Hij ging heen, en mijne hoop was bijna zekerheid.

Eindelijk kwam hij met een opgeruimd gelaat tot mij terug, even als iemand, die vrede

in

in zijn hart koestert. „Nu ben ik gelukkig,” zeide hij; „ik haat niet meer; ik heb vergeven. — „Gevoelt gij u werkelijk gelukkig daar„door?” vraagde ik. — „Ja!” antwoordde hij, „mijn hart is zeer gerust.” — „Gij ver„heugt mij zeer,” vervolgde ik; „maar kan „ik mij ook op u verlaten? Uw gemoed zal u „andermaal tot wraak dringen; ook uwe vrien„den zullen u daartoe aansporen.” — „Ik „weet niet, of dit geschieden zal,” was zijn antwoord; „maar ik heb overwonnen, en gij „kunt u op mij verlaten.” — „Het zou te „bejammeren zijn,” zeide ik, „indien gij, „nadat gij een geloovige waart geworden, nog „dezen mord begaan zoudet.” — „Gij zijt „zoo ergdenkend, priester!” dus viel hij mij in de rede. — „Gij zoudt thans eene groo„tere zonde begaan, dan indien gij God niet „gekend en hem geene gehoorzaamheid be„loofd hadt.” — Ik was zoo verhengd,” zeide hij nu; „maar uwe woorden bedroeven „mij.” — „Ik wil u niet bedroeven,” zeide ik; „ik wil u slechts beproeven, of gij ook „in staat zijt, om uw woord te houden in „hetgeen, wat gij belooft. Vertrouw uw hart „niet te zeer!” — „Mijn booze hart zal „zwijgen,” antwoordde hij. Ik vraagde nu, wat toch deze verandering in hem had te weeg gebragt. „Het krachtige woord, hetwelk JE„ZUS mij geleerd heeft, en ik volgen wil. Ik „had nooit gedacht, immer zoo gezind te „kunnen worden, als ik thans ben. Bemerktet „gij niet, hoe bewogen ik den vorigen avond „was, toen gij mij van Hem aan het kruis „voorlaast, hoe Hij voor zijne moordenaars „bad: Vader! vergeef het hun, want zij we„ten niet, wat zij doen? Toen zwoer ik mij „zelven, ik onwaardige! dat ik vergeven wil-

„de,

„ de, en nu heb ik vergeven. Thans zult „ gij mij en mijne vrouw, die nimmer gehaat „ heeft, en die zoo wel, als ik, verlangt, „ geloovig te worden, toch wel den doop „ waardig achten?" — „ Ja, goede KUNNUK!" antwoordde ik — „ In Gods naam wil ik u „ en uwe vrouw doopen; maar dank God, dat „ hij u gelegenheid gaf, om hem en zijnen „ wil te leeren kennen, en vergeet niet, dat „ gij u in den doop verpligt, om aan hem te „ gelooven, hem te beminnen en zijnen gebo- „ den te gehoorzamen, derhalve van het kwa- „ de afstand te doen en staag beter te wor- „ den." — „ Ik weet het, priester" borst hij „ uit — „ God kent mijn hart, en hij zal mij „ krachten geven, om hem getrouw te blij- „ ven." Verheugd en met dankbaarheid aan God verliet hij mij. Nog veertien dagen stelde ik de aanneming van hem en der anderen tot lidmaten onzer christelijke gemeente uit; ik geloofde tot dit uitstel, bijzonder om zijnen wil, te moeten besluiten."

Omtrent tien jaren na 's Schrijvers terugkomst, ontving hij nog van dezen tot het Christendom bekeerden braven mensch, eene groete en verzekering, dat hij God en zijne gelofte getrouw bleef. Wie is er, dien dit staal niet bevallen zou?

---

*TAFEREELEN uit het RIJK der DIEREN, voor Kinderen. In zamenspraken tusschen eenen Vader en deszelfs Zoon. Met Platen. Te Zalt-*Boemel, *bij* J. Noman, 1819. *In Quarto. 68 Bladzz. De prijs is f* — 12 —

Dit Kinderboekje schijnt van wijlen den Heer

J.

J. R. POSTER, te *Amsterdam*, naar den Heer J. NOMAN, te *Zalt-Boemel* verhuisd te zijn. In Mei 1812, heeft er dit Tijdschrift reeds melding van gemaakt, gelijk elk, wien dit der moeite waardig schijnt, zien kan, door bl. 488. van ons Maandschrift aldaar, te vergelijken met bl. 25 en 31, van dit nu met het jaartal 1819, gekenmerkt, Kinderboekje. Men moest toch zulke bedriegelijke kunstjes niet plegen. 't Is waar, hier staat niet *Nieuwe Uitgave* voor, maar, wij kunnen toch, ziende dat het verzwijgen niet tot verbetering brengt, niet nalaten, ook van dit ons bevinden het geëerd Publiek kennis te geven.

ALMANAK voor het Lager Onderwijs en de Opvoeding, uitgegeven door Leden van de Commissie van Onderwijs in Vriesland. *Voor het Jaar* 1819. *Te Zutphen, bij* H. C. A. Thieme. *In 12mo. De prijs is f* — 8 —

De werkzame Verzamelaar van dit Jaarschrift, heeft hetzelve vooral voor *Vriesland*, die van ouds reeds zeer vermaarde Provincie, zoo wel nuttig als aangenaam zoeken te maken. Er komen verscheidene bijzonderheden, verhalen en uittreksels in voor, welke ook de aandacht van anderen verdienen te trekken, en wij wenschen, dat de lectuur daar, waar dit nog noodig is, zal mogen dienen, om voor het veel verbeterd Lager Onderwijs, waartoe zoo vele loffelijk werkzaam zijn, meer en meer in te nemen en deszelfs gezegende werking alomme te bevorderen.

MEN-

MENGELWERK.

KLAGT VAN DARIUS.

Na dat DANIEL *in den kuil der Leeuwen was geworpen.*

Geen' woeste wapenkreet, noch 't bloedig veld van Babel,
Waar 'k Nabonidus heer deed bukken voor mijn' magt,
Waar 'k Nimrods oude ſtad vergruisde door mijn' ſabel,
Waar 'k Medisch heerſchappij ten top van luister bragt.
Geen weifelende oorlogskans kon ooit met feller ſchokken,
De ziel beſtormen van AHASUERUS zoon,
Dan thans mijn hofgewoel, geſlagen aan het wrokken.
Hoe vaak ſtaat toch de Vorst ten ſpeelbal van hun hoon!
Geen' citer lieft mij meer, geen' luit of ſnaren ſpelen,
Geen' ſpijs of drank begeer ik thans op mijnen disch;
Wat levensvreugde was, wat mij weleer kon ſtreelen,
Is nu als gal en roet, daar ik dat kleinnood mis.
O, groote goon des lands van Perzen en van Meden!
Waarom ontvalt mij dan die perel mijner kroon?

Die hechte steunpilaar voor Vorst, voor land en
steden,
Die grootsche flonkerstar, die glansde om mijn
troon.
Gelijk de gulden zon, in heerlijkheid en luister
Praalt aan den hemelboog, ver boven starren
pracht.
Gelijk het lieflijk licht, ver boven 't nacht'lijk
duister,
In schoonheid zich verheft, met vollen gloor
en kracht;
Zoo blonk, o Daniël! uw ed'le geest en kennis;
CHALDEAS wetenschap was nacht bij uwe zon,
Ach! 't huich'lend' hofgebroed, geteeld in hei-
ligschennis,
Gevoed door bleeken nijd, was 't, dat u doe-
men kon....
Reeds rijst de dag-vorstin aan gindsche ooster-
streken,
Doch geene zoete rust zweefde op mijn le-
gerstee;
Helaas! de zachte slaap is mij geheel ontweken;
Ik sloet den ganschen nacht met tranen, ach
en wee!
Zou der Hebreën God, dien hij zoo vurig eerde,
Ook temmen 't woest gediert en klemmen
hunnen muil:
Zou ook mijn vriend, die hoofsche list zoo
kloek braveerde,
Door eng'len zijn bewaakt? nog leven in den
kuil?....
't Paleis wordt mij te eng, 'k moet ruimer adem
halen;
Ik zoek in vrijer lucht, in 't kriekend morgen-
rood;
Ik spoed mij naar het hol, waar dood en bloed-
dorst walen;

Wel-

Welligt fchept Isrels God het leven uit den
dood.
Ziedaar de noordfpelonk, hier ging die lichtzon
onder.
O DANIËL! hier werd gij mij van 't hart ge-
fcheurd;
Of fchiep misfchien uw God een nieuw verba-
zend wonder?
Dan leeft gij, edle man! (nu diep door mij
betreurd.)
Wat blijdfchap voelt mijn ziel, o GOON! ik hoor
hem fpreken!
Rijs, DANIËL! rijs op! het is uws Konings
woord.
Wat blijde morgengroet! mijn wanhoop is ge-
weken!
Hoe beeft mijn hart van vreugd! mijn wen-
fchen zijn verhoord!

Gorinchem 1819. A. VAN ZUTPHEN.

OOGSTLIED IN 1819. OP DE ZEEUWSCHE EILANDEN.

Hier, waar het fchuim der noordergolven,
Eens over beemd en akker vloog,
Waar over 't land, in wier bedolven,
De Schelde door de kreken toog,
Hier wilde Ceres zegevieren
En dwong Neptuin zijn bruisfend tieren,
Te ftaken voor haar vreugdelied:
Hij fchenkt dien zang zijn' luistrende ooren
Daar 't volk uit hare tempelkoren
Aan hem ook zijne hulde biedt.

Want nu de Vreê haar lauwerblaren
Ook voor de nijvre landliên vlecht,
Heeft hij toch 't edelfte der baren,

Eens zelf in Zeelands grond gelegd.
Nu golft een zee van ruisfchend koren
Verblijd laat zich de landman hooren,
De ftem der vreugde klinkt alom,
De Algoedheid hoort haar lof weêrgalmen,
Nu dankbaarheid de zwaarfte halmen,
Ten offer fchenkt in 't Heiligdom.

Die deugd, een telg uit Edens dreven,
Bloeit zegenrijk in ons gemoed;
Haar adeldom, ons ingeweven,
Is 't merk van 't Neêrlandsch echte bloed.
Hoort, hoe in fchuur, op dorp en velden,
De blijde landliên 't heil vermelden,
Dat uit deez' oogst voor 't menschdom vloeit!
Ziet, welk een reeks van wagenvrachten,
De ontlading van de fchoven wachten,
Wen reeds de zon in 't westen gloeit!

Zoo ftroomde dan een vloed van zegen,
In d'oogst op 't juichend Zeeland neêr,
En 't liefljjk danklied, opgeftegen,
Verheft den lof van d'Opperheer,
Na 't onvermoeide zikkelzwaaljen,
En 't hartverblijdend halmen maaljen,
Treên landliên, maaijers, bindfters voort,
Elks hart met opgeheven handen,
Dankt God uit huis- en tempelwanden.
De lofgalm wordt alom gehoord.

Wat oorden in zijn kronklend golven,
De Schelde met zijn urn befproeit;
Dit land als uit zijn ftroom gedolven,
Is uit zijn vruchtbren mond gevloeid:
Waar zag men immer fchooner velden,
Die als om ftrijd Gods goedheid melden?
De grond biedt hier een zee van graan,
't Leeft al in weide in eik en kruinen.

En

En 't land ſchenkt ons zijn dijk en duinen,
Ten borstweer tegen d'Oceaan.

Wie zinkt dan niet erkentlijk neder,
In eerbied voor des Hoogſten troon!
Wie voedt niet al 't vertrouwen weder,
Dat God ons ſchonk in zijnen Zoon!
Als eeuwige onvergaanbre bergen,
Die golven en orkanen tergen,
Rust, God! op ons uw liefde en trouw.
Een wenk! de lente keert, de velden
Met 't groenend graan getooid, vermelden
Wat eens de zomer ſchenken zou.

Herrijzen weêr die gouden eeuwen,
Zoo heuchlijk, van het voorgeſlacht,
Toen 's Zomers door de dankbre Zeeuwen,
De tarwoogst werd ten eind gebragt?
Daar blonk het veld ons oog reeds tegen.
Daar ſtroomde in 't goudgeel graan een zegen,
Waar voor ons hart zijne offers biedt.
Daar drijft al 't wolkgevaarte henen,
Niet eer heeft 't zonlicht uitgeſchenen,
Voor 't klinken van ons dankend lied.

Ja, Hemelvader! onze tongen
Verheffen eeuwig uwen naam:
Erkentlijk zij uw lof gezongen,
Wij zegenen u al te zaam.
Ontvang, ontvang onze eerſtelingen! —
Gelijk zich 't hart naar hooger kringen
Verheven u heeft toegewijd;
Zoo moog' 't geloof ons hier reeds geven
Het uitzigt op 't onſterflijk leven
En eens den oogst der zaligheid.

S. C. P. L. V. T.
Augustus 1819.

KORTE PREEK.

(Uit eene der Engelsche Dagbladen.)

Tekst JOB V: 17*a*. *De mensch word tot moeite geboren.*

Ik zal mijne rede, over deze, Tekst, in drie ftukken verdeelen:

I. De intrede van den mensch in de wereld.

II. De wandeling van den mensch door de wereld.

III. De uitgang van de mensch uit de wereld.

Zijn intrede doet hij naakt; — zijne wandeling is vol zorg en moeite; zijn uitgang brengt hem, niemand weet waar heen?

Toepasfing: Wanneer wij hier deugdzaam zijn, zal het ons daar goed gaan. Meer kan ik u hier van niet zeggen, al predikte ik ook een jaar lang. —

DE DEKEN VAN BADAJOS.

(Uit het Hoogduitsch vertaald,)

door J. C. M. Pred. te *V.* en *St. M.*

De Deken van 't Bisdom *Badajos*, was alleen geleerder dan alle Doctoren te *Salamanka*, *Coïmbra* en *Alkala*. Hij verftondt alle doode en levendige talen, bezat alle Goddelijke en menfchelijke wetenfchappen: alleen de toovenkunst verftond hij nog niet, en was over dit gebrek zeer te onvreden. Eindelijk hoorde hij, dat in de Voorftad van *Toledo* een zeer ervaren Toovenaar, *Don* TORRIBIO, woonde. Hij liet dadelijk zijn muildier zadelen, en reisde naar *Toledo*,

do, waar hij voor de deur van een klein onaanzienelijk huis, de woning van dezen grooten man, afsteeg. „ Wijze man! zeide hij tot hem, ik ben de Deken van *Badajos*. De Geleerden van *Spanje* bewijzen mij wel de eer, mij hunnen meester te noemen; konde ik echter het geluk genieten, uw leerling te heeten, dan zoude ik aan dezen roem boven den anderen den voorrang geven. Heb dus de goedheid, mij in de geheimen van uwe kunst in te wijden; en reken op mijne dankbaarheid, die niet nalaten zal, met de voortreffelijkheid van den Leeraar en zijne wetenschap, te wedijveren."

Don TORRIBIO, maakte van de wellevenheid juist niet veel werk, offchoon hij, wegens zijne wetenschap, met de voornaamste mannen in verband stond. Hij antwoordde den Heer Deken: hij moest ergens anders naar eenen Leeraar in de tooverkunst omzien; want hij was een onderrigt moede, met welke hij niets dan schoone woorden en ledige beloften gewonnen had. Hij wilde de verborgene wetenschappen niet langer onteeren, en aan ondankbaren prijs geven. „ Hoe! ondankbaren? riep de Deken! heeft dan *Don* TORRIBIO ondankbaren gevonden? Zou hij wel zoo onregtvaardig kunnen zijn, en mij met deze schandvlekken gelijk stellen?" Nu bragt hij uit den rijken schat van zijn geheugen, eene menigte spreekwoorden en zinrijke gedachten voor den dag, die hij van de dankbaarheid gelezen had; hij sprak met zoo veel bevalligheid en zulk een warm gevoel; hij sprak zoo schoon over deze deugd, dat de toovenaar na eenig nadenken beleed, hij kon zulk eenen voortreffelijken man niets weigeren. „ HIJACINTHE, riep hij zijne huishoudster toe, steek twee patrijsen aan het braadspit; ik hoop, de Heer Deken zal mij de eer geven, en met mij eten."

eten." Aanstonds nam hij hem bij de hand, en bragt hem in zijn kabinet. Toen zij daar binnen gekomen waren, raakte hij hem aan het voorhoofd, en mompelde deze drie geheimvolle woorden: „*Ortobolan*, *Pistafrie*, *Onagruif*:" en zonder eenige verdere voorbereiding begon hij, hem de eerste bladen van het tooverboek te verklaren.

De nieuwe Leerling, hoorde met zulk eene opmerkzaamheid toe, dat hij naauwlijks scheen te ademen; tot dat HIJACINTHE haastig met eenen kleinen mensch binnen trad, die tot aan zijnen gordel gesteveld, en tot aan zijne schouders met drek bespat was, en met den Heer Deken, over eene zeer dringende zaak begeerde te spreken. Hij was een knecht van zijnen Oom, den Bisschop van *Badajos*; die hem ijlings nagezonden, en achter hem spoorslag tot aan *Toledo* nagerend was, om hem het berigt te brengen, dat eenige uren na zijne afreize, de Bisschop zijn Oom, door eene hevige beroerte was aangetast geworden, van welke men de treurigste gevolgen vreesde. De Deken was toornig en vloekte, (doch, om geene ergernis te geven, zeer zacht) op de ziekte, den zieken en den bode; die hem alle drie zoo zeer te ongelegener tijd kwamen. Om zich van den bode af te maken, beval hij hem: zonder toeven naar *Badajos* te rug te keeren, en voegde er bij, hij zelf zoude hem op het spoedigste volgen. Daar op zette men het onderrigt zoo vlijtig voort, als of er geen Oom, en geene beroerte in de wereld ware.

Eenige dagen daarna, ontving men nieuwe berigten van *Badajos*, welke echter ongelijk eerder verdienden aangehoord te worden. „De Opperzanger, en de twee oudste Domheeren, bragten den Deken de boodschap; hoe

zijn

zijn Oom, de Hoog Eerwaardige Bisschop ontslapen ware, om in den hemel de belooning zijner deugden te ontvangen; verder, hoe zich de Domheeren, overeenkomstig de heilige wetten der kerk, verzameld en hem tot opvolger op den ledigen stoel verkoren hadden; eindelijk, hoe men hem verzocht, zich te haasten en zijne nieuwe Bruid, de Kerk van *Badajos*, door zijne tegenwoordigheid te troosten." *Don* TORRIBIO, had het gesprek der Afgevaardigden mede aangehoord, en zocht deze schoone gelegenheid, als een verstandig man, zich ten nutte te maken. Hij trok den nieuwen Bisschop ter zijde, en na eene korte gelukwensching, die zich naar de omstandigheden paste, zeide hij tot hem: hij had eenen zoon, die *Don* BENJAMIN heette, en van de natuur met een goed verstand, en een braaf hart begaafd ware; wijl hij echter nog smaak noch vatbaarheid voor de geheime wetenschappen aan hem bespeurde, zoo had hij gedacht van dezen knaap eenen geestelijken te maken. Dit vrome voornemen had God ook zoo wel laten gedijen, dat hij thans met groote vreugde hoorde, hoe zijn lieve zoon als het voorbeeld der Geestelijkheid, te *Toledo* geprezen werd. Daar nu zijne Bisschoppelijke Genade, de Dekenplaats nevens het Bisdom niet te gelijk zal kunnen bedienen; zoo wilde hij in onderdanigen ootmoed verzoeken, met de ledige plaats *Don* BENJAMIN te begiftigen. „ Ach! antwoorde de Prelaat, met eenige verwarringen, hoe gaarn ik u in alles wenschte te believen, zoo ben ik echter voor deze reis daartoe niet in staat. Ik heb eenen bloedverwant, die eens mijn erfgenaam zijn moet. Hij is een ouder Geestelijke, die tot niets anders dan tot eenen Deken deugt, en ik zou mijne geheele familie, welke ik overdre-

ven bemin, ten uiterste beleedigen, indien ik hem deze plaats weigerde. Maar, vervolgde hij, op eenen regt vriendelijken toon, wilt gij mij niet naar *Badajos* vergezellen? Zoudt gij zoo wreed kunnen zijn en mij verlaten, juist nu ik in staat gesteld worde, u van nut te zijn? Neen, lieve vriend en Leeraar, ik hoop gij zult bij mij blijven, en het onderwijs van uwen Leerling voleïndigen. Zijt wegens de bevordering van *Don* BENJAMIN onbezorgd; zij zal mijne eerste zorg zijn, en vroeg of laat zal ik meer doen, dan zelfs de Vader begeert. Eene slechte Dekensplaats in het binnenste van *Estremadura*, is geene bevordering voor den Zoon van een' man als gij zijt." *Don* TORRIBIO, vergezelde dus zijnen voornamen leerling naar *Badajos*. Hij bewoonde eenige der schoonste vertrekken in het Bisschoppelijk Paleis, en elk boog zich voor hem als den lieveling des Bisschops, en den uitdeelder der Bisschoppelijke Genade.

De Bisschop zelf, maakte onder de leiding van zulk eenen bekwamen Leeraar, snelle vorderingen in de geheime wetenschappen. De ijver, met welke hij zich in den beginne op dezelve toeleide, was bijna te groot; voor en na echter wist hij denzelven zoo wel te matigen en te beperken, dat de aanleering der tooverkunst aan de Bisschoppelijke pligten, niet het minste nadeel toebragt. Want hij geloofde: dat het voor eenen Bisschop niet genoeg ware, zijnen geest met zeldzame wetenschappen te versieren, maar dat hij ook anderen den weg naar den hemel wijzen, en zich bevlijtigen moest, in de zielen der geloovigen goede werken, als het bloed der heilige leer, tot wasdom te brengen. Dit verstandig gedrag verbreide den roem van den geleerden Prelaat, zeer

spoe-

ſpoedig in de geheele Christenheid, en toen hij het minſte daarom dacht, werd hij tot Aartsbisſchop van *Compostella* verkoren. Het volk en de Geestelijkheid te *Badajos* treurden, zoo als men denken kan, over het verlies van zulk eenen getrouwen Herder, en, om hem het laatſte teeken hunner hoogachting te geven, lieten de Domheeren eenparig aan hem de keus van zijnen opvolger over.

Don TORRIBIO verzuimde niet, bij deze nieuwe gelegenheid voor zijnen Zoon te ſpreken. Hij verzocht van den nieuwen Aartsbisſchop het ledige Bisdom, doch de nieuwe Aartsbisſchop, wenschte hem zulks op de vriendelijkſte wijze af te ſlaan. „ Hij vereerde zijnen Leeraar zoo hoog! hij was zoo beſchaamd, zoo bedroefd, hem zulk eene kleinigheid te moeten weigeren. Maar hoe kon dit anders? *Don* FERDINAND DE LAVA, de Connetable van *Castilien*, begeerde het Bisdom voor een zijner bloedverwanten. Deze Heer had hem voorheen zoo vele gewigtige dienſten bewezen, dat het thans noodzakelijke pligt ware, eenen ouden weldoender voor eenen nieuwen voor te trekken. Deze naauwkeurige betrachting der dankbaarheid konde *Don* TORRIBIO niet onaangenaam zijn; want hij zag het voor uit, hoe veel hij te hopen had, wanneer eens de beurt aan hem kwame, en dit moest toch onfeilbaar bij de eerſte gelegenheid geſchieden." De toovenaar was te beſchaafd, om het ſprookje van de oude weldaden te gelooven, en verheugde zich regt hartelijk, achter *Don* FERDINAND geplaatst te zijn geworden. Zij maakten zich tot de afreize gereed, en vertrokken naar *Compostella*, maar het verblijf aldaar was zeer kort. Want na eenige maanden kwam van *Rome*, een Pauſelijke Opper-Kamerheer, en bragt den Aarts-

bis-

bisſchop den Kardinaalshoed, nevens een zeer vleijend Brevet; waar in zijne Heiligheid hem verzocht, naar *Rome* te komen, en hem met zijnen raad in de regering der Christelijke wereld bij te ſtaan, ja wat nog meer is, de Heilige Vader veroorloofde hem, het Aartsbisdom naar zijn welgevallen aan eenen anderen te begeven.

Don TORRIBIO bevond zich niet te *Compostella*, toen de Afgezant van den Heiligen Vader aankwam. Hij bezocht zijnen Zoon, die nog altijd Prediker in eene kleine Kerk te *Toledo* bleef. Bij zijne terugkomst beſpaarde hem de Prelaat de moeite, om het ledige Aartsbisdom te vragen. Hij liep hem met open armen tegen en zeide: „ Mijn waardige Leeraar, ik breng u twee goede tijdingen in plaats van een. Uw Leerling is Kardinaal, en uw Zoon zal het ook ſpoedig worden, indien ik in *Rome* maar iets vermag. Ik bad hem ondertusſchen gaarn tot Aartsbisſchop van *Compostella* gemaakt: maar ziet hoe ongelukkig ik ben! Mijne Moeder, die wij te *Badajos* gelaten hebben, heeft mij in uwe afwezigheid eenen verſchrikkelijken brief geſchreven, die alle mijne oogmerken verijdelt. Zij wil mij met alle geweld den Archidiakon mijner voormalige Kerk, den Licentiaat *Don* PABLOS DE SALAZAR, haren vertrouwden Vriend en Biegtvader tot mijnen Opvolger opdringen. Zij dreigt mij van verdriet te zullen ſterven, indien ik haar verlangen niet vervul. Wat moet ik dus bij hare zwakke gezondheid niet vreezen, wanneer ik haar maar het geringſte vertoorne.

Stel u nu in mijne plaats en zeg: zal ik mijne Moeder beledigen, welke ik zóó teeder bemin? *Don* TORRIBIO was er verre af, van zulke kinderlijke teêrhartigheid te misbillijken. Hij gaf

aan

aan de keus van *Don* PABLOS zijne volkomene goedkeuring, en liet niet den minsten wrevel jegens de Moeder van den Prelaat blijken. Hij vergezelde zijne Eminentie naar *Rome*; naauwlijks echter waren zij daar aangekomen, of de Paus stierf. De Kardinalen verzamelden zich in 't Conclave; alle stemmen van het heilig Collegie vereenigden zich voor den Spaanschen Kardinaal; — en hij werdt Paus.

Na de plegtigheden der krooning verkreeg *Don* TORRIBIO eene geheime Audientie. Hij kust zijnen dierbaren Leerling de voeten, en weende van vreugde, daar hij hem den pausselijken troon met zoo veel waardigheid zag bekleeden. Met diepe bescheidenheid spreekt hij van zijne lange en getrouwe diensten. Hij herinnert zijne heiligheid aan de duure beloften, die Hij nog onlangs vernieuwde. Hij gewaagt met een enkel woord van den Kardinaals hoed, welken hij met de driedubbele kroon verruild had; doch, in plaats van dezen hoed voor *Don* BENJAMIN te vragen, eindigde hij met eene onbegrijpelijke matigheid. Hij verzekerde, dat hij nevens zijnen Zoon alle eerzuchtige hoop vaarwel zeide; en dat zij te vreden zijn zouden, wanneer zijne Heiligheid, benevens zijnen Vaderlijken zegen, hen met eene kleine weldaad begunstigen, en hen levenslang een matig onderhoud verschaffen wilde, dat de redelijke behoeften van eenen Priester en van eenen Wijsgeer volkomen bevredigen konde. Gedurende deze korte rede bedacht zich de Paus, wat met zijnen leermeester zij aantevangen. Na eenige overdenking bevond zijne Heiligheid, dat *Don* TORRIBIO een onnut en zelfs wel een lastig mensch ware; en ingevolge dit besluit, viel het hem verder niet moeijelijk een antwoord te vinden. Hij antwoordde dan op vol-

gen-

gender wijze; „ Wij hebben met ſmart, ver„ nomen, dat gij onder den ſchijn van ver„ borgene wetenſchappen eenen affchuwelijken „ omgang met den Geest der duisternis en der „ leugenen hebt. Wij vermanen U deswegens „ Vaderlijk, dit gruwzaam misdrijf door berouw „ en leedwezen te boeten. Verder gebieden „ wij U, binnen den tijd van drie dagen het „ gebied der kerk te verlaten; anders zal men „ U den wereldlijken arm en de ſtraf des vuurs „ overleveren."

Zonder zich te ontſtellen, herhaalde *Don* TORRIBIO zijne drie tooverwoorden; opende het venſter en riep zoo luide hij konde: „ HYA„ CINTHE ſteek ſlechts één Patrijs aan het „ braadſpit; de heer DEKEN zal niet met mij „ eten." Dit was een donder - woord voor den ingebeelden Paus. Hij ontwaakte uit zijne verrukking, waarin hem dadelijk in den beginne de drie tooverwoorden gebragt hadden. In plaats van in het Vatikaan te zijn, werd hij gewaar, dat hij zich nog te *Toledo* in het kabinet van *Don* TORRIBIO bevond. Hij zag zelfs op het horlogie, dat er nog geen geheel uur vervlogen ware, ſedert hij dit verwenschte kabinet, in welke men zulke ſchoone droomen zag, was binnen getreden. In minder dan één uur had hij geloofd Toovenaar, Bisſchop, Aartsbisſchop, Kardinaal en Paus te worden; en bevond op het einde der rekening, dat hij niets dan een gek en een ondankbare booswicht ware. Alles was misleiding; de proeven ſlechts uitgezonderd, die hij van zijne valschheid en zijn ſlecht hart gegeven had. Hij ging heen, zonder een woord te ſpreken, vond zijn muildier, waar hij het gelaten had, en keerde naar *Badajos* terug, zonder geleerd te hebben, hoe men een nestel knoopt.

TUI-

TUINEN EN BUITENPLAATZEN TE TRIPOLI.

(*Uit de reis van Mejufvrouw* J. MACCARTHIJ, *die daar als Zuster van den Engelschen Consul tien jaren leefde.*)

Men gaf ons het vrij gebruik van eene Moorsche Buitenplaats in de nabijheid van *Tripoli*, niet ver van de *Zandwoestijn.* De Tuinen van deze waren in den Afrikaanschen smaak aangelegd. De Oranje-, Citroen- en Lindeboomen, vertoonden zich hier in hunne grootste schoonheid. De takken der eerste zijn met bloesems bedekt, terwijl zij tevens met rijpe vruchten beladen zijn. De grond is bekleed met een tapijt van viooltjes, en Arabische Jasmijn. Ook leveren deze Tuinen, in derzelver onderscheidene Afdeelingen, koren en watermeloenen van de beste soort op. Langs de muur van den Tuin zijn groote dadelboomen geplant, die hare takken links en rechts uitstrekken. Deze takken, die meer dan veertien voeten lang zijn, zijn met digt bij elkander staande bladeren, van twee à drie voeten groot, bedekt, zij dragen dadel-trossen, die van twintig tot dertig ponden wegen, terwijl de boom zelf, wel honderd voeten hoog wordt. Met de vrucht van dezen boom voedt de Arabier zijne familie; door het versche sap dat hij er uitperst, matigt hij de hette der koorts, en als dit vocht gegist heeft, dient het hem tot vervrolijking. Door drie of vier sneden, in den bast van dezen boom, verkrijgt men dit vocht.

Bij ieder snede wordt eene steene kruik geplaatst, ter grootte van anderhalve flesch. Die kruiken, welke men des avonds bij den boom

zet,

zet, zijn den volgenden morgen, met een zeer zoet aangenaam vocht gevuld; terwijl het ſap, dat over dag uit den boom loopt, een geestrijken zeer ſterken drank oplevert, dat de Mooren, door er zuurdeeg onder te doen, nog ſterker en bedwelmender weten te maken. Men kan zes à acht weken lang dit vocht uit den dadelboom trekken, en als men na dien tijd den boom goed oppast, draagt hij, na verloop van drie jaren, wederom vruchten, die voortreffelijker zijn dan die, welke hij voor deze aderlating voortgebragt heeft.

Bij de aanzienlijkſte familien te *Tripoli*, is men gewoon, bij plegtige gelegenheden, bij voorbeeld, bij huwelijken of wanneer een Zoon geboren wordt, enz. het hart van eenen *dadelboom* op tafel te brengen. Dewijl het *dadelhout* om te timmeren weinig of niet gebruikt wordt, zoo blijft ieder boom, dien men van zijn hart beroofd heeft, tot onvruchtbaarheid veroordeeld. Dit hart zit geheel boven in den boom tusſchen de takken en weegt van tien tot twintig ponden, maar is dan ſlechts bruikbaar als de boom zijne volle hoogte bereikt heeft. Het ſmaakt zeer lekker en heeft een zoo ſchoon als zonderling aanzien. De verf is van het donkerſte oranje geel, en het heldergroen, waarmede het omringd is, loopt door alle tinten heen tot het ſchitterend groen. Het hart van den dadel heeft eenen reuk gelijk Pisang, en het witachtig deel van hetzelve, vereenigd in zich eene onbeſchrijfelijke menigte van welriekende geuren.

In de moorſche tuinen vindt men geene alléén, maar ſlechts regelmatige voetpaden, die langs de talrijke marmere kanalen en langs de oevers der beeken loopen, waarmede deze, met

met digt hout van welriekende ſtruiken voorziene tuinen, doorſneden worden.

De oranje appelen van *Tripoli* verdienen den voorrang boven de Chineeſche, niet alleen om derzelver ſchoonheid, maar ook om hunne geaardheid. Kerſen zijn hier te land onbekend, en de Christenen alleen telen aardappelen en erwten. Met de watermeloen, die hier en zeer voortreffelijk en zeer overvloedig zijn, ſchijnt de Voorzienigheid de inwoonders dezer oorden bijzonder begunſtigd te hebben; want een aantal perſonen, die door de hitte overmand, bijna van dorst verſtikt waren, hebben het behoud van hun leven aan deze weldadige vrucht te danken. Eene niet minder welſmakende vrucht is de granaatappel, welks uitgeperst ſap een kostelijken drank oplevert. Niet min prijswaardig, zijn de Turkſche en Egijptiſche vijgen. Van twee ſoorten van Abrikoſen, die men hier vindt, munt de eene niet minder door hare grootte als door haren voortreffelijken ſmaak uit, maar de andere, die naar Meloenen en Perziken riekt, is algemeener en kost bijna niets. Ook vindt men in de Tuinen onderſcheidene ſoorten van Pruimen en geurige Druiven, welke eenen kostelijken Wijn opleveren.

In de nabijheid van onze *Villa*, zijn vele aangename Olijvenboschjes, waar in men dan alleen met geen genoegen wandelen kan, als de Olijven rijp zijn, en men gevaar loopt, door het afvallen van dezelve, olijvlakken op de kleederen te krijgen.

Bakken van Marmer bij deze Boschjes geplaatst, dienen om de olij te verzamelen, die dan in andere kruiken wordt overgegoten, en zeer welſmakend, en zoo helder is als bronwater.

De woestijn, kort bij ons Landhuis gelegen,

levert een zonderling, en door de daarin voorvallende onheilen, een akelig gezigt op. Gisteren zagen wij sommige Reizigers, zoo uitgeput hier aankomen, dat zij nog onder weg zouden omgekomen zijn, indien hun de Mooren niet spoedig te hulp gekomen waren. — Vier van hunne reisgenooten, waren den voorigen dag, door gebrek aan water en de verschrikkelijke hitte, in de woestijn bezweken.

De hitte is hier ook thans zoo hevig, dat zelfs de onverschrokkene, aan het klimaat gewone Arabier, om tien ure ophoudt te arbeiden, en het vee daartoe gebezigd, in de schaduw drijft. Om dezen tijd zoeken de Christelijke Familien, een schuilplaats in hunne Tuinen, en genieten de verkwikkende daar waaijende koelte. De lucht blijft brandend, *tot dat* de Zeewind opsteekt. Dit gebeurt, *gedurende* de ontzaggelijke hitte, regelmatig des *nademiddags*. Deze wind doet al het staal, zelfs in de zak, roesten, en maakt binnen weinige minuten de kleederen nat van hem, die zich aan denzelven blootstelt. De Moor, hijgende van de warmte, begeeft zich op zijn dak, zoo dra hij dezen wind ontwaart, en slaapt daar uren lang. Aan deze gewoonte schrijft men de blindheid toe, die zoo algemeen in de Barbarij is.

Het geen in de Gulphors, (kamers waar in de huisheer zijne vrienden ontvangt) eene aangename koelte verspreidt, is eene sterke heldere waterstraal, die in een kanaal van marmer, midden door deze vertrekken loopt. De vloer en de muur dezer vertrekken, zijn met bonte tegels bekleed, en de zolder gestukadoord, of met mozaik werk bedekt. In ieder *Villa*, is een waterkom of Gebbia, die steeds met frisch water, uit de naburige bronnen vloeijende, gevuld is. Deze kom is met eene marmere borst-

we-

wering omringd, en een aantal marmere trappen loopen naar beneden. Rondom is een breede weg, waar op alle de kamers uitkomen. Deze aanleg is de oorzaak, dat het huis door eene aangename koelte verkwikt wordt, en dat het verblijf in zulk eene *Villa*, ten tijde der grootſte hitte, zeer bekoorlijk is.

EENE BIJNA GEHEELE VERDUISTERING DER ZON, IN BOURGONDIEN, DOOR EENE AARDBEVING VEROORZAAKT.

Dat, voor of gedurende eene Aardbeving; ook wel na dezelve, dikwijls allerhande vurige en andere lucht-verſchijnſelen, buitengewone onweerswolken, noorderlichten, orkanen, dikke wolken van rook, die het licht beletten te ſchijnen, en de Zonneſchijf de gedaante van eenen gloeijenden kogel geven, ontſtaan, heeft de ondervinding ontegenzeggelijk geleerd. Het is toch buiten twijfel, dat de onderaardſche ontbrandingen eenen merkelijken invloed hebben, op de oppervlakte der aarde en den dampkring. Zij blazen namelijk de verhitſte dampen in de lucht, en brengen daarin de verſchillendſte bewegingen, wrijvingen en ſchuddingen voort, waar door de geaardheid der lucht, zeer zeker eene groote verandering moet ondergaan. Ontzettend was in dit opzigt het luchtverſchijnſel, dat de Aardbeving in *Bourgondien* in 1241 te weeg bragt.

Niet alleen werd door deze Aardbeving een Berg losgeſcheurd, en de bewoners van het Dal onder deszelfs puin begraven, maar de Zon werd ook van zes uren des morgens tot negen uren, met zulk eene dikke duisternis bedekt, als of het volſlagen nacht was.

HET BLOEDWATER TE UPZAL.

In den Akademischen Tuin te *Upzal*, zijn drie vijvers, waar van de middelste, die de grootste is, en waar in geene waterplanten zijn, steeds in bloed verandert, tegen dat de langste dag komt, en wel van 's avonds tot 's morgens, vooral bij stil weder. Dit bloedwater is, om meer dan eene rede, zeer zonderling.

Alle morgen, bij helder weder, schijnt het als of op dezen vijver, aan alle vier hoeken, buskruid gestrooid is: dat allengs in eene zeer regelmatige orde naar het middelpunt trekt. Na verloop van eenige uren, is het geheel in het middelpunt van den vijver. Het water, waar op die stof drijft, is met een graauwe en bijna onzigtbare huid overtrokken. Men kan niet zeggen, van waar die ontstaat, of hoe zij zich vormt. Wanneer men echter iets van deze stofachtige zelfstandigheid in een lepel schept, dan ziet men met verwondering, dat alles leeft en dat ze uit Insekten bestaat, die veel overeenkomst met gierst of haver de gort hebben. Alle zijn zoo groot als een lins, en hebben twee hoorntjes, die met kleine takjes omringd zijn, door welker behulp zij zich in het water om hoog heffen, en een oog midden op het voorhoofd. Men ziet ter zelver tijd, onder het water, eene bloedige zelfstandigheid, die de grootste overeenkomst heeft met het bloed, dat uit den voet van iemand die ader gelaten is, in een emmer met water loopt. Dit bloedachtig ligchaam maakt het water, daar waar het zich bevindt, rood en geeft het eene vleeschkleurige gedaante. Het is dan eens meer dan eens minder vast, lost zich somtijds op en wordt

on-

onzigtbaar, terwijl een nieuw diergelijk ligchaam, in plaats van het vorige, te voorschijn komt. Het water is er dan zoo vol van, dat er zich niemand van bedienen kan. Des morgens tegen negen of tien ure, lost zich alles op en verdwijnt. Maar tegen den avond komt dit verschijnsel weder te voorschijn. Men bespeurt het insgelijks des morgens vroeg, inzonderheid als het des nachts geregend heeft.

Als het water stil staat, wordt het troebel en stinkend; de Insekten vinden daarin genoegzaam voedsel, en vermeerderen daarom op eene ongelooflijke wijze.

DE HONGER-KUUR, EEN WERKZAAM GENEESMIDDEL.

De honger kuur, die Professor WINSLOW, naar het voorbeeld van Fransche Artsen, in het Hospitaal te *Koppenhagen* invoerde, verdiende in sommige gevallen ook bij ons gevolgd te worden. De kranke krijgt 's middags en 's avonds, ieder reis slechts twee oncen mager vleesch, gebraden of gekookt, en even zoo veel brood, en hierbij een decoctum van twee oncen Rad. Chin. of Salsaparil, met vijf ponden water, tot op de helft verkookt.

Deze kuur, duurt gewoonlijk zes weken. De hoofdwerking schijnt eigenlijk in de verandering van de Constitutie der kranken te liggen, die door deze voorschriften zeer zeker bewerkt wordt. Ieder Geneesheer echter, weet, welk een werkzaam middel de verandering der Constitutie, in Chronische ziekten is, en het is ligt te begrijpen, dat eene verandering van

voedsel hiertoe zoo veel moet bijdragen; als eene verandering van klimaat.

Een man, met een kankerachtige zweer aan de neus, had reeds allerlei middelen tegen deze kwaal, door kundige Artsen voorgeschreven, gebruikt, maar zonder goed gevolg, integendeel het kwaad nam toe, en werd erger. Na den ongelukkigen brand, schrijft een Arts uit *Koppenhage*, had ik in eenige weken het Hospitaal niet bezocht; maar hoe stond ik verwonderd, toen ik deze zweer bijna geheel genezen vond, en hoorde, dat hij dit alleen aan de hongerkuur, te danken had.

GUNSTBEWIJS BIJ DE TURKEN.

Bij de Turken is het een gunstbewijs, wanneer minderen het gewaad hunner Heeren mogen kussen, de slaaf mag het slechts aanraken, en kust dus zijne hand. Toen in 1739, de Marquis van VILLENEUVE, den Vrede van *Belgrado*, tusschen den Keizer en de Porte gesloten had, ging hij ter Audientie bij den Groot-Vizier in het Arsenaal. Twee Fransche Slaven, den Gezant ziende, vielen voor zijne voeten neder en smeekten hem, hen los te koopen. Hun Heer kwam spoedig, en de Marquis vraagde hem; hoe veel losgeld hij eischte? Zij zijn vrij, antwoordde de Turk, sedert zij het geluk hadden uw gewaad aan te raken. VILLENEUVE, was getroffen door de eenvoudige grootheid van dit gedrag, hij trok zijn schoon horologie uit zijnen zak, en gaf het den Muzelman, tot een bewijs van zijne achting.

DE

DE AANZIENLIJKE KUNSTREGTERS.

De oude Hertog VAN FUILLADE, ontmoette eens in de gaanderij van het Slot, den Dichter BOILEAU, en terstond las hij dezen een Sonnet van *Benserade* voor, en vraagde hem: wat hij daar van dacht? BOILEAU antwoordde, dat hij het zeer middelmatig vond, en dat het Slot eene weinig beteekenende woordenspeling was. Dewijl de Marschalk in dit oogenblik de *Dauphine* ontwaarde, liep hij naar haar toe, en las haar onder het gaan het Sonnet voor. Dat is een aardig Sonnet, Heer Marschalk, zeide de *Dauphine*, die het mogelijk niet eens regt gehoord had. Terstond keerde de Hertog naar BOILEAU terug, en zeide honend: gij moet wel zeer verwaand zijn, dat gij een Sonnet afkeurt, dat de Koning en de *Dauphine* goedkeuren. Maar BOILEAU antwoordde: ik twijfel er wel niet aan, dat de Koning een groot talent bezit om Steden te veroveren, en veldslagen te winnen, zoo min als ik er aan twijfel, dat de *Danphine* eene geestige verstandige Prinses is. Maar met uw verlof, Heer Marschalk! wat verfen betreft, die verbeelde ik mij even zoo goed te kunnen beoordeelen als die beiden. — Nu ging de Marschalk naar den Koning, en zeide tot dezen levendig en haastig: Sire! verwondert gij u niet over de onbeschaamdheid van BOILEAU, die staande houdt dat hij beter over versen oordeelen kan, dan Uwe Majesteit? — ô! Wat dat betreft, antwoordde de Koning, zoo doet het mij leed Heer Marschalk! u te moeten zeggen: dat BOILEAU gelijk heeft.

TREK VAN GOEDHARTIGHEID VAN CROMWEL.

KING, in zijne verzameling van Letter- en Staatkundige Anekdoten, verhaalt ons een trek van goedhartigheid uit CROMWELS leven.

Mijn Grootvader, Sir WILLIAM SMITH, zegt hij, was Gouverneur van *Hillesdonhouse* bij *Buchinham*, waar de Koning een klein Garnisoen had. CROMWEL belegerde die plaats, en nam ze in. Onder de onrust van den anders zeer eervollen aftogt, werd Sir WILLIAM van zijnen hoed beroofd, door eenen van CROMWELS Soldaten, en hij klaagde bij den Protector bitter, over deze onbeschaamdheid. Sir, zeide CROMWEL, indien gij mij den dader kunt toonen, dan zal hij streng gestraft worden. Neemt intusschen tot schavergoeding mijnen hoed, — en hier mede overhandigde hij hem zijnen eigenen nieuwen fijnen kastoor hoed.

BELANGRIJKE TWIST.

Twee Engelschen oude bekenden en welgestelde lieden, spraken te zamen af, om drie à vier jaren door *Europa* te reizen; zij bezorgden zich alle noodige brieven van voorschrijving, gingen op reis, en kwamen na zeven dagen te *Brussel*. Daar zette men hun een snip en een patrijs des avonds op de tafel voor. Onvoorziens ontstond er verschil onder hen, welke van deze twee vogels het eerst voorgesneden zou worden, en dra werden beiden zoo toornig, dat zij niet alleen van hun plan om te zamen te reizen afzagen, maar dat ook van toen af alle vriendschap onder hen ophield. Den volgenden morgen keerde de een over *Calais*, de andere over *Holland*, naar *Engeland* terug.

PRO-

PROGRAMMA

Voor het Jaar 1819.

Het Genootschap *tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders*, opgerigt te *'s Gravenhage*, heeft deszelfs Algemeene Vergadering gehouden, op Donderdag den 9 September 1819, in welke de Aanspraak is gedaan door den Heer JOANNES VAN VOORST, Hoogleeraar in de H. Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Leyden*, over *de steeds blijvende behoefte van regte Bijbelkennis, bij alle voor het Christendom meest gunstig geoordeelde verschijnselen.*

Waarna de Secretaris het navolgend verslag heeft gedaan over de uitgeschrevene vragen:

I. Dat op de gevraagde *handhaving van de Leer eener bijzondere, in het bestuur der wereld, en der onderscheidene lotgevallen der menschen zigtbare Goddelijke Voorzienigheid, opgehelderd door voorbeelden van vroeger en later tijd, inzonderheid uit de Nederlandsche Geschiedenis*, geene voldoende Antwoorden zijn ingekomen.

II. Dat op de Vraag, vorderende *eene beknopte, en naar de algemeene vatbaarheid ingerigte, verklaring der uitspraak van* PAULUS *2 Tim.* III: 16, *zoo veel betreft den hoogen oorsprong der Heilige Schriften, en eene, in overeenstemming van de algemeene Bijbelsche Leer, daarop gegronde opheldering van de wijze, waarop men zich de* INGEVING DER HEILIGE SCHRIFTEN *moet voorstellen*, onder andere is ingekomen eene Verhandeling, ten zinspreuk hebbende: *Het woord der prediking, niet eenes menschen woord, maar,*

maar, (*gelijk het waarlijk is*), *Gods Woord*, PAULUS 1 *Thess.* II: 13. — welke, schoon niet in allen opzigte aan het verlangen des Genootschaps beantwoord hebbende, echter geoordeeld is zoo veel goeds te behelzen, dat men dezelve waardig heeft geacht, uittegeven, en, wanneer de Schrijver goedvindt zich bekend te maken, hem met eenen Zilveren Eereprijs te bekroonen.

III. Dat op de gevraagde *vergelijking der Wonderwerken van* ELIA *en* ELIZA, *met die, welke de Heer* JEZUS *verrigt heeft, ter bevestiging van de waarheid der eerste, en de meerdere voortreffelijkheid der laatste*, zijn ingekomen vijf Verhandelingen met de volgende Zinspreuken: 1.) *Qui bene discernit, bene docet.* — 2.) Ἰησοῦς, ὁ Ναζωραῖος ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ, *Luc.* XXIV: 19. — 3.) *Hem* (JEZUS) *zij de heerlijkheid en de kracht in alle eeuwigheid!* *Openb.* I: 6. — 4.) ELIAS *erat sacerdos magnus, atque propheta, habitator solitudinis, fide plenus, devotione summus, in laboribus fortis, industria solers, excellenti ingenio praeditus, in exercitatione disciplinae rectus, in sancta meditatione assiduus, metuque mortis intrepidus.* ISIDOR. PELUS. lib. de *de ortu et interitu prophetarum.* C. 35. — en 5.) *Deze zijn geschreven, opdat gij geloovet, dat* JEZUS *is de* CHRISTUS, *de Zoone Gods; en opdat gij geloovende het leven hebt in zijnen naam.* JOHANNES. — van welken N°. 4, tot Zinspreuk hebbende: ELIAS *erat sacerdos magnus etc.* waardig is geoordeeld uitgegeven en met den Gouden Eereprijs bekroond te worden; — en waarvan, bij de opening van het daarbij gevoegd billet, bleek de Schrijver te zijn de Wel Eerw. Heer S. MUNTENDAM, Predikant te *Enkhuizen.*

IV.

IV. Dat op de Vraag: *Of er algemeene en zekere gronden der Wijsbegeerte zijn, die ons verpligten zouden, om zoodanige onmiddelijke en bovennatuurlijke tusſchenkomſten der Voorzienigheid te ontkennen, als er, volgens de letterlijke verklaring der heilige Schriften in vroegere eeuwen hebben plaats gehad*; een antwoord is ingekomen met de Zinſpreuk: *Indien iemand op dit fondament bouwt goud, zilver, kostelijke ſteenen, hout, hooi, ſtoppelen; een iegelijks werk zal openbaar worden, want de dag zal het verklaren, dewijl het door vuur beproefd wordt; zoo iemands werk blijft, die zal loon ontvangen; zoo iemands werk verbrand zal worden, die zal ſchade lijden:* — hetwelk wel vele goede aanmerkingen behelsde, doch echter ter beantwoording der Vrage niet voldoende is geoordeeld, blijvende deze Vraag ter beantwoording voor eenen onbepaalden tijd opengeſteld.

V. Dat op de Vraag: *Of men in de verklaring der heilige Schriften, over het algemeen, op dezelfde wijze moet te werk gaan, als bij andere Schrijvers; en of er, des niet te min, nog bijzondere regels bij dezelve zijn in acht te nemen?* twee Antwoorden zijn ingekomen — de eene met de Zinſpreuk: *Als tot verſtandigen ſpreek ik, oordeelt gij hetgeen ik zegge* de andere met de Zinſpreuk: *Quis: scopus: impellens: ſedes: tempusque: locusque: et modus: haec ſeptem attendito lector*, G. — doch welke beide te oppervlakkig bewerkt zijn geoordeeld, waarom aan geene van beide de uitgeloofde Eereprijs heeft kunnen toegewezen worden.

VI. Dat op de Vraag: *In hoe ver kan en moet men zich in de uitlegging der heilige Schrift, en in de verklaring en verdediging van Christelijke Leerſtellingen, bedienen van wijsgeeri-*

rige Grondbeginselen, geene antwoorden zijn ingekomen.

VII. Dat eindelijk ook nog over de Vraag, in de Programmata van 1814 en 1816 vermeld, en voor eenen onbepaalden tijd open gesteld, betreffende *het gewigt van het getuigenis of stilzwijgen der Kerkvaders en andere Schrijvers in de vier eerste eeuwen, bij de verdediging der echtheid van betwiste Bijbelboeken en Bijbelplaatsen* — is ingekomen eene Verhandeling met de Zinspreuk: *Si quid novisti rectius istis, candidus imperti; si non, his utere mecum.* HORATIUS. doch over welke nog geen uitspraak heeft kunnen geschieden.

Het Genootschap noodigt op nieuw alle kundige Voorstanders van waarheid en Godsvrucht, met aanbieding eener *Gouden Medaille*, of *twee honderd vijftig guldens*, om

I. In te leveren voor 1 Maart 1821 eene Geschiedkundige opgave van *den* WISSELENDEN *gang der, sedert ruim eene halve eeuw, in het werk gestelde pogingen, om nieuwe theorien over de Christelijke Leer en de grondslagen, waarop dezelve rust, in omloop te brengen, met aanwijzing van de resultaten, welke daaruit* TEN VOORDEELE *van het ware Christendom zijn af te leiden.*

En

II. voor den 1 December 1820 eene beantwoording der Vraag: *In hoe ver kan men zich in de beoordeeling van de Echtheid en Geloofwaardigheid der Historische Boeken des Nieuwen Verbonds, op inwendige kenmerken beroepen?*

Voorts verwacht het Genootschap, behalve op de voor eenen onbepaalden tijd open staande Vragen, nog, volgens het Programma des vorigen jaars,

voor

voor den 1 November 1819:

Eene beknopte en met Uitlegkundige gronden gestaafde opgave van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, volgens het EVANGELIE VAN JOANNES.

voor den 1 Februarij 1820.

Antwoord op de Vraag: *Kan en mag de redelijke overtuiging van de waarheid en goddelijkheid van het Christendom, en van den zin en zamenhang der onderscheidene uitspraken van* JEZUS *en de Apostelen, afhangen van een inwendig Godsdienstig en Zedelijk gevoel? zoo ja, hoedanig vermogen kan men dan zoodanig gevoel toestaan op die overtuiging?*

voor den 1 Maart 1820.

Antwoord op de Vraag: *Welke middelen moeten meest geschikt gerekend worden, om den Christelijken Godsdienst toegang tot de aanhangers van* MUHAMMED *te doen verkrijgen, de vooroordeelen en tegenwerking tegen deszelfs grondleeringen en voorschriften te overwinnen, en alzoo de aanneming van het Christendom, met de heilrijkste gevolgen, bij dezelve te bevorderen?*

En voor den 1 April 1820,

Op de Vraag: *Is er in de Historische en Profetische Schriften des Ouden Verbonds, zoodanige zamenhang te ontdekken, dat daaruit eene bijzondere Goddelijke leiding, waardoor derzelver verschillende Schrijvers bestuurd zijn, klaarblijkelijk kan aangewezen worden?*

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne *Namen* niet bij de Verhandelingen te stellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderschrijven, en er bij te voegen een *verzegeld Briefje*, dezelfde Spreuk tot opschrift hebbende, waarin hunne Namen en Woonplaatsen gemeld zijn; voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, in *leesbaar schrift*, liefst in de Ne-

Nederduitsche en Latijnsche, en des noods in de Hoogduitsche Taal, met Romeinsche Letters, (naardien het met Hoogduitsche karakters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt), *vrachtvrij*, en, zoo veel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den *Secretaris des Genootschaps* THOMAS HOOG, *Predikant te Rotterdam*, en zich te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Het Genootschap herinnert de meermalen herhaalde waarschouwing, in de vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatschappij.

Het Genootschap behoudt aan zich het regt, om, naar goedvinden, en ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, 't zij alleen met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij ook met uitdrukking van hunne Namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 2den October. Heden heeft de Wel Edele Hooggeleerde Heer G. J. VAN DER BOON MESCH, zijnen post als buitengewoon Hoogleeraar in de Landhuishoudkunde, aan deze Hoogeschool, aanvaard, met het houden eener Redevoering: *De*

De recta Academica Oeconomiae ruralis institutione, cum ceteris disciplinis physicis tam arcte conjuncta, ut mutuam et necessariam opem sibi ferant; dat is: *Over het doelmatig Akademisch Onderwijs der Landhuishoudkunde, het verband derzelve, met de overige Natuurkundige Wetenschappen, en de wederzijdsche hulp, die zij elkander toebrengen.*

FRANEKER.

Den 4den October. Op heden heeft de gewone jaarlijksche verandering van het Rectoraat van 's Lands Athenæum, alhier gevestigd, plaats gehad, en heeft ter dezer gelegenheid, de Wel Ed. Hooggeleerde Heer S. ENS, Prof. *Anatomes, Phijsiologiæ* &c. *ordin.*, eene plegtige Redevoering gehouden: *De benigna et miranda Creatoris sapientia in conservando corpore humano conspicua*; dragende verder opgemelde waardigheid over, op den Wel Ed. Hooggeleerden Heere J. W. DE CRANE, Prof. *Literarum atque Historiarum Ordin.*

AMSTERDAM.

Den 7den October. De beroemde en hooggeachte Heer J. H. VAN SWINDEN, Professor in de Wis-, Sterre- en Natuurkunde aan het Athenæum binnen deze Stad, in den ouderdom van 73 jaren, en na meer dan eene halve Eeuw (waarvan 18 jaren te *Franeker* en 34 alhier) met den meesten lof zijn Professoraat te hebben waargenomen, verzocht hebbende, dat hem werde toegevoegd een Hoogleeraar tot adsistentie en om aan zijn Hooggeleerden te succederen, en daar toe voorgedragen en aanbevolen hebbende, aan Heeren Curatoren van het Athenæum en der Latijnsche Scholen alhier, den Heer J. P. E. VOUTE, *A. L. M. en Doctor in de Wis- en Natuurkunde* hier ter Stede, hebben Heeren Burgemeesteren, op voordragt van Heeren Curatoren

ren, tot tweeden Hoogleeraar in alle de vakken aan den Heer VAN SWINDEN toevertrouwd en door hem zoo uitstekend dus verre onderwezen, aangesteld denzelven Heer J. P. E. VOUTE. De voortdurende ijver van den Heer VAN SWINDEN, krachtig gesterkt door de hulp en medewerking van den Heer VOUTE, zal den gevestigden roem van het Athenæum dezer Stad handhaven, en vermeerderen. Door het overlijden van den diep betreurden Hoogleeraar BOSSCHA, is ook het onderwijs in de *Vaderlandsche Geschiedenis*, overgebragt op den geachten Hoogleeraar in de Nederlandsche Letterkunde J. P. VAN CAPPELLE; terwijl het onderwijs in de *Geschiedenis der Middeneeuwen* wedergekeerd is, tot den geëerden en beroemden Hoogleeraar D. J. VAN LENNIP.

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 5den October. Na dat eenigen tijd te voren het Examen der Latijnsche Schooljeugd, in alle de vakken van het onderwijs, bij de Wet bepaald, had plaats gehad, heeft heden alhier de gewone halfjaarlijksche Promotie dier Scholen, in de Hervormde Kerk plaats gehad, bij welke gelegenheid de Rector G. H. SCHNEITHER, zijne Inwijdings Redevoering hield: *Over den invloed der schriften van* HOMERUS, *op de vorming van den geest der Grieken.* Vervolgens hadden de bevorderingen naar hoogere klassen, en uitdeeling der Prijsen plaats, als wordende J. G. VAN GRIETHUISEN en H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, van de eerste orde der tweede klas-

klasse, naar de benedenste der derde klasse, beiden met eenen Eereprijs begiftigd, bevorderd: H. R. A. VAN SCHUIJLENBORGH en R. J. VAN DER KAMP, van de eerste orde der eerste klasse, naar de benedenste der tweede klaase, ook beiden met eenen prijs beschonken; welke Jongelingen, bevallig hunnen dank in het Latijn aan H. H. Curatoren, voor de hun geschonkene Prijsen betuigden; terwijl C. L. O RUIJSCH VAN COEVERDEN, eerst voor drie maanden alhier ter School gekomen, en A. VAN BAAK, op de eerste orde der tweede klasse bleven. Na het halfjarige Examen, zijn als Leerlingen op onze Scholen ingeschreven, A. VAN DAALEN en J. M. COENRAADS, zijnde deze plegtigheid begonnen, afgewisseld en besloten geworden, met schoon Orgel-Muzijk.

TIEL.

Op den 2den Julij l. l., het Examen der Latijnsche Schooljeugd plaats gehad hebbende, geschiedde den 24sten September, de promotie en prijs uitdeeling.

Deze plegtigheid werd door den Rector C. F. NAGEL geopend, met eene korte Redevoering: *De præstantia, utilitate, et necessitate linguæ Græcæ.*

Vervolgens beklom de nieuw aangestelde Conrector H. WIJGMAN SNEL het Spreekgestoelte, en hield eene Redevoering: *De Socratica docendi ratione.*

Daarop werden met prijsen, naar de onderste klasse, van des Rectors School gepromoveerd, M. VAN DER HEIJDEN MOLL, A. CAMPAGNE, en C. P. VAN LIDTH DE JEUDE, en naar de tweede klasse van des Praeceptors School, A. H. BAL, J. KOSTERS en P. M. DEERNS, terwijl PH. W. NAGEL, eenen prijs van naarstigheid ontving. —

Zijnde alzoo deze plegtigheid tot genoegen der toehoorders afgeloopen.

'S GRAVENHAGE.

Den 13den Sept. heden werd alhier de halfjarige promotie der Latijnsche Schooljeugd gevierd, drie van de hoogste orde der eerste klasse tot de Akademische lessen bevorderde Jongelieden F. DE GREVE, W. ONDERDEWIJNGAART CANZIUS en J. M. VAN MAANEN, hielden hunne redevoeringen, *de momento epistolarum Ciceronis ad historiam temporum, quibus scriptae sunt, cognoscendam: de Leone X, Literarum artiumque fautore: de vita* CORN. BIJNCKERSHOUKII. Aan deze Jongelieden werden wegens, hunne vlijt ook in het aanleeren der Geschiedenis, Fabelkunde en Wiskundige Wetenschappen, buitengewoon versierde prijzen uitgereikt, de eerste van hen F. DE GREVE, ontving ook een griekschen prijs.

Voorts werden met prijsen begiftigd, op de tweede orde der eerste klasse P. A. TENGBERGEN en J. SCHELTEMA, op de derde orde der eerste klasse F. TH. TH. DE RIEMER, op de tweede klasse J. H. VAN DER BURGH, met een Latijnschen en Griekschen, en J. BRINKMAN; in de derde klasse TH. W. J. JUIJNBOLL, met een Latijnschen en Griekschen, H. COLLOT D' ESCURIJ en A. C. DE MEIJIER; op de hoogste orde der vierde klasse C. H. ROELL, A. J. TH. DE BORDES en J. TH. H. VAN MAANEN; op de onderste orde der vierde klasse M. A. G. VORSTMAN, met een Latijnschen en Griekschen, en H. A. VAN DER KEMP; in de vijfde klasse J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ, J. A. C. VAN DER SPIJK HUSKUS, met een Latijnschen en Griekschen, en J. J. DE BOLOMEIJ; op de hoogste orde der zesde klasse J. F. VAN HOOGSTRATEN. C. M. WINTGENS en B. H. CARP; op de onderste orde der zesde klasse

F.

F. DE QUACK, Z. DE GREVE, M. H. HARTMAN en J. VAN ESSEN. Deze Jongelieden betuigden alle hunnen dank aan H. H. Curatoren, door het opzeggen van *gratiarum actiones.*

Eindelijk werden er getuigschriften van naarstigheid gegeven, voor de Geschiedenis, Fabelkunde en Wiskundige Wetenschappen, op de tweede orde der eerste klasse, aan P. A. TENGBERGEN, J. SCHELTEMA en A. DE JONG; op de derde orde der eerste klasse aan: F. TH. TH. DE RIEMER, P. SIX en F. VAN HOGENDORP; in de tweede klasse aan J. A. VAN DER BURGH; in de derde klasse aan TH. W. J. JUIJNBOLL; op de hoogste orde der vierde klasse aan J. TH. A. VAN MAAREN en P. ONDERDEWIJEGAARD CANZIUS; op de onderste orde der vierde klasse aan M. A. G. VORSTMAN. Voor de Geschiedenis en Fabelkunde, op de tweede orde der eerste klasse, aan L. VROOM; in de derde klasse aan A. C. DE MEIJER; op de hoogste orde der vierde klasse, aan: C. H. ROELL, A. J. TH. DE BORDES en J. STEFFEN. Voor de Geschiedenis alleen, op de hoogste orde der vierde klasse, aan A. DIBBITS. Voor de Fabelkunde alleen, op de onderste orde der vierde klasse, aan: H. A. VAN DER KEMP, H. REPELAER en A. B. VOSMAER. Voor de Geschiedenis en Wiskundige Wetenschappen, zonder Fabelkunde, op de onderste orde der vierde klasse, aan O. REPELAER, voor de Aardrijkskunde en Wiskundige Wetenschappen, op de vijfde klasse, aan J. J. DE BOLOMEIJ. Op de hoogste orde der zesde klasse, aan: J. F. VAN HOOGSTRATEN en F. H. C. DRIELING. Voor de Aardrijkskunde alleen, op de hoogste orde der zesde klasse, aan: C. M. WINTGENS, A. MACKAIJ, L. J. VAN MAANEN en J. F. H. J. E. MACKAIJ. Voor de Wiskundige Wetenschappen alleen, in de vijfde klasse, aan J. H. DE DOMPIERRE DE CHAUFEPIÉ en D. F. M.

F. VAN MAANEN. Op de hoogste orde der zesde klasse, aan J. H. HOLWERDA en C. H. BURGERDIJK. De plegtigheid werd, naar gewoonte, met Orgelmuzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

AMSTERDAM.

Na voorgaand onderzoek wegens de vorderingen der Latijnsche Schooljeugd, tot genoegen van Heeren Curatoren, op den 20sten en 21sten September, heeft op den 24sten daaraanvolgende, de openbare bevordering en uitdeeling van prijzen, met de gewone plegtigheden plaats gehad. Na dat de Conrector dezer School, Mr. E. H. GREVE, over den overleden Hooggeleerden Heer Mr. H. BOSSCHA, Hist. Med. Ǽv. ac. Patr. Professor en Rector der Latijnsche School, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Kunsten en fraaije Letteren, alsmede van onderscheidene andere geleerde Genootschappen, welke den post van Rector der School, gedurende den tijd van 13 jaren, met den hoogsten lof en uitstekendsten ijver voor de belangens en bloei dezer School, heeft waargenomen, kortelijk had gesproken, en eenige bijzonderheden uit een gesprek, weinige dagen voor het overlijden van dezen zoo beroemden en verdienstelijken man, met hem gehouden, aan de Vergadering had medegedeeld, hielden vervolgens drie uitmuntende Jongelingen van de hoogste klasse, volgens aloude en loffelijke gewoonte, hunne redevoeringen: de eerste W. SERRURIER, sprak in dichtmaat, *de novissima felici rerum in Patria conversione*; de tweede N. J. A. STEINS BISSCHOP, *de pietate erga parentes*; de derde J. STROEVE, *de M. Furii Camilli bellica virtute ac sapientia*; waarna deze drie met aanzienlijke eereprijzen beschonken, te gelijk met den verdienstelijken Jongeling G. H. NOLTHENIUS, die, schoon door ziekte afwezig, ook

ook tevens met een *Praemium Diligentiae*, werdt vereerd, tot het Akademisch onderwijs openlijk bevorderd werden, en hunne getuigſchriften deswegens uit handen van den Preſident Curator, den Hoog Welgeboren Heer P. A. VAN BOETZELAER, Burgemeester dezer Stad, plegtiglijk ontvingen. Van de tweede klasſe gingen met eereprijzen tot de eerſte over: J. VAN WEEDE, J. W. A. GREVE en C. KELDERMAN. Van de derde tot de tweede: A. B. J. HEIJDENRIJCK, S. C. KLINKHAMER en J. A. VAN LENNEP. Van de vierde tot de derde: P. J. ANDREAE, A. A. STUART en G. D. OTTO. Van de vijfde tot de vierde: J. L. F. DE MEIJERE, G. ORMELING en G. A. LAMPING. Van de oude zesde klasſe tot de vijfde: B. GLASIUS, J. H. BRANDES en M. GEURS. Van de nieuwe zesde klasſe werd terſtond tot de derde bevorderd, na bevorens op den 21ſten dezer met veel goedkeuring een bijzonder daartoe ingeſteld examen voor Heeren Curatoren te hebben afgelegd, de voortreffelijke en zeer vlijtige Jongeling L. PATOIR, en voorts uit dezelfde klasſe tot de vijfde, de verdiensteliјke Leerlingen J. SIEBLESZ en L. P. C. VAN DEN BERG. Alle deze Jongelingen, betuigden gedeeltelijk in onderſcheiden dichtmaat, gedeeltelijk ook in onrijm, op eene gepaste wijze, aan Heeren Curatoren hunnen dank voor de bekomene eereprijzen. Met een *Praemium ſtili Poëtici* werd begunstigd, de verdienstelijke Jongeling W. SERRURIER, die tot het Akademisch onderwijs bevorderd was, en met den Griekſchen prijs N. J. A. STEINS BISSCHOP, mede tot hetzelfde onderwijs bevorderd. Voorts werd in de tweede klasſe de Griekſche Eereprijs behaald, door J. W. A. GREVE, in de derde door S. C. KLINKHAMER, in de vierde door P. J ANDREAE, en in de vijfde door J. L. F. DE MEIJERE. Met *praemia diligentiae*,

werden vereerd: in de tweede klasse A. GERMAN, in de derde F. CORDES, in de vierde: G. A. VAN HOGENDORP, in de vijfde: M. NIEMEIJER, in de oude zesde klasse, J. A. THOMSEN, A. FRENTROP en H. J. SPIJKER, in de nieuwe zesde klasse: P. J. A. SEIGNETTE, B. TER HAAR en J. D. STETTEROGGE. Eindelijk werden nog eenige andere vlijtige Leerlingen, in de onderscheidene klassen, met *praemia assiduitatis ac modestiae* beschonken. Waarna deze plegtigheid, met eene korte herinnering aan het voor den spreker zoo aandoenlijk sterfgeval van den Hoogleeraar en Rector H. BOSSCHA, werd besloten: deze herinnering eindigde in eene ode, die eene tegenstelling behelsde van den min voortreffelijken staat der aardsche zamenleving, in betrekking tot dien der zalig afgestorvenen.

Ter vervulling van dit vakante Rectoraat, is thans, op voordragt van Heeren Curatoren, door de Edele Achtbare Heeren Burgemeesteren dezer Stad, aangesteld geworden, de Wel Edele zeer geleerde Heer W. J. ZILLESEN, Philos. Theor. Mag. et Litt. Hum. Doctor, Rector der Latijnsche School te *Rotterdam*, welke dit beroep volvaardig heeft aangenomen, en in het begin der volgende maand November alhier verwacht word. Ook is ter vervulling der Commissie van Onderzoek, omtrent de bevoegdheid der Jongelingen, die tot de Latijnsche Scholen, wenschen toegelaten te worden, in plaats van den eersten Leermeester dezer Stads Armenscholen P. JÖFFER, op voordragt van Heeren Curatoren, door Burgemeesteren aangesteld, de eerste Leermeester E. CHRISTIAANS.

ENKHUIZEN.

Den 20sten Sept. 1819. Na voorafgegaan naauwkeurig onderzoek, naar de gemaakte vorde-

deringen der jeugd, op de Latijnsche School, hetwelk hoogen lof bij de Curatoren derzelve had weggedragen, volgde op heden de jaarlijksche promotie in eene der Kerken van de Hervormde Gemeente in deze Stad.

De waardige en ijverige Rector der School C. GROEN, opende dezelve met eene schoone redevoering, ten onderwerp hebbende: *de iis quibus linguae graecae studium sese maxime commendat.*

Vervolgens zijn met eereprijzen begiftigd, waarvoor zij allen op de bevalligste wijze aan Heeren Curatoren hunnen dank betuigden, en tot hoogere klassen bevorderd, de volgende lofwaardige Leerlingen: J. LIJKLAMA à NIJHOLT en J. MOLL JUNIOR, van de derde tot de tweede klasse; H. R. ENGELSMAN en J. J. DE JONGH, van de vijfde tot de vierde klasse; C. C. GROEN en R. BOOMS, van de zesde tot de vijfde, en in de zesde klasse, ontving de zeer werkzame Jongeling J. H. VAN DE WILLIGE, een buitengewonen prijs van naarstigheid.

Dit letterfeest met fraai muziek begonnen, en telkens daar mede afgewisseld en geeindigd, droeg ten hoogste de goedkeuring van Curatoren weg, en van allen die hetzelve met hunne tegenwoordigheid vereerd hebben.

MIDDELBURG.

Den 8sten Sept. Heden is weder de halfjarige promotie der schooljeugd van ons Gijmnasium, in de openbare gehoorzaal dezer stad, plegtig gevierd.

Twee uitmuntende jongelingen zijn naar de Akademie bevorderd: P. D. BUYZE en J. C. HÖLSCHER; waarvan de eerste eene redevoering hield *in laudem Poesios*, de tweede *de Numa Pompilio.* Deze redevoeringen, waaraan zij zelven veel hebben gewerkt, zijn met veel genoegen

aangehoord. Voorts zijn, deels zonder, deels met prijzen, waarvoor de begiftigden aan Heeren Curatoren, in Latijnsche dichtmaat, dank betuigden, tot hoogere klasfen bevorderd, de navolgende lofwaardige leerlingen, als: van de tweede klasfe tot de tweede orde der eerfte klasfe, V. EPKEMA, A. M. BRCIUS, L. C. DE PERVAL, L. C. SLICHER, D. M. VAN DUSSELDORP DE SUPERVILLE, J. C. SCHORER, P. N. V. D. PERRE V. D. MANDERE en W. VERSLUYS; van de eerfte orde der derde klasfe tot de tweede, A. TAK, M. P. DOMINICUS, J. DIERIKX; van de tweede tot de eerfte orde der derde klasfe, M. S. KOMPENHANS, J. VAN REIGERSBERG VERSLUYS, H. DIERIKX; van de vierde klasfe, tot de twede orde der derde klasfe, M. P. HENNEQUIN, P. DE MARET TAK, CHR. HISSER., E. DE LANG 's GRAEUWEN; van de tweede tot de eerfte orde der vijfde klasfe, J. H. SLICHER, M. TAK AZ.; van de eerfte orde der zesde klasse tot de tweede orde der vijfde, H. VAN ENST, J. W. VAN SONSBEECK; van de tweede tot de eerfte orde der zesde klasfe, H. C. VAN DEINSE en B. S. VAN DEINSE. Terwijl dit halfjaar op fchool zijn gekomen: H. J, V. D. MANDERE, J. G. POLIJ KOMPENHANS, J. DE WAAL, G. A. SLICHER, H. M. G. KOOLHAAS en L. C. DILMAN, heeft daarentegen M. TAK de fchool vaarwel gezegd.

Vele perfonen van aanzien hebben dit letterfeest, dat met muzijk begonnen, afgewisfeld en geëindigd is, met hunne tegenwoordigheid wel gelieven te vereeren.

DOKKUM.

Den 24ften September. Heden werd hier, na voorafgaand Examen, in tegenwoordigheid van de Regering der Stad, de jaarlijkfche promotie der Latijnfche Schooljeugd, in de Kerk der Hervormden gehouden. Na eene korte voorafspraak, door

door den Heer Rector K. STORT, deed de veelbelovende Jongeling, A. G. SCHULTZ, eene Oratie over het zeggen van HORATIUS:

Virtus repulsæ nescia sordidæ
Intaminatis fulget honoribus.

Met prijsen werden door de Heeren Curatoren begiftigd A. G. SCHULTZ, bevorderd naar de Akademie; J. G. HERINGA, H J. NOORDERBOS, A. L. LAND, A. GLEISTRA en POSTHUMA, welke alle met bevalligheid bedankten, behalven de gemelden zijn nog de volgende van lagere naar hoogere klasse bevorderd: S. J. ZUIDERBAAN, B. H. BRUINSMA, W. STELWAGEN, T. H. FOCKEMA en F. J. BEKIUS.

ZWOLLE.

Den 27sten Augustus. Heden middag, had alhier op het Koor van de Groote Kerk, de gewone promotie der Latijnsche Scholen plaats. De Jongeling P. G. RAMAER, aan wien op de eerste klasse, een prijs van naarstigheid was geschonken, hield eene Redevoering: *De Amicitia*, welke hij op eene zeer gepaste wijze, ten genoegen der aanwezenden uitvoerde. Op de tweede klasse, is met een prijs beschonken, A. FORTUIJN. Op de derde D. H. WICHERLINK, en op de vierde C. P. WICHERLINK, beide naar eene hoogere klasss gepromoveerd. De Leerlingen der vijfde klasse, namelijk: C. SCHUITERT, H. L. NILENT en W. A. W, VAN HAERSOLTE, hebben zich alle zoo wel gekweten, dat men aan het lot de beslissing van den prijs moest overlaten, het welk ten gunste van den eersten uitgevallen zijnde, hebben Curatoren de beide overigen, door een vereerend getuigschrift, hunne goedkeuring te kennen gegeven. Op de zesde klasse, is de prijs toegewezen aan A. VAN MARLE.

In de eerste klasse der Wiskunde, heeft A. FORTUIJN, in de tweede C. SCHUITERT, en in de derde A. VAN MARLE, den prijs bekomen.

In de Geschied- en Aardrijkskunde, is de prijs bij de eerste en tweede klasse, door het lot bepaald, doch op de derde klasse dier beide Wetenschappen, insgelijks aan A. VAN MARLE, toegewezen.

BERGEN OP DEN ZOOM.

Den 28sten Julij 1819. Heden heeft alhier, de plegtigheid plaats gehad, van de uitdeeling der prijsen, en het doen der Promotien aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen, welke wegens betoonden ijver en gemaakte vorderingen, volgens gehouden Examen, op den 12den dezer, het meest hebben uitgemunt; zijnde deze plegtigheid door den Heere Rector geopend, met eene Redevoering: *De Meritis Ciceronis in Philosophia.* Vervolgens met prijsen begiftigd, de Jongelingen P. MORGEN, met den eersten, L. KRAMER met den tweeden, en J. DE KOCK met den derden Prijs, van de vijfde, en bevorderd tot de vierde klasse; daarna P. STUTEN met den eersten, en F. DE KOCK met den tweeden Prijs, van de zesde, en bevorderd tot de vijfde klasse, hebbende deze verdienstelijke Jongelingen hunne *Gratiarum Actiones*, op eene sierlijke wijze ten genoegen van Curatoren afgelegd; waarna deze plegtigheid, gehouden ten Stadhuize, en ten bijwezen van een aanzienlijk getal toehoorderen, in de beste orde is afgeloopen.

KERK-

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

Den 6den October, is te *Arnhem*, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, tot den Predikdienst geadmitteerd A. BROWN, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid, te *Leijden*.

A R N H E M.

SPANKEREN EN DIEREN, den 7den October. Na verzochte en verkregene handopening, heeft heden de Kerkeraad met den Consulent C. J. L. SCHULLER, Pred. te *Elkum*, uit een twaalftal, waar op geplaatst waren de Predikanten:

DD. H. FANGMAN, Predd. te *Hemmen*. F. VAN ECK, te *Genderingen*. BARENBRUGH, te *Kedichem*. D. WOLTERBEEK, te *Wamel* en *Dreumel*. H. W. LE SAGE TEN BROEK, te *Haamstede*. A. J. LAMBRECHTS, te *Angerlo*. H. STENFERT KROESE, te *Hoogvliet*, beroepen te *Giessen Nieuwkerk*. H. BITTER, te *Ochten*. H. MAANDAG, te *Dubbeldam*. en Kandidaten: H. G. J. BECKING, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*. H. K. WICHERS, bij dat van *Groningen*, en A. BROWN, bij dat van *Gelderland*. Beroepen H. FANGMAN, Pred. te *Hemmen*, onder de Classis van *Nijmegen*.

HALL, den 26sten September. Heden maakte onze Leeraar, Ds. W. F. VERWEIJ STOLLBERG ons bekend, dat hij, na beraad, voor de op hem

hem uitgebragte beroeping naar de Gemeente van *Dreischor*, Classis *Zierikzee*, bedankt had, verbindende hij zich bij die gelegenheid wederom aan ons.

ELKUM zal eerlang vakant worden, daar onze Leeraar, L. SCHULLER, gereed staat om naar *Steenbergen* te vertrekken.

NIJMEGEN.

RESSEN EN DOORNIK, den 26sten September. Onze Leeraar, J. F. HOFF, op den 22sten dezer behoorlijk losgemaakt zijnde, van zijne betrekking op Classis en Gemeente, predikte heden zijn afscheid van ons, met eene Leerrede over 1 *Thess.* IV: 1, 2.

Proponenten en Predikanten, buiten vaste bediening, worden uitgenoodigd, om hunne gaven alhier te laten hooren, kunnende zij zich tot dat einde vervoegen, bij Ds. G. VAN VELP, Pred. te *Lenth*, en Consulent van deze Gemeente.

OVER- EN NEER-ASSELT. Heden den 26sten September, nam onze Leeraar, J. G. EVERWIJN, na op den 22sten, van zijne betrekking op ons, behoorlijk losgemaakt te zijn, afscheid van ons, predikende over *Phil.* I: 27*a*.

BURGHAREN EN HERNEN. Op den 3den October, werd onze Leeraar, J. G. EVERWIJN, onder ons bevestigd, door deszelfs Vader, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. EVERWIJN, Pred. te *Elspeet*, aan wien de Wel Eerw. zeer geleerde Heer A. CARLIER, Pred. te *Winssen* en *Horssen*, en Consulent dezer Gemeente, dit werk wel had willen afstaan. De Tekst ter bevestiging was, 2 *Cor.* II: 14, 15 en 16*a* en *b*, en die, waar mede de Bevestigde, 's namiddags zijne Intrede deed, *Luk.* XV: 3—7.

BEEK EN UBBERGEN, den 23sten September. Van hier is verzuimd te melden, dat onze Leeraar, A. H. EXALTO D'ALMARAS, in Julij

l. l.,

l. l., na voorafgaande Collatie, van Z. M. den Koning. eene beroeping ontvangen heeft, van de Gemeente te *Bahr* en *Lathum*, doch voor die beroeping heeft bedankt, en ons daar van kennis gegeven, predikende over *Jes.* LIII: 1.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN. Zie September 1819.

ZUTPHEN.

NEDE, den 9den October. Ds. J. SCHOTSMAN, Pred. te *Niënhuis*, in 't Graafschap *Benthem*, door Z. M. onzen Koning tot Predikant alhier benoemd, en daarop door onzen Kerkeraad beroepen, heeft deze beroeping aangenomen.

ZUTPHEN. In den Ring van *Doesburg*, is tot Praetor aangesteld, Ds. A. H. SANDBERG, Pred. te *Doesburg*.

BAHR EN LATHUM vakant. Zie Aug. 1819.

TIEL.

ASCH. Zie Sept. 1819.

EVERDINGEN. Zie Sept. 1819.

ECK EN WIEL staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

BOMMEL.

BOMMEL, den 29sten Sept. De beroeping van Ds. P. D. WELTER, Predikant te *Poederoijen* en *Loevestein*, naar *Wel* en *Ammerzode*, (zie vorige Boekzaal,) is Kerkelijk goedgekeurd, en ter verkrijging van Z. M. approbatie opgezonden.

HURWENEN, den 3den October 1819. Heden werd onze van *Ressen*, onder *Nijmegen*, beroepen Leeraar, Ds. J. F. HOFF, in den h. dienst alhier bevestigd, door Ds. A. S. NANNINGA, Pred. te *Rossum*, bij afstand van Ds. N. LANGE, Pred. te *Bruchem* en *Kerkwijk*, en Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger predikte over

de

de onvolkomenheid onzer Godsdienstige kennis, als behelzende eenen krachtigen spoorslag, voor Leeraren en Gemeenten, om steeds met ootmoedige dankbaarheid, naar wijsheid en deugd te streven, naar aanleiding van 1 *Cor.* XIII: 9. *Wij kennen ten deele en wij profeteeren* (*onderwijzen*) *ten deele*, terwijl de bevestigde zijnen dienst aanvaardde, met eene Leerrede over het verblijdend doel der Evangelie prediking, naar *Luk.* XV: 7. *Ik zeg ulieden, dat er alzoo blijdschap zal zijn, in den Hemel, over eenen zondaar, die zich bekeerd, meer dan over negen en negentig regtvaardigen, die de bekeering niet van nooden hebben.*

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN staat vakant te worden. Zie Sept. 1819. en hier boven onder *Bommel.*

WEL EN AMERZODE. Zie Sept. 1819. en hier boven onder *Bommel.*

ZUID-HOLLAND.

Op den 6den October 1819, zijn, door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, tot den Predikdienst geadmitteerd, de Heeren J. W. ERMERINS, A. SMIT, J. H. SNIJDER en J. DUSAAR. Kandidaten te *Leiden.*

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Door het Klassikaal Bestuur alhier, is Ds. J. UITTENBROEK. bevestigd Predikant te *Wassenaar*, tot Lid van de Classis van '*s Gravenhage* verklaard.

SCHEVENINGEN, den 29sten Sept. 1819, Heden overleed alhier, na een langzaam verval van krachten, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. A. AITTON, in den ouderdom van ruim 66 jaren, met

met betrekking tot wiens perſoon, ingevolge des overledenen begeerte, dat een eenvoudig berigt van hem in de Boekzaal zou worden geplaatst, het navolgende, door deszelfs Zoon, thans Pred. te *Aalten*, is ingezonden. Zijne eerſte Gemeente was die van *Rhoon*, in het *Overmaſche*, waar hij in den jare 1776, bevestigd is, van daar vertrok hij 1783 naar de Gecombineerde Gemeente van *Hien* en *Doodewaard*, in de *Nederbetuwe*, en werd 1784 beroepen te *Zwolle*, Provincie *Overijsſel*. In deze laatſte plaats heeft hij 18 jaren lang de onderſcheidene deelen van zijn dienstwerk mogen waarnemen, tot dat hij in het jaar 1800 door het menigvuldig preeken, bij gelegenheid van eene aldaar plaats hebbende dubbelde vakature, door eene herhaalde bloedſpuwing, daartoe buiten ſtaat geſteld wierd. In deze omſtandigheden werd, door eenige van zijne vrienden aldaar, buiten zijn weten, bezorgd, dat zijn dienst door een Prop. zou worden waargenomen, waar van zij hem, toen reeds alles beſchikt was, tot zijne blijdſchap kwamen kennis geven, met bijvoeging, dat zij ook de bekostiging daarvan geheel voor hunne rekening hadden genomen. In het laatſte gedeelte van het jaar 1801. werd deze Prop. beroepen, toen hij, nog buiten ſtaat zijnde, zijnen dienst te hervatten, zorgde dat deszelfs plaats door een ander vervuld werd; maar ook deze in 1803 eene vaste ſtandplaats gekregen hebbende, en het, bij ſchaarsheid der Kandidaten, hoe langer hoe moeijelijker wordende, in dit bezwaar te voorzien, beſloot hij, met opgave van onderſcheidene redenen, aan de Regering der ſtad, zijn Emeritusſchap te verzoeken. In antwoord op dit rekwest behaagde het derzelve zich dus uittedrukken: dat in dit extraordinair geval, en zonder dat zulks tot eenige conſequentie voor

het

het vervolg zou kunnen ſtrekken, de rekwestrant, uit hoofde van zijnen getrouwen achttienjarige dienst, in de Gemeente van *Zwol*, tot het continueren van eenen Proponent zou gesubſidieerd worden, met *f* 250 's jaars. Deze edele vergunning was hem zoo aangenaam, dat hij vernieuwde pogingen ter verkrijging van een Prop. in het werk ſtelde, hetwelk hem dan ook mogt gelukken, zoo dat hij weder tot 1805 geholpen werd. Doch daar zijne zwakkelijke omſtandigheden toenmaals nog dezelfde bleven, werd hem nu algemeen door zijne vrienden aangeraden, ten einde van alle zorg voor de waarneming van zijn dienst geheel ontſlagen te zijn, het verzoek om Emeritusſchap te herhalen, terwijl hij aanbood om, zoo de goede Voorzienigheid hem nog eenmaal tot *meerdere* krachten brengen mogt, alsdan, bij *eene volgende* vakature in deze Gemeente, weder als *gewoon* diensdoend Leeraar te mogen herſteld worden: waarop hij vervolgens zijne begeerte te kennen gaf, om zich intusſchen naar *Leijden*, ter woon te mogen begeven, ter voltrekking van de Studien van zijn Zoon, welk een en ander hem goedgunstig werd toegeſtaan. Gedurende deze rust waren zijne krachten in den jare 1810 weder zoo verre toegenomen, dat hij zich bij eene ingevallene vakature, der Gemeente van *Zwol* op nieuw aanbood, doch de Kerkeraad aldaar maakte zwarigheid van deze aanbieding gebruik te maken, en hij was genoodzaakt om, hoe ongaarn, daarin te berusten. Eindelijk, na meermalen den Predikanten van *Leijden*, onderſcheidene diensten te hebben bewezen, bood zich eene andere gelegenheid aan, om ook, door de gezette waarneming der openbare bediening, weder nuttig te zijn, daar hij door den vollen Kerkeraad en gevolmagtigden

Ker-

Kerkelijke Commissie, in de Gemeente van *Scheveningen*, als Adjunct Predikant werd aangesteld; welke taak hij, sedert 10den Maart 1815 met allen lust mogt volbrengen. Van zijne werkzaamheid getuigen verder de door hem uitgegeven werken, waar onder, gedurende zijne bediening in de Gemeente van *Zwol*, behooren, behalven een vrageboekje over de waarheden van den Godsdienst, en het onderwijs in de Christelijke zedeleer, waar over men, des begeerig, het oordeel kan lezen van den Hoogleerden IJPEIJ, Kerkelijke Geschiedenis der XVIIIde eeuw, en een stukje over de Hemel en Aardrijkskunde. Tijdens zijn verblijf te *Leijden*, heeft hij zich vooral bezig gehouden, met de vertaling der aanmerkingen van OSTERVALD, over den Bijbel, O. T., als waarvan het N. T. te voren reeds gedeeltelijk afgewerkt was, en met de uitgave van het Novum Test. Secundum curam Leusdenii en Griesb. Lugd. apud. S. & J. Luchtmans,

TER HEIDE vakant. Zie Sept. 1819.

ROTTERDAM.

ZEVENHUIZEN, den 3den October. Heden werd onze beroepen Leeraar, Ds. K. J. SCHOOR, onder ons ingezegend, door Ds. C. A. VAN SCHAGEN. Pred. te *Kappelle op d'IJssel*, en Consulent alhier, met *Hand.* X: 6. aan het einde, *Deze zal u zeggen wat gij doen moet.* Des namiddags deed de Bevestigde zijne Intrede met *Eph.* VI: 19. *En voor mij, op dat mij het woord gegeven worde, in de openinge mijnes monds met vrijmoedigheid, om de verborgenheid des Evangeliums bekend te maken.*

RHOON, den 3den October. Heden ontvingen wij door onzen Leeraar, Ds. L. VOGELENSANK, de treurige tijding van het overlijden van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer H. A. AIT-

TON, die van het jaar 1776 tot 1782, deze Gemeente door leer en wandel stichtede.

Gelijk de bekendmaking van 's mans dood aandoenlijk was, zoo gaven velen die hem gekend, en van zijnen dienst gebruik gemaakt hebben, blijken van de hoogachting, die hunne harten voor den Overledenen vervulden.

BERGSCHENHOEK. Zie Sept. 1819.

HILLEGONDSBERG staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

HOOGVLIET staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

ROZENBURG EN BLANKENBURG. Zie Sept. 1819.

L E IJ D E N.

NIEUWEVEEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

D O R D R E C H T.

HOORNAAR, den 12den September. Onze Leeraar, Ds. M. P. VAN DOESBURG, na vooraf gaande Collatie, van Z. M. onze Koning, vervolgens op de gewone wijze beroepen zijnde, in de Gemeente van *Dongen*, onder het Klassikaal bestuur van *Breda*, heeft dit beroep in beraad genomen, en maakte ons heden bekend, dat hij besloten had, voor ditmaal ons nog niet te zullen verlaten, zich bij deze gelegenheid aan ons verbindende met *Hebr.* II: 3*a*. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo groote zaligheid geen acht nemen?*

MAASDAM, den 25sten September, Ds. C. DE VISSER, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, gezamenlijk weder met den Gemeente-Raad, het navolgende drietal gemaakt:

DD. J. A. SCHMIT, Kandidaat voor den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van

Zuid-

Zuidholland. J. F. GOBIUS DU SART, Pred. te *Anthonie Polder*, en H. J. LA VERGE, Pred. te *Abbenbroek*.

En uit hetzelve beroepen, de Wel Eerw. Heer J. A. SCHMIT, Kandidaat enz. bij het Kerkbestuur van *Zuidholland*, die, onder inwachting der noodige goedkeuringen, deze beroeping heeft aangenomen.

GORINCHEM, den 26sten September. Onze oudste Leeraar, Ds, H. H. THOOFT, gedacht heden, in de Voormiddag Godsdienstoefening, Godverheerlijkend aan zijnen vijf en twintigjarigen Evangelie-Dienst, welken hij in deze Gemeente had vervuld.

DORDRECHT. Zie Sept. 1819.

GIESEN NIEUWKERK. Zie Sept. 1819.

GOUDA.

HEUKELUM, den 27sten September 1819. Op vertoonde Collatie, van den Wel Ed. geboren Heer FABRICIUS, Heer van *Heukelum* en *Leijenburg*, is heden alhier tot Pred. beroepen, de Wel Eerw. Heer J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Kedichem*.

KEDICHEM, den 3den October 1829. Heden maakte onze Leeraar, Ds. J. B. BARENBRUGH, ons bekend, dat hij eene beroeping, naar de naburige Gemeente van *Heukelum* ontvangen, en dezelve in beraad genomen had.

KRIMPEN AAN DE LEK, den 7den October. Na dat Ds. C. DE VISSER, voor onze aan hem opgedragen beroeping bedankt had, heeft de Kerkeraad heden weder eene nieuwe nominatie gemaakt, en op het negental geplaatst:

DD. J. HERDERSCHEE, Predd. te *Ravenswaai*. J. HEENCK, te *Schelluijne*. B. NIEUWKOOP, te *Berkenwoude* en den *Achterbroek*. A. C. MEEVERS SCHOLTEN, te *Noordwijkerhout*. H. SCHREIJ, te

Willige Langerak. H. W. DE WIEDE, te *Klaaswaal.* T. VERMAZEN, te *Oude Loosdrecht.* L. M. LOBRIJ, te *Ottoland* en *Nederblokland.* en P. VAN AMERON, te *Hoogmade* en *Rijpwetering.*

De zes eersten werden tot het zes en de drie eersten tot het drietal benoemd, en daar uit beroepen, de Wel Eerw. Heer J. HERDERSCHEE, Predikant te *Ravenswaaij*, aan wien deze beroeping is toegezonden.

WILLIGE LANGERAK, den 8sten Oct. 1819. Onze Leeraar, Ds. H. SCHREIJ, ontving op heden eene beroeping naar de Gemeente van *Zunderdorp*, onder de Classis van *Edam*, en heeft dezelve in beraad genomen.

ACQUOOIJ staat vakant worden. Zie Sept. 1819.

MOORDRECHT vakant. Zie Julij 1819.

B R I E L L E.

BRIELLE, den 29sten Sept. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, op heden gehouden, zijn DD. P. J. CONRADI en J. L. T. COX, bevestigde Predikanten in den *Bommel* en te *Nieuwe Tonge*, tot leden der Classis van *Brielle* verklaard.

HERKINGEN, den 19den Sept. Heden morgen maakte onze Leeraar C. DE VISSER, ons in zijne voorafspraak bekend, dat hij ook voor de beroeping naar *Krimpen aan de Lek*, had bedankt, en de Godsdienstoefening in dit uur had geschikt, om zich bij vernieuwing aan ons te verbinden, 't welk dan ook geschiedde; predikende zijn Wel Eerw. over *Hand.* XX: 31. *Daarom waakt en gedenkt, dat ik drie jaren lang nacht en dag niet opgehouden heb, een iegelijk met tranen te vermanen.*

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

Den 6den October zijn te *Amsterdam*, bij het Provinciaal Bestuur van *Noord-Holland*, als Kandidaten tot den heiligen dienst toegelaten: H. J. TOL, Doctor in de Godgeleerdheid, en G. VAN GIJTENBEEK, Kandidaat in de Letteren en Godgeleerdheid, beide aan de Hooge School te *Leiden*.

ALKMAAR.

SCHERMERHORN, den 22sten Augustus. Onze Leeraar A. B HAGEN, berigtte ons heden, dat zijn Eerw. voor de beroeping naar de Gemeente van *Ovezande* en *Driewegen*, welke hij in beraad genomen had, had bedankt. Hij verbond zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede over *Joan.* XV: 16*b*. *En ik heb u gesteld, dat gij zoud henen gaan en vrucht dragen, en dat uwe vrucht blijve.*

KOLHORN, den 22sten Sept. 1819. Ds. MOS, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping insgelijks bedankt hebbende, zoo heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, Ds. J. A. DE HOLLANDER, Pred. te *Barsingerhorn*, uit eene Nominatie, waar op geplaatst waren: DD. E. LUBLEIJ REDDINGIUS, Predd. te *Weidum*, onder de Eerw. Classis van *Leeuwarden*. J. P. HOFMAN, te *Ransdorp* en *Schellingwoude*, onder de Eerw. Classis van *Edam*. D. A. MARNSTRA, te *Oosterland* op het Eiland *Wieringen*, onder deze Classis, heden beroepen den Wel Eerw. Heer E. LUBLEIJ REDDINGIUS, aan wien de Acte daar van is toegezonden.

AKERSLOOT. Nadat onze Leeraar, D. DAGEVOS, door Ds. A. PIERSON, Pred. te *Alkmaar*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur,

van zijne betrekking op onze Gemeente, was ontslagen, op den 21sten September, heeft zijn Wel Eerw. den 26sten daar aan volgende, van ons afscheid genomen, met 2 *Cor.* XIII: 11. *Voorts Broeders! zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind, leeft in Vrede, en de God der Liefde en des Vredes zal met u zijn.* Zoo dat

AKERSLOOT vakant is.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMER, den 3den October. Heden werd ons beroepen Leeraar D. DAGEVOS, onder ons bevestigd, door onzen Consulent, Ds. J. METZ, Pred. te *Oudorp* en *Oterleek*, welke bij deze gelegenheid predikte over 2 *Cor.* I: 24*b*. *Maar wij zijn medewerkers van uwe blijdschap.* Onze Leeraar aanvaardde zijnen dienst, met *Joan.* X: 10*b*. *Ik ben gekomen op dat zij het leven en overvloed hebben.*

GRAFT, den 13den October. Door het overlijden van onzen Leeraar, Ds. N. C. LETTE, onze Gemeente vakant geworden zijnde, noodigt de Kerkeraad de Heeren Kandidaten en Predikanten, buiten vaste bediening uit, om op hunne eigene kosten ten spoedigsten hunne gaven te laten hooren, en zich daartoe vooraf aan te melden, bij den Consulent dezer Gemeente, Ds. T. R. HUIJSERS, Pred. te *Westgraftdijk.*

H O O R N.

HOORN, den 29sten September. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, werd heden Ds. J. G. TOUSSAINT, bevestigd Pred. te *Westwoud* en *Binnenwijzend*, tot Lid van de Classis van *Hoorn*, verklaard, en aan hem eene Acte van Lidmaatschap ter hand gesteld.

SCHARWOUDE. Onze Leeraar, Ds. T. D. DE HAAS, heeft voor de beroeping naar de Gemeen-

meente van *Zunderdorp* bedankt, en daar van op den 26sten September aan ons kennis gegeven.

OBDAM. Onder het bestuur van den Consulent dezer Gemeente, Ds. L. VISSER, Pred. te *Spanbroek* en *Opmeer*, zijn de volgende Predikanten op de Nominatie geplaatst, als:

DD. F. C. ALTA, te *Purmerland*. J. S. VAN DER LINDEN, te *Zijbekarspel*, en E. LUBELEIJ REDDINGIUS, te *Weidum*, onder de Classis van *Leeuwarden*.

En is op den 5den September, daar uit beroeden, Ds. F. C. ALTA, Pred. te *Purmerland*, doch welke, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

EDAM.

DURGERDAM, den 16den September. De Kerkeraad alhier, willende eene vernieuwde poging aanwenden, ter vervulling van de bestaande vakatuur, heeft heden, in tegenwoordigheid van deszelfs Consulent J. P. HOFMAN, Pred. te *Ransdorp* en *Schellingwoude*, het volgende twaalftal geformeerd, als:

DD. A. HOUTKAMP, te *Winkel*. A. DIEPPERINK, te *Midwoud*. D. J. VERKERK, te *Sloten*. L. JUTTING, te *Jisp*. J. E. FOUACHE, te *Zoeterwoude*. M. P. VAN DER HAMMEN, te *Ilpendam*. J. C. VAN DOORNE, te *Landsmeer*. J. A. DE HOLLANDER, te *Barsingerhorn*. B. H. STERINGA KUIPER, te *Roden*. R. A. VAN DEURSEN, te *Nieuwendam*. C. J. DE BEER, te *Holijsloot*, en W. HORST, te *Zuiderwoude*.

Hier uit het volgende zestal gemaakt zijnde:

DD. A. HOUTKAMP, A. DIEPPERINK, B. H. STERINGA KUIPER, D. J. VERKERK, L. JUTTING, en J. A. DE HOLLANDER.

Zijn de drie bovenste op het drietal geplaatst: En is daar uit beroepen, Ds. A. HOUTKAMP,

Pred. te *Winkel*, welke dit beroep, onder inwachting der vereischt wordende approbatien, heeft aangenomen.

PURMERLAND, den 3den October. Heden maakte onzen Leeraar, F. C. ALTA, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. voor de beroeping naar *Obdam* bedankt had, en verbond zich op nieuw aan ons met *Phil.* II: 1—5.

NIEUWENDAM, den 3den October. Heden in den Voormiddag-Godsdienst, berigtte ons onze Leeraar, Ds. R. A. VAN DEURSEN, het afsterven van onzen vorigen Leeraar, Ds. A. VAN RUIJVEN, laatst Pred. te *'s Heeren Jansland*, en aldaar op den 12den September l. l., overleden; en bepaalde ons ter dier gelegenheid, bij de noodzakelijkheid onzer toebereiding voor de eeuwigheid, wegens het onzekere en wisselvallige van ons aardsche leven.

ZUNDERDORP, den 6den October. Ds. D. T. DE HAAS, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad andermaal, onder het bestuur van den Consulent Ds. R. A. VAN DEURSEN, het volgende zestal van Predikanten geformeert:

DD. BENEDICTUS, Predd. te *Jaarveld*. SCHREIJ, te *Willige Langerak*. ROOZEBOOM, te *Heilo*. SCHIPPERS, te *Egmond Binnen*. DE VRIES, te *Lopiker Kapel*. ROLDANUS, te *Egmond aan Zee*.

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde: Is daar uit beroepen, Ds. H. SCHREIJ, Pred. te *Willige Langerak*.

KWADIJK staat vakant te worden. Zie Aug. 1819.

MONNIKENDAM. Zie Aug. 1819.

OUDENDIJK staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

MIDLIE EN AKSWIJK. Zie Sept. 1819.

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

RITTHEM, den 10den October. Onze Leeraar, Ds. P. MORILIJON LOIJSEN, van hier naar *Rozenburg* en *Blankenburg* beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

GAPINGE vakant. Zie Julij 1819.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND vakant. Zie Aug. 1819.

GRIJPSKERKE vakant. Zie Aug. 1819.

VROUWE-POLDER. Zie Sept. 1819.

DOMBURG staat vakant te worden. Zie September 1819.

ZIERIKZEE.

'S HEERENJANSLAND. Onze Leeraar A. VAN RUIJVEN, is den 12den Sept. l. l., ons door den dood ontrukt. De Consulent J. WANROIJ, Pred. te *Bruinisse*, predikte den eerstvolgenden Zondag alhier, over *Philipp.* III: 20, 21. en nam uit dit sterfgeval aanleiding, om ons op te wekken, tot eenen hemelsgezinden wandel. Het annus gratiæ zal voor het minderjarig nagelaten kind, door de Ringbroeders worden waargenomen. Dus is.

'S HEERENJANSLAND weder vakant.

KERKWERVE. Onze Pred. D. BAKKER, van hier naar *Midlie* beroepen, heeft voor die beroeping, na beraad, bedankt.

BURG. Onze Pred. A. SOETERMEER, is van hier beroepen naar *Oudelande*, onder de Classis van *Goes*, en heeft deze beroeping in beraad genomen.

DREISCHOR, den 1sten Oct. Ds. W. F. VERWEIJ STOLLBERG, Pred. te *Hall*, heeft na beraad, voor onze beroeping bedankt.

ELKERZEE. De Wel Eerw. Heer J. J. KUIPER,

PER, is alhier, na ingekomene Kerkelijke en Koninklijke goedkeuringen, (zie Boekzaal van Julij l. l.,) op den 3den October dezes jaars 1819. plegtig in den h. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer ADR. UIJTTENHOVEN, Pred. te *Brouwershaven*, en Consulent bij deze Gemeente. De bevestiger predikte over *Ps.* CXIX: 105. *Uw woord is een lamp voor mijnen voet en een licht voor mijn pad.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren N. STELT, G. JORISSEN, D. BAKKER, A. SOETERMEER, C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, Predd. te *Zierikzee*, *Renesse*, *Kerkwerve*, *Burg* en *Serooskerke*. De bevestigde aanvaardde des namiddags zijnen dienst onder ons, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 7. *Maar wij hebben dezen schat in aarden vaten, op dat de uitnemendheid der kracht zij Godes en niet uit ons.*

GOES.

'S GRAVENPOLDER, den 18den Sept. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. RADEMACHER SCHORER, gaf ons heden berigt, dat hij bedankt had voor de beroeping naar *'t Nieuwland*, waarvan zijn Wel Eerw. ons den 29den Aug. l. l. had kennis geven.

OUDELANDE, den 23sten Sept. De Wel Eerw. zeer gel. Heer B. LOOZE, voor de op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, ging de Kerkelijke Vergadering alhier wederom over tot het maken van een zestal, waarop gebragt werden:

DD. A. SOETEMEER, D. BAKKER, J. E. C. DE WIJS, J. R. WEZENHAGEN. A. B. DE GEER en N. C. KIST, Predd. te *Burgh*, *Kerkwerve*, *Leersum*, *'s Heer Abtskerke*, *Lienden* en *Zoelen*.

De drie eersten op het drietal gebragt zijnde, werd

werd daaruit beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. SOETERMEER, Predikant te *Burgh.*

WOLFAARTSDIJK, den 10den Octob. 1819. Op heden werd Ds. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, van de *Hoofdplaat*, tot ons overgekomen, in den heiligen dienst alhier bevestigd, bij afstand van den Heer Consulent A. W. EGTER, Pred. te *'s Heer Hendrikskinderen* en *Wissekerke*, door Ds. J. A. JANSSEN, Pred. te *St. Anna ter Muiden*, met *Hebr.* XIII: 17. *Zijt uwen Voorgangeren gehoorzaam enz.* De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, met 2 *Cor.* V: 18—21. *Alle deze dingen zijn uit God, die ons met zich zelven verzoend heeft enz.*

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN. Zie Mei 1819.

ELLEWOUTSDIJK. Zie Julij 1819.

BAARLAND vakant. Zie Aug. 1819.

FORT BATH staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

IJ Z E N D IJ K E.

ZAAMSLAG, den 16den Sept. 1819. Om alhier de vakature te vervullen, heeft de Kerkeraad, ten overstaan van zijn Ed. Gestr. .... HOELANDS, als Vertegenwoordigende de Ambachtsheeren dezer Gemeente, en onder het Bestuur van Ds. H. WESSELINK, eene nominatie gemaakt, zettende op het twaalftal:

DD. J. A. JANSEN, A. SCHOTSMAN, P. VAN ECK, C. MEEUSE, J. LEIJNS, J. BERKERS. J. OOSTVEEN, R. J. WEZENHAGEN, P. SIX DIJKSTRA, J. GRIMS, J. J. VAN DEINSE, ... KAMERMAN, Predikanten te *St. Anna ter Muiden*, *Ouwerkerk*, *Houtenisse*, *op den Hoek*, *Loon op Zand*, *'s Heeren Arendskerke*, *Nieuwerkerk aan den IJssel*, *'s Hee-*

's Heeren Abt en *Sinoutskerke*, *Neuzen*, *Sas van Gend*, *Hulst*, en de *Leur*.

Op het zestal:

DD. GRIMS, JANSEN, VAN DEINSE, LEIJNS, BERKERS, WEZENHAGEN.

Op het drietal:

DD. GRIMS, BERKERS en JANSEN.

Den 22sten heeft de Kerkeraad Ds. J. GRIMS beroepen, die dit in beraad genomen heeft.

HOOFDPLAAT, den 26sten Sept. 1819. Onze Leeraar J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, zullende van ons vertrekken naar *Wolphaartsdijk*, Classis *Goes*, bediende heden voordemiddag onder ons het Avondmaal, ten inleiding tot deze plegtigheid handelde hij over *Luc.* XXII: 15*a*. *En hij zeide tot hen, ik heb grootelijks begeerd, dit Paschen met u te houden.* In het nademiddag uur nam zijn Eerw. van ons afscheid, predikende over *Hebr.* X: 23.

BRESKENS. Zie Sept. 1819.

NIEUWVLIET. Zie Sept. 1819.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

UTRECHT, den 29sten September. In de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, heden alhier gehouden, zijn de Wel Eerw. Heeren M. B. ROMENIJ en W. S. DE VISSER, als bevestigde Predd. te *Montfoort* en *Mijdrecht*, voor Leden der Clasfis van *Utrecht* verklaard.

JUTPHAAS staat vakant te worden. Zie Aug. 1819.

DE MEERN. Zie Sept. 1819.

UITHOORN EN KUDELSTAART. Zie September 1819.

TER

TER AA. Zie September 1819.

A M E R S F O O R T.

BLAAUWKAPEL, den 12den September. Heden werd onze Leeraar, A. SCHILT, onder ons bevestigd, door den Consulent A. H. BLAAUW, Pred. te *Maartensdijk*, met *Hebr.* XIII: 17 *Zijt uwen Voorgangeren gehoorzaam, en zijt hun onderdanig; want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen; op dat zij dit doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende, want dit is u niet nuttig* De Bevestigde deed zijne Intrede met 1 *Cor.* II: 2. *Want ik heb niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruisigd.*

KORTENHOEF. Zie Julij 1819.

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN vakant. Zie Sept. 1819.

W IJ K.

'T WAAL EN HONSWIJK, den 12den Sept. Bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, werd onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. JANS in den Dienst dezer Gemeente bevestigd, door den Wel Eerw. Heer W. OTTO, Pred. te *Vinkeveen* met *Matth.* XXVIII: 20. *En ziet, ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld.* De Tekst der Intre-rede van onzen Leeraar was, 2 *Cor.* II: 2. De oplegging der handen is geschied, behalven door den Bevestiger, door DD. J. F. DEKKER, H. VAN LIL, D. H. HORST, J. J. NEUMAN, Predd. te *Hagestein*, *Schalkwijk*, *Nieuw-Lekkerland* en *Lopik* en *Cabaauw*.

ODIJK, den 26sten September. Onze Leeraar, Ds. J. C. VAN DE VELDE, behoorlijk losgemaakt zijnde, van zijne betrekking op deze Gemeente, heeft heden van ons afscheid genomen, met *Pred.* XII: 13, 14.

WERK-

WERKHOVEN, den 2den October. De Wel Eerw. Heer C. HERMSEN, Pred. te *Rijswijk*, Classis van *Tiel*, bevestigde heden, bij schikking met den Consulent dezer Gemeente, onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. C. VAN DE VELDE, in den Dienst dezer Gemeente, naar aanleiding van *Hand.* VIII: 5. Onze Leeraar, aanvaardde zijn werk met *Rom.* XV: 30 *en* 32. *En ik bidde u broeders, door onzen Heere Jezus Christus, en door de liefde des Geestes, dat gij met mij strijdt in den gebeden tot God voor mij; Op dat ik met blijdschap, door den wille Godts, tot u mag komen, en met u verkwikt worden.*

NEDERLANGBROEK, den 10den October. De Hoog Eerw. Hooggeleerde Heer G. VAN OORDT, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Utrecht*, heeft, bij overeenkomst met den Consulent dezer Gemeente, heden in het werk der Evangelie bediening ingezegend, den Wel Eerw. Heer J. F. VAN OORDT. De Bevestiger nam aanleiding tot zijn werk, uit 2 *Tim.* II: 1.

De oplegging der handen, geschiedde door den Bevestiger, en door DD. VAN DOESBURGH, VAN GEELKERKEN, HAJENIUS, COOLHAAS, VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, Predd. te *Wijk bij Duurstede*, *Overlangbroek*, *Cothen*, *Amerongen* en *Rhenen*; door den Heer DE FREMERIJ, Emeritus Professor en Predikant van *'s Bosch*, en door DD. DE GEER, KIST, ROOIJAARDS, en HUGENHOLTZ, Predd. te *Lienden*, *Zoelen*, *Meerkerk* en *Woudenberg*. Onze Bevestigde Leeraar, hield zijne Intre-rede, naar aanleiding van *Jacobus* I: 5, 6*a*.

DOORN. Zie Sept. 1819.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

VROUWENPAROCHIE, den 25sten Sept. Ds. J. MANGEL, Pred. te *Hantum* en *Hantumhuizen*, den 30sten Aug. l. l., tot Predikant van deze Gemeente beroepen, heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt.

SNEEK.

SIJBRANDABUREN, den 22sten Aug. Heden maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. WASSENAAR, in zijne vooraffpraak, ons bekend, dat hij eene beroeping in de Gemeente van *IJlst*, ontvangen, en die beroeping in beraad genomen had. Zijn Eerw. berigtte ons den 12den Sept. in eene vooraffpraak uit *Luc.* XXIV: 29. *En zij dwongen hem, zeggende: blijf met ons, want het is bij den avond, en de dag is gedaald, en hij ging in om met hen te blijven*, dat hij voor de beroeping te *IJlst*, bedankt had. Zijn Eerw. verbond zich op nieuw aan ons, den 19den Sept. met eene Leerrede uit *Colosſ.* I: 29*a*. *Waartoe ik ook arbeide.*

IJLST, den 23sten Aug. Uit een te voren gemaakt gros, twaalf en zestal van predikanten, maakte de Kerkeraad, heden dit drietal:

DD. T. WASSENAAR, Predd. te *Sijbrandaburen* en *Terſool*. G. J. MEIJER, te *Marſum*. en P. C. KOENTZ, te *Oosterzee*.

Waaruit beroepen is de Wel Eerw. Heer T. WASSENAAR. Pred. te *Sijbrandaburen* en *Terſool*, die, na beraad, voor deze beroeping bedankt heeft.

JUTRIJP EN HOMMERTS, den 12den September. Ds. H. HAGA, Kandidaat tot den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gronin-*

ningen, alhier beroepen zijnde, en die beroeping hebbende aangenomen, is op heden, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, W. FERWERDA, Predikant te *Oppenhuizen*, in den h. dienst bevestigd, door Ds. J. BAKKER, Predikant te *Buitenpost*. De bevestiger hield eene Leerrede over *Joan.* XIII: 13. De oplegging der handen geschiedde door den Consulent W. FERWERDA, N. BERKHOUT, Predd. te *Sneek*, en HOLKEMA, Predikant te *Akkrum*.

De bevestigde deed 's namiddags zijne intrede, met eene Leerrede over *Hebr.* VIII: 1: *De hoofdsomme nu der dingen, waarvan wij spreken enz.*

IJLST. Den 29sten Sept. vergaderde de Kerkeraad weder om eene zesde poging te doen, ter vervulling van deze vakature, en formeerde uit een gros en twaalftal, dit zestal van Predikanten:

DD. R. RODENBURG, Predd. te *Nijehaske* en *Haskerdijke*. W. MIDDELVELD, te *Wolvega*. A. VAN KAALTE, te *Wanneperveen*. H. A. J. CALKOEN, te *Gasselternijeveen*. L. VAN LOON, te *Welsrijp*. J. H. VAN THEMMEN, te *Jacobi Parochie*.

Op het drietal wierden geplaatst:

DD. RODENBURG, MIDDELVELD en THEMMEN.

En daaruit beroepen, de Wel Eerw. Heer R. RODENBURG, Predikant te *Nijehaske* en *Haskerdijke*, onder de Classis van het *Heerenveen*, die, na beraad, deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie heeft aangenomen.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFERDE. Ds. R. KIJLSTRA LZ., Kandidaat van den H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*, hier beroepen zijnde, heeft deze beroeping aangenomen.

DOK-

DOKKUM.

EENWOUDEN, den 26sten Aug. Heden hier door de Floreenpligtigen beroepen, Ds A. W...SSENBERGH, Pred. te *Schingen* en *Slappeterp*, welke dit beroep heeft aangenomen, hetzelve is den 29sten Sept. geapprobeerd, door het Klassikaal Bestuur van *Dokkum*, en verzonden ter be...oming der approbatien van Z. M. onzen ...ng.

...S EN WIERUM vakant, den 26sten Augustus overleed Ds. P. ROMAR, Pred. dezer Ge...te, nalatende eene weduwe en zes kinderen, voor welke het annus gratiae zal worden waargenomen. Wanneer de Correspondent wordt in staat gesteld, van 's mans leven het noodige te berigten, zal hij dat gaarn den Boekzaal-lezer mededeelen.

NES OP AMELAND. Op dispectie van Z. M. als unicus Collator, is hier, door den Kerkeraad beroepen J. A. KUITERT, Kandidaat tot den h. dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Friesland*. Zijn Eerw. heeft dit beroep aangenomen, ook is hetzelve door het Klassikaal Bestuur van *Dokkum* den 29sten September geapprobeerd.

SCHIERMONNIKOOG, den 20sten Aug. Heden gaf onze Leeraar Ds. H. W. HASELHOFF, in eene, daartoe opzettelijk gehoudene Leerrede, over *Spr.* XV: 28*a*. *Het hart des regtvaardigen bedenkt zich om te antwoorden*, ons kennis, dat zijn Wel Eerw. te *Nijveen*, bij *Meppel*, beroepen was, en zulks in beraad genomen had. Zondag den 12den Sept. hoorden wij, dat zijn Wel Eerw. voor deze beroeping had bedankt.

HEEREVEEN.

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE,

DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE VA.
Zie Mei 1819.

OVERIJSSEL.

ZWOLLE.

ZWOLLE, den 14den Octob. Alle Leeraars hebben den dood van den Wel .. Heer H. A. AITTON, aan de Gemeente bek.. gemaakt. In drie Gemeenten heeft hij het E.. gelie vele jaren verkondigd, te *Rhoon*, *Hien Dodewaard*, en onder ons. In het jaar 1785 kw.. hij tot ons, in het jaar 1805, werd hij Emer.. verklaard, en den 29sten Sept. l. l. stierf .. te *Scheveningen*, in den ouderdom van ruim 66 jaren. De Heere zij met de Weduwe, en hare kinderen!

HEINO. Zie Aug. 1819.

AVEREEST. Zie Sept. 1819.

KAMPEN.

BLANKENHAM. Na dat Ds. RUITMAN, voo.. de beroeping bedankt had, is de Kerkeraad dezer Gemeente, den 20sten Sept. onder voorzi.. ting van den Consulent Ds. J. MAASSEN, tot tweede beroeping overgegaan.

Uit een gemaakt drietal van de Heeren .. didaten:

DD. H. TIMMER, W. VAN DER LEIJ en CLAUS JR., is verkozen H. TIMMER, Kandidaat bij het Provinciaal Bestuur van *Drenthe*, .. heeft de beroeping, na beraad, aangenomen.

BLOKZIJL. Op den 30sten Sept. werd door den Kerkeraad dezer Gemeente, dit zestal van Predikanten gemaakt:

DD. WIERINGA, Predd. te *Gaastmeer*. BECKERING EHL, in de *Schermer*. HOFMAN, te *Amstel-*

...elveen. MAASSEN, aan de Cuinre. SCHULTZ, te ...wartsluis, CALKOEN, te Schoorl, Groet en Kamp.
En daaruit beroepen Ds. G. R. WIERINGA, welke deze beroeping in beraad genomen heeft.

Op den 10den October maakte ons onze ...eeraar, Ds. R. R. WEURDINGE, bekend, dat ... verpligt gevonden had, eene beroeping ... de Gemeente *Nijeveen*, welke hij had ... beraad genomen, op te moeten volgen.

...TILSUM. Zie Aug. 1819.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

MIDDELBERT, den 26sten Sept 1819. Onze Leeraar, Ds. G. J. T. CRAMER VON BAUMGARTEN, naar *Eenrum* beroepen zijnde, gaf ons heden kennis, dat hij, na beraad, dit beroep, onder afwachting der noodige goedkeuringen, had aangenomen. Dus

MIDDELBERT eerlang vakant.

GRONINGEN, den 29sten Sept. 1819. In de ...wone Vergadering van het Klassikaal Bestuur, ...eden gehouden, is, volgens de bepalingen ...et reglement op het Godsdienstig Onder... geëxamineerd, en bevoegd verklaard, tot ...even van Godsdienstig Onderwijs J. H. ...NGERS, van *Groningen*.

WESTERBROEK, den 4den Oct. 1819. Na ... eene vroegere benoeming, door Stemgeregtigden en Gekwalificeerden gedaan, op ingebragt bezwaar van den Kerkeraad, door Z. Excellentie den Heere Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk enz. bij dispositie van den 30sten Aug. l. l. No. $\frac{2444}{1324}$, was vernietigd, uit hoofde dat het

blijkbaar was, dat die benoeming met omstandigheden, daar bij niet passende, was gepaard geweest, noch geschied overeenkomstig de bestaande voorschriften, zijn Stemgeregtigden en Gekwalificeerden op heden overgegaan, tot het formeren van eene nieuwe nominatie, en het uitbrengen eener benoeming voor de vacerende Predikantsplaats in deze Gemeente. Op die nominatie werden gebragt:

DD. J. H. HEERSPINK, Predd. te *Sleen*. M. T. LAURMAN, te *Lellens*. R. A. ADRIANI, te *Wijkel*. STERINGA KUIPER, te *Rhoden*. J. KONING LEEFTING, te *Hellendoorn*. en T. VAN DEN BROEK, te *Jukwerd*.

En vervolgens verkozen, Ds. M. T. LAURMAN, Pred. te *Lellens*.

Deze benoeming ter kennisse gebragt van den Kerkeraad, is nog denzelfden dag, volgens de wet, in eene Kerkelijke beroeping veranderd, en alzoo aan den beroepenen toegezonden.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Sept 1819.

APPINGEDAM.

HOLWIERDA, den 2den September. Heden overleed onzen Leeraar, Ds. H. EDELINCK. Zijn Eerw. stierf in den ouderdom van 75 jaren, en bijna 5 maanden, in het 46ste jaar zijner getrouwe Evangeliebediening onder ons; nalatende eene Weduwe en vier Kinderen, die, gelijk wij, aan dit verlies met aandoening gedenken.

De Wel Eerw. Heer G. VAN DEN BROEK, Pred. te *Bierum*, en Consulent bij deze Gemeente, op den 12den September, de eerste predikbeurt alhier waarnemende, gedacht des overledenen in eene opzettelijke Leerrede over *Ps.* CIII: 15, 16.

OP-

OPWIERDA, den 3den October. Heden gaf onze Leeraar, Ds. P. N. CRAMER, ons berigt, dat hij de op hem uitgebragte beroeping, tot jongsten Leeraar te *Winschoten*, waar van hij reeds te voren aan ons de ontvangst had bekend gemaakt, onder inwachting van de noodige approbatien, heeft aangenomen; dus staat onze Gemeente eerlang vakant te worden.

ENUM vakant. Zie April 1818.

MIDDELSTUM.

BAFLO-RASQUERT, den 2den Oct. 1819. Heden werd, op electie van de Heeren A. en C. NEERINGH en derzelver Mede-Collatoren, door den Kerkeraad, tot Leeraar dezer Gemeente, beroepen, de Wel Eerw. Heer F. J. ABRRSCH, Pred. te *Garmerwolde*.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

EENRUM vakant. Zie Maart 1819.

NOORD-BRABAND.

Den 4den Augustus 1819, is door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, tot den Predikdienst toegelaten, de Heer H. A. HEIJMANS, Kandidaat in de Letteren, en Heilige Godgeleerdheid, te *Leijden*.

'S HERTOGENBOSCH.

VUCHT EN CROMVOIRT, den 8sten September 1819. Op heden heeft de Kerkeraad alhier, onder directie van deszelfs Consulent, den Heer J. H. ROSS, Pred. te *Boxtel*, ter beroeping van eenen nieuwen Leeraar, het volgende twaalftal van Predikanten gemaakt:

DD. J. G. HOOGKLIMMER, Predd. te *Ofs*, *Heesch* en *Berghem*. J. C. MASMAN, te *Heumen*. S. G. PRINS, te *Chaam* en *Baarle Nassau*. J. H.

 ROSS,

ROSS, te *Boxtel* en *Esch*. G. VAN NOUHUIS, te *Ossendrecht*. W. J. VAN VLOTEN, te *Ophemert*. ... VAN NOORDEN, te *Drunen*. J. D. C. KOCH, te *Engelen*. H. VAN NOUHUIS, te *Nederhemert*. A. J. BALLOT, te *Kloetingen*. H. STEINFERT KROESE, te *Hoogvliet*. J. A. VAN EIK VAN VOORTHUIJZEN, te *Zoelmond*.

Zestal:

DD. HOOGKLIMMER, MASMAN, PRINS, ROSS, VAN NOUHUIS en VAN VLOTEN.

Drietal:

DD. HOOGKLIMMER, MASMAN en ROSS.

En daaruit beroepen, den Wel Eerw. Heer J. G. HOOGKLIMMER, Pred. te *Os*, *Heesch* en *Berghem*, die dit beroep heeft in beraad genomen.

Den 30sten September daaraanvolgende, heeft de Correspondens vernomen, dat evengenoemde Ds. J. G. HOOGKLIMMER, in afwachting der noodige approbatiën, gemelde beroeping heeft aangenomen.

BOXMEER EN BEUGEN staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

BREDA.

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

STEENBERGEN. Zie Sept. 1819.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

EINDHOVEN.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZEL, den 16den September, heeft de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, het volgende drietal gemaakt:

DD. M. A. VAN DER BANK, Predd. te *Eindhoven* enz. J. H. HAMELBERG, te *Heze* en *Leende*. P. S. VAN DER GRIENT, te *Zundert* en *Rijsbergen*.

En uit hetzelve beroepen, Ds. J. H. HAMELBERG.

ZOMEREN EN LIEROP. Ds. J. W. H. DEUSSEN, heeft de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt,

bragt, onder inwachting van de vereischte goedkeuringen, aangenomen.

VALKENSWAARD, WAALRE. Zie Augustus 1819.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL. Zie Sept. 1819.

DRENTHE.

ASSEN.

HIJKERSMILDE en KLOOSTERVEEN vakant. Zie April 1819.

MEPPEL.

NIJEVEEN vakant. Zie Julij 1819.

WALSCHE KERK.

ZUTPHEN, den 18den September. Wij hadden het genoegen, in den loop dezer maand, de Afgevaardigden der Walsche Kerken, in ons midden te zien, ten einde, ingevolge het LXXIVste Artikel van het Algemeen Reglement, en overeenkomstig de beurtwisseling te voren bepaald, derzelver jaarlijksche bijeenkomst te houden.

Bij deze zamenkomst, bestond de Commissie tot de zaken der Walsche Kerken, uit de volgende Leden:

Ds. J. S. ROBERT, Pred. te *Amsterdam.*

Ds. J. TEISSEDRE L'ANGE, Pred. te *Amsterdam.*

Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Pred. te *'s Gravenhage.*

Ds. P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*, als Secundus van den Ridder D. DELPRAT, Pred. te *'s Gravenhage.*

Ds. D. T. HUET, Pred. te *Breda*, als Secundus van Ds. A. C. VOUTE, Pred. te *Rotterdam*, en

den Ridder A. W. PHILIPSE, Procureur-Generaal bij het Hooge Geregtshof, te *'s Gravenhage*, en Oud-Ouderling te *Middelburg*.

Voorts wegens *Zutphen*, Ds. G. DE SERIERE, Ouderlingen A. STEENLACK, Regter van Instructie bij de Regtbank van eersten aanleg, en H. A. TOEWATER, Inspecteur der inkomende en uitgaande Regten, en der Accijnsen, van het Arrondissement *Zutphen*. — Diakenen H F. LULOFS, Secretaris der Stad, en A. ABBING, Notaris, twee dier Heeren als Secundi der anderen.

Amsterdam, Ds. J. TEISSEDRE L'ANGE, Ouderling Mr. E. B. BURGKLEIJ GLIMMER, Vice-President van de Regtbank.

Rotterdam, Ouderlingen IS. VALETON en C. A. CANTIER CERTON, Secundus R. HOLL.

's Gravenhage, Ds. G. S. DE CHAUFEPIÉ, Diaken Mr. A. J. A. DRABBE, Regter bij de Regtbank van eerste aanleg.

Utrecht, Ds. J. H. PAREAU, Hoogleeraar in de Oostersche Talen, Ouderling W. VAN DAM VAN ISSELT, Lid van den Raad.

Middelburg, Ds. J. G. LAFONT, Diaken J. A. VAN STEVENINCK, Controleur der inkomende en uitgaande Regten.

Leijden, Ds. D. MOUNIER, Ouderling Mr. G. P. KLUIT.

Haarlem, Diakenen J. G. DRUIVESTEIN en C. A. VAN SIJPESTEIJN.

Nijmegen, Ds. J. H. PAIJEN.

Arnhem, Ds A. J. KRONENBERG.

Delft. Ouderling G. J. VAILLANT, Diaken Dr. A. VAN IJPEREN.

Groningen, Ouderling Mr. A. J. DUIJMAER VAN TWIST, Hoogleeraar in de Regten.

Schiedam, Ds. V. E. MENIL.

Breda, Ds. D. T. HUËT, benevens Ds. C. G. MERKUS, Pred. te *Dordrecht*.

De

De Vergadering werd op den 9den dezer, *intra parietes*, met Gebeden en eene gepaste Aanſpraak geopend, door den Wel Eerw. zeer geleerden Heer Ds. J. S. ROBERT, Pred. te *Amſterdam*, en Preſident der Commisſie, aan wien als zoodanig het Moderamen was opgedragen, terwijl Ds. DE CHAUFEPIÉ, Secretaris der Commisſie, ook dezen post bij de bijeenkomst waarnam.

De plegtige opening, geſchiedde in de Walſche Kerk, door Prof. J. H. PAREAU, met eene doelmatige Leerrede, over I *Tim.* IV: 14, 15.

Voor het overige, onderſcheidde deze zamenkomst zich wederom, als in de vorige jaren, door geregelde orde en hartelijke broederliefde, zijnde de loopende zaken behoorlijk behandeld, de verſchillende Administratien en beurzen onderzocht, en zestallen voor de aftredende Leden der Commisſie gemaakt, de noodlijdenden in liefde bedacht, en deze Vergadering met Zegenbede en Dankzegging aan God, op den 15den door den Moderator geſloten.

De volgende zamenkomst, zal in het volgende jaar D. V. te *Gorinchem* plaats hebben, en is om dezelve te openen benoemd, Ds. G. DE SERIERE, Pred. te *Zutphen*, en tot deszelfs Secundus, Ds. V. E. MENIL, Pred. te *Schiedam*.

AMSTERDAM, den 30ſten September. Onze oudſte Leeraar, Ds. J. S. ROBERT, is, op zijn verzoek, door Z. M. ſalvo honore et ſtipendio, gunſtig ontſlagen van het waarnemen der helft zijner predikbeurten: zoo dat onze Gemeente, nog niet geheel verſtoken is, van den ſtichtelijken Dienst van dezen hoog bejaarden Leeraar, die anders op eene geheele rust aanſpraak had kunnen maken; doch verkozen heeft nog zoo lang nuttig te zijn, als hem daartoe gezondheid en krachten zullen in ſtaat ſtellen.

'S HERTOGENBOSCH, den 30sten September. De beroeping op Ds. B. J. BERKHOFF, als Pred. bij de Walsche Gemeente, alhier goedgunstig door Z. M., bij Hoogstdeszelfs besluit van den 3den dezer, geapprobeerd zijnde, hopen wij zijn Wel Eerw. binnen kort in ons midden te zien.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

RONGIJ vakant.

L I M B U R G. enz.

M A A S T R I C H T.

VALKENBURG. Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 1sten September l. l., §. 7. is de Predikantsplaats bij de Protestantsche Gemeente alhier, verklaard voor vernietigd, en deze Gemeente vereenigd met de Gemeente van *Gulpen.* Zoo dat

VALKENBURG nu niet meer vakant is.

B R U S S E L.

OUDENAARDEN EN MARIA HOOREBEKE, den 26sten September. Onze Leeraar, Ds. J. W. H. DEUSSEN, heeft de beroeping naar *Zomeren* en *Lierop*, in afwachting der noodige approbatien aangenomen.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

OUDE WETERING, den 19den September. Heden hadden wij het genoegen, voor de eerstemaal in ons vernieuwd en merkelijk verbeterd Kerkgebouwd, te vergaderen. De Wel Eerw. Heer AB. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, Propo-

ponent bij onze Broederschap, die den dienst alhier, voor eenigen tijd, gedurende het annus gratiae, vervult, heeft hetzelve bij deze gelegenheid plegtig aan den dienst van God toegewijd, naar aanleiding van *Ps.* CXXII: 1. *Ik verblijde mij in de genen, die tot mij zeggen: wij zullen in het huis Heeren gaan.* Na het voorgebed werd gezongen uit het IIde der Evang. *Gez.* vs. 1 en 3. de zes eerste regels alleen door de vrouwen, de zes laatste door de gansche Gemeente, ten slotte werd gezongen uit *Gez.* LXIX: vs. 5. door de mannen, vs. 6 door de vrouwen, vs. 7. door de geheele Gemeente staande.

Eene buitengewoon talrijke schare van Christenen, van allerlei gezindheden, was, ter bijwoning dezer plegtigheid, zoo van hier als van elders zamengevloeid.

NIEUWKOOP staat vakant te worden. Zie September 1819.

OUDE WETERING. Zie Sept. 1819.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZIERIKZEE. Heden namiddag den 19den September, maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. OP DEN OORT ABZ. Z. bekend, dat zijn Eerw. eene beroeping naar de Gemeente in *de Rijp*, had van de hand gewezen, en verbond zich

zich op nieuw aan ons, door eene Leerrede over 1 *Thesf.* III: 9—13.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatfen vakant.

AMBOINA }
BANDA }
TERNATE } vakant.
MOLUKKA }

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS, den 6den October 1819. Heden maakte onze jongfte Leeraar J. SCHOTSMAN, ons bekend, dat zijn Eerw. van Z. M. den Koning der Nederlanden, de Collatie, benevens de Kerkelijke beroeping, van de Gemeente van *Nede*, ontvangen en aangenomen had.

NIENHUIS. Zie Aug. 1819.

De

De vakante plaatſen van *Oost-Friesland*, *Lingen*, *Conſistoriale Kerk van Kleve* en *Wezel*, zijn als in de Maand September l. l.

BERIGTEN.

Hoofdbeſtuurders der Maatſchappij: *Tot nut van 't Algemeen*, berigten bij dezen: dat, ten gevolge der gedane uitnoodiging, bij het Programma der Maatſchappij voornoemd, geplaatst in de Boekzaal der Geleerde Wereld, voor de maand September l. l., als Schrijver der Verhandeling, geteekend met de ſpreuk: *Het is van het lager Onderwijs, en van daar alleen, dat de ware Volksverlichting moet uitgaan, Aanſpraak enz.*, zich heeft bekend gemaakt de Heer P. K. GÖRLITZ, Onderwijzer in de Franſche School, van het Rotterdamſche Departement, der voormelde Maatſchappij, met welken naam dan ook het geopende Naambriefje overeenſtemmend bevonden is; ten gevolge waarvan aan gemelden Heer de aangebodene zilveren Medaille, ſtaat uitgereikt te worden.

Hoofdbeſtuurders nemen deze gelegenheid waar, om te berigten: dat gemelden Schrijver, volgens beſluit der Maatſchappij, niet alleen vrijheid verleend is, tot het in het licht geven van zijne verhandeling, maar hij zelfs, door haar, hier toe ten ſterkſten is aangemoedigd geworden, als loopende, volgens getuigenis van Beoordeelaars, dezelve hoezeer tot gelijke uitkomsten leidende, met de, in de eerſte plaats bekroonde Verhandeling, van den Wel Eerw. Heer H. W. C. A. VISSER, genoegzaam uit een, om niet alleen met belangſtelling gelezen, maar zelfs, door hen, welker vak of bijzonde-

dere ſtudie, het lagere onderwijs is, voor onmisbaar geacht te worden.

Op last van Hoofdbeſtuurders voornoemd.

Amſterdam, den 20ſten van Wijnmaand 1819.

H. RAVEKES, *Secretaris.*

TIEL. Door het vertrek van J. T. VAN BALEN, naar *Hoorn*, is de post van Krankbezoeker en Catechiſeermeester alhier, vakant geworden, die genegen mogten zijn, zich naar dien post te informeren, of tot denzelven aan te bevelen, kunnen zich in perſoon of met vrachtvrije brieven vervoegen, aan een der Predikanten van de Hervormde Gemeente aldaar.

Indien een Predikant in, of buiten vaste bediening, of een Kandidaat, genegen mogt zijn, in eene groote Gemeente, van meer dan zes en dertig honderd zielen, een zeer gemakkelijk dienstwerk, (van eene halve Predikbeurt) te vervullen, op eene zeer aangenaame plaats van *Zuidholland*, tegen eene behoorlijke belooning, kunnende des verkiezende, in eene nabijgelegene ſtad wonen, addresſere hij zich met gefrankeerde brieven, ter nadere informatie, bij den Heer A. BAKHUISEN, Boekverkooper in de Hoogſtraat, te '*s Gravenhage.*

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij J. W. Brouwer, te *Leeuwarden*, is gedrukt en alom te bekomen:

I. Beknopt onderwijs in den Godsdienst, voornamelijk uit de Bijbelsche Geschiedenissen, door P. KOUMANS BROUWER, Predikant te *Joure*, tweede druk, a 4 stuivers, het aanvankelijk goed onthaal, 't geen dezen tweeden druk al spoedig noodzakelijk maakte; gevoegd bij de gunstige beoordeelingen in onderscheidene Vaderlandsche Tijdschriften, maakt alle verdere aanprijzing overtollig.

II Leesboek over de Christelijke Godsdienstleer, getrokken voornamelijk uit de Bijbelsche Geschiedenissen, door P. KOUMANS BROUWER, Predikant te *Joure*, a ƒ 2:4

Bij uitnemendheid is dit boek geschikt tot een Godsdienstig Huisboek, voor Christelijke Huisgezinnen, doch in de eerste plaats bestemd tot eene uitbreidende handleiding, voor de gebruikers van het beknopt Onderwijs, waarom hetzelve ook dit boekje op den voet gevolgd is.

III. Doopredenen, mitsgaders een aanhangsel, bevattende iets over de wijze van Doopbediening, een lijstje der Teksten, en opgave van Boeken over den Doop, ten dienste van jonge Predikanten, uitgegeven door A. J. V. D. VEEN, Predikant te *Gorredijk*, a ƒ 1:4.

Behalven het gebruik, het welk jonge Predikanten van hetzelve kunnen maken, zullen onders dit stukje ook met stichting en genoegen lezen.

IV. Leerrede over de Christelijke Blijdschap, in dichtmaat, uitgesproken door E. NAUTA, Predikant te *Edens* en *Spannum*, ter gelegenheid van de inwijding van het Orgel, in de Kerk te *Spannum*, den 24sten Mei 1819. a 11 stuiv.

Meer Leerredenen heeft men voorzeker bij plegtige gelegenheden, als deze gedaan is; maar eene Leerrede geheel in dichtmaat is, zoo niet zonder voorbeeld, ten minste eene zeldzaamheid.

J. van der Wal, Boekhandelaar te *Gorinchem*, geeft uit en heeft alom verzonden:

I. Leerrede over het aanbevelingswaardige van het Bijbelgenootſchap, door K. VAN RINTELN, ten voordeele van het Bijbelgenootſchap, à 9 ſtuivers.

II. Iets over de Evangeliſche Gezangen, waarin alle bedenkingen, welke men nog tegen dezelve kan hebben, beſcheiden worden wederlegt, door een voormaligen tegenſtander van dezelve, à 3 ſtuiv het 25 à ƒ 2 : 12 : —

III Bedenkingen voor en tegen de in gebruik zijnde Kerkplegtigheden bij de Hervormden, à 2 ſtuivers, het 25 à ƒ 2 : —

IV. Onderrigt voor Arme en Onkundige Menſchen, om dezelve tot het Kerkgaan aan te ſporen, 2de druk à 3 ſt. het 25 à ƒ 2 : 12. ter uitdeeling.

Voor Zang-Gezelſchappen word bij J. Römelingh, te *Groningen*, uitgegeven en mede bij W. Brave, te *Amſterdam*, en alom te bekomen:

De nieuwe ſtichtelijke Liederen, door J. HAZEU CSZ., op vier ſtemmen gebragt, door B. SMIT, nieuwe compoſitie, in gr. 8vo. à ƒ 1 : 5.

Bij den Boekhandelaar J. Römelingh, te *Groningen*, wordt uitgegeven en is mede bij W. Brave, te *Amſterdam*, en alom te bekomen:

I. Kort Begrip der Christelijke Kerkgeſchiedenis, voor Volk en Jeugd, door J. I. F. SCHMID, vervolgd tot op den tegenwoordigen tijd, door A. IJPEIJ, Doctor en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Groningen*, tweede deel. derde vermeerderde en verbeterde uitgave. De prijs is ƒ 2 : 10 de twee deelen compleet ƒ 4 : 6

II. J. V. PAUR, het Boek Tobias, uit het hoogduitsch vertaald door C. VAN EPEN, de prijs is ƒ — 15.

III. Het Boekje RUTH, de prijs is 6 ſtuivers.

IV. LÖHR, Bijbelſche Geſchiedeniſſen, voor kinderen in verhalen, 2 ſtukjes Het oude Testament, à 6 ſtuivers en het nieuwe Testament, à 5 ſtuivers.

Bij

Bij de Boekverkoopers B. Kramer en Zoon, te *Amsterdam*, word uitgegeven en is alom verzonden.

Kerkelijke Redevoeringen en Aanspraken, bij de opening en sluiting van de eerste Vergadering der Evangelisch Luthersche Sijnode, in het Koninkrijk der Nederlanden, door Zijne Excellentie den Heere Staatsraad Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. teffens twee Leerredenen, bij die gelegenheid uitgesproken door de Wel Eerw. Heeren G. H. LAGERS en J. SCHULTZ, met een voorberigt van den laatstgenoemden, a ƒ 1 : 10.

Bij Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, en hunne Correspondenten, wordt thans uitgegeven:

I. Het vierde deel der Leerredenen over verschillende Onderwerpen, door E. KIST, Predikant te *Dordrecht*. Deze bundel gaat over dertien uitgelezene stoffen, even stichtend en belangrijk. als die in de voorgaande deelen vervat zijn. — En nog van denzelfden geächten Autheur:

II. Redevoering over de invoering van het Christendom in ons Vaderland, als eene gebeurtenis, bij uitnemendheid geschikt, om ons in onze pogingen, tot voortplanting van het Evangelie onder de Heidenen, met goeden moed zoo wel, als met warmen ijver te doen volharden. Uitgesproken bij gelegenheid van de algemeene vergadering van het Nederlandsch Zendeling-Genootschap, te *Rotterdam*, den 22sten van Hooimaand 1819.

Als mede: III. De derde druk van den hoofd-inhoud van de Zedeleer des Christendoms, twee deelen. Waarmede dit en de overige werken van den Eerw. KIST. nu weder compleet te bekomen zijn.

Bij bovengenoemde Blussé en van Braam, worden nog uitgegeven:

I. B JANSON, New Pocket-Dictionarij, of Nieuw Zak-Woordenboek der Engelsche en Nederduitsche talen. In twee deelen, nieuwe druk, overzien en vermeerderd, door den Heer R. VAN DER PIJL, te *Dordrecht*.

II. L. EULER, volledige inleiding tot de kennis der Albegra, aan de hand gevende eene gemakkelijke oplossing van alle soorten van Rekeningen, zoo in de Wiskunde, den Koophandel, als in andere zaken. Laatste druk, aanmerkelijk

lijk verbeterd door den Heer M. J. S. BEVEL, te *Leiden*. twee deelen in groot octavo.

III. Nieuwe Altoosdurende Almanak, met eene uitvoerige en volledige Verklaring van deszelfs zamenstelling, gebruik en nuttigheid, door den Hoogleeraar J. DE GELDER, te *Leijden*, zwart of afgezet; ook opgeplakt, of achter lijst en glas, naar elks keus.

S. de Grebber, Boekhandelaar, in de Kalverstraat, bij de Osjessluis No. 166 te *Amsterdam*, word uitgegeven:

J. ARNEMAN, Materia Medica voor Heelkundigen, naar de vijfde veel verbeterde uitgave van L. A. KRAUSS, uit het hoogduitsch door N. C. MEPPEN, nieuwe uitgave 1819. in net blaauw omslag *f* 3 : — : —

J. D. HERHOLDT, verhandeling over de Longziekten en wel in het bijzonder over de Longtering, uit het hoogd. van A. SCHOENBERG, nieuwe uitgave 1819. *f* 1 : — : —

Ontleed- en Heelkundig onderzoek der schouder-ontwrigting, door wijlen den verdienstelijken Hoogleeraar A. BONN, met vier platen. Dit werkje, dat allerbelangrijkst is voor Chirurgijns Leerlingen, wordt zoo lang een kleine voorraad strekt, afgeleverd voor *f* 1 : 4 : —

Ook nog eenige weinige exemplaren van Mr. W. BILDERDIJK, de Dieren, *f* 1 : 2 : : —

BELANGRIJK BERIGT VOOR VEEHOUDERS.

Onder de nuttigste Werken, welke in deze dagen het licht zien, en welker verspreiding men zoo veel mogelijk dient te bevorderen, mag men bijzonder tellen, het door den kundigen en verdienstelijken A. NUMAN, *Med. Doct.* op *het Hoogezand*, na eenen veeljarigen arbeid volbragte werk, geïteld: *Handboek der Genees- en Verloskunde van het Vee*, hoofdzakelijk getrokken uit onderscheidene in- en uitlandsche Vee-Artsenijkundige Schriften, vooral ingerigt naar de behoefte van het Koningrijk der Nederlanden, met twee uitslaande Platen, enz. Te *Groningen*, bij R. J. Schierbeek. De prijs is *f* 2 : — : —

Voor ons Land was het eene dringende behoefte, een Handboek te hebben, waar uit men bij voorkomende ongesteldheden van zijne *Paarden*, *Koeijen*, *Schapen*, *Zwijnen*

nen en *Honden*, goeden en beproefden raad kan krijgen, en van daar, dat de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, deze bewerking zich aantrok, en eene overeenkomst met den Uitgever, van ROHLWES Vee-Artsenijkunde sloot, ten einde een Handboek daar uit te vervaardigen, 't welk voor ons Land geschikt, en voor een ieder tot eenen geringen prijs te verkrijgen was.

Aan den Heer A. NUMAN, werd deze taak opgedragen, en aan de Hooggeleerde Heeren P. DRIESSEN, G. BAKKER en J. A. UILKENS, Hoogleeraren onderscheidenlijk in de Schei- en Plantkunde enz., in de Ontleed- en Verloskunde enz., en in de Landhuishoudkunde enz. aan de Hoogeschool te *Groningen* de herziening en beoordeeling van dit werk, van wege de Maatschappij, toevertrouwd.

Hoedanig de Heer NUMAN zijne werkzaamheden volbragt heeft, kunnen de openlijken lof- en aanbeveling getuigen; zoo als van de Provinciale Geneeskundige Commissie van *Friesland*, bij gelegenheid dat eene Commissie uit hen berigt geeft, van hun onderzoek omtrent de thans heerschende ziekte onder het Rundvee, in een gedeelte van *Friesland*, noemende zij het werk van den Heer NUMAN: „Een eenvoudig en onmisbaar werkje voor een ieder, welke eenig belang in het behoud van zijn Vee stelt, om in voorkomende gevallen raad te plegen, zie de Leeuwarder Courant, van den 10den September l. l., Voorts het geen de Commissie van Landbouw, in de Provincie *Groningen* er van zegt, geplaatst in de Provinciale en Groninger Couranten, van den 8sten en 12den October., l. l.

Van dezen inhoud:

„De Commissie van Landbouw, in de Provincie *Groningen*, met veel genoegen ontvangen en gelezen hebbende, *Het Vee-Artsenij en Verloskundig Handboek*, door haar Medelid, den Heer A. NUMAN, *Med. Doct* op *het Hoogezand*, uitgegeven te *Groningen*, bij den Boekhandelaar R. J. Schierbeek, heeft het van hare verpligting geoordeeld, hetzelve *Vee-Artsenij en Verloskundig Handboek* aan de Ingezetenen, Landbouwers en Veehouders, bijzonder aan te bevelen: ten einde zich dat nuttig onderrigt, nopens de behandeling van hun Vee, voor den zeer geringen prijs, waar op dat inhouds-volle Boek gesteld is, aan te schaffen. Een Boek, waar door in de behoefte van een geschikt, Algemeen Huis- en Handboek, voor den Landman, zoo uitnemend is voorzien, dat hij zich in zeer vele gevallen, zelf, en zonder de hulp van een' Vee-

Arts zal kunnen redden: terwijl het aan dezen, de nuttigste onderrigtingen en hulpmiddelen, in deszelfs geheele praktijk zal opleveren."

Bij de voornaamste Boekhandelaars in Nederland, zijn, er exemplaren van voorhanden, en te *Amsterdam*, bij J. Brandt en Zoon en W. Brave, in getallen te bekomen; weinigen op groot papier, à ƒ 4: —: —

W. van Vliet en ten Brink, en de Vries, Boekverkoopers, te *Amsterdam*, hebben uit het Fonds van wijlen den Heer D. Vis, te *Rotterdam*, aangekocht, het zoo alom beroemd als belangrijk werkje, van den doorervaren Bloemist en Entenier H. VAN OOSTEN, getiteld: *De Nieuwe Nederlandsche Bloemhof*, beplant met bloemen, Ooft, Orangerijen en Meloenen; oordeelkundig onderrigt gevende, hoe men allerhande soorten van Bloemgewassen moet voortkweeken, vermenigvuldigen, nieuwe aanwinnen en tegen verderf bewaren. Voorts hoe men alle soorten van boomen zal planten, vruchtbaar maken en voortkweeken; verder de wijze om dezelve regt en wel te snoeijen en vruchtbaar te houden: eindelijk nog over het zaaijen, voortkweeken en het gebruik der Oranje- en Limoenbomen. Alles door eene veeljarige ondervinding naar het klimaat dezer Landen, tot algemeen nut, uitgegeven. Wordende de Exemplaren, welke van den zevenden Druk nog voorhanden, en met Platen voorzien zijn, thans bij bovengemelde en alom, à ƒ 1: 5: — afgeleverd.

De Wed. G. Warnars en Zoon, en Beijerinck en Willemsz., Boekverkoopers te *Amsterdam*, geven uit en hebben alom verzonden:

Berigt van inteekening op de Nederduitsche Vertaling, van het voortreffelijk werk, getiteld: Geschiedenis van het verval en den Ondergang des Romeinschen Rijks, door E. GIBBON, waarvan de vertaling zal voorgezet worden, door N. MESSCHAERT, Predikant bij de Doopsgezinden te *Rotterdam*.

Overtuigd van de algemeene belangstelling in de Vaderlandsche Letterkunde, vleijen de Uitgevers zich geredelijk met eene genoegzame medewerking, om een zoo uitstekend voortbrengsel van den menschelijken geest, door bevoegde han-

handen, op onzen bodem te zien overgebragt. De inteekening daartoe ſtaat open, tot primo December 1819, terwijl zij die de twee eerſte deelen reeds bezitten, kunnen beginnen, inteteekenen met het derde deel, voor hetwelk eene algemeene lijst der Inteekenaren zal geplaatst worden.

Bij den Boekhandelaar J. C. van Kesteren, in de Langenbrugſteeg, te *Amſterdam*, en verder alom, wordt zoo lang de geringe voorraad ſtrekt, voor den veel verminderden prijs van ƒ 5: 5: — in plaats van ƒ 13: 10: — uitgegeven: *Reis van* J. WELD JUNIOR, *door de Staten van Noord-Amerika*, *en de Provinciën van Opper- en Neder-Kanada*, 3 Deelen compleet, met 10 uitmuntende platen, Plattengrond, Kaarten enz. Dit beroemd werk circa 1300 bladzijden beſlaande, vervat, in eene reeks van Brieven door den Schrijver aan eenen Vriend in *Ierland* geſchreven, al het merkwaardige hem op zijne Reis door deze belangrijke gewesten voorgekomen. Breeder bij een berigt gratis te bekomen.

De Boekhandelaar J. C. van Kesteren, in de Langenbrugſteeg, te *Amſterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden:

Belangrijke tafereelen uit de geſchiedenis der Lijfſtraffelijke regtspleging en merkwaardige bijzonderheden uit de Levens van geheime Misdadigen, uit oorſpronkelijke oorkonden, bij één verzameld door J. B. CHRISTEMEIJER; met gegraveerden Titel en Vignet, in één Deel compleet. Dit belangrijk werk levert in eene reeks van treffende verhalen, de levendigſte bewijzen op, van den invloed der Goddelijke Voorzienigheid, in het ontdekken van geheime misdaden en het doen zegenpralen der onſchuld, of het zuiveren der nagedachtenis van ſchuldeloos veroordeelden. Een boek derhalven onmisbaar voor allen, die belangſtellen in den welſtand hunner Natuurgenooten, als mede voor de Regters, ten einde zich de hier zamenloopende omſtandigheden in ſoortgelijke gebeurtenisſen ten nutte te maken. De prijs is ƒ 2: 8: —

Vrouwenwaarde, een Tafereel uit de groote Wereld, door C. PICHLER. 3 deelen compleet, met fraaije vignetten is heden van de pers gekomen bij Steenbergen van Goor, te *Leeuwarden*, en alom verzonden. Dit jongste en, volgens het eenparig oordeel van alle Duitsche Recenserende Tijdschriften, beste werk der Schrijfster van AGATHOCLES, zal bij onze Landgenooten wel geene aanprijzing behoeven. De naam van Mevrouw PICHLER, is alleen genoeg, om hier iets voortreffelijks te verwachten.

Bij den Boekhandelaar N. Geijsbeek, op de Leliegracht, No. 21 te *Amsterdam*, is te bekomen.

Een allernuttigst en voor den Huisgodsdienst van Christelijke Familien uitstekend geschikt werkje, getiteld: *Stichtelijke gedachten op alle de dagen van het jaar*, meestal getrokken uit de beste Nederlandsche Dichters, als: VAN ALPHEN, VAN DEN BERG, CATS, FEITH, GELLERT, HOOGVLIET, KASTEELE, KLEIN, SCHUTTE, SELS, STURM en anderen. De beste aanbeveling van dit Godvruchtig werkje, is deszelfs eenvoudigheid, bevattelijkheid en stichtelijke strekking, om minkundigen voor te lichten, en zich aan de Godsdienstige waarheid te herinneren, en dezelve ongevoelig in het geheugen te prenten. Gemelde werkje is ook geschikt tot prijsjes, om de naarstigheid der Christelijke jeugd te beloonen, om haar alzoo vroegtijdig godvruchtige indrukken te doen verkrijgen, van het edele en schoone, van den Godsdienst, de prijs is 16 stuivers.

Bij gemelde zijn ook nog te bekomen, van het voor ieder nuttig werkje, getiteld: Dagelijksche betrachtingen, twee deeltjes, waarin de volgende onderwerpen voorkomende, als: Gedachten bij het kruis van JEZUS, *God is liefde. Hebben wij Jezus wel lief? Jezus komt weder. Overdenking over Marc.* III: vs. 35. het gebrek aan ootmoed, de bron van dwaling, vrolijk uitzigt, opwekking tot een waar lentegenoegen, iets over JEZUS Hemelvaart, eenige gedachten over *Joh.* VI: vs. 39. Aanprijzing van den wandel, met God te mogen bidden, de zaligste vergunning, de oefening des gebeds, onze dure verpligting, nog een woord tot opwekking enz. De prijs der twee deeltjes is 16 stuivers.

IN-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

Het

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor NOVEMBER 1819.

Te AMSTERDAM, *bij*
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de
Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorgeſtoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

Tiental BIJBELOEFENINGEN *in* LEERREDENEN *door* J. HERINGA E. Z. *Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij *en* J. Aarinksen, 1818. *XVIII en 279 Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 16: —

„*Aangaande de Leerredenen*," zoo luidt het wel bekend, maar niet overal even eens of even goed begrepen besluit, of liever de verklaring van het Algemeen Christelijk Sijnode der Hervormde Kerk, in dit Koningrijk, geteekend 11 Julij 1817. — „*heeft het Sijnode allerbelangrijkst gekeurd, alle Leeraren op te wekken, om van tijd tot tijd op den Zondag, in navolging van hetgeen sedert eenige jaren, in onderscheidene Gemeenten van ons Vaderland, met algemeene groote goedkeuring plaats heeft, Bijbeloefeningen te houden, en in dezelve, vooral uit die Bijbelboeken, die voor de Christenen van het meeste aanbelang zijn, grootere gedeelten kort toe te lichten, en toe te passen. Hierdoor meent het Sijnode, dat de zoo onontbeerlijke Bijbelkennis onder de menschen zal verbreid worden; dat zij zullen leeren, hoe zij voor hen zelven, en met hunne huisgenooten, dat heerlijk boek moeten lezen; dat hun achting en liefde voor hetzelve zal worden ingeboezemd, en dat de weldadige bemoeijingen des Nederlandschen Bijbelgenootschaps voor onze eige Landgenooten tot waren zegen zullen worden.*" En daarop volgt onmiddelijk: *Ten opzigte der gewone Leerredenen*

houdt het Sijnode enz. Deze Christelijke aanſporing aan alle Leeraren, moet een ieder die eenigzins wel denkt, wat derzelver geest betreft, volkomen goedkeuren, gelijk dan ook de Hoog Ed. Geſtr. Heer Mr. W. F. RÖELL, bij gelegenheid der vijfde Algemeene Vergadering, van de Afgevaardigden der Bijbel Genootſchappen in Nederland, gehouden den 28ſten en 29ſten Julij l. l., in zijne voortreffelijke aanſpraak, zich daar over zeer voordeelig heeft uitgelaten.

Aangenaam heeft het ons verrascht in de gelegenheid gebragt te zijn, om onze lezeren opmerkzaam te maken, op het boekdeel van den Hoogleeraar HERINGA, hier boven genoemd, waar mede deze beroemde geleerde en Prediker, aan velen eenen wezenlijken dienst zal bewezen hebben. Men hoore, vooral ook *in de* Voorrede, den geoefenden raadgever, *over deze* Bijbeloefeningen, vooral jonge Leeraars *den* weg wijzen, en bediene er zich met vrucht van.

„ Mannen van ervaring in het predikwerk, — zoo leest men verder in het belangrijk voorwerk, — hebben deze raadgevingen zoo weinig noodig, dat ik mij ſchamen zoude, hun ook ſlechts wenken te hebben willen geven. Wanneer jonge Ambtsbroeders meenen, met mijne aanmerkingen nut te kunnen doen, ik zal mij dit tot eene eere rekenen; doch ik bid hen, mij, bij het ſchrijven van dezelve, geen ander oogmerk toerekennen, dan dat der opruiming van zwarigheden, welke hen welligt tot nu toe huiverig maakten, in het opvolgen van den heilzamen raad der hooge Kerkvergadering van Nederland."

„ Indien ik het noodig geoordeeld had, hun modellen optegeven, ik zoude mij, bij de uitgave dezer Bijbeloefeningen, op meerdere verſcheidenheid hebben toegelegd. Doch mijn oog-

oogmerk is meer geweest, om bedenkingen te gemoet te komen, welke tegen Bijbeloefeningen gemaakt worden, in sommige aanzienlijke en achtingwaardige Gemeenten."

„ Eéne dezer bedenkingen is het tegenovergestelde van die, welke Bijbeloefeningen voor een te bezwaarlijk werk aanziet: zij houdt deze veeleer voor eene te gemakkelijke bezigheid, om de plaats van gewone Leerredenen te vervangen. Ik durf vertrouwen, dat men, mijne Bijbeloefeningen lezende, van beide uiterften, althans van het laatstgenoemde gevoelen, zal terugkomen. Een Leeraar, die flechts de minfte moeite zoekt, kan zich, op velerlei wijzen, het behandelen van uitgezochte kortere tekften ruim zoo gemakkelijk maken, als dat van Bijbeloefeningen. Wie, daarentegen, deze, tot grondige leering en ware ftichting van zijne Gemeente, wil aanwenden, heeft ruim zoo veel tijd en vlijt hiertoe noodig, als tot de bearbeiding van andere keurftoffen."

Omtrent de bedenking, hier te regt vervolgens ook door den Hoogleeraar gedacht, dat fommigen, aan den gewonen vorm van Leerredenen gewend, denzelven bezwaarlijk zullen kunnen opofferen, aan eene nieuwe gedaante, welke zij meenen dat van Bijbeloefeningen onaffcheidelijk is, en dat daar door misfchien de ijver van onze Godsdienftige Gemeenteleden gekrenkt, en in het bijwonen der Christelijke Vergaderingen verflaauwd mogt worden, heeft hij noodig gevonden, in zulk een geval, den Leeraren te raden, zoo veel doenlijk is, hunne Bijbeloefeningen als *gewone Leerredenen*, in te kleeden. Maar zou men hier niet bij kunnen voegen, dat dit bezwaar wordt voorgekomen, door, bij voorbeeld, flechts éénmaal om de zes

 we-

weken, Bijbeloefening te houden, en zou men hier ook niet tegen kunnen ſtellen, dat de nieuwe vorm weder een grooter aantal behagen, en tot de Kerk lokken of drijven zal? Zoo men ook al des Zondags morgens, de *gewone* Leerredenen *altoos* meende te moeten houden, om geene zwakken te ergeren, dan kon men toch ook wel bij afwisſeling, eens 's namiddags, of 's avonds Bijbeloefeningen houden, mits vooraf zulks aan de Gemeente bekend doende worden; in 't bijzonder bij zulke Gemeenten, waar des Zondags openlijke Avond-Catechiſatien gehouden worden.

Maar het wordt tijd dat wij ter zake treden, en deze Bijbeloefeningen in *Leerredenen*, (want dien naam heeft de Schrijver verkozen, wij zouden voor *in* wel *of* willen gelezen hebben,) beſchouwen, welke ons de beroemde HERINGA, ten getale van tien geleverd heeft, waaromtrent men wel voor oogen moet houden, dat zijn Hoog Eerw. bij het ſchrijven, zich aan de gewone lengtemaat niet verklaard gebonden, en de meeste dezer Bijbeloefeningen, ieder in twee Leerredenen uitgeſproken te hebben.

De eerſte heeft *Gen.* XV. ten tekst, en tot opſchrift: eene herhaalde verzekering van Gods gunst en beſcherming, en van een talrijk nakroost, aan ABRAM gedaan, en door een zinnelijk teeken bevestigd.

De tweede behandelt het gebeurde, tusſchen ABRAM, SARAÏ en HAGAR, voor en bij de geboorte van ISMAËL, onder Gods weldadig beſtier, naar *Gen.* XVI.

In de derde is, naar *Exod.* XIV. de togt der Israëliten, naar en door de Roode Zee, en het omkomen van FARAO met zijn Leger in dezelve, Godsdienſtig beſchouwd.

De vierde ſchetst, volgens *Ruth* III, het voor-

voorgevallene tusschen RUTH en BOAS, ter voorbereiding voor hun pligthuwelijk.

De vijfde heeft tot onderwerp, den aanvang der rede van ELIHU, tot JOB en diens onbillijke veroordeelaars gerigt, naar JOB XXXII en XXXIII.

De zesde behandelt, naar den tweeden *Psalm*, de verordening van Gods Zoon, tot Koning der Wereld.

De eerste achttien verfen van het Evangelisch Geschiedverhaal van JOANNES, hebben de stof opgeleverd, voor de zevende, de lofspraak beschouwende, met welke Evangelist JOANNES den Zaligmaker aanprijst; waar omtrent men hier te regt vindt aangeteekend:

„ Eén der grootste Mannen uit den tijd der hervorming van Nederland, ééns het sieraad der Leidsche Hooge School, FRANCISCUS JUNIUS, was, in zijne jongelingsjaren, bijna verstrikt in de verzoekingen der ongodisterij; maar het lezen van deze lofspraak maakte op zijn gemoed, door Gods genade, eenen zoo gezegenden indruk, dat hij, van dat oogenblik af aan, uit dien strik gered, een ootmoedig belijder wierd van Jezus Christus, als den eenigen Verlichter en Zaligmaker der wereld." (*)

De achtste ontvouwt, naar *Joan.* VIII: 12—32. eene twistrede, tusschen JEZUS en de Farizeërs, betreffende de geloofwaardigheid van zijn getuigenis aangaande zich zelven, en over des Heilands vermaningen aan hen, die hem geloofden.

Het vervolg en slot, levert de *negende*, naar de overige verfen van dat Hoofdstuk.

In

(*) „ Het verhaal, door hemzelven hiervan gedaan, is, gelijk zijne geheele Levensbeschrijving, zeer waardig gelezen te worden, vóór het eerste Deel zijner Latijnsche werken, p. 10, 11."

In de tiende, eindelijk, is *Rom.* VI. verklaard en kortelijk toegepast, en dus de verpligting behandeld, der Christenen tot een deugdzaam leven, uit hoofde van Gods genade aan hun bewezen, en van hunne betrekking op CHRISTUS, met wien zij gestorven en opgewekt zijn.

Zie daar geëerde Lezers! eene korte opgave van den inhoud dezer Bijbeloefeningen, gij kunt nu zelf oordeelen, over derzelver verscheidenheid, en zult, met de denk- en schrijfwijze van den waardigen en geoefenden Onderwijzer eenigzins bekend, u gemakkelijk voorstellen, dat ons hier veel goeds en schoons geleverd is.

Men treft hier overal de aangenaamste bewijzen aan, van een verlicht oordeel van eene bijzondere schranderheid en wezenlijke menschkunde. HERINGA heeft altoos van den zamenhang het noodige gebruik gemaakt, wijst vooraf steeds het ware standpunt aan, begint dan de behandeling, heldert kort en duidelijk op — beredeneert nu en dan kortelijk, trekt gevolgen, leidt leeringen af en maakt die belangrijk voor het hart, en gewigtig voor de beoefening van verschillende Standen. De verklaringen zijn gemakkelijk, de korte ontwikkelingen zaakrijk, en alles is voorgedragen in eenen eenvoudigen voor elk verstaanbaren stijl. Met al de kortheid ontbreekt echter nergens de noodige zalving, en de schrandere Uitlegger, heeft hier, waar het te pas kwam, doen zien, hoe men ook bij Bijbeloefeningen, zijne gevoelens aangaande het reine positive Christendom, behoort te openbaren en te bevestigen, ook met in 't ooghouding van tijden en omstandigheden. Ten bewijze verstrekke het volgende:

„ Buigen wij ons, in ootmoed, voor Gods grooten Zoon neder! Nog noodigt Hij ons,

of onderwerping! Nog ontbrandt zijn toorn niet! Maar niemand zij er gerust op! De volgende dag, het volgend uur, zoude de dag, het uur der beslissing kunnen zijn."

„ Ach! die ongelukkigen, welke, het zij op troonen en in hooge eergestoelten gezeten, het zij op den gewijden kansel of andere leerstoelen staande, het zij aan hunnen schrijflessenaar zittende, het zij onder de menigte op openbare plaatsen rondwandelende, het zij in geheime broederschappen zamenscholende, er hun werk van maken, om aan het rijk van Christus afbreuk te doen! Zoo zij zich niet bekeeren, hun vonnis is geveld, hun ongeluk onvermijdelijk. Gelooft gij dit met mij? Welaan! hoedt U dan voor hunnen grondbeginselen! Laat U, door hunne redenen en schriften, niet besmetten! Vliedt hunnen gemeenzamen omgang! Onttrekt U, zoo veel oorbaar is, aan naauwe betrekkingen op hen! Spreekt hun, met welgegronde redenen, tegen! Waakt en bidt, opdat Gij niet in verzoeking valt! Laat uwen ijver, voor de belangen van des Heilands rijk, door verstand en zachtmoedigheid bestierd worden! Vereenigt U, in den geest, met allen, die, in onderscheidene landen en onder verschillende Kerkgenootschappen, in waarheid, onzen gemeenschappelijken Koning eerbiedigen en naar zijne goddelijke rijkswet trachten te leven! Verheugt U, dat er, onder al het oproer tegen Christus, onder al den afval van het Christendom, nog duizenden zijn, die hunne knieën voor den Afgod des Ongeloofs, der Twijfelarij en der Ongeregtigheid, niet gebogen hebben! Verheugt U, in de vereeniging van zoo velen, als er, ook in Zendeling- en Bijbel-genootschappen, den beloofden Koning van alle Volken onder de Heidenen trachten

 be-

bekend te maken, en zijn wetboek, in alle talen, te verspreiden! Verheugt U! over het heilige verbond der Vorsten van Europa, en over de deelneming van onzen geëerbiedigden Koning in dat verbond! God geve, dat het heilig bewaard blijve, en dat het late nageslacht deszelfs Deelgenooten nog kenne en zegene!"

„ Beijvert Gij U, vooral, hartelijke aankleevers van Christus! om uwe gehechtheid en trouw aan Hem, te toonen aan de wereld, door eene gestipte gehoorzaamheid aan den besten Koning! Het zijn uw geloof, uwe hope en uwe liefde, welke U moeten maken tot eene eer voor Hem, wien gij dient! Het zijn de deugden van nederigheid, matigheid, kuischheid, opregtheid, regtvaardigheid, trouw, weldadigheid, lijdzaamheid en vergevensgezindheid, van welke Uw Heer, zoo wel het *edelste* voorbeeld, als het schoonste voorschrift, gegeven heeft, en aan welker beoefening het moet blijken, wie Christus voor zijn Volk is, wie de Christenen voor hunnen Koning, en hoe zalig allen zijn, die op hem betrouwen."

„ Ja! welgelukzalig zijt Gij, wanneer Gij, dus levende, op Hem vertrouwt! Want Hij is Koning, niet alleen om te gebieden, maar ook om te helpen tot de betrachting zijner geboden. Hij is niet alleen Koning, om overtreders te straffen, maar ook Voorspraak voor zijn Volk en Verzoener hunner zonden, om hen van de verdiende straf te bevrijden, en hen te heiligen tot zijnen dienst. Hij is toch, naar de beschrijving in eenen andere Psalm, (*) *Priester naar Melchizedeks orde*, Priester, welke *zich zelven, éénmaal geofferd heeft, om veler zonden wegtenemen*, en *met* deze *ééne offerande* in

(*) „ Ps. CX: 4."

in eeuwigheid volmaakt heeft hen, die geheiligd worden; waarom Hij ook volkomen kan zalig maken allen, die door Hem tot God gaan, alzoo Hij altijd leeft, om voor hen te bidden. (*) Zoo leve Hij, Gods Zoon, onze Redder, wien ons hart eeuwig huldige, in vereeniging met alle Verlosten, die Hem, en Gode zijnen Vader door Hem, in het hemelsche Jeruzalem, volmaakt eerbiedigen en ongestoord dienen! Amen!"

Men zou ja hier en daar wel eene aanmerking kunnen maken, bij voorbeeld, als over tijd des verblijfs der Israëliten in *Egijpte*, wanneer men bladz. 15, met 50 vergelijkt, en vragen: of niet, naar het oordeel des Hoogleeraars, waar aan wij ons gaarne zouden onderwerpen, in eene Bijbeloefening aanmerkingen ter wederlegging van klaarblijkelijk verkeerde uitleggingen, bij voorbeeld, over *Job* XXXIII: 23, liefst behooren achter wege te blijven? Maar, wanneer wij ons voorstellen, wat de Hoogleeraar zelf heeft aangemerkt, en hoe schoon en wel bewerkt het geheel is, dan zal men dit onnoodig vinden. Vergelijkingen, tusschen de hier geleverde stukken te maken, dunkt ons even min noodzakelijk. Het eene Stukje, zoo als het derde, heeft zeker bij ons den voorrang boven het andere, maar genoeg dat allen hier leeren kunnen, hoe men op eene nuttige wijze Bijbeloefeningen houden kan. Wij verblijden ons dus wel zeer dat de Hoogleeraar overgehaald is geworden, tot de uitgave van dezen kanselarbeid, bedanken hem hartelijk, voor de in dezen genomene moeite, en vertrouwen dat hij geen vruchteloos werk verrigt zal hebben.

Deze proeve diene dan, om het vooroordeel,

(*) ". HEBR. IX: 28. X: 14. VII: 25."

deel, dat nog bij sommigen plaats had, weg te nemen, en make het overtollig, om ter bestrijding daar van meer pennen stomp te maken. Naar ons inzien, hebben wij aan deze proeven nu genoeg, en zou het onnoodig zijn, meer Bijbeloefeningen uit te geven. Een ieder onzer bekwame Leeraars, werke in deze op zijne wijze, en naar zijne omstandigheden, en overeenkomstig de gesteldheid der Gemeente. De verscheidenheid mits maar de hoofdzaak — verbreiding van de kennis des Bijbels, en het verstandig gebruik maken van de H. Schriften, — voor oogen gehouden worde, zal ook hier vermaken en stichten.

WAARHEID in LIEFDE; of Brieven over het Katholicismus en Protestantismus; door Dr. J. H. JUNG *genaamd* STILLING, *Groothertoglijk' Badensch' Geheim' Hofraad. Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam. *bij* J. C. Sepp *en* Zoon. 1818. *XXVI en* 375 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 18. —

Zekere J. A. SULZER; Dr. in de Regten, enz. te *Konstans*, verlangde met den Dr. J. H. JUNG, genaamd STILLING, na dit met LAVATER (1) vruchteloos beproefd te hebben, eene liefdevolle en waarheid zoekende briefwisseling, over het Katholicismus en Protestantismus, en vervolgens zelfs ook dat die Correspondentie openlijk in druk geschieden zou. De Hofraad stelde zich daar iets goeds van voor, en beloofde hem in 't openbaar te zullen antwoorden. Daarop verscheen en

(1) Die daar zeker geen heil in zag, en daarom zijnen tijd te dierbaar achtede!

en werd hem door den Autheur, met eenen vriendelijken brief toegezonden, in den Herfst van 1810, *Waarheid in liefde, over het Catholicismus en Protestantismus aan den Heer Dr.* J. H. JUNG *genaamd* STILLING, *Groot Hertoglijk Badensch Geheim Hofraad, als mede aan andere Protestantsche Christelijk gezinde Vrienden en Broeders, door* J. A. SULZER, *Dr. in de Regten, Hoogleeraar in de Practische Wijsbegeerte, Wereldgeschiedenis en algemeene Wetenschappen, aan het Groothertoglijk Lijceum te Konstans*, met goedkeuring der beide Censuren, te *Konstans* en te *Freiburg* in *Brisgauw*, gedrukt voor rekening van den Auteur, en te bekomen bij de Boekhandelaars K. FORSTEN, te *Konstans* en A. WAGNER, te *Freiburg*, 1810. in 8vo. 403 bladzijden. Hoe zeer in zijne verwachting, op eene vreedzame, zachte, Bijbelmatige, en met het gezond verstand overeenkomstige en beproevende verdediging van het zuivere Katholicismus, bedrogen, daar hij in tegendeel *hier eenen bestraffenden en verwijtgevenden preektoon, eene verdediging van den oud Roomsch Katholijken Monniken Godsdienst vond, voorzien van al deszelfs voor lang wederlegde bewijzen;* heeft JUNG, genaamd STILLING, evenwel geoordeeld zijn woord te moeten houden, en dit Boekdeel in brieven, tot antwoord op de brieven van SULZER uit te geven; met de plegtige verklaring, dat zijne gansche wederlegging alleen staat op de door SULZER onfeilbaar verklaarde algemeene onderwijzende Kerk, die hij voor den waren, en alleen zaligmakenden, Roomsch-Katholijken Klooster- en Monniken Godsdienst, en voor het ware Katholicismus houdt, en dat het er verre af is, om door deze zijne beantwoording, aan het ware en reine Katholicismus, eenige de minste of geringste onaangenaamheid

te

te willen zeggen. Men ziet hier uit dus, dat men hier geen nieuws eigenlijk behoeft te verwachten, en dat men den tijd in aanmerking behoort te nemen, wanneer dit geschreven werd, (in 1811 toen de Pauselijke Stoel *ledig* stond.) Vooral dient ook voor oogen gehouden te worden, de ernstige betuiging van nu wijlen den welmeenenden Grijsaard STILLING (1): ik voor mij leef en sterf als Protestant, en zal voorzeker in geen geval, ook niet tot het meer gezuiverde Katholicismus overgaan, om dat ik in mijne geloofbelijdenis alles vinde, wat tot zaligheid noodig is; maar ik zal ieder Katholijk broederlijk liefhebben, die in de hoofdzaak, in het wezenlijke werkdadige geloof aan JEZUS CHRISTUS, en de betrachting zijner leer, en door zijne verzoenende verlossing zoekt zalig te worden, ook dan wanneer hij nog *eenige* Ceremoniën, Kerkelijke instellingen en *Geloofs*-artikelen, voor noodzakelijk en nuttig *houdt*, die het mij niet zijn.

SULZER, wordt op den voet gevolgd, en alzoo vimdt men hier de antwoorden op veertien brieven, met een slot en naberigt, waarvan wij echter geen lust hebben, alle de bovenschriften af te schrijven, en hier te plaatsen. De lezer begrijpt ook gemakkelijk, uit het reeds ter nedergestelde, waar over hier voornamelijk gehandeld wordt.

De Grijsaard JUNG, heeft nergens eenige verlegenheid gevoelt, nergens partij ontweken, de punten overal mensch- geschiedkundig en Bijbelsch beschouwd, en met liefde, zoo wel als met waardigheid en ernst, de dwalingen der Roomsch-Katholijken wederlegd. Natuurlijk heeft hij gedurig, ja doorgaans, nu meer dan

(1) Van 71 jaren.

dan minder uitgebreid, hetzelfde moeten herhalen, 't welk voor hem, honderd, ja duizendmaal en veel meer nog gezegd en bewezen is, maar hij heeft het toch altijd op zijne wijze, en met kennis van zaken voorgedragen. Zoo lang ook zulke Roomschgezinden als SULZER, en zoo vele anderen, vermetel genoeg zijn, om al wederom dezelfde redeneringen, hoe handtastelijk valsch ook, te hernieuwen, zijn immers brave Protestantsche Christenen, welken het niet onverschillig zijn kan, wat men der menigte al zoekt diets te maken, wel verpligt, om van tijd tot tijd, als tot een noodig tegengift, weder dezelfde waarheden, daadzaken en onomstotelijke bewijsredenen te herinneren. Wij gelooven, en vinden dit ook door dit geschrijf nog meer bevestigd, dat de in dit vak zoo bevoegde beoordeelaar PLANK, te regt bewezen heeft, dat er aan geene vereeniging van Roomschen en Protestanten te denken is, zoo lang de eerste aan hunne zoogenaamde Kerkleer, overleveringen, en hierarchie vasthouden, en de laatsten alle menschelijk gezag verwerpende, alleen dat van den Bijbel blijven eerbiedigen: dat is dus, met andere woorden, zoo lang de laatsten getrouw blijven, aan dat heilig beginsel: JEZUS is alleen onze Heer en Meester, en wij willen alleen zijne Leerlingen zijn, om dat wij weten dat de genade en waarheid door hem geworden zijn, en de eersten zich verkiezen te blijven gronden, op allerlei menschelijke bepalingen. Indien men in dezen iets goeds zich belooven, en van den tijd verwachten wil, dan moet men den Bijbel meer en meer doen kennen en gebruiken, en voortgaan met zich daar aan alleen, als het reine licht der waarheid, onveranderlijk te houden. Wie zou dus de zaak der Bijbel-

Ge-

Genootſchappen niet op allerlei wijze zoeken te bevorderen?

Ondertusſchen heeft dit geſchrift van STILLING, eene aanmerkelijke waarde, en offchoon er nu en dan wel eens bijzondere begrippen worden voorgeſtaan, zal men toch moeten erkennen, dat de lezing den Roomsch Katholijken vooral, en ook de zoodanigen onder de Protestanten, die met den ſtaat des verſchils niet zeer bekend zijn, zeer is aan te prijzen. Tot een ſtaal nemen wij hier het ſlot over:

„ De hoofddwaling, die door alle brieven heen, in uw boek heerſchende is, beſtaat daarin, dat gij in het denkbeeld ſtaat: *dat ter betrachting van het door mij opgegeven zuivere en waarachtige leerbegrip, de Heilige Geest langs den weg der Roomſche Kerk, door middel harer plegtigheden en gebruiken moet medegedeeld worden, en dat zulks op geene andere wijze geſchieden kan.* En zoo is dan ook het natuurlijk gevolg van dit wanbegrip, dat gij alle plegtigheden en gebruiken als wezenlijke geloofsartikelen beſchouwt, ja dezelve onontbeerlijk acht ter zaligheid."

„ Daar ik evenwel voor uwe aandacht klaarblijkelijk heb bewezen, zoo wel uit de H. ſchrift als uit de algemeene geſchiedenis en overlevering, dat de eerſte Chriſtenen, zonder al die plegtigheden en gebruiken, heilig en zalig zijn geworden, dat al verder, al die zelfde plegtigheden en gebruiken, latere menſchelijke uitvindingen zijn, en de voornaamſte derzelven, deels uit haren aard wanſtallig, deels de navolging der leere van *Jezus Christus* en zijne Apostelen bezwaarlijk maken; en nog daarteboven de rigting des geestes van het ware gezigtspunt af, en op zich zelve trekken

ken, zoo wil ik mij echter niet vleijen, de zege te hebben behaald op uwe van der jeugd af aan, zoo diep ingewortelde vooroordeelen, maar wel, om den mij zoo onbegrijpelijken bitteren haat tegen het Protestantismus, te hebben getemperd."

„Ik heb uit sommige uwer gezegden bemerkt, dat gij gelooft, dat de voorspelling; *dat eenmaal alles één herder en ééne kudde worden zal*, betrekkelijk is op de Roomsche Kerk, zoodat alle Christenen wederom terugkeeren, en Katholijk zullen moeten worden. God behoede ons, dat zij dit oogmerk niet ingevolge harer voormalige staatkunde door vuur en zwaard tracht te bereiken! Gebeurde zulks, zoo wisten wij dan ook waarvoor wij haar te houden en aan te zien hadden, en hoe wij tot haar in betrekking stonden, maar dan immers was ook haar en ons lot tevens beslist? Intusschen kan toch ook uwe Kerk niet blijven, in denzelfden toestand waarin zij zich thans bevindt: de ware en valsche verlichting, groeit al meer en meer aan, en schiet in het verborgen op, ondanks allen geloofsdwang; eindelijk moet het tot de groote uitbarsting komen, gelijk wij daarvan in *Frankrijk* een zeer leerzaam voorbeeld hebben beleefd; de uitkomst zal dan doen zien, waar de waarheid, en waar de ware gemeente des Heeren is."

„Al het volgende in uwen brief, benevens het bijvoegsel en de aanmerkingen, bestaat enkel uit gevolgtrekkingen zonder grond, uit valsche stellingen, vooroordeelen en aanvallen, op zekeren aangematigden toon uitgeblazen, zonder daartoe eenig regt of aanleiding te hebben. Na al hetgeen, wat ik in mijne antwoorden, op al uwe brieven, grondig en overtuigend heb bewezen, valt dat alles weg, en verdwijnt,

gelijk waterbellen in de lucht, zoo dat ik nu geen woord meer daarover behoef te verliezen."

„ Wij leven in den tijd eener naderende beslissing; en mij dunkt, wij hebben wel wat noodigers te doen, dan door dergelijke navorschingen den ouden draad wederom aan te hechten. Door uwe zoo geheel ongegronde, valsche zekerheid, en door dien afwijzenden toon, met welken gij ons Protestanten doorhaalt en hekelt, hebt gij de liefde en achting van alle regtschapenen onder ons, op eene gevaarlijke proef gebragt, en onze Katholijke Broeders en Vrienden beklagen u, en uw boek van harte; ja zelfs, twee voorname godgeleerde en aanzienlijke mannen uit de Roomsch Katholijke Kerk, hebben mij verzekerd, *dat gij zelf geen echt Katholijk zijt, en dat al hetgeen, wat gij beweert, geenszins de Leer uwer Kerk is.*"

„ Daarmede moge het nu zijn, zoo het is; ik heb u onbewimpeld, maar toch, door *Waarheid in Liefde* geleid, de zuivere waarheid gezegd, zoo als ik dezelve eenmaal hoop te verantwoorden; desniettegenstaande vereer en acht ik u, met mijn gansche hart, zoo lang wij hier beneden te zamen voortwandelen in onze vreemdelingschap. Ik erken wel gaarne, dat gij het, met uwe geheele ziel, goed en opregt meent; maar eene van der jeugd af aan ingezogene, monniken gezindheid, heeft bij u den volgenden grondslag met betrekking tot het godsdienstige onveranderlijk vastgesteld, te weten deze: *dat de Roomsch Katholijke Kerk, de eenige ware onfeilbare en alleen zaligmakende Kerk van Jezus Christus is, die door den H. Geest, van den beginne af aan, tot hiertoe geleid en bestierd werd; en dat de Protestantsche Kerk vol dwalingen is; dat deze slechts uit hoogmoed. eigenzinnigheid en teugellooze zucht naar vrij-*

*rijheid, niet wederom in den schoot der Moe-
erkerk wil terugkeeren.*"

„ In plaats nu dat gij dit een en ander on-
rtijdig beproeft, en toetst aan den Bijbel,
n het gezond verstand en aan de geschiede-
s, gelijk zulks toch eenen man betaamt, die
nspraak maken wil op geleerdheid, inzonder-
eid ten aanzien van zulke gewigtige zaken,
o hebt gij dat alles maar zonder verdere om-
ndigheden voor bewezen aangenomen, en als
odanig vastgehouden; het onderzoek door u
rvolgens bewerkstelligd, rigtte zich slechts
arheen, om alles uit afzonderlijke schriften
t te kippen, op te vangen en te betrappen,
at maar eenigzins dienstbaar was, om uwe
jandelijke denkwijze, ten aanzien van de Pro-
stanten, voedsel te geven en te versterken;
ntrent uwe Kerk, daarentegen behelpt gij u
chts met bedriegelijke sluitredenen, haarklo-
rijën, vooronderstellingen en valsche scherp-
nigheid. Ik beroep mij op alle nadenkende
geoefende lezers van uw Boek, om het even
n welke geloofsbelijdenis; ieder zal mij zulks
eten toestemmen."

„ En nu verzoek ik u, deze zaak te laten
rusten; gij hebt voorzeker geen der onder-
ekllievende Protestanten overtuigd, integen-
el elk en een iegelijk derzelve, meer dan
voren van u, en uwe Kerk verwijderd, en
ardoor tevens de scheuring bevorderd en de
rbittering vergroot. Ik moest u antwoorden,
dat niet door mijn stilzwijgen de gedachte
gt oprijzen, dat uwe brieven onwederleg-
ar waren, of de zaak der Protestanten voor
o wanhopig en kwaad mogte doorgaan en
houden worden, als gij dezelve hebt afge-
ilderd."

„ Nu reik mij uwe broederhand, mijn gelief-

 de

de Vriend! en daag mij niet andermaal uit; maar laat ons gemeenschappelijk, ieder in het zijne, naar zijn licht en kennis, Hem getrouw blijven, die zich uit liefde voor ons overgegeven en met zijn bloed verlost heeft. Aan zijne voeten zullen wij elkander eenmaal omarmen; dan zal over het Katholicismus en over het Protestantismus niet meer gehandeld worden."

ANTIQUITEITEN, *een Oudheidkundig Tijdschrift*, *bezorgd door* N. WESTENDORP, V. D. M. *Eerste Stuk.*

Qui manet in patria et patriam cognoscere temnit,
Is mihi non civis, sed peregrinus erit.

Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1819. 85 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1, —: —

Gedreven door eene warme zucht, om nog beter de merkwaardige overblijfselen en gedenkstukken te leeren kennen, welke voor onzen geest de vroegere tijden, en de denkwijze en het leven onzer Voorvaderen te rug roepen, strekt het mij, dus schrijft de Eerw. Uitgever, tot een levendig genoegen, aan mijne Landgenooten te mogen aanbieden, een *Oudheidkundig Tijdschrift*, waarvan eenige weinige Stukken door de geleerdste en bekwaamste mannen, in het vak der Vaderlandsche Oudheden geholpen, 's jaarlijks het licht zullen zien. Dit eerste Stukje behelst eene Verhandeling van den Heer WESTENDORP zelven, nopens eenen ontdekten grafheuvel, te *Termunten*, met aanteekeningen en afbeeldingen, — een berigt van den Heer J. H. KARSTEN, Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, en der Publieke werken, nopens de opgegravene Urnen, onder *Vlagtwedde*, benevens der-

derzelver afteekeningen, en eene voorlezing over de oude Grafheuvelen, met betrekking tot *Drenthe*; door den eerstgenoemden, gehouden in het Genootschap *pro excolendo jure patrio*, 30 Mei 1817. De Eerw. WESTENDORP, heeft ons hier de duidelijkste bewijzen geleverd, niet alleen van zijne zucht voor het op en nasporen der Oudheden, maar ook van de moeite welke hij zich daarin gaarne geeft, en van zijn, hoe zeer geoefend en wel beredeneerd, evenwel zedig oordeel. Met veel waarschijnlijkheid heeft hij zijne stelling, — dat de Grafheuvel te *Termunterzijl*, de asch van de bij den *Eems* op GERMANICUS Togt verdronkene *Batavieren*, bevat, met wederlegging ook van andere gevoelens hier over te berde gebragt, ontwikkeld en verdedigd. De naauwkeurige afbeeldingen van het gevondene, in de oude Begraafplaatsen, bijzonder van eenige Urnen of Lijkvasen, zijn hier zeer goed bijgevoegd.

Wij hopen dat het den kundigen Verzamelaar, zoo min aan genoegzame aanmoediging, als aan lust en tijd ontbreken zal, om zijne geliefkoosde studiën in de Oudheden van ons Vaderland voort te zetten, en ons dan van tijd tot tijd de resultaten en bevindingen, niet minder naauwkeurig en beredeneerd als hier geschied is, mede te deelen. Daar men toch, in het bestuderen der Oudheden van andere Landen, en met reden, belang stelt, behoort men toch ook die van ons eigen Vaderland, offchoon dezelve ons zoo veel rijkdom en vertooning niet opleveren, niet te verwaarloozen. Wij zijn het met den Heer WESTENDORP eens, dat ook daar uit wel eenig nut getrokken kan worden, behalve de voldoening aan eene voorzeker prijswaardige nieuwsgierigheid, naar de zeden en gebruiken onzer Voorouderen.

 Een

Een Drietal VOORLEZINGEN, *over Natuur- Zedekundige Onderwerpen. Door* J. A UILKENS, *Art. Lib. Mag. Phil. Doctor, Lid van de Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, te Vlissingen, en te Utrecht; Lid van verdienste bij het Natuurkundig Genootschap te Groningen; corresponderend Lid van het Koninklijk Instituut te Amsterdam; Honorair Lid van de Maatschappij van Landbouw te Amsterdam; corresponderend Lid van de Huishoudelijke Maatschappij te Haarlem; Lid van de Commissie van Landbouw, en van de Commissie van Onderwijs, in de Provincie Groningen; en Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, aan de Universiteit te Groningen.* Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1818. 76 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 16 —

Het houden van *Voorlezingen*, bij onderscheidene gelegenheden, verdient alleszins aanprijzing. Het geeft niet alleen werk, scherpt op en doet de gezelschappen op eene redelijke wijze bezig zijn, maar, terwijl het de den mensch vernederende gewoonte, om *altoos* zamen te komen, om te spelen en zich zinnelijk genot te verschaffen tegenwerkt, en in den alles bedreigenden loop stuit, zoo wordt daar door ook, niet zelden, iets wezenlijk goeds gesticht, en hoort men stukken voordragen, welke anders welligt nimmer geboren waren geworden. In 't algemeen beminnen en prijzen wij de voorlezingen aan, in gezelschappen en zamenkomsten, al is het ook maar ter eigener oefening; en in eenen ontkennenden zin voordeelig, dat er

er namelijk nadeel door verhoed wordt. Maar vallen de ſpreekbeurten op de zoodanigen, die in ſtaat zijn, uit hunnen rijken voorraad altoos iets goeds voor te dragen, dan wordt eerst het nut regt merkbaar en wezenlijk. De Hoogleeraar UILKENS, zal men wel met algemeene ſtemmen, onder deze willen tellen, en dus verwachten, dat men in de drie ons van hem hier geleverde Voorlezingen, gehouden, de eerſte ter gelegenheid der viering van het tweede Eeuwfeest der *Groninger* Akademie, de tweede bij het Natuur- en Scheikundig Genootſchap (gelijk ook de vorige) op den 8 November 1815, en de derde in eene openlijke Vergadering van het Departement *Groningen*, der Maatſchappij *Tot Nut van 't Algemeen*, op den 13 Maart 1818, iets goeds en nuttigs vinden zal, en men zal zich dan waarlijk ook niet ter loor geſteld zien.

In de eerſte heeft UILKENS geſproken, over de betrekking der Natuurkunde, tot 's menſchen zedelijken aanleg, en ter dier gelegenheid twee verdienſtelijke Mannen, G. REINDERS en J. HERES, het Diploma van Honorair Lidmaatſchap des reeds genoemden Genootſchaps, met aandoening uitgereikt. Men merkt hierin eene gezonde wijsgeerte op, omtrent de natuur en 's menſchen aanleg.

De tweede behelst eene levensſchets; van den helaas! reeds ſpoedig daarop overledenen G. REINDERS, welke ons voorkomt een gelukkige inval geweest te zijn, en juist geſchikt, om ook de landbouwers op te wekken, van hunnen heerlijken aanleg gebruik te maken, en al moesten zij ook ſomtijds tegen wind en ſtroom opzeilen, echter ijverig voort te gaan, ten einde zich wezenlijke verdienſten te verſchaffen, noodlottige vooroordeelen te beſchamen,

men, en voor hunne Landgenooten regt nuttig te worden. G. REINDERS verdiende deze wel gestichte eerzuil.

De derde, heeft de *Keerkringen* tot Opschrift. Maar om niet misleid te worden, met dezen titel, moet men den verstandigen Redenaar zelven hier over hooren. Dus heeft hij gesproken:

„ Ik ben verlegen, hoe ik met een enkel woord zal te kennen geven, wat ik thans wensch voor te dragen. Het is een allerlei, geenszins bij voordiening zoo maar op te nemen, maar wel te bezien, te onderzoeken en te beproeven; niet zoo zeer evenwel, omdat er ligtelijk iets zal kunnen onder loopen, dat bitter smaakt: want zoo iets is dikwijls zeer gezond, inzonderheid voor verslijmde gestellen; als wel, omdat er ook deze of gene plant geplukt zal kunnen zijn, welker voordiening het saisoen nog niet toelaat, en ook zelfs wel, dat er eene vergissing heeft plaats gehad, en onder dit allerlei gevonden wordt, het welk noch als voedsel, noch als geneesmiddel behoeft te worden opgenomen. Een *allerlei* wil ik echter deze Voorlezing niet noemen, maar liever het opschrift geven van *de Keerkringen*, het aan uw oordeel overlatende, T. T. of het verder voor te dragene onder dit ééne woord al dan niet eigenaardig kan worden begrepen. — Na eene beschouwing van de Natuur zal ik mij bijzonder bij de menschelijke maatschappij bepalen."

Men begrijpt dus wel, in het tweede Stuk, iets bijzonders te moeten verwachten, — en men zal bij de lezing vinden, dat men wel gerekend heeft. Hier is menig ernstig en hartelijk woord gesproken, waarvan velen niezen zullen, maar zeker zal elk verstandige den warmen ijver van den Redenaar roemen moeten. Wij vereenigen ons volkomen met zijne stelling:

In

In eene wel ingerigte Maatschappij moet men nimmer trachten slechts handen werk te geven, maar om handen aan nuttigen arbeid dienstbaar te maken, die geene machines volbrengen kunnen; en verlangen zeer de vervulling zijner belofte, om bij eene andere gelegenheid meer bepaaldelijk de machinerij, ook van eene Staat- en Zedekundige zijde, te verdedigen. Voorwaar eene rijke, en voor den tijd noodzakelijke stof.

REDEVOERING, *bij de viering van het vijf en twintigjarig bestaan van het Departement* Leeuwarden, *der Maatschappij:* Tot Nut van 't Algemeen, *op den* 30 *Julij* 1817. *Uitgesproken door* W. H. SURINGAR. *Te* Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer. 1817. 75 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* — 16 —

Het vijf en twintig jarig bestaan van het Departement *Leeuwarden, Tot Nut van 't Algemeen*, verdiende wel gevierd en door eene redevoering gedacht te worden, en het zal niemand verwonderen, dat de Heer W. H. SURINGAR, ter dier gelegenheid, de *verrigtingen van dat Departement, gedurende deszelfs vijf en twintigjarig bestaan, en de voordeelen welke dezelve aan de Stad Leeuwarden hebben toegebragt*, levendig geschetst hebbende, door zijne medeleden tot de uitgave is aangezocht geworden. De Redenaar heeft toch zijn taak eervol verrigt, en de bevallige zoo wel als doelmatige Gezangen, van den Hoogleeraar DE WAL, hebben gewis niet weinig de plegtigheid veraangenaamd. Met deelneming hebben wij beide lettervruchten hier gelezen, en wij vereenigen ons van ganscher harte met den wensch, dat het Departe-

ment *Leeuwarden*, niet alleen het Gouden Feest viere, maar ook met alle de andere Departementen van *het Nut van 't Algemeen*, ware verlichting en daarop gegronde wezenlijke beschaving, tot heil van Nederland, meer en meer moge bevorderen!

TAFEREELEN uit de Geschiedenis der schuldig en onschuldig lijdende Menschheid. Uit Crimineele Acten getrokken door C. F. BUCHHOLZ. *Naar het Hoogduitsch. Te* Leeuwarden, *bij* Steenbergen van Goor, 1818. 269 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 10 : —

Menschen stellen natuurlijk in menschen belang, en eene geschiedenis der wereld, *is* eigenlijk vooral eene geschiedenis der voornaamste bewoonders derzelven, of der menschen. De geschiedenis der menschheid, is voor ieder een gewigtig, en elke voorstelling daarvan, die maar eenigzins wel ingerigt is, aangenaam, omdat de een nieuws- de ander weetgierig is, en een derde gaarne de som zijner zelf gemaakte, of van anderen ontleende waarnemingen, in dit of dat vak van kennis uitgebreid gevoelt, terwijl een vierde niets heilzamer vindt, dan zich in de voorbeelden van anderen te spiegelen, en lessen op te zamelen, uit het geen dezen of genen is overgekomen. Het prikkelt ook 's menschen fijnste geweefsel, en het doet, gelijk een der oude wijzen van *Italië*, eens aandachtig deed waarnemen, 's menschen gevoel aangenaam aan, de beschouwing der menschelijke lotgevallen, niet alleen van de vervrolijkende, maar ook der treurige; welke laatste zelfs wel een zeker soort van medelijden opwekken bij menschen, die

anders waarlijk niet beschuldigd kunnen rden, dat zij zeer menschlievend en teeder de behandeling hunner medemenschen zijn, oral niet, wanneer het op dadelijke bewijzen r van aankomt. Om daar van overtuigd te rden, moet men maar in den Schouwburg n, en openbare regtsplegingen of de uitvoegen van geslagen vonnissen bijwonen.

Men neemt het in 't algemeen ook zoo naauw t de waarheid niet als wel met het belige der voordragt en het aandoenlijke n de voorstelilng. Van daar zulk eene verzende menigte van *Romans*, en de duizende ekdeelen, welke daar van, niettegenstaande rzelver gestadige ophooping, als verslonden orden. Niets vreemds zal men er dus ook kunnen opmerken, dat er zoo vele schetn, voorstellingen, tafereelen en hoe men ze meer noemen kan, uit de, of wezenlijke of rzonnene geschiedenis, van tijd tot tijd uitgeven zijn en worden. Het *bijzondere*, buitenwone, of vreemde, ondertusschen, is het oral, dat de begeerte opwekt, en komt er o iets bij van regtszaken en *criminele* akten, aar uit de voorgestelde geschiedenissen ontend, waar op ze gebouwd, en waar uit ze trokken zijn; wel hoe zou men dan het dekl niet eens opgeligt, en het aangekondigde n binnen begeeren te zien? De Heer BUCHOLZ, had dus ook niet noodig, gelijk hij dit n ook maar wijsselijk heeft achtergelaten, ne Voorrede te schrijven voor dit werkje, aar aan bij den boven afgeschreven Titel, als n bijzonder eigendom geschonken had. De langende Lezer, wordt hier onthaald, op n tiental wel opgedischte voorstellingen, naelijk, van den Kluizenaar, van *St. Michiel*, — et meisje in de *Pijreneën*, of de vervolgingen eener

eener Stiefmoeder, — den Geneesheer BORS, of de magt van het noodlot, — J. L. DE POILLIJ, of de afgedwongene kloostergelofte — JOZEF, den doofstommen, of de geschiedenis van den Graaf SOLAR, — MICHIEL ALENZER, of de wraak van versmade liefde, — den Engelschen Admiraal BIJNG, een slagtoffer der Staatkunde — het *gedwongen* Huwelijk, — het *dubbele* Huwelijk — en van FREDRIK DILLINGER, of de wroegingen van het geweten.

Het eerste leide op tot dankbaarheid, dat wij het voorregt hebben, van onder de bescherming van wetten te leven, waar door wij bewaard en verzekerd zijn, van zulke vervloekte vonnissen niet te vreezen te hebben, gelijk hier twee vermeld staan, welke in het laatste viertal der voorgaande eeuw in *Frankrijk* zullen geslagen, en ten uitvoer gebragt zijn!

Van het tweede, ook uit het negende *tiental* jaren der vorige Eeuw ontleend, en insgelijks uit *Frankrijks* geschiedenis overgenomen, zal de eindelijke, edoch maar bijzonder gelukkige, uitkomst voor het lieve meisje, CATHARINA ESTINES van *Casaux*, ieder een verblijden.

Hoe leerzaam ook het te kort geschetst geval, van den zoo jong reeds bedorven' deugniet, in het derde tafereel (ook al uit *Frankrijks* geschiedenis ontleend) had kunnen worden, is de titel: *of de magt van het noodlot* — evenwel ellendig, door den Heer BUCHHOLZ gekozen, de inleiding dwaas en had het waarachtig goede spreekwoord: *De kruik gaat zoo lang te water, tot dat zij éénmaal breekt*, of *De aarde pot behoudt de reuk, waar mede zij eens doortrokken is lang*, er goed voor gevoegd.

Men moge nog zoo ongunstig denken, over de boosheid; waartoe hebzuchtige Vrouwen en ontaarde Moeders (of Monsters) in *Frankrijk* in

n staat zijn; N°. 4. levert zoo veel in eens, lat men het geheel moeijelijk gelooven zal, en iet effect dus, voor 't minst, zeer verzwakt vordt.

N°. 5. wekt zeer de belangstellende aandacht ıp, maar laat den Lezer volkomen in het on:ekere, en kan dus niet voldoen.

Het verhaal aangaande de ongelukkige M. LENZER, perst het medelijden af, en behelst iet alleen eene waarschuwing voor Meisjes, ıaar behoort ook te doen opmerken, dat de erwaarloozing eener goede *Christelijke* opvoeding, allerverschrikkelijkste gevolgen kan hebben. Het door de Regters gevelde vonnis, verdient allen lof.

De beschrijving van het doodvonnis, tegen en Admiraal BIJNG in 1757, is, voorondersteld at de waarheid er getrouw in wordt afgeeeld, eene schandvlek in de Engelsche Jaarɔeken.

Het *gedwongen Huwelijk*, levert eene les, maar 'elke men hopen mag, dat althans voor weige Ouders in ons Land noodig zal zijn; doch ɔk eene waarschuwing voor jonge menschen, m zich tot geene dwaze stappen door hunne :slachtsdrift te laten vervoeren.

N°. 9. vangt aan, met de meermalen gemaak: , doch voorzigtigheid, wanneer men niet :drogen wil wezen, in de toepassing vordende aanmerking: *De waarheid grenst somwijn zeer na aan de onwaarschijnlijkheid*, en hetst een verwondering en afschuw verwek:nd tafereel, van de werking der gistende en oedende hartstogten, in eene allerslechtste rouw, maar ook van de onnozelheid van :nen reeds bejaarden dwaas, waarop eindelijk :n regtvaardig vonnis volgde.

N°. 10. eindelijk, behelst een verhaal, dat, of-

offſchoon ons niet onbekend, de lezing en herlezing waardig is, waardoor de verbeeldingskracht geenszins verhit wordt, het welk eene ſchoone werking doet, dit boekdeel verſiert, en opleidt tot de voor alle menſchen even noodzakelijke belijdenis: *Ja waarlijk! — er is een God — er is eene Voorzienigheid!*

Hier mede hebben wij dus voor den Lezer, een kort verſlag gegeven, van den meer of min belangrijken inhoud, der hier voorkomende Stukjes, welke, goed vertaald en duidelijk gedrukt zijn. Hij merkt er uit op, en dit zal hem bij de lezing op elke bladzijde duidelijker worden, BUCHHOLZ is op verre na geen MEISNER, wiens ſchetſen geheel anders bewerkt zijn. Het is ook op verre na niet allen gegeven, goede tafereelen te leveren. *Hadden* wij met den oorſpronkelijken Schrijver te ſpreken, of beoordeelden wij zijn werk voor het Hoogduitſche Publiek, wij zouden dan ons verpligt oordeelen, om hier het een en andere bij te voegen; nu willen wij echter liever, met den wensch dat het goede veel goeds ſtichten moge, iets ter proeve mededeelen, en daarmede onze beſchouwing eindigen.

Wij kiezen daar toe, de verantwoording van den Admiraal BIJNG, zoo veel daar van namelijk hier voorkomt:

„ Nu ontzenuwde hij (voor zijne Regters onder voorzitting van den Vice-Admiraal SMITH,) elke, tegen hem ingebragte beſchuldiging, zonder echter in eenige perſonaliteiten te treden, en poogde tevens te bewijzen, dat het verlies van *Minorca* niet aan hem, maar alleen aan diegenen te wijten was, welke de noodige maatregelen verzuimd hadden, waardoor de ontwerpen der Franſchen zouden hebben kunnen verijdeld worden."

„ *Ten*

Ten volle ben ik overtuigd, vervolgde hij, *it, wanneer niet eenige perſonen, om hunne gene veiligheid, de natie, met betrekking t de ware oorzaak van het verlies van Mirca, hadden moeten misleiden, het niemand r wereld in de gedachten zou gekomen zijn, ı mijne dapperheid in twijfel te trekken. — hoop, u overtuigend te bewijzen, dat er ın mijnen kant alles gedaan is, wat in mijne agt, ſtond, om dat ongeluk voor te komen, oo al de bewijzen, welke ik, ten dien einde, berde moet brengen, eenige perſonen verıcht maken, en de ſchande, welke ik anders zou moeten dragen, op hen terug werpen, ın vlei ik mij ten minſte, dat men mij deze, or mij hoogst onaangename, noodzakelijkid, welke de zelfverdediging mij opdringt, et als eene nieuwe misdaad zal aanrekenen. nmers is het mijne ſchuld niet, wanneer er sſchen de verſcheidene punten, welke men mij laste legt, en het wezenlijke pligtverzuim, aaraan zekere lieden zich ſchuldig gemaakt bben, zulk eene naauwe betrekking plaats eft, en wanneer ik, om u van mijne onhuld te overtuigen, niet anders kan doen, ın hunne fouten ontdekken.*"

'adat de admiraal de 12de paragraaf van Wetboek voor den Zeedienst voorgelezen , welke de ſtraf bepaalt voor de misdaad, 'van hij beſchuldigd werd, en aldus luidt:

Ieder officier, onderofficier, ſoldaat of maoos, bij de marine dienende, die uit lafırtigheid, nalatigheid, of onwil, bij het leren van eenen ſlag, buiten de dringenſte oodzakelijkheid, terug wijkt, het vuur doet rſlaauwen, of niet al zijne krachten en zije laatſte pogingen aanwendt, om elk vijanelijk ſchip, hetwelk hij moet aantasten, te

„ *be-*

„ *bemagtigen of in den grond te boren, of die* „ *een Britsch schip, hetwelk hij kan helpen en* „ *bijstaan, zonder hulp en bijstand laat, zal* „ *voor eenen krijgsraad te regt gesteld, en, na* „ *van zijne misdaad overtuigd te zijn, ter dood* „ *veroordeeld worden.*"

„wendde hij zich tot zijne Regters en zeide:"

„ *Het zij mij vergund, aan te merken, dat,* „ *ingevolge van dezen paragraaf niemand* „ *kan veroordeeld worden, zonder volkomen van* „ *lafhartigheid, onwil of nalatigheid (waaronder ik hier verraderij versta) overtuigd te zijn.* „ *Het is niet genoeg, dat men verzuimd heeft,* „ *den vijand aan te tasten, of een schip bijstand* „ *te verleenen; het moet buitendien bewezen* „ *zijn, dat deze fout zich op de gemelde oorzaken grondt, anders kan er volstrekt geene* „ *misdaad in liggen: men zou waarlijk het* „ *woord nalatigheid eene veel te uitgestrekte* „ *beteekenis geven, zoo men alle soorten van verzuim en fouten daaronder wilde begrijpen. —* „ *Eene geringe fout in het beoordeelen van deze of geene gegevene omstandigheid, eene enkele* „ *dwaling uit onkunde, zou dan als de zwaarste misdaad moeten gestraft worden. — Wanneer de opregtheid mijner oogmerken en mijne persoonlyke dapperheid bewezen zijn, is ook* „ *mijne onschuld genoegzaam bewezen, zoo er* „ *al eenige twijfelingen wegens mijne bekwaamheden mogen overblijven.*"

„Nu ontleedde de admiraal den ganschen slag „ op het naauwkeurigste en vervolgde:" „ *ik* „ *verzoek u, mijne heeren, vooral in het oog te* „ *houden, dat, wanneer de maatregelen, welke ik, voor en gedurende het gevecht, genomen heb, niet te berispen zijn, het de hoogste onregtvaardigheid zou wezen, mij den uitslag van hetzelve tot eene misdaad te rekenen.*

„ nen.

nen. Gij weet toch, dat er nooit een voorspoedige of tegenspoedige slag ter zee of te land geleverd is, in welks beschikkingen niet het een of ander zou kunnen berispt worden, wanneer men er zich op toelegt, om er fouten in te ontdekken."

„Meermalen kwam de admiraal op de fastegen van hen terug, die er belang bij hadden, hij een slagtoffer der staatkunde werd. Hij wees, dat zijne tegenpartij hem te magtig s; dat men hem eene expeditie opgedragen l, zonder hem de middelen te verschaffen, dezelve met een goed gevolg te kunnen brengen; dat zijne vloot uit schepen bestond, zich alle in den slechtsten toestand bevon-; dat zij de slechtst gewapende van de gan-e Britsche zeemagt waren; voorts merkte hij, dat zijne vijanden de sterkte zijner vloot is overdreven, dewijl zij onbeschaamd genoeg eest waren, om de natie te verzekeren, dat Fransche vloot veel zwakker was geweest, de onze. Het verwonderde hem niet, zeide dat deze zwarte laster in *Engeland* zoo geloof had gevonden, daar zelfs de Hof-t zich tot het bevorderen der schandelijke nerken zijner aanklagers had laten gebruiken. voegde hij er bij, dat *Minorca* niet door schuld verloren was, wijl hij geene gezame magt onder zijn bevel had gehad, om erlies te verhinderen; dat hetzelve slechts zon geweten worden, die zelfs twee maanvroeger eene vloot naar de Middellandsche Zee hadden kunnen zenden, welke in staat om den vijand ontzag in te boezemen en dwang te houden."

ot zijn eigen voordeel had de admiraal *Byng* hien eenige veel vermogende lieden meer

moeten sparen; doch zijne ziel was boven dergelijke laaghartige middelen verre verheven."

„ Het slot van zijne verdediging is eenvoudig, mannelijk en roerend tevens. — „ *Ik heb*, zeide hij, *mijne heeren*, *met alle mogelijke en* „ *mijnen toestand betamende openhartigheid ge-* „ *sproken. Geenszins poog ik op andere de* „ *schande terug te wentelen*, *door welke men* „ *mij vernederen en onteeren wil: zelfs de ge-* „ *ringste fout zou ik mijnen bittersten vijand niet* „ *ten onregte te laste leggen Doch is het bil-* „ *lijk*, *is het regtvaardig*, *dat ik aan den haat* „ *eener*, *tegen mij opzettelijk vooringenomene*, *na-* „ *tie ter praoi word gegeven? Moet ik het slagt-* „ *offer van het belang van eenige weinige zijn?* „ *Vergeeft het mij derhalve*, *mijne heeren*, *dat* „ *ik uwe aandacht zoo lang bezig gehouden* „ *heb: onmogelijk kon ik mij de zelfvoldoening* „ *weigeren*, *van de natie*, *ten opzigte van ver-* „ *scheidene punten in mijne gedragingen*, *in te* „ *lichten: men heeft haar gewend*, *om mij als* „ *de bewerkoorzaak van haar leed en verdriet* „ *te beschouwen: de onvergefelijkste fouten*, „ *waaraan zich een krijgsman kan schuldig ma-* „ *ken*, *de schandelijkste vlekken*, *welke de eer* „ *van eenen medeburger bezoedelen kan*, *dat* „ *was het*, *waarvan mijne vijanden mij be-* „ *schuldigd hebben: ik werd derhalve in de oogen* „ *mijner medeburgers de afschuwelijkste en ver-* „ *foeijenswaardigste misdadiger. Zou ik dus niet* „ *alles aanwenden*, *om hun de oogen te openen*, „ *en hen uit hunne*, *voor mij zoo noodlottige*, „ *dwaling te rukken?*"

„ „ *Men kan mij van geene lafhartigheid over-* „ *tuigen*, *en nogtans ben ik als de lafhartigste* „ *verrader behandeld geworden: men heeft mijne* „ *beeldtenis aan de galg gehangen; men heeft*

„ mij

„ mij in de ergerlijkste lasterschriften beschimpt „ en grievend gehoond; men heeft mij van mij- „ nen rang ontzet; men heeft mij gevangen ge- „ nomen en op eene allezins ongehoorde wijs be- „ jegend: ja zelfs hebben mijne gruwzame ver- volgers hunne boosheid zoo ver gedreven, dat zij mij het leven willen benemen. Doch ik heb mij, God zij dank! boven al deze rampen mogen verheffen. Ik verlaat mij op de getui- genis van mijn zuiver geweten."

„ Den 20 *Januarij* velde de krijgsraad zijn lood) vonnis!"

MPHION, een Tijdschrift voor Vrienden en Beoefenaars der Toonkunst. Eerste Jaargang. Eerste en Tweede Stuk. Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1818. *zamen* 149 *Bladzz. In* r. 8vo. *De prijs van elk Stukje is f* — 15 —

ene in ons Land nieuwe onderneming, wel- ons voorkomt, alle aanmoediging te verdie- : daar men, bij eene goede uitvoering, er l goeds, ter bevordering der beschaving, van wachten mag. De muzijk, in den meest onen zin genomen, 't zij dan meer, 't zij bepaald, werkt op het gehoor en gevoel, heeft dus noodwendig grooten invloed. Het t in den aard gelegen te zijn, dat men de- e bemint, en offchoon ook de ruwste vol- en dieren zelfs er niet onvatbaar voor , zal men toch, naar mate van de meerdere jning en beschaving, ook eene grootere egenheid daarvoor bespeuren. Of liever, de gere eischen op de volmaking van de be- ge toonkunst, en van alles wat daarop be- king heeft, nemen met den hoogeren trap

van cultuur, en wel in gelijken tred toe: Gelijk in het Oosten, zoo ziet men dat ook in het Westen; men denke aan *Azië*, *Griekenland* en *Italië*, *Frankrijk* en *Duitschland*, maar zou men daarbij ook de *Nederlanden* kunnen vergeten? Men had onder anderen, bij voorbeeld, in de *Algemeine Musikalische Zeitung* in het *Morgenblat*, *fur die Elegante welt*, in *Duitschland*, reeds te voren de gewoonte, om het beschaafd Publiek daaromtrent van tijd tot tijd te onderhouden, maar voor *Holland*, dat zoo zeer in ware verlichting en beschaving uitmunt, ontbrak dit nog. Wij juichen daarom deze onderneming van harte toe. Het Tijdschrift, waarvan wij hier de twee eerste Stukjes voor ons hebben, 't welk den geschikten Griekschen naam van *Amphion*, (Men herinneren zich *bij voorbeeld*, HORATIUS, *de arte poëtica*, *vs. 394.*) draagt, zal bevatten:

I. Verhandelingen van Theoretischen, Practischen, Aësthetischen, of ook meer algemeenen Philosophischen inhoud.

II. Levensberigten van beroemde Toonkunstenaars, karakteristiek hunner werken.

III. Berigten van het geen in onderscheidene Steden, van ons Vaderland, merkwaardigs omtrent de toonkunst voorvalt.

IV. Berigten van het belangrijkste uit andere Landen.

V. Recensiën, en

VI. Gedachten over de muzijk, of welke voor de Compositie geschikt zijn, Mengelingen, Anekdoten, enz.

Deze twee eerste Stukjes worden aangevangen, met eene voorlezing van den Heer J. ROBBERS, Organist en Klokkenist, te *Rotterdam*, welke eene vergelijking voorstelt, der oude en hedendaagsche muzijk, en de meerdere werking,

king der eerste op de gemoederen der menschen, onderzoekt en beoordeelt, en den waardigen Steller eere aandoet. Verder behelst N°. I. brieven over het leven, en de werken van eenigen der voornaamste Toondichters, in de onderscheidene vakken van Compositie, over MOZART. — Binnenlandsche Berigten, uit 's *Gravenhage* en *Groningen*. Buitenlandsch Nieuws. Recensiën van de Evangelische Psalmen en Gezangen, voor het Orgel gezet, door J. G. WERNER, waar van wij meer gebruik verlangen, — en een paar Dichtregelen tot lof der Muzijk, door len Hoogleeraar LULOFS, welke veel meer geven, dan beloven. En N°. II. Losse Stellingen loor S. S. — Vervolg der brieven, Aandoenlijk n belangrijk! — LUTHER, Nekroloog en de Herogin CHARLOTTE *van Sakfen Hild Burghausen* ereerend. C. A. GÖFFERT, berigtend — Berigten it *Groningen*, welke aanmoedigende wenken evatten uit *Parijs* enz., overgenomen uit de *Almeine Musikalische Zeitung* boven genoemd; de Muzijkale Pijnbank, van den Kapeleester J. KREISLER, uit het Hoogduitsch, zeer imig, en wat bijtend. Uit het lemma, LUTHER, lge hier, ter aanprijzing, de volgende bijnderheid van den vurigen en vromen Herrmer:

„ Er is wel geen twijfel aan, of in de har„ welke door muzijk bewogen worden, ligt wortel van vele schoone deugden. Het :, dat daardoor niet aangedaan wordt, schijnt niet veel beter te zijn, dan een hout- of n- blok. De booze geesten kunnen ook ne muzijk verdragen. Ik oordeel ronduit naak geene de minste zwarigheid, om staane houden, dat er geene kunst is, de theoe alleen uitgezonderd, welke met de mu- kan gelijk gesteld worden. Immers zij al-

leen bewerkt datzelfde, wat ook eene uitwerking van de theologie is, namelijk, rust der ziel en vrolijkheid des gemoeds; hetgeen ten klaarsten daaruit blijkt, dat de duivel, de oorzaak van treurige zorgen en angstige bekommernis, voor den klank der muzijk schier even zoo snel de vlugt neemt, als voor het woord GODS. Daarvan komt het ook, dat de profeten geene kunst zoo ijverig uitgeoefend hebben, als de muzijk: immers hebben zij hunne theologie niet in geometrie, ook niet in astronomie, maar in muzijk ingekleed, zoodat zij theologie en muzijk op het naauwst verbonden, en de waarheid in psalmen en gezangen verkondigden. — Doch waartoe de muzijk hier geprezen? Hoe kan ik het beproeven, om op zulk een klein blaadje eene zoo groote zaak te schilderen, of, liever, te ontsieren? Evenwel mijn hart is zoo vol van de muzijk, dat het overloopt, omdat deze kunst mij zoo dikwijls verkwikt en van groote lasten en onaangenaamheden bevrijd heeft."

HERMAN en HERMINE, of Tafereelen van Liefde en Vriendschap. Door P. VREEDE. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1818. 304 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 10 : —

Een Roman, waarde Lezers! van den Hollandschen bodem. Dit laatste dient zeker tot aanprijzing van allen, die hun Vaderland beminnen. Dezelve is opgesteld, door iemand, die reeds meer proeven in dit vak genomen heeft, en wel zulke, die, naar den inhoud van het korte Voorberigt, gunstig ontvangen zijn. Ondertusschen houde men ook wel onder het oog, dat het

het eene verdichte geschiedenis is, waar in men om er behagen in te scheppen, eigenlijk op de kunst van uitvinding, en op de tusschen in gevlochten aanmerkingen letten moet. Men verwachte hier dan geen ander voorstel, dan uit de denkbeeldige wereld, en begrijpe wel, dat men veel vinden zal, 't welk ieder overdreven noemen moet. Gelijk doorgaans bij de Romans noodig is, waarvan het getal legio is, prenten zich toch vooral in: zoo gaat het in de gewone menschenwereld niet. Voor de liefhebbers van zoodanige lectuur, zouden wij zoo min als voor Schrijver en Uitgever eenen dienst bewijzen, met hier het beloop der verdichte geschiedenis op te geven, en dus de nieuwsgierigheid te voldoen; daarom zullen wij dit nalaten. Maar men verlangt ons oordeel over dit boekdeel! Wij verklaren dan, dat het opstel onderhoudend is, en in eenen goeden stijl voorgedragen, — dat de Schrijver toont, de gaaf wel te bezitten, om zijne verbeelding te volgen en te leiden; op de aandoeningen te werken, bengstelling op te wekken en de hoofdpersonen goed te doen uitkomen, en eindelijk, dat nietgenstaande al het overdrevene en bijzondere, 't welk gedurig het hoofd doet schudden, het goede oogmerk, om met het vermakelijke ook het nuttige te vereenigen, overal doorstraalt. Dat goede doel, worde alzoo hier mede getroffen; en men leere hoe langer zoo meer, het belangrijke en heilige van edele vriendschap en onschendbare liefde en trouwe kennen niet alleen, maar ook waarderen, en daarvan met daad bewijzen geven!

BIJBELGESCHIEDENISSEN voor de Nederlandsche Jeugd. Tweede Stukje. Opgehelderd en versierd met 52 koperen Plaatjes. Door den Schoolopziener H. WESTER. *Broeder van de Orde van de Nederlandschen Leeuw. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1819. 170 *Bladzz. In kl. formaat. De prijs is f* — 18 —

De werkzame en verdienstelijke WESTER, te vreden over de wijze, waarop het eerste Stukje ontvangen en beoordeeld is, bewerkte dit Tweede met te meer lust en opgeruimdheid des gemoeds. Men zal het met geen minder genoegen dan het voorgaande lezen, en even zoo geschikt vinden voor de lieve Jeugd, om haar met de Bijbelsche geschiedenis bekend te doen worden, en te leeren, daar van het *beste* gebruik te maken, voor verstand en hart. Vooral om den prijs, vernamen wij met blijdschap, dat de waardige Opsteller, met het Derde Stukje, de geschiedenis van het O. Testament denkt te voltooijen. Dit eindigt met de Koninklijke aanstelling en inhuldiging van SAUL. Zie hier het nuttig Slot:

„*Al wat te voren geschreven is, dat is tot onze* LEERING *te voren geschreven*, (t. w. in de H. S.) Rom. 15: 4a. — Hoe veel is er ook voor ons uit al *deze* gebeurtenissen te leeren! Gij hebt dit bij de lezing reeds kunnen merken: let ook vooral op het volgende:"

„Hoe duidelijk blijkt ons GODS groote *langmoedigheid*, in zijn taai geduld met den verharden *Farao* en de wederstrevige Israëliten! — Ja, GOD vergunt ondankbaren en boozen nog tijd om zich te verbeteren; maar zoo zij hier van echter een schandelijk misbruik maken, door te volharden in het kwaad, dan betoont Hij ook zijne vlekkelooze *heiligheid* en onkreukba-

bare *regtvaardigheid* door gewisse strafoefening. Wij zien dit in de vernieling van den Egyptischen dwingeland in de schelfzee; in de verdelging van *Korah*, *Dathan*, *Abiram*, den *vloeker en lasteraar van Gods Naam*, en zoo vele duizenden oproerige Israëlieten. Voor onverbeterlijke zondaren *is ook nog onze* GOD *een verterend vuur!* Hebr. 12: 9."

„ Dat wij er dan uit leeren, *te zien*, *hoe kwaad en bitter het is*, *den Heer onzen* GOD *te verlaten!* — dat wij aan de vermaning van den Apostel gehoor geven: *Heden*, *terwijl gij zijne stem hoort*, *verhardt uwe harten niet.* Hebr. 3: 7, 8."

„ Maar inzonderheid zien wij ook uit GODS handelwijze met de Israëliten, de veelvuldige blijken van zijne oneindige *goedertierenheid*, *genade* en *ontferming* over boetvaardige zondaren, zoo dra zij tot GOD en pligt wederkeeren. Hoe bemoedigend ook voor *ons! want zijne goedertierenheid is in der eeuwigheid.* Ja, zesentwintig malen wordt dit van den H. Dichter opgezongen, bij de vermelding van gebeurtenissen, in dit werkje beschouwd. Ps. 136."

O Jeugd! leer uit gewijde bladeren
Een' schat van wijsheid op te gaderen,
Veel eedler dan het fijnst metaal;
Een' schat, u nimmer weêr te ontrooven:
Bid GOD hier toe om licht van boven,
Dat dit uw zielsgezigt bestraal'!

ALMANAK voor Liefde en Vaderland, *voor het Jaar* 1820. *Te* Amsterdam, *bij* L. Portman *en* Beijerinck *en* Willemsz. *De prijs is f* 1 : 10 : —

Een net Jaarboekje met zes fijne plaatjes, in een juist passend foudraal, waar in men eerst het noodzakelijke voor eenen Almanak aantreft, en verder een bevallig Leesboekje van 155 bl. in 12mo, met eene Voorrede van IV bladz. Alles

les blijkt inlandsch produkt te zijn, 't geen ons zeer bevalt, en er heerscht eene aangename verscheidenheid, in gebonden en ongebonden rede. Blijkens dezen inhoud: De *Coquette* P. D. HASSELAAR in 1573. HENRI en HENRIETTE, Keizer MAXIMILIAAN I, en zijn *Hofnar*. LENTELIED. Het Familiestuk. Na eene Avondwandeling met FANNIJ. — Ter verjaring van mijne vrouw. De edelmoedige *liefde*, eene schets uit de XVIde Eeuw. De Staartster. Bij eenen vondeling. De ongelukkige door liefde en haat. Zucht naar roem. Aan mijn Zoontje, bij deszelfs geboorte. Aan eene Bruid.

Een luimig en nuttig verhaal levert N°. 1. op Van N°. 2. heeft W. H. WARNSINCK eer. N°. 3. is aardig verzonnen, en daarin voor eenen verkeerden indruk tevens wel gezorgd N°. 4. ook volgens de voorrede, blijkbaar geschiedkundig en nuttig. N°. 5. is den dichter FEITH waardig. N°. 6. rust met éénen voet op de historie, volgens de voorrede en is luimig toegelicht. N°. 7. van FEITH, zacht en aantrekkelijk. N°. 8. meer ernstig. N°. 9. wordt een valsche steen in een echte kas genaamd, en zal wel bevallen. N°. 10. een voor sommigen nuttige fabel. N°. 11. Hartlijk en roerend, tusschen dit en het volgend N°. is een grafschrift geplaatst, ter waarschuwing van onbedachtzamen. N°. 12. eigenlijk eene overlevering, naar het berigt, maar aan eene hooge verwachting niet beantwoordende. De drie laatste dichtstukjes zijn van verschillende waarde. N°. 14. behelst meer kunst, maar N°. 15. meer natuur en wezen. Dit boekje levert met één woord, eene aangename lectuur op, deelt luimig, menige goede les mede, en zal, des twijfelen wij niet, aan het oogmerk der Heeren uitgevers wel voldoen. Eene aanmerking op bl. 78. had achterwege moeten blijven.

MEN-

MENGELWERK.

AANMERKING OP DEN ZIN DER WOORDEN:

Deut. VIII: 3. *Maar dat de mensch leeft van alles, dat uit den mond des Heeren uitgaat.*

Voorgelezen in de Ringsvergadering van *Oosterwijk*, onder de Clasfis van *'s Bosch*, den 28ſten September 1819.

De Oosterſche ſpreekwijze: *Dat uit des Heeren mond uitgaat*, zoude, naar onze wijze van ſpreken, zijn: *dat van den Heere gezegd wordt*, of, *dat de Heer zegt.* Maar de uitdrukking: *mond des Heeren*, zet de ſpreekwijze doorgaands eenigen meerderen nadruk bij; zij duidt aan: *getuigenis*, *belofte* of *bevel des Heeren*. *Num.* XXXIII: 2. *Deut.* I: 26. XXXIV: 5. *Ps.* LXXXIX: 35. *Num.* XXXII: 24. *Deut.* XXIII: 24, en elders. Dus zoude dan onze plaats, naar onze Westerſche ſpreekwijze, moeten vertaald worden: *Maar dat de mensch leeft bij alles, wat de Heer getuigt, belooft*, of, het welk hier best voegt, *gebiedt.* De oude overzettingen ſchijnen het ook in dezen zin meestal voor te dragen: daar zij hier zonder eenig tusſchenvoegſel, vertalen: *van alles*, of gelijk de Griekſche en Latijnſche hebben, *van allen woorde, dat uit des Heeren mond uitgaat.* Maar de nieuwere vertalingen vullen de laasſte uitdrukking met eenig bijvoegſel aan. VAN HAMELSVELD heeft: *Dat de mensch bij brood alleen niet zal leven, maar*

maar bij alles wat Jehova goedvindt daartoe te gebieden. VAN DER PALM: *Alles wat de mond des Heeren daartoe verordent.* De Recensent van den laatstgenoemden Hoogleeraar, in de Bijdragen tot Godgeleerde wetenschappen, VIIde Deel, tweede Stuk, bladz. 252, wilde liever: *Alles wat ons de Heer daartoe bestemt.* Deze invulling schijnt ten oogmerk te hebben, om den zin der woorden te doen verstaan, als of het ware: *Bij alles, wat de Heer door zijne wonderkracht tot voedsel voor den mensch verordent, of wil doen verstrekken, al is dat anders geen gewoon, geen natuurlijk voedsel.* Door welke verklaring dan de woorden: *Alles, wat uit den mond des Heeren uitgaat*, in de daad, niet langer beteekenen: *Alles, wat de Heer gebiedt*, gelijk ik zoo even den zin der woorden opgaf, en welke mij toeschijnt de ware te zijn.

Ik geloof niet dat iemand zal tegenspreken, dat onze opvatting begunstigd wordt, zoo wel door de beteekenis der woorden van den Grondtekst, als ook door het spraakgebruik; maar het zal er op aankomen, of de uitdrukking alzoo eenen goeden zin oplevert, en of die strookt met het verband van zaken ter dezer plaatse, en ook *Matth.* IV: 4, en *Luk.* IV: 4, daar de Zaligmaker van deze woorden gebruik maakt? Ik meen allezins beter, dan de andere opvatting.

De mensch leeft bij alles, wat de Heer gebiedt, levert een zeer goeden zin op, indien men *leven* in den zin neemt, zoo als ik meen dat het hier moet genomen worden, niet slechts voor het natuurlijk (*physiek*) leven, maar voor het leven van den mensch, het redelijk en zedelijk leven, het ware leven of het regt genot van het leven hebben. Immers zoo wordt het menigvuldigmaal in de H. Schrift genomen; ook hier in het eerste vers van dit Hoofddeel, betee-

teekent: *op dat gij leeft*, niet het natuurlijk leven, dat waren toch alle Israëliten deelachtig; maar het ware genoeglijk leven, of het regt genot van het leven te hebben; Gods gaven tot het leven noodig te ontvangen, maar daar bij ook zijnen zegen, om die gaven en alzoo het leven in den regten smaak te genieten. Daar toe is de zekere weg, de geboden des Heeren, met vermaak, ook met opoffering van eigen zin en lust, te behartigen. Jezus deed zijne Leerlingen, de beoefening van dezen pligt in hem zelven opmerken, als hij tot hen zeide: *Mijne spijze is, dat ik doe den wille des genen die mij gezonden heeft, en zijn werk volbrenge*, *Joh.* IV: 34. En wat het wezen der zaak betreft, den pligt van eene hartelijke, en onbepaalde gehoorzaamheid aan God te beoefenen, als het zeker middel om den mensch te doen leven, de gaven tot het leven noodig gelukkig te doen erlangen, en in den regten smaak te doen genieten, was dat ook de vermaning des Heilands, als hij *Matth.* VI: 33, zeide: *Maar zoekt eerst* (als de hoofdzaak) *het Koningrijk Gods en zijne geregtigheid* (tracht echte belijders van mijn Evangelie te zijn, en naar het zelve ware deugd te betrachten, in eene bereidwillige en onbepaalde gehoorzaamheid aan den Vader); *en alle deze dingen* (aardsche behoeften, en het regt genot van dezelve, al is het dat gij ze in uwe ondernemingen niet tot hoofddoel stelt) *zullen u toegeworpen worden* (zullen er de ongezochte vrucht van zijn.) Hoe schoon en treffend is, in dezen zin, het gezegde: *De mensch leeft niet alleen bij brood, maar bij alles wat de Heer gebiedt?* Naar de andere opvatting, dunkt mij, valt de uitdrukking hier bij veel af, zij komt mij als zonder kracht en nadruk voor; het behoefde

naauw.

naauwlijks gezegd te worden; elk Israëliet kon toch wel weten, dat de mensch ook kon leven bij alles, schoon het anders geene natuurlijke spijze was, wat de Heer daartoe door een wonder zoude willen doen strekken.

Het verband begunstigt ook zeer onze opvatting. MOZES vermaant hier Israël om 's Heeren geboden te doen *vs.* 1.; zij moesten daar toe opgewekt worden, door de herinnering van het geen de Heer aan hen gedaan had, om hen uit *Egipte* naar *Kanaän* te voeren; uit zijne groote daden, wonderen, tuchtigingen, zegeningen, spijzing met het Manna in de woestijn, moesten zij leeren, dat de mensch niet bij brood alleen leeft, maar bij alles wat de Heer gebiedt. Deze redenering is krachtig tot het doel van MOZES, om de Israëliten *tot eene* vurige, en onbepaalde gehoorzaamheid *aan God* op te leiden, dat was het groote doel van Gods raad met hen, dat moest de vrucht zijn, van alle die hooge, wonderbare wegen, welke de Heer met hen gehouden had. Maar neemt men de uitdrukking in den anderen zin, dat zij uit dat alles moesten leeren, dat de mensch niet alleen bij gewoon voedsel leeft, maar bij alles, wat de Heer door een wonder daar toe bestemt; vindt men dan wel zin en slot in de redenering van MOZES? Kan men wel zeggen; het leeren erkennen, dat de Heer ook ander dan gewoon voedsel den mensch tot het leven kan verschaffen, is eene uitkomst, eene vrucht, waardig zoo bijzondere, zoo groote en zoo wonderbare wegen, als de Heer met Israël gehouden had? En hoe hangt deze redenering zamen met het doel, dat MOZES had om Israël op te wekken, om alle de geboden des Heeren te doen?

Onze opvatting schikt zich ook allerbest in het

het verband, *Matth.* IV: 4. en *Luc.* IV: 4, daar de Zaligmaker van deze woorden gebruik maakt.

Toen de Heer JEZUS, het groote werk, waar toe hij gekomen was, aanvangen, zich door zijne leer en daden als den CHRISTUS zoude bekend maken; zonderde hij zich tot plegtige voorbereiding in de woestijne af. Als hij daar begon te hongeren, kwam de verzoeker bij hem, en zeide: Indien gij de Zone Gods zijt, zeg, dat deze steenen brood worden. De Heer zeide daarop: Daar is geschreven: *De mensch zal bij brood alleen niet leven, maar bij allen woord, dat uit des Heeren mond uitgaat.*

In den zin, zoo als wij dien hebben voorgedragen, is dit antwoord schoon en afdoende; als of de Heer zeide: Ik heb een werk te verrigten, het welk mijne behartiging meer, dan de vervulling van mijne ligchamelijke behoefte, vereischt; ik heb den wil mijnes Vaders te doen, daar toe heb ik meer lust, daar in zal ik meer levensgenot vinden, dan in het wonderbaar voldoen van mijn eetlust: want, gelijk er geschreven is, de mensch leeft niet door eigenlijke spijze alleen te bekomen, maar door vurige en hartelijke gehoorzaamheid aan het geen de Heer gebiedt. In den anderen zin opgevat, komt deze spreekwijze hier in het geheel niet te pas. Dan was toch het antwoord van JEZUS niet geschikt, om den verzoeker den mond te snoeren: want het was immers de onderstelling van den Verzoeker zelven, in zijn voorstel aan JEZUS, dat God door een wonder voor den mensch tot voedsel kon doen verstrekken, ook dingen die anders geen natuurlijk voedsel zijn; en kon JEZUS hem dan tot een afwijzend antwoord geven, dat de mensch niet alleen bij brood, of gewone spijze leeft, maar bij alles, wat God door een wonder daar toe

wil

wil doen dienen? VAN HAMELSVELD, schijnt dit naderhand gevoeld te hebben; nademaal hij, gelijk hij bij *Deut.* VIII: 3. gedaan had, het woordje *daartoe*, bij *Matth.* IV: 4. niet invoegt, en bij *Luk.* IV: 4. met ons vertaalt: *Maar bij alles, wat God gebiedt.*

IETS OVER DE GESCHIEDENIS DER ONTDEKKINGEN DER ZUIDPOOL-LANDEN.

Zeer onlangs is in *Parijs*, onder den Titel van *Nieuwe Jaarboeken der Aardrijkskunde en der Geschiedenis*, of *verzameling van oorspronkelijke onuitgegevene Berigten, medegedeeld door Fransche en vreemde Reizigers, van nieuwe reizen, overgezet uit alle Talen van Europa met Kaarten en Platen*, een zeer belangrijk werk uitgegeven, door de Heeren EIJRIES en MALTE-BRUN, waarvan reeds het tweede Deel, in de maand Augustus jongstleden is afgeleverd (een beredeneerd verslag van dit werk wordt gevonden in het *Journal des Debats*, van 6 September 1819.) In het eerste Artikel van dit tweede Deel, houdt zich de Heer EIJRIES bezig, met *de nieuwe ontdekkingen der Zuidpool-Landen, en bijzonder van Nieuw-Holland*, en hij tracht den juisten tijd te bepalen, wanneer dit nieuw vast land ontdekt zij, het welk zoo langen tijd als *Terra Australis Incognita*, als 't ware bij de gis, op de vroegere Landkaarten werd aangeteekend. Dit voor de geschiedenis der Aardrijkskunde gansch niet onbelangrijk punt, heeft ook de Heer MALTE-BRUN, in het eerste Deel van zijn *Precis de la Geographie Universelle*, nader gepoogd op te helderen. Reeds voor omtrent zestig jaren, schreef MAUPERTUIS een brief aan den Grooten FREDRIK over dit onderwerp,

wel-

welke brief toenmaals in 't jaar 1760, door de Nieuwspapieren bekend gemaakt zijnde, ook de aandacht trok van een oud Hollandsch Zeeman, toenmaals te *Middelburg* woonachtig, die zich daar door genoopt vondt, om de gissing van MAUPERTUIS tot zekerheid te verheffen, door een zoo eenvoudig als door alle teekenen van echtheid aanbevelenswaardig verhaal zijner eigene ondervindingen, welke hij, toen reeds 58 jaren geleden, dus in 1702. zelf had gehad. — Dit verhaal is aan MALTE-BRUN onbekend gebleven, en zulks is niet te verwonderen, want wij gissen, dat zeer weinigen onzer Landgenoten, hetzelve zullen kennen, of zelfs maar in de gelegenheid zijn om het te vinden, en dit noopt ons om hetzelve, uit den schier onbekend geworden schuilhoek, waar in wij het gevonden hebben, op nieuws aan het licht te brengen. Ons voornemen is om zulks te doen, in beide de groote Afdeelingen van het Rijk, in het Zuiden, op dat door middel van de Fransche Taal, dit verhaal dan ook ter kennis der naburen kome, die in het hier boven aangekondigde werk aan de Hollanders, wel is waar dikmaals, edoch niet altijd regt laten wedervaren; in het Noorden, om dat de bron waar uit wij dit verhaal scheppen, wel eens weder mag bezocht worden; kunnende daar uit ook nog wel eens meer andere (die veelmaal voor nieuw uitgegeven worden,) belangrijke stukken worden gereproduceerd, indien het geoorloofd is, dit wel onduitsche maar alhier ons geheele denkbeeld uitdrukkende woord, te bezigen.

Te *Amsterdam*, bij D. ONDER DE LINDEN, *Bijbel- en Boekverkooper, in de Kalverstraat, over de Nieuwezijdsch Kapel*, werd in het midden der XVIIIde Eeuw, een Periodiek Werk uitgegeven, onder den Titel van *de Hollandsche*

Wijsgeer, (met koperen Platen verſierd) bevattende allerlei Geſchied- en Letterkundige ſtoffen, gelijk ook, zoo als de Titel aanduidt, alle zoodanige andere, welke de veelbeteekenende naam van Wijsgeer beloofde. In het vijfde Deel nu van dit Werk (1762.) vindt men op bl. 56. onder N°. 247. het door ons bedoelde ſtuk, luidende woordelijk als volgt:

Eene merkwaardige ontdekking, in de Zuider Oceaan.

Aan den *Hollandſchen Wijsgeer*.

Mijn Heer!

„ Daar is onlangs, in eenige Nieuwspapieren, een Brief in 't licht gegeven, van wijlen den Heer MAUPERTUIS aan den grooten Koning van *Pruiſen*, waar in die ſchrandere Schrijver opmerkt, dat er onder andere bijzonderheden, in den Zuider Oceaan een onbekende ruimte is, grooter dan eene van de vier bekende Wereld deelen, en dat echter geen vorst, in een Eeuw, waar in de Zeevaart zoo aanmerkelijk verbeterd is, de nieuwsgierigheid heeft daar na toe te zenden, om te ontdekken of deze in Zee of Land beſtaat: Hij voegt er bij, dat dewijl er in geen der bekende deelen van den Aardkloot, zulk eene verbazende uitgeſtrektheid alleen met water bedekt is, men redelijk vermoeden mag, dat een gedeelte daar van Land is, en daarom recommandeert hij een aanſlag om zulks te ontdekken, als eene onderneming, die naar alle waarſchijnlijkheid van de grootſte voordeelen zou vergezeld gaan.

„ Het geen deze beroemde man alleen gist, weet ik bij ondervinding, voor een gedeelte waar te zijn, en dewijl ik mij verbeelde, dat een verhaal van deze ontdekking den meesten van uwe Lezers niet onaangenaam kan zijn, zal ik

ik er u de historie van mededeelen, op zulk eene beknopte wijze, als het mij mogelijk is."

„Ik deed in 't jaar 1702. een Reis, aan boord van een Oostindisch Schip, voor de Kamer *Amsterdam*, en op onze terugkomst van *Madagascar*; op de hoogte van 35 graden Zuiderbreedte, wierden wij door een vreesfelijken storm uit het Noordwesten overvallen, die acht dagen duurde; gedurende welken tijd wij genoodzaakt waren het voor de wind te laten afloopen, en raakten een groot end Zuidwaards. Toen de storm begon te bedaren, ontdekten wij omtrent 6 mijlen te Leiwaards van ons, een Landhoofd. Verschrikt zijnde ons zoo nabij Land te zien, en het nog hard waaijende, en de Zee ongemeen hol gaande, deden wij al wat wij konden, om het op te loeven, maar vonden het onmogelijk; wij konden zeer weinig zeil voeren, en toen wij het Schip bij den wind hielden, had de Zee een vrije passagie over ons, zoo dat wij verpligt waren, wederom voor den wind af te drijven, om niet te zinken. — Wij begonden nu alle hoop van behouden te worden op te geven, en ons zelven geheel aan de zorge der Voorzienigheid te bevelen, zijnde die alleen in staat, ons uit onzen nood te redden."

„Wij begonden nu sterk Land te naderen, en zagen op den afstand van een mijl, aan de eene zijde van ons Stuurboord, de Zee geweldig tegen de rotsen breken; een ijsselijk gezigt zeker! Ook is het niet mogelijk den schrik te beschrijven, die ons allen beving, dewijl wij in weinig oogenblikken, in de nare golf dachten te komen, die den tijd van de eeuwigheid scheidt. — In deze akelige omstandigheden, bleven wij voor eenigen tijd, tot dat eindelijk het Land zich aan onze Bakboordzijde, scheen te ope-

openen, 't welk vrij van rotsen en klippen was, en een haven scheen te formeren."

„Deze flikkering van hoop, spoorde ons aan, om zoo na als het mogelijk was, bij de punt van het Land, dat de windwaards zijde van de Baai uitmaakte, te sturen. — Toen wij naderden, opende zich de Haven, en wij begonnen ons zelven te vleijen, dat, als hij *vrij* van klippen was, wij nog behouden mogten worden. Aangemoedigd zijnde door deze hoop, vervolgden wij onze koers, en hadden het genoegen te vinden, dat achter dezen uithoek een fraaije zandige Baai, en aan het eind daar van een Rivier of Haven was. Maar ons Schip was nu zoodanig lek, dat wij het bezwaarlijk boven water konden houden, met al onze pompen aan den gang; daarom vonden wij *raadzaam* de proef te nemen, of wij in de Haven konden komen, dewijl wij daar door een middel *zouden* hebben om ons leven te behoeden, als wij het Schip verloren. Ten dien einde stuurden wij er direct na toe, en hadden het vermaak, daar een excellente Haven te vindeu, maar geen water genoeg voor een groot Schip, om bij een laag getij te drijven, de Haven was beschermd voor alle winden, en de bodem een fijn zand, het was een soort van ronde kom, omtrent honderd vadems in diameter, en omringd van eene schuine steilte, bedekt met boomen, boven de hoogste peil, de opening van de Haven was aan de westzijde, en aan de zuidzijde stroomde een Rivier van uitmuntend water, in de kom. — De Noorder-oever was plat, zijnde het zand droog omtrent veertig vademen, van de hoogste peil, maar dat aan de zuidzijde was hoog en zeer steil, — in deze gelukkige schuilplaats kwamen wij ten anker; maar ons

Schip

hip lekte zoo ſterk, dat wij onze pompen ſtadig aan den gang moesten houden. Wij vamen in de Haven omtrent drie vierde vlot, den avond van 12 Augustus 1703, en bij ıg water, vonden wij dat ons Schip meer dan ree voeten in had. — 's Anderendaags, bij hoog ıter, ſleepten wij het Schip aan de noordzijde n de Haven, tot dat het grond raakte, zoo t het bij laag water droog op het zand lag, ar wij de lekken ſtopten, en het Schip, zoo ıed als onze omſtandigheden het toelieten, lfaterden."

„ Dus ons wrakke Schip herſteld hebbende, :epten wij het wederom in het midden van : Haven, alwaar wij ankerden. Wij hielden ıs zelven nu bezig met hout bakken, en onze ıten met versch water te vullen, 't geen beide :makkelijk geſchiedde, dewijl er van beiden, nnen eenige vademen van ons Schip een overoed was, in de Haven was ook een menigte ın visch, zoo dat wij alle dagen een genoegıme kwantiteit frisch hadden. Maar ons brood, ıt in de laatſte ſtorm beſchadigd was, werd ɛer ſchaars, en dit was een ongeluk dat wij iet herſtellen konden. Want wat de broodoom belangt, die in *Guan* zoo gemeen is, wij ochten er te vergeefs na, onder de menigte an boomen die rondsom de Haven groeiden.)nze naſporing was echter niet geheel te vereeſsch, wij vonden een menigte van Limes,)ranje- en Citroenboomen: vruchten die zeer velkom zijn, bij menſchen die een tijd lang ıp gezouten kost geteerd hebben, en in eene allei omtrent een halve mijl zuidwaards van de :om, vonden wij groote troepen Buffels, die :oo tam waren, dat zij gemakkelijk gedood vierden, en wij konden een genoegzame kwantiteit van hun vleesch krijgen, om een vloot

te victualiseren; maar geen zout bij ons hebbende, vergenoegden wij ons met er alleen zoo veel te dooden, als wij eten konden, terwijl het vleesch versch bleef."

„ Den 25sten Augustus, waren wij wederom gereed, onze Reis te vervolgen; maar een stilte die twee dagen duurde, verhinderde ons vertrek. Dezen tijd besteedden wij om den mond van de Haven, en de naburige Kust te zien, maar omtrent vier mijlen Zuidwaard, stak zulk een reeks van ijsselijke klippen in den Oceaan, die ons met schrik vervulden. Het denkbeeld van het overhellende toppunt, is nog in mijn geheugen gedrukt, en het denkbeeld van het gevaar dat wij ontkomen waren in den ontzaggelijken storm, deed mijn hart overvloeijen van dankbaarheid, voor dat Almagtig Opperwezen, dat het woeden van den Oceaan *bestiert*, en den zwakken Zeeman tot de Haven der *veiligheid* geleidt. 's Morgens den 28sten, woei het een frissche wind, en wij verlieten de Haven, en vervolgden onzen koers naar *de Kaap de Goede Hoop*; maar dewijl de overige voorvallen van deze ongelukkige reis geen betrekking hebben tot de bovengemelde ontdekking, zoo zal ik hier eindigen, met alleen aan te merken, dat, deze Haven, indien ik mijn geheugen vertrouwen kan, omtrent 43 graden Zuiderbreedte; en 30 van *de Kaap de Goede Hoop* ligt. Ik zeg, indien ik mijn geheugen vertrouwen kan, want mijn Journaal is door een ongelukkig toeval, omtrent vijf jaar geleden verbrand, en ik wilde deze voor de Zeelieden, zoo gewigtige zaak, niet gaarne positief zeggen, ten zij ik absolut van de waarheid verzekert was, die ik verzeker dat in alle andere opzigten van dit verhaal stipt in acht genomen is."

„ Indien dit kort verhaal de eer geniet, van

in uw keurlijk werk geplaatst te worden, zal ik UEd. mogelijk met verdere bijzonderheden lastig vallen. — Het is de vreugde der Ouden, de gevallen van hunne jeugd te verhalen, en als de bevroren hand des tijds, en de gestadige afneming der natuur, ons onbekwaam gemaakt heeft, om in zulke bejagingen deel te nemen, behagen wij ons zelfs met te herhalen, het geen wij in staat waren te doen.

Middelburg, De Uwe enz.
18 November 1760. T. H.

Zie daar het verhaal, zoo als hetzelve woordelijk in het bij den Boekhandelaar, D. ONDER DE LINDEN, uitgekomen werk *de Wijsgeer*, te vinden is. Wij zenden dit uittreksel aan den Redacteur van de *Boekzaal*, om dat *de Erven* ONDER DE LINDEN, als 't ware een verkregen regt hebben op dit Stuk, welks plaatsing gelijk wij hopen niet geweigerd zal worden, wanneer men in aanmerking neemt, dat dezelve de herinnering aan onze voormaals zoo bloeijende Zeevaart verlevendigt, en voorts dienstbaar wezen kan, om de vroegere aanspraken der Nederlandsche Zeelieden, op de eer dezer ontdekking, te helpen handhaven.

OVER DE BETREKKING DER KOLONISTEN, AAN DE KAAP DE GOEDE HOOP, TOT HUNNE NABUREN.

Door iemand die 17 jaren aan deze Kaap gewoond heeft.

Sedert eenigen tijd heeft men veel gehoord, van de vijandelijkheden, die de Kaffers, tegen de Kolonisten aan de Kaap pleegden, en de ernstige maatregelen, die de Regering hier tegen

gen heeft moeten nemen. Het zal dus mogelijk niet onaangenaam zijn, eenige echte berigten te lezen, over de betrekkingen van de Kolonisten aldaar tot hunne naburen.

Drieërlei soort van volken wonen landwaards in, aan de grenzen der Kolonie, namelijk aan de Oranje- of Groote-Rivier in het Noordwesten, aan de Groote Vischrivier in het Oosten en Noordoosten, en aan geene zijde der sneeuwen nieuwlands bergen in het midden. Deze volkeren zijn de Namaqua-Hottentotten, de Kaffers en de Boschjesmannen.

Aan de Oranje-Rivier, en nog tamelijk ver aan deze zijde, wonen de Namaqua-Hottentotten, en het land wordt ook naar hen het Namaqua-land genoemd. Hier vindt men nog de eenige overblijfsels der oude bewoners van dit voorgebergte van *Afrika*. De kleine Namaqua's, zoo als eene afdeeling van dezen stam genoemd wordt, zijn intusschen bijna geheel onder de Kolonisten vermengd, want tot aan gene zijde van den Kamer-Berg, hebben zich Kolonisten in het land der kleine Namaqua's nedergezet, en het getal dezer oorspronkelijke bewoonders schijnt nooit zeer aanmerkelijk geweest te zijn. De grootere Namaqua's integendeel, die noordelijker en aan beide zijden van de beneden Oranje Rivier wonen, verdeelen zich in verscheidene van elkander geheel onafhankelijke stammen, die hunne eigene Opperhoofden hebben, gewoonlijk Kapiteins genoemd, hunne eigen door een klappen met de tong, kenbare taal bezitten en zamengenomen een geheel onafhankelijk herders-volk uitmaken. Het Namaqua land is bergachtig, gedeeltelijk zandig, des zomers is het daar zeer heet, en des winters zeer koud, ook is het zeer arm aan water, waarom dan ook de inwoonders van den eenen

oord

oord naar den anderen moeten trekken, en dus slechts eenigen tijd wonen, of bij eene bron, zoo lang die water geeft, of bij eene rivier, zoo lang die vloeit, of in een oord door onweêrsbuijen vruchtbaar gemaakt. Gedurende hun verblijf aldaar, leggen dan ook sommige stammen, bijzonder aan de Oranje-rivier, zich eenigzins op den landbouw toe, vooral om Tabak te planten. De Kolonisten, staan met dit zeer goedhartig volk in de vriendschappelijkste betrekkingen, en ruilen somtijds eenig vee van hen voor Tabak, Messen, Vuurslagen, Halsdoeken of Brandewijn. De Namaqua-Hottentotten zijn niet krijgszuchtig, noch diefachtig, kunnen ook van hunne eigene kudden, die uit Schapen en Hoornvee bestaan, leven, en verontrusten daarom de Kolonisten niet. Aan deze grenzen is het dus gewoonelijk vrede, die slechts nu en dan, door eenen onrustigen en hebzuchtigen Kapitein kan gestoord worden, in welk een geval de verdrukten doorgaans hunne toevlugt nemen tot de Kolonisten, die aan de grenzen wonen, en door dezen ook, als het noodig is, geholpen worden.

Eenigzins anders is het gelegen met de Boschjesmannen, die eene groote landstreek van den bekenden driehoek van *Zuid-Afrika* bewonen. Over de afkomst van dit op den ondersten trap der beschaving staande menschen-ras, verschillen de Reisbeschrijvers zeer. Zij die meenen, dat de Boschjesmannen oorspronkelijk met de Hottentotten hetzelfde volk zouden geweest zijn, hebben alle de bewoners van de Kaap tegen zich.

De Boschjesmannen, houden zich steeds op in de dorste en eenzaamste oorden; en hebben noch kudden noch vaste woonplaatsen, maar voeden zich van de Jagt, van sprinkhanen en

mieren eijeren, en in het wild wasſende planten, vooral van bolgewasſen, zoo als de Iris en Moraea. Zij zijn verdeeld in verſchillende ſtammen of hoopen, die ten aanzien van meerdere of mindere woestheid zeer van elkander verſchillen, en ook een onderſcheiden Dialekt hebben. De Kolonisten aan de grenzen, trekken dikwijls met hunne kudden, in het gebied der Boschjesmannen, en weten zich alsdan tegen roverijen te beveiligen, door de horden die zij aantreffen, eenige ſchapen te ſchenken. Even zoo weten ook de Kolonisten op groote, doch thans gedurig minder wordende Jagtpartijen, de Boschjesmannen tot hunne vrienden te maken, door hun een gedeelte van het geſchoten wild te geven, die zich dan ook, zoo lang de Jagt duurt en grof wild, waar tegen de wapenen der Boschjesmannen niets vermogen, geſchoten wordt, met den afval te vreden houden. Maar evenwel heerscht er tusſchen dezen en de Kolonisten nimmer een vrede, die gegrond is op goedaardigheid van karakter of wederzijds belang. Zoo dra er namelijk onvruchtbare, dat is, drooge jaren komen, en de verbrande ſteenachtige grond, die dan ook door het wild verlaten wordt, de Boschjesmannen gebrek doet lijden, ſtaan ook de Kolonisten aan de grenzen onfeilbaar bloot, voor hunne rooverijen. Dewijl het nu wel eens gebeurd, dat er verſcheidene drooge jaren op elkanderen volgen, zoo zijn er ook wel eens tijden geweest, waar in de Kolonisten de Boschjesmannen beoorlogen moesten, en dan ook wel groote wreedheden pleegden. De Kolonisten zijn ook niet bevreesd voor de Boschjesmannen, want zij hebben geen verbond onder elkanderen, en kunnen dus weinig van belang uitvoeren, — en zoo doodelijk ook hunne vergiftige pijlen

zijn,

zijn, zoo is toch een ruime overrok van dikke duffel, die de Kolonist kort voor zich henen laat dragen, een genoegzaam fchild tegen deze pijlen. Een achter deze borstwering gaande goed gewapende en geoefende Schutter, zoekt ieder Boschjesman door de vlugt te ontwijken. De Boschjesmannen, die doorgaans klein van perfoon zijn, weten zich echter ook fomtijds achter bosfchen en fteenen, op eene verwonderlijke wijze, zoo te verfchuilen, dat de tegen hen optrekkende Schutter hen niet ontwaart en dan gebruikt de Boschjesman dikwils zijnen boog, als uit een hinderlaag, met een goed gevolg tegen den Kolonist. Er heerscht dus eigenlijk noch oorlog noch vrede, tusfchen de Kolonisten en Boschjesmannen, maar een wederkeerig diep ingeworteld mistrouwen, en het is te wenfchen dat de befchaving eindelijk eenige vorderingen maken mag, onder deze bijna nog geheel dierlijke ftammen.

Aan de Oostelijke en Noordoostelijke zijden, heeft de Kolonist de Kaffers tot naburen. De groote Visch-Rivier, fcheidt thans bepaald de Kolonie van het Kafferland, dat door een talrijk, in vergelijking met de overige naburen, krijgszuchtig, door eene foort van Conftitutie magtig, en door het bezit van talrijke kudden van hoornvee bemiddeld volk, bewoond wordt, Eerst federt dertig à veertig jaren zijn de Kolonisten meer en meer tot het Kafferland genaderd, hoe meer namelijk de ftam der Gonaqua Hottentotten, die voorheen aan deze grenzen woonden, uitftierf en zich, gelijk de overige ftammen der Hottentotten, onder de Kolonisten mengde.

De Regering heeft reeds in vroegere tijden, aan de Kolonisten verboden, om zich in het Kafferland neder te zetten, zonder bijzonder ver-

verlof. Evenwel kwamen er van tijd tot tijd vele Kaffers bij de Kolonisten, begaven zich zelfs bij dezen in dienst, en bezochten wel eens de Kaapstad, om aldaar allerlei dingen in te ruilen. Het kon echter niet anders, of hier door moesten velerlei oneenigheden en klagten ontstaan, — en niettegenstaande herhaalde reizen, door de Regering bevolen werd, dat ieder in zijn land zou blijven, zoo ontstonden toch op het laatst openbare vijandelijkheden, waartoe wel het betwiste bezit van eene vruchtbare landstreek, het zuureveld geheten, en aan deze zijde van de groote Visch-Rivier gelegen, de naaste aanleiding gaf. Uit deze landstreek zijn nu eindelijk de Kaffers voor ruim acht jaren geheel verdreven, en men hoopte toen, zoo al niet hunne magt aanmerkelijk verzwakt, dan ten minsten voor de veiligheid der Kolonie doelmatig gezorgd te hebben; ook heeft de vrede een tijdlang geduurd, — echter moesten de grenzen der Kolonie aan dezen kant, steeds door militaire posten beschermd worden.

De Kaffers schijnen den oorlog met de Kolonisten niet eigenlijk te willen, maar zij geven echter gedurig hiertoe aanleiding, door roověrijen, trouwloosheid en ook wel door vijandschappen, die hunne Opperhoofden jegens elkander onderhouden. Men kan echter op de Kaffers niet veel staat maken, deels uit hoofde van hun karakter, deels van wegen hun aantal en de daar uit voortvloeiende verbeelding van magt, en het stelen, dat is het wegdrijven van het vee, dat de Kolonisten toebehoort, schijnen zij niet te kunnen laten. Want hoe dikwils ook den vrede met hen gesloten is, hoe dikwils zij ook het gestolen hoornvee hebben moeten terug geven; hoe zeer men ook hun-

hunne aanvoerders door geschenken hadt pogen te winnen, en zoo het scheen ook wezenlijk gewonnen had; hoe zeer men hen ook door overmagt van wapenen en ruiterij een schrik heeft pogen aan te jagen, — zoo is de vrede toch steeds weder gestoord geworden. Ieder gunstige gelegenheid om een aantal osfen, van de weide van een Kolonist weg te halen, of die aan de het vee bewakende Hottentotten, met geweld te ontnemen, schijnt eene onwederstaanbare bekorelijkheid, voor den op hoornvee zoo zeer gezetten Kaffer te bezitten. Maar de met vuur-wapenen voorziene Kolonist, laat zich niet ongestraft berooven, hij vervolgt de roovers, zoekt zijn vee weder te krijgen, neemt dan ook wel een paar osfen meer, dan hem ontroofd zijn, en ligt verliest dan hier bij een of ander schuldige het leven. Dit geeft dan aanleiding tot klagten, en houdt de verbittering gaande, zoo dat zelfs de magt der Opperhoofden, wanneer zij deze rooverijen ook al afkeuren, straffen of vergoeden, zoo als dikwils geschied is, niet in staat is om die op den duur te beletten. — De Regering van de Kaap heeft geen middel onbeproefd gelaten, om op eenen vasten vriendschappelijken voet met de Kaffers te staan; zij heeft door belofte van aanzienlijke voordeelen, Kolonisten naar de grenzen pogen te lokken, — dewijl dit de beste voormuur tegen de aanvallen der Kaffers is, zij heeft een militair Cordon langs de grenzen getrokken, en het zoo ver gebragt, dat niet gemakkelijk van de zijde der Kolonisten gegronde oorzaak tot klagten of vijandelijkheden kan gegeven worden, — maar het is evenwel te vreezen, dat de Oostelijke grenzen der Kolonie, die de vruchtbaarste en schoonste zijn, door deze diefachtige en vijandelijke naburen steeds zal ver-

on-

ontrust worden. De bewoners der Kaapſtad, en de naburige districten behoeven, echter voor dezen meer moeilijken, dan wel vreesſelijken Kaffer-oorlog niet beducht te zijn, — want de Kaffers hebben geen ſchietgeweer, en iedere eenigzins ſterke muur, is voor hen een onoverwinnelijk bolwerk. Intusſchen moeten toch alle bewoners der Kolonie jaarlijks eene belasting opbrengen, onder den naam van Kaffer-commandogeld, en wanneer de aan het Kafferland grenzende veerijke oorden, door de vijandelijkheden der naburen lijden, veroorzaakt dit eene meerdere duurte der levensmiddelen, inzonderheid van het vleesch.

DE FAKIRS.

Door een ooggetuige.

Ik was, zoo verhaalde mij mijn Vriend, te *Pondicherij* in 1786, en woonde het Feest bij, dat de Indianen elk jaar vieren in November, op den dag der volle Maan, aan den voet van eenen Berg, genoemd *Teruna-Maliy*, dat is den Heiligen Berg, die omtrent vijf en twintig mijlen, van de puinen van het Fort *St. David*, legt.

Eene ontelbare menigte van Pelgrimmen, van allen kant zaamgevloeid, woonde deze plegtigheid bij. Het Feest begon met eenen omgang om den berg: vier en twintig kleine Pagoden, op gelijken afſtand geplaatst, vormde even zoo vele rustplaatſen, waar de Procesſie moest ſtil houden, terwijl de ruimte vervuld was, door eene menigte Fakirs, die de Indianen van de kust van *Coromandel*, *Bandarans* noemen. De voornaamſten onder hen zaten bij het Heiligdom der

der Afgoden, roemde hunne magt en prezen hunnen dienst, als den heiligften en verdienftelijkften aan.

Allen poogden de opmerkzaamheid tot zich te trekken, door het vreemde hunner houding, de wanftaltigheid van hunne perfonen, en vooral door de ongehoorde pijnigingen, die zij zich aandeden. Sommigen hadden eene gelofte gedaan, om de haren van hun hoofd, hunnen baard en nagelen te laten groeijen, en hunne ftem alleen gaf te kennen, dat zij menfchen waren — anderen met eenige aarde bedekt, lieten zich door de Bedevaartgangers met voeten treden — anderen wederom rolden zich nakend op een bed van doornen, — verder op droegen een troep dezer dweepers brandende toortfen onder hunne armen, en dansten midden in de vlammen, — verfcheidene ftaken zich met puntige ijzers in de vleeschachtigfte deelen van hun ligchaam, en verzamelden hun vloeijend bloed op kluwetjes katoen, die zij dan aan de toezienders uitdeelden. Overal waar men zijne oogen heen wendde, zag men een tooneel van fmarten, en vrijwillige pijnigingen.

Na dat men den Berg rondgegaan was, klom men op den top, en zoo dra de Bedevaartgangers eene kolom zagen, die zij de naald noemen, deden zij de lucht van hun gefchreeuw weergalmen. Mijn Tolk zeide mij, dat de Godinne MEAMAIJA, zich hier had opgehouden en vrede gemaakt had met haren man ISPUREN, den God van dezen Berg.

Mijne aandacht waarmede ik deze fchoone zuil befchouwde, werd geftoord door het zien van eenen Fakir, wiens vreesfelijke toeftand hem de eer had verworven, dat hij aan den voet dezer zuil mogt knielen. Deze ongelukkige, hield beide zijne armen uitgeftrekt over

zijn

zijn hoofd, zijne handen waren gesloten, de armen hadden alle beweging verloren, de buiging der leden was verstijfd, en zijne nagels waren door de handen heen gegroeid, en kwamen aan de andere zijde te voorschijn. Deze Fakir kwam van de kust van *Maratte*, hij was omtrent veertig jaren, en was twintig jaren in dien afgrijsselijken toestand geweest, dien ik beschreven heb. Hij verhaalde, dat toen hij eens biddende in de pagode te *Jagrerat*, zijne armen zoo opgeheven had, hij meende te voelen, dat zij zoo verstijfd bleven staan, en dat hij toen de gelofte deed, om die altoos zoo te houden, ten einde zich niet te verzetten, tegen den wil der Godheid.

DE OUDERDOM VAN BOERHAVE.

Alle bijzonderheden uit het leven van beroemde Mannen, zijn belangrijk voor elk weldenkende, maar dit belang wordt roerender als deze uit hunne laatste levensjaren ontleend zijn. —

Na dat BOERHAVE, in zijne jeugd, in min gunstige omstandigheden verkeert had, zoo dwongen zijne talenten en roem, eindelijk het geluk om hem te begunstigen, en men zegt, dat hij twee millioenen guldens aan zijnen eenigen Zoon heeft nagelaten. Wij zullen echter zien, dat deze rijkdom geene verandering maken kon, noch in zijne bezigheden, noch in zijnen smaak; hij zelve leert dit ons in eenen brief, dien hij in zijn zeven en zestigste jaar schreef, aan zijnen Vriend en ouden Leerling J. B. BASSARD, Lijf Arts van den Keizer van *Duitschland*. — Ik ben, zegt hij, zeer gezond. Ik slaap op mijne Buitenplaats, en begeef mij des mor-

morgens ten vijf ure naar de Stad, daar houde ik mij bezig tot zes ure des avonds, om de zieken verlichting te bezorgen. Ik beoefen de Chemie, vermaak mij met lezen, en vereer, bemin en aanbid God. Wanneer ik op mijn Buitengoed terug gekeerd ben, bezoek ik mijne planten, en bewonder de geschenken, die ik van mijnen edelmoedigen Vriend BASSARD gekregen heb. Ik breng mijn leven door, met deze planten te beschouwen, en wordt oud, onder het verlangen om er nieuwe te bezitten. Mijn Tuin schijnt fier te zijn, op de verscheidenheid en kracht zijner boomen. Maar wie zal mij den lindenboom van *Bohemen* met breede bladeren bezorgen, en dien van *Silesien*, welke nog veel zeldzamer is? Zoo dienen dan de schatten slechts om dorst naar nieuwe te verwekken, en de gierige valt zijnen edelmoedigen weldoener steeds lastig. Vergeef de dwaasheid van een oud Vriend, die boomen zoekt te planten, onder welker schaduwen slechts zijne neven kunnen zitten. Zoo loopt mijn leven af, zonder ander verdriet, dan dat gij niet bij mij zijt.

Hoe veel zaken in weinige regelen! — welk eene werkzaamheid, welk een ijver voor de lijdende menschheid! Welk eene zuivere Godsvrucht! welk een onschuldige en levendige smaak in eenen ouderdom, waarin die doorgaans uitgedoofd wordt. Het oorspronkelijke in het Latijn geschreven, stelt deze kenmerken nog in een veel helderer licht. Hen die BOERHAVE zelven willen hooren, verwijzen wij naar de verzameling zijner brieven aan J. B. BASSARD, gedrukt te *Weenen* in 1778.

SNEDIG GEZEGDE.

Iemand hoorende ſpreken van een man welke ruim honderd jaren oud was, zeide: Is dit zulk een groot wonder? indien mijn Grootvader niet geſtorven ware, zou hij thans *meer* dan honderd jaren oud zijn.

DE VERGANKELIJKHEID!

Schoon het pas ontloken bloempje,
Sierlijk pronkt en geur verſpreidt,
En in groei en ſchoonheid vordert,
't Opſchrift is vergank'lijkheid.
Wat! wat kan haar prooi ontvlieden?
Sints de tijd haar heeft gebaard,
Heeft zij ſchoonheid, jeugd noch ſterkte,
Niets, van haar geweld geſpaard,
Dan dringt zij door muur en wallen,
Dan vernielt zij kunst en pracht;
Dan verbreekt zij krijg en waap'nen,
Zelfs de ſterkſte legermagt;
Dan treedt zij in 's Konings zalen,
Toont haar woede keer op keer;
Dan ligt zij in 't ſchaam'le hutje,
Van den ſobren Landman neêr.
Wie! wie kan op wijsheid ſteunen,
Wie op rijkdom, ſterkte, of roem?
Alles is hier toch vergank'lijk,
En de mensch is als een bloem.

Scheveningen, C. GÉBEL.
den 6 April 1819.

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 6den November. Heden heeft de Wel Ed. Hooggeleerde Heer, J. DE GELDER, zijnen post, als buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, aan deze Hoogeschool aanvaard, met het houden eener Redevoering: *De commodis atque emolumentis, ab iis consequendis, qui Mathematum ac rerum naturalium Studium cum literarum humaniorum cultu feliciter conjunxerint.* Dat is: *Over de voordeelen eener gelukkige verbinding, van de beoefening der Wis en Natuurkundige Wetenschappen, met de beoefening der fraaije Letteren.*

UTRECHT.

De Akademische Senaat heeft, op de voordragt van de Faculteit der Bespiegelende Wijsgeerte en fraaije Letteren, eene waardige hulde gedaan, aan de erkende verdiensten van den Heer P. H. PEERLKAMP, Rector der Latijnsche Scholen te *Haarlem*, en Schrijver van onderscheidene belangrijke werken, door aan Hem, op den 17den Junij dezes jaars, plegtig, *honoris causa*, te geven den titel van *Philosophiae theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor.*

Den 9den November, werd de Heer W. J. BACKER, van *Amsterdam*, bevorderd tot *Juris Romani et Hodierni Doctor*, na in het openbaar loffelijk te hebben verdedigd zijne *Dissertatio Juridica, de testamentis ordinandis, ex jure Romano et hodierno.*

SCHOOL-NIEUWS.

AMSTERDAM.

De Heer W. J. ZILLESEN, Phil. Theor. *Mag.* et Lit. Hum. Doctor, Rector der Latijnsche Scholen, te *Rotterdam*, die in plaats van wijlen den Hooggeleerden Heer Prof. H. BOSSCHA, alhier als Rector der Latijnsche Scholen beroepen was, heeft op den 8sten November 1819, een aanvang gemaakt met zijne onderwijzing en bestuur van voornoemde Scholen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK,

GELDERLAND.

ARNHEM.

SPANKEREN EN DIEREN. Zie Oct. 1819.

ELKUM staat vakant te worden. Zie Oct. 1819.

NIJMEGEN.

WICHEM EN LEUR, den 7den November. Heden vierde onze Leeraar, S. A. HESHUSIUS, gedachtenis van zijnen, zoo te *Niftrik* en *Balgoij*, als onder ons, vervulden vijftigjarigen Predikdienst, in eene Leerrede over 1 *Cor.* XV: 10*a*. *Door de genade Gods ben ik dat ik ben.* God sterke zijn Wel Eerw. in zijnen hoogen ouderdom, ons ten overvloedigen zegen.

HEM-

HEMMEN, den 24sten October. Voor eenige dagen ontving onze Leeraar, H. FANGMAN, eene beroeping naar de Gemeente van *Spankeren* en *Dieren*, voor welke hij, na beraad, heeft bedankt, zich heden wederom aan ons verbindende, in eene Leerrede over 2 *Cor*. VI: 1. *En wij als medearbeidende enz.*

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

ANGEREN. Zie September 1819.

RESSEN EN DOORNIK vakant. Zie October 1819.

OVER- EN NEER-ASSELT vakant. Zie October 1819.

ZUTPHEN.

GROENLO, den 3den November 1819. Op Zondag den 17den October l. l., heeft onze jongste Leeraar, Ds. L. H. ABBING, dankbare gedachtenis gevierd, van zijnen vervulden vijf en twintigjarigen Evangeliedienst, zoo hier als te *Bahr* en *Lathum*. Ten tekst nemende *Joh.* IV: 34. God sterke zijn Eerw., en stelle zijn dienst nog lange ten zegen in deze Gemeente

BAHR EN LATHUM vakant. Zie Aug. 1819.

NEDE. Zie Oct. 1819.

TIEL.

BUURMALSEN. den 5den September 1819. Heden sprak onze Leeraar, P. J. MONHEMIUS, eene Leerrede uit, ter gedachtenis van zijnen alhier vervulden vijftig-jarigen Evangeliedienst. Zijne tekstwoorden waren *Ps*. XCII: 15, 16. *In den grijzen ouderdom zullen zij noch vruchten dragen: zij zullen vet en groen zijn. Om te verkondigen, dat de Heere regt is. Hij is mijn rotssteen, en in hem en is geen onregt.* De Gemeente dankte God met den Leeraar, voor de zegeningen haar en hem gedurende dien tijd geschonken. Zij bad met hem, om verderen

voorspoed en bijstand, op dat de Zoon, gelijk de Vader, in wiens plaats hij hier Leeraar werd, en die na gelijken vijftigjarigen dienst, alhier in den Heer ontsliep, ook na wel volbragte taak onder ons, zijne aardsche rustplaats vinde, en eenmaal bij zijnen Heer het heerlijkst loon.

EVERDINGEN, den 19den September. De Eerw. Heer E. HERINGA, S. M. Cand. heeft, voor de alhier op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt, zoo dat de Gemeente te dezer plaats nog vakant blijft.

ECK EN WIEL. Na dat onze Leeraar, F. A. DE BRUIN, van zijne betrekking op deze Gemeente, den Kerkeraad en de Classis van *Tiel*, den 26sten October l. l., behoorlijk was ontslagen, nam hij van ons afscheid, predikende, heden den 31sten October, over *Phil.* IV: 8, 9. *Voorts, Broeders, al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat regtvaardig is, al wat rein is, al wat liefelijk is, al wat wel luidt, zoo daar eenige deugd is, en zoo daar eenige lof is, dat zelve bedenkt. 't Geen gij ook geleerd, en ontvangen, en gehoord, en in mij gezien hebt, dat doet: en de God des vredes zal met u zijn.*

RAVENSWAAIJ, den 31sten October. Onze Leerrar, J. HERDERSCHÉE, ons den 17den dezer berigt gegeven hebbende, van zijne beroeping naar *Krimpen aan de Lek*, maakte ons heden bekend, dat hij dezelve had aangenomen.

ASCH, den 7den November. Op heden werd Ds. J. J. SCHILHAM, van *Oudendijk* tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd door Ds. J. BOLDERMAN, Pred. te *Erichem*, en Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger predikte over 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelve, en op de leere: volhard in dezen. Want dat doende zult gij en u zelven behouden, en*

die

die u hooren. De Bevestigde deed zijne Intrede met *Efez.* VI: 18. *Met alle biddinge en smeekinge, biddende tot aller tijd in den geest, en tot het zelve wakende met alle gedurigheid, en smeekinge voor alle de heiligen.*

BOMMEL.

ELST. Bij besluit van Z. M. den 24sten October l. l. No. 67. is onze Leeraar, Ds. D. KEER, gunstig emeritus verklaard.

LOEVESTEIN, den 31sten October 1819. Onze Leeraar, Ds. P. D. WELTER, beroepen naar *Wel* en *Amerzode*, nam heden afscheid van ons, met *Col.* III: 2.

POEDEROIJEN, den 7den Nov. Onze Leeraar, Ds. P. D. WELTER, in de voorgaande week van zijne betrekking op deze Gemeente, behoorlijk ontslagen zijnde, heeft heden afscheid van ons genomen, met eene leerrede over *Hand.* XIII: 43.

WEL EN AMERZODE. Zie Oct. 1819.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Het grievend afsterven van Hare Koninklijke Hoogheid, FREDERICA WILHELMINA, Hertogin Douariere van *Brunswijk Lunenburg*, geboren Prinses van *Oranje-Nassau*, op den 15den October 1819, in deze residentie voorgevallen zijnde, zoo hebben alle de Predikanten der Nederduitsche, Walsche en Engelsche Gemeenten alhier, met hartelijke deelneming, in alle de Kerken, daar van melding gemaakt, hetwelk met weemoed werd aangehoord!

De Christelijke en Vorstelijke deugden van de-

deze Prinsesse, maakten haar tot een sieraad van het Koninklijke geslacht, en beminnelijk bij elk, waarom Hoogstdezelve ook als een treffelijk voorbeeld werd voorgesteld en aangewezen. Zij leeft niet slechts in de harten der door haar beweldadigden, maar ook in die van allen welke haar gekend hebben.

De vurigste gebeden zijn ten hemel gezonden, om ondersteuning en troost af te smeeken, voor H. H. M. M. onzen geliefden Koning en Koningin, de verdere leden van het Koninklijke huis, en inzonderheid ook voor de waardige Vorstinne Moeder, welke door dezen zoo dieptreffenden slag van eene zoo aangename levens-gezellinne is beroofd geworden!

Wijders verzuimden de Leeraren niet, om, uit deze gebeurtenis, gepaste opwekkingen ter verkrijging van Evangelische levenswijsheid en nuttige sterflessen te ontleenen.

'T WOUD. Op den 24sten October maakte onze Leeraar H. J. VEENEKA, in zijne voorafspraak ons bekend, met het overlijden van den Wel Eerw. Heer J. R. WEZENHAGEN, Predikant te *'s Heer Abts* en *Sinoutskerke* onder de Classis van *Goes*, die ook in onze Gemeente, slechts twee jaren geleden, den tijd van ruim elf jaren het Evangelie der zaligheid, met veel ijver en getrouwheid verkondigd heeft, en wiens leer en wandel alhier bij velen nog in zegenend aandenken blijft.

LOOSDUINEN, den 24sten October. Terwijl onze Leeraar heden voormiddag in zijne voorafspraak ons bekend maakte, het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer S. J. BROEKMAN, op den 14den dezer te *Maasland* ontslapen, herinnerde hij ons deszelfs voormaligen zevenjarigen dienst in deze onze Gemeente, en bepaalde ons bij de vermaning van

Pau-

Paulus, *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt aan uwe voorgangers die u het woord Gods gesproken hebben, en volgt haar geloove na, aanschouwende de uitkomst harer wandelinge.*

TER HEIDE vakant. Zie Sept. 1819.

ROTTERDAM.

MAASLAND, den 14den Oct. 1819. Heden overleed onze Leeraar, S. J. BROEKMAN, in den ouderdom van ruim 67 jaren, aan de gevolgen van hevige zenuwzinking koortsen. Zijn Eerw. heeft 44 jaren het h. dienstwerk verrigt, in de Gemeenten van *Rockanje*, *Loosduinen*, *Schoonhoven*, *Nieuwlekkerland* en *Maasland*. Zijne Echtgenoote, Mejufvrouw M. F. BOGAARS, verliest en betreurt in hem eenen waardigen en hartelijk beminden man, eenen aangenamen en getrouwen Raads- en Leidsman, en de Gemeente van *Maasland*, eenen ijverigen en getrouwen Evangeliedienaar, die haar omtrent 20 jaren, door leer en wandel gesticht heeft. Ds. VENEKA, Pred. in *'t Woud*, die voor zijnen ongestelden nabuur de predikbeurt op den 17den October op zich genomen had, bepaalde de Gemeente bij dit afsterven, naar aanleiding van *Joh.* II: 11. *Lazarus onze vriend slaapt*, en Ds. A. TEN BOSCH, Pred. te *Vlaardingen*, als Consulent dezer Gemeente, de eerste liefdebeurt op den 24sten October waarnemende, heeft eene lijkrede gehouden, over *Jes.* XL: 6, 7, 8. *Eene stemme zegt: roept enz.*

HOOGVLIET, den 24sten Oct. 1819. Heden nam onze Leeraar, Ds. H. STENFERT KROESE, na voorafgegane losmaking van zijne betrekking op deze Gemeente, en de Classis van *Rotterdam*, door Ds. J. VAN BRANDENBURG, Pred. te *Delfshaven*, als daartoe gecommitteerd Lid van het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, in tegenwoordigheid van Ds. W. SPIERINGH HZ., Pred.

te *Portugaal*, als Consulent dezer Gemeente, affcheid van onze Gemeente, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 27. *Want ik heb niet achter gehouden, dat ik u niet zoude verkondigt hebben, alle de raad Gods.*

BERGSCHENHOEK, den 31sten October 1819. Heden heeft onze Leeraar G. C. 'T HOOFT, na vooraf door Ds. S. KAM, als Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, in tegenwoordigheid van Ds. A. F. VAN DER SCHEER, die de functie van Consulent waarnam, in plaats van Ds. J. C. HIMMELMAN, Pred. te *Bleiswijk*. die door ongesteldheid verhinderd was, van zijne betrekking op deze Gemeente, en de Classis van *Rotterdam*, losgemaakt te zijn, afscheid van ons genomen, met eene leerrede over 1 *Joh.* II: 28. *En nu kinderkens blijft in hem: op dat wanneer hij zal geopenbaard zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van hem niet beschaamd gemaakt worden, in zijne toekomste.*

HOOGVLIET, den 1sten Nov. 1819. Na verkregene handopening van Zijne Exc. den Staatsraad, Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. heeft de Kerkeraad, ter vervulling onzer vakature, gemaakt dit zestal van Predikanten en Kandidaten:

DD. W. SPIERINGH HZ., Predd. te *Portugaal*. J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, te *Sleeuwijk*. H. MAANDAG, te *Dubbeldam*. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, te *Nieuwkoop*. J. DU SAAR, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*. en J. ZORN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

Tot het drietal werden benoemd:

DD. W. SPIERINGH HZ., J. DU SAAR en J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK.

Uit welk drietal beroepen is J. DU SAAR, Kan-

Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, aan wien deze beroeping is toegezonden.

HILLEGONDSBERG staat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

ROZENBURG EN BLANKENBURG. Zie Sept. 1819.

LEIJDEN.

NIEUWEVEEN. Daar onze Leeraar Ds. J. DE WEERDT, voornemens is, op den 28sten dezer maand November, zijne afscheidsrede te doen, worden Heeren Proponenten uitgenoodigd, om hunne gaven alhier te laten hooren.

NOORDWIJK AAN DE ZEE, den 8sten Nov. maakte onze Leeraar R. HAIJENS DE BRUIJN, ons den 24sten October des namiddags in eene voorafspraak, genomen uit *Exod.* XXXIII: 13. *Nu dan indien ik genade gevonden hebbe in uwe oogen, zoo laat mij nu uwen weg weten en ziet aan dat deze natie uw volk is*, bekend, dat hij die week eene beroeping naar de Gemeente van *Baarland* in het Eiland van *Goes*, ontvangen, en die beroeping in beraad had gehouden, en gisteren namiddag gaf zijn Eerw. ons, weder te kennen, in eene voorafspraak, genomen uit 2 *Kon.* IV: 13. de laatste woorden. *Ik wone in het midden mijns volks*, dat hij voor die beroeping had bedankt; waarop hij dan ook zich weder aan ons verbond, terwijl zijn Eerw. thans op nieuw weder verzoekt, nergens in *Zeeland*, of daaromtrent, eenige aanmerking ooit meer op zijn persoon te maken.

DORDRECHT.

GIESEN NIEUWKERK, den 7den Nov. Onze beroepen Leeraar, Ds. H. STENFERT

KROE-

KROESE, werd heden onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer W. SPIERING, Pred. te *Poortugal*, bij schikking met den Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger predikte bij deze gelegenheid, 2 *Cor.* V: 20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christus wege, als of God door ons bade: wij bidden van Christus wege, laat u met God verzoenen.* Terwijl de bevestigde zijnen dienst aanvaardde, met 2 *Cor.* XII: 9a. *Mijne genade is u genoeg, want mijnen kracht wordt in zwakheid volbragt.*

DORDRECHT. Zie Sept. 1819.

MAASDAM. Zie Oct. 1819.

G O U D A.

KEDICHEM, den 17den Oct. 1819. Heden maakte onze Leeraar, J. B. BARENBRUGH, ons bekend, dat hij voor de beroeping naar de Gemeente van *Heukelum* bedankt had. Hij verbond zich weder aan ons, met eene Leerrede over *Joh.* IX: 4. *Ik moet werken enz.*

HEUKELUM, den 6den Nov. 1819. De Wel Eerw. Heer J. B. BARENBRUGH, Predikant te *Kedichem*, voor het beroep, onlangs alhier op hem uitgebragt, bedankt hebbende, is heden op vertoonde collatie van de Wel Edel geboren Heeren FABRICIUS, Heeren van *Heukelum* en *Leijenburg*, andermaal alhier beroepen, en heeft dit beroep in beraad genomen.

ACQUOOIJ staat vakant worden. Zie Sept. 1819.

MOORDRECHT vakant. Zie Julij 1819.

KRIMPEN AAN DE LEK. Zie Oct. 1819.

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

WINKEL, den 10den October 1819. Onze Leeraar A. HOUTKAMP, beroepen zijnde te *Durgerdam*, onder de Classis van *Edam*, gaf ons heden te kennen, die beroeping, onder inwachting der vereischte approbatien, te hebben aangenomen. Zoo dat

WINKEL staat vakant te worden.

AKERSLOOT, den 7den Nov. 1819. Na verzochte en verkregene handopening bij Z. M. den Koning, heeft de Kerkeraad, onder voorzitting van den Consulent, Ds. J. J. ROOZEBOOM, Pred. te *Heilo*, de volgende nominatie gemaakt:

DD. G. VAN GIJTENBEEK, Kandidaat bij het Provinciaal Bestuur van *Noordholland*. HANEWINKEL, Predd. te *Petten*. ROOZEBOOM, te *Heilo*. VAN DER LEEUW, te *Limmen*. VAN DER LINDEN, te *Zijbekarspel*. DE GRAAF, te *Wervershoof*. BOON, te *Haringkarspel* en *Dirkshorn*. J. CLAUS, Kandidaat bij het Provinciaal Bestuur van *Noordbraband*. SCHIPPERS, Pred. te *Egmond Binnen* en *den Hoef*. ROLDANUS, te *Egmond aan Zee*. DIESEL, te *Bergen*. en METZ, te *Oudorp* en *Oterleek*.

De zes eersten op het zestal, en op het drietal:

DD. G. VAN GIJTENBECK, HANEWINKEL en VAN DER LINDEN.

En hierop beroepen G. VAN GIJTENBEEK, Kandidaat bij het Provinciaal Bestuur van *Noordholland*, die dit beroep heeft aangenomen.

KOLHORN, den 1sten Nov. 1819. Ds. E. L. REDDINGIUS, Pred. te *Weidum*, onder de Classis van *Leeuwarden*, heeft de beroeping al-

alhier aangenomen, waar door wij hopen onze vakature eerlang vervuld te zien.

GRAFT. Zie October 1819.

HOORN.

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

OBDAM vakant. Zie October 1819.

EDAM.

MIDLIE EN AKSWIJK. Den 29sten September, is alhier het werk der beroeping hervat, onder het bestuur van den Wel Eerw. Heer J. H. DE WOLFF, Pred. te *Oosthuizen*, als Secundus van den Pred. te *Warder*, J. F. RUPPEL, Consulent dezer Gemeente; en is uit een drietal Kandidaten tot den Heiligen Dienst, de Eerw. Heeren J. CLAUS, H. A. HEIJMANS en H. C. WICHERS, (de twee eersten onder het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, de laatste onder dat van *Groningen*) de eerstgenoemde verkozen, welke keuze zijn Eerw., na beraad, zich heeft laten welgevallen.

WARDER, den 17den October. Onze Leeraar, J. F. RUPPEL, ons onlangs berigt gegeven hebbende, van de op zijn Wel Eerw. gevallen keus te *Westbroek en Achttienhoven*, gaf ons heden kennis, dat hij zich verpligt vond die roeping te volgen. Zoo dat

WARDER eerlang staat vakant te worden.

ZUNDERDORP, den 24sten October. Ds. H. SCHREIJ, Pred. te *Willige Langerak*, volgens een vorig berigt herwaards beroepen, heeft die beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen.

OUDENDIJK, den 44sten October. Onze Leeraar, J. J. SCHILHAM, den 22sten dezer door Ds. D. BROEDELET, Pred. te *Purmerende*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur van *Edam*, ontslagen zijnde van zijne betrekking op deze Klassis en Gemeente, heeft heden van ons af-

affcheid genomen, met eene Leerrede over *Jer.* XVII. 16, Dus is thans

OUDENDIJK vakant.

KWADIJK, den 24sten October. Onze Leeraar, L. VAN DER HORST, beroepen naar *Wilsum*, werd den 20sten dezer, door P. R. A. SALTET, Pred. te *Purmerende*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, ontslagen van zijne betrekking op deze Classis en Gemeente, en nam heden affcheid met 1 *Joh.* II: 28*a*. *Kinderkens blijft in Hem.*

KWADIJK, den 10den November. Heden heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van den Consulent, Ds. L. J. VAN DAM, Pred. in *de Beemster*, het volgende zestal gemaakt:

DD. L. MAAGH COSTERUS, Predd. te *Grosthuizen* en *Avenhorn*. H. C. WICHERS, Kandidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*. C. HUIJSER VAN REENEN, Predd. te *Kortenhoef*. T. VAN SPALL, te *Koedijk*. J. VAN AMEREN, te *Etershem* en *Schardam*, en L. VISSER, te *Spanbroek* en *Opmeer*.

Van dit zestal de drie eersten, op het drietal geplaatst zijnde, werd daar uit beroepen, Ds. L. M. COSTERUS, Pred. te *Grosthuizen* en *Avenhorn*.

MONNIKENDAM, den 31sten October. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer M. P. MEELBOOM, van *Jutphaas*, tot ons overgekomen, werd op heden alhier, door onzen oudsten Leeraar L. TEN BOKKEL, in zijnen Evangeliedienst bevestigd, behandelende, met toepassing op deze plegtigheid, den tekst *Hand.* II: 42, 47. De Bevestigde, hield des namiddags zijne Intre-rede met 2 *Cor.* V: 20. *Zoo zijn wij dan Gezanten* enz.

BURGERDAM. Zie Oct. 1819.

ZEE-

ZEELAND.

MIDDELBURG.

GAPINGE vakant. Zie Julij 1819.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND vakant. Zie Aug. 1819.

GRIJPSKERKE vakant. Zie Aug. 1819.

VROUWEN-POLDER. Zie Sept. 1819.

DOMBURG staat vakant te worden. Zie September 1819.

RITTHEM staat vakant te worden. Zie October 1819.

ZIERIKZEE.

DREISCHOR, den 18den October. Heden heeft de Kerkeraad, alhier gemaakt het navolgende zestal:

DD. C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, L. JUTTING, G. C. VAN BALEN BLANKEN, A. HOUTKAMP, J. V. D. WILLIGEN en J. VAN INGEN, Predd. te *Serooskerke*, *Jisp*, *Nieuwe Niedorp*, *Winckel*, *Rockanje* en *Waarden*.

En daaruit beroepen Ds. C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, die, in afwachting der Klassikale en Koninklijke approbatien, dit beroep, heeft aangenomen, doch eerst in het voorjaar tot ons zal kunnen overkomen.

SEROOSKERKE, den 7den Nov. Heden maakte onze Leeraar C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG, ons bekend, dat hij, door de Gemeente van *Dreischor*, beroepen zijnde, zich verpligt had bevonden, onder inwachting der noodige goedkeuringen, hier aan te voldoen. Dus zal

SEROOSKERKE eerlang vakant worden.

BURGH. Onze Leeraar A. SOETERMEER, beroepen naar *Oudelande*, onder de Classis van *Goes*, heeft, na beraad, voor deze beroeping bedankt.

'S HEE-

'S HEERENJANSLAND vakant. Zie October 1819.

GOES.

CORTGENE. Ter gelegenheid van de Inweiding des Orgels alhier, (zie Boekzaal Aug. l. l.) werd buiten de opgegeven Psalmen, ook nog gezongen uit *Gezang* XC: vs. 3. en II: vs. 1.

'S HEER ABTS EN SINOUTS-KERKE, den 8sten October. Heden stierf onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. R. WEZENHAGEN, in den ouderdom van ruim 52 jaren. Nog geen twee volle jaren, mogten wij door zijn Wel Eerw. geleerd en gesticht worden, hebbende zijn Wel Eerw. te voren elf jaren, in de Gemeente van *het Woud*, gearbeid. Wij weenen, met zijne nagelatene Behuwdkinderen, hartelijk over dit verlies. De Consulent, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer A. J. BUIS BALLOT, gedacht daar bijzonder aan, in zijne eerste predikbeurt, den 17den daaraanvolgende, en bepaalde ons naar aanleiding van *Matth.* XXV: 23. *Zijn Heer zeide tot hem: wel gij goede* enz. bij de zekerheid, dat getrouwe dienstknechten, offchoon zij in een kleinen kring gearbeid hebben, evenwel een heerlijk loon zullen ontvangen.

'T FORT BATH, RILLAND EN BATH, den 31sten October. Na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer H. LE FEVRE, te voren, zoo van zijne betrekking op de Classis van *Goes*, als van deze Gemeente was ontslagen, nam zijn Wel Eerw. heden afscheid van ons, predikende *Rom.* VIII: 18. *Want indien gij naar den vleesche* enz.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN, den 6den November. Ter vervulling van onze openstaande Leeraarsplaats, werdt op den 19den Julij l. l., het volgende zestal gemaakt:

DD. A. B. HAGEN, M. P. DOESBURG, P. A, C. HUGENHOLTZ, C. KOOL, J. RADERMACHER SCHORER en P. VAN ECK, Predd. te *Schermerhorn*, *Hoornaar*, *Vorden*, *IJerseke*, *'s Gravenpolder* en *Hontenisse*.

Op het drietal werden geplaatst:

DD. HAGEN, SCHORER en KOOL.

En daar uit beroepen, Ds. A. B. HAGEN, te *Schermerhorn*.

Zijn Wel Eerw. bedankte, na beraad, voor deze beroeping.

Waarop den 20sten September, een nieuw zestal gemaakt wierd, en daarop geplaatst:

DD. A. B. HAGEN, J. VAN INGEN, J. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, J. DIJKSTRA, P. VAN ECK en J. R. SCHORER, Predd. te *Schermerhorn*, *Waarden*, *Sleeuwijk*, *Neussen*, *Hontenisse* en *'s Gravenpolder*.

En op het drietal:

DD. SMIJTEGELD VAN DER HOEK, HAGEN en VAN INGEN.

Waar uit andermaal beroepen werd Ds. A. B. HAGEN, Pred. te *Schermerhorn*, die deze beroeping nu, onder afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, heeft aangenomen.

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

ELLEWOUTSDIJK. Zie Julij 1819.

BAARLAND vakant. Zie Aug. 1819.

OUDELANDE. Zie Oct. 1819.

IJ Z E N D IJ K E.

SAS VAN GEND, den 17den Oct. 1819. Het beroep, hetwelk onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. GRIMS, naar *Zaamslag*, onder het ressort van deze Classis ontving, heeft hij, na beraad, aangenomen.

BRESKENS, den 7den Nov. 1819. *Paulus, een dienstknecht van Jezus Christus, een geroepen*

pen Apostel, afgezonderd tot het Evangelie Gods. Rom. I: 1. met deze woorden heeft de Consulent, de Wel Eerw. Heer C. SCHIETEKATTE, onzen beroepen Leeraar den Heer C. LE FEVRE, bevestigd, terwijl deze zijn dienstwerk onder ons aanvaardde, predikende over *Philipp.* I: 8. *Want God is mijn getuige, hoezeer ik begeerig ben naar u allen, met innerlijke bewegingen van Jezus Christus.*

NIEUWVLIET. Zie Sept. 1819.

HOOFDPLAAT staat vakant te worden. Zie October 1819.

ZAAMSLAG. Zie October 1819.

UTRECHT.

UTRECHT.

VINKEVEEN. Van hier is verzuimd te melden, dat onze Leeraar, Ds. W. OTTO, in de maand Augustus l. l. eene beroeping naar de Gemeente van *Durgerdam* ontvangen, doch, na beraad, daar voor bedankt heeft.

JUTPHAAS, den 17den October. Heden heeft onze Leeraar Ds. M. P. MEELBOOM, van hier naar *Monnikendam* beroepen, na dat zijn Eerw. den 13den dezer door eenen Gecommitteerden van het Klassikaal Bestuur, van *Utrecht*, van zijne betrekkingen, zoo tot deze Gemeente, als tot de Classis losgemaakt, en de Consulent in zijnen post aangesteld was, een hartelijk afscheid genomen, met 1 *Petr.* I: 25. *Maar het woord des Heeren blijft in der eeuwigheid, en dit is het woord, dat onder u verkondigd is.*

DE MEERN. Na gunstig verkregene handopening van Zijne Excellentie, den Directeur Generaal, voor de Zaken der Hervormde Kerk,

ter vervulling der vakature, in deze Gemeente ontstaan, door het vertrek van Ds. J. BRAVE, naar *Maarssen*, heeft de Kerkeraad den 18den October l. l. onder het Bestuur van den Consulent Ds. H. VAN SCHELLE, Pred. te *Vleuten*, het navolgende zestal gemaakt:

DD. H. VAN SCHELLE, Predd. te *Vleuten*. H. VAN LIL, te *Schalwijk*. C. HUIJZER VAN RHENEN, te *Kortenhoef*. M. BENEDICTUS, te *Jaarsveld*. H. J. TOL, Theol. Doctor en Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noordholland*. en E. HERINGA, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*.

Op het drietal werden geplaatst:

DD. H. VAN SCHELLE, H. J. TOL en E. HERINGA.

Uit welk drietal dadelijk beroepen werd, Ds. H. J. TOL, Theol. Doctor en Kandidaat, tot den h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noordholland*, deze beroeping aan den beroepenen toegezonden zijnde, is door denzelven, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninglijke approbatie aangenomen.

MIJDRECHT, den 17den October. Heden is alhier door onzen tegenwoordigen Leeraar W. S. DE VISSER, voor de eerstemaal gedoopt, onderscheidene moeders bragten zelve hare kinderen, en een ouderloos zoontje, wiens doop verzuimd was, ontving, na dat er eene gepaste dooprede (tekst *Matth.* XXVIII: 19*a.*) gehouden was, met die kleinen, het teeken ter inlijving in de Christelijke Gemeente.

UITHOORN EN KUDELSTAART. Zie September 1819.

TER AA. Zie September 1819.

A M E R S F O O R T.

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN, den 6den October. Op vertoonde acte van collatie van

van den Wel Edel Geb. Heer W. R. VAN TUIJLL VAN SEROOSKERKE, Ambachtsheer van *Westbroek* en *Achttienhoven*, is alhier Kerkelijk beroepen, Ds. J. F. RUPPEL, Pred. te *Warder*, Classis *Edam*, die deze beroeping heeft aangenomen.

KORTENHOEF. Zie Julij 1819.

W IJ K.

DOORN, den 7den Nov. Heden werd onze Leeraar, Ds. TH. A. CLARISSE, alhier bevestigd, door deszelfs Vader den Hoog Eerw. Hooggel. Heer J. CLARISSE, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, aan de Hooge School te *Leijden*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, dit werk had afgestaan. De bevestiger predikte over *Maleachi* II: 7. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den bevestiger, door den Consulent Ds. KERSTEN, als mede door DD. VAN DOESBURGH, VAN DE VELDE, VAN OORDT, FANGMAN, L'ALLEMAND en HUGENHOLTZ, Predd. te *Driebergen*, *Wijk bij Duurstede*, *Werkhoven*, *Nederlangbroek*, *Hemmen*, *Soest* en *Woudenberg*. Onze Leeraar begon zijn werk met eene Leerrede over *Jac*. I: 21*b*.

ELST, den 7den Nov. Heden genoten de Inwoneren dezer Buurtschap, die tot nu toe Kerkelijk onder de Gemeenten van *Rheenen* en *Amerongen*, behoord hadden, het reeds lang door hen gewenscht geluk, dat zij in hunne woonplaats, den openbaren Godsdienst konden uitoefenen, met het uitzigt op alle andere voorregten, welke daaraan verbonden zijn.

Na dat zij met grond hebben kunnen hopen, dat zij, uit hunne eigene fondsen, eene Kerk en Predikantswoning gebouwd hebbende, tot eene afzonderlijke Kerkgemeente zoude verklaard worden, hebben zij, door vrijwillige inschrijvingen en bijdragen, zich daartoe in staat gesteld.

Hier van aan Z. M. onzen Koning kennis gegeven, en daarbij tevens verzocht hebbende, dat, uit hoofde van den verminderden prijs van den Tabak, (welks cultuur de voorname bron van hun bestaan is, en op welks opbrengst het grootste gedeelte der inschrijvingen gebaseerd was,) hun uit 's Rijks kas eenige subsidie mogt worden toegestaan, ontvingen zij een besluit van Z. M. van den 19den Aug. l. l. waaruit bleek, dat het Z. M. behaagd had, om de Hervormde Inwoners der Buurtschap *Elst*, tot eene afzonderlijke Kerkgemeente te verklaren, hun vrijheid te verleenen tot het beroepen van eenen Predikant; die uit 's Rijks kas zal bezoldigd worden, en hun daarenboven uit Hoogstdeszelfs bijzondere fondsen, gunstiglijk eene subsidie van *f* 1000: te beloven, ter gemoetkoming in het dragen der gemaakte kosten.

De Wel Eerw. Heer G. J. COOLHAAS, Predikant te *Amerongen*, die als lid van den ring van *Rhenen*, den eersten predikdienst alhier moest verrigten, wekte heden naar aanleiding van *Esra* III: 11. *Al het volk juichtte met groot gejuich*, de Gemeente op, tot eene dankbare Godverheerlijkende blijdschap; dankte met en voor de Gemeente den goedertieren God, die haar de grootste stof tot blijdschap geschonken had, wijdde het Kerkgebouw en den Godsdienst, die daarin naar de leer van het Evangelie zou verrigt worden, Gode toe, biddende om zijnen zegen tot opbouwing en volmaking der Gemeente, in onzen Heer Jezus Christus.

Het geen bij deze gelegenheid is gezongen, uit *Ps.* CXVIII: 12, 14. *Gez.* LXXXIX: 1, 2 11. *Gez.* II: 1, 5 en *Ps.* LXXII: 11. was met gepaste muziek vergezeld, en de geheele plegtigheid is, in het bijzijn van eene ook van elders

ders zamengekomene talrijke ſchare, met eerbied en ſtichting verrigt.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

WEIDUM. Den 26ſten Sept. l. l., maakte onze Leeraar, Ds. E. L. REDDINGIUS, ons bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente te *Kolhorn*, onder de Claſſis van *Alkmaar*, en den 17den October daaraanvolgende, dat hij deze beroeping had aangenomen.

RIJPERKERK, den 31ſten October. Deze gecombineerde Gemeente van *Rijperkerk* en *Hardegarijp*, heeft het genoegen te melden, dat Ds. J. E. MEBIUS, Theol. Doct. en ſedert den 14den Junij 1789 predikant aldaar, bij gelegenheid van de herinnering aan de gezegende Kerkhervorming, ons tevens bepaalde bij zijnen, in vijf verſchillende Gemeenten, volbragten vijftigjarigen Evangeliedienst, zijn Wel Eerw. ſedert 3½ jaar met volſlagene blindheid bezocht zijnde, en echter met ijver en getrouwheid nog, den dienst vervullende, nam tot zijnen tekst 2 *Cor.* XII: 9*a*. *En hij heeft tot mij gezegd: mijne genade is u genoeg, want mijne kracht wordt in zwakheid volbragt*, en vond dus bijzonder gelegenheid, de talrijke ſchare, de bevestiging van deze belofte, ook ten zijnen opzigte, dankbaar te doen opmerken. God ſpare zijn Eerw. nog lange, en doe hem verder, onder die betrekking, in zijne klimmende jaren, de vervulling hier van, tot onze en zijner nabeſtaande en vrienden vreugde en heil, ondervinden.

VROUWENPAROCHIE. Den 1sten Nov. is hier wederom eene verkiezing van eenen predikant voor deze Gemeente gedaan, en toen, ingevolge de stemming van hier toe geregtigden, beroepen Ds. J. W. BECKING, Predikant te *Oostermeer* en *Eestrum*, onder deze Classis.

HARLINGEN.

WITMARSUM, den 3den October 1819. Heden had er eene voor ons zeer heuchelijke plegtigheid plaats. Den 13den Junij geschiedde de laatste openbare Godsdienstoefening, in ons zeer vervallen Kerkgebouw, — hetzelve is na dien tijd geheel hersteld, en zeer aanmerkelijk verfraaid geworden, onder directie van eene daartoe benoemde Commissie, en vervaardigd door kundige en bekwame Bouwmeesters, aan welke dit belangrijk werk was besteld, en aanvertrouwd, met dat gevolg, dat het geheele werk en bijzonder ook de fraaije Koepel, die, in plaats van de vorige geheel vervallene Toren, nu ons Kerkgebouw versiert, tot ons genoegen is volbragt. — In dit vernieuwd gebouw, deed nu onze Leeraar, J. CAHAIS, weder de eerste Leerrede, over *Ps.* LXV 5. naar aanleiding dier woorden, ons bepalende: bij het nuttige en voordeelige van den openbare Eerdienst. Eene talrijke ook van elders zamengevloeide vergadering, waar onder dertien naburige Predikanten geteld werden, deelde in deze onze vreugde, terwijl alles gelukkig, geregeld, en tot genoegen is afgeloopen.

SNEEK.

GAASTMEER EN NIEUWHUIZEN. Onze Leeraar, G. R. WIERINGA, berigtte ons aan het einde van de voormiddags Godsdienstoefening, op den 3den October, dat hij een beroep ontvangen had, van en naar de Gemeente van *Blokzijl*,

zijl, en hetzelve in beraad had genomen. In den voormiddag beurt van den 17den, gaf ons zijn Oom, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer G. J. MEIJER, Pred. te *Marsum*, predikende over *Luk.* XXIV: *29a.* te kennen, dat onze Leeraar, voor het op hem uitgebragt beroep bedankt had, en zich den volgenden Zondag, D. V. weder aan ons zoude verbinden: gelijk hij dan ook gedaan heeft met eene Leerrede over *Coll.* III: 14.

RAUWERD, den 17den October. Heden namiddag, vierde onzen Leeraar, Ds. F. LIEFSTING, gedachtenis van zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst. Na in eene voorafspraak, naar aanleiding van *Ps.* XLVIII: 10. *Heere wij gedenken uwer weldadigheid in 't midden uwes tempels*, de Gemeente te hebben opgewekt, om met hem Gode in het openbaar te danken, voor alle de weldadigheden hem, gedurende een' halve Eeuw bewezen, en met dezelve Gode zijne dankbare hulde te hebben toegebragt in het gebed, predikte zijn Wel Eerw. over *Ps.* LXXI: 18. *Daarom ook, terwijl de ouderdom en grijzigheid daar is, en verlaat mij niet, o Godt; tot dat ik [dezen] geslachte verkondige uwen arm; allen nakomelingen uwe magt.* Ons de zegeningen, die God hem geschonken, en de rampen die hij over hem beschikt had, gedurende de halve Eeuw zijner bediening, waar van twee jaren aan de Gemeente van *Siddeburen*, onder de toenmalige Classis van *Appingadam*, en bijkans drie aan die van de *Zeerijp*, onder de Classis van *Loppersum*, en vijf en veertig in die ter dezer plaatse gewijd geweest zijn.

SIJBRANDABUREN, den 31sten October. Heden namiddag, deed onze Leeraar, Ds. T. WASSENAAR, zijne vijf en twintigjarige Leerrede, ten tekst nemende *Ps.* LXXI: 17. *O God*, *gij*

gij hebt mij geleert van mijner jeugd aan; en tot nog toe verkondige ik uwe wonderen. Zijn Wel Eerw. verheerlijkte Gods getrouwheid en goedertierenheid in drie onderscheidene Gemeenten, zoo te *Molkwerum*, *Kubaard* en *Waaxens*, als alhier, aan hem bewezen.

IJLST. Zie Oct. 1819.

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFIRDE. Zie Oct. 1819.

DOKKUM.

NES OP AMELAND. Den 7den November werd de Heer J. A. KUITERT, alhier in den H. Dienst bevestigd, door Ds. A. A. BECHERER, Consulent en Pred. te *Hollum* en *Ballum*, predikende over 2 *Tim.* IV: 2. *Predikt het woord* enz. die ook de plegtigheid der handoplegging verrigtte. 's Namiddags begon de nieuwe Leeraar zijnen dienst, met eene intre-predikatie, over 1 *Cor* I: 21. *Nademaal in de wijsheid Gods, de wereld God niet heeft gekent door de wijsheid, zoo heeft het Gode behaagt, door de dwaasheid der predikinge, zalig te maken die gelooven.*

VEENWOUDEN. Zie Oct. 1819.

NES EN WIERUM vakant. Zie Oct. 1819.

HEEREVEEN.

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE vakant Zie Mei 1819.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

HEINO, den 7den November. Op heden werd Ds. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doct. onder ons bevestigd, door den Consulent

lent Ds. J. DIBBITZ, Pred. te *Raalte*, met 1 *Thesſ.* V: 12 en 13. De oplegging der handen is geſchied, behalve door den Heer Bevestiger, door DD. RUITMAN en BOOIMAN, Predd. te *Windesheim* en te *Hattem.* De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan met 2 *Cor.* V: 19. de laatſte woorden.

AVEREEST. Zie Sept. 1819.

K A M P E N.

WILSUM, den 7den Nov. Heden werd onze nieuwe Leeraar L. VAN DER HORST, onder ons bevestigd door den Conſulent dezer Gemeente W. SCHEUER, Pred. te *Mastebroek* met 1 *Thesſ.* V: 12 *En wij bidden u broeders! erkent de genen, die onder u arbeiden en uwe voorſtanders zijn in den Heere en u vermanen.* De bevestigde maakte des namiddags een aanvang van zijn dienstwerk onder ons, en behandelde bij die gelegenheid *Joh.* VIII: 12. *Ik ben het licht der wereld die mij volgt en zal in de duisternis niet wandelen, maar zal het licht des levens hebben.*

BLANKENHAM. Zie Oct. 1819.

BLOKZIJL. Zie Oct. 1819.

G R O N I N G E N.

G R O N I N G E N.

MIDDELBERT ſtaat vakant te worden. Zie Oct. 1819.

WESTERBROEK. Zie Oct. 1819.

W I N S C H O T E N.

WINSCHOTEN, den 12den October. De alhier tot jongſte Leeraar beroepene, Ds. P. N. CRAMER, heeft, onder inwachting, der vereischte approbatien, deze beroeping aangenomen.

ZUID-

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

APPINGEDAM.

HELLUM, den 17den October. Heden hadden wij het genoegen, ons Orgel federt eenen geruimen tijd onbruikbaar geworden zijnde, weder geheel vernieuwd te zien; dit voorregt hebben wij grootendeels te danken aan de vrijwillige bijdragen, uit deze kleine Gemeente. Het werd onder eene aanzienlijke toevloed uit naburige plaatfen, met gepasté plegtigheden, ingewijd, door onzen Leeraar, Ds. W. JANSSONIUS, naar aanleiding van *Ps.* CL. — De Hoogleeraar VAN TWIST, uit *Groningen*, had wel de goedheid willen hebben om hetzelve te befpelen, na het te vooren naauwkeurig onderzocht te hebben.

Tot lof van de Makers, de Heeren LOHMAN en Zoon, kan men zeggen, dat het volkomen aan de verwachting voldoet, en zelfs boven het beftek afgewerkt is, verdienende dus, deze zoo eerlijke als bekwame Kunftenaars, alle aanbeveling.

ENUM vakant. Zie April 1818.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA ftaat vakant te worden. Zie October 1819.

MIDDELSTUM.

EENRUM, den 14den September 1819. Alhier is beroepen de Heer G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, Leeraar te *Middelbert*, die dit beroep heeft aangenomen.

BAFLO RASQUERT. De Heer F. J. ABRESCH, Pred. te *Garmerwolde*, heeft voor de beroeping naar deze Gemeente, bedankt.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

NOORD.

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

BOXMEER EN BEUGEN ſtaat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

VUCHT EN CROMVOIRT. Zie Oct. 1819.

BREDA.

PRINSENHAGE, den 1ſten October 1819. Gaven wij in de Boekzaal voor April l. l., berigt van de blijde verwachting dezer Gemeente, van eerlang een voegzaam Kerkgebouw te zullen bezitten, thans zien wij aan die verwachting op eene aangenaame wijze voldaan, daar het gebouw, tot eene Godsdienstige Vergaderplaats voor ons beſtemd, thans voltooid is. Zoo wel deszelfs uitwendig als inwendig aanzien, en ſmaakvolle bouworde, doen eere aan de kunde en bedrevenheid van den Heer N. PLOMP, Conducteur bij de Waterſtaat, en de publieke werken alhier, die het beſtek vervaardigd en den bouw zelven beſtuurd heeft, met eenen ijver, welke zijne bekwaamheid evenaart. Na dat onze Leeraar, den Wel Eerw. Heer A. N. VAN PELLECOM, op Zondag den 26ſten September de laatſte leerrede in het oude en bekrompen Kerklokaal gehouden had, over *Joan.* XIV: 31*b*. *Laat ons van hier gaan!* hadden wij het genoegen, op Donderdag den 30ſten daaraanvolgende, voor het eerst in onze nieuwe Kerk te zamen te komen. Onze Leeraar hield bij die gelegenheid eene redevoering, over het regt gebruik, hetwelk er, bijzonder wat het uitwendige van onzen eerdienst betreft, van een Christelijk Bedehuis behoort gemaakt te worden, naar aanleiding van *Luc.* XIX: 46. *Daar is geſchreven, mijn huis is een huis des gebeds.* Eene talrijke menigte, uit de naburige plaatſen

za-

zamengevloeid, en vele aanzienlijke perfonen, onder welke de Commandant der ftad en vesting van *Breda*, benevens eene Commisfie uit het Klasfikaal Beftuur, beftaande uit de Wel Eerw. Heeren J. LA LAU, P. VAN RADEN en W. VAN VOLKOM, en vele andere naburige Predikanten, woonden deze Godsdienstoefening bij. Door de Gemeente werden eenige toepasfelijke gezangen gezongen, die onze Leeraar voor deze gelegenheid vervaardigd had, welk gezang beftuurd werd door de mufikanten van het Nasfausch Regiment, te *Breda*, in garnifoen. De gansche plegtigheid is in goede orde en tot genoegen der aanwezigen afgeloopen. Wij zegenen onzen Koning, aan wiens gunst wij ons nieuw Kerkgebouw *zijn* verfchuldigd, en nimmer zullen wij de *verpligting* aan hem vergeten, welke wij ons zoo *levendig* hebben hooren voorftellen.

MADE, den 1ften October 1819. Heden overleed alhier, in den hoogen ouderdom van ruim tachtig jaren, de Wel Eerw. K. W. VAN HARDENVELDT, federt het jaar 1777 Predikant in de vereenigde Gemeenten van *Made* en *Drimmelen*, wiens nagedachtenis bij ons in zegening zal blijven. Zijn Eerw. is nooit gehuwd geweest, en laat dus geene Weduwe, noch Kinderen, achter. Zoo dat wij hopen, dat ons verlies, door eenen anderen Leeraar, fpoedig zal vergoed worden. Intusfchen is thans

MADE EN DRIMMELEN vakant.

OUDENBOSCH den 17den October 1819. De gemeente aan deze plaats, federt verfcheidene jaren verftoken zijnde van een gefchikt Kerkgebouw, werd, door de vaderlijke zorg van Z. M. onze Koning, in ftaat gefteld om in deze hare behoefte te voorzien. Nadat op den 23 Maart l. l., de eerfte fteen aan het nieuwe

Kerk-

Kerkgebouw gelegd was, door nu wijlen den Heer J. B. VAN BREDA, Burgemeester alhier, had de Gemeente het genoegen heden de eerste Godsdienstoefening in het zelve te houden. Onze Leeraar Ds. H. J. KROM, predikte bij die gelegenheid over *Psalm* XCII: 5. *Gij hebt mij verblijd Heer door uwe daden: ik zal juichen over de werken uwer handen.*

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

STEENBERGEN. Zie Sept. 1819.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

E I N D H O V E N.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL. Ds. HEIJMANS, heeft de beroeping op hem uitgebragt, onder inwachting van de vereischte approbatien aangenomen.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZEL, Ds. HAMELBERG, voor de beroeping op zijn Eerw. uitgebragt, na beraad, bedankt hebbende, is de Kerkeraad, ten overstaan van den Consulent, op den 4den November, overgegaan tot het doen van een nieuw beroep, en heeft het volgende zestal gemaakt:

DD. A. SLINGSBIE, W. MEENDERINK, J. H. KUHNEN, D. WUIJSTER, A. KREMER, en M. VAN DER BANK, Predd. te *Schijndel*, *Bergeik*, *Eerzel*, *Oirschot*, *Veldhoven* en *Eindhoven.*

Waar uit het volgende drietal:

DD. A. SLINGSBIE, S. H. KUHNEN, M. VAN DER BANK,

En is daar uit beroepen Ds. A. SLINGSBIE.

VALKENSWAARD EN WAALRE. Zie Augustus 1819.

ZOMEREN EN LIEROP. Zie Oct. 1819.

DREN-

DRENTHE.

ASSEN.

HIJKERSMILDE en KLOOSTERVEEN vakant. Zie April 1819.

MEPPEL.

NIJEVEEN vakant. Zie Julij 1819.

WALSCHE KERK.

VLISSINGEN, den 1sten November.. Onze Leeraar, Ds. B. J. BERKHOFF, in de Walsche Gemeente van *'s Hertogenbosch* beroepen zijnde, en deze beroeping aangenomen hebbende, nam den 17den October l. l., affcheid van ons, bij deze gelegenheid predikende over 2 *Thess. II:* 15. *Zoo dan broeders, staat vast enz.* — Daar de Kerkeraad reeds de noodige handopening tot een nieuw beroep gevraagd en verkregen heeft, hopen wij deze plaats spoedig vervuld te zien. Intusschen is

VLISSINGEN vakant,

'S HERTOGENBOSCH, den 7den Nov. Onze van *Vlissingen*, overgekomen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer B. J. BERKHOFF, werd heden alhier in den h. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer D. T. HUET, Predikant te *Breda*, met eene leerrede over *Matth.* XVI: 18*b*. *De poorten der helle zullen dezelve niet overweldigen.* Des avonds begon de bevestigde zijn dienstwerk, predikende over *Joh.* IV: 36. *Die maait ontvangt loon en vergadert vrucht ten eeuwigen leven, op dat zich te zamen verblijden beide die zaait en die maait.*

MIDDELBURG, den 10den Nov. 1819. Onze Leeraar Ds. J. G. LAFONT, sedert 1781 den

den heiligen dienst in onderscheidene Gemeenten, en sedert 1799 dezelve onder ons vervuld hebbende, heeft door ligchaams ongesteldheid, zich gedwongen gezien, het Emeritaat salvo honore et stipendio te verzoeken, gelijk zulks aan zijn Wel Eerw. bij besluit van Z. M. van 24sten October l. l., gunstig verleend is, waardoor

MIDDELBURG vakant is.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.

VOORBURG vakant.

RONGIJ vakant.

LIMBURG. enz.

BRUSSEL.

OUDENAARDEN EN MARIA HOOREBEKE staat vakant te worden. Zie Oct. 1819.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP staat vakant te worden. Zie September 1819.

OUDE WETERING. Zie Sept. 1819.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA
} vakant.

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS. Den 1sten Aug. werd alhier, door den Overkerkeraad en Kerkeraad, der Gemeente, ter vervulling der vakature, door het vertrek van onzen Adjunct Predikant D. HUGENHOLTZ, naar *Koeverden* veroorzaakt, de volgende nominatie van Proponenten gemaakt:

DD J. VAN HOEK, Prop. te *Leijden*. E. SIKKENS, J. B. T. NIEUHUIS, VISSINK, VAN LOENEN, Propp. onder de Classis van *Bentheim*, L. VERBEEK, Prop. te *Harderwijk*.

En daaruit tot Adjunct Predikant beroepen J. VAN HOEK, Prop. te *Leijden*.

Daar de beroepene, dit beroep aangenomen heeft, door den Overkerkeraad, reeds peremptoir geëxamineerd, aan de Gemeente van *Nienhuis*

huis toegewezen, en de Koninklijke confirmatie uit *Hannover*, ingekomen is, ziet men deszelfs bevestiging en intrede, nog in den loop van deze maand te gemoet.

NIENHUIS ſtaat vakant te worden. Zie October 1819.

PRUISSEN.

BOEKHOLT, den 18den Oct. 1819. Sedert onheuchelijke tijden, zuchtten de Protestanten hier, onder de heerſchappij der onverdraagzaamheid, verſtoken van bijna alle openbaar genot van den Godsdienst, volgens hunne beginſelen. De gevolgen van den ſlag van *Leipzig*, gaven hun in onze dagen onder den Scepter van onzen nieuwen Landsvader, de aangenaamſte hoop, en wekten dan ook eenige braven ter dezer plaats op, om zich proviſioneel aan hun hoofd te ſtellen, en de Hervormden en Lutherſchen, in dit kerſpel nog getrouw gebleven, in eene Evangeliesche Gemeente te vereenigen. Zij verwierven de goedkeuring en krachtdadige medewerking van hunnen Regering en hunnen Koning, als mede van zeer velen onder de aanzienlijkſten des volks, Geestelijken en Gemeenten der Protestanten, zoo wel hier te lande, als in het naburig *Oud Nederland*; 't geen van zulk een gunstig gevolg was, dat zij eerst het voormalig Nonnenklooster alhier, tot een Kerk, Pastorie en School, konden aankoopen. Vervolgens begunstigd door hunnen Koning, met een genoegzaam tractement voor eenen Predikant en Schoolmeester, als mede eene aanmerkelijke bijdrage, en alleredelmoedigst en ruim geholpen door de naburige Nederlandſche Protestanten, van allerlei ſtanden en belijdenisſen, hetzelve gebouw voor hunne Gemeente zeer bekwaam, en net

konden inrigten, en eenen Leeraar en Schoolmeester beroepen.

Op dezen dag zoo merkwaardig in de Geschiedenis, als voor hun zelven, mogt het hun dan ook, door de Goddelijke goedheid gebeuren, op openbaar gezag, en ten aanhoren van eene aanzienlijke schaar, onder welke men den Heer Landraad en Burgemeester, benevens 23 Predikanten uit dit land, en het naburig Nederland, herwaards gekomen, opmerkte, voornoemde gebouw te horen inwijden, en hunnen van *Bislich* beroepen Leeraar VAN ESCH, bevestigen.

De Godsdienst werd met het gebed, door den Heer BERENDT, te *Dersfort*, plegtig geopend en de Gemeente tot het Gezang, (uit het Gezangboek hier in gebruik gebragt,) van *Lied* DCXXXII: vs. 1, 2 en 5. opgewekt, waarna de Heer Professor MÖLLER, hiertoe door de Koninklijke Regering te *Munster* afgezonden, de Gemeente hartelijk begroette, eindigende in eene verheffing des harten tot God. Waarna een zangkoor, bestaande uit 18 jonge dames, hiertoe verzocht, het *Amen Hallelujah!* met gevoel en harmonie herhaalde.

Hierop beklom de Heer Superintendent KRAUSHAAR, te *Emmerik*, den Predikstoel, welke naar aanleiding van *Ps.* CXVI: 24. op een zeer gepaste wijs, de bevestiging van den nieuwen Leeraar, verbond met dezen heuchlijken dubbelden vierdag, voor het optreden van den nieuwen bevestigden Leeraar, zong de Gemeente *Lied* CCCLXXXVI: vs. 1 en daarna het 6 vs.

De Heer Superintendent ROSZ, te *Butberg*, besloot eindelijk, met dankzegging aan God, deze voor ons zoo onvergetelijke plegtigheid, waarop bij het uitgaan der Vergadering door het voornoemde zangkoor, een lofzang daartoe ver-

vaar-

vaardigd, vier-ſtemmig en harmonisch, geaccompagneerd door de harp, voortreflijk wierd uitgevoerd, en gelijk bij den ingang der Kerk aan den armen geſchiedde, bij 't uitgaan ruim aan de Kerk gedacht.

De vakante plaatſen van *Oost-Friesland*, *Lingen*, *Conſistoriale Kerk van Kleve* en *Wezel*, zijn als in de Maand September l. l.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

ROTTERDAM. Overeenkomstig het beſluit van de laatst gehoudene algemeene Vergadering van het Nederlandsch Bijbelgenootſchap, is de mededeling van het algemeen en bijzonder verſlag, op de meest plegtige en Godverheerlijkende wijze, te Rotterdam op den 21 October l. l. geſchiedt.

Deze Vergadering, te voren in het Kerkgebouw der Lutherſche Gemeente gehouden, is thans, uit hoofde van derzelver ſteeds toenemende talrijkheid, in de groote Kerk der Hervormden, des avonds ten zes ure, zaamgekomen.

De Wel-Eerwaardige en zeer geleerde Heer T. HOOG, Predikant bij de Hervormde Gemeente alhier, en Medebeſtuurder van deze afdeeling, heeft dezelve als voorganger beſtuurd.

Na dat het verſlag door een der Secretarisſen voorgelezen, en daar uit de bloeijende ſtaat van 't Genootſchap in 't algemeen, en van de Rotterdamſche afdeeling in 't bijzonder, gebleken was, hield de Voorganger eene zeer doelmatige redevoering over *de gronden van hope die wij hebben, dat de onderneming van 't Bijbelgenootſchap haar weldadig doel zeker zal bereiken, en de aanmoedi-*

diging die wij daar uit ontleenen kunnen, om met alle kracht dit werk voort te zetten.

Deze plegtigheid, tevens door gepaste gezangen, gebed en dankzegging op eene Godverheerlijkende wijze ingerigt, is tot algemeen genoegen afgeloopen. De talrijkheid der vergadering, de stille aandacht die in dezelve heerschte, en de ruime liefdegiften bij deze gelegenheid ingezameld, getuigden van de algemeene belangstelling in de zaak van dit Genootschap, binnen deze stad.

Afdeeling HILLEGONDSBERG, CAPELLE OP DEN IJSSEL. Alhier is volgens besluit der algemeene Vergadering der Bijbelgenootschappen, den 21 October, plegtig gevierd. De Wel-Eerw. Heer C. A. VAN SCHAGEN, Pred. alhier en Secretaris dezer afdeeling, beklom ten 10 ure des morgens den predikstoel, en deed, in eene Redevoering, met aanwijzing van den staat en *werkzaamheden* des Genootschaps, den Bijbel beschouwen als een boek, geschikt tot bevordering van deugd en godsvrucht, in den staat en de huisgezinnen. De gezangen voor deze gelegenheid gekozen werden door een zangkoor, in deze Gemeente gevestigd, bij afwisseling met de Gemeente gezongen, terwijl eenen, voor die gelegenheid vervaardigden zang, door hetzelve kunstmatig werd uitgevoerd. Een stille aandacht en eerbied, bezielde elken Toehoorder, en deed dit plegtig Bijbelfeest, tot algemeen genoegen en stichting aflopen.

SCHOONHOVEN. De tweede algemeene Vergadering der afdeeling Schoonhoven van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, heeft binnen *Schoonhoven* plaats gehad, den 21 October 1819, des morgens ten 10 ure.

Met inachtneming van alles, wat deze bijeenkomst waarde en plegtigheid kon bijzetten, hielden Directeuren hunne vergadering openlijk in de Kerk der Hervormden, waar, behalven vele leden der af-

afdeeling, een zeer groot aantal toehoorders was zamengevloeid; welk aantal, buiten twijfel aanmerkelijk grooter zou geweest zijn, indien het regenachtige weder, de wegen niet onbruikbaar had gemaakt.

De Voorzitter D. H. DONKER, Pred. te *Ouderkerk aan den IJsfel*, hield eene Redevoering, ten grondflag hebbende: *de verpligting om de Bijbelverfpreiding te bevorderen, alzoo het woord Gods in eeuwigheid blijft.*

Door den Secretaris D. B. VAN DER FEEN, Pred. te *Schoonhoven*, werd het verflag gedaan van de werkzaamheden der Directeuren dezer afdeeling, en de opgaaf van de finantieelen ftaat der afdeeling is gefchied door den Thefaurier D. D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, Pred. te *Schoonhoven.*

Alles liep af in de meest behoorlijke orde; en God bekroone de pogingen der Bijbelgenootfchappen, met zijnen besten zegen.

ZAANDAM, den 21ften October. Volgens befluit der laatst gehoudene Algemeene Vergadering, van het Nederlandsch Bijbelgenootfchap, heeft alhier op dezen derden Donderdag der maand October, 's avonds ten zes ure, in de Kerk der Gereformeerden, aan de Oostzijde, eene openlijke Vergadering van het Bijbelgenootfchap plaats gehad; na dat daartoe alvorens de noodige fchikkingen gemaakt, en niet alleen alle de leden en begunftigers door Invitatie-Billetten, maar ook alle anderen die in de zaak des Heeren belang ftellen, des Zondags te voren van de Prediktoelen, ter bijwoning vriendelijk opgewekt waren. Daar de Wel Eerw. Heer J. L. SCHELKES, daar toe eerst benoemd, door ongefteldheid verhinderd was geworden, heeft de Wel Eerw. Heer J. BRUGMAN, als deszelfs Secundus de goedheid gehad, in deze plegtige Vergadering de Spreker te zijn.

Na het voorgezang en de toewijding van de geheele verrigting, aan den Allerhoogsten, begon de Redenaar met de aandacht te bepalen, bij het gewigtig oogmerk dezer Godsdienstige zamenkomst, las vervolgens ten tekst voor *Hand.* XI: 18. *En als zij dit hoorden, waren zij te vreden en verheerlijkten God, zeggende: zoo heeft dan God ook den Heidenen de bekeering gegeven ten leven.* — En nam, na die zoo wel gekozene woorden in het verband beschouwd te hebben, daar uit gepaste aanleiding, om aan te toonen: dat alle Christenen, in onzen tijd vooral, ook bijzondere redenen hebben, wegens de gezegende werking der Bijbelgenootschappen, waardoor het den Heere behaagt, aan zoo vele volkeren, die daar aan behoefte hebben, het woord des levens onvervalscht te doen kennen, om, met dankbare te vredenheid, God in CHRISTUS te verheerlijken: — het ijdele, dwaze en onverdedigbare der hier en daar zelfs nog plaats hebbende vooroordeelen, duidelijk aan te wijzen — en voorts telken reize, met tusschenmenging, van 't geen als verslag behoorde te worden medegedeeld, aan te sporen tot, of aanvankelijke, of vernieuwde deelneming en medewerking, in de bevordering van de heilige zaak der Bijbelgenootschappen, tot uitbreiding van het gezegend Godsrijk op aarde. Hierop volgde het gebed, en werd deze plegtigheid, gelijk ze tusschen beide daar mede afgewisseld en verlevendigd was, met een geschikt gezang geëindigd.

ZAANLANDSCHE DORPEN. Deze afdeeling van het Nederlandsche Bijbelgenootschap, heeft ook dit jaar, in de Kerk der Hervormden te *Zaandijk*, op eene plegtige wijze, openlijk verslag gegeven aan de onderscheiden Leden en Begunstigers, en een

een menigte toehoorders van onderscheiden rang
en stand.
De Wel Eerw. Heer W. WINDGETTER, hield,
eene zeer opwekkende Redevoering, over de
waarde en voortreffelijkheid des Bijbels, en
spoorde de Vergadering aan, op eene doelmatige
wijze, om de groote zaak, van Bijbelkennis en
Bijbelverspreiding behulpzaam te zijn.
Na dat de Redevoering, welke afgewisseld
werd door het zingen van gepaste gezangen, op
eene bevallige wijze uitgevoerd, door het zang-
lievend Gezelschap te *Westzaan*, ten einde was
gelopen, klom de Redenaar den Predikstoel af,
en D. P. A VAN DER LAAN, den post van Se-
cretaris in onze afdeeling waarnemende, sinds wij
den ijverigen Heer S. ROORDA VAN EISINGA, door
zijn vertrek naar *Neerlands Indien* moeten mis-
sen, klom daar na, onder het zingen van een der
liederen op, en heeft ons de hoofdzaken uit het
algemeen verslag voorgelezen. Waar na de Ver-
gadering met opwekking aan alle de Leden en
dankzegging aan God, eindigde, en men ook dit
jaar zich verheugen mag, in de blijvende wel-
stand onzer bloeijende afdeeling.
ALKMAAR, den 21sten October. Ingevolge
het besluit der algemeene Vergadering, van het
Nederlandsch Bijbelgenootschap, is ook hier
heden avond ten zes ure, in de Kapel-Kerk
het openbaar verslag gedaan, door Ds. J. PRINS,
welke hetzelve heeft ingevlochten, in eene be-
schouwing van het Bijbelgenootschap, als eene
instelling welke in zulk een naauw verband
staat, met het hoofdgebod des Christendoms,
de liefde, dat zij daarom de deelneming van
elken Christen waardig is.
RING VAN SCHARWOUDE, den 21sten Oc-
tober 1819. Heden vierden wij de derde Alge-
meene Vergadering onzer Afdeeling. — De Wel
Vv 5 Eerw.

Eerw. Heer A. HOUTKAMP, President, opende deze bijeenkomst met eene doelmatige Redevoering, over de bedoelingen, vruchten en heerlijke uitzichten der Bijbelverspreiding, en gaf ons, en alle tegenwoordig zijnde leden en begunstigers van de goede zaak, welke wij op den duur ook in ons midden mogen zien behartigen, zoodanig verslag dat wij ons vleijen mogen, ook in de toekomst, deswegens met alle Bijbelvrienden, ons te zullen verheugen.

Voorts hield de Wel Eerw. Heer VAN DER GOOT, Thesaurier der Afdeeling, tot het meeste genoegen van allen, rekening en verantwoording, werden in plaats van de afgaande Directeuren anderen benoemd, en tot President verkozen de Wel Eerw. Heer NIKKEL, daar de Redenaar naar elders beroepen, zijnen post in den schoot der Vergadering nederlegde.

Zoo liep deze dag ten einde, ten genoegen van allen. welken wij gaarn ter bevordering, en bereiking van het groote en heerlijke doel des Bijbelgenootschaps nog dikwerf wenschen te vieren.

ZIERIKZEE, den 28sten October 1819. Heden voormiddag, is in de kleine Kerk dezer Stad, door den Wel Eerw. Heer A. H. ROMSWINKEL, Pred. te *Nieuwerkerk*, en een der Secretarissen van het Bijbelgenootschap, Afdeeling *Schouwen* en *Duiveland*, op uitnoodiging van het Bestuur, in tegenwoordigheid van de E. E. Achtbare Heeren Burgemeesteren en Raden, als als mede van de Leden der Regtbank van Eersten Aanleg, in dit Arrondissement, en van een aantal aanzienlijke Leden en Begunstigers, tot algemeen genoegen gedaan, het jaarlijksch verslag van den Staat en de werkzaamheden der Bijbelgenootschappen in het gemeen, en van het Nederlandsche in het bijzonder.

LEEU-

LEEUWARDEN den 21sten October 1819. Alhier is, ingevolge het besluit der algemeene Vergadering te *Amsterdam*, eene openbare Godsdienstoefening gehouden, waarbij aan de Leden van het eerste Bijbeldistrict in *Friesland*, het verslag der werkzaamheden des Genootschaps, in en buiten ons Vaderland, is medegedeeld. Deze plegtigheid wierd in de groote Kerk dezer Stad verrigt door den Wel-Eerw. zeer gel. Heer M. EPPENS, Vice-President der Friesche afdeeling, en Pred. bij de Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, welke, als daartoe verzocht, deze taak volvaardig op zich had genomen. De spreker bepaalde in zijne Redevoering de aandacht der Toehoorders op het *doel*, de *uitwerkingen* en het *blijkbaar nut* der Bijbelgenootschappen. Hij hield zich verder bezig met de *oplossing* der meest *gewigtige tegenwerpingen*, welke men met schijnbare kracht tegen onze inrigting oppert, en hij besloot, met de aanwezigen tot *deelneming* in — en verdere *ondersteuning* van het Friesche Bijbelgenootschap, op het nadrukkelijkste optewekken. Het aanzienlijk gehoor werd vereërd met de tegenwoordigheid van den Hoog Ed. Gestrengen Heer Gouverneur dezer Provincie, als President der Friesche afdeeling, als mede met die van andere voorname deelnemers uit deze Stad. De treffende en hartelijke taal van den Redenaar, vervulde elken welgezinden Toehoorder met een dankbaar gevoel, zoo wel wegens de opmerkelijken voorspoed der Bijbelverspreiding, als wegens den zegen aan den waardigen spreker verleend, om bij zijne vergevorderde jaren nog dien verstandigen en warmen ijver voor de zaak des Christendoms aan den dag te mogen leggen. God spare verder nog lang zijn nuttig leven, zijn voorbeeld wekke ter navolging op, en mogten zijne werkzame pogingen, tot heil zijner mede-

men-

menſchen, ſteeds met den besten zegen bekroond, hem eene aangename voldoening voor zijn hart opleveren.

ZWOLLE. In voldoening aan de gedane uitnoodiging, der Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Bijbelgenootſchap, gehouden op den 21ſten en 29ſten Julij l. l., is den Leden en Deelnemeren te dezer plaats, na daar toe alvorens door Heeren Beſtuurderen der Zwolſche Afdeeling, te zijn geïnviteerd, het Algemeen verſlag, van het geen er ſedert de vierde Algemeene Vergadering, op den 15den en 16den Julij des vorigen jaars, door het Hoofdbeſtuur is verrigt, plegtig medegedeeld, op Donderdag, den 21ſten October l. l., in de Bethlehemſche Kerk alhier, welk verſlag, door de aanwezenden met zigtbare belangneming werd aangehoort, en is deze bijeenkomst beſloten met een plegtig Gebed tot God, voor de zoo heerlijke zaak der *Bijbel*verſpreiding.

BERIGTEN.

Bij het Genootſchap *tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, tegen deszelfs hedendaagſche Beſtrijders*, heeft van de Verhandeling over de Vraag, vorderende eene beknopte, en naar de algemeene vatbaarheid ingerigte, verklaring der uitſpraak van Paulus 2 *Tim* III: 16. zoo veel betreft den hoogen oorſprong der Heilige Schriften, en eene in overeenſtemming van de Algemeene Bijbelſche Leer, daar op gegronde opheldering van de wijze, waar op men zich *de Ingeving der Heilige Schriften moet voorſtellen.* — Geteekend met de Spreuk: *Het woord der prediking, niet eenes menſchen woord, maar (gelijk het waarlijk is) Gods woord* Paulus 1 *Theſſ.*

1 *Thesf.* II: 13. (vermeld in het Programma dezes Jaars) zich als Schrijver bekend gemaakt, D. MOLENAAR, Pred. te *Doetinchem.*

TIEL. Door het vertrek van J. T. VAN BALEN, naar *Hoorn*, is de post van Krankbezoeker en Catechiseermeester alhier, vakant geworden, die genegen mogten zijn, zich naar dien post te informeren, of tot denzelven aan te bevelen, kunnen zich in perfoon of met vrachtvrije brieven vervoegen, aan een der Predikanten van de Hervormde Gemeente aldaar.

Indien een Predikant in, of buiten vaste bediening, of een Kandidaat, genegen mogt zijn, in eene groote Gemeente, van meer dan zes en dertig honderd zielen, een zeer gemakkelijk dienstwerk, (van eene halve Predikbeurt) te vervullen, op eene zeer aangenaame plaats van *Zuidholland*, tegen eene behoorlijke belooning, kunnende des verkiezende, in eene nabijgelegene ftad wonen, addresfere bij zich met gefrankeerde brieven, ter nadere informatie, bij den Heer A. BAKHUISEN, Boekverkooper in de Hoogftraat, te *'s Gravenhage.*

De Quaestor van de Weduwenbeurs der Clasfis van *Utrecht*, verzoekt, dat zij, die tot instandhouding dezer beurs, in en buiten de Clasfis contribueeren, hunne contributie voor dit jaar, hem franco, gelieven te bezorgen voor of uiterlijk op den 31ften December 1819.

S. VAN BEUNINGEN.

De

De Correspondent van de Boekzaal, voor de Classis van het Graafschap *Benthem*, maakt hier mede aan de respective Kerkeraden bekend, dat alle berigten voor de Boekzaal, niet alleen franco aan hem moeten toegezonden worden, maar ook van 6 stuivers, ter goedmaking van de kosten, der vrachtvrije bezorging aan de Redactie te *Amsterdam*, moeten verzeld gaan.

Wilsum, den 4den Nov. 1819. W. F. VISCH.

De Redactie van dit Tijdschrift, vindt zich verpligt, bij herhaling te verzoeken, om alle bijdragen voor het Mengelwerk, *franko* aan haar te doen toekomen, zullende van zoodanige stukken, waaromtrent aan dit verzoek niet voldaan wordt, geen gebruik worden gemaakt.

LETTER-NIEUWS.

Bij A. en J. Honkoop, Boekverkoopers te *Leijden*, wordt heden uitgegeven, en is alom verzonden:

De Godsdienstige, een geschenk voor Christelijke menschen, tweede verbeterde Druk, in groot Octavo, met gegraveerde Titel en Vignet, inhoudende: *De Natuur. De Wereld. De Dag des Heeren. Het Zelfonderzoek. De Feestdag. De verzekerde Toevlucht. Onfeilbare Troost. De beminnelijkheid van den Godsdienst. Blij vooruitzigt op een beter Vaderland*, à ƒ 2: 10: —

Bij bovengemelde zal nog dit jaar worden uitgegeven:

I. H. C. BERGEN, gedenkwaardigheden uit het Leven van JEZUS, met aanmerkingen van Prof. J. HERINGA, ELIZA'SZ. Tweede Deel. Vierde Druk. In gr. Octavo.

II. F. V. REINHARD, Christelijk Huisboek, voor alle Feest- en Zondagen, tweede en laatste Deel. In gr. Octavo.

Bij

Bij G. van Dijk, Boekverkooper in de Warmoesſtraat, N°. 122. te *Amſterdam*, komt heden van de Pers en wordt alom verzonden:

De Feestvierende Christen op het Kersfeest, door J. VAN LOO, met eene Cantate en Gezangen van Mr. R. FEITH.

Ook zijn nog bij denzelve eenige Exemplaren te bekomen: van J. STEENMEIJER, Leerredenen op het Kersfeest, en Nieuwe-Jaarsdag, à ƒ 1 : 5 : —

Als mede Christina, of de goede keus, derde Druk, in twee Stukjes compleet, à 10 Stuivers. Zijnde dit een zeer geſchikt Werkje ter bevordering van regt Christelijke Verlichting en Evangeliſche Deugd.

Gereformeerde Schatkamer der Gebeden, Voorbiddingen en Dankzeggingen, verbeterd door J. F. MARTINET met platen à ƒ — 18 —

Bewaar uw Vuur en Kaarslicht wel! of Leerrede over de noodzakelijkheid om met vuur en licht voorzichtiglijk om te gaan, à 4 Stuivers.

De Boekhandelaren IJpma en Tuinſtra te *Franeker*, geven heden uit, en hebben alom verzonden:

Bepeinzingen over het Avondmaal des Heeren, door J. G. A. HACKER, Koninklijk-Sakſisch Hofprediker; een Handboek voor Christenen uit alle Standen. Uit het Hoogduitsch. Bij al het goede over dit onderwerp geſchreven, beveelt dit Boek zich bijzonder aan, door deszelfs zaakrijken inhoud en bevattelijken ſtijl; terwijl de zindelijke uitvoering en geringe koopſom (30 Stuivers) het daar te boven aan den Titel, als een Handboek voor Christenen uit *alle* Standen, doet beantwoorden.

Zóo lang het klein getal van ſlechts zeven Exemplaren toelaat, levert de eerstgemelde af: Geſchiedenis van het Leven, Karakter en Lotgevallen van wijlen Z. D. H. WILLEM V, Prinſe van Oranje Naſſau; uit echte bronnen en beſcheiden bij een gebragt, door C. VAN DER AA, in vijf zware Boekdeelen; met Titelplaat en Portrait, gr. Octavo voor ƒ 7 : — : — in plaats van ƒ 30 : — : — twee Exemplaren op ſchrijfpapier voor ƒ 9 : — : —

Bij

Bij J Römelingh, te *Groningen*, is uitgegeven en mede bij W. Brave, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. Gezangen bij het einde des jaars, ten gebruike voor Hervormde Gemeenten, door C VAN EPEN, Leeraar der Hervormden te *Veendam*, de prijs is twee stuivers

II Gezangen bij den aanvang des jaars, voor Hervormde Gemeenten, door dezelfden Auteur, de prijs is twee stuivers

De Zangwijzen, op drie en vier stemmen, om door Zangkoren gebruikt te kunnen worden, zijn ook voor de geringen prijs van twee stuivers te bekomen.

BERIGT VAN INTEEKENING.

Op eene tweede uitgave van het bekende voortreffelijk en hooggeacht werk, getiteld: de openlijke *Kerkleer* der Evangelisch Gereformeerde Gemeente te *Emden en Oost-Friesland*, eeniglijk en onbepaald rustende op de geopenbaarde Goddelijke leer in de schriften des O en des *N*. Testament, en overeenkomstig den geest der Zwingliaansche Kerkhervorming; vervat in den Oost-Frieschen Katechismus enz. door HELIAS MEDER, Predikant te *Emden*.

De eerste uitgave van het hier boven vermelde Werk, van 1804–1807 uitgekomen, was reeds lang uitverkocht en nergens meer te bekomen, ondertusschen bleek het, dat de behoefte aan dat voortreffelijk werk in geenen deele vervuld is, daar de vraag naar hetzelve zoo in ons Vaderland, als in *Oost Friesland*, veel en gedurig is.

De Boekhandelaar J RÖMELINGH, te *Groningen*, begreep daarom, dat eene tweede uitgave van het gemelde werk niet anders, dan als noodzakelijk moest worden beschouwd, en vermeende daardoor, zoo wel zijnen landgenooten, als den Oostfriesen, eenen wezenlijken dienst te kunnen bewijzen.

Immers het is bekend, dat het voorschreven werk niet alleen hooggeschat werd in *Emden*, als Handboek voor Predikanten, bij het bearbeiden van hunne leerredenen over den in den titel vermelden Katechismus, en tevens als stichtelijk Huisboek voor de leden der Oost-Friesche Kerkgemeenten, maar dat ook, zoo wel Leeraren, als Leden der Hervormde Gemeenten in ons Vaderland, een veel-

vul-

voldig nuttig gebruik van hetzelve maakten: ook bij de behandeling van den Heidelbergschen Katechismus. — Terwijl ook nog daarenboven in het eerste deel verscheiden weetenswaardige bijzonderheden, betrekkelijk de Godgeleerde wetenschap in het gemeen, en de Kerk- en Reformatie-geschiedenis van *Emden* en *Oost-Friesland*, in het bijzonder, worden aangetroffen.

Hij maakte zich te dien einde eigenaar van het werk, door aankoop van het kopij regt; en hoopt alzoo eerlang in staat te zijn, eene tweede, op nieuw door den Auteur zelve overgeziene, en naar de tegenwoordige spelling ingerigte uitgave, aan het geëerd publiek te kunnen bezorgen. Het werk zal:

1. Op goed papier, in groot octavo, in drie deelen gedrukt worden.

2. De prijs voor den Inteekenaar zal bepaald zijn, op slechts twee stuivers het vel; doch na het sluiten der inteekening, zal de prijs met een vierde verhoogd worden.

3. De lijst der inteekening zal met den laatsten Januarij 1820 gesloten worden, en als dan zal, zoo het getal der Inteekenaren slechts toereikend is, terstond met het drukken van het eerste deel, den meesten spoed gemaakt worden.

4. De namen der Inteekenaren zullen behoorlijk en in Alphabetische orde voor het eerste deel worden geplaatst.

5. De betaling zal bij de aflevering van ieder deel moeten geschieden.

6. De inteekening kan bij alle Boekhandelaars in de Nederlanden, en in *Oost-Friesland* plaats hebben.

Iets tot lof en aanprijzing van het werk te zeggen, acht de Uitgever bijna overbodig. Wie kent toch niet den edelen, helderdenkenden, liberalen en tevens naauwkeurigen — MEDER, den Schrijver van het voortreffelijk *Onderwijs in de beschouwende en beoefenende Godsdienstleer*, van de *Proeve van Onderzoek naar het gedurig veranderende der menschelijke begrippen, omtrent de waarheden van het Christendom*, en van andere geachte werken?
En wie, die met het hier aangekondigde werk slechts eenigzins bekend is, zal niet gaarne belijden, dat hetzelve, zoo wel met opzigt tot de geschiedenis der Oost-Friesche Kerk, als met betrekking tot de Godsdienstleer, een klassiek werk zijn en blijven zal? — Men leze, wat de Hoogleeraar IJPEIJ hier van getuigt, in zijne *Geschiedenis van de Christelijke Kerk in de XVIII. Eeuw*, VI. D p. 524. vervolg. en op andere plaatsen.
De Uitgever voegt er alleen nog bij, dat het gebruik

van dit uitmuntend werk zeer gemakkelijk is gemaakt, zoo door uitvoerige Tafels en Bladwijzers achter ieder deel geplaatst, als door drie Algemeene Registers van Zaken en Perfonen, en Bijbelplaatfen, en Schrijvers en Werken, achter het laatfte Deel te vinden.

XI.

XI. J. HAZEU, Cz. Leerzame voorstellen, naar al de letters der nederduitsche taal, met 24 gecouleurde afbeeldingen.

XII. De Dankbare Wezen, met platen a 6 stuivers.

XIII. Vaderlandsche Kindervreugd, met pl., a 12 stuiv.

XIV. De Kaart van 't Koninkrijk der Nederlanden, in Provincien, doorgezaagd om zamengelegd te kunnen worden, in kartondoosje a *f* 1:10:—

Bij de Wed. H. Gartman en ten Brink en de Vries, Boekverkoopers te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Bijbelgeschiedenis van ADAM, tot de verwoesting van Jerusalem, door Y. VAN HAMELSVELD, versierd met 31 platen, geteekend door J BUIJS, en gegraveerd door R. VINKELES, tweede en verbeterde druk, één deel in groot octavo, de prijs is *f* 6:18:—

Gemelde Boekverkoopers en G. Brouwer te *Deventer*, bieden de volgende werken, tot de daarbij gevoegde verminderde prijzen aan:

I. Den Bijbel door Y. VAN HAMELSVELD, in 12vo. met pl. in carton band, a *f* 2:18.

II. J. M. SAILER, Christelijke gebeden en overdenkingen, 2 deelen gr. 8vo. *f* 3:10— in plaats van *f* 6:—:

III. V. DENON, reize in Opper- en Neder-Egijpte, gedurende de Veldtogt van BUONAPARTE, uit het fransch vertaald, door wijlen den Hoogleeraar H. BOSSCHA, met 2 kaarten en 41 platen, op velin papier gedrukt voor *f* 12:— in plaats van *f* 31:10.

IV. Amsterdam en zijne geschiedenis, 3 deelen met afbeeldingen en pourtretten, 6 deelen in kl. 12vo. voor *f* 5:— in plaats van *f* 10:16.

V. E. M. POST, Rheinhart, voor Eenzamen, en Frederika Weisz, 5 deelen, met pl. van VINKELES, voor *f* 7:— in plaats van *f* 15:2.

De Gebroeders van Cleef en W. van Bergen en Comp. Boekverkoopers te *'s Gravenhage*, *Amſterdam* en *Breda*, hebben gedrukt en alom aan hunne Correspondenten verzonden:

Lesſen der Wijsheid, voorgeſteld in tafereelen uit de oude Romeinſche Geſchiedenis, aan kinderen uit den beſchaafden ſtand, in groot octavo à *ƒ* 1:16. In deze tafereelen, een twaalftal uitmakende, naar de volgorde des tijds behandeld, van welke ieder betrekking heeft tot een hoofdgebeurtenis der Romeinſche Geſchiedenis, in eene nevenſtaande plaat afgebeeld, wordt de Jeugd, die reeds eenig geſchiedkundig onderwijs genoten heeft, bij die gebeurtenisſen nader bepaald, op heilzame lesſen daarin voor haar opgeſloten, gewezen, en haar alzoo eene handleiding gegeven, om zelve de geſchiedenis in het algemeen met het meeste nut voor haar tegenwoordig en volgend leven te beoefenen.

Een tweede twaalftal dezer Tafereelen, is reeds ter perſe, en zal ſpoedig ter uitgave gereed zijn.

Bij de Boekhandelaars J. A. Radink, in de St. Lucienſteeg, N°. 9, en bij S. de Grebber in de Kalverſtraat, bij de Osjesſluis, N°. 166. te *Amſterdam*, wordt afgeleverd:

I. Vaderlandſche Historie, vervattende de Geſchiedenisſen der Vereenigde Nederlanden, door den beroemden Historieſchrijver J. WAGENAAR, *Verkort*, tweede Uitgave 1819. In twee zware Boekdeelen, bevattende over de 1300 bladz. met vier groote Kaarten, en acht en dertig Platen en Pourtretten, door den beroemden VINKELES gegraveerd. Dit zoo allerbelangrijkst werk, voor Liefhebbers der Vaderlandſche Geſchiedenisſen, en door dien hetzelve zoo bijzonder geſchikt is tot Geſchenken en Eerprijzen, voor Nederlands Jongelingſchap, is met nette omſlagen voorzien, en geſteld op de geringe prijs van *ƒ* 7:16:— en in halve Engelſche banden *ƒ* 8:18:—

Gemelde Uitgevers zullen zoo ſpoedig mogelijk ter Persſen leggen, het Derde Deel tot bovenſtaande Werk, het welk de Geſchiedenis tot dezen tijd zal behelzen, en met een aantal platen voorzien, waar van alleen de Letterdruk berekend zal worden.

II.

II. De Bezitters van het voortreffelijke Werk van J. WAGENAARS Vaderlandsche Historie, XXI Deelen, zijn thans in de gelegenheid om hun Exemplaren, ten aanzien dier Platen en Pourtretten (alle van zoodanigen beroemden Mannen, en gewigtige bijzonderheden, dat dezelven eene groote opheldering aan bovengenoemd werk geven) geheel te kunnen completeren. Welkom moet het dan vele Liefhebbers zijn, die dezelve ontbreken, dat zij zich voor de geringe prijs van ƒ 4: —: — in plaats van ƒ 12: 3: — en eenige weinige op groot papier, fraai van Druk, voor ƒ 5: -: - kunnen aanschaffen: de zes Afleveringen, extra platen, bestaande uit 18 Konstplaten en 57 Pourtretten, de laatste door den beroemden HOUTBRAKEN gegraveerd, met de aanwijzingen, waar dezelve in elk Deel, van de Vaderlandsche Historie geplaatst moeten worden.

III *Rusland*, sedert eene reeks van jaren zoo belangrijk voor den Nederlander, en in onzen tijd het tooneel der gewigtigste gebeurtenis, die het lot van *Europa* besliste, trekt, hoezeer doorgaans weinig bereisd en bezocht, toch dermaten de aandacht van alle Liefhebbers der Geschiedenis-, Aardrijks, Volken en Natuurkennis, dat de beste en volledigste Reisbeschrijving, naar en door dit merkwaardig Gewest, hun zeer welkom moet zijn. Het is namelijk: *de Reis in Rusland, Siberië, en op de IJszee, en den Noord-Oostelijke Oceaani*, door G. SARIJTSOHEW, uit de Hoogduitsche vertaling van J. H. BUSSE, overgezet door N. MESSCHAERT, in twee Deelen, kompleet, met eene groote Kaart, 10 uitslaande Platen, en 5 gekleurde kostumen, alle door den beroemde VINKELES gegraveerd. Dit zoo keurig uitgevoerde werk, wordt zoo lang eene kleine voorraad strekt, aangeboden, voor de verminderde prijs van ƒ 5: 10: — in plaats van ƒ 9: 12: —

Joh. van der Heij, te *Amsterdam*, geeft heden uit, en verzend alom, de volgende nieuwe Werken, als:

I. Mr. J. KINKER, Gedichten, eerste deel.
II. C. LOOTS, de Mensch, in drie Zangen.
III. Mr. S. I. WISELIUS, Mengel- en Toneelpoezij, 4de en laatste deel.
IV Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, verspreide Letterkundige ... ichten, één deel.
V. J. L. EWALD, de Geest des Christendoms.
VI. F. EHRENBERG, de Liefde, eerste deel.

VII KAREL en SOPHIA, in hunne beproevingen, door den Schrijver van drie jaren van rampspoed, de kleine emigrant, enz.

VIII. D. VAN DAPPEREN, Zangoefeningen voor de lagere Scholen, 2de twaalftal.

Bij W. van Vliet, Boekverkooper te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. De Geschiedenis van eene Officiers Weduwe en hare Kinderen. In 8vo. met platen a *f* 1 : 10.

II, Proeve eener kleine Historie voor Kinderen. In 8vo. met plaatjes, a 6 st. zijnde de vierde druk, van dit werkje, gevolgd naar de spelling van den Hoogleeraar M. SIEGENBEEK.

III. Het beloofde geschenk, of belangrijke lessen, voor kinderen, door J. HAZEU C. Z. In 8vo derde druk, met platen a *f* 1 : 2.

IV. Avondonderhoudingen voor de jeugd, ter vorming van hun verstand en hart. In 8vo. tweede druk met pl. a *f* 1 : 16.

V. Kleinigheden voor kinderen, van J. A. C. LÖHR, tweede druk, met platen a *f* 2 : — en met gekleurde platen a *f* 2 : 12.

VI. Leerzame Spiegel, of Vertellingen voor kinderen. In 8vo. vierde druk met elf plaatjes, a 15 st.

VII. De gevolgen der onmatigheid, in het gebruik van spijs en drank, geschetst door J. G. SANDBERG, in leven Med. Doct. te *Hattem*. In 8vo. tweede druk a 9 st.

VIII. Tafereelen uit het dagelijksche leven, benevens eenige spreekwoorden, als Tooneelstukjes voor de jeugd bewerkt, door den Schrijver VAN GUMAL en LINA. In 8vo. tweede druk, met één plaat a *f* 1 : 16.

Bij de Wed. H. Gartman en W. van Vliet, Boekverkoopers te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Een zeer onderhoudend en bevallig werkje, voor brave en vlijtige kinderen, getiteld : PAUL, of de gevolgen van vlijt. Eene levensvertelling voor de jeugd, in 7 hoofdstukken, met acht fraaije gekleurde platen, naar de vinding van GRENIER, prijs *f* 2 : 4.

Bij

Bij W. van Boekeren, te *Groningen*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

E. F. K. ROSENMULLER, de Oosterlingen van vroegeren en lateren tijd, of ophelderingen der Heilige Schrift, uit de Natuurlijke gesteldheid, de overleveringen, zeden en gewoonten van het Oosten; vertaald en met eenige Bijvoegsels vermeerderd, door G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, Pred. te *Eenrum*. Eerste Deel, à ƒ 2: 16: —

Dit Werk het welk met nog drie Deelen compleet zijn zal, verdient de opmerkzaamheid van elken Bijbelminnaar, zoo wel als van elken Pred., en toekomenden Godsdienst-Leeraar, uit de nieuwste bronnen geput, vindt de Lezer hier de belangrijkste uittreksels, uit de beste Reisbeschrijvingen enz. welke iets, dat het Oosten betreft behelzen, en vooral alles wat men in de grootere Engelsche Werken van BURDER en WARD vindt. De Vertaler die zijn werk met overleg en onder het toezigt van den Hoogleeraar H. MUNTINGHE verrigtte, heeft op aanwijzing van dien Geleerden, het oorspronkelijke met eenige Aanteekeningen verrijkt, waar in ook nog deze en gene duistere en moeijelijke plaatsen worden opgehelderd; de Uitgever hoopt dat de goedkeuring van dien beroemden Hoogleeraar, offchoon in geene *aanprijzende Voorrede* uitgedrukt, het Publiek genoegzaam vertrouwen op dit werk zal inboezemen.

De Wed. G. Warnars en Zoon, Boekverkoopers te *Amsterdam*, berigten hiermede, dat zij door aankoop eigenaars geworden zijn van de Platen, groot en klein Formaat, voor C. F. GELLERT'S *Fabelen* en *Vertelsels*, bij hen uitgegeven, de laatste hebben doen opgraveren en alzoo aanmerkelijk hebben verbeterd. Zij zijn thans in staat, deze *Fabelen* met de 150 Platen in kl. 12°, in nette halve Engelsche banden, voor den prijs van ƒ 7: —: — af te leveren, en zij vertrouwen, dat de aankondiging van dit werk eene genoegzame aanbeveling voor hetzelve zijn zal. Welk beminnaar toch van het ware, goede en schoone in ons Vaderland kent en vereert GELLERT niet? — Welk buitenlandsche Schrijver heeft zich onder zulk eenen uitgebreiden werkkring geopend, en daarin zoo veel nut gesticht, als die beroemde *Leipziger* Hoogleeraar? — Terwijl deze voortreffelijke man bij zijne Landgenooten veelal is vergeten,

en zijne werken door eenen steeds aanwassenden vloed van nieuwe boeken zijn verdrongen, blijft zijn naam onder ons in zegening, en ook nu nog noemen duizenden den treffenden Zedeleeraar, den bevalligen Fabeldichter en den gewijden Zanger met dankbaarheid den leidsman hunner jeûgd en den vertrooster hunnes ouderdoms. Tot den gezegenden invloed, welken zijne geschriften hebben gehad op de ontwikkeling van het verstand en op de vorming van het hart tot deugd en godsvrucht, hebben zijne *Fabelen* niet weinig bijgedragen. Deze toch bevatten in het bevalligst gewaad de treffendste waarheden en de heilzaamste lessen van levenswijsheid; zij houden de verbeelding aangenaam bezig, en zuiveren den smaak, terwijl zij het binnenste vervullen, met de beginselen van ware wijsbegeerte en werkdadig Christendom. Geen wonder, dat de keurigste Dichters der vorige Eeuw, een B. DE BOSCH, J. LUTKEMAN, P. MEIJER, J. P. BROECKHOFF, H. J. ROULLAUD, J. LUBLINK *de jonge*, en eenige anderen, hunne talenten hebben toegewijd aan de overbrenging van dezelve in onze moedertaal. Door de zorg van deze uitstekende vernuften, heeft dan ook de Nederduitsche *vertaling* van GELLERTS *Fabelen* den zeldzamen roem verworven, van het oorspronkelijke in kracht, in waarheid en zoetvloeijendheid niet slechts te evenaren, maar zelfs te overtreffen, zoo dat het werk nagenoeg als oorspronkelijk kan worden beschouwd.

Het bovenstaande zal genoeg zijn, om de aandacht van ouders en onderwijzers op dit werk te vestigen, als een uitnemend geschikt leesboek en aangenaam geschenk voor hunne kinderen en kweekelingen.

Van hetzelve zijn nog eenige Exemplaren voorhanden, in gr. Octavo, met platen, in 3 cartonne banden, à ƒ15 : . –
De Platen voor dezelve apart, à ƒ 10: 10: —
En van denzelfden Autheur:
Zedekundige Lessen, 2 deelen, met pourtr. à ƒ3 : 12: —
Gezangen en Liederen, à ƒ 1: —: —
GELLERT's Leven, door CRAMER, à ƒ 1: 5: —

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt, en bij de Wed. G. Warnars en Zoon, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. *Annales Academiae Groninganae*, CIƆIƆCCCXVII — CIƆIƆCCCXVIII. PETRO DRIESSEN, Rectore Magnifico, THEOD. VAN SWINDEREN, Actuario, in gr. 4to ƒ 6: —: —

II.

II *Gedenkwaardigheden van Socrates*, door XENOPHON, uit het grieksch vertaald door Mr. J. TEN BRINK, Hoogleeraar te *Groningen*, met gegraveerde titel en vignet, gr. 8vo. *f* 3 : 12 : —

III. *De Prosodist* of *Woordenlijst*, voor de uitspraak, door M. J. ADRIANI, Schoolopziener van het 6de district, in de Provincie *Groningen*, kl. 8vo 5 stuiv.

Bij J Noman, Boekhandelaar te *Zalt-Bommel*, word heden uitgegeven, en te bekomen bij C. C: L. van Staden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, en alom verzonden.

1. Mevrouw de Gravin DE GENLIS, de Tafereelen van den Graaf DE FORBIN, of de dood van PLINIUS DEN OUDEN en INES DE CASTRO, geschiedkundige verhalen, uit het fransch vertaald, groot 8vo. *f* 2:4: —

2. Mevrouw de Gravin DE GENLIS, de Battuécas of de Vallij-Bewoonders in Spanje, 2 deelen in gr. 8vo. *f* 3 15 : —

3 S. MUTSCHELLE, beknopte beschrijving van den toestand en de Godsdienstige Gezindheden des Volks, ten tijden van JEZUS komst en omwandeling op aarde, beschouwd als bijdragen van het regt verstand en nuttig lezen van het Evangelie, met 4 fraaije platen, in 8vo. groot 200 pag. *f* — : 18 : —

4. Zakboekje, bevattende de middelen om de gezondheid der Tanden te bewaren, en middelen tegen de Tandpijn, derzelve ziekelijke toevallen voor te komen, en deze laatste te keer te gaan, door F. HIRSCH, tweede druk, *f* — : 9 : —

5. Kort overzigt der algemeene Geschiedenis, tot heden in tijdvakken; ten dienste der Nederlandsche Jeugd, door H. V. (zijnde een handleiding tot SCHROCK) *f* — : 5 : 8.

C. Schaares, Boekhandelaar te *Amsterdam*, heeft alom verzonden:

Zedekunde voor Kinderen, in korte Leeslesjes en Spreuken, van den beroemden J. C. LAVATER, uit het hoogduitsch, nieuwe uitgave, deze is met eene aanwijzing van de vele zaken, in dit kleine, doch hoogstbelangrijke werkje voorkomende, vermeerderd, en het doelmatig zeer nuttig gebruik van hetzelve is aangeprezen, in eenen den uitgever door een kindervriend toegezonden brief, de prijs is 4 stuiv. en bij getallen voor Scholen, tot minder prijs.

Bij J. Noman, Boekhandelaar te *Zalt-Bommel*, word uitgegeven en te bekomen bij C. C. L. van Staden, Boekhandelaar te *Amsterdam*, de volgende Kinderwerken, geschikt tot Sint Nicolaas en Nieuwejaars-Presentjes.

1. Aangename en nuttige Verhalen, voor Leerzame Kinderen, met gekl. plaatjes, in groot 16mo. ƒ 1 : 2 : —

2. Nieuw en volkomen Spel- Taal- Schrijf- en Rekenkundig Leerboek voor Kinderen, of prijs voor de tweede klasse, naar het hoogduitsch van J. G. REINHARDT, met gekl. platen, tweede stukje, geheel omgewerkte vierde en verbeterde druk, in 8vo. ƒ — : 16 : —

3. Nieuw en leerzaam Letterspel voor Kinderen, met 26 fraaije koperen afbeeldingen, uit het Rijk der Dieren, om de Kinderen al spelende de letters te leren, en geschikt tot onderscheide spelen met de Letterkaartjes, en met de onderrigting, tweede verbeterde uitgave, op kaarte blad in een kokertje, met het boekje ƒ — : 12 : —

4. Mode-Pop, in zeven verschillende *voorstellen* van Kleederdragten, voor Kinderen, de prijs gekleurd, is in een doosje, ƒ — : 12 : —

5. Mode-Pop, dubbelde, van veertien verschillende voorstellen van Kleederdragten, voor Kinderen, de prijs gekleurd, is in een doosje. ƒ 1 : — : —

6. Taferelen uit het Rijk der Dieren, voor Kinderen, in zamenspraken, tusschen eenen Vader en deszelfs Zoon, met platen in 4to. ƒ : — : 8 : —

Dito met fraaije gekleurde platen, ƒ — : 12 : —

7. Zedelijke Verhalen, Fabelen en Vertellingen, voor de Nederlandsche Jeugd, door N. C. VAN STREEK, geb. BRINKMAN, met 24 fraaije gekleurde plaatjes, nieuwe uitgave ƒ 1 : 10 : —

8. Geschiedenis en Leven van den Jongen Prins LEEBOO, een Leesboek voor de Jeugd, met gekleurde plaatjes, en pourtret van den jongen Prins, net kartonne bandje ƒ — : 15 : —

9. Vaderlandsch Handboekje voor de Jeugd, ter bevordering van Wetenschappen en fraaije Letteren, met 80 fraaije zoo zwarte als gekleurde kopere plaatjes, inhoudende de Vaderlandsche Geschiedenis, Natuur- en Historiekundig Mengelwerk, 3 deeltjes, in 18vo. nette kartonne bandjes, ƒ 3 : — : —

10. Fables DE LAFONTAINE 1814, met eene fraaije plaat en gegraveerde titel, fraaije druk bij CHANAL, in 18vo. voor de geringe prijs van ƒ — : 15 : —

11. Let-

11. Lettergeschenkje voor de leerlievende Jeugd, door A. FOKKE SIMONSZ., opgedragen aan de Nederlandsche Jeugd, met platen, nieuwe uitgave, 12vo. kartonne bandje, ƒ —: 14: —

Dito met gekleurde platen, ƒ —: 18: —

12. Het Blinde Kind, eene kleine familiegeschiedenis voor Kinderen, met nieuwe gekleurde platen, tweede verbeterde druk, 12vo. kartonne bandje, ƒ —: 18: —

13. J. M. SCHRANT, R. C. Priester, het leven van JEZUS, een geschenk aan de jeugd, tweede druk cartonne band ƒ 2: 4 — dito halve Eng. band ƒ 2: 12: — dito met een stel platen en portret, cartonne band ƒ 3: 4: — dito half Eng. band ƒ 3: 12: — dito met gekl. platen cartonne band ƒ 3: 16: — dito halve eng. band met gekl. pl. ƒ 4: 5: —

14. ———— de navolging van JEZUS CHRISTUS, ƒ 1: 5: — dito cartonne band ƒ 1: 10: —

15. ———— dito met aanteekeningen en gebeden ƒ 1: 16: — dito cartonne band ƒ 2: 2: —

16. ———— uitgelezen gedachten en schoonheden, uit de navolging van JEZUS ƒ —: 10: — dito op velijn ƒ —: 14: —

17. ———— het gebed des Heeren voor Kinderen, VAN SAILER, met een plaatje, biddend kindje, ƒ —: 11: —

18. Het kleine Rijk der Natuur, of uittreksels der Natuurlijke Historie voor de Jeugd, met 48 afbeeldingen van G. OORTMAN, in 12vo. groot 225 pag. in nette cartonnen band, ƒ —: 11: —

Dito best schrijfpapier, nette cartonne band ƒ —: 10: —

Dito papier en met fraaije naar het leven gekleurde platen, nette cartonne band, ƒ 1: 5: —

19. Kleine Spookvertellingen, voor Kinderen. (De overtuiging lost de dwaling op SOCRATES.) Met gekleurde platen, ƒ —: 18: —

20. Kleine Bibliotheek voor Kinderen, met gekleurde platen, in 12vo. ƒ 1: —: —

21. De Kleeren maken den Man, in 16 onderscheiden naar het leven gekleurde voorstellen, voor Kinderen, op fijn kaarteblad in een kookertje ƒ —: 12: —

NB. Is mede ook gedrukt en te bekomen, alle soorten van gemeene Prenteboekjes voor Kinderen, van 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 en 11 stuivers, met zwarte en gekleurde plaatjes.

St.

St. NICOLAAS en NIEUWJAARS GESCHENKEN.

Worden uitgegeven te *Amsterdam*, bij G. Roos, en verder alom in dit Rijk.

I. Maria en carolina, of de door opvoeding *beschaafde Kinderen*, in eenige belangrijke Gesprekken, Geschiedenissen en Verhalen, geschikt naar den Tegenwoordige Staat der Maatschappij; en hoe veel de vorming van het Jonge Geslacht door voorbeelden kan toebrengen, zal men in dit werkje dat bijzonder voor het beschaafste gedeelte van Kinderen, en zeer bijzonder voor Jonge Jufvrouwen, geschikt is, ontwaar worden. Het zelve is zaamgesteld door Mevrouw decambon van der werken, Schrijfster van *de Kleine Grandison*, netjes gedrukt, met zes gepointeerde Plaatjes versierd, en in carton gebonden. De prijs is 28 Stuivers.

II. *Vermakelijke Lectuur voor Kinderen*, of *Iets van Alles*, bestaande in Vertellingen, Zamenspraken, Spreuken, Lessen Brieven, Fabelen, Gedichtjes, Liedjes, *Raadsels*, en een Tooneelspelletje, om op Kinder-bezoeken te *vertoonen*. In Octavo gedrukt, met zes gekleurde Plaatjes. De prijs is *f* 1 : — : —

III. *Beeldengallerij*, of *Teekenboekje voor Kinderen*, welke eenigzints gevorderd zijn, bestaande in XVI Studiebeeldjes, van oude Hollandsche, Brabandsche, Fransche en Zweedsche Dragten en Costumes, in de smaak van b. picard gegraveerd, ook zeer geschikt om te leeren kleuren met Verwen, in Octavo. Voor 11 Stuivers.

Almanak voor den Burgerstand, voor het jaar 1820, waar in: het vertrekken van Schepen, Schuiten, enz. ook een aanwijzing van de Markten, voorts manier om appelen een jaar zonder verrotten te houden, om vogels zonder vuur te koken, inktvlakken uit platen en printen te maken, om schoorsteenen, door roet in brand geraakt, te blussen, een brandblussend poeder, middelen tegen de beijensteek, om rupsen aan de boomen te vernielen, om het uitkomen van tanden bij Kinderen te bevorderen, enz. Voorts kleine Romans, Dicht- en Zangstukjes, en groot 160 bladz. met zes gekleurde platen, wordt voor 12 Stuivers uitgegeven te *Amsterdam*, bij G. Roos, Draijer, van Es, Erve Vermandel enz, en verder alom.

De

De Boekhandelaar N. Geijsbeek, op de Leliegracht, No. 21. te *Amsterdam*, is door aankoop uit het Boekenfonds van wijlen den Heer P. DEN HENGST, Eigenaar geworden, van het Boek, getiteld: Kort begrip van de Natuurlijke Historie der Dieren, of leerzame Zamenspraken over de Hond, de Kat. het Schaap, de Bok, het Zwijn, de Koe, het Paard, de Ezel, de Kameel, het Hert, de Leeuw, de Tijger, de Wolf, de Rot, de Muis, de Aap, de Hoenders, de Duiven, de Muschen, de Nachtegaal, de Paauw, de Zwaan, de Spin, de Bije, de Baars, de Kabbeljauw, en de Walvisch. Hetzelve is versierd, met zes en twintig fraaije platen, en uitnemend geschikt tot Eerprijsen en Geschenken, de prijs is 36 Stuivers, in plaats van 3 Gulden.

DRUKFEILEN.

In de Boekzaal van September pag. 390 staat Mr. A. H. SPANDAW, moet zijn Mr. H. A. SPANDAW.

In de Boekzaal voor de maand Oct. 1819, is in het hoofd der Beschouwing, van de Geschiedenis der Israeliten, de prijs (bij abuis,) te hoog gesteld, zijnde dezelve slechts *f* —:7:— in plaats van *f* —:12:—

IN-

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

BOEKZAAL
DER
GELEERDE WERELD,
EN
TIJDSCHRIFT
VOOR DE
PROTESTANTSCHE KERKEN
IN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor DECEMBER 1819.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON
op den Singel, tusſchen den Blaauwburgwal en de
Bergſtraat, N°. 320.
MDCCCXIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

NB. De Stukjes moeten ingenaaid, niet doorge-
ſtoken worden.

BOEKBESCHOUWING.

Nagelatene LEERREDENEN *van* N. LOBRIJ, *Predikant te* Leeuwarden; *uitgegeven door* J. H. KROM, *Predikant te* Gouda. *Te* Arnhem, *bij* P. Nijhoff, 1818. *XLIX en* 225 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 4 : —

LEERREDENEN *door* A. VAN BEMMELEN, *Predikant te* Ankeveen. *Te* Amsterdam, *bij* W. Brave, *en te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1818. 321 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 4: —

LEERREDENEN *voor Jongelieden, met eenige daartoe betrekkelijke Bijlagen; door* A. VERWIJS, *Predikant te* Dokkum. *Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, 1819. 281 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 4 : —

Het ontbreekt ons zeker niet aan eenen goeden voorraad, van gedrukte Leerredenen, en evenwel zien wij dien nog gedurig vermeerderen. Vele werden en worden er nog van tijd tot tijd uit het Engelsch, en vooral uit het Hoogduitsch overgezet, en niet gering is ook het aantal, waar mede onze eigene bekwame Leeraars, het Publiek openlijk voorkomen. Wat men dus ook zeggen moge, over het verval in den Godsdienst, en de daarmede gepaard gaande lusteloosheid in het lezen van stichtelijke Leerredenen, dit is toch een teeken, dat die klagt zoo algemeen niet behoorde aangeheven te worden: want, vonden de Leerredenen geene lezers er waren dan ook geene koopers, en zonder

deze laatsten, zouden toch wel de Heeren Uitgevers geenen lust meer hebben, om al wederom bij te drukken. Wij hebben, ja, eenige meesterstukken, ook van nog levende Predikanten en Hoogleeraren, maar er bevinden zich toch ook zeer vele enkele en bundels onder, die zich vooral boven het middelmatige niet verheffen, en ook deze laatste vinden derzelver begunstigers. Laat ons dan ook dit goede met vreugde opmerken, en in stede van ons aan ijdele klagten over te geven, met tevredenheid en verdubbelden ijver voort werken, om den schoonsten Godsdienst onder ons meer en meer te doen bloeijen, en alzoo de regte verlichting en ware beschaving bij jong en oud te bevorderen. Wij stichten dikwerf nog veel meer nuts, dan wij meenen, en geene wel aangewende poging blijft ongezegend. Men zorge, met alle inspanning en getrouwheid, dat de Gemeente telken reize op goed Bijbelsch onderwijs onthaald worde, zoo dat zij altoos gezond voedsel, voor verstand en hart in de bedehuizen ontvange, en de levendige stem, welke toch vooral niet verwaarloosd worde! — gepaard met een deftig uiterlijk en een uitstekend gedrag, zal de stichting zeker, nog boven de gedrukte Leerredenen, niet weinig bevorderen. Wij hebben hier wederom drie nieuwe bundels voor ons, waar van wij nu kortelijk verslag behoren te geven.

De eerste is van wijlen den Eerw. LOBRIJ, maar 't geen wel behoort voor oogen gehouden te worden, niet door hem zelven bestemd voor de Drukpers. Zijn hartelijke vriend, de Eerw. KROM, heeft, op verzoek van eenen vriend, van de hem, door de zeer achtingwaardige Weduwe, vergunde vrijheid gebruik gemaakt, en deze uitgave door den Heer NIJHOFF bezorgd, tot

tot eene gedachtenis vooral voor zijne achtergeblevene Vrienden en voor de Gemeenten, van *Brakel*, de *Avezathen*, *Zaandijk*, *Vollenhoven*, *Gorinchem* en *Leeuwarden*, bij welke hij gearbeid heeft. In het Voorberigt, heeft de Eerw. KROM, zijnen overledenen Vriend een gedenkzuil opgerigt, waar in men LOBRIJ in zijne afkomst, leiding, kennis, karakter, huisselijk leven, en lotgevallen, als mensch, als Christen en als Leeraar voordeelig leert kennen, en welke tevens den achtingwaardigen Schrijver kenmerkt.

Voor men tot de lezing dezer stichtelijke Leerredenen overgaat, verzuime men niet, dat Voorberigt geheel te lezen, ten einde in die stemming te komen, waar in men behoort te zijn, om ze wel te beoordeelen, en er nut uit te trekken. De bundel vangt aan, met eene Nieuwjaars-Rede, over *Psalm* CXLIV: 4. dan volgt eene ter sluiting van het jaar, over *Job* XIII: 9a. waar van de overledene zich ook bediend blijkt te hebben, tot afscheid van zijne Gornichemsche Gemeente.

De derde, waar van ons KROM berigt, dat zij eene, maar geheel omgewerkte, vrucht van eenen jeugdigen tijd is, heeft ten tekst *Psalm* CIII: 13, 14. De vierde is over *Matth.* VI: 19—21. De vijfde behandelt *Pred.* I: 18. en onderging, volgens den Eerw. Uitgever, verschillende beoordeelingen, 't geen ons niet verwondert. *Ps.* CXIX: 19. is de tekst der zesde, *Gen.* VI: 5—8. van de zevende, die den *Zondvloed* voorstelt; — *Ps.* CIV: 13*b*—15. der negende bij gelegenheid van den gezegenden Oogst van 1817. uitgesproken, *Spreuk.* XXI: 1. van de tiende, *Pred.* VII: 1. van de elfde, uitgesproken kort na het overlijden van 's mans tweede waardige Gade, en *Matth.* XIII: 45, 46. van de

de twaalfde, welke den 7 October 1810. tot Intrede in de aanzienlijke Gemeente van *Leeuwarden* gediend heeft. De achtste handelt over het Hooglied van SALOMO, over den naam, *maker*, *inhoud*, *vorm*, *verdeeling*, *oogmerk* en *gezag*, van dit Bijbelboek, van den waardigen man voor zijne laatste Gemeente uitgesproken, volgens het goedachten der *Leeuwarder* Predikanten, die, daar men in de behandeling der Schriften des O. Verbonds, tot dit Liederenboek gevorderd was, te regt oordeelden, hetzelve niet van stuk tot stuk te moeten behandelen, maar liever in ééne Leerrede, daar van het noodige voor de Gemeente te zeggen. Over de keuze der Leerredenen, voegt het ons, na het aangemerkte in het Voorberigt, niet, eenige aanmerkingen te maken. *Aan de VIde, VIIde, IXde, Xde en XIIde, zouden wij den* voorrang geven; ondertusschen kennen wij aan alle eene meerdere of mindere waarde toe: zij munten meest alle in kortheid zeer uit, leveren alle bewijzen van naauwkeurigheid op, ademen alle ernst, eigen nadenken, mannelijke godzaligheid, en wezenlijke zucht om te verlichten, te verbeteren en te vertroosten. Men kan, in alle den opsteller proeven, en leert hem uit dezelve kennen, als iemand die er zich op toelegde, om zich wel uit te drukken, ordelijk te spreken, de vooroordeelen weg te nemen, en zijnen hoorderen gezond voedsel te geven, — als iemand die zijnen eigenen weg bewandelde gaarne onderzocht en met zijnen tijd voort werkte. Men gevoelt het hier en daar, dat hij goede redenen had, om, volgens berigt van den Heer KROM, tegen het te vroeg en te veel o[illegible] *Schets Prediken*, anderen te waarschuwe[illegible] Vindt men dat LOBRIJ, wel eens te veel op ee[illegible] wilde leveren, wat veel deelen en onderdeel[illegible]

b[illegible]

bezigde, aan de Analijtische methode wat veel gehecht was, en de vragen vermenigvuldigde; of ook dat hij hier en daar meer werks had kunnen maken, van Bijbelverklaring en vergelijking; men volge dit dan niet na, maar hechte vooral op het getuigenis van zijnen Vriend, dat de zesde Leerrede over *Ps.* CXIX: 19. namelijk, den vereeuwigden teekent, zoo als hij op aarde was.

Hartelijk wenschen wij, dat des overledenen deftig voorbeeld en verstandige pogingen, nog na zijn verscheiden, veel nut stichten mogen, en het goede oogmerk met deze uitgave volkomen bereikt worde, tot vreugde van alle 's mans overgeblevene vrienden en magen, en vooral van zijne Weduwe.

Het Godsdienstig leerboek van gemengden inhoud, deels uit des overledenen nagelatenen, deels uit eigen voorraad zamengesteld, waarop KROM ons hope geeft, zal het Publiek, des twijfelen wij niet, met genoegen ontvangen; wij verwachten er veel goeds van, en wenschen den verzamelaar daartoe tijd en welstand.

De Eerw. VAN BEMMELEN erkent, aan de eene zijde, het loffelijke der pogingen, om den gewonen burger en landman door de kennis van ons dierbaar Evangelie te veredelen, maar juicht ook ten sterksten elke doelmatige onderneming toe, om ook in de verhevener en kundiger standen der Maatschappij; die door hunnen invloed zoo veel goeds kunnen te wegen brengen; heldere kennis en eerbiedig geloof, levendige bewondering, diepe hoogschatting en werkzame behartiging van Bijbel- en Bijbelleer te bevorderen. Geen van beide schrijft VAN BEMMELEN, tracht ik te vergeten, en aan die vereenigde behoeften, heb ik ook in deze Leerredenen pogen te voldoen. Wij hebben geoordeeld

deeld dit hier vooraf te moeten laten gaan; niet omdat wij eenigzins twijfelden, dat ook VAN BEMMELEN geloofde, zoo min de hoogere als de geringere klassen in de Maatschappij, in het doen en uitgeven van Leerredenen, uit het oog te moeten verliezen, maar om dat hij zelf daar aan blijkt eenig gewigt gegeven en invloed toegekend te willen hebben, op de beoordeeling dezer Leerredenen. De teksten zijn *Joan.* XVI: 32, 33. *Gal.* VI; 7*b*.—9. 1 *Sam.* XIX:1—7. *Matth.* V: 1—10. *Joan.* II: 1—11. IV: 46—54. *Ps.* VIII: 5. *Ps.* CIII. en *Gen.* L: 20. en de Opschriften, van de eerste, *De hooge en heilige moed van Jezus in zijn lijden*; van de tweede, *Het verband tusschen onze tegenwoordige vorderingen, en derzelver vruchten, in een toekomend leven*; van de derde, *De invloed van den Godsdienst op de uitoefening onzer teederste pligten, aangetoond in het voorbeeld van Jonathan*; van de vierde, *De zaligheden van het Koningrijk der Hemelen*; van de vijfde, *Jezus op de Bruiloft te Kana*; van de zesde, *Jezus te Kana, den Zoon eens Hovelings genezende*; van de zevende, *De mensch, beschouwd in zijne geringheid*; van de achtste, *De mensch, beschouwd in zijne voortreffelijkheid (dezelfde Tekst)*; van de negende, *Herinnering van Gods weldadige handelwijze met menschen*; en van de tiende, *De geschiedenis van Jozef, eene proeve van Gods Voorzienigheid, over schijnbaar nadeelige omstandigheden.* Alle gewigtige onderwerpen derhalve, waarin overvloedige stof gevonden wordt, voor ieder wel geoefend Leeraar, om er nuttige Kerkelijke Redevoeringen over op te stellen, gelijk deze dan ook alle dien naam verdienen.

De eerste, is kort na den dood zijner Echtgenoote opgesteld, en behelst daar van ook aandoenlijke bewijzen. Als kunstwerk beoordeeld wor-

wordende, zal men den tekst voor het oogmerk te groot, en daar van ook de eenheid te veel veronachtzaamd vinden. Zij is anders levendig, roerend en ernstig.

Eene natuurlijke orde, is in de tweede gevolgd, daar *eerst* bij het verband tusschen zaaijer en maaijer, de aandacht bepaald wordt, *vervolgens* bij de middelen, die wij *niet* of *al* moeten aanwenden, om de gewenschte vruchten te maaijen, en eindelijk bij de vermaning, om dus goeddoende niet te vertragen. Van het verband is hier zeer goed gebruik gemaakt, en dus ook het ruim verzorgen van, en het doen van milde bijdragen, naar de behoeften en omstandigheden voor hen, die in het woord arbeiden; en onze eeuwige belangen zoeken te bevorderen, niet vergeten.

In de derde Leerrede, wordt eerst de voortreffelijke handelwijze van JONATHAN levendig geschetst, en zijn er daarna eenige algemeene gevolgtrekkingen uit afgeleid, om te doen opmerken, dat de Godsdienst ons beste geleide is, in de uitoefening onzer teederste pligten. Deze Leerrede, is eene belangrijke bijdrage, welke men met veel goedkeuring lezen zal.

De vierde Leerrede, is van eenen geheel anderen aard, VAN BEMMELEN erkent, dat elke Spreuk (of zaligspreking) op zich zelve stof tot eene Leerrede (overvloedig) oplevert, maar voegt er bij; gelijk JEZUS deze schoone snoer paarlen zijnen tijdgenooten in haar geheel aanbood, zoo wil ik haar thans ook geheel aan onze beschouwing voorleggen. Hij heeft dus eerst de ontwikkeling, en vervolgens de toepassing van elke dezer gewigtige verklaringen des Zaligmakers hier stichtelijk gegeven. In de verklaring van *vs.* 6. *Zalig zijn die hongeren en der-*

dorsten naar de geregtigheid, verschillen wij eenigermate van den Heer VAN BEMMELEN. Hij neemt namelijk: den *honger en dorst naar geregtigheid*, in den zin van een hartelijk verlangen naar ware deugd, beter en overvloediger dan die der Schriftgeleerden en Farizeërs; en ons komt het verkiesselijker voor, *hongerigen en dorstigen naar geregtigheid*, hier te verklaren door, of te verwisselen met *heilbegeerigen*. Wie weet niet, zoo wel dat *geregtigheid*, in dien zin, dikwijls in het O. Testament voorkomt, als dat dit zelfde woord (voorzeker niet uit rijkdom der taal) ook weldadigheid, barmhartigheid, regtschapenheid enz. uitdrukt? Onderscheiden zijn dan ook de beteekenissen, waar in het ons althans voorkomt, dat de Goddelijke Meester, in de schoone Bergrede, dit woord gebezigd heeft. JEZUS, Gods Zoon, kwam, om den wensch der heilbegeerigen te vervullen, met zijne openbare verschijning en sints de bekendwording van zijn Evangelie, zijn *zij* dus gelukkig te roemen. Plaatsgebrek duldt niet, dat wij ons hier over nu breeder uitlaten.

Te regt heeft VAN BEMMELEN doen opmerken, in de eerste Leerrede, dat de woorden: *Vrouwe! wat heb ik met u te doen*, in het oorspronkelijke zachter luiden, en vooral ook op de zachtste wijze gelezen en verstaan moeten worden; daar het zeker is, dat de groote Meester aan MARIA hiermede deed opmerken, dat zij zich daar verder maar niet mede bemoeijen moest, of liever niet over te bekommeren had, wijl hij daar op zijnen tijd wel voor zorgen zou; zoo verstond hem, blijkens het vervolg, MARIA ook. Zeer goed is verder uit deze Geschiedenis aanleiding genomen, om en op het beminnelijke van 's Heilands Persoon,

en

en van zijnen Godsdienst zoo opmerkzaam te maken, dat men er de hooge waarde van gevoelt.

Voegzaam volgt hierop onmiddelijk, de tot hetzelfde doel leidende zesde Leerrede, waar in deze drie hoofdpunten, de orde van behandeling aanwijzen: 1.) JEZUS wordt om een wonderwerk aangezocht, en door ééne aanmerking toont hij zijne wijsheid, om zulke daden regt te waarderen. 2.) JEZUS verrigt het gevraagde wonder, en bewijst hier door zijne grootheid, en 3.) JEZUS wordt door de beweldadigden aangenomen, en om dergelijke redenen is zijne leer ook voor ons behartigenswaardig; die hier mensch- en oordeelkundig ontwikkeld en regt Christelijk aangewend zijn, tot bevordering van wezenlijke ſtichting.

Gelijk velen, zoo heeft ook VAN BEMMELEN geoordeeld, naar *Ps.* VIII: 5. eerst: *Over 's menſchen geringheid*, en vervolgens: *Over zijne voortreffelijkheid*, — opzettelijk te moeten handelen, en dit is hier dan ook overtuigend, gemoedelijk en ſtichtelijk geſchied. Wij twijfelen echter, of men dus eigenlijk aan het doel van den Pſalmist, 't geen de Opſteller dezer Leerredenen, hier en daar zeer wel toont begrepen te hebben, volkomen getrouw blijft. Gods heerlijkheid hier in te bewonderen, en te roemen, dat Hij den op zich zelven, en ten aanzien van het Heelal, zoo geringen, zoo nietigen *mensch*, zoo uitſtekend bevoorregt, zal toch wel het doel zijn, van den Koninklijken als verrukten, regt dankbaar gevoelenden Dichter. Als men nu aanneemt, gelijk wij noodzakelijk oordeelen, dat niet de ſtof den tekst, maar de tekst de ſtof moet aanwijzen, dan zal, onzes inziens, volgen, dat *Ps.* VIII. de tekst is, welke den Leeraar aanwijst, dat hij over de-

deze ſtof handelen moet. Het mangelt ook aan geene Bijbelplaatſen, die ons aanleiding geven om, of na- en door te denken, over 's menſchen geringheid, en zedelijke verbastering, of opzettelijk zijnen verhevenen aanleg, zijne groote voorregten, zijnen rang, enz. voorſtellen.

't Zij men met den grooten SCHRÖDER, het daar voor houde, dat de H. Dichter, den CIIIden *Psalm*, kort na zijne herſtelling uit eene zware ziekte, uit dankbaarheid aan den Allerhoogſten, opgeſteld hebbe, 't geen ons verre verkiesſelijker voorkomt, 't zij men, gelijk VAN BEMMELEN doet, denzelven voor van DAVID gedicht houde, in zijnen ouderdom, dezelve levert altoos eene geſchikte gelegenheid op, om aan Gods weldadige handelwijze te herinneren, met de zulken die Hem vreezen.

Alzoo heeft VAN BEMMELEN *dan ook, in zijne* Leerrede hier over eenvoudig, *eerst* DAVIDS uitboezemingen ontvouwd, en vervolgens dezelve toegepast, of, gelijk het hier heet, *Davids voorbeeld tot beſturing van ons gemoed aangewend.* Gewis elk Godvruchtig mensch, die bedaardelijk op den loop en de lotgevallen zijnes levens nadenkt, zal tot dezelfde ſlotſom met DAVID geraken, en gevoelen, hoe veel hij aan God verſchuldigd is, en deze is de ſtof, tot welker gemoedelijke ontwikkeling de tekst natuurlijk noopt. VAN BEMMELEN heeft daar van ook, op eene zeer nuttige wijze, gebruik gemaakt.

De tiende Leerrede, beſchouwt eerst de geſchiedenis van JOZEF, als een treffend bewijs van Gods Voorzienigheid, over ſchijnbaar nadeelige omſtandigheden, en ſtelt vervolgens, op grond hier van, de waarde voor: van het geloof aan Gods Voorzienigheid, in zulke gevallen. Hoe dikwijls ook behandeld, is deze ſtof

ech-

:hter altoos aandacht wekkend, en heeft al
:t bekoorlijke van 't geen nieuw en al het be-
ngrijke van 't geen onloochenbaar waarachtig
ı algemeen is. Deze met warmte gestelde Leer-
de, kan en zal bij de lezing dit ook be-
:stigen.

Wij leeren, uit deze Leerredenen, VAN BEM-
ELEN kennen, als iemand die voor zijn vak
:er berekend is, zich alle moeite geeft, om
iet alleen goede zaken te leveren, maar dezel-
: ook wel voor te dragen; en eenen stijl be-
igt, waar door de eenvoudigen hem verstaan,
ı waar over de *lieden van smaak* hem niet
erispen kunnen. Met een klein staal ten bewijze,
'illen wij deze beschouwing besluiten:

„ Welke nu (uit de Leerrede over *Joan.* IV:
6—54.) konden de redenen zijn, waarom dit
eweldadigde huisgezin Jezus aannam? was het
iet, omdat zij hem, in het verrigten van dit
'onder, zoo *redelijk*, zoo *beminnelijk*, zoo
roostrijk vonden? En wat dunkt u, Christe-
en! bestaan diezelfde redenen niet ook nog
oor ons? leeren wij onzen Heiland niet als
oodanig uit zijne leer kennen? en is deze ge-
chiedenis derhalve niet geschikt, om ons zulk
:ene leer, die door zulke wonderen bevestigd
s, als behartigenswaardig te herinneren?"

„ *Redelijk* was Jezus in het wonderdadig ge-
ıezen van den kranken zoon diens Hovelings;
vant hij wilde de overtuiging door geen won-
ler afdwingen; hij wendde er zelfs de aan-
lacht eenigzins van af, om die vooral op de
geloofwaardigheid en innerlijke voortreffelijkheid
van zijn onderwijs te rigten. *Redelijk* is alzoo
ook de leer van Jezus, want, *zelfs door de
zinnelijkste bewijzen harer Goddelijkheid, belem-
mert zij het verstand niet, om redelijk te ge-
looven.* — Wie verdient er meer onbepaald ge-
loof,

loof, dan God, de Alwijze, de Alwetende, de Algoede, als Hij tot ons spreekt door den mond van Hem, die meerder was, dan alle Wijzen en Leeraars en Goddelijke Afgezanten? wanneer verdient Hij meer op zijn gezag geloofd te worden, dan als Hij zijn woord bevestigt door teekenen zijns alvermogens, gelijk aan die, welke Hij door Jezus te weeg bragt? En evenwel Hij vordert geen blinde onderwerping; geen geloof, dat ons verstand aan ketenen legt, en onze vrijheid van denken en onderzoeken met ondragelijke kluisters bezwaart: Hij eischt integendeel eene onderwerping des verstands, die een gevolg is van de redelijke overtuiging der waarheid; een geloof, dat ons ontslaat van de boeijen van onkunde en menschen-dwang, en dat zelf de vrucht is van bedaard en rijp onderzoek. *Het blijft* wel waar, dat wij, in de verhevenste waarheden van den Godsdienst, onzen God en Heer als het ware enkel op zijn woord moeten gelooven; ja dat de wonderteekenen, waardoor Hij voormaals zijn woord bekrachtigde, ons mede zijn beslissend gezag herinneren: maar ook dan zelfs verbijstert Hij onze rede niet, ja doet ons hierdoor insgelijks gevoelen, hoe waar, hoe schoon, hoe Goddelijk het is, dat Hij ons bekend maakt. Verdient zulk eene redematige leer dan niet boven alles gekend en behartigd te worden? is zij niet, meer dan iets anders, waardig, dat wij met hare groote ontdekkingen onze kennis verrijken; naar hare zuivere voorschriften hart en wandel inrigten? — Ziet het, Aanzienlijken der wereld! ziet het, scherpzinnige Vernuften der verlichtste eeuwen! zulk een Evangelie hebben wij; een Evangelie; niet slechts voor den gemeenen man, voor den onkundigen hoop, terwijl gij

ij u met hoogere wijsheid verzadigen kunt; maar eenen Jezus, die behoefte is zelfs voor Hovelingen; een Evangelie, dat ook voor de schranderste onderzoekers der waarheid het Boek der wijsheid en des levens is, welks hooge waardij en Goddelijkheid gij vrijelijk moogt toetsen, en waarvan gij bevinden zult, dat hierdoor de mensch in vrede en overeenstemming met God gebragt, en allengs tot het toppunt zijner ware grootheid opgevoerd wordt. — Maar ziet het ook, geringen der wereld! ziet het, eenvoudige, kinderlijke verstanden! zulk een Evangelie hebben wij; een Evangelie, niet slechts begrijpelijk voor de geleerde navorschers, terwijl gij op hun gewaand onfeilbaar gezag gelooven moet; maar eenen Jezus, die toegankelijk is ook voor visschers en handwerkslieden, uit welke hij zelfs zijne grootste Apostelen vormde; een Evangelie, dat ook u niet dwingt, maar verstandig en bevattelijk opleidt, om te gelooven, om liefde en vertrouwen te schenken aan Hem, die u lief gehad, en u de heerlijkste hoop ingeboezemd heeft."

De derde Bundel, waarmede wij nu nog onzen Lezer een weinig bekend hebben te maken, behelst vijf Leerredenen, door den Eerw. VERWIJS, voor ruim vijf jaren reeds in zijne eerste, en nu onlangs, na eene nieuwe bewerking, in zijne tegenwoordige Gemeente van *Dokkum*, uitgesproken, benevens een zevental Bijlagen. Uit den titel blijkt, dat ze eigenlijk opgesteld, gedaan en gegeven zijn voor Jongelieden, om hen tot hoogschatting en gebruik des Bijbels, tot Godsvrucht, ernst en ware deugdzaamheid op te leiden. Wij keuren het wel niet goed, dat men als Leeraar, in 't openbaar optredende voor eene gemengde schare, alleen voor zekere klasse, of voor zekere jaren spreke, want ieder

der een moet iets, dat voor hem past en bijzonder nuttig is, telken reize zoo veel mogelijk hooren. Daarop heeft ieder Leeraar, vooral bij het ſtellen van elke preek, te letten, en zich daarin door den tekst te laten leiden. Ondertusſchen willen wij daarmede geenszins zeggen, dat men niet, nu eens meer bijzonder voor Jonge, dan eens voor bejaarde perſonen, zijnen tekst zou mogen kiezen, en zijne behandeling behooren in te rigten. Dit achten wij zelfs wel degelijk noodzakelijk, en van 't grootſte belang; men zorge maar, dat men ook dan algemeen nuttig worde, opdat elk ſtichting erlangen kunne. Dit kan en moet geſchieden, al predikte men ook, bij voorbeeld, over het vijfde Gebod, gelijk onze ouden ook zeer wel begrepen. Tegen de aanmerking, afgeleid uit het min voegzame, *dat iemand die* zelf nog naauwelijks de jaren der *Jongelingſchap* uitgetreden is, als Leeraar en leidsman van jongelieden optreedt, heeft VERWIJS zich in zijne Voorrede zelf verdedigd. Dat de twee eerſte Leerredenen in den Zomer en Herfst, en de drie andere achter één in den Winter zijn gedaan, wanneer de openbare Godsdienstoefening een half uur later aanvangt, heeft VERWIJS aangevoerd, ter redengeving voor het in 't oog vallend verſchil in lengte van de twee eerſte met de volgende Leerredenen. En zoo iemand nog eenige bedenking maken mogt, over de uitgebreidheid, dan zegt hem VERWIJS, dat hij, in het uitſpreken niet gewoon is zeer langzaam te zijn, 't geen voorzeker althans wel een derde verſchil maken kan. Maar laat ons zien, wat ons hier geleverd wordt!

De eerſte Leerrede, handelt over *Ps.* CXIX: 9, *Waarmede zal de Jongeling* enz. als gereede aanleiding gevende, om over de gevaren des jeug-

jeugdigen leeftijds na te denken, en tevens den besten raad en bestuur bevattende, om die gevaren gelukkig te ontworstelen. De *onervarenheid* (*liever* de mindere ervaring) de *kracht en het vuur der driften*, en de *verleiding* (liever de meerdere pogingen tot) *van anderen*, worden, in het eerste Deel, als genoegzame redenen opgegeven, waarom men beweert, dat het gevaar, dat vleesch en geest zullen besmet worden, bijzonder groot voor de Jongelings-jaren is; en in het tweede is, ten betooge, dat de Jongelingschap al die gevaren gelukkig ontworstelen, en het leven zuiver houden kan, door zich Gods woord ten rigtsnoer te stellen, om daar naar deszelfs gedragingen te besturen, aangewezen: 1.) dat hetzelve het beste onderrigt behelst, beide van des Jongeilngs pligten, en van de gevaren die hem omringen, 2.) de krachtigste opwekking om het leven zuiver te houden, en 3.) de heilzaamste middelen hier toe aanwijst. Dit alles is geleidelijk voorgedragen, duidelijk ontwikkeld en ernstig aangedrongen. De Inleiding is voor eene Leerrede min gepast, dan wij vertrouwen, dat dezelve voor de uitgave zoo gesteld, ten minsten verbreed is, 't geen echter, na de Voorrede, ook niet meer noodig was.

De opregte betuiging van OBADJA: *Ik, uw dienaar, vreeze de Heere van mijne jeugd af*, 1 *Kon.* XVIII: 12*b*. voorkomende, is in de tweede Leerrede behandeld, en daar aanleiding uit genomen, ter aanprijzing van jeugdige Godsvrucht, als allerbetamelijkst en zeer voordeelig. Dit is zeer goed ontwikkeld. Dan volgen tot slot, in het laatste deel, deze drie aanmerkingen: Zullen jonge menschen in staat zijn om den Heere te vreezen, dan moeten zij,

1.) vooraf den Heere kennen, 2.) zich van de Godsvrucht redelijke en zuivere denkbeelden vormen, en 3.) standvastig zijn in het vreezen van den Heer; welk laatste echter dus nader verklaard wordt: dan moeten zij een ernstig en welberaden voornemen hebben, tot welks uitvoering zij tevens ootmoedig kracht zoeken bij God. Doch, zou men hierop niet met grond kunnen aanmerken, dat dit niet alleen en met uitsluiting van jonge lieden, maar van alle menschen even waarachtig is? Sluit ook het *vreezen van den Heere*, het laatste niet zeker in zich. Hier is de vraag toch niet, of men den Godvruchtigen 't zij meer, 't zij min in jaren gevorderd, niet wel tot standvastigheid en gedurige waakzaamheid mag opleiden? maar of men gezegd kan worden, een *Godvreezend* mensch te zijn, zonder een *heilig voornemen*, om bij zijne goede grondbeginselen te blijven, en daarin te volharden ten einde toe? Zoo dra als men in dit laatste wankelt, wankelt onze geheele Godsvrucht, en verkeert men dus in het uiterste gevaar, om weggesleept en bedorven te worden. Maar, behalven dit, vinden wij ons verpligt den ernstigen Steller, die zelf blijkt te gevoelen, dat hij al ligt gevaar loopt van te breedvoerig te worden, er opmerkzaam op te maken, dat deze Leerrede zeer goed met eene korte en hartelijke toespraak, zonder dit geheele breedvoerige stuk, had kunnen eindigen.

'T Geen hier, over de voordeelen van Godzaligheid korter gezegd is, wordt in de volgende derde Leerrede nader betoogd, ten aanzien ook van het *tijdelijk welvaren*, als winnende zeer veel bij de naauwgezette behartiging van den Godsdienst. Het voorbeeld van JOZEF, is, naar den tekst *Gen.* XXXIX: 1—6*a*. tot eenen ge-

geſchikten grondſlag aangenomen, en na de ontvouwing daar van, de vroege Godsvrucht aangeprezen, als het beste middel, om *voort te komen in de wereld, en zijne tijdelijke zaken te bevorderen*, of liever om wezenlijken voorſpoed te genieten, ook in dit leven en zelfs naar het tijdelijke. Te regt is, naar den tekst, dit laatſte opgehelderd, en uit den eigen invloed der vroege Godsvrucht op ons beſtaan en en gedrag, en uit de toegenegenheid van God en menſchen, welke zij ons verwerft. Hier komen verſcheidene zeer ter zake dienende aanmerkingen voor, waar over men verder de Bijlagen raadplege. Van het voorbeeldig gedrag des zelfden edelen Israëliets, in een bijzonder geval van verleiding, volgens *Gen.* XXXIX: 6*b*—12. wordt, in de vierde Leerrede, gepast gebruik gemaakt, na eene kieſche en tevens levendige voorſtelling van het geval zelve, om de vroege Godsvrucht te doen kennen, als het beste behoedmiddel tegen de gevaren der zonde, naardien dan de verleiding minder vat op ons heeft, en wij de beste wapenen bezitten, om haar tegenſtand te bieden. Deze Leerrede is voorzeker niet de minst gelukkig geſlaagde; van dit vijftal.

Van de laatſte Leerrede is *Gen.* XXXIX: 13—23. de tekst, en de ſtof: eene *oplosſing* der bedenking: *Dat de Godsvrucht vaak oorzaak is van lijden.* De behandeling hier van kon, naar het gevolgde plan des Eerw. VERWIJS, niet wel achter wege blijven, vooral niet, daar in de derde Leerrede ſlechts ter loops, en als in 't voorbijgaan daar over iets gezegd was. Over de keuze van den tekst, maken wij geene aanmerking, de Schrijver had bij het voorbeeld van JOZEF reeds een en andermaal de Gemeente bepaald, en heeft dat nu willen vervolgen. Het gepas-

te thema van dezen tekst blijkt te zijn: God verlaat de zijnen die Hem vreezen, ook in ongelegenheden, niet, en dat voegt ook zeer ter beantwoording der hier beslissende bedenking, welke men maar al te dikwijls onbedachtelijk hoort herhalen, gelijk ook hier wel opgemerkt is. Na het een en andere over de geschiedenis te hebben medegedeeld, beantwoordt VERWIJS de gezegde bedenking, met de ontwikkeling der volgende bijzonderheden: *Zij is niet altijd, niet noodzakelijk waar, zelfs onder het lijden is de deugdzame vereerder van God, nog veel gelukkiger dan zijn goddelooze vijand, smader en vervolger, in zijnen voorspoed; — God verlaat den braven ook in het ongeluk, dat hem zijne braafheid berokkende niet, maar blijft met hem, en betoont zich dan vooral aan hem goed;* en *tegenspoed en ongeluk zijn niet altoos hetzelfde.* Men ziet ook hier uit, dat de Eerw. VERWIJS op zijn onderwerp wel heeft nagedacht, en zijne Leerredenen voor verstand en hart, weet nuttig te maken. Als wij tot slot eene vergelijking maken moeten, dan houden wij de Leerredenen in den eersten bundel voor de kortsten en zaakrijkste, die van den tweeden voor in den stijl meer uitmuntende, en deze in den laatsten bundel, voor niet 't minst gemoedelijk en ernstig.

Achter aan heeft VERWIJS, nog een toevoegsel gegeven van zeven zoogenaamde, Bijlagen; behelzende de eerste of A, iets ter opheldering over 1 *Joan.* II: 13—17. waar van in de eerste Leerrede gebruik gemaakt was. B. Over de Bijbelsche voorbeelden van Godvreezende Jongelingen, insgelijks in die Leerrede aangehaald, en dus ter aanvulling dienende, of ter bevestiging. C en D. behooren ook nog tot de eerste Leerrede, bevattende C, eene aan-

prij-

prijzing van het vroege Avondmaalhouden, in de Leerrede ernstig en met grond aangeprezen, en D, eene aanwijzing van 't geen, in SALOMO's Schriften, de Psalmen en de Apokrijfe Boeken des O. Testaments, bepaaldelijk tot Jongelieden, betrekking heeft. Bij de lezing van C herinnerden wij ons, het treurig berigt dat wij voor eenige jaren, gedrukt in 't Hoogduitsch lazen, niets minder behelzende, dan dat men in zeker voornaam gedeelte van *Duitschland*, nu zoo verlicht was geworden, dat Jongelieden van aanzienlijke standen wel hunne belijdenis aflegden, om aan de gewoonte te voldoen, en ambten te kunnen bekleeden, maar of slechts eenmaal, terstond na die belijdenis, of zelfs ook niet éénmaal van het H. Avondmaal des Heeren, gebruik maakten, en zich meenden of waanden, daardoor eervol te onderscheiden van den gemeenen hoop. Hoe verschrikkelijk?

Bijlage D, noemt VERWIJS zelf een Aanhangsel, dienende op de eerste Leerrede.

Bijlage E, behelst eene zeer goede opgave van eenige boeken, over Godsdienst en Zedekunde, over den Bijbel en de natuur handelende, die den Jongelieden meest aan te prijsen zijn; ten einde de vermaning, in het derde deel der tweede Leerrede voorkomende: — *om behalven den Bijbel, ook andere nuttige boeken te gebruiken*, — te beter te doen in acht nemen, en den weg daartoe aan te wijzen.

Had de Schrijver, in de derde Leerrede, zich onder andere ook beroepen op *Ps.* XXXVII: 16 en 25, en korter dan hij wenschte zich moeten uitdrukken, in Bijlage F. levert hij eene nadere bepaling, staving en verdediging van het beweerde, aangaande de voordeelen der

Godsvrucht voor onze *tijdelijke* welvaart, welke wij onzen geheelen bijval geven.

De zevende Bijlage, eindelijk, handelt vooral, over de in de vijfde Leerrede aangehaalde plaatsen, 1. *Petr.* IV: 18 en *Luc.* XXIII: 31. en eindigt, benevens het gansche boekdeel, op deze wijze:

„ Vroegere en latere uitleggers hebben dit spreekwoordelijk gezegde van Jezus, Luk. XXIII: 31 te vinden, even als Jerem. XXV: 29, waar eene dergelijke opklimming voorkomt van *de stad, die naar Jehova's naam genoemd was* Jeruzalem, tot de *Heidensche koningen en volken* (verg, vs. 15—28); beide die plaatsen dan hebben vroegere en latere uitleggers, in eene opmerkelijke overeenstemming, met deze van Petrus vergeleken, waarvan de randteekeningen onzer overzetters op die gezegden van Jezus en Petrus, wat de vroegere uitleggers aangaat, ten bewijze strekken. — Eigenlijk staat er bij Lukas: *indien zij dit doen*, en men zou daarbij dan, zegt *Grotius*, aan de Romeinen kunnen denken, gelijk ook wel uitleggers aan hen, als door Jezus bepaaldelijk bedoeld, gedacht hebben; maar liever wil hij het onbepaald vertalen: *indien men dit doet, indien dit gedaan wordt*; en waarom zouden wij hem hierin niet volgen, daar dit op het spraakgebruik steunt en het gezegde allezins eene spreukachtige of spreekwoordelijke gedaante heeft? *Groen* of, gelijk het woord eigenlijk moest vertaald worden, *vochtig*, *sappig*, en bij tegenoverstelling *dor hout* is *vruchtbaar* en *onvruchtbaar geboomte*: beide nu zijn den Hebreeuwen tot beelden van de zedelijke gesteldheid der menschen, en *groene boomen* duiden in hunne taal braven, *dorre boomen* goddeloozen aan; ziet Ezech. XX: 47; verg. met XXI: 3; welke beeldspraak Joannes de dooper en Jezus gevolgd zijn,

zijn, blijkens Matth. III: 10; VII: 16–20; en andere plaatsen, met welke Judas brief vs. 12. vergeleken worde. — Besloot nu Jezus met deze spreuk zijn aandoenlijk gesprek, tot de over hem weenende vrouwen gehouden op den weg naar Golgotha, waarin Hij het nakend onheil, dat de Joden treffen zou, aangekondigd had, Hij wilde er mee zeggen: „indien toch zelfs „de *onschuldige en regtvaardige* mensch, zoo „als *ik* ben, onder Gods hooge toelating of „beschikking, dus lijden moet, als gij *mij* „thans ziet lijden, *wat zal den goddeloozen en* „*schuldigen wedervaren?* hoe zwaar een lijden „heeft die niet wel te wachten!" verg. de randteekening onzer vertalers."

„Lezenswaardig is, zeide ik boven reeds en hier zij het herhaald, het geen over de in beide die plaatsen zoo spreukmatig, kort en krachtig voorgedragene leer door v. d. Palm t. a. p. is geschreven. Hij merkt op, dat, gelijk er ter eener zijde uit blijkt, dat volgens de denkwijze der oude Hebreeuwen de deugd niet onafscheidelijk van aardsch geluk vergezeld ging, er aan den anderen kant ook duidelijk uit te zien is, dat zij den vromen minder aan wederwaardigheden en tegenspoeden onderworpen rekenden dan den goddeloozen, maar eene opklimming hierin voor natuurlijk, met Gods regtvaardigheid en met de ondervinding overeenkomstig hielden, zoo dat, indien zelfs de regtvaardige van deze ongelukken niet was vrij te waren, dezelve des te zekerder en menigvuldiger den boozen treffen moesten. „En wij, „mijne lezers!" — zoo vraagt hij nu — „wat „zullen wij van deze leer zeggen? dat zij waar „of valsch is? of dat zij alleen waar kon wezen onder eene onmiddelijke theocratie, doch „door de ervaring van latere tijden, vooral se-

„ dert de invoering des christendoms , word
„ tegengesproken?" *Neen*, is hierop, na twe
aanmerkingen ter juistere bepaling van den staa
des onderzoeks, het antwoord; en op gronc
van gezonde begrippen van den goddelijken ze-
gen, in verband staande met menschelijke deugd,
op grond verder van den aard der zaak en de
orde der natuur, op grond eindelijk van de
ondervinding, wordt kortelijk, maar blijkbaar
naar waarheid, aangetoond, dat, indien wij het
menschelijke leven beschouwen als zamengesteld
uit eene zekere mate van voorspoed en tegen-
spoed, die eenen iegelijk, naar deszelfs *kring*
en stand in de maatschappij, overkomen, naar
deze berekening de som van het goede en voor-
spoedige altijd meer naar de zijde der deugd,
de som van kwaad en onheil, altijd meer naar de
zijde der ondeugd overhelt; *dat dus de ware*
staatkunde, om, *zoo veel mogelijk*, bevrijd van leed
en zorgen, onder gedurige stof van blijdschap en
dankbaarheid, zijn leven door te brengen, daarin
bestaat, dat men God diene en zijnen pligt be-
trachte; dat er daarentegen geen zorgelijker toe-
stand van aardsch geluk *over het geheel* kan plaats
hebben dan die van den zedeloozen verachter
van God en deugd. — En o dat elk, die *goede da-
gen* verlangt, deze ervarings-leer van vroegeren
en lateren tijd met allen ernst opmerke, be-
hartige, volge! Hiertoe mijnen jongen mede-
menschen, gelijk mij zelven, lust, moed en
kracht toebiddende van *den Vader der lichten,
van wien alle goede gaven en volmaakte giften
tot ons afdalen* en die *rijk is over allen, die
Hem aanroepen*, sluit ik dit werk, in de hope,
dat het nut doen moge onder hen, voor wie
het bestemd is."

Het is ons niet mogelijk, om in verdere bij-
zonderheden te treden, wij hebben den lezer
met

met alle drie deze Verzamelingen eenigzins bekend zoeken te maken. Hartelijk wenschen wij, dat de goede oogmerken van den Eerw. KROM, VAN BEMMELEN en VERWIJS bereikt, en dus alle drie deze bundels, met de belangrijke en van naauwkeurigheid, ernst en vurigen ijver voor ware vroomheid, overal getuigende Bijlagen, onder Gods zegen dienen mogen, om de eenige ware Staatkunde des levens, voor allen even belangrijk, heilzaam en noodzakelijk, aanmerkelijk in ons Vaderland te bevorderen!

UITBOEZEMING bij het Derde Eeuw-Feest der Hervorming, naar aanleiding van Rom. XIII: 12. *Te* Leijden, *bij* C. G. Menzel, 1817. 61 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 11 —

Deze *Leerrede*, hier *Uitboezeming* genaamd, om dat de denkelijk jeugdige Schrijver te gering over dit zijn werk dacht, dan dat hij het dezen naam of ook dien van *Verhandeling* waardig kon oordeelen, behandelt eerst *Rom.* XIII. 12. *De nacht is voorbij gegaan* enz. toont vervolgens de waarheid daar van en de gepastheid der daarop gebouwde vermaning aan, en past *eindelijk* dit gezegde des Apostels op de Hervorming toe. De ons niet bekende Opsteller heeft goede bewijzen van zijne bekwaamheid als Leeraar, in deze proeve, gegeven, en verdient alle aanmoediging.

AVONDMAALS VIERING door A. DE KONING, *Predikant te* Sliedrecht, *op den* 12*den van Grasmaand* 1818. *Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen, 1818. 34 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* — 8 —

De Eerw. DE KONING, bevestigde op den

12den April des jaars 1818, zes en vijftig nieuwe Ledematen, bij gelegenheid der bediening van het H. Avondmaal, waartoe hij, op eene buitengewone aanzienlijke schare van toehoorders rekenende, zich, ook door het schrijven van zijne aanspraken, aan de tafel bij zulk eene gelegenheid passende, bijzonder had voorbereid. Hij had het genoegen om op te merken, dat zijne redenen indruk verwekten, en oordeelde denzelven te moeten bewaren en versterken, door derzelver uitgave, voor zijne Gemeente, en vooral voor de nieuwe Aankomelingen, De tekst was *Luk.* XVIII: 14*a.* en is kortelijk toegepast op de wijze, waarop men aan het Avondmaal behoort deel te nemen, de toespraken zijn kort en hartelijk, de Gezangen wel gekozen, en aan de twee *laatste tafels*, blijkt hier de bevestiging, eerst van *de mannen en jongelingen*, en vervolgens van de jonge dochters en vrouwen, te hebben plaats gehad. Offchoon nu, bij de lezing, voorzeker op verre na niet dat roerende kan worden opgemerkt, 't welk menig een bij de uitvoering bijzonder aandoet en in eenen heiligen ijver ontvonkt, overtuigt ons evenwel, dit gedrukte voorstel, dat de Eerw. KONING de gemelde plegtigheid zeer stichtelijk bestuurd heeft. Hartelijk wenschen wij met hem, dat de lezing, bij velen in zijne Gemeente, die uitwerking hebbe, dat derzelver goede indrukken versterkt, en door de beoefening verwezenlijkt worden!

VERZAMELIMG van Stukken; rakende het Proces tusschen de Ouderlingen in de Hervormde Gemeente te Winschoten, *en den Heer* H. CANNEGIETER, *Predikant in dezelfde Gemeente,*

te, bij het Klassikaal Bestuur van Winschoten *en, vervolgens in* Appel, *bij het Provinciaal Kerkbestuur van* Groningen *gevoerd. Ter onpartijdige beoordeeling, uitgegeven door de Ouderlingen. Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1818. 119 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : — : —

Het Publiek heeft in deze uitgave zoo weinig belang, dat wij het voor onnoodig rekenen, met den inhoud daar van, ons hier bezig te houden. Wij hopen, dat na de finale uitspraak, en de uitvoering van het ons allezins bedachtzaam en wel beredeneerd voorkomend Vonnis, de zaak reeds eenigzins vergeten begint te worden, en zouden wij dan, door het ophalen van het geschil in 't openbaar, de reeds bedarende driften weder opwekken? — Neen! veel liever bidden wij den Heere der Kerke, dat de aanzienlijke Gemeente van *Winschoten*, met haren Leeraar, de heerlijke vruchten van Vrede en broederlijke liefde plukken, en de prediking van het Evangelie des vredes de gezegendste uitwerking aldaar hebbe!

ALFONSUS de EERSTE, Treurspel; door I. DA COSTA. *Te* Amsterdam, *bij* P. den Hengst *en* Zoon, 1818. 79 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 10 : —

TREURSPELEN van Vrouwe KATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK. *Te* Amsterdam, *bij* P. den Hengst *en* Zoon, 1818. *X en* 158 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : — : —

Drie oorspronkelijke Treurspelen, tot welker ver-

vervaardiging de *Tweede Klasse des Koninklijken Nederlandschen Instituuts van Wetenschappen enz.* door derzelver uitschrijving van een Eereprijs, voor het best gekeurd oorspronkelijk Treurspel, dat mogt worden ingezonden, aanleiding blijkt gegeven te hebben.

Het eerste is van den jongen DA COSTA, wiens Dichtvermogen wij vroeger reeds gunstig hebben leeren kennen. De Portugeesche en Spaansche Geschiedenis der elfde Eeuw, onzer jaartelling, heeft hem de stof opgeleverd ter bewerking. Don ALPHONSUS, Zoon van eenen Prins HENRIK en Don ATHERESIA, werd, bij het tweede Huwelijk zijner Moeder, met eenen Graaf DE TRAVA, na den dood zijnes Vaders, door haar achter gesteld, en van zijne wettige regten en aanspraken vijandelijk beroofd. Met behulp echter van de voornaamste Ridders uit het *Graafschap*, gelukte het hem, zich in de Grafelijke magt te stellen, en, na onder dien titel vrij lang geregeerd te hebben, behaalde hij bij *Ourique* eene roemvolle overwinning op vijf Moorsche Vorsten, sints welke hij dien van Koning droeg. De vertooners, in het hier uit geboren Treurspel, zijn:

„ DON ALFONSUS, *Zoon en opvolger van Graaf Hendrik van Portugal.*"

„ DONA MATHILDA, *zijne Echtgenoote.*"

„ DONA THERESIA, *Weduwe van Graaf Hendrik, moeder van Don Alfonsus en hertrouwd met*

„ DON FERDINAND PEREZ *Graaf* DE TRAVA, *Castiljaansch Edelman.*"

„ DON EGAS MONIZ, *Portugeesch Edelman, opvoeder van Don Alfonsus.*"

„ OMAR, *Afgezant van den Oppervorst der Mooren.*"

„ DON LORENZO D'AGANIL, *Hoofd van Don Alfonsus Lijfwacht.*"

„ DON

„ DON PEDRO D'AVILA, *Hoofd van Graaf de Travaas Lijfwacht.*"

„ DONA LEONORA, *vertrouwde van Dona Mathilda.*"

„ *Een Schildknaap.*"

„ *Spaansche en Portugeesche Edellieden, aan de Trava gehecht, met* DON ALONZO GOMEZ *aan hun hoofd.*"

„ *Portugeesche Edellieden.*"

„ *Lijfwachten van Don Alfonsus en de Trava.*"

In vijf Bedrijven, de twee eerste van vijf het derde van vier, en de twee laatste van zes Toneelen, is dit Treurspel, op die Geschiedenis eenigzins gegrond, uitgewerkt. Met veel genoegen hebben wij doorgaans de versen gelezen, en den stijl geschikt naar en voor het onderwerp bevonden. Verscheidene schoone bewijzen, doen de kunst en den smaak des Dichters groote eer aan.

De kortheid welke wij in acht moeten nemen, verbiedt ons dit naar onze begeerte te bewijzen. Een paar voorbeelden echter:

Als ALFONSUS door de teederheid zijner Echtgenoote tot voorzigtigheid opgewekt is, antwoordt hij: als een regt adelijk man, „ *Verg alles van mijn min, maar verg mijn oneer niet!*" en zwijgt.

En bij het einde van het Eerste Bedrijf, treedt hij af, met deze zoo gepaste betuiging, aan welke hij vervolgens ook getrouw beantwoordt:

Deez' dag getuigt mijn val,
Of voert Graaf Hendriks Zoon ten troon van Portugal.

Hoewel ook het karakter en de aandoeningen van zijne Echtgenoote, *con amore* bewerkt schijnen, spreekt zij toch wel eens hier, zoo als

als men 't niet verwachten zou, bij voorbeeld, in het tweede Tooneel des eersten Bedrijfs:

„ *helaas! ik vloek den dag*
„ *Die me in het leven riep, om eindeloos in zuch-*
„ *ten,*
„ *Te kwijnen, en voor 't lot van 't dierbaarste te*
„ *duchten,*

Zij sprak immers hier met haren dierbaren Gemaal, en zijnen waardigen Opvoeder, Beschermer en Vriend!

In 't geheele Stuk, heerscht veel levendigheid, maar er wordt ook in zoo weinig tijds, zoo veel afgedaan! *Natuurlijk* spreken doorgaans de voorkomende personen, maar de komst van den Afgezant van het Opperhoofd der Mooren, om ALFONSUS te begroeten, en *zijne* diensten aan te bieden, moet wel verwondering baren, daar het plan des eersten pas in werking komen moest. Ondertusschen gevoelen wij dat dit geschied is, om de standvastigheid van den hoofdpersoon, te meer te doen uitkomen, en het kontrast te grooter te maken.

De strijd tusschen het gevoel van gekwetste eer en regten, en van liefde en eerbied voor eene moeder, in ALFONSUS, en die van een overblijfsel van moederlijke teederheid en van wreedheid en heerschzucht in THERESIA, zijn hier meer dan eens treffend uitgedrukt. Het slot strekt ook nog ten bewijze, dat de zegevierende en aangebedene ALFONSUS, hoe zeer door Gade en Vriend getroost, uit hoofde van den ijsselijken vloek zijner Moeder, en het gevoel van betrekking en verpligting, van binnen eer onrustig bleef. Zie hier het zelve:

„ Neen,

„Neen, aangebeden vrouw! neen, edelste aller vrinden!
De wond van deze borst zal nooit verzachting vinden!
Het lot, wiens toorn ik lij', vereeuwigt zich dees dag!
Ga, stervling, leer van mij wat al de glans vermag
Van rang en grootheid! Op de koningstroon gezeten,
In 's overwinnaars borst van rouw van een gereten,
En rein van hart en hand draagt hij des booswichts straf!
O hemel! 'k onderwerp me, aan wat uw gramschap gaf!
Ik weet het, ook de deugd kan hier rampzalig wezen!
Uw liefde spaart voor haar een heil meer uitgelezen!
Maar ach! verhoor de beê die hier mijn boezem stort!
Indien een moeders vloek door u gehandhaafd wordt,
Behoed, na zoo veel smart, mijn aangebeden Gade!
Behoed mijn Portugal, bevrijd door uw genade!
'k Stond jaren droefheid door, met beiden lotgemeen:
Maar treff' dees laatste slag Alfonsus hoofd alleen!

Wij herinneren ons de gepaste aanmerking van BLAIR: de *Tragedie* bedoelt, — ons deugdzaam gevoel te verhoogen. De Dichter, welke ons belang doet stellen in de deugd, ons medelijden doet hebben met ongelukkigen, ons gepaste gevoelens inboezemt, bij het gezigt der wisselvalligheden van 't menschelijk leven, en door mid-

middel der deelneming aan het ongeluk van anderen, 't welk bij in ons verwekt, ons daartoe brengt, dat wij ons tegen misslagen in ons eigen gedrag in acht nemen, heeft alle de *zedelijke* oogmerken der *Tragedie* bereikt.

Hulde doende aan den goeden aanleg van dezen jongen Dichter, en aan zijne niet gemeene talenten, gaan wij over tot de beschouwing, der beide lettervruchten van de zoo roemrijk bekende Mevrouw BILDERDIJK. Zij heeft er geene schets, den Inhoud behelzende, voorgevoegd, hoe gemakkelijk dit ook voor haar, en aangenaam het voor den lezer zou geweest zijn.

In het eerste Stuk treden, behalven den hoofdpersoon, „ den *Spaanschen Ridder, aan het Hof van Alonzo, den Koning van Asturie en Leon, opgevoed.* RAMIRO, *ten toneele:*

„ ELVIRE, *Spaansche Edelmaagd, met Ramiro opgevoed.*"

„ ABDALLAH, *Sultan van Kordua en Grenade.*"

„ ALVARO, *Gunsteling van Koning Alonzo, als gezant bij Abdallah verschijnende.*"

„ ABDUL, *Bevelhebber van Abdallahs lijfwacht.*"

„ JOSSOF, *Krijgsbevelhebber van Abdallah.*"

„ EEN MOOR, *tot Abdallahs gevolg behoorende.*"

„ LIJFWACHTEN, *en ander* GEVOLG *van Abdallah.*"

„ GEVOLG *van Alvaro in zijn gezantschap.*"

De beminnelijke ELVIRE, werd van RAMIRO niet alleen, maar ook van ABDALLAH en ALVARO geliefd, en ieder van die drie zocht zich van haar meester te maken, doch haar hart behoorde aan den moedigen Ridder RAMIRO, terwijl zij ABDALLAH, uit hoofde van zijne opgemerkte deugden, zeer hoog achtte, maar ALVARO, en met reden, verfoeide. In 't eerst wist de

een

gen der medeminnaren van den anderen niet, vervolgens leeren zij elkander kennen, en eindelijk wordt het affchuwelijk karakter van den huichelaar ALVARO, die ZAÏDE, ELVIRES moeder, vermoord had, openbaar. Het blijkt, dat ABDALLAH, ELVIRES Vader is, die met een dolk verraderlijk gewond, in zijne laatfte oogenblikken, de handen van ELVIRE en RAMIRO in een gelegd, en den huwelijks-zegen uitgefproken hebbende, in tegenwoordigheid van den inkomenden booswicht ALVARO, die zich het hoofd vanhopig tegen den grond flaat, zoo dat hij sterft, op deze merkwaardige wijze het tooneel eindigt:

Beklaaglijk lot van hem, die zoo verbitterd
fneefde!
Zie daar dan de uitkomst die den Godverloochenaar wacht!
Mijn kindren, die alleen ontflaapt gerust en
zacht,
Die Hem in 't hart vereert, naar wien de Kristenvolken
Zich noemen. Die alleen vreest voor geen
moordrendolken,
Die in 't ontbindings-uur Zijn throon te naadren
hoopt.
Vaart wel! nog eenen zucht, en 't lichaam is
gefloopt.
Vereenigt uw Leon met Korduë en Grenade; —
(*Na een ademfnik, de ftem nogmaals verheffende.*)
Vaart wel, ik vaar in d'arm van mijn vermoorde
Gade."

Het eerfte Bedrijf heeft vijf, het tweede zes, het derde zes, het vierde vijf, en het laatfte vier Tooneelen, welke meest alle leven-

dig zijn, de aandacht spannen en de aandoeningen wekken. De personen spreken overeenkomstig hun karakter, en doorgaans in eenen voegzamen stijl, en in wel ingerigte versen. Men ziet hier de deugdzamen wel met verschrikkelijke onspoeden kampen, maar zoo, dat hunne edele beginsels openbaar worden, en men te meer voor hen wordt ingenomen, terwijl de booswicht, na door zijne snoode daden, gelijk hij meent, tot het toppunt zijner wenschen geklommen te zijn, zijn welverdiende loon ontvangt, en knarsetandend ware deugd ziet zegevieren. Het is dus, gelijk het als *Tragedie* zijn moet, een zedelijk Dichtstuk, waarin men de verdiensten van de Maakster niet miskennen kan. Zonder iemand eenigzins de wet te willen voorschrijven in zijne wijze van *beoordeeling*, verklaren wij, gaarne *oog- en oorgetuigen* te zullen willen zijn, wanneer dit, in *ons oog* fraaije Treurspel, ten Tooneele gevoerd mogt worden, en te vertrouwen, dat het althans veler bijval grootelijks zou erlangen.

Mindere waarde heeft in ons oog de DARGO, waar in wij wel de kunst bewonderen, en de groote talenten der bevallige Puikdichteres vereeren, maar het te duistere, te ingewikkelde, te onnatuurlijke, meenen te moeten afkeuren.

DARGO, wordt in eenen vreesselijken verraderlijken opstand, van zijne Gade en kleinen Zoon beroofd, en is, schoon hij niet bezwijkt, maar van zijne wonden herstelt, en kroon en troon behoudt, deswegens troosteloos bedroefd. Zij waren, gelijk men meende beiden vermoord, maar leefden echter beide onder andere namen, de Echtgenoote in een vreemd land, en de Zoon, zonder of van Vader of van Moeder iets te weten, daar hij in zijn vierde jaar baar ontrukt werd, aan het Hof van den Hoofd-

per-

persoon, met wiens gunst beladen, hij tot legerhoofd verheven werd.

Zoo verloopen er ettelijke jaren, waarin men niets ontdekt. Men zoekt eindelijk den Vorst te troosten, door een tweede Huwelijk, en wel met Prinses EDDA, door hem en zijne beweende onvergetelijke vrouw opgevoed. Eerst weigert hij, maar laat zich eindelijk overhalen, en reikt haar tot ondertrouw zijnen ring. Nu ontdekt zich een verschrikkelijk onweder, de Vorst verneemt dat zijn gunsteling zich met de Priesterschap vereenigt, om hem verraderlijk te doen sneven.

Intusschen blijft het tweede Huwelijk uitgesteld, er worden maatregelen genomen, er ontstaan hevige twisten, — en 's Konings echte Vrouw komt in 't land, wordt als een Pelgrim vermomd, toegelaten door 's Konings doodvijanden, die haar niet herkennen, ontdekt zich aan haren Zoon, die in het verraad tegen haren Echtgenoot, zijnen hem onbekenden Vader gewikkeld is, en vervolgens aan EDDA de Bruid des Konings, en is troosteloos over het doodelijk gevaar, waar in zij nu verneemt, dat de Koning verkeert. Haar Zoon, doet ondertusschen wat hij kan, weet den Vorst te bevrijden, en voert hem eindelijk in triomf, zijner twintig jaren voor vermoord gehouden Gade, in de armen. Van den afloop en gelukkigen keer, echter, eerst vooraf ter loops kennis willen gevende, ziet hij EDDA, welke hij teeder beminde, bij zijne moeder, zoekt zich bij haar te verdeedigen, maar zij verfoeit hem, wil hem niet hooren, doorsteekt zich met een dolk en sterft, nog even getuige van het heugelijkst tooneel, waar in zij zoo veel deel nam, en van de waarheid onderrigt, vergiffenis aan ...AÖL schenkende.

De in dit Stuk van vijf Bedrijven voorkomende Personen, zijn:

„ DARGO, *Koning van Lochlin.*"

„ ALIZE, *Dargoos Gemalinne; in het Tweede en Derde Bedrijf als Pelgrim vermomd.*"

„ EDDA, *Prinses, door Dargo en Alize opgevoed.*"

„ GAÖL, *onbekende Zoon van Dargo en Alize; gunsteling van Dargo, en Legerhoofd.*"

„ EDOÄLD, *Vriend en Raadsman van Dargo.*"

„ ODO, *Bisschop en Kloostervoogd.*"

„ HUBBA, *Medelegerhoofd.*"

„ ESKUS, *Kloostervoogd onder Odo.*"

„ *Een* HOFBEDIENDE, *en verder* GEVOLG,"

„ KLOOSTERLINGEN," *en*

„ KRIJGSLIEDEN."

De uitvoering van beide deze Werkjes, is net en zindelijk. Over den vrij scherpen inhoud van het Voorberigt, van den Heer BILDERDIJK, voor de uitgave dezer beide lettervruchten zijner Echtgenoote, laten wij ons liefst niet uit, in hoop, van ook door ons stilzwijgen hier over, eenigzins mede te werken, om verkeerde indrukken voor te komen.

Wij moedigen den Heer DA COSTA, en Mevrouw BILDERDIJK, benevens andere bekwame Dichters van onzen tijd, en van ons land, liever ten vriendelijkften aan, en noodigen hen uit, om zich niet te laten afschrikken, en ter volmaking voort te werken.

KINDEREN, roepende Hosanna den Zoon van DAVID! *LEERREDE, uit het Engelsch vertaald, naar den derden Druk. Te* Middelburg, *bij* de Gebroeders Abrahams, 1818. 29 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* — 5 —

Wij twijfelen geheel niet aan het goede oogmerk

merk van den Engelschen Schrijver dezer Kinder-Leerrede, over *Matth.* XXI: 15*b*.; maar kunnen geene redenen van eenige noodzakelijkheid ons voorstellen, waarom dezelve in onze taal behoefde overgebragt te zijn.

PROZA en GEZANGEN voor de Nederlandsche Jeugd; tot opwekking van dankbare Vaderlandsliefde, door den Schoolopziener H. WESTER, *Broeder van de Orde van den Nederlandsche Leeuw. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1818. *72 Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* — 3½ —

Aangemoedigd door het gunstig onthaal van zijn *Wilhelmuslied*, en met het voortreffelijk doel, om, onder den Goddelijken zegen, warme Vaderlandsliefde, benevens Godsdienstige en dankbare gevoelens in de jeugdige harten te ontvonken, heeft de verdienstelijke Schrijver, dit voor de Nederlandsche Jeugd aangenaam geschenkje vervaardigd, en in 't licht gegeven.

De Dichtstukjes zijn meest alle voor de kinderlijke vatbaarheid berekend, en de aanteekeningen doen overal het aangewezen oogmerk kennen.

Wij prijzen den Kinderen dit boekje zeer aan, en achten, dat de waardige WESTER, voor deze uitgave, dank verdient.

Sterre- en Weêrkundige BERIGTEN *voor het Schrikkeljaar* 1820. *Met eenige Afbeeldingen. Door Mr.* E. H. GREVE. *Derde Jaargang. Te* Amſterdam, *bij* Beijerinck *en* Willemsz. *VIII en* 88 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1 : —: —

Dit Jaarboekje, is met dezelfde naauwkeurigheid vervaardigd, als de beide voorgaande, het getuigt dus ook even zeer van de kunde en ijver van den Heer GREVE, en kan, vooral aan de liefhebbers der Sterrekunde, niet anders dan aangenaam zijn. De Meteorologiſche waarnemingen, berekeningen en gevolgtrekkingen, worden niet hooger opgegeven, dan ze behooren geſchat te worden, en *zelfs zijn* de lezers hier gewaarſchuwd, om *er zich niet te vast* op te verlaten. Ten bewijze dat ook anderen, die op de Zon, Maan en Sterren minder acht geven, hier het één en andere aantreffen, dat hunne aandacht bijzonder boeijen zal, nemen wij hier het volgende over:

„ Ten dezen opzigte nu twijfelt niemand, of de Joden hebben altijd hun Paaschfeest op dezelfde wijze gevierd, als ten tijde van Christus en in vroegere eeuwen; doch in al die jaren, waarop men met eenige mogelijkheid onderſtellen kan, dat de Zaligmaker gekruiſigd is, namelijk, van het jaar 26 tot het jaar 36 onzer Christelijke Jaartelling, is er geen enkel jaar, waarop hun Paaschfeest, gelijk dit werkelijk gebeurd is, op eenen Sabbath of Saturdag kon invallen, dan alleen in het jaar 33 onzer jaartelling. — Het Joodſche Paaschfeest viel toen, volgens Ouden of Juliaanſchen Stijl, in op Saturdag den 4den April, het was toen bij hen eene *zeer groote Sabbath*, en de Opſtanding on-

onzes Heeren gevolglijk, op Zondag den 5den April. — Wanneer wij dit nu overeenbrengen met onzen tegenwoordigen Nieuwen Stijl, dan moet men voor ieder Eeuwjaar, dat er van het sterfjaar onzes Heeren tot op de Niceensche Kerkvergadering, in het jaar 325, verloopen is, eenen dag terug rekenen; namelijk voor de Eeuwjaren 100, 200 en 300 ieder éénen dag; hier door moet dan, volgens onze tegenwoordige Tijdrekening of Nieuwen Stijl, de Opstanding des Zaligmakers voorgevallen zijn op den 2den April, en gevolglijk juist op dien zelfden dag, waar op het Paaschfeest in dit jaar 1820 door de Christenheid gevierd zal worden. — Ten einde nu evenwel de Lezer hier niet denken moge, dat ik dit bloteliJk op eigen gezag schrijve, verwijze ik denzelven tot de voortreffelijke Tijdrekenkundige Verhandeling van den Heer J. TER PELKWIJK, nog onlangs, in het jaar 1818 uitgegeven, bladz. 286—289; met wien ook de Heeren SCHUTTE en VAN ALPHEN, alsmede de beroemde tijdrekenkundige CALVISIUS overeenstemmen. — Doch daar het bij de lezing van gemelde Verhandeling veelligt iemand zoude kunnen bevreemden, dat de Heer TER PELKWIJK (bladz. 284) slechts 2 dagen verschil stelt tusschen Ouden en Nieuwen Stijl, en de dag der Opstanding van JEZUS CHRISTUS dus vallen zoude op den 3den April; merken wij hier aan, dat dit Astronomisch gerekend ook waar is, doch bij eene terugtelling der Gregoriaansche jaren, zoo als wij hier vermenen te moeten doen, op dezelfde wijze gelijk zij vóóruit gerekend worden, geenszins aldus gelegen is, en gevolgelijk in het geval, waarvan wij hier spreken, niet ter zake strekt."

„Het Paaschfeest dezes jaars 1820, of 2den April houden wij dus, naar onze Tijdrekening

of Nieuwen Stijl, burgerlijk (*civil*), doch niet Astronomisch gerekend (*), voor den eigenlijken dag der Opſtanding onzes Heeren; den 11den Mei voor den waren dag der Hemelvaart en den 21ſten Mei voor den bepaalden dag der uitſtorting van Gods geest over de Apostelen, of den Pinkſterdag; zoodat dan deze Hooge Feesten der Christenheid op de eigene dagen, waarop deze allerluisterrijkſte gebeurtenisſen hebben plaats gehad, in dit jaar zullen gevierd worden. — En zoo nu de Joden eenen Sabbath, waarop tevens een hunner hooge Feesten invalt, voor eenen zeer grooten Sabbath houden; met hoe veel meer reden zullen dan de Christenen deze aanſtaande viering hunner Feestdagen, zoo zij eenig gevoel hebben, en in deze zake niet onkundig zijn, als groot, belangrijk en *hoogst* gedenkwaardig moeten achten, *daar zij nu ook* tevens op de eigene dagen des jaars *invallen*, waarop zij werkelijk gerekend mogen worden, gebeurd te zijn: ook het zelfde heeft plaats ten opzigt van den dag des lijdens en ſtervens onzes Heilands, den 31ſten Maart; doch van welken dag, hoe allerbelangrijkst ook in zich zelven, door de PROTESTANTSCHE Christenheid, tot heden toe, nergens zulk eene openbare pleg-

(*) „ Rekent men het Astronomisch, dan valt de dag der Opſtanding op den 3den April, de Hemelvaart op den 12den Mei en de Pinkſterdag op den 22ſten Mei; doch rekent men volgens Ouden of Juliaanſchen Stijl, zoo als men de dagen des jaars telde, ten tijde van CHRISTUS, dan zijn deze dagen den [illegible]de April, 14 en 24 Mei. — Wegens het *Geboorte Jaar* onzes Heeren verſchil ik van het algemeen gevoelen, de geſchiedkundige zwarigheden vervallen ook, voor het grootst gedeelte, bij mij, en er ontſtaat de beste overeenkomst uit tusſchen de gewijde en ongewijde Schrijvers; doch hier over hoop ik vervolgens eene bijzondere Verhandeling uit te geven."

legtige gedachtenis gehouden wordt, als van e Geboorte van JEZUS CHRISTUS, zijne Opstanding en andere heugelijke gebeurtenissen."

Nº. 1. *Nederlandsche Musen ALMANAK, voor* 1820. *Te* Rotterdam, *bij* J. Immerzeel Junior. 216 *Bladzz. De prijs is f* 3: 10: — *en hooger, naar mate der bandjes.*

Nº. 2. *ALMANAK aan bevalligheid en deugd gewijd, voor* 1820. *Te* Amsterdam, *bij* M. Westerman. 102 *Bladzz. De prijs is f* 1: 5: — *verguld opsnee f* 1: 10: —

Nº. 3. *ALMANAK voor Reizigers in het Koninkrijk der Nederlanden. Tweede Jaargang* 1820. *Te* Amsterdam, *bij* Mortier Covens *en* Zoon *en* ten Brink *en* de Vries. *De prijs is f* 1: 16: —

Nº. 4. *ALMANAK der Akademie van* Groningen, *voor het Jaar* 1820. *Door* TH. VAN SWINDEREN. *Achtste Jaargang. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens. *De prijs is f* — 11 —

Nº. 1. Is een zeer fraaije uit- en inwendig bevallige Almanak, welke zoo wel den Uitgever, als hun, die er hunne Dichtstukjes toe geleverd hebben, eere aandoet. Men ziet uit zulk een staal, dat wij Hollanders, als wij er belang in stellen, onze naburen niets behoeven toe te geven. Het Mengelwerk levert in de daad een fraaije krans van de schoonste en geurigste bloemen, door de zorg van echte liefhebbers, niet alleen, maar ook van ware kenners meest gekweekt, welke beide door geur en

en kleur de zinnen ſtreelen, en ook den geest vermaken en ſtichten. Dit Tijdſchriftje, verdient dus waarlijk eene vereerende onderſcheiding, en zal voor onze fatzoenlijke wereld een aangenaam geſchenk zijn.

Om het bijzondere en korte, ſchrijven wij dit Dichtſtukje af:

OP DE ZENDING VAN EENEN BIECHTVADER NAAR SINT HELENA.

De heemlen zijn ontroerd; het geestenheer verſtomt:
Het Hallelajah ſchijnt op Serafs tong te ſmoren;
De Blikſem klieft de lucht, de ſchorre donder bromt;
De hel, knarstandend, laat ſlechts *raauwe* kreten hooren;
De duivlen ſidderen van een huivring, nooit gevoeld;
Napoleon verſchijnt, in 't heilig biechtgeſtoelt.

Het welgelijkend portret van Neêrlands geliefden Puikdichter, verſiert vooraan geplaatst deez' Muſen Almanak, op Neêrlands grond geteeld.

N°. 2. Is mede een net Almanakje, waar in het onmisbare niet vergeten is, en daar en boven eenige Dichtſtukjes voorkomen, bij voorbeeld: De trouwe Geleider, en De verblijven van vreugde en ſmart, door W. H. WARNSINCK BZ. Het Vaderlandſche Lied, door B. KLIJN. BZ. Lentelied, van eene genadige Jonkvrouwe en ELIZABETHS ROZEN, door W. MESSCHERT, benevens andere van ongenoemde Makers, en een Verhaal, de *hereeniging* naar den inhoud genaamd, in ongebonde rede. Het Dichtſtukje de Vorſten-Zoon, is ons te ſchrikwekkend voorgekomen, om in een Boekje, voor bevalligheid en deugd, een

;me plaats te verdienen. Ook deze Almanak on- ;rscheidt zich overigens door goeden smaak en ndelijkheid, als mede door bevallige en wel uit- ;voerde plaatjes, en zal een aangenaam geschenk oor onze lieve Jufferschap zijn.

N°. 3. Op naauwkeurig- en netheid, kan ook it Jaarschrift aanspraak maken, zoo wel als ɔ eene aangename verscheidenheid, kortheid ı vereeniging van het geen uit vroegere en tere Geschiedboeken den Vaderlandschen On- ;rzoeker blijken kan. Met dit nuttig Boekje lj zich, of na het zelve geraadpleegd te heb- en, zal men, met meer genoegen en kennis van ıken, door *Noordholland* reizen, en bevinden, ıt men er eenen zeer goeden wegwijzer aan eeft.

Behalve het Reiskaartje, versieren nog fraaije 'beeldingen van het Eiland *Texel*, en van de ;ad *Medenblik*, benevens de platte gronden ın *Haarlem*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Alkmaar*, *urmerend*, *Monnikendam*, *Edam* en *Hoorn*, ezen tweeden Jaargang.

Wij vonden ons aangenaam te leur gesteld in nze verwachting, om hier van de nieuwe vaart f het aangevangen Kanaal, van *Buiksloot* tot den *Ielder*, eene beschrijving aan te treffen, om dat en kort naberigt ons doet hopen, dat wij in et volgende jaar, in dit nuttig Jaarwerkje, eene ɔiste afteekening daar van ontvangen zullen.)it zal velen zeer aangenaam zijn, vooral, wan- eer men er ook eene beredeneerde schets bij al mogen vinden, van het voordeel daar uit, oor Handel en Zeevaart, met grond, te ver- vachten.

N°. 4. De Hoogleeraar VAN SWINDEREN ver- 'olgt hier mede zijnen sints eenigen jaren aange- 'angen nuttigen arbeid, en heeft ook voor dit jaar, dat

dat alles in eene voegzame orde hier geplaatst, wat men in eenen Akademischen Almanak, met eenig regt zou kunnen verlangen, om dien niet slechts voor *Groningen*, maar ook voor andere Akademie-Steden in de Nederlanden, en niet slechts voor de studerende Jongelingschap, maar ook voor anderen belangrijk te maken. Wij verblijden ons dus over deze voortzetting, verheugen ons vooral over den bloeijenden toestand der *Groninger* Akademie, waar van men hier de aangenaamste bewijzen aantreft, hopen met zijn Hooggeleerde, op de spoedige vervulling van zijnen, bladz. 54. geuiten billijken wensch, en deelen met genoegen, het volgende berigt uit *Luik*, hier mede.

„ Men telt te *Luik*, tegenwoordig 350 Studenten, en men heeft ons verzocht, *in een naberigt in dezen Almanak te zeggen, dat de* Hoogleeraar KINKER, thans bij de zestig toehoorders heeft, en met zeer veel genoegen gehoord wordt, en dat hier onder zoo wel Hollanders en Vlamingers als Duitschers, ja zelfs Walen zijn; op dat men dus uit dit berigt in Holland (in de Noordelijke Provincien) zien zoude, dat de Studie onzer taal, midden in het Waalsche Land ontluikt. — Zelfs op een Collegie, dat de Heer KINKER in het Nederduitsch hield, had hij twintig toehoorders.

MEN-

IENGELWERK.

VOORLEZING,

'n onderwerp hebbende een betoog der Goddelijke waarde van JEZUS CHRISTUS, gegrond op de door hem zelven aangevoerde bewijsgronden en ontvouwd, overeenkomstig de door hem hier in genomene orde van betoog; naar Joan. V: 19—38.

Gedaan in de Rings-Vergadering van *Vlissingen*, den 13 Julij 1819. door P. MORILIJON LOIJSEN, Pred. te *Ritthem*.

EZUS CHRISTUS, die even als de kinderen des eeschs en des bloeds is deelachtig geweest, as ons zijnen broederen in alles, de zonde alen uitgezonderd, gelijk; uitwendig was in :m niets meer dan menschelijks te ontdekken,)ch eene verhevener natuur woonde en werkin en door hem; JEZUS CHRISTUS was, is, ı blijft deelgenoot der Goddelijke natuur, j is de Zoon van God zelf: eene betrekking sschen hem en den Vader, volgens welke hij) eene zekere wijs, door de kracht des Va:rs bestaat, en werkzaam is, in hoe ver hij ın ook gezegd kan worden, zijne Goddelijke ıtuur van den Vader ontvangen te hebben, en zoo is (om de woorden van Art. X. der Ne:rlandsche Geloofsbelijdenis te bezigen) „JE-JS CHRISTUS naar zijne Goddelijke natuur, de :nig geboren Zoon van God, van eeuwigheid ge-

geboren, niet gemaakt, noch geschapen (want alzoo zou hij een schepsel zijn) maar eens wezens met den Vader, mede eeuwig, het uitgedrukte beeld der zelfstandigheid des Vaders, en de glans zijner heerlijkheid, hem in alles gelijk zijnde" — JEZUS CHRISTUS, *is de waarachtige God, de Zoon van God*, ziet daar, eene leer, welke hoe zeer door ons eindig verstand niet volkomen te bevatten, nogtans als de onfeilbare leer des Bijbels, onze bereidvaardige toestemming vordert, daar zij als zoodanig alleraanneming waardig is. Krachtig en allezins voldoende werkt, vooral ook ten dezen opzigte, ter onzer redelijke overtuiging, het heilig onderwijs zoo van JEZUS Apostelen, als van hem zelven; en zoo mijn gevoel mij niet geheel bedriegt, dan munt boven dit *alles in kracht* en nadruk uit, het zoo breedvoerig *als overtuigend* betoog des Heilands, hieromtrent tegen de Joden van zijnen tijd, welke hem niet alleen, om dat hij naar hunne denkwijs, in de genezing des acht en dertig jarigen kranken te *Bethesda* op eenen Sabbath verrigt, dien heiligen Feestdag brak, maar, om dat hij, bij zijne verdediging van den aangewreven laster, zeide, dat God zijn eigen Vader was, zich zelven Gode even gelijk makende, zochten te dooden; dit betoog, zeg ik, munt boven alles uit, om dat wij hier niet eene enkele spreekwijs, maar eene geheele rede, volgens redeneerkundige regelen geschikt, aantreffen. —

Ten bewijze derhalven, dat JEZUS CHRISTUS niet alleen de waarachtige God, maar ook de Zoon van God zelven zij, beroep ik mij, volgens het betoog des Heilands, voor deze waarheid, op de volgende vier bewijsgronden.

I. JEZUS CHRISTUS, openbaarde zich in al het geen hij verrigtte, niet slechts als een God-

de-

lijk Gezant, maar als den Zoon van God, die
ar den wil des Vaders, in alles zich schik-
, en door gelijke Goddelijke kracht werkte.
vs. 19—24.)
2. JEZUS CHRISTUS, zal in den laatsten dag der
ereld, al de gestorvenen door zijne eigene
acht opwekken en oordeelen. (vs. 25—29.)
3. JEZUS CHRISTUS, is eenswezens met den Va-
r (vs. 30.)
4. De getuigenis zoo van JOANNES DEN DOO-
R, als vooral van zijnen hemelschen Vader,
t hier alle kracht bij. (31—38.)
I. JEZUS CHRISTUS, openbaarde zich in al het
en hij verrigtte, niet slechts als een Godde-
k Gezant, maar als den Zoon van God, die
ar den wil des Vaders in alles zich schikte,
door gelijke Goddelijke kracht werkte.
vs. 19—24.) — JEZUS was een van God ge-
nden Leeraar, tot verlichting der wereld;
ne prediking was, even als die van alle vo-
ge' Gods-gezanten, van eenen Goddelijken
houd, daar hij dezelve even als vorige, en
nige volgende Gezanten, door zijne wonderen
door zijnen dood bekrachtigde, waarom ook
ne leer niet als woorden eenes menschen,
iar als die van den levendigen God zelven,
oest aangenomen worden; en vooral moet
en zich daartoe gedrongen gevoelen, in aan-
erking genomen, wie hij is, die deze leer
edikte. Wij noemen hem een' Goddelijk Ge-
nt, doch willen dit in den verhevensten zin
bben opgevat, en beschouwen hem als een'
ezant der Godheid, zoo als nimmer vóór,
ch na hem geweest is, noch nimmer wezen
l, zijnde namelijk tevens de Zoon van God
lven, in welke betrekking hij zich ook in
ne zending als Leeraar van God gezonden
enbaarde. Zijne tijdgenooten zelve, hoe zeer
door

door vele vooroordeelen verblind, meenden iets bijzonders in hem boven andere Leeraars te moeten opmerken: zij gevoelden zoo duidelijk, hoe hij hen leerde als *magt hebbende* en *niet als de Schriftgeleerden.* Geregts-Dienaars, afgevaardigd om hem te vangen, moesten onverrigter zake wederkeeren met deze getuigenis; *Nooit heeft een mensch alzoo gesproken, gelijk deze mensch,* — en waarlijk, wanneer wij den Heiland in zijne prediking zelve, in het verrigten zijner wonderen met opmerkzaamheid beschouwen, moeten wij niet slechts dit getuigenis zijner tijdgenooten bevestigen, maar vinden hem voor ons hier in gekenmerkt als den Zoon van God, den mededeelgenoot der Goddelijke natuur. Wat zijne prediking zelve betreft, ten dezen aanzien)*vs.* 19.) *kan hij niets* van zich zelven doen, niets *verrigt hij op* eigen goeddunken, op eigen gezag, ten *zij hij* den Vader dat ziet doen; vooraf moet hij verzekerd zijn, dat dit met des Vaders ontwerpen instemt, waar door men eene volkomene overeenstemming ziet, tusschen het geen de Vader en het geen de Zoon doet, zoo dat wat de Vader doet, de Zoon ook desgelijks doet, — eene overeenstemming, welke alléén gelegen is, en gegrond op, en voortspruit uit die bijzondere liefde van den Vader tot hem, volgens welke (*vs.* 20) hij hem alles toont, wat hij doet. Even als een Leermeester zijnen Leerling, dien hij boven anderen bemint, wil opleiden, tot het geen hij zelf verrigt, niets hem van de geheimen zijner kunst of van zijn beroep verbergt; zoo ook handelt de Vader met den Zoon. En dat dit geene grootspraak is, hier voor zijn de bewijzen kennelijk. Immers, wie moet zich, bij het inzien van het door JEZUS gegeven onderwijs zelf, zoo wel als van de wijze, waar op,

hier van niet gereedelijk overtuigd houden. Niet slechts herhaalde hij het te voren reeds gegeven onderwijs, maar helderde hetzelve meer op, verspreidde een heerlijker licht over menig te voren meer duister en ingewikkeld voorgestelde zaak, bragt ten dezen aanzien het leven en de onsterfelijkheid aan het licht, waaromtrent veel, wat te voren raadselachtig en verborgen was, meer bevattelijk en duidelijk werd. Hoe uitmuntend wist de Heiland bij zijn onderwijs op der menschen hart te werken, daar hij zelfs toonde, niet alleen den geest des menschen te kennen, zoo dat hij niet van nooden had, dat iemand getuigen zoude van een mensch, maar ook den geest des menschen door zijn onderwijs te kunnen verbeteren. Overvloedige bewijzen zeker, dat onze eer in zijne prediking, geheel in overeenemming met den vader, op zoodanig eene ijs werkzaam was, als alleen aan hem vergund on worden, die de zoon des vaders waark is. Die overeenstemming des zoons et den vader, gelegen in, gegrond op, en ortspruitende uit de bijzondere liefde van den der tot hem, is ook zigtbaar, in de door m verrigtte wonderwerken; en zie daar hem k ten dezen aanzien gekenmerkt als den zoon n God. Hierin heeft hem (*vs.* 20*b.*) de vader ooter werken getoond, dan het opgenoemde, ar over wij ons billijk moeten verwonderen; rin overtreft hij, niet alleen alle andere Godsanten, dat hij er meer heeft gedaan, dat ze : weldadig waren, maar vooral daar in, dat hier in op eigen gezag werkzaam was. Want . 21.) gelijk de Vader de dooden opwekt, levend maakt door eigene kracht, en naar en willekeur, alzoo op gelijke wijze kt ook de Zoon levend, dat is: kan ook

de Zoon door eigene kracht levend maken, naar eigene willekeur, die hij namelijk wil. En om alleen ons bij het opwekken der dooden te bepalen, ſprak hij hier in niet op eigen gezag, op eenen toon, waarop niemand der Godsgezanten, welke ook zulke wonderen verrigtten, ooit had kunnen ſpreken? Zoo ſprak hij met majesteit, tot het twaalfjarig dochterken van den Overſten JAÏRUS: *Gij dochterken* (*ik zeg u*) *ſta op.* (*Marc.* V: 41.) tot den zoon der weduwe te *Naïn* (*Luc.* VII: 44.) *Jongeling, ik zeg u, ſta op*, tot zijnen vriend LAZARUS (*Joan.* XI: 43.) riep hij met groote ſtem, LAZARUS, *kom uit!* Gelijk hij dan zoo, in het doen zijner wonderen, bijzonder in het opwekken der dooden, vooral boven alle Godsgezanten uitmuntte, daarin dat hij op eigen gezag *werkzaam was*, en hier in, gelijk de Vader, kan levend maken die hij wil, zoo openbaart hij zich ook daar in als den Zoon des Vaders, die met gelijke Goddelijke kracht werkzaam is. — Zoo munt dan onze Heer in die daden, in zijne leer en wonderen, welke hij met vele andere Godsgezanten gemeen had, zoo ver boven dezelve uit, als de Zoon meer is dan de dienstknecht, 't geen ons hem als 's Vaders Zoon, dezelfde Goddelijke natuur, met denzelven deelachtig, doet kennen. Dan er is nog een bijzonder werk, 't welk hem boven alle andere Godsgezanten aanbevolen, gelijk het ons hem aanwijst, als den bijzonderen gunſteling des Vaders, hem ons ook doet kennen *als* 's Vaders Zoon, in wien de Godheid tevens ligchamelijk woont. Ik bedoel zijne regterlijke magt, volgens welke hij eenmaal de laatſte vierſchaar zal ſpannen, want ook de Vader oordeelt niemand, dat is, heeft beſloten (ten genen dage over niemand het oordeel uit te ſpreken, maar heeft

al

al het oordeel den Zoon gegeven, heeft hem magt gegeven, om in zijnen naam hetzelve uit te spreken. Eene waardigheid, welke hij wel als 's Vaders Afgezant zal bekleeden, doch als zoodanig een Afgezant, welke dit werk noch zou kunnen noch zou mogen uitvoeren, indien in hem niet eene verhevener natuur, dan de menschelijke, gevonden wierd, zoo hij niet ware de Zoon van God, die, gelijk hij de harten en nieren proeft, zoo ook het geen verborgen is, aan het licht brengen kan, en volkomen geregtigd is tot de uitspraak van het vonnis der regtvaardigheid. Is onze Heer nu in al zijne verrigtingen, op eene wijs ver boven andere Godsgezanten verheven, werkzaam en zal hij hier van bij het eind der eeuwen nog het krachtigst bewijs opleveren, wij gevoelen ons dan gedrongen tot de eerbiedige erkentenis, dat JEZUS CHRISTUS is de waarachtige God, de Zoon des Vaders; en het is ons kennelijk, dat de Vader zijnen Zoon aan ons geopenbaard heeft, en nog verder openbaren zal, op dat (*vs.* 23.) zij allen den Zoon eeren, gelijk zij den Vader eeren. Dezelfde hulde, die wij den Vader verschuldigd zijn toe te brengen, wil ook de Vader, dat wij zijnen Zoon zullen toebrengen, zoo dat al wie den Zoon niet eert, daardoor ook toont den Vader niet te eeren, die hem gezonden heeft in de wereld. Door dezen Afgezant des Vaders te versmaden, versmaadt men dus den Vader die hem gezonden heeft, in dezen zijnen Gezant, aan welken hij alle volmagt heeft gegeven. — Gelukkig dan elk mensch, die den Zoon regt vereert, en dit toont door zijn woord (*vs.* 24.) te hooren, door zijne leer geloovig aan te nemen; en die zoo gelooft hem, den Vader, die den Zoon gezonden heeft. Voorwaar, zulk een is

hoogst gelukkig, hij heeft het eeuwig leven, reeds hier in het zalig vooruitzigt, en hier namaals zal hij het vol genot hier van verkrijgen. Zonder angst kan hij daarom den dag van CHRISTUS komst, die hem niet tot verschrikking, maar tot vertroosting zal wezen, te gemoet zien, daar hij niet in de verdoemenis of het veroordeelend vonnis komt, dat is, zal komen, als zijnde uit den dood overgegaan in het leven.

2. JEZUS zal in den laatsten dag der wereld al de gestorvenen, door zijne eigene kracht, opwekken en oordeelen, (*vs.* 25—29.) Ziet daar het tweede bewijs, voor 's Heilands Goddelijke waarde. Wij hebben reeds van deze magt en waardigheid des Heeren, zoo als hij hierin boven andere gezanten uitmuntte, gesproken; dit bewijs intusschen is voor de God*delijke waarde* van JEZUS te gewigtig, dan dat wij *ons niet meer* opzettelijk bij hetzelve, ten betooge zijner goddelijke waarde, zouden bepalen. Zigtbaar heeft de Heiland zijne eigene kracht (gelijk wij straks aanmerkten,) geopenbaard, in de opwekking van JAÏRUS dochterken, van den zoon der weduwvrouw te *Naïn*, en van LAZARUS. Zoo was de ure (*vs.* 25.) gekomen, en was er toen, dat de dooden hoorden de almagtwekkende stem van hem, in wien men wel alleen des menschen zoon uiterlijk aanschouwde, maar die hierin vooral de Zoon Gods toonde te zijn. Zij nu die ze gehoord hebben, zijn, zoo dra zij die alvermogende stem hoorden, levend geworden, en uit den dood herrezen. Zoo eenig wonderwerk, dan zeker is het dit, 't welk ons hem, die hierin op eigen gezag alleen werkzaam was, doet kennen, als den waarachtigen God zelven. Trouwens hij die de magt heeft, om het verlorene leven te herstellen, moet ook, om hierin met den Bijbel te spreken, de sleutels

heb-

hebben, dat is: de magt bezitten van graf en dood; ja hij moet, om aan anderen het leven terug te kunnen schenken, de oorzaak van zijn eigen bestaan in zich zelven vinden, iets, dat bij geen ander, dan bij een goddelijk wezen kan plaats hebben. Wie ziet dan niet, uit de opwekking der gestorvenen, dat JEZUS hier door duidelijk openbaart, hoe, gelijk de Vader (*vs.* 26.) het leven, de oorzaak van zijn eigen bestaan, in zich zelven heeft, hij alzoo ook den Zoon gegeven heeft, het leven, de oorzaak van zijn eigen bestaan, in zich zelven te hebben, en wie leidt alzoo hier uit het gevolg niet af, tot zijne goddelijke waarde. Het is ook wegens deze zijne verhevenheid, en dit is mede een bewijs voor ons gezegde, dat hem (*vs.* 27.) de Vader magt lat is volmagt gegeven heeft, om gerigte te iouden, om dat hij des menschen Zoon is, en lzoo zich als mensch zigtbaar aan het oog der nenschen kan vertoonen.

Groot en verheven is JEZUS in magt en heer-jkheid; wij roemen en aanbidden hem als God, oven al, even als den Vader, te prijzen in een-'igheid. En zouden wij dit niet, daar diezelfde ıagt, welke hij op aarde openbaarde, in de pwekking der gestorvenen, zich eenmaal nog ısterlijker, nog heerlijker zal openbaren, dan, anneer (*vs.* 28.) de ure zal gekomen zijn, in elke alle, niet slechts deze en gene der gestor-:nen, maar allen, die in de graven zijn, zoo len er van het begin der wereld, tot op des-lfs laatsten dag gestorven zijn, waar ook hun f verspreid is, — in welke deze allen zijne al-rmogende stem: *staat op gij dooden en komt ten deel*, zullen hooren en herleven, met dat ge-lg, dat zij (*vs.* 29.) zullen uitgaan, die het :de gedaan hebben, tot de opstanding des ıwig zaligen levens, maar zij, die het kwade

gedaan hebben, tot de opstanding der verdoemenis, om tot een eeuwig afgrijzen te worden gesteld; alles overeenkomstig de billijke en onherroepelijke uitspraak van hem, dien wij deswegens als den waarachtigen God, als den Zoon van God, vereëeren en aanbidden.

3. JEZUS CHRISTUS is eens wezens met den Vader, (*vs.* 30.) gelijk onder ons menschen een regtgeäarde Zoon zich in zijn loflijk gedrag openbaart, als den afstammeling van eenen waardigen Vader en men alzoo duidelijk in hem het beeld zijnes Vaders aanschouwt, even zeer legt de handelwijs van JEZUS ten vollen aan den dag, dat hij is het afschijnsel van 's Vaders heerlijkheid en het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid; terwijl in hem dus volkomen het beeld des Vaders is, zoo dat wie hem ziet, *ook den Vader* ziet. Wij merkten in het voorbijgaan *hier van* reeds eene niet ondubbelzinnige proef op, zoo als hij in alles niets van zich zelven doet, niets op eigen gezag verrigt, maar alles doet, alles verrigt, in volmaakte overeenstemming met den Vader. Deze overeenstemmende gezindheid M. B. zal zich vooral openbaren in de uitoefening der hem aanbevolene regterlijke waardigheid. Eenmaal zal JEZUS, als de daartoe door den Vader verordineerde Regter, verschijnen, om de wereld te oordeelen, en over elk een albeslissend vonnis uit te spreken; dan, in de uitspraak van dit vonnis, zal de juiste overeenstemming van hem met den Vader zigtbaar te onderkennen zijn. Gelijk (*vs.* 30.) hij hoort, oordeelt hij dan, dat is: zijne uitspraak zal beantwoorden, aan 't geen hem de Vader geleerd heeft, de wet, hem door den Vader voorgeschreven, om te behouden allen, die gelooven, en te verwerpen allen, die tot den einde in het ongeloof volharden. Dit is toch het rigtsnoer, door den

Va-

Vader hem voorgefteld, overeenkomstig, 't welk elk zal gevonnisd worden. Het kan dus niet misfen, of zijn oordeel zal hoogstregtvaardig wezen. Immers, gelijk in alles, zoo ook in dit opzigt, zoekt of bedoelt hij niet de volvoering van zijnen bijzonderen wil, maar van dien des Vaders, zijnen grooten zender, aan dezen wil hij altijd en in alles volkomen beantwoorden. Wie gevoelt hier niet met volle overreding, dat hij met den Vader eens wezens is, en dus, als het beeld van zijnen Vader dragende, niet alleen de waarachtige God, maar ook de Zoon van God den Vader, met volkomen regt kan en moet genoemd worden.

4. De getuigenis zoo van JOANNES DEN DOOPER, als van zijnen Hemelfchen Vader, zet hier lle kracht bij (*vs.* 31—38.) Eigene getuigenis *vs.* 31.) moge in vele gevallen niets ter bevesging der waarheid kunnen uitwerken, daar hetelve niet zelden veeleer de redelijke overtuiing tegenwerkt, zoo echter eigene getuigenis oor genoegzame getuigenisfen van anderen, die onze zaak hetzelfde bevestigen, wordt beachtigd, dan voorzeker moet hetzelve als eene etuigenis der waarheid worden aangenomen. 'ij mogen dan al eens voor een oogenblik de gene verklaring van JEZUS, omtrent de hooge aarde zijns perfoons, als eene getuigenis in ne eigene zaak afgelegd, willen betwijfelen; zal deze twijfeling zich door eene gereede ertuiging zien vervangen, wanneer wij dielfde verklaring door andere genoegzame gegenisfen hooren bevestigen. Zijn het nu niet, getuigenisfen zoo wel van JOANNES DEN DOO:, als van den Hemelfchen Vader, welke als oegzame getuigen, diezelfde verklaring des ilands, omtrent de hooge waarde zijns perns, zoo menigmaal, het zij meer regtftreeks;

het zij meer zijdelings gedaan, ten vollen bevestigen. Ik beroep mij, op de getuigenis van JOANNES DEN DOOPER, (*vs.* 32 en 33.). Wel is waar, dit is slechts in zekeren zin eene menschelijke getuigenis (*vs* 34.) doch wanneer wij ons dezen JOANNES voorstellen, als den van God gezondenen boetgezant, die als eene stem des roependen (volgens de aloude voorzegging *Jes.* XL: *vs.* 3.) in de woestijn verscheen, die in den geest van Profeet ELIA (*Mal.* IV: *vs.* 5.) kwam, dan is zijne getuigenis voor ons van eene verhevene waarde, gelijk dezelve zulks was voor de Joden van 's Heilands tijd, voor welke (*vs.* 35.) zijne leer en prediking was als eene brandende en lichtende kaars; schoon slechts in den beginne zijner bediening, daar zij zich niet, dan voor eenen korten tijd, in dit licht *zijner prediking* wilden verheugen. Voor ons *intusschen is en* blijft de getuigenis van JOANNES omtrent JEZUS afgelegd, van niet minder waarde, dan of God zelf tot ons sprak, en wat heeft nu deze JOANNES van JEZUS getuigd? — Naauwelijks had (*vs.* 33.) JOANNES zijne gewigtige bediening, als MESSIAS groote voorlooper, aangevangen, of een gezantschap uit het midden der Joden, bestaande uit Priesters en Leviten, kwam te Jerusalem tot hem, om onderzoek te doen omtrent zijne zending (*Joan.* I: *vs.* 19—28.) en het was bij die gelegenheid, dat de Dooper der waarheid getuigenis gaf. Openlijk beleed hij van zich zelven de Christus niet te zijn, — maar slechts de stem des roependen in de woestijn, — hij doopte alleen met water, maar hij, die na hem kwam, die zou met den heiligen geest doopen. Doordrongen van het gevoel zijner minderheid beneden JEZUS, betuigde hij niet waardig te zijn, hem den geringsten dienst te bewijzen, gelijk het ontbinden van zijnen schoenriem. Voor wel-

velken verheven perſoon hij hem beſchouwde, verklaard hij verder vooral, wanneer hij van den Heiland zegt, *hij was eer dan ik*, 't geen, in aanmerking genomen, dat JOANNES zes maanden voor JEZUS komst in het vleesch, ter wereld kwam, duidelijk zijne verhevener natuur aanwijst. Trouwens JOANNES verheft JEZUS boven MOZES, door wien de wet gegeven was, terwijl genade en waarheid door JEZUS CHRISTUS, zijn geworden, die als de eenig geboren Zoon des Vaders, buiten wien niemand ooit God gezien heeft, hem ons heeft verklaard (*Joan.* I: *vs.* 15—18.), In denzelfden geest ſprak JOANNES ook nog bij eene andere gelegenheid tot zijne leerlingen, namelijk, die zich ergerden over den meer en meer toenemenden loop, welken JEZUS verkreeg. Tot deze ſprak hij onder anderen, ter overtuiging, hoe ongegrond zij zich hier over ergerden, ook deze taal: (*Joan* III: *vs.* 34—36.) *Want dien God gezonden heeft, die ſpreekt de woorden Gods: want God geeft (hem) den geest niet met mate. De Vader heeft den Zoon lief, en heeft alle dingen in zijne hand gegeven. Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwig leven: maar die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien: maar de toorn Gods blijft op hem.* Welk eene heerlijke getuigenis is vooral die laatſte, hoe juist overeenſtemmend met de verklaring des Heilands, omtrent zich zelven gedaan! Niet alleen erkent hem JOANNES als den Gezant van God zelven, maar ook als den Zoon van God, dien te eeren het hoogſte geluk aan zich verbond, maar wien te verſmaden de hoogſte rampzaligheid ten gevolge moest hebben. De getuigenis van eenen man, als JOANNES DE DOOPER was, zet alzoo hier alle kracht bij. Hoe veel lichter, ja alles voldoende deze getuigenis van JOANNES DEN DOOPER, voor de Goddelijke waar-

de van JEZUS zij, er is met dit al nog eene getuigenis meerder dan (*vs.* 36.) die van JOANNES, de getuigenis namelijk des hemelschen Vaders, welke in den volsten nadruk des woords, eene goddelijke getuigenis, en hier door aan geene de minste tegenspraak onderworpen is. Niet slechts getuigde de Vader in de zoo menigvuldige wonderwerken, welke hij hem gegeven had, om die te volbrengen, dat hem de Vader gezonden had, maar dat nog veel meer zegt, de Vader zelf heeft door eeen hoorbare stem (*vs.* 37.) uit den hemel hetzelfde getuigd, dat de Heiland meermalen van zich heeft verklaard, en deze getuigenis des Hemelschen Vaders werd gegeven, bij gelegenheid van zijnen plegtigen doop door JOANNES aan JEZUS verrigt, toen eene verstaanbare stem uit de hoogwaardige heerlijkheid, in tegenwoordigheid eener talrijke menigte volks, zich liet hooren: *Deze is mijn zoon, mijn geliefde, in den welken ik mijn welbehagen heb. Gij zijt mijn geliefde Zoon, in u heb ik mijn welbehagen*, naar welken dus te hooren, gelijk de Vader dit bij de verheerlijking zijnes Zoons op den berg verklaarde, de volbrenging is van des Vaders wil. Zie daar gewigtige en belangrijke getuigenissen, die van JOANNES DEN DOOPER, en die van den Hemelschen Vader, welke ons de verhevene waarde van onzen Heiland als den waarachtigen God en den Zoon des Vaders doen kennen, en deze getuigenissen, welke velen van JEZUS tijdgenooten gehoord hadden, zijn nog voor ons in de heilige schriften, in de boeken des ouden en nieuwen verbonds, die beide van JEZUS en van zijne verhevene waarde getuigen, te vinden; welk woord, zoo het in ons mag blijven, en wij er regt opmerkzaam omtrent verkeeren, ons steeds zal opleiden, tot verheerlijking van onzen

Heer,

eer, als den grooten God en Zaligmaker, die vens de Zoon van God is, en wanneer wij em in die betrekking onze hulde toebrengen, allen wij in hem gelooven, dien de Vader ge- onden heeft, en de beide schriften des ouden n nieuwen Testaments, zullen niet tegen ons, et onze beschaming en veroordeeling, getui- en.

Zoo hebben wij dan de Goddelijke waarde an JEZUS CHRISTUS ons voorgesteld, en ons aartoe bediend van zijne eigene bewijzen, en aar de door hem zelven eens hier in genomene rde van betoog.

Hoe verheven wordt onze Heer, bij deze be- chouwing, niet in onze schatting. Wij moeten aar bij zijne verhevene wijsheid bewonderen, erwijl wij ons gaarn voor hem nederbuigen, wien alle magt in hemel en op aarde is gege- en, daar hij, Gods Zoon, God is boven al e prijzen in der eeuwigheid, die het afschijn- el is van 's Vaders heerlijkheid, en het uitge- rukte beeld zijner zelfstandigheid. Hoe be- angrijk voor ons, die, naar den grooten Hoo- gepriester onzer belijdenis, den naam van Christenen dragen, dat wij steeds zulke verhe- vene denkbeelden omtrent de hooge waarde van JEZUS CHRISTUS, den grooten Stichter van het Christelijk gebouw, in ons levendig hou- den. Zoo zal ons vertrouwen op hem, als den Oversten Leidsman der zaligheid, hier door te krachtiger zijn, en zijn onderwijs te heilzamer uitwerking op ons hart uitoefenen; en langs dien weg zal JEZUS CHRISTUS ons te dierbaarder in zijne verdiensten wezen. Maar hoe belangrijk is ook voor ons daarenboven, in onze betrek- king als Dienaars van dezen Heer, als zijne Gezanten, in welke hij zelf het woord der verzoening gelegd heeft, zulk eene sterkwerkende over-

overtuiging der grootheid, van dezen onzen Zender. Door deze krachtigwerkende overtuiging, zullen wij niet alleen voor ons zelven belangstellen, in dien eenigen naam, welke onder de menschen gegeven is tot zaligheid, maar wij zullen ook met des te meerder getrouwheid, met des te grooteren ijver ons bezig houden, in het ons aanbevolen werk, om onze medemenschen, door de overtuiging van JEZUS verhevener waarde, hem met des te meerderen aandrang aan te prijzen, als den genen, door wien alléén wáár geluk voor dit en het volgend leven is te verkrijgen, daar hij het leven en de onsterfelijkheid heeft aan het licht gebragt. — De overtuiging van de Goddelijke waarde van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, hebbe *op ons allen deze* zoo gewenschte uitwer*king, zoo zullen* wij, mijne broeders, met de getrouwe dienstknechten, eenmaal ingaan in de vreugde onzes Heeren, en daar, waar JEZUS is, ook zelve als zijne dienaars zijn. —

DE VOORZIENIGHEID.

Wat eischt de ongeloovige, om aan eene Voorzienigheid te gelooven, — dat deze waarheid door alle tijden heen bevestigd worde, door zekere in het oogloopende daadzaken? — Elk mensch kan van de waarheid, dat er zulk eene Voorzienigheid is, overtuigd worden, wanneer hij slechts let op de gevolgen zijner daden, zoo goede als kwade. En ook in onze dagen ontbreekt het niet, aan in het oog loopende bewijzen. Ziet hier er een, te *Bremgarten* in *Zwitzerland*, niet lang geleden, voorgevallen, en door een geloofwaardig ooggetuige dus verhaald:

De

De Wet verpligtte in deze Stad, elke verleide
)nge Dochter, wanneer zij gereed ſtond om
Ioeder te worden, dit aan het Geregt aan te
even, zij werd dan in een Gasthuis gebragt,
ɔ met alle menschlievenheid opgepast, tot zes
eken na hare verlosſing. Dan echter moest
j de volgende onteerende ſtraf ondergaan. Zij
erd aan den Scherpregter overgeleverd, die
ıar eenen krans van ſtroo op het hoofd zette,
ar op den vollen dag door de geheele Stad
idde, gevolgd door een hoop Straatloopers,
e haar beſpotteden, en met drek gooiden,
t zij eindelijk aan de poort komende, drie
hoppen van den beul ontving, en uit de Stad
zet werd. Deze ongelukkigen werden dan
eest alle openbare Hoeren, of wonnen haar
ood met bedelen. Toen ik mij te *Bremgar-*
ı nederzette, was ik ooggetuige van dit
telijk tooneel, en ik dacht dat het gevolg
er van zijn moest, dat de grootſte misdaad,
kindermoord, hier meer dan elders moest
pleegd worden. Omtrent zes maanden na-
rhand, verhaalde ons de eerſte Magiſtraats-
rſoon, de Heer HONEGRE, die dikwijls bij
s kwam, het volgende: Dezen morgen zag
ı Pachter, in den omtrek der Stad wonen-
, toen hij langs de boorden der *Ruis* wan-
lde, in deze rivier een dennenhouten kistje,
ıgende in een rozenſtruik. Hij opende het
osje, en vond er een pas geboren dood kind
hij bragt dit doosje bij de Overheid, waar
's naauwkeurig werd opgeteekend. Eene Wet
t minder vreemd, dan die ik beſchreven
), bepaalde, dat in zulk een geval bedaagde
ɔuwen, terſtond alle de huwbare Dochters
Stad moesten bezoeken, om door een on-
zoek, waar aan zij allen verpligt waren zich
te

te onderwerpen, te ontdekken, wie de schuldige ware.

Het gerucht, dat er zulk een onderzoek zou plaats hebben, verspreidde zich ras door de Stad, en kwam ook ter ooren van de schuldige, die zonder tijd te verliezen, hoewel zij dien morgen ten zes ure eerst bevallen was, de Stad verliet, in de maand Februarij, en zich in den omtrek, zoo men dacht, ophield. — Hier eindigde het verhaal van den Heer HONEGRE. — Hoor nu het vervolg: Deze ongelukkige was in het gebergte, met sneeuw bedekt, zes mijlen van *Bremgarten*, gevlugt. Men vervolgde haar, en bragt haar halfdood te *Bremgarten*. Door de noodige hulp, kwam zij wel weder bij, maar bleef echter *lam* aan beide beenen. Men zette haar *buiten de Stad* gevangen, in een toren, die wij uit onze vensters zien konden. Bij het eerste verhoor bekende zij reeds alles. Zij verhaalde, dat zij voor negen maanden, eens alleen op het veld geweest was met een mansperfoon, dien zij nooit te voren gezien had, dat zij zich door hem had laten verleiden, en eerst den volgenden dag vernomen had, dat hij gehuwd was; dat zij toen groot berouw over hare zonde had gehad, en na dien tijd haren verleider niet weder had gezien. Alle de regters hadden een diep medelijden met deze ongelukkige, en om hare jeugd, want zij was nog geen 17 jaren oud, en om hare opregtheid.

Toen het verhoor wat afgeloopen, deed men den persoon binnen komen, die het kistje gevonden had. Zoodra zij elkanderen zagen, ontstelden beiden, en het meisje viel in flaauwte. Zij herkende toch, in dezen aanbrenger, haren verleider, en den vader van haar ongelukkig kind.

De

le regters deden alles wat zij konden, om dit
ieisje te behouden, men gaf haar onder de hand
: kennen, dat zoo zij in het openbaar verhoor
lles ontkende, men haar dan niet veroordeelen
on, maar zij bleef bij hare bekentenis, verzocht
m eenen geestelijken, en bereidde zich ter dood.
Ien maakte haar haar vonnis bekend, niet met
voorden, maar, volgens het gebruik aldaar,
oor een zinnebeeldig teeken, door het breken en
oor de voeten werpen, namelijk, van een ver-
ilverd ſtokje. Deze daad door een Overheids
erſoon, in een lang treurgewaad gekleed, on-
er een akelige zwijgen verrigt zijnde, is een
eeken, dat het doodvonnis onherroepelijk is. De
Ieer HONEGRE, verhaalde ons dit alles op dien
ag, toen dit plaats gehad had. Hij meldde te-
ens, dat dit ongelukkig offer van eene kortſton-
ige zwakheid, den volgenden dag, door het
waard zou ter dood gebragt worden, maar dat
ien nooit halsregt in de ſtad deed, en dat er
elfs geene vaste plaats hiertoe in den omtrek
'as, maar dat men, volgens de gewoonte des
nds, op den vollen dag loten moest, om te
veten, op welk veld van het kanton deze ſtraf
ou voltrokken worden. Wij zeiden allen, dat
et treffend zijn zoude, wanneer het lot hiertoe
et veld van den verleider bepaalde. Dit ge-
eurde in der daad ook zoo, gelijk ons de Heer
ONEGRE den volgenden dag verhaalde, en de
legtige wijze, waarop deze loting bij zulk eene
elegenheid geſchiedde, verbiedt ons volſtrekt aan
enig bedrog te denken.

Zoo bragt dan de Voorzienigheid dezen mensch
ın de boorden der *Ruis*, op dat hij de aanbren-
er zijn zoude van eene misdaad, waar van hij
elf de treurige oorzaak was.

De hemel wilde ook, dat het veld van den
ver-

verleider bevochtigd zoude worden, met het bloed van zijn offer, en dat het onmogelijk zijn zoude, aan den verleider der onschuld, om de vruchten van zijnen arbeid te oogsten, zonder zich zijne misdaad en de verschrikkelijke uitkomst te herinneren. — Het volk te *Bremgarten*, was zoo getroffen over dezen wonderbaren zamenloop van omstandigheden, dat men werk had om het terug te houden, van de bezittingen van dezen verleider niet te verwoesten. De schuldige moest zich schuil houden, en werd door den Raad der stad verpligt, om zonder uitstel, dat is voor den laagsten prijs, zijn eigendom te verkoopen, en voor altoos het land te verlaten.

DE NIJDIGAARD.

De heilige BAZALLU at, den geheelen vastentijd door, dagelijks slechts eenmaal, namelijk na den ondergang der zon, en nooit meer dan eene wijndruif. Op den muur van zijne tent, had hij het veel betekenend woord *Hu* (1) geschreven, over welks zin hij onophoudelijk nadacht. Hij bad met zulk eene ingespannenheid, dat de vogelen hem voor een dood standbeeld hielden, en zich op hem nederzetteden. Doch het was niet zoo zeer zijn ijverig gebed tot God, als wel zijn liefderijk gedrag omtrent de menschen, het welk zijnen naam in geheel Natolie beroemd maakte. Zijne hermietagie, was de toevlugt van alle ongelukkigen en boetvaardigen. Wien gemoeds onrust kwelde, wien zijn geweten verwijtingen wegens begaane zonden deed, die ging

(1) Dit woord beteekent: *Hij*, en zal het hoogste begrip van Gods Wezen uitdrukken.

ging naar dezen goeden heiligen, en kwam getroost terug. Op zekeren dag kwam een inwoonder van *Smirna* tot hem, en zeide: „ o heilige man! ik ben arm en behoeftig; doch dit zoude ik mij getroosten, indien ik maar niet mijnen broeder daarentegen in onverdiende welvaart zag. In alle dingen gaat het hem gelukkig, en de hemel giet zijne gaven met zulk eenen overvloed op hem uit, dat mij mijne terugzetting dies te gevoeliger smart. Dit is nog niet genoeg; ik word gehaat en veracht, terwijl deze gelukkige broeder algemeen hooggeschat en bemind wordt. Werwaarts ik mij wende, moet ik den mij kwellenden lof zijner deugden hooren, en ze zelfs wel mede roemen. O heilige! ik ben de ongelukkigste onder alle menschen. Bid voor mij en vertroost mij, indien gij kunt."

De klagten van dezen Nijdigaard, waren de eersten, welke de vrome heilige zonder medelijden afwees. „ Vlied, zeide hij, met edelen onwil, tot hem, vlied uit mijn gezigt, gij vijand van alle goed. De hel moge uw trooster zijn, gij onmensch, die gij niet gelukkig worden kunt, zonder dat God gierig en uw broeder ongelukkig en een booswicht worde."

Uit het hoogduitsch vertaald door
J. C. M., Pred. te *V.* en *St. M.*

KRACHT VAN DEN GODSDIENST IN DEN DOOD.

De Heer LIGH RICHMOND, die ook buitenlands door zijne beminde kleine schriften, inzonderheid door het melkmeisje en den negerslaaf, bekend is, verhaalde, in de laatste algemeene vergadering van het Zendeling-Genootschap in *Engeland*, eene hoogst aandoenelijke geschiedenis van vijf en zeventig bergwerkers, die door het instorten van

een mijn, veertien dagen lang in de ingewanden der aarde begraven waren, en eindelijk allen den vreesselijken honger-dood stierven. Nooit zoude men iets van deze ongelukkigen vernomen hebben, indien men niet bij het opdelven een tinnen tondteldoos, die aan eenen jongen man toebehoorde, gevonden had. Op deze had hij, met een ijzeren griffel, de volgende afscheidswoorden aan zijne moeder, welker steun hij was, gegraveerd: *dierbare moeder! bedroef u niet, wij zongen, zoo lang wij konden, en loofden God; moeder! dien God getrouwer, dan ik hem ooit gediend heb.* — Nog had hij er de volgende woorden bijgevoegd, voor eenen jongen bloedverwant, die zijne moeder veel verdriet veroorzaakt had: *Wees een goed kind, volg God en uwe moeder.* De Heer RICHMOND, liet aan de Vergadering de tinnen *doos zien*, waar op deze woorden gegraveerd waren. Vele schellingen en kronen werden den edelen RICHMOND in de handen gedrukt, om ze den hulpeloozen moeder te overhandigen. Honderd en vijftig Guldens waren, op deze wijze, binnen weinige minuten verzameld.

DE GOEDE ZOON.

(*Eene ware Geschiedenis, uit het Engelsch van* AIKIN.)

Mr. HURSTING, was een aanzienlijk Koopman, in eene kleine Stad. Hij huwde jong, en kreeg een aantal kinderen, die hij met de grootste strengheid behandelde, zoo als dit van zijn nors en driftig karakter te wachten was. Zijne vrouw integendeel, een voorbeeld van zachtheid en goedheid, leide zich steeds toe, om haren man in

in een goed humeur te houden, maar zij kon hierin, niettegenstaande zij de best geschiktste middelen aanwendde, maar zelden slagen.

Charles, hun oudste Zoon, bezat een karakter, dat door zachtheid en verstand zeer wel te leiden was, maar dat zich steeds tegen strengheid en willekeur verzette. Het kon dns niet anders zijn, of tusschen zijnen Vader en hem, moesten gedurig hevige twisten ontstaan, dewijl hij zich, tegen de onbuigzame strengheid van zijnen Vader, met eene hardnekkige hoofdigheid verzette. Deze ongelukkige tweespalt, nam met de jaren zoo toe, dat den Jongeling, toen hij vijftien jaren oud was, door zijnen Vader het huis ontzegd werd, met bevel om nooit weder voor hem te verschijnen, bij gelegenheid dat hij zijn hoofd niet wilde buigen.

Dit jonge mensch was te fier, dan dat het noodig was zulk een verbod tweemaal te herhalen, hij vertrok terstond te voet naar *London*, ontbloot van alle middelen van bestaan. Na vele vermoeijenissen en ongenaamheden, eindelijk in deze Stad aangekomen, ontmoette hij gelukkig eenen Kapitein van een Oostindisch Schip, aan wien zijn Vader kennis had, en verkreeg van hem, na langdurig bidden, verlof, om met hem binnen eenige dagen, naar Oostindien te gaan.

Hoe vertoornd Mr. Hursting ook was, zoo gevoelde hij echter veel verdriet, toen hij zag dat zijn Zoon het bevel, door drift gegeven, zoo stipt gehoorzaamde. De Moeder, aan welke het jonge mensch steeds de teederste genegenheid bewezen had, was ontroostbaar. De uitslag van alle hunne navorschingen, was het berigt dat hun Zoon op zee gegaan was, zonder dat zij wisten waarheen, of in welken rang.

Hunne droefheid werd dra vermeerderd, door

het afnemen van hun vermogen, door herhaalde verliezen in den handel. Na te vergeefs tegen hun ongunftig lot verfcheidene jaren geworfteld te hebben, waren zij eindelijk verpligt naar een naburig Dorp te trekken, en een klein huis te bewonen, waar zij, door verdriet verteerd, gezondheid en moed verloren hebbende, hunne kinderen behoeftig opvoedden.

Hursting, trok evenwel dit voordeel uit zijn ongeluk, dat zijn karakter allengs zachter, en zijne driften kalmer werden. Hij trachtte door teederheid de fmarten zijner lotgenooten te verzachten, en gaf zijne Vrouw, welker beminnelijke hoedanigheden hij dagelijks meer leerde waarderen, de ondubbelzinnigfte bewijzen van achting.

Gedurende dezen tijd, ondervond Charles de nukken van het fortuin. Zijne eerfte reis was niet gelukkig. De Kapitein, wiens gunst hij door zijnen vlijt gewonnen had, ftierf op de terug reis, en men zette den Jongeling te *Madras* aan wal, zonder vrienden of befchermers.

Hij was op het punt om onder zijne ellende te bezwijken, toen een Koopman zich over hem ontfermde, en hem in zijn huis nam.

Na eenigen tijd, zijne kunde en eerlijkheid beproefd te hebben in geringe posten, plaatfte hij hem op zijn Kantoor, en hier gaf de Jongeling zoo vele proeven van bekwaamheid en naarftigheid, dat men hem in ftaat oordeelde, om een post van belang te bekleeden, op eene plaats op eenigen afftand van dezen oord gelegen. Ook hier gaf hij, in eenige belangrijke en moeijelijke zaken, zoo vele bewijzen van zijne bekwaamheid, en handelde in ingewikkelde omftandigheden, met zoo veel regtvaardigheid en tegenwoordigheid van geest, dat hij het vertrou-

trouwen van het geheele Kantoor won. Hij werd dra tot een hooger en voordeeliger post bevorderd, en vermeerderde zijn vermogen, met die vaardigheid, welke zijne landslieden zoo eigen is.

De gevoeligheid, die hem bezielde toen hij zijne familie verliet, en de onheilen die hij naderhand verduren moest, verstikten langen tijd in zijne ziel, alle gevoel van kinderlijke liefde. Hij dacht niet aan het ouderlijke huis, dan onder het beeld van een tooneel van strenge onverdiende kastijding, en besloot derwaarts niet wederrekeeren, voor dat men de onregtvaardigheid van zijne verdrijving uit hetzelve volkomen had ingezien.

Eveuwel begon zijn hart zachter te worden, naarmate zich een gunstiger verschiet voor hem opende. Hij werd weemoedig, wanneer hij aan de standvastige vriendschap zijner moeder en aan de liefkozingen zijner zusters en broeders dacht. Hij verontschuldigde zelfs de strengheid van zijnen Vader, en veroordeelde zijne eigene stijfhoofdigheid, als zijnde ten minsten even zoo lakenswaardig. Deze overdenkingen troffen hem zoo, dat de schoonste uitzigten, die hij had, tegen zijn verlangen om de zijnen weder te zien, niet konden opwegen. Hij maakte alle zijne goederen tot geld, en vertrok naar *Engeland*, waar hij, na eene afwezigheid van negen jaren, behouden aankwam.

Aan land gestapt zijnde, ontmoette hij een zijner landslieden, die hem de treurige verandering welke er in den toestand van zijnen Vader had plaats gehad, berigtte, en nu vertrok hij, met een hart vol liefde, terstond naar de plaats, waar zijne familie woonde.

Het was tegen den avond, toen het onge-

lukkige huisgezin in ellende gedompeld, bij zijnen soberen haard zat. Een brief die HURSTING, in den loop van den dag ontvangen had van den eigenaar van zijn klein huis, waaraan hij nog eenige huur schuldig was, had de moedeloosheid en droefheid der familie zeer vergroot. Wat zal er van ons worden, zeide de ongelukkige Vader, den brief in zijne hand houdende? Hij dreigt ons van hier te jagen, die ongevoelige mensch! maar kan ik meer medelijden van eenen vreemden verwachten, dan ik aan mijnen eigenen Zoon bewezen heb?

Dit gezegde was te treffend voor Mevrouw HURSTING, zij vouwde de handen en begon bitter te wenen. Zij vergat het verdriet dat haar thans dreigde, en voelde niets dan de smart van zoo langen tijd eenen *geliefden Zoon* verloren te hebben. De oudste *Dochter, schoon* zelfs onder de eenvoudigste ja armoedigste kleeding, wierp zich in de armen harer Moeder en weende met haar.

De Vader loosde eene diepe zucht, en de twee oudste Zonen beschouwden dit tooneel met innige droefheid.

Eenige der jongste kinderen, die nog geen verdriet kenden, zaten voor de deur. Ras kwamen zij binnen loopen, en zeiden, dat er een rijtuig voor de deur stil hield, en dat een schoon gekleed Heer uit hetzelve klom. De jonge HURSTING, trad een oogenblik daarna binnen, en viel, op het zien van dit treurtooneel, op een stoel in flaauwte.

De familie omringde hem, en toen hem de Moeder met oplettenheid beschouwde, riep zij uit: mijn Zoon! mijn Zoon! en viel buiten kennis naast zijne zijde. De Vader bleef eenigen tijd met gevouwen handen als gevoelloos staan,

ſtaan, vervolgens op de knieën vallende, zeide hij: o God! ik dank u. Daarop rees hij op, nam zijnen Zoon in zijne armen, en bragt hem door zijne teedere omhelzingen weder bij.

De Jongeling was naauwelijks weder bij gekomen, of hij wierp zich voor de voeten van zijnen Vader, en verzocht vergiffenis. Vergiffenis! CHARLES, zeide Mr. HURSTING, het past mij, mijn kind, u vergeving te vragen voor het wreede onregt u aangedaan. Dit zeggende beurde hij hem op, drukte hem op nieuw aan zijn hart, en bevochtigde zijn gezigt met zijne tranen.

Gedurende dezen tijd lag de moeder bewusteloos in de armen harer dochter. Het overige der familie wist in deze verwarring en ſchrik niet, wat zij van deze vertooning denken moest, en de jongſte kinderen begonnen te ſchreeuwen, denkende dat hunne moeder ſtierf. Het duurde ook vrij lang, eer deze eenig teeken van leven gaf, niettegenſtaande alle poogingen van man en zoon, en toen zij eindelijk hare oogen opende en het zoo lang gewenschte voorwerp aanſchouwde, werd zij op nieuw door aandoening overmeesterd, en kreeg ſtuipen. Men bragt haar te bed, waar zij trapsgewijs zoo veel bedaardheid herkreeg, dat zij haren zoon beſchouwen en omhelzen kon. Alle de overige kinderen kwamen nu ook beurtelings om hunnen broeder te liefkozen, en de oudſte dochter, die den ſpeelnoot harer jeugd ras herkende, gaf hem de teederſte bewijzen harer genegenheid.

CHARLES verhaalde nu aan zijne ouders zijne lotgevallen. Hij verzachtte echter de treurige zoo veel hij kon, om de oude wonden niet weder te openen, en eindigde met te zeggen, dat alles wat hij had zijne ouders toebehoorde, en ter hunner beſchikking ſtond, en dat hij zich

met de overige kinderen flechts gelijk ftelde. Dit edelmoedig aanbod en de onderliefde waaruit dit ontfprong, verwekte de grootfte verwondering, en vernieuwde in het hart van den Vader het verdriet, over de behandeling zulk eenen zoon aangedaan. Hij wilde echter dit aanbod niet in deszelfs geheel aannemen, maar leende flechts een aanzienlijk deel van het vermogen van zijnen zoon, nam hem tot compagnon aan in zijnen handel, en had het geluk zoo wel te flagen, dat hij in ftaat was rijkelijk voor zijne overige kinderen te zorgen, en het overige zijner dagen in welvaart en genoegen door te brengen.

DE ZWALUW EN DE SLOTVOOGD.

Onbefchaamd fchepfel — riep *de Slotvoogd* eene vlugtige zwaluw toe — gij waagt het, uw morfig nest aan onzen marmeren gevel vast te hechten? Terftond van hier!

Ik breng de bewoners geluk en tevredenheid, antwoordde befcheiden de zwaluw.

Pracht en grootheid is ons doel, hernam dreigend de voogd, en verwoestte het nest.

Treurig vlogen nu de kleine gasten verder in het dorp, naar een lage ftulp.

Toen hoorde men, in den duisteren middernacht, uit de wolken eene donderende ftem, die riep: kommer in de paleizen! En de ftorm zweeg en met de eerfte purpere fchemering van den dageraad fluisterde het zacht, door de toppen der boomen: vrede in de hutten!

OP HET OVERLIJDEN
van den Wel-Eerw. en zeer Geleerden Heer
JOHANNES VISCH,
binnen Amsterdam, den 18 *November* 1819.

Nog naauw'lijks, Amstelſtad! mogt gij uw tranen droogen,
Nog ziet men droefenis en rouwklagt in uw oogen.
Hoe velen onder u, van dit gevoel ten blijk,
Die treuren om hun Vriend, den waarden IJZENDIJK!
Maar ach! wie onder u, — wie kon het zich beſeffen,
Dat weinig tijds daarna een tweede ſlag zou treffen?
Een ſlag' die heden toch op nieuw getroffen is,
Door d'onverwachten dood, van uwen dierb'ren VISCH.
Hoe kort is 't nog geleen; — 't was ſlechts voor weinig weken,
Dat hij in 't openbaar, nog zoo getrouw mogt ſpreken.
Thans legt hij op Gods wil, den Herderſtaf ter neer,
En hij ontvliedt het ſtof, hij is voor ons niet meer.
Geen Evangelie woord vloeit hier meer van zijn lippen,
Geen leer van zaligheid zal meer zijn tong ontglippen!
O neen! de brave zwijgt en heeft zijn taak volbragt,
Waar op hij d'eerekroon in beter leven wacht.
Zijn ſterfbed werd geſpreid, en als vermoeid van zorgen,
Ontſlaapt hij zacht en ſtil reeds aan den vroegen morgen.
Hij ziet zijn avondzon al glansrijk ondergaan.

Nu volgt de nacht des doods? — Neen 's levensdag breekt aan.
't Was Heeren hoog bevel, daar daald' uit Hemelkoren,
Een Engel af naar d'aard, en doet een heilstem hooren;
Hij roept den Godsknecht op, schenkt hem een heerlijk loon,
En voert de vrije ziel tot voor des Heilands troon.
Vrij moog dan, Amstelstad! de rouw u 't hart verscheuren;
Vrij moogt gij, eenig Kind! om uwen Vader treuren.
O ja, de Heiland zelf ging ons in 't weenen voor.
Als menschen mogen wij Hem volgen op dit spoor.
Maar 't voegt ons echter ook met *heilbespiegelingen*,
Met oogen des geloofs ten Hemel door te dringen.
Beschouwen w'onzen Vriend daar, bij zijn Heer en God,
Dan juichen wij op aard reeds om zijn heerlijk lot.
't Gordijn der Eeuwigheid is voor 't gezigt geschoven,
't Belet ons in te zien, doch sterkt ons in 't gelooven,
Dat hij thans eeuwig leeft—verheerlijkt, zalig is.
Dit denkbeeld rust op grond van Gods beloftenis,
Die Hij altoos vervult aan zijn getrouwe knechten.
Dat wij dan om zijn graf een eer en lijkkrans vlechten,
En drukken op den zerk dit opschrift, hem zoo waard:
„ Hier rust een vriend van God! — Zijn ziel leeft boven d'aard."

A. E. A. CALKOEN,
Geb. VAN INGEN.

AKA-

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 14den December. Heden verkreeg de Heer M. W. BECKMAN, Amsterdammer, de waardigheid van *juris romani et hodierni doctor*; na eene loffelijke openbare verdediging des tweeden deels zijner *disputatio juris civilis hodierni*, *de absentibus*, welker eerste deel hij, op den zesden dezer, aan het Athenaeum van *Amsterdam*, welks kweekeling hij is, onder voorzitting van den Hooggel. Heer H. C. CRAS, had verdedigd.

Den 17den December. Heden verkreeg de Heer R. VAN REES, van *Nijmegen*, de waardigheid van *Mathescos Magister*, *et Philosophiae naturalis Doctor*, na eene loffelijke openbare verdediging van zijne *dissertatio physico — mathematica*, *de celeritate soni per fluida elastica propagati*.

AMSTERDAM.

Den 22sten November. Heden hield de Hoogleeraar J. P. VAN CAPPELLE, zijne plegtige intreerede als Hoogleeraar in de Vaderlandsche Geschiedenis, hebbende tot onderwerp: *Over het oogpunt, waaruit in den tegenwoordigen tijd de beoefening der Vaderlandsche Geschiedenis moet beschouwd worden.*

Den 29sten November. Heden hield de Hoogleeraar J. P. E. VOUTE, zijne plegtige intreerede, als Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, Natuur- Wis- en Sterrekunde, hebbende tot onderwerp: De *disciplinis physicis hujus aetatis, non inventus tantum sed etiam ratione quaerendi veri, aestimandis*, dat is: over de hedendaagsche Natuurkundige Wetenschappen, getoetst, niet aan derzelver ontdekkingen alleen, maar aan de wijze, waarop de natuur zelve onderzocht en beoefend wordt.

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ZALT-BOMMEL.

Den 18den Nov. 1819. Het gewoon en bij de wet bepaald examen der Latijnsche Schooljeugd alhier, in alle de vakken van onderwijs, onlangs hebbende plaats gehad, werd heden gevolgd, door de uitdeeling der prijzen, en de bevordering tot hoogere klassen.

De plegtigheid begon, met eene voortreffelijke Orgelmuzijk.

Na dezelve, sprak onze werkzame en verdienstelijke Rector A. L. DE ROOIJ, eene zeer doelmatige redevoering uit: *over het onmiddelbaar, en natuurlijk verband, tusschen het gevoel, en den smaak voor het verhevene en schoone, met het geluk, en de volmaking van menschen en volken.*

Deze redevoering, met genoegen en deelneming, door eene talrijke Vergadering van beide sekfen aangehoord zijnde, ging de Rector over tot de uitdeeling der prijzen.

P. DE KANTER, een Jongeling, die op den duur den lof waardig blijft, hem bij vorige gelegenheden gegeven, en ook in deze Boekzaal vermeld, ontving wederom eenen welverdienden prijs, en zoude tot eene hoogere, en dus tot de eerste klasse zijn bevorderd, indien hij niet, op eigen verzoek, voor nog één jaar op de tweede gelaten was.

L. A. HEIJSTEK, bekwam, op de vierde klasse, eenen prijs van vlijt, ter aansporing tot volhardende pogingen.

Drie jeugdige leerlingen der zesde klasse, A. BURGHART JUTA, H. F. A. KREET DE VIRIEU en C. BLOMHERT, werden voor gelijke verdiensten, elk eenen prijs waardig gekeurd.

Al-

Alle deze leerlingen, waarvan de eerste zijne gratiarum actio zelf had opgesteld, bedankten met zeer veel bevalligheid, voor de praemia, hun toegekend.

Het conrectoraat als nog openstaande, gelieven de belanghebbenden zich te herinneren, de aankondigingen, bij vorige gelegenheden, in de Boekzaal gedaan, en meermalen herhaald.

DORDRECHT.

Den 8sten December 1819. Het gewoon onderzoek naar de vorderingen der leerlingen van het Gijmnasium alhier, in de onderscheidene gedeelten van het bij de Koninklijke wet voorgeschreven onderwijs, op den 10den November l. l. tot volkomen genoegen van Heeren Curatoren, geschied zijnde; had heden ochtend, in de Walsche Kerk, hunne bevordering naar hoogere klassen, en de uitdeeling der eereprijzen plaats. Deze plegtigheid werd, door den Rector G. FENEMA, Phil. Theor. Mag. et Lit Hum. Doctor, met eene voorafspraak in de latijnsche taal geopend, in welke hij, na van den staat, en van den meer en meer toenemenden bloei van het Gijmnasium, sedert het aanvaarden van zijnen post als Rector, verslag gedaan te hebben, hulde deed, aan de nagedachtenis van wijlen den veel belovenden Jongeling H. VAN DER GIJP VAN 'T HOFF, onlangs, tot groote droefheid van zijne ouders, bloedverwanten, leermeesters en vrienden, door den dood aan het vaderland, en aan de letteren ontrukt. Vervolgens hielden twee verdienstelijke jongelingen T. G. BUSSINGH VAN DER KOOGH en A. J. HEEREMAN, met algemeene goedkeuring, hunne eigene gekozene en bewerkte redevoeringen, en werden tot den hoogsten rang der vierde klasse bevorderd. De eerste sprak: *de Hugone Grotio*, de tweede *de Publio Ovidio Nasone*. Eindelijk werden aan de laatstgenoem-

noemden, en in de derde klasse aan P. F. TIMMERS VERHOEVEN, A. G. BROUWER en aan R. A. GEVERS, in de tweede klasse aan H. P. TIMMERS VERHOEVEN JUNIOR, H. VAN DER GIJP VAN 'T HOFF, (kort te voren, zoo als hierboven gemeld is, overleden) W. VAN DAM en aan P. J. MARCUS, in den hoogsten rang der eerste klasse aan J. A. MEULEMANS, J. A. ROMBACH en aan E. B. SWALUE, en in den lageren rang van gemelde klasse aan A. P. TIRION, H. C. J. HOOG en aan A. N. VRIESENDORP, eereprijzen geschonken, voor welke belooningen zij, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke Vergadering, hunne dankzeggingen aan Heeren Curatoren, op eene gepaste wijze deden.

Dit Letterfeest is met fraai muzijk geeindigd, waarmede hetzelve ook begonnen was, en van tijd tot tijd vervangen werd.

HOORN.

Den 7den September. Na dat vooraf het examen der Latijnsche Schooljeugd, in de verschillende, thans in gebruik zijnde, vakken van onderwijs had plaats gehad, en ten genoegen der E. A. H. H. Curatoren, was afgeloopen, vierde dezelve heden haar gewoon bevorderingsfeest, in de groote Kerk alhier.

De Rector opende de plegtigheid, met eene prolusie.

De iis, quae Hoekonium et Cabeljauwensium litibus excitandis, locum dederunt.

Vervolgens hield de verdienstelijke J. VAN SLOT, eene door hem bewerkte redevoering, *de regibus romanis.*

De Rector hem met zijne volvoerde taak hebbende geluk gewenscht, werden bevorderd, Van de vierde tot de derde klasse: H. BUSSEM en van de zesde tot de vijfde C. SCHAGEN en N. C. J. VELIUS BAART. Met prijzen werden begi

gistigd, op de eerste klasse: J. VAN SLOT, tweede, T. C. B. HUIDECOPER en J. G. H. SWAAN, derde R. J. KONING, vierde H. HUSSEM, zesde, C. SCHAGEN en W. C. J. VELIUS BAART.

Deze Jongelingen betuigden allen in dichtmaat, met bevalligheid, hunnen dank, voor de ontvangene geschenken.

Eindelijk werden nog toegereikt, aan J. VAN SLOT, T. C. R. HUIDECOPER en R. J. KONING. de beloningen voor hen bepaald, die in de nieuwe vakken van onderwijs meest uitgemunt hadden. Orgelmuzijk veraangenaamde, en een aanzienlijk getal toehoorders vereerde deze plegtigheid, die door den Rector met toepasselijke aanspraken besloten werd.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ROSENDAAL, den 31sten October. Deze dag was voor ons een ware Christen-Feestdag, dewijl wij niet alleen de groote zegeningen der Hervorming, met Dankzeggingen en Gebeden, herdacht hebben; maar dewijl ook de Hoog Wel geboren Jonkvrouwe, Baronesse TORCK VAN ROZENDAAL, voor de volle Gemeente, belijdenis van haar Geloof afgelegd heeft. Waarop wij haar door onzen Leeraar, A. BONEBAKKER, plegtig zagen bevestigen, en vrijheid hoorden vergunnen, tot de bijwoning van het H. Avondmaal des Heeren.

SPAN-

SPANKEREN. Na dat de Wel Eerw. Heer B. FANGMAN, Pred. te *Hemmen*, voor de beroeping alhier op zijn Eerw. uitgebragt, had bedankt, heeft de Kerkeraad op den 25sten November, ten overstaan van den Consulent Ds. J. H. MEILING, Pred. te *Brummen*, het volgende twaalftal gemaakt:

DD. J. B. BARENBRUG, Predd. te *Kedichem*. J. H. MEILING, te *Brummen*. FRANSSEN VAN ECK, te *Gendringen*. KROBSE, te *Giesen-Nieuwkerk*. SPIEBING, te *Poortugal*. MAANDAG, te *Dubbeldam*. KROM, in *den Oudenbosch*. ASTRO, te *Benthuizen*. H. BITTER, te *Ochten*. KOOL, te *IJerseke*. BEKKING, Prop. onder de Eerw. Classis van *Zuidholland*. en ZORN, Prop. onder de Eerw. Classis van *Utrecht*.

Waar uit terstond beroepen werd J. B. BARENBRUG, Pred, te *Kedichem*, aan wien deze beroeping is toegezonden.

ELCUM. Na dat onze Leeraar, C. J. L. SCHÜLLER, ons had vaarwel gezegd, en naar de Gemeente van *Steenbergen*, die hem beroepen heeft, was vertrokken, is op den 30sten November, op vertoonde Collatie van zijn Excellentie W. G. P. Grave van *Rhede* en *Ginkel*, en Heer van *Middagten*, door den Eerw. Kerkeraad, onder het Bestuur van Ds. D. P. ROSS, Pred. te *Rheede*, als Consulent, tot Pred. beroepen: de Wel Eerw. Heer A. BROWN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*.

TWELLO, den 14den November, Heden hadden wij het genoegen, het Orgel, waarmede ons Kerkgebouw zeer versierd is, in Dankzeggingen en Gebeden, aan God en deszelfs Dienst toe te wijden; terwijl bij die gelegenheid onze Leeraar B. VELS, eene Leerrede hield, naar aanleiding van den CLsten *Psalm vs.* 3—5. Wij al-

allen waren met een waar dankbaar gevoel des harten bezield, door dien ons dat Orgel, volkomen berekend naar de talrijkheid dezer Gemeente, door eene edele Vriendin van God en Godsdienst, de Hoog Wel geboren Jonkvrouwe Baronesse C. W. VAN RHEDE, geschonken werd, met voorziening tevens in een Jaarlijks Traktement voor Organist en Orgeltrapper.

Het Orgel is gemaakt, door den zeer beroemden Kunstenaar, den Heer MEEREN, te *Utrecht*, die, hoe zeer onze aanbeveling niet behoevende, zich echter dezelve dubbel heeft waardig gemaakt.

SCHERPENZEEL den 21sten November, Onze Leeraar, maakte ons heden het afsterven bekend, van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. VISCH, Pred. te *Amsterdam*.

Met aandoening vernamen inzonderheid meer bejaarden, den dood van eenen Leeraar, wiens ijver en trouw in zijn werk, in gezegend aandenken bleef, ook aan deze plaats, waar hij eenige jaren arbeidde. — Wij werden opgewekt, om zijnen wandel na te volgen, op dat ook wij, bij de onzekere komst van den dood, wel bereid mogen zijn.

NIJMEGEN.

ANGEREN, den 14den November. Onze van *Eck* en *Wiel*, tot ons overgekomene Leeraar, F. A. DE BRUIN, werd heden onder ons bevestigd, door zijnen Schoonvader, Ds. S. DIBBETZ, Pred. te *Raalte*, aan wien de Consulent dezer Gemeente, Ds. W. RUTTINCK, Pred. te *Huissen*, deze beurt wel had gelieven af te staan. De Bevestiger had ten tekst *Phil.* II: 29. De Bevestigde hield 's namiddags zijne Intrede, met 2 *Cor.* V. 19—21.

OVER- EN NEERASSELT, den 24sten November. Op vertoonde Collatie van de Hoog

Wel geboren Vrouwe Douairiere VAN DALEN, is door het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, (doende dat des Kerkeraads is) ter vervulling onzer vakature, beroepen, de Wel Eerw. Heer J. A. SCHRADER, S. S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, wien deze beroeping is toegezonden.

PUFFELIJK EN LEEUWEN vakant. Zie Aug. 1817.

RESSEN EN DOORNIK vakant. Zie October 1819.

ZUTPHEN.

Door het Klassikaal Bestuur van *Zutphen*, zijn in deszelfs Vergadering, op den 24sten November l. l., voor den post van Krankbezoeker geexamineerd, en bekwaam bevonden: *H. DIJKERMAN*, J. A. VAN SANDTBERGEN *en B. W. TE VOORTWIS*, de beide eerste Geadmitteerde *Katechiseermeesters* te *Zutphen*, de laatste Geadmitteerd Katechiseermeester te *Winterswijk*, en is hun daar van eene Acte uitgereikt.

De Collatie van *Bahr* en *Lathum*, is door Z. M. den Koning opgedragen, aan Ds. J. C. VAN DOORNE, Pred. te *Landsmeer*, Classis *Edam*.

NEDE, den 5den December. Op heden werd Ds. J. SCHOTSMAN, van *Niënhuis* tot ons overgekomen, in den Heiligen Dienst alhier bevestigd, door Ds. A. A. HUMMELINCK, Pred. te *Borculo*, met 1 *Tim.* IV: *6a*. De Bevestigde heeft zijne Intrede gedaan, daar toe tot Tekst nemende *Jacob.* I: 22*b*.

BAHR EN LATHUM. Zie hier boven.

TIEL.

TIEL. In de Vergadering van het Klassikaal Be-

Bestuur, heden den 24sten November, is aan Ds. J. J. SCHILHAM, op zijn verzoek, bewijs uitgereikt, van zijn Lidmaatschap in de Tielsche Classis, als bevestigd Pred. der Gemeente van *Asch*.

EVERDINGEN. Met de Collatie der Predikantsplaats, in deze Gemeente, is door Z. M. den Koning, bij Hoogstdeszelfs besluit, van den 24sten November, N°. 60., begunstigd H. KOOTS WICHERS, Kandidaat te *Groningen*.

ECK EN WIEL. Gedurende het jaar 1820, zal deze Gemeente niet onder de vakante plaatsen dezer Classis te vinden zijn; vermits, bij besluit van Z. M. den Koning, van den 10den November, N°. 45, de Predikanten van *Maurik* en *Ingen*, alhier den Predikdienst moeten waarnemen, tot ultimo December van dat jaar, als mede het overige Leeraars-werk, zullende zij daar voor de helft van het Tractement genieten, en de andere helft moeten dienen, tot het in orde brengen der Pastorij.

RAVENSWAAIJ staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

BOMMEL.

WEL EN AMERZODE, den 14den November. Onze beroepen Leeraar, Ds. P. D. WELTER, is op heden onder ons in zijnen Dienst bevestigd, bij schikking met den Consulent dezer Gemeente, den Wel Eerw. Heer A. FONHOFF, Pred. te *Hedel*, door den Wel Eerw. Heer R. MACALESTER LOUP, Pred. te *Zalt-Bommel*, behandelende bij die gelegenheid *Joh.* IV: 14. terwijl de Bevestigde zijn Dienstwerk onder ons aanvaardde, met *Rom.* I: 15.

EST, den 28sten November. Onze Leeraar, Ds. D. KERR, heeft heden, na alvorens door den Gecommitteerden uit het Klassikaal Bestuur,

W. N. COENEN, van zijne betrekking op deze Gemeente en Classis te zijn losgemaakt, zijn H. Dienstwerk nedergelegd, en afscheid van ons genomen met *Hand.* XX: 32.

Door de Predikanten van den Ring, wordt voor de waarneming der vakature gezorgd.

GELDERMALSEN, den 28sten Nov. 1819. Heden maakte onze Leeraar, W. LAMMERÉE, ons in zijne voorafspraak bekend, het afsterven van den Wel geboren Heer T. VAN BARNEVELD, Heer dezer Heerlijkheid, terwijl wij, op den volgenden Zondag den 5den December, nader aan dit Sterfgeval herinnerd werden, in eene opzettelijke Leerrede, naar aanleiding van *Ps.* XXXIX: 6*b.* *Immers is een ieder mensch, [hoe] vast hij staat, enkel ijdelheid.*

MEETEREN, den 5den December 1819. Onze Leeraar, Ds. H. HULSTEIJN, deelde ons heden het overlijden mede, van den Wel geboren Heer T. VAN BARNEVELD, Heer dezer Plaats, predikende bij deze gelegenheid Ps. XCI: 16. *Ik zal hem met langheid der dagen verzadigen, en ik zal hem mijn heil doen zien.*

POEDEROIJEN EN LOEVESTEIN vakant. Zie Nov. 1819.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

TER HEIDE vakant. Zie Sept. 1819.

ROTTERDAM.

HILLEGONDSBERG, den 21sten November. Ds. F. A. VAN DER SCHEER, van hier beroepen naar *Dordrecht*, heeft van zijne Gemeente afscheid genomen, met *Eph.* III: 20—21. *Hem nu, die magtig is meer dan overvloedig te*

doen

doen boven al wat wij bidden of denken, naar de kracht, die in ons werkt; hem [*zegge ik*] *zij de heerlijkheid in de Gemeente, door Christus Jezus, in alle geslachten tot in alle eeuwigheid Amen!*

Den 22sten Nov. is, ter vervulling der vakature, gemaakt het volgende twaalftal:

DD. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, Predd. te *Nieuwkoop*. H. J. EIKMANS, te *Albasserdam*. J. STEENMEIJER, te *Nieuwloosdrecht*. H. E. VINKE, aan de *Vuursche*. J. S. WOR, te *Randwijk*. W. J. CROL, te *Driel*. H. W. LE SAGE TEN BROEK, te *Haamstede*. A. J. BUIJS BALLOT, te *Kloetingen*. H. VAN BLOKHUIZEN, te *Kethel*. J. VAN KUIJK, te *Reisoort*. N. C. KIST, te *Zoelen*. A. HAZEU, te *Uitgeest*.

De zes eersten zijn op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst, en daar uit beroepen Ds. G. C. DROOGLEVER FORTUIN, welk beroep den 23sten door Burgemeesteren van *Rotterdam* is geaggreeerd.

SCHIEDAM, den 26sten Nov. 1819. Verleden week ontvongen wij alhier het treurig berigt, van het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. VISCH, Predikant te *Amsterdam*, die van het jaar 1788 tot 1794, onder ons had gearbeid. Alle onze Leeraars hebben in hunne eerste predikbeurt, van hem gesproken, en ons tot de dankbare nagedachtenis aan den waardigen man opgewekt.

BERGSCHENHOEK, den 5den December 1819. Heden is onze beroepen Leeraar, Ds. J. DE WEERD, in den H. dienst bevestigd, door den Consulent dezer Gemeente, Ds. J. C. HIMMELMAN, Pred. te *Bleiswijk*, predikende bij die gelegenheid over *Luk.* IX: 2*a*. *En hij zond ze henen enz.* De bevestigde predikte 's namiddags over *Neh.* II: 20*a*. *De God van den hemel enz.*

ROZENBURG EN BLANKENBURG. Zie Sept. 1819.

MAASLAND vakant. Zie Nov. 1819.

HOOGVLIET. Zie Nov. 1819.

LEIJDEN.

NIEUWEVEEN, den 28sten Nov. 1819. Onze Leeraar J. DE WEERD, van zijne betrekkingen op deze Gemeente, ten overstaan van den Consulent A. G. VAN ALDERWERELD, Pred. te *Rhijnzaterwoude*, door Ds. J. A. VAN WAENEN, Pred. te *Woerden*, als gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, losgemaakt zijnde op den 22sten Nov., heeft heden van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over 2 *Cor.* VII: 16. *Ik verblijde mij dan, dat ik in alles van u vertrouwen mag hebben.*

NIEUWKOOP. Onze Leeraar, *Ds.* G. C. DROOGLEVER FORTUIN, berigtte *ons, den 28sten* November eene beroeping, naar de Gemeente van *Hillegondsberg*, ontvangen te hebben, en den 12den December l. l. verklaarde hij deze beroeping te hebben aangenomen. Zoo dat

NIEUWKOOP vakant zal worden.

DORDRECHT.

DUBBELDAM, den 14den Nov. Heden maakte onze Leeraar H. MAANDAG, in zijne voorafspraak ons bekend, dat op den 5den November, na een toenemend verval van krachten, in den ouderdom van ruim 73 jaren, in *'s Hage*, was overleden, de Hoog Wel geb. Heer Jonkheer D. BARON VAN BOETZELAER, Heer van *Dubbeldam* en *Kijfhoek*. Naar aanleiding van *Gen.* XXVII: 2*b.* werden wij bepaald, bij het onzekere en ras voorbijgaande van ons leven, hier beneden, en opgewekt tot eene vroege bereiding voor de eeuwigheid.

DORDRECHT. Onze beroepen Leeraar, Ds. F. A. VAN DER SCHEER, is voormiddag den

5den

5den December door zijnen Ambtgenoot, Ds. S. VERWEIJ, bevestigd, met eene Leerrede over 2 *Cor.* II: 17*b*. *Maar als uit opregtigheid, maar als uit Gode, in de tegenwoordigheid Gods, spreken wij het in Christus.* 's Avonds deed de bevestigde zijne intrede, met 1 *Cor.* I: 23*a*. *Wij prediken Christus den gekruisigden.*

WIJNGAARDEN EN RUIGBROEK, den 5den December. Onze Leeraar, Ds. P. A. GILTAIJ, eene collatie van Zijne Majesteit den Koning, bij hoogstdeszelfs besluit van den 12den Nov. l. l., als predikant in de Gemeente van *Made* en *Drimmelen*, ontvangen hebbende, heeft dezelve, na dat die door den Kerkeraad aldaar, den 1sten Dec. l. l., in een Kerkelijk beroep was veranderd, aangenomen.

MAASDAM. Zie Oct. 1819.

GOUDA.

KEDICHEM, den 14 November 1819. Onze Leeraar J. B. BARENBRUGH. andermaal, na uitgebragte collatie door den Heer FABRITIUS *van Heukelum* enz., door den Kerkeraad van het naburige *Heukelum* beroepen zijnde, heeft wederom voor die beroeping bedankt.

ACQUOOIJ, den 14 November 1819. Na dat de Wel Eerw. Heer A, KERRBERGEN, beroepen Pred. te *Uithoorn* en *Kudelstaart*, op den 12den dezer, behoorlijk was losgemaakt van zijne betrekkingen op Classis en Gemeente, nam zijn Eerw heden afscheid van ons, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 20, 21. *De God nu des vredes enz.*

KRIMPEN AAN DE LEK, den 16den November 1819. De Wel Eerw. Heer J. HERDERSCHEE, Pred. te *Ravenswaaij*, heeft de beroeping herwaarts, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, aangenomen.

HEUKELUM, den 4den December 1819. Ds. J. B. BARENBRUGH, Pred. te *Kedichem*, voor eene tweede beroeping, onlangs op hem uitgebragt, wederom bedankt hebbende, is op vertoonde collatie van de Wel Edel Geboren Heer FABRICIUS, Heer van *Heukelum* en *Leijenburg*, heden alhier beroepen, de Wel Eerw. Heer H. E. VINKE, Pred. aan *de Vuursche*.

GOUDA, den 24sten November 1819. Heden overleed onze oudste Leeraar Ds. J. DE VISSCHER, in den ouderdom van 74 jaren en 5 maanden, nalatende eene Weduwe, voor welke, gedurende het annus gratiæ, de predikbeurten door de Ringbroederen zullen worden waargenomen. Bijna 50 jaren had de Overledene, met allen ernst en getrouwheid, in de onderscheidene Gemeentens van *Castricum* en *Heemskerk*, *Buikfloot*, *Edam* en *Gouda*, het Evangelium der *zaligheid verkondigd*, en de Gemeente van *Gouda* genoot *dit* voorregt ruim 36 jaren. Alle de Ambtgenooten van dezen braven en waardigen Man, gelijk ook de Leeraren in de *Luthersche* en *Remonstrantsche Gemeenten*, gedachten, bij hunne eerste Leerredenen na het overlijden, aan dezen hunnen geliefden Medebroeder, en de geheele Kerkeraad der Gereformeerde Gemeente was tegenwoordig bij den Grafkelder, waarin het Lijk in den vroegen morgen van den 29sten dezer, werd bijgezet; terwijl 's mans oudste Ambtgenoot, Ds. J. W. BUSSINGH, de volgende *Dichtregels* uitsprak, welke, met zigtbare blijken van deelneming en goedkeuring, door de omstanders gehoord werden:

Hier ligt een Vriend van God, een deugdzaam ned'rig Christen;
Wij leggen bij zijn zerk den laatsten lijkpligt af.
DE VISSCHER, man van vrede, en vijand van het twisten,
Zijn stof rust hier in vreê; zijn geest leeft boven 't graf!

WIL-

WILLIGE LANGERAK, den 10den December 1819. Onze Leeraar Ds. H. SCHREIJ, de Koninklijke goedkeuring op zijn beroeping naar *Zunderdorp* ontvangen hebbende, ſtaat ons eerlang te verlaten, waardoor

WILLIGE LANGERAK zal vakant worden.

MOORDRECHT vakant. Zie Julij 1819.

B R I E L L E.

SIMONSHAVEN en BIERT, den 12den December 1819. Berigtte ons onze Leeraar Ds. JOH. DE WITT, voor veertien dagen, dat zijn Eerw. eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Blokzijl*, onder de E. Klasſis van *Kampen*; heden morgen vernamen wij, dat zijn Eerw. zich verpligt gevonden had dezelve, onder inwachting der vereischte approbatien, aan te nemen.

OOSTVOORNE, den 12den December 1819. Onze Leeraar, Ds. G. VAN DUGTEREN, maakte ons den 14den der vorige maand bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Oudelande*, onder de Claſſis van *Goes*, en die beroeping in beraad had genomen. Den 5den dezer gaf hij ons te kennen, dat hij voor dezelve had bedankt, en voornemens was, om zich den volgenden Zondag bij vernieuwing aan ons te verbinden. Heden deed hij zulks in eene Leerrede over *Philipp.* I: 25, 26. *En dit vertrouwe en weet ik, dat ik zal blijven en met u allen zal verblijven tot uwer bevordering, en blijdſchap des geloofs. Op dat uwen roem in Christus Jeſus overvloedig zij aan mij, door mijne tegenwoordigheid wederom bij u.*

NOORD-HOLLAND.

A M S T E R D A M.

AMSTERDAM, den 24ſten November. Den

18den dezer, is alhier overleden onze Leeraar JOHANNES VISCH. Door de zijnen en de Gemeente wordt hij zeer betreurd. Zijne Ambtgenooten hebben in hunne Leerredenen, vooral gisteren, met veel aandoening en deelneming de Gemeente bij dit verlies bepaald, terwijl zijne gedachtenis in zegening zal blijven.

AMSTERDAM, den 28sten November. Heden avond, heeft een onzer oudste Leeraren, de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer P. HAACK, in de Nieuwe Kerk, voor eene groote schaar, plegtig gedachtenis gevierd, van zijnen vijftigjarigen Predikdienst, in de Gemeenten van *Noordgouwe*, *Zwartewaal*, *Sommelsdijk*, *Breda*, *Altona en Amsterdam*, met eene Leerrede over *Efez.* III: 20, 21. *Hem nu die magtig is, meer dan overvloedig te doen, boven al wat wij bidden of denken, naar de kracht die in ons werkt, Hem zegge ik zij de heerlijkheid in de Gemeente, door Christus Jezus in alle geslachten tot alle eeuwigheid. Amen.*

Gelijk 's Mans Ambtgenooten, in hunne gebeden en dankzeggingen zijner, zoo liefderijk gedachtig waren; zoo bidden wij God dat Hij, ook dezen onzen hooggeachten Leeraar, nog lange doe ondervinden, dat het hun die in het huis des Heeren geplant zijn, zal gegeven worden te groeijen in de voorhoven onzes Gods; en in den grijzen ouderdom nog vruchten te dragen!

God zij hem daar toe eene zon en schild, en geve genade en eere!

NIEUW-LOOSDRECHT. Op Zondag den 28sten November, ontvingen wij van onzen Leeraar, het smartelijk berigt, aangaande het overlijden van den Wel Edel geboren Heer A. G. ALEWIJN, oud 18 jaren, Ambachtsheer van *Loosdrecht* en *Mijnden*. Wij werden bij deze gelegenheid ernstig

ſtig herinnerd aan de onzekerheid en kortſtondigheid onzes levens, en opgewekt tot zulke gezindheden, bij welke men in elken leeftijd, het ſtervensuur zonder verſchrikking verbeiden kan.

OUD-LOOSDRECHT. Een droevige ſlag heeft ons getroffen! Onze Ambachtsheer, wiens veelbelovende talenten ons zoo veel goeds deden verwachten, de Wel Edele geboren Heer A. G. ALEWIJN, is niet meer! Hij ſtierf in den bloeijenden leeftijd van 18 jaren. Onze Leeraar, TIELEMAN VERMAASEN, bepaalde ons, op den 28ſten November l. l., in eene opzettelijk daar toe gehoudene Leerrede, naar aanleiding van *Job* XIV: 1, 2. bij dit aandoenlijk ſterfgeval, en wekte ons ernſtig op, ſteeds aan de kortheid en broosheid van ons leven te denken, en ons door geloof in CHRISTUS en ware deugd, in tijds te vormen voor de eeuwigheid.

AMSTERDAM, den 14den December. Heden is alhier, door Predikanten en Ouderlingen, na gunſtig verkregene handopening, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van Ds. J. VISCH, uitgebragt het volgende zestal:

DD. J. C. FABIUS, S. GREGOOR, A. VAN VLOTEN, J. PRINS, J. D. KUIJS en J. G. VELTMAN, Predd. te *Delft*, *Zwolle*, *Voorburg*, *Alkmaar*, *Ouderkerk aan den Amſtel* en *Dordrecht*.

En ten zelfden dage zijn daar van op het drietal geplaatst:

DD. J. C. FABIUS, S. GREGOOR en A. VAN VLOTEN.

HAARLEM.

KROMMENIEDIJK, den 18den Nov. 1819. Heden werd onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. ROLLERUS, in den ouderdom van 70 jaren, en bijna vier weken, door den dood van ons weg-

ge-

genomen, Een ſpoedig verval van krachten, maakte een einde aan zijn leven, van het welk hij 45 jaren, den Evangeliedienst had waargenomen. In de Gemeente te *Westmaas* en *Groep* bijna 10 jaren, daar na te *Durgerdam*, 12 jaren, en in deze Gemeente ſedert den 19den Junij 1796. De Wel Eerw. Heer P. A. VAN DER LAAN, Pred. te *Krommenie*, en Conſulent in deze Gemeente, heeft, den 21ſten dezer de eerſte beurt waarnemende, aan den Overleden gedacht, als aan eenen getrouwen Evangeliedienaar, en aan zijnen braven Vriend: maar op Zondag den 28ſten daar aan volgende, op verzoek van de Weduwe, en hare drie ongehuwde Dochters, en den Kerkeraad, meer bijzonder den Overledenen in zijn waardig karakter, in zijn getrouwen Evangeliedienst, en in zijne brave hoedanigheden, in eene opzettelijke Lijkrede, *de Gemeente herinnerd!* predikende over *Psalm* CXLIV: 4. *De mensch is de ijdelheid, en zijne dagen zijn als eene voorbijgaande ſchaduwe*, ons opwekkende om bij onze ijdelheid den weg van geloof en deugd te leeren bewandelen, waarop men de beste vertroostingen vindt, in de moeijelijkſte omſtandigheden, en in de ſmartelijkſte verliezen.

ALKMAAR.

WINKEL, den 21 November 1819. Heden nam onze Leeraar, A. HOUTKAMP, naar *Durgerdam* zullende vertrekken, afſcheid, naar aanleiding van *Galat.* VI. 16*a*. na alvorens, zoo van zijne betrekkingen tot de Alkmaarſche Klasſis, als tot onze Gemeente, te zijn losgemaakt.

SCHERMERHORN. Van hier heeft de Correspondens vernomen, dat Ds. A. B. HAGEN, andermaal beroepen naar *Ovezande* en *Driewegen*, deze beroeping heeft aangenomen.

GRAFT. Zie October 1819.

AKER-

AKERSLOOT. Zie Nov. 1819.

KOLHORN. Zie Nov. 1819.

H O O R N.

OBDAM. Op den 2den November l. l. is alhier, in tegenwoordigheid van onzen Consulent L. VISSER, Predikant te *Spanbroek* en *Opmeer*, ter vervulling dezer vakature, na dat Ds. F. CANTER ALTA, Pred. te *Purmerland*, voor de op hem uitgebragte beroeping had bedankt, het volgende drietal gemaakt, als:

DD. F. POTTER, R. SCHOUTEN en H. J. CALKOEN, respective Predikanten te *Waal* en *Koog op Texel*, *Hauwert* en *Schoorl* enz.

En daar uit beroepen Ds. R. SCHOUTEN, Pred. te *Hauwert*, onder deze Classis, welke beroeping, door de Hoog Edel geb. Vrouwe dezer Heerlijkheid, is geaggreeerd, en aan zijn Eerw. toegezonden. Doch op den 8sten December ontvingen wij berigt, dat zijn Eerw. voor deze beroeping bedankte. Zoo dat

OBDAM nog vakant is.

HAUWERT. Onze Leeraar R. SCHOUTEN, gaf ons onlangs, in eene Leerrede over *Ps.* LXXIII: 28*a*: *Het is mij goed nabij God te wezen*, berigt: dat hij eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Obdam*. Sedert vernamen wij, dat zijne keuze bepaald is, om daar voor te bedanken, en bij ons te blijven.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN. Na dat onze Leeraar L. MAAGH COSTERUS, ons den 14den November j. l. had bekend gemaakt, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Kwadijk*, en dezelve in beraad genomen, berigtte hij ons, op den 28sten dier maand, voor die beroeping bedankt te hebben, terwijl hij zich, op nieuw, aan ons verbond met eene Leerrede over *Joh.* XIV: 15. *Indien gij mij lief hebt, zoo bewaard mijne geboden.*

VEN-

VENHUIZEN, den 12den December 1819. Aan de Gemeente alhier ter kennisse gebragt zijnde, door onzen Leeraar, Ds. JAKOB HESS, dat bij hem ontvangen was eene aanbieding, om deze zijne tegenwoordige standplaats, met eene andere te verwisselen; kunnen wij echter van hier berigten, dat Zijn Wel Eerw. daar voor heeft bedankt.

GROOTEBROEK vakant. Zie Sept. 1819.

E D A M.

DURGERDAM, den 5den December. Dachten wij onlangs aan eenen vorigen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. BOLLERUS, laatst Pred. te *Krommeniedijk*, welke bevorens alhier, den tijd van 12 jaren, zijnen Heer in het Evangelie gediend heeft, wiens afsterven ons den 21sten November, door den Wel Eerw. Heer S. M. DE BRUIN, in de vakature predikende, berigt *werd, die ons* tevens ernstig bepaalde bij het veelvuldig onderwijs, het welk wij toen, en verder ook door volgende Leeraars, mogten ontvangen; heden hadden wij het genoegen eenen nieuwen Leeraar in den dienst dezer Gemeente bevestigd te zien, zijnde de Wel Eerw. Heer A. HOUTKAMP, van *Winkel* tot ons overgekomen. Ds. J. P. HOFMAN, Pred, te *Ransdorp*, en Consulent van deze Gemeente, verrigtte des voormiddags deze plegtigheid, predikende bij die gelegenheid over *Openb.* II: 2. *Ik weet uwe werken.* Waarop de bevestigde des nademiddags zijne intrede deed, met de behandeling van *Joh.* XII: 26. *Zoo iemand mij diend, de Vader zal hem eeren.*

OUDENDIJK, den 1sten December. Heden heeft de Kerkeraad, onder het bestuur van den Consulent Ds. J. VAN AMEREN, Pred. te *Etersheim* en *Schardam*, het navolgende zestal gemaakt: DD. J. VAN AMEREN, W. VAN DER LEEUW, L. VISSER, D. T. DE HAAS, D. BAKKER en L. M. COSTERUS,

ROS, Predd. te *Etershem* en *Schardam*, *Limmen*, *Spanbroek* en *Opmeer*, *Scharwoude*, *Kerkwerve*, *Grosthuizen* en *Avenhorn*; de laatste met het lot tegen C. MOS, Pred. te *Delfzijl*.

Vervolgens zijn de drie eersten op het drietal geplaatst, waaruit eerlang eene beroeping zal worden gedaan.

MIDLIE en AKSWIJK, zie November 1819.

WARDER staat vakant te worden, zie November 1819.

ZUNDERDORP, zie November 1819.

KWADIJK, zie November 1819.

Z E E L A N D.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 22sten October. Heden ontsliep onze waardige oudste Leeraar, de Hoog Eerw. Hooggel. Heer J. DE FREMERIJ, in den ouderdom van 78 jaren. In het jaar 1767. aanvaardde hij den Evangeliedienst, denzelven vervullende in de Gemeenten van *Poederoijen*, *Raamsdonk* en *Zierikzee*, tot den jare 1779, toen hij Predikant in deze Gemeente, en vervolgens Hoogleeraar werd, bij het Gijmnasium dezer stad. Gelijk zijne weduwe en kinderen hem betreuren, zoo is de gansche Gemeente wegens zijnen dood bedroefd, want hij stichtte haar niet minder door zijn voorbeeld, dan door zijne leer. Zijne Ambtgenooten, die hem mede met smart missen, gedachten op Zondag den 24sten aan hem, en wekten de Gemeente op, om zijn geloof na te volgen.

VROUWENPOLDER. Ter vervulling der vakature alhier, heeft de Kerkeraad op den 29sten September, het volgende zestal gemaakt:

DD. A. PIETERSE, Pred. te *Zuidzande*. J. DE RO-

ROCHEFORT, te *Westkapelle.* J. RADERMACHER SCHORER, te *'s Gravenpolder.* H. DE KOE, te *Kleverskerke.* G. J. LETTE, te *Biefelingen.* en J. HOOGKLIMMER VAN HEULEN, te *Zoutelande.*

Van welke de drie eersten op het drietal werden geplaatst, en is daaruit beroepen Ds. A. PIETERSEN, Pred. te *Zuidzande*, die na beraad, heeft bedankt.

GAPINGE vakant. Zie Julij 1819.

NIEUWLAND EN ST. JOOSTLAND vakant. Zie Aug. 1819.

GRIJPSKERKE vakant. Zie Aug. 1819.

DOMBURG staat vakant te worden. Zie September 1819.

RITTHEM staat vakant te worden. Zie October 1819.

ZIERIKZEE.

'S HEERENJANSLAND vakant. *Zie October 1819.*

DRIESCHOR. Zie November 1819.

SEROOSKERKE staat vakant te worden. Zie November 1819.

GOES.

ELLEWOUDSDIJK. Ter vervulling onzer vakature, maakte de Kerkelijke Vergadering den 9den September l. l. het volgende zestal: DD. J. VERLAAT, J. STORIJ, D. A. BUIJS, W. A. ECHTER, J. BERKERS en J. R. SCHORER, Predd. te *Oijen*, *Heinkenszande*, *Nisse*. *'s H. Hks. Kinderen* en *Wissekerke*, *'s H. Arendskerke* en *'s Gravenpolder.*

De drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, werd daaruit beroepen, de Wel Eerw. zeer Gel. Heer JACOB VERLAAT, Pred. te *Oijen*, die na beraad, deze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatie, heeft aangenomen, en daar deze approbatie reeds is ingekomen, eerlang zijn dienstwerk onder ons staat te aanvaarden.

BAAR-

BAARLAND, den 16den October. Ter vervulling der openstaande Leeraarsplaats, werd heden door de Kerkelijke Vergadering het volgende zestal gemaakt:

DD. R. HAIJENS DE BRUIJN, A. J. VAN INGEN, J. BERKERS, N. BORSBOOM, G. KAMERMAN en C. DE VISSER; Predd. te *Noordwijk aan Zee*, *Waarder*, *'s Heer Arendskerke*, *Serooskerke*, in *de Leur* en *te Herkinge*.

De drie eersten werden op het drietal geplaatst:

En daar uit beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer, R. HAIJENS DE BRUIJN, Pred. te *Noordwijk aan Zee*, die, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt.

HEINKENSZANDE, den 1sten December. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. J. STORIJ, den 29sten Augustus l. l., ons bekend makende, dat zijn Wel Eerw. beroepen was te *Grijpskerke*, en vervolgens den 19den September, dat zijn Wel Eerw. deze beroeping, onder inwachting van Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, had aangenomen, werd heden, volgens de Wet, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Classis van *Goes* ontslagen, en zal D. V. den 26sten dezer maand zijn affcheid prediken.

WEMELDINGEN vakant. Zie Mei 1819.

KATTENDIJKE vakant. Zie Mei 1819.

OUDELANDE. Zie Oct. 1819.

'S HEER ABTS EN SINOUTS-KERKE vakant. Zie Nov. 1819.

'T FORT BATH, RILLAND EN BATH vakant. Zie Nov. 1819.

OVEZANDE EN DRIEWEGEN. Zie November 1819.

IJZENDIJKE.

IJZENDIJKE, den 24sten November 1819.

Het Klassikaal Bestuur van *IJzendijke* heeft, in deszelfs zitting van dezen dag, den Heer C LE FEVRE, bevestigd Pred te *Breskens*, op deszelfs verzoek tot Lid der Classis verklaard, en aan zijn Eerw. de Acte toegezonden.

In dezelfde Vergadering stond binnen, W. SCHILLEMAN, woonachtig en Lidmaat te *Biervliet*, die, gelijk hij zich tot dat doel voor vier maanden aangegeven had, na gedaan Examen, door het Bestuur tot Catechiseermeester geadmitteerd is.

Voorts is het Bestuur onderrigt, dat Z. M. de Koning, de twee beroepingen, uitgebragt op de Heeren B LOOZE en J. GRIMS, de eerste door de Gemeente van *Nieuwvliet*, de andere door die van *Zaamslag*, gunstig goedgekeurd heeft.

NIEUWVLIET. Zie Sept. *1819*.

HOOFDPLAAT staat vakant te worden. Zie October 1819.

ZAAMSLAG. Zie October 1819.

SAS VAN GEND staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

TER AA, den 15den October 1819. Op vertoonde Collatie van de Hoog Wel geboren Vrouwe, Douairiere van REEDE VAN TER AA, is door den Kerkeraad alhier, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. G. J. VAN DER KUIJP, Pred. te *Breukelen*, Kerkelijk beroepen, de Wel Eerw. Heer A. SMIT, Candidaat van den H. Dienst, bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuidholland*, die dit beroep, onder inwachting van de Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

UTRECHT.

UTRECHT, den 24sten November 1819. ELIZABETH VAN DER TIEN, geboren en wonende te *Utrecht*, in eene vorige Vergadering van het Klassikaal Bestuur verzocht hebbende, om tot het Examen te worden toegelaten, 't geen haar, op vertoon van zulke getuigschriften, waar uit 't bleek, dat er voldaan was aan 't geen er vereischt wierd, om die toelating te bekomen, is toegestaan; wierd heden conform het Reglement, onderzocht door gemeld Bestuur, met dat gevolg, dat voornoemde Zuster eenparig is bevoegd geoordeeld tot het geven van Godsdienstig Onderwijs, waar van haar het getuigschrift is overhandigd.

UITHOORN EN KUDELSTAART, den 28sten November. Heden deed onze beroepen Leeraar, A. KEERBERGEN, onder ons zijne Intrede, met 2 *Cor.* IV: 5. na dat zijn Eerw. door den tweeden Consulent, Ds. W. S. DE VISSER, Pred. te *Mijdrecht*, (de eerste Consulent was ziek,) bevestigd was, naar aanleiding van *Eph.* IV: 11, 12.

JUTPHAAS, den 11den December. Op vertoonde Collatie, van den Hoog Wel geboren Heere J. J. DE GEER VAN RIJNHUIJZEN, Patroon en Collator van de Kerk van *Jutphaas*, is Kerkelijk beroepen tot Leeraar dezer Gemeente, Ds. H. E. VINKE, S. S. Theol. Doctor, en Pred. aan *de Vuursche*, welke deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

JUTPHAAS vakant. Zie Nov. 1819.

DE MEERN. Zie Nov. 1819.

A M E R S F O O R T.

KORTENHOEF. Zie Julij 1819.

WESTBROEK EN ACHTTIENHOVEN. Zie Nov. 1819.

W IJ K.

ELST, den 9den December. De Kerkeraad

dezer nieuwe Gemeente, heeft heden, uit de onderstaande Nominatien beroepen, den Wel Eerw. Heer L. BAKKER, Pred. te *Ermello*, onder de Classis van *Harderwijk*.

Zestal:

DD. J. J. W DIEMONT, T. VAN SPALL, L. BAKKER, J. DE GIDS, J. E. C. DE WIJS en S. M. DE BRUIN, Predd. te *Bleskensgraaf* en *Hofwegen*, *Koedijk*, *Ermello*, *Heerewaarden* en *St. Andries*, *Leersum* en *Marken*.

Drietal:

DD. BAKKER, VAN SPALL en DIEMONT.

ODIJK vakant. Zie Oct. 1819.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

WEIDUM staat vakant te worden. Zie Nov. 1819.

VROUWEPAROCHIE. Zie Nov. 1819.

HARLINGEN.

ARUM, den 21sten Nov. 1819. Heden avond bij gelegenheid eener Bijbeloefening, welke gedurende dezen Wintertijd door onzen Leeraar, Ds. E. ROMAR. Zondags avonds worden gehouden, maakte zijn Eerw. het overlijden bekend, van den Wel Eerw. Heer P. ENS, nu sedert eenige jaren emeritus, laatst Predikant in deze Gemeente, en den 16sten Nov. te *Franeker*, overleden. Onze Leeraar maakte melding van eene en andere bijzonderheid, den overledenen betreffende, wekte ouden en jongen op, tot nuttige overdenkingen, en werkte alzoo mede, om het aandenken aan den overledenen, en zijnen on-

onder ons betoonden ijver, bij ons in zegening bewaard te doen blijven.

SCHINGEN EN SLAPPETERP, den 28sten Nov. 1819. Onze Leeraar, Ds. A. WASSENBERGH, beroepen zijnde naar *Veenwouden*, onder de Classis van *Dokkum*, en die beroeping hebbende aangenomen, heeft, na de vereischte approbatien bekomen te hebben, en van zijne betrekkingen, op Classis en Gemeente behoorlijk ontslagen te zijn, heden afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over 1 *Joh.* II: 28. *En nu kinderkens blijft in hem enz.*

OOSTERBIERUM, den 16den Nov. 1819. Heden werd onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer P. JOHA, na eene ziekte van twaalf dagen, in den ouderdom van bijna 68 jaren, door den dood aan ons ontrukt. — Wij betreuren met des Overledenen Weduwe, Mejufvrouw SARA REGINA DE VRIES, en eenigen Zoon, ons verlies, terwijl de gedachtenis van den waardigen man, die, even over de 41 jaren, als Leeraar met allen ijver en getrouwheid onder ons werkzaam was, steeds in zegening zijn zal.

De Wel Eerw. zeer geleerde Heer E. NAUTA, Pred. te *Edens* en *Spannum*, van der jeugd af aan de boezemvriend van den Overledenen, heeft, volgens de begeerte van zijnen vriend in zijn leven, en op verzoek der Weduwe, bij afstand van den Consulent, de eerste predikbeurt, na het overlijden, waargenomen en eene Leerrede ter nagedachtenis van zijnen vriend gehouden.

Met veel aandoening bepaalde zijn Eerw. ons, in deszelfs voorafspraak over *Hebr.* XIII: 7, bij dit sterfgeval, en wekte de Gemeente op, om aan haren overledenen Voorganger in liefde te gedenken.

Vervolgens las zijn Eerw. na een naar tijds ge-

gelegenheid geschikt gebed, ten tekst af *Hebr.* IV: 10 *Want die ingegaan is in zijne ruste, die heeft zelve ook van zijne werken gerust, gelijk God van de zijne.* Uit welke woorden, na dezelve toegeligt en eene teekening van de rust eenes Christens, die in Gods rust is ingegaan, gegeven te hebben, zijn Eerw. aanleiding nam, om den Overledenen als nu rustende van zijne werken, en ingegaan in de ruste ons voor te stellen, en op deszelfs werk en wandel in zijn leven, als mensch, als Christen en als Leeraar ons opmerkzaam te maken; het welk vergezeld ging met vertroostende aanspraken, aan de bedroefde Weduwe, eenigen Zoon en verdere betrekkingen, en tevens met ernstige opwekkingen aan de Gemeente.

SNEEK.

IJLST, den 12den December. Onze Predikant Ds. R. RODENBURG, van de *Nieuwe Haske* enz. tot ons overgekomen, werd heden onder ons bevestigd, door Ds. J. DOORENBOS, Pred. te *Deersum*, c. a. aan wien Ds. A. GULDENARM, Pred. te *Oosthem*, c. a. en Consulent dezer Gemeente, deze beurt wel had willen afstaan, met eene Leerrede over *Luc.* IX: 62. *Niemand, die de hand aan den ploeg slaat enz.* De bevestigde deed 's nademiddags zijne intrede, over *Ezech.* XXXIII: 11*a*. *Zegt tot hen, zoo waarachtig als ik leve, spreekt den Heere, zoo ik lust hebbe in den dood des godlozen enz.*

OUDEGA, IDSEGA EN SANDFIRDE. Zie Oct. 1819.

DOKKUM.

VEENWOUDEN. Den 5den December is de nieuws beroepen Leeraar, Ds: A. WASSENBERGH, van

van *Schingen*, tot ons overgekomen, bevestigd door Ds. J. T. DIJKSTRA, Pred. te *Oudwoude*, met *Matth.* XXVIII: 18—20. *Mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde. Gaat dan henen, onderwijst alle volkeren, dezelve doopende in den name des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geest: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden heb. En ziet, ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld.* „ *Amen.* „ 's Namiddags deed eerstgemelde zijn intrede, predikende over *Colosf.* I: 28. *Den welken wij verkondigen enz.*

Van wegen het Klasſikaal Beſtuur van *Dokkum*, zijn aan de Heeren WASSENBERGH, Pred. te *Veenwouden*, en KUITERT, Pred. te *Nes*, op het Eiland *Ameland*, acten van Lidmaatſchap der Eerw. Claſſis van *Dokkum*, gezonden.

NES EN WIERUM vakant. Zie Oct. 1819.

HEEREVEEN.

OUDEHOUTPADE, NIEUWEHOUTPADE, DE IDZERT EN OUDEHOUTWOUDE. Den 6den Julij l. l., is door de Floreenpligtigen tot Leeraar beroepen Ds. H. DOORENBOS, Pred. te *Peperga* en *Blesdijke*, die echter na beraad bedankt heeft, ten gevolge van welke mislukte poging, heden den 11den Nov. eene nieuwe beroeping geſchied en uitgebragt is, op Ds. H. J. STAVERMAN, Pred. te *Kolderveen*, welke deze beroeping in beraad heeft genomen.

NIEUWEHASKE EN HASKERDIJKEN. Onze Leeraar, Ds. K. RODENBURG, te *IJlst*, beroepen zijnde, heeft na beraad deze beroeping aangenomen, zoo dat onze Gemeente eerlang vakant zal worden.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

AVEREEST, den 7den Nov. 1819. Heden werd onze, van *Boxmeer* en *Beugen*, beroepen Leeraar, Ds. T. W. RAPPART, onder ons bevestigt, door deszelfs schoonbroeder Ds. N. VISCH, Pred. te *Zuidwolde*, bij afstand van Ds. H. J. WOLTERINK, Pred. te *Nieuw Leusen*, en Consulent dezer Gemeente.

De tekst ter bevestiging was 1 *Cor.* I: 23*a*. en die, waarmede de bevestigde zijne intrede deed, *Hand.* IV: 12.

HARDENBERGH, den 21sten Nov. 1819. Heden voordemiddag had hier eene bijzondere plegtigheid plaats, ons nieuw Kerkorgel wierd Gode en zijnen heiligen dienst *toegewijd.*

Onze Leeraar L. BOSCH, beklom het Spreekgestoelte, en sprak naar aanleiding van *Ps.* CL: eene doelmatige Leerrede, bij die gelegenheid uit. De Gemeente zong vooraf *Gez.* I: 1, 2 en 3. zonder Orgel, terwijl op verzoek des Leeraars, de Heer RÖHNER, Muzijk Directeur en Organist te *Zwolle*, het Orgel aan de Gemeente in deszelfs geheele zwaarte en aangenaamheid liet hooren, waarop de Gemeente met het Orgel zong *Ps.* LXXXI: 1.

De behandeling van het onderwerp, wierd gedurig afgewisseld door Koorgezangen, met en zonder Orgel, ten slotte van geheel deze plegtigheid, zong de Gemeente *Ps.* LXXII: 11,

Door middel van vrijwillige bijdragen, is dit speeltuig uitbesteed, aan den Heer J. C. SCHBUER, Orgelmaker te *Koevorden*, na dat hetzelve voltooid was, is het aan de examinatie onderworpen, van den Heer J. C. RÖHNER, Muzijk Directeur en Organist te *Zwolle*, die dit speeltuig niet

niet alleen volkomen heeft goedgekeurd, maar hetzelve als een meesterstuk zoo in toon, als in geschiktheid voor ons Kerkgebouw heeft voorgesteld, hetwelk den maker tot eene bijzondere eer verstrekt.

ZWOLLE, den 24sten Nov. Ds. A. L. VAN DER BOON MESCH, Theol. Doctor, bevestigd Pred. te *Heino*, is in de Vergadering van het Klassikaal Bestuur, op deszelfs verzoek, tot lid der Classis aangenomen.

WIJHE, den 4den Nov. Heden overleed alhier, onze Leeraar, Ds. W. L. VAN WARMELO, zijn Eerw. is, onder ons 38 jaren, in den dienst van het Evangelie werkzaam geweest. Onze Consulent, Ds. W. RUITMAN, Pred. te *Windesheim*, heeft den 14den Nov. des voormiddags eene Lijkrede op zijn Eerw. gedaan, uit *Jes.* LVII: 2. *Hij zal ingaan in vrede, zij zullen enz.* het annus gratiae zal voor de Weduwe door de Ringbroeders worden waargenomen.

DEVENTER.

DENEKAMP. Op den 20sten November l. l., overleed alhier, in het 73ste jaar zijns ouderdoms, onze Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer P. VAN DER HAAR, geboren te *Delft*, den 12den Januarij 1747. Zijn Eerw. aanvaardde na eene behoorlijke voorbereiding aan de Akademie te *Leijden*, de Evangeliebediening allereerst in de Gemeente te *Hemmen*, werd van daar naar *Staphorst* beroepen, en kwam tot ons over op den 23sten September 1792. Sedert dien tijd, was zijn Eerw. hier onvermoeid bezig met de waarneming van den predikdienst, waarin zijn Eerw. zeer zelden, door ligchamelijke ongesteldheid, verhinderd werd. De laatste keer, dat het zijn Eerw. gelukken mogt, het woord tot ons te voeren, was op den laatst gevierden dankdag voor den oogst, als wanneer zijn Eerw.

ons met veel opgewekrheid en ernst onderhield, naar aanleiding van *Joh.* VI: 26 en 27. De onpasselijkheid, welke zijn Eerw. kort daar na aantastte, scheen geenzins van eene bedenkelijke geaardheid te zijn, en maakte alzoo geheel onverwacht, een einde aan zijn Eerw. leven, van hetwelk hij het voorregt had gehad, ruim 45 jaren in de verkondiging des Evangeliums te besteden. De overledene laat na eene weduwe en vier kinderen, van welke het zijn Eerw. niet mogt gebeuren, er een tot gevestigde stand te zien geraken, en welk gezin dus het geleden verlies alleszins zwaar drukt, en hetzelve met diepen rouw betreurt.

Het was op den 28sten Nov., dat wij, bij dit sterfgeval, godsdienstiglijk bepaald werden, ten welken tijde Ds. F. IMMINK, Pred. te *Ootmarsum*, en Consulent dezer Gemeente, alhier den dienst vervulde, predikende te dier gelegenheid over *Gen.* XLIX: 33, *Als Jacob voleind hadde zijne Zonen bevelen te geven, zoo leide hij zijne voeten te zamen op het bedde, ende gaf den geest, en hij werd verzameld tot zijne volkeren.*

DEVENTER, den 28sten Nov. 1819. Heden avond had alhier eene plegtigheid plaats, welke niemand zich herinneren konde, ooit in deze Gemeente te hebben bijgewoond. Lofzeggend vierde onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. HOOGEWAL, gedachtenis zoo van zijnen vervulden vijf en zeventig jarigen ouderdom, als van zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst, alhier te *Deventer*, en in nog vier andere Gemeenten, ten tekst nemende, *Neh.* XIII: 31*b. Gedenk mijner, mijn God! ten goede.*

Bij den aanvang van den Godsdienst werd gelezen, *Ps.* XCI: en CXII: de voorzang was

Ps.

Ps. LXXI: 12 en 13. de tusschenzang *Ps.* LXXI: 5. en de Slotzang Evang. *Gez.* LI: 6. Zijn Eerw. deelde ons zijne begeerte mede, om, in afwachting van Gods hulp, zijne overige levensdagen, indien hij dezelve in gezondheid en krachten mogt doorbrengen, verder tot heil onzer zielen, door de prediking des Evangelies te besteden.

Na afloop van den Godsdienst, die in tegenwoordigheid eener buitengewoon talrijke schaar, van alle kanten zamengevloeid, verrigt werd, wachtten de leden van den Kerkeraad zijn Eerw. in de Consistoriekamer der groote Kerk plegtig op, en wenschte de Voorzitter P. C. MOLHUIJZEN, jongste Predikant der Gemeente den Eerw. grijsaard hartelijk geluk, met deze gebeurtenis, daarbij hem verder de ondersteuning, bijstand en zegen Gods over zijnen persoon en dienstwerk afbiddende, hetwelk door den Leeraar met dankzegging, zegenbede en aandringen op onafgebroken broederliefde, werd beantwoord. De Allerhoogste vervulle deze wenschen, sterke hem in zijnen hoogen ouderdom, stelle hem nog tot eene rijken zegen voor de Gemeente van Christus, en geve hem eens de kroon der heerlijkheid, aan zijne getrouwe dienaren toegezegd.

KAMPEN.

BLOKZIJL. G. R. WIERINGA, Pred. te *Gaastmeer*, voor onze op hem uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad, den 15den Nov. ter vervulling der vakature, dit twaalftal Predikanten gemaakt.

DD. J. DE WITT, Predd. te *Simonshaven* en *Biert*. SANDERS, te *Vollenhove*. BARENDS, te *Vollenhove*. VAN ALLEN, te *Veessen*, JENTINCK, te *Steenwijkerwold*. BECKERING EHL, in de *Scharmer*. J. J. HIEBINK, te *Heino*. L. VISSCHER, van wel-

welke de standplaats aan den Correspondens niet is opgegeven. ATTONA, te *Scherpenzeel*. KOPPELMAN, op het *Kampereiland*. HERINGA, te *Herwijnen*, en MOS, te *Delfzijl*.

Hieruit wierd aanstonds dit zestal gemaakt. DD. DE WITT, KOPPELMAN, VAN ALLEN, HIEBINK, VISSCHER en ATTONA.

Waaruit beroepen is Ds. J. DE WITT.

KAMPEN. Door het Klassikaal Bestuur, is als Lid der Classis, op deszelfs Vergadering den 25sten Nov. gehouden, erkend Ds. L. VAN DER HORST, bevestigd Pred. te *Wilsum*.

BLANKENHAM. Zie Oct. 1819.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN, den 24sten Nov. 1819. *In* het Klassikale Bestuur van *Groningen*, heeft op heden zitting genomen, de Heer J. SCHAINCK BOLT, Pred. te *Grootegast* en *Doezum*, als bij Z. M. besluit van den 14den Dec. 1818 No. 6. benoemde Secundus van den Heer G. J. F. CRAMER VAN BAUMGARTEN, van *Middelbert*, vertrokken naar *Eenrum*, ten einde te fungeren tot 1 Jan. 1821.

De door het vertrek van den Heer G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, opengevallene correspondentie, met de Uitgevers der Boekzaal, is door het Klassikale Bestuur opgedragen, aan deszelfs medelid J. P. A. WINTGENS, Predikant te *Groningen*, aan wien dus voortaan door de Ringbesturen, Kerkeraden en Consulenten, onder het Klassikale Resfort, de berigten welken zij in de Boekzaal begeeren geplaatst te zien, vrachtvrij moeten worden toegezonden, vóór of op den tienden van elke maand.

MID-

MIDDELBERT, den 13den Nov. 1819. Onze Leeraar, Ds. G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, naar de Gemeente van *Eenrum*, beroepen zijnde, en die beroeping hebbende aangenomen, werd, na het inkomen der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, op den 2den dezer maand door den Gecommitteerden uit het Klassikale Bestuur J. P. A. WINTGENS, van zijne betrekking op deze Gemeente, en op de Classis van *Groningen* ontslagen, en hield heden namiddag zijne afscheidsrede, ten tekst hebbende gekozen, *Jes.* XL: 6—8.

WESTERBROEK, den 12den Dec. 1819. De alhier beroepene Leeraar, Ds. M. T. LAURMAN, te *Lellens*, heeft die beroeping aangenomen, en is, na dat zijne beroeping door het Klasfikale Bestuur, en door Z. M. onzen Koning, goedgekeurd was, tot ons overgekomen. Op heden werd zijn Wel Eerw. in den heiligen dienst alhier bevestigd, door Ds. G. W. IMMINK, Pred. te *Engelbert*, als Consulent dezer Gemeente, met 1 *Petr.* IV: 11. en deed vervolgens zijne intrede, daartoe tot tekst nemende 2 *Cor.* IV: 5, 6 en 7.

WINSCHOTEN.

ZUIDBROEK en MUNTENDAM, vakant. Zie Junij 1819.

WINSCHOTEN. Zie Nov. 1819.

APPINGEDAM.

ENUM, van hier is verzuimd te melden, dat bij besluit van Z. M. den Koning, van den 8sten Januarij dezes jaars, N°. 25. de Predikantsplaats bij deze Gemeente is gesupprimeerd, en dezelve vervolgens vereenigd, met die van *Oosterwijtwert*. Zoo dat

ENUM niet meer vakant is.

LELLENS, den 5den December. Heden nam onze Leeraar, M. T. LAURMAN, op den 2den

van

van zijne betrekking op ons behoorlijk losgemaakt zijnde, afscheid van ons, predikende over 1 *Cor.* XV: 1–4.

HOLWIERDA vakant. Zie Oct. 1819.

OPWIERDA ſtaat vakant te worden. Zie October 1819.

MIDDELSTUM.

EENRUM, den 21ſten November 1819. *Heden* is onze beroepen Leeraar, de Heer G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, op deszelfs verzoek en met toeſtemming van den Conſulent dezer Gemeente, den Heer F. SNETHLAGE, Pred. in *den Andel*, door den broeder des Conſulents, den Heer J. SNETHLAGE, Pred. te *Pieterburen* en *Wierhuizen*, bevestigd met *Neh.* II: 20*b*. De Bevestigde hield zijne Intrede met 2 *Cor.* XIII: 9*b*.

BELLINGEWEER EN RANUM vakant. Zie Mei 1818.

BAFLO RASQUERT vakant. Zie Nov. 1819.

NOORDBRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

OIJEN, den 30ſten November. Op den 3den der vorige maand, maakte onze Leeraar, Ds. J. VERLAAT, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Ellewoutsdijk*, onder de Claſſis van *Goes*, had ontvangen. En op den 21ſten daar aan volgende verklaarde ons zijn Eerw., dat dezelve beroeping, door hem, onder inwachting der noodige approbatien, was aangenomen.

BOXMEER EN BEUGEN ſtaat vakant te worden. Zie Sept. 1819.

VUCHT EN CROMVOIRT. Zie Oct. 1819.

BREDA.

DONGEN vakant. Zie Junij 1819.

STEEN-

STEENBERGEN. Zie Sept. 1819.

MOERDIJK vakant. Zie Sept. 1819.

MADE EN DRIMMELEN vakant. Zie November 1819.

E I N D H O V E N.

BLADEL, HAPERT, REUZEL EN NETERZEL. Ds. A. SLINGSBIE, heeft voor het beroep op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt.

VALKENSWAARD EN WAALRE enz. Onze beroepen Leeraar, Ds. T. DE HAAN, is op den 5den dezer in den H. Dienst bevestigd, door Ds. W. MEENDERINK, Pred. te *Bergeik*, en Consulent van deze Gemeente, met eene Leerrede over 2 *Tim.* IV: 1, 2. de oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger door DD. LAATS, HAMELBERG en KREMER, Pred. te *Budel*, *Heze* en *Veldhoven*. De Bevestigde aanvaardde zijn Dienstwerk, met eene Leerrede over *Rom.* XII: 12*a*. *Verblijd u in de hope.*

EINDHOVEN, Op den 5den dezer, gaf onze Leeraar, D. D. M VAN DER BANK, ons kennis, dat zijn Eerw. in de Walsche Gemeente te *Vlissingen* beroepen, dit beroep, onder inwachting van de vereischte goedkeuringen had aangenomen.

ZOMEREN EN LIEROP. Zie Oct. 1819.

DEURNE, VLIERDEN EN BAKEL. Zie Nov. 1819.

D R E N T H E.

Het Provinciaal Kerkbestuur, heeft tot den predikdienst toegelaten den Heer S. R. SLOTHOUWER, Theol. Cand. te *Groningen*.

A S S E N.

HIJKERSMILDE en KLOOSTERVEEN.. Bij besluit van Z. M. den Koning, van den 10den

Nov.

Nov. l. l., N°. 63. is alhier tot Pred. benoemd, en vervolgens door den Kerkeraad Kerkelijk beroepen de Wel Eerw. Heer H. DOORNBOSCH, Pred. te *Peperga* en *Blesdijke* in *Friesland.*

ASSEN, den 24sten November 1819. Bij het Klassikaal Bestuur van *Assen*, is heden, volgens de Wet, als Katechiseermeester geëxamineerd, en toegelaten, J. T. BOERHUIS, wonende op *het Kloosterveen.*

MEPPEL.

MEPPEL. De Wel Eerw. Heer A. VISCH, Predikant te *Zuidwolde*, is door het Klassikaal Bestuur als lid der Classis van *Meppel* verklaard.

KOLDERVEEN den 12 Dec. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. J. STAVERMAN, werd in de vorige maand beroepen, als Predikant bij de Gemeente van *Oude Holpade* en *Nieuwe Holpade* enz., in de Provincie van *Friesland;* doch zijn Wel Eerw. heeft voor deze beroeping bedankt en heden daarvan ons kennis gegeven, verbindende zich op nieuw aan de Gemeente, met eene Leerrede over *Ps.* CXXII: 8 en 9.

NYEVEEN. Ter vervulling der vacature, door het vertrek van Ds. J. C. MEIJER, naar *Terschelling* veroorzaakt, is den 15 Augustus door den Kerkenraad, in tegenwoordigheid van deszelfs Consulent, den Wel Eerw. Heer H. CRULL, Pred. te *Havelte*, alhier als Pred. beroepen Ds. H. W. HAZELHOF, Leeraar bij de Hervormde Gemeente te *Schiermonnikoog;* doch zijn Eerw. heeft, na beraad voor dit beroep bedankt. Hierop is den 22 September beroepen Ds. R. ROELOFS WEURDINGEN, Pred te *Blokzijl*, en daar die beroeping door zijn Eerw. na beraad aangenomen, naar de wet door het Klasfikaal Bestuur kerkelijk goedgekeurd en voorts ook door Z. M. den Koning is geappro-

pro-

probeerd, hopen wij nu weldra de vacante plaats vervuld te zien.

WALSCHE KERK.

DEVENTER vakant. Zie Nov. 1817.
VOORBURG vakant.
RONGIJ vakant.
MIDDELBURG vakant. Zie Nov. 1819.
VLISSINGEN vakant. Zie Nov. 1819.

LIMBURG. enz.

BRUSSEL.

OUDENAARDEN EN MARIA HOOREBEKE ſtaat vakant te worden. Zie Oct. 1819.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

NIEUWKOOP ſtaat vakant te worden. Zie September 1819.
OUDE WETERING. Zie Sept. 1819.

DOOPSGEZINDE KERK.

MENSINGAWEER vakant. Zie Sept. 1819.

EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

RIJP vakant. Zie Sept. 1819.

HERSTELDE EVANGELIESCH LUTHERSCHE KERK.

ZWOLLE. Zie Junij 1818.

HERVORMDE KERK.

OOST-INDIEN.

BATAVIA, eenige Predikantsplaatsen vakant.

AMBOINA
BANDA
TERNATE
MOLUKKA } vakant.

WEST-INDIEN.

SURINAME Zie October 1817.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS, den 28sten Nov. 1819. Na bekomen conformatie van het Hooge Ministerie te *Hanover*, werd onze beroepen jongste Pred. J. V. G. VAN HOEK, op den 21sten dezer, door den H. E. W. Heer Overkerkenraad J. F. SCHULTZ, Pred. te *Noordhoorn* geordineerd en uit naam van Z. K. H. den Prins Regent van *Groot Brittannien* en *Hanover* ingezet. De bij die gelegenheid gehoudene Leerrede, was door genoemden Heer Overkerkenraad opgedragen aan den Wel Eerw. Heer H. W. BAKKER, Pred. te *Noordhoorn*, predikende over *Col.* IV: 17. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Heer ordinator en concionator, ook door

door den Wel Eerw. Heer J. SCHOTSMAN, toen nog werkelijk Predikant alhier.

Hierop deed onze nieuwe Leeraar heden morgen zijne Intrede, met 2 *Cor.* II: 16*b.* terwijl de Wel Eerw. Heer SCHOTSMAN, beroepen naar *Nede*, des namiddags van ons affcheid nam, met *Hand.* XVIII: 18*a.*

Thans is dus in deze Gemeente wederom de Adjunct-Predikantsplaats vakant.

De vakante plaatfen van *Oost-Friesland*, *Lingen*, *Confistoriale Kerk van Kleve* en *Wezel*, zijn als in de Maand September l. l.

BIJBEL-GENOOTSCHAPPEN.

BRIELLE, den 21ften October 1819 Ter voldoening aan het befluit der laatstgehoudene algemeene Vergadering van het Nederlandsch Bijbelgenootfchap, werd heden avond ook alhier in de kleine kerk, door den wel Eerw. Heer G. B. CLEMENT, Pred. der Nederduitfche Hervormde Gemeente te dezer Stede, en Voorzitter der alhier gevestigde Afdeeling van voornoemd Bijbelgenootfchap, na eene korte Redevoering over den Bijbel, als bron van verlichting, befchaving, veredeling en begelukzaliging van den mensch, het openbaar verflag gedaan. Welke plegtigheid, van eene talrijke fchare bijgewoond, veraangenaamd werd door het geoefend Zanggezelfchap, voor twee jaren door eenen der Ambtgenooten van gemelden Leeraar, en Medebeftuurder van gezegde Afdeeling, alhier opgerigt, het welk de Gemeente beurtelings verving.

BEVERWIJK. De eerste algemeene Vergadering der Afdeeling *Beverwijk*, van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, heeft alhier in de Kerk der Hervormden plaats gehad, den 21sten October 1819 des morgens ten 10 ure.

Terwijl onze Voorzitter, de Wel Eerw. Heer N. DE GRAAFF, Pred. te *Bloemendaal*, die als Spreker benoemd was, en verscheidene andere Directeuren, door ongesteldheid zich buiten staat bevonden, aan deze plegtigheid deel te nemen, werd het verpligtend aanbod van den Wel Eerw. Heer J. VAN DER ZANDT, Pred. te *Haarlem*, om als Spreker optetreden, met dankbaarheid door de Directie aangenomen, die dan ook dit zijn werk op eene regt doelmatige wijze ten uitvoer bragt — den heilzamen invloed van de verspreiding des *Bijbels* aantoonde — verslag deed van het *voorgevallene, op* de algemeene Vergadering te *Amsterdam*, en in onze Afdeeling — en de zamengevloeide menigte aanspoorde, om bij aanvang of meer en meer mede te werken ter bevordering van de heilige zaak des Bijbelgenootschaps.

Deze plegtigheid werd bijzonder verlevendigd, en afgewisseld door een treffend orgelmuzijk, en geschikt gezang, en besloten met een plegtig gebed tot God.

De talrijkheid der Vergadering, niettegenstaande het minder gunstig weder, waardoor de inwoonders van *Bloemendaal*, *Uitgeest* en *Velzen*, die zich met ons vereenigd hebben, belet wierden deze plegtigheid bij te wonen — de stille aandacht, en eerbied die in deze Vergadering beerschten — de ruime liefdegiften bij deze gelegenheid ingezameld, en de bijna dagelijksche vermeerdering van het aantal Leden en Begunstigers, getuigen van de algemeene be-

elangstelling in de zaak van het Genootschap ook in dezen omtrek.

SLUIS, den 17den November 1819. Wij vierden heden avond alhier het tweejarig bestaan onzer Bijbelvereeniging; een belangrijk verslag, door onzen Secretaris den Heer T. ANSSEN, Boekverkooper alhier, vervaardigd, werd ons voorgelezen, waaruit wij tot onze vreugde, den bloei van deze Instelling vernemen mogten in onze stad. De Leden zijn vermeerderd; de Zondagschool wordt hoe langs hoe meer bezocht; onbekenden en kinderen contribuëren; Roomschgezinden vragen om een Bijbel. — Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer VORSTMAN, maakte van deze gelegenheid gebruik, om een woord te spreken van opwekking ter bevordering van de Bijbellezing, bijonderlijk onder onze arme en verwaarloosde ledechristenen, als de beste weldaad, die men an bewijzen kan, naar aanleiding van *Gal.* I: 10. — Wij gingen gesticht en dankbaar aan od naar onze huizen, en rekenen op goede uchten.

HEUSDEN, den 21sten October 1819. Het penbaar verslag der *Heusdensche Afdeeling*, van et Nederlandsche Bijbelgenootschap, is alhier errigt door den Wel Eerw. Heer C. W. PAPE, edikant te *Heusden*, welke bij die gelegenheid, ene Godsdienstige Redevoering heeft gehouden: *ver de overeenstemming der oogmerken des Bijlgenootschaps, en de wijze, waarop men dezel. tracht te bereiken, met de bedoelingen van ezus en de prediking zijner leer, en met de jze, waarop hij wilde dat dezelve zoude worn voortgeplant*, naar aanleiding der woorden izes Heeren *Luc.* XIV: 23, *Dwingt ze in te men.*

WOUDRICHEM. Op den 4den November

l. l., heeft Ds. K. VAN RINTELEN, Pred. te *Giessen* en *Rijswijk*, alhier bij gelegenheid, van het geleverd verslag der werkzaamheden dezer Afdeeling, eene Godsdienstige Rede gehouden, over 2 *Cor.* II: 15*a*. *Wij zijn Gode een goede reuk*, en uit het doel, de werkzaamheden, en verwachting des Bijbelgenootschaps, het goede, welgevallige van hetzelve, als een spoorslag tot belangstelling en deelneming, aangetoond.

ZONDAGS-SCHOLEN ENZ.

CAPELLE EN HET SLOT TE CAPELLE OP D'IJSSEL.

Den 5den December 1819. Dezen dag was voor deze Gemeente, een zeer aangename Feestdag; daar op een plegtige wijze aan den Wel Eerw. en zeer geleerden Heer C. A. VAN SCHAGEN, Pred. der Hervormde Gemeente alhier, werd uitgereikt, een Besluit van Z. M. onzen Koning, waar bij het aan Hoogstdenzelven heeft mogen behagen, om aan zijn Wel Eerw. toe te staan; tot een blijk van Hoogstdeszelfs goedkeuring, wegens de bemoeijingen van gemelden Leeraar, ter bevestiging en voortzetting van een Zondags-School, binnen deze Gemeente een somma van *f* 150: —: — Deze plegtigheid heeft plaats gehad, in de Gereformeerde Kerk, in tegenwoordigheid van eene talrijke Schaar, waar bij een menigte uit andere naburige plaatsen, zich hadden gevoegd, en begon des namiddags ten twee uren, met eene Redevoering, gehouden door den Heer D. KLEIJ, Schout dezer Gemeente, in welke door denzelven, het belangrijke en gewigtige dezer gebeurtenis, en de nuttige gevolgen welke het onderwijs in de Zondags-Scholen moeten

ten hebben, het navolgenswaardige daarvan op eene aanmoedigende wijze werd betoogd, die daarop, met een zeer treffende aanspraak, aan zijn Wel Eerw. uitreikte, het gemelde vereerende en gunstige besluit, versierd met een zeer kort doch allezins bevallig Versje, van den beroemden Dichter den Ridder TOLLENS, van den volgenden inhoud:

Neem, edel Christen! Menschenvriend,
Neem, Neem de Erkentenis aan van een regtvaardig Koning:
'tIs minder dan uw deugd verdient,
Maar in ons eigen hart, vindt onze deugd belooning,
Neem edle! 's Vorsten gunstbewijs;
Het strekk' uw hart tot vreugd, het strekk' uw huis tot zegen,
En, stelt gij onzen dank, bij zijnen dank, op prijs,
Hij stroomt u onuitputbaar tegen.

Op welke dadelijk volgde, van het bekroonde Volkslied van denzelven, het eerste en de drie laatste versen, waarmede het Zangkoor alhier en het meer andere toepasselijke Gezangen, het luisterrijke dezer plegtigheid wel heeft willen verhoogen. De opregte deelneming van een ieder, maar vooral van ruim tachtig Leerlingen, zoo oude als jonge van beide sekse, doch allen boven de 14 jaren, was treffend en bij laatstgemelde op eene zeer ongekunstelde wijze zichtbaar.

BERIGTEN.

De Scriba en Quaestor van het Klassikaal Bestuur van *Gouda*, herinnerd de Gemeenten, on-

onder hetzelve Bestuur, derzelver verpligting, om, ingevolge Art. 9. van het Reglement op de Klassikale kosten, derzelver aandeel in de Klassikale quota's, vrachtvrij te bezorgen, voor den 1sten Maart 1820.

De Praetoren in de ringen van *Schoonhoven*, *Vianen* en *Leerdam*, willen zich met den ontvangst dier quota's, in hunne respective ringen, gemakshalve wel belasten, terwijl in den ring van *Gouda*, de betalingen van dezelve, aan den Scriba en Quaestor zelven, volgens het reglement, verwacht, worden.

De Scriba en Quaestor voorn.

Gouda, J. W. BUSSINGH,
den 15den Dec. 1819. Pred. te *Gouda*.

Hoe zeer deelende in de hoogachting voor wijlen den Wel Eerw. J. VISCH, *kunnen wij* evenwel van het ons door L. H. toegezonden dichtstukje, op deszelfs afsterven geen voegzaam gebruik maken, daar het hier toe te geringe waarde heeft. DE REDACTIE.

De Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, Boekverkoopers in *'s Hage*, maken bij deeze, aan de Wel Eerw. Heeren Correspondenten van het Naamregister der Predikanten, bekend, dat zij voornemens zijn, eene verbeterde uitgave van gemeld Naamregister te geven, verzoeken dus bij deeze hunne Wel Eerw. Correspondenten, hun zoo spoedig mogelijk op te geven, teven, met de gewone veranderingen, ook eene naauwkeurige opgave, der veranderingen in hunne *Provinciale en Klassikale Besturen*, zoo ook van de *Praetoren en Scriba's* der Ringen, alsmede de veranderingen der *Professoren op de Academiën* en *Academische Gijmnasiën en Illustre Schoolen* in het Koningrijk der Nederlanden.

LET-

LETTER-NIEUWS.

Bij A. B. Saakes, Boekverkooper op 't Rokin, te *Amsterdam*, word heden uitgegeven:

D. MUSLIN, *Jezus Opstanding uit den Dooden, en derzelver heerlijke gevolgen voor den Christen*, in negen Leerredenen, uit het hoogd. vertaald door J. H. BROUWER, a *f* 1:8:— daar de meeste der Leerredenen, die in deze voortreffelijke bundel voorkomen, gevoegelijk tot des schrijvers *uitzigten van den Christen in de Eeuwigheid* kunnen gebragt worden, en daar mede in een naauw verband staan, zullen de bezitters van dat alom gezogte boek (waarvan thans de derde druk met veel succes gedebiteerd wordt,) er dit ook gaarne bij verlangen, zijnde er van MUSLIN's Leerredenen over *Jezus Geboorte en Kindschheid*, a 22 st., en over *Jezus Lijden, Dood en Begravenis*, a 30 st. (in denzelfden naïven smaak behandeld, als de uitzigten,) ook nog eenigen voorhanden.

Nog geeft gemelde uit;

I *Handleiding voor den waren Avondmaalganger, ter zijner opwekking, bij de toenadering tot de Tafel des Heeren*, door gepaste voorbeelden en Evangelische Avondmaalsleerredenen en Tafelgesprekken, Voorbereiding en Nabetrachtingsleerredenen, bij gelegenheid van het *Kersfeest, de verwisseling des jaars*, naar aanleiding van het *Gebed des Heeren enz.* door voorname en geliefde overledene Amsterdamsche Predikanten, wijlen Ds. J. VAN LOO en J. VAN EIJK, te *Loosduinen* enz. zijnde een allerbelangrijkst *Avondmaalsboek*, geheel eenig in zijn soort, in 3 stukken, zamen a *f* 3:2:—

II *Onderrigt omtrent het Bidden*, door Ds. J. VAN EIJK, a 14 st.

Bij de onderstaande Boekverkoopers, is te bekomen.

Het Avondmaal van Jezus, naar aanleiding van deszelfs verheven insteller, op de eenvoudigste wijze behandeld, en ter blijde gedachtenis viering van zijn gewigtig Lijden en

Sterven voorgesteld, door een Protestansch Leeraar, tweede uitgave de prijs is *f* 1:10:— te *Amsterdam* bij ten Brink en de Vries, *'s Hage* Erve Thierrij en van Weelden, *Leijden* Du Saar, *Rotterdam* van Balen en van den Dries, *Utrecht* van Terveen en de Kruif, *Haarlem* Augustini, *Deventer* G. Brouwer, *Groningen* Schierbeek en van Boekeren, *Leeuwarden* Cahais en Lobrij, *Middelburg* van Benthem.

Y. VAN HAMELSVELD, Historisch Handboekje van den Bijbel, (op onderscheiden Catechisatien in gebruik,) werd uitgegeven te *Amsterdam*, bij de Boekverkopers ten Brink en de Vries, de prijs is 16 stuivers. Hetzelve werkje versierd met 24 platen van J. BUIJS en R. VINKELES, a *f* 2::4:—

Bij gemelde is mede te bekomen.

Het Nieuwe Testament, naar het grieksch door denzelfden Schrijver, in 12vo. eerste uitgave a *f* 1:5:—

De Boekhandelaren IJpma en Tuinstra te *Franeker*, geven heden uit, en hebben alom verzonden:

Bepeinzingen over het Avondmaal des Heeren, door J. G. A. HACKER, Koninklijk-Saksisch Hofprediker; een Handboek voor Christenen uit alle Standen. Uit het Hoogduitsch. Bij al het goede over dit onderwerp geschreven, beveelt dit Boek zich bijzonder aan, door deszelfs zaakrijken inhoud en bevattelijken stijl; terwijl de zindelijke uitvoering en geringe koopsom (30 Stuivers) het daar te boven aan den Titel, als een Handboek voor Christenen uit *alle* Standen, doet beantwoorden.

Zoo lang het klein getal van slechts zeven Exemplaren toelaat, levert de eerstgemelde af: Geschiedenis van het Leven, Karakter en Lotgevallen van wijlen Z. D. H. WILLEM V, Prinse van Oranje Nassau; uit echte bronnen en bescheiden bij een gebragt, door C. VAN DER AA, in vijf zware Boekdeelen; met Titelplaat en Portrait, gr. Octavo voor *f* 7:—:— in plaats van *f* 30:—:— twee Exemplaren op schrijfpapier voor *f* 9:—:—

Van

Van het voortreffelijke Werk *Pelgrims Reis te Water en te Land, of Merkwaardige Levensbijzonderheden van een Godvrezend Christen*, op zijne reize door de vier gedeelten der wereld, door hem zelven beschreven *een Boek tot stichting voor Godsdienstvrienden*, met eene uitvoerige voorrede van den beroemden Professor JUNG STILLING, en het pourtret van den Auteur, door L PORTMAN gegraveerd. De merkwaardige en leerzame Levensgeschiedenis, welke in dit werk den lezer geleverd word, (zegt Professor JUNG STILLING, in zijn voorrede,) is een getrouw verhaal der wegen, welke *God* gehouden heeft met een nog levenden Christen, wiens zonderlinge lotgevallen daartoe gediend hebben, dat hij beproefd, gelouterd en geheiligd is geworden, men leze dezelve met een bedaard Gode toegewijd, en liefde vol hart, en zij zal den lezer nuttig, ja zelfs gezegend zijn, men zal in de wonderbare lotgevallen van den waardigen Christelijken Schrijver, met aandoening en bevreemding, den hoogen graad der Godlijke Voorzienigheid, ter bevordering van het heil der menschen, erkennen, eerbiedigen en aanbidden. In gr. 8vo. in een dik boekdeel van over de 500 bladz. compleet, de weinige daarvan voorhanden exemplaren, zijn te bekomen voor den goedkopen prijs van *f* 2:10:— in plaats van *f* 3:12:— bij de Boekhandelaars J. A. Radink, in de St. Luciensteeg, No. 9. en S. de Grebber, in de Kalverstraat, tusschen de Osjessluis en Olijslagerssteeg, No. 166. te *Amsterdam*.

Heden zijn bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de pers gekomen en alom verzonden:

I. De Protestant, Tijdschrift voor het Koningrijk der Nederlanden, No 4.

II. Brieven over het Evangelie van JOHANNES, 2de en laatste deel.

III. Mr. H. W. TIJDEMAN en N. G. VAN KAMPEN, Mnemosijne, 7de stuk.

In dezen bundel treft men van de volgende Auteuren stukken aan, als: Mr. A BOXMAN, Dr P. VAN LIMBORG BROUWER, Dr. C. PRUIJS VAN DER HOEVEN, Ds. C. GROEN, Professor M SIEGENBEEK, Mevr. K W BILDERDIJK, Mr. W. BILDERDIJK, C. TEN HOET en wijlen Ds. J. VAN SPAAN.

IV.

IV. De Voorwereld, of bewijzen voor het bestaan en den ondergang van meer dan eene vroegere Wereldschepping, naar het hoogduitsch van Ds. J. G. J. BALLENSTEDT, vrij vertaald en met aanteekeningen vermeerderd, door Dr. A. MOLL, 2de en laatste deel.

V. P. BOSVELD, Tijdmeter der gewijde Geschiedenis, 3de en 4de deelen.

Bij J. van der Heij, te *Amsterdam*, is, in den Jare 1819, van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. Antwoord op de brieven aan eenen vriend in Holland, over de onlangs uitgegevene beschouwing van den tegenwoordigen toestand van *Drenthe*, gr. 8vo. à ƒ — 12 —

II. D. VAN DAPPEREN, Zangoefeningen voor de Lagere Scholen, in overeenstemming met des Schrijvers aanvankelijk onderwijs in de Muzijk en het zingen, tweede twaalftal, 12mo. à ƒ — 6 —

III. F. EHRENBERG, de Liefde, voor *vrienden van het* edele en goede, ter bevordering van *duurzaam Huwelijks*geluk, 2 deelen, gr. 8vo. met gegraveerde titel en vignetten, à ƒ 6: 10: —

IV. —— ——— voor Bedroefden en Blijen, 1ste deel, gr. 8vo., à ƒ 2: 18: —

V. J. L. EWALD, Geest des Christendoms en Christelijke Gemoedsgesteldheid, geschetst voor beschaafde Christenen en inzonderheid voor de vrouwelijke sekse, 2 deelen, gr. 8vo. met gegraveerde titel en vignet, à ƒ 5: 16: —

VI. ———— de Bijbelsche Geschiedenis, het eenige echte middel om den mensch tot waarlijk Christelijke Godsdienstigheid op te leiden, gr. 8vo, à ƒ 2: 4: —

VII. Mr. J. VAN 'S GRAVENWEERT, de Ilias van Homerus, naar het Grieksch, in Nederduitsche Verzen, gevolgd, 3de en 4de deel, gr. 8vo. met gegraveerde titel en vignet, in karton, à ƒ 9: —: —

VIII. ———————— Verspreide Lettervruchten, een deel, gr. 8vo. met gegraveerde titel en het portret van den Autheur, à ƒ 4: 10: —

IX. Mr. F. A. VAN HALL, Bedenkingen over de vraag: heeft Cicero in zijne redekunstige voorschriften, al dan niet, gezondigd tegen de beginselen der Zedekunde? briefswijze medegedeeld aan den Heer J. F. L. SCHRÖDER, Hoogleeraar in de Wis- en Natuurkunde, te *Utrecht* enz. gr. 8vo. à ƒ — 11 —

X.

X. W. A. VAN HENGEL, Redevoering over de Leer van den Christelijken Godsdienst beschouwd als de vruchtbare moeder der ware en natuurlijke welsprekendheid, gehouden ter aanvaarding van het Hoogleeraar-Ambt in de Godgeleerdheid en Kerkelijke Geschiedenis, benevens dat van Prediker aan de Doorluchtige Schole te *Amsterdam*, den 3 Junij 1818, uit het Latijn vertaald, gr. 8vo. à ƒ — 14 —

XI. KAREL en SOPHIA, in hunne beproevingen, door den Schrijver van *drie jaren van Rampspoed*, *de kleine Emigrant*, enz. een deel, gr. 8vo. met gegraveerde titel, vignet en plaat, à ƒ 3: 12: —

XII. Mr. J. KINKER, Gedichten. 1ste deel, gr. 8vo. met gegraveerde titel en vignet, in karton, à ƒ 3: 12: —

XIII. C. LOOTS, de Mensch, in drie Zangen, een deel, gr. 8vo. met gegraveerde titel en vignet, à ƒ 2: 16: —

XIV. ——— Hulde aan de Nagedachtenis van J. VAN DEN VONDEL, gr. 8vo. à ƒ — 6 —

XV. J. W. STATIUS MULLER, de krachtdadige ondersteuning van openbare Liefdegestichten en Armen-Inrichtingen in het algemeen, en van de Maatschappij van Weldadigheid in het bijzonder, als de beste soort van weldadigheid aangetoond, in eene Leerrede over *Joh.* VI: 1—15. gr. 8vo. ƒ — 12 —

XVI. Mr. S. J. WISELIUS, Mengel- en Tooneelpoëzij, 3de en 4de deel, met gegraveerde titel en vignet, in karton, à ƒ 9: —: —

(Dit in Comp. met de Wed. H. GARTMAN.)

XVII. DE STAR, een Tijdschrift uitgegeven van wege de Permanente Kommissie der Maatschappij van Weldadigheid, eerste deel, 12 nommers, over den jare 1819. met platen, kaarten, tabellen, enz. buiten inteekening, à ƒ 9: —: —

XVIII. DE RECENSENT OOK DER RECENSENTEN, XII. deel, over 1819. à ƒ 10: 16: —

Bij L. van Es, te *Amsterdam*, word uitgegeven:

Merkwaardige Bijzonderheden van het *Lijden*, *Sterven* en de *Opstanding* van onze *Heere* en *Zaligmaker Jezus* den *Christus*, door den beroemden C. PENSING, waaraan dezelve 20 jaren gearbeid heeft, met aanmerkingen van Profr. Y. VAN HAVELSVELD, à ƒ 1: 16: —

ELPIZON of de *Hoopende*, *bevattende de Onsterfelijkheid* of onze *voortduuring*, in en na den dood 2 deelen voor ƒ 3: 12: — in plaats van ƒ 7: 4: —

NB. In deze exempl. zijn 32 bladzijden, die onder het Fransche Bestuur, niet mogten uitgegeven worden.

Be-

Beproefde Middelen, om verzwakte Gezichten te versterken, en in hooge ouderdom te bewaren, door den Oogmeester van H. K. H. de Prinses van WALLES, den Heer JOHN STEVENSON, uit het engelsch door Doct. THIJSSEN, te *Amsterdam*, a *f* 1:4:— de aflevering geschied bij L. van Es, in de Kalverstraat, te *Amsterdam*, gelijk ook het werk van den beroemde W. MENSERT, Oculist van Z. M. den Koning der Nederlanden, over eene konstbewerking om de Blindheid welke uit de *Cataract* ontstaat, te genezen, a *f* 1:16:—

Bij J. Oomkens, te *Groningen*, is gedrukt bij de Wed. G. Warnars en Zoon, te *Amsterdam*, en alom te bekomen:

I. Prof. J. A. UILKENS, Handboek van Vaderlandsche Landhuishoudkunde, in gr. 8vo. a *f* 3:6:—

II. J. M. SAILER, Grondleer van den *Godsdienst*, eene Handleiding tot zijne Voorlezingen in den *Godsdienst* voor de Akademische Jongelingen in alle *Faculteiten; met eene* aanprijzende voorrede van Prof. H. MUNTINGHE, eerste *stuk*, in gr. 8vo. a *f* 2:10:—

III. H. BOUMAN en M. CORSTIUS, Tweetal Redevoeringen, ter aanbeveeling der belangen van het Bijbelgenootschap, gr. 8vo. a 12 stuiv.

IV. H. KREMER, de kleine Orthographist of Spelkunde, voor Leerlingen van de bovenste tweede afdeeling, of hoogste der tweede klasse, kl. 8vo. a 3 stuiv.

Bij S. van Benthem, Boekverkooper te *Middelburg*, is van de pers gekomen, en alom verzonden:

I. Nieuwe Verhandelingen van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen, 3de deel 5de stuk, inhoudende algemeene en bijzondere omstandigheden van de aanmerkelijke Zonsverduistering, op den 7den Sept. 1820, berekend en ontworpen door J. P. BOURJÉ, Lid van het Genootschap, met 2 fraai uitgevoerde platen, voorstellende de eerste, een vijftal afbeeldingen dier Eclips, voor even zoo vele Reden, en de andere eene schoone Wereldkaart, bevattende alle de Landen der Aarde, alwaar men die zal kunnen zien, de prijs is *f* 1:7:—

II.

II. De tweede verbeterde en vermeerderde druk van het kort onderrigt in het nieuwe Nederlandsche stelsel van Maten, Gewigten en Munten, door denzelfden schrijver, welk stukje, schoon ruim een vel druks meerder bevattende, voor den gewoonen prijs van 10 stuiv. mede alom te bekomen is.

III. Opwekking omtrent het Christelijk geven en ontvangen van Aalmoesen, door H. VAN DEN HESPEL, rustend Predikant, de prijs is 7 stuiv.

Dit werkje, zoo belangrijk voor alle standen, kan dan bijzonder nuttig zijn, als Christen Leeraaren, hetzelve aan hunne Gemeentens ter leezing aanbeveelen.

Bij J. van der Wal, Boekhandelaar te *Gorinchem* geeft uit, en heeft alom verkrijgbaar gesteld, de onderstaande Werkjes, als:

I J. VAN WIJK, RZ. *Aardrijkskundig Schoolboek van de Provincie Holland*, Eerste Stukje, behelzende Hollandsch Noordelijk gedeelte, met een kaartje, à 7 Stuivers. — Het zelve best papier tot Geschenkjes à 12 Stuivers. — Het tweede Stukje, of: Hollandsch Zuidelijk gedeelte, is ter persse en volgt eerstdaags.

II. A. VAN ZUTPHEN, Eerste Beginselen om de Jeugd binnen weinig tijds het Nederduitsch te leeren lezen, en haar denkvermogen te ontwikkelen; met 56 figuren, derde Druk, à 5 Stuivers.

III. Het zelve eerste gedeelte bestaande uit de zestien eerste pag en de figuren, vierde Druk, à 2 Stuivers.

IV. Berigt behelzende de onderrigting, aangaande bovenstaande leerwijze, tweede Druk, à 3 Stuivers.

V. *Le Quadrille des Enfans, ou systême nouveau de lecture par le moyen &c.* 84 fig., par D. DE GRAAFF, à 16 St.

VI D. DE GRAAFF, voorbeelden van vervoeging der eerste, en gemakkelijkste werkwoorden der Fransche Taal, à 3 Stuivers.

VII. *Recueil de quelques parties du discours de la langue Françaife*, par D. DE GRAAFF, à 6 Stuivers.

VIII. A V. Z., Handboekje voor de Scholen, bevattende: het eerste onderwijs in de Zangkunde, de Leesteekens, de Tafel van vermenigvuldiging en van vele Oude, als mede der Nieuwe Nederlandsche Munten, Maten en Gewigten enz. benevens eenige Gebeden, en het Register des Bijbels, derde Druk, à 2 Stuivers.

IX.

IX. *Mengelingen voor Jongens en Meisjes*, met 16 fraaije gekleurde platen, in karton, à ƒ 1 : 4 : --

X. Hetzelve met andere platen, à 20 Stuivers.

XI. Hetzelve met 8 fraaije gekleurde platen, 2 Stukjes, à 12 Stuivers ieder

NB. Alle deze Werkjes bij getallen tot mindere prijzen.

Denzelve heeft ter Persse, en zal eerstdaags uitgeven: *Aardrijks- en Geschiedkundige Beschrijving der Provincie Utrecht*, met platen, en een kaart, door A. VAN ZUTPHEN.

De Gebroeders van Cleef en W. van Bergen en Comp. Boekverkoopers te *'s Gravenhage*, *Amsterdam* en *Breda*, hebben gedrukt en alom aan hunne Correspondenten verzonden:

Lessen der Wijsheid, voorgesteld in tafereelen uit de oude Romeinsche Geschiedenis, aan kinderen uit den beschaafden stand, in groot octavo à ƒ 1 : 16. In deze tafereelen, een twaalftal uitmakende, naar de volgorde des tijds behandeld, van welke ieder betrekking heeft tot een hoofdgebeurtenis der Romeinsche *Geschiedenis, in eene* nevenstaande plaat afgebeeld, wordt de Jeugd, die *reeds* eenig geschiedkundig onderwijs genoten heeft, bij die gebeurtenissen nader bepaald, op heilzame lessen, daarin voor haar opgesloten, gewezen, en haar alzoo eene handleiding gegeven, om zelve de geschiedenis in het algemeen met het meeste nut voor haar tegenwoordig en volgend leven te beoefenen.

Een tweede twaalftal dezer Tafereelen, is reeds ter perse, en zal spoedig ter uitgave gereed zijn.

Bij de Erven F. Bohn, te *Haarlem*, is heden van de pers gekomen, en aan hunne Correspondenten verzonden:

I. N. G. VAN KAMPEN, Verkorte Geschiedenis der Nederlanden, of der XVII Nederlandsche Gewesten, van de vroegste tijden tot op den Vrede van *Parijs*, in 1815, met platen, 1ste deel, loopende tot op den Munsterschen Vrede. Met nog één deel, dat reeds vergevorderd ter perse ligt, is het werk kompleet, de prijs is ƒ 4 : 8 : --

Van denzelfden geachten Schrijver, zijn bij hen gedrukt en alom te bekomen:

II. ——— ——— Staat- en Aardrijkskundige Beschrijving van het Koningrijk der Nederlanden, benevens het Groot Hertogdom *Luxemburg*, volgens de Tractaten

en

en de Grondwet des jaars 1815, met een volledig Register en eene geheel nieuwe kaart, op roijaal plano formaat. Om dit werk ten algemeene nutte te doen dienen, is de prijs gesteld op ƒ 3 : 18 : — de kaart is ook ten behoeven van Instituten apart te verkrijgen.

III. N. G. VAN KAMPEN, de Aarde beschouwd in haren Natuurlijken toestand en verdeeling, door Zeeën, Rivieren, Meiren, Bergen en Woestijnen, benevens derzelver doelmatige strekking, 2 deelen met kaarten, a ƒ 6 : 18 : —

IV. ———————— Zedekundige Schoonheden der Ouden of Keur van Spreuken, Gezegden en Verhalen, getrokken uit Latijnsche Schrijvers, 4 deelen, versierd met de afbeeldsels van CICERO, LEVIUS, SENECA en HORATIUS, de prijs is ƒ 8 : 8 : —

De Boekverkooper N. Geijsbeek, op de Lelijgracht, No. 21. te *Amsterdam*, is door aankoop uit het Boekenfonds, van wijlen J ALLART, eigenaar geworden van het sints vele jaren in alle Christelijke Huisgezinnen, hooggeschatte werk van wijlen den geachten Amsterdamschen Kerkleeraar G. KULENKAMP, getiteld: *Bijbelschat, of de Geschiedenissen van het Oude en Nieuwen Testament, beknoptelijk aaneengeschakeld, enz.* twee deelen in 8vo. met 160 kopere platen. Het is overtollig iets tot aanprijzing van dit voortreflijk werk te zeggen, lange jaren was hetzelve bij rijk en arm het huisboek der ouders en de lust der kinderen; alleen is het noodig de Voorstanders en Deelnemers der Bijbel-Genootschappen, van nieuws opmerkzaam daarop te maken, mitsgaders ouders en opvoeders, als uitnemend geschikt tot eerprijzen en geschenken, de prijs is van ƒ 4 : — : — verminderd op slechts ƒ 1 : 16 : —

DRUKFEIL.

In de Boekzaal van October 1819. pag. 496, regel 1 en 2 van onderen, staat G H. NOLTHENIUS, moet zijn W. H. NOLTHENIUS.

I N H O U D.

BOEKBESCHOUWING.

M E N G E L W E R K.

RE-

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1819.

A.

B.

EWALD,

Leer-

SAA-

S.

W.

Z.

RE-

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1819.

A.

B.

CAL-

REGISTER.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

JE.

P.

REGISTER
VAN HET
AKADEMIE- SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1819.

A.

B.

BAK-

C.

CHRIS-

GRIMS,

HER-

J.

K.

KOE,

M.

N.

S.

SCHEERER,

SOE-

VIS-